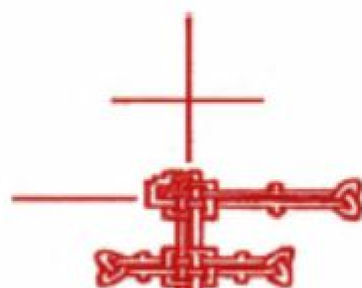
SCRIERI • Traduceri • 19
de Pr. Prof. DUMITRU STĂNILOAE

FILOCALIA

SFINTELOR NEVOINȚE ALE DESĂVÂRȘIRII

10

Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă

FILOCALIA

sau culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi,
care arată cum se poate omul curăţi,
lumina şi desăvârşi

Volumul 10

Traducere din greceşte, introduceri şi note de
Preotul Profesor Dr. DUMITRU STĂNILOAE

TIPĂRIT CU BINECUVÂNTAREA
PREAFERICITULUI PĂRINTE
D A N I E L,
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE ORTODOXĂ

BUCUREŞTI – 2015

Redactare: Aurelian Marinescu, Marinela Bojin
Tehnoredactare: Aurelia Droană
Corectura: Adina Niţu, Elena Tăbuş

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
Filocalia sau Culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi, care arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi / trad. din greceşte, introd. şi note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae; tipărit cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. – Bucureşti: Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2008-
12 vol.
ISBN 978-973-616-111-7
Vol. 10: Sfântul Isaac Sirul: Cuvinte despre sfintele nevoinţe – 2015. – ISBN 978-973-616-436-1

I. Stăniloae, Dumitru (ed. şt.)
II. Daniel, patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (pref.)
248.1
276
821.14"02-97=135.1(082)

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE ORTODOXĂ

ISBN 978-973-616-436-1

CUVÂNT ÎNAINTE

Între Părinţii filocalici, Sfântul Isaac Sirul este singurul autor care aparţine venerabilei tradiţii spirituale de expresie siriacă. O tradiţie căreia îi aparţine şi Sfântul Efrem Sirul, neîntrecutul imnograf şi teolog al Bisericii, din secolul al IV-lea, familiar creştinilor ortodocşi în primul rând ca inspirat alcătuitor al cunoscutei *Rugăciuni de pocăinţă* rostite cu precădere în vremea Postului Mare. Dar, mai cu seamă, o tradiţie duhovnicească manifestând o adâncă sensibilitate şi fervoare spirituală în înţelegerea şi exprimarea iubirii milostive infinite a lui Dumnezeu pentru om arătată în Jertfa mântuitoare a Domnului Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Care S-a făcut om din iubire pentru oameni şi pentru mântuirea lor.

Despre viaţa Sfântului Isaac Sirul există relativ puţine date, sinaxarele ortodoxe aşezând, în general, vremea vieţuirii lui în secolul al VI-lea, ţinutul de care este legat numele său fiind cel mesopotamian. Fapte confirmate, de altfel, pe baza unor judicioase raţionamente, şi de Părintele Profesor Dumitru Stăniloae, traducătorul inspirat al prezentului volum din *Filocalia română.* Cu certitudine se cunoaşte că Sfântul Isaac, intrat de tânăr în mănăstire, împreună cu un frate al său, a nutrit neîncetat dorul de viaţă anahoretică, dorinţa de a-şi desăvârşi chemarea spirituală în netulburată asceză şi liniştire. Neputând însă să se ascundă mult timp, vădit fiind de mireasma virtuţilor sale, a fost hirotonit episcop al vestitei cetăţi Ninive. N-a rămas însă în scaunul episcopal al acestui oraş decât cinci luni, văzând de câtă tulburare şi mâhnire va avea parte păstorind creştini care nu se călăuzeau de fapt cu sinceritate şi seriozitate după învăţătura evanghelică.

Părăsind cetatea Ninive, s-a retras în adâncul pustiei, nevoindu-se cu multă osteneală, încât citirea asiduă a scrierilor sfinte şi lacrimile sale nesecate i-au slăbit cu totul vederea. Cât de profund se regăseşte chipul său în cuvintele troparului dedicat unui Cuvios!: *„Cu [mulţimea] curgerilor lacrimilor tale ai lucrat pustiul cel neroditor şi cu suspinurile cele dintru adânc ai făcut ostenelile tale însutit roditoare”.* Acolo, în asprimea pustiei, a izvodit, cu ajutorul ucenicilor, în limba siriacă scrierea sa: *Cuvinte despre nevoinţă* sau *ascetice,* traduse mai târziu în limba greacă de monahii Patrichie şi Avramie din Mănăstirea *Sfântul Sava* din Palestina. Pe acestea le-a tălmăcit în limba română vrednicul de pomenire Părinte Profesor Dumitru Stăniloae, însoţindu-le de consistente şi edificatoare comentarii duhovniceşti.

Deşi scrise spre povăţuirea nevoitorilor care şi-au afierosit vieţile lui Dumnezeu, *Cuvintele ascetice* ale Sfântului Isaac Sirul pot fi de nemăsurat folos oricărui credincios creştin, fiindcă decisivă este «nu

ieşirea din ea [din lume] cu trupul, ci depărtarea de lucrurile lumii [...] golirea cugetării de lucrurile lumii" (*Cuv. I).* De bună seamă, *„frica de Dumnezeu este începutul vieţii celei adevărate" (Cuv. I*), frică pe care, însă, în timp, va trebui s-o alunge iubirea de Dumnezeu. Inegalabile sunt învăţăturile Sfântului Isaac despre pocăinţă, patimi, nevoinţă, rugăciune, smerenie, milă, războiul cel nevăzut, virtuţi, dumnezeiasca dragoste şi simţirea ei, iubirea de Hristos, şi cu totul memorabile sunt definiţiile sale. De pildă, credinţa este *„uşa tainelor" (Cuv. LXXII),* curăţia este *„limpezimea văzduhului minţii" (Cuv. LXIX),* nevoinţa este *„maica sfinţeniei" (Cuv. XVI),* raiul este *„dragostea lui Dumnezeu, în care se cuprinde desfătarea de toate fericirile" (Cuv. LXXII),* iar inima milostivă este *„o inimă care arde pentru întreaga zidire [creaţie]" (Cuv. LXXXI).*

De ce, oare, au câştigat aceste dumnezeieşti învăţături ale Sfântului Isaac Sirul, de-a lungul timpului, atâtea inimi pentru alegerea vieţuirii şi mântuirii în Hristos, nu numai în mediul monahal – deşi acolo înrâurirea lor a fost covârşitoare –, ci şi printre cei aflaţi în lume? Desigur, fiindcă pentru Sfântul Isaac *totul începe cu iubirea lui Dumnezeu,* tot ceea ce priveşte mântuirea omului şi destinul său în veşnicie decurge numai din ea şi totul se va încheia prin adunarea oamenilor în aceeaşi iubire milostivă, nesfârşită şi veşnică. Iar la învăţăturile sale s-a adăugat şi mărturia vieţii sale duhovniceşti personale, adică a experienţei duhovniceşti nemijlocite, asemenea experienţei Sfântului Macarie cel Mare, iar mai târziu a Sfântului Simeon Noul Teolog.

Binecuvântăm acum republicarea acestui adevărat îndreptar filocalic, la *Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă* a Patriarhiei Române, având încredinţarea că toţi cei care îl vor citi cu evlavie, râvnă şi discernământ vor putea spori în cunoaşterea şi trăirea tainelor vieţii duhovniceşti şi astfel *„vor vedea cele minunate ale lui Dumnezeu" (Cuv. XIX),* după cum spune chiar Sfântul Isaac Sirul.

† DANIEL,
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

1. *Cuvintele ascetice* sau *despre nevoinţă,* ale Sfântului Isaac Sirul, au fost foarte mult folosite în viaţa monahismului răsăritean. Dovadă sunt mulţii codici manuscrişi care le cuprind. Ele au fost traduse din limba siriacă în cea greacă de doi călugări, Avramie şi Patrichie, din Mănăstirea Sfântul Sava, de lângă Betleem. Numărul *Cuvintelor* variază, după cum unele părţi ale lor au fost rotunjite în *Cuvinte* aparte, sau au fost încadrate în altele. În general, numărul lor variază între 85 şi 99. La acestea se adaugă patru epistole. Nici ordinea lor nu e totdeauna aceeaşi. Cele mai multe ştiri în chestiunea aceasta le dă Nichifor Theotoche în *Introducerea* la ediţia sa din 1770, din Lipsca, prima ediţie tipărită a *Cuvintelor* Sfântului Isaac Sirul, în greceşte.

Textul tipărit de Nichifor Theotoche, şi retipărit în 1895, la Atena, de ieromonahul Ioachim Spetzieri, e plin de greşeli gramaticale şi sintactice. Nichifor Theotoche a constatat că textul e la fel în toţi codicii manuscrişi pe care i-a cunoscut şi de aceea consideră că această formă a lor se datoreşte traducătorilor înşişi. Aceasta face ca orice traducere a lui să fie în oarecare măsură o adevărată reconstruire, mai mult sau mai puţin corespunzătoare, a conţinutului care derivă de la autor. Tot aceasta face ca traducerea românească publicată în 1819 la Mănăstirea Neamţ, prin silinţa şi purtarea de grijă a Arhimandritului Ilarie, stareţul Mănăstirilor Neamţ şi Secu, să fie foarte greu de înţeles, fiind făcută în mod literal după textul grec atât de defectuos. Traducerea românească mai nouă, netipărită, e şi ea de multe ori destul de depărtată de conţinutul textului grecesc.

Noi ne-am silit să facem o traducere pe de o parte cât mai fidelă, pe de alta, în propoziţii cât mai inteligibile.

Nichifor Theotoche, întemeindu-se pe Epistola Sfântului Isaac trimisă lui Simeon şi socotind că acest Simeon e Simeon Stâlpnicul cel tânăr (care a trăit între 531-596), socoteşte că Isaac a trăit în acest secol, sfârşindu-şi viaţa înainte de anul 600.

O. Bardenhewer declară că, pe baza «cercetărilor mai noi», acest Isaac ar fi trăit către sfârşitul sec. VII[1].

H.G. Beck merge mai departe, afirmând că Isaac a fost în sec. VII, timp de câteva luni, episcop nestorian al Ninivei şi că prin el a intrat mistica lui Evagrie în Bizanţ. Traducătorii lui în greceşte dau textele citate de Isaac din Evagrie sub numele Sfântului Grigorie de Nyssa. „Deşi Isaac cunoaşte şi pe Dionisie Pseudo-Areopagitul, el urmează în prima

[1] *Geschichte der altkirchlichen Literatur,* V Band, 1932, p. 74.

linie sistemul lui Evagrie”[2].

Socotim însă că problema identităţii lui Isaac nu e încă rezolvată, aşa cum şi baza siriacă a textului lui grec cere studii serioase înainte de a fi rezolvată. S-au mai dat şi în privinţa altor autori şi a scrierilor lor anumite sentinţe, care s-au dovedit pe urmă greșite (Macarie, Diadoh, Sfântul Maxim Mărturisitorul etc.).

Identificarea autorului nostru cu un episcop nestorian al Ninivei ridică unele întrebări greu de rezolvat în cadrul acestei ipoteze. De exemplu: Cum a putut un adept al nestorianismului, care desparte strict în Hristos persoana dumnezeiască de cea omenească, să adopte mistica evagriană care aproape confundă dumnezeiescul cu adâncul omului? Cum a putut apoi un evagrian să folosească atât de frecvent pe Dionisie Areopagitul, care e la antipodul lui Evagrie, prin plasarea lui Dumnezeu într-o transcendenţă atât de accentuată? Sunt apoi în textul lui Isaac propoziţii direct opuse nestorianismului. De exemplu: «Hristos a înfăptuit înnoirea firii noastre prin ipostasul Lui» (Epistola IV). Doar se ştie că nestorianismul vorbea de două ipostasuri în Hristos. Contrare nestorianismului sunt și afirmări ca acestea ale autorului nostru: „Iar ca sfârşit al acestora L-a dat Dumnezeu și Domnul, pentru dragostea Lui, pe Fiul Său prin cruce spre moarte”. „Şi ne-a apropiat pe noi de Sine în moartea Unuia născut Fiului Său” *(Cuvântul LXXXI).* Se ştie că, după Nestorie, nu Fiul lui Dumnezeu a murit în firea Sa omenească, ci omul Iisus.

Este apoi curios că Isaac foloseşte frecvent pe Dionisie Areopagitul, dar nu cunoaşte pe Sfântul Maxim Mărturisitorul. Ar fi putut trece cu vederea marea operă ascetico-mistică a Sfântului Maxim, dacă ar fi trăit după el sau ar fi fost contemporan cu el, mai precis, dacă ar fi scris după ce acesta și-a încheiat opera lui ascetico-mistică (626-634)? La fel, autorul nostru nu pomeneşte pe Ioan Scărarul (579-649), a cărui operă, *Scara,* a devenit celebră în lumea călugărească îndată după apariţia ei.

Isaac citează numai autori din secolele IV și V (Dionisie Areopagitul ar fi cel din urmă, cu opera socotită ca datând de pe la sfârşitul secolului V). Acesta e un semn că autorul nostru aparţine unei epoci nu prea depărtate de sfârșitul secolului V. Preocupările ei duhovniceşti sunt însă foarte apropiate de cele din *Scara,* dar ele au la Isaac o expunere mai puţin organizată, iar pe de altă parte temele ascetice sunt mai pe larg analizate și pe lângă ele se dă un spaţiu mai extins descrierii experienţelor spirituale ale unirii cu Dumnezeu și ale

[2] *Kirche und Theologische Literatur im Byzantinischen Reich,* München, 1959, p. 453.

„vederii” Lui. Aceasta dă impresia că Ioan Scărarul s-a folosit de opera lui Isaac Sirul, organizând temele ei şi concentrând expunerea lor, şi nu invers.

La eventuala obiecţie că «nestorianul» Isaac nu se putea folosi de autori ortodocşi, ca Ioan Scărarul şi Maxim Mărturisitorul, chiar dacă a trăit mai târziu ca ei, se poate răspunde cu întrebarea: Cum a putut folosi atunci pe Dionisie Areopagitul, care după opiniile acestor autori (occidentali) era apropiat de monofizism, deci la extrema opusă a nestorianismului? Desigur, rămâne întrebarea la care greu se poate răspunde: De ce n-ar fi citat Ioan Scărarul pe Isaac, dacă acesta a trăit înaintea lui? Poate că amândoi au trăit şi scris cam în acelaşi timp, dar dintr-o experienţă care circula îndeobşte printre monahii din Siria şi printre cei din Sinai, între care desigur că existau anumite comunicări. Sau poate că timpul scurt scurs între ei nu dădea unuia sau altuia autoritatea de a fi citat.

Sfântul Isaac se ocupă în mod deosebit de intens cu patru teme capitale, legate însă de o mulţime de altele subordonate acestora: a) importanţa nevoinţelor şi a greutăţilor pentru desăvârşirea omului, temă în care manifestă o înrudire cu Marcu Ascetul; b) importanţa smereniei, în a cărei descriere e poate cel mai mare maestru; c) rolul cunoscător al «simţirii», în care este un predecesor al Sfântului Simeon Noul Teolog; d) descrierea insistentă a stării de linişte, strâns legată cu cea a rugăciunii neîncetate şi a dragostei.

Despre smerenie, el zice: „A vorbi despre smerenie înseamnă a vorbi despre Dumnezeu Însuşi”. „Smerenia întrece toată zidirea.” „Smerenia e o putere ce îmblânzeşte fiarele şi anulează veninul şerpilor” *(Cuvântul XX).* „Smerenia e haina lui Dumnezeu”, spune în alt loc.

Liniştea nu e o simplă oprire a oricărei simţiri, a oricărei vieţi interioare, ci în ea se pun în lucrarea cea mai intensă simţirile interioare, însă prin Duhul, mai bine zis aşa de mult prin Duhul, că omul nu mai simte nicio grijă, nu mai face niciun efort pentru menţinerea acestei stări. Aceste simţiri, sau mai bine-zis, Duhul Sfânt, prin ele, sesizează la culme adâncurile lui Dumnezeu. „Liniştea, spune Sfântul Isaac, omoară simţirile din afară şi trezeşte pe cele dinăuntru” *(Cuvântul LXXXV).*

Liniştea e socotită ca un mare adânc, sau ca o mare înălţime, ca un liman al tainelor, la care se ajunge plutind pe „marea aspră” a nevoinţelor. E socotită ca o clădire înaltă, zidită în straturi, ca un urcuş la taine tot mai înalte, la o desăvârşire tot mai înaintată. E o mişcare de înălţare, sau de scufundare continuă în tainele dumnezeieşti, nu o încremenire în golul oricărei vieţi spirituale. Liniştea e o scufundare în „marea liniştii”, sau în infinitatea ei, una cu infinitatea lui Dumnezeu. De aceea „sânul” ultim al acestei mări rămâne mereu neajuns, mereu râvnit.

E un abis şi ca atare nu are un hotar; e de o adâncime şi de o lărgime nemărginită.

E „sânul” supremului înţeles neînţeles, care se cere mereu mai înţeles. E „sânul” supremei iubiri de necuprins, pe care tindem să o îmbrăţişăm cu o înfocare tot mai mare, cu o sete niciodată săturată şi totdeauna beată de bucuria trăirii în ea *(Epistola III).* Liniştea e o răpire a privirii în adâncurile lui Dumnezeu, niciodată deplin pătrunse, dar totdeauna simţite în infinitatea lor. De aceea, nimic nu-i atrage în afară pe cei ce au ajuns la ea, nimic nu-i tulbură. Cei ce au pătruns în zona liniştii, se află la un loc cu îngerii, uniţi prin linişte şi prin tăcerea uimită cu Dumnezeu, Cel ascuns în tăcerea Lui. „Domnul Însuşi Se află în cei ce au pătruns în linişte, descoperindu-li-Se ca iradiind din El tăcerea grea de nesfârşite înţelesuri, mai bine-zis tăcerea ca plinătate de negrăit a tuturor înţelesurilor, deşi e greşit a folosi chiar cuvântul «toate» pentru infinitatea înţelesurilor dumnezeieşti *(Ibidem).*

La linişte se ajunge însă pe de o parte prin curăţirea de patimi, pe de altă parte, prin rugăciunea neîncetată, care, la rândul lor, sunt indisolubil unite. Căci mai ales prin rugăciune se depărtează omul de patimi, sau uită de ele.

Despre rugăciune, Sfântul Isaac zice: „Fără rugăciune nu te poţi apropia de Dumnezeu” *(Cuvântul XIII).* Căci rugăciunea curăţă sufletul de alte gânduri, şi ea însăşi, numai curăţită de orice alt gând, se uneşte deplin cu Dumnezeu, desigur, dacă e înaripată de dragostea de Dumnezeu şi nu rămâne într-un gol neutru.

Rugăciunea, curăţând mintea şi inima, face să strălucească în lăuntrul lor Soarele dumnezeiesc, spune Sfântul Isaac, anticipând declaraţiile isihaştilor din secolul XIV. „Eu cred – zice el – că cel neprihănit şi smerit la cuget... când se ridică la rugăciune vede în sufletul lui lumina Sfântului Duh şi saltă de fulgerările luminii şi se bucură de vederea slavei ei şi de schimbarea sufletului după asemănarea acelei lumini” *(Cuvântul XLII).*

Dar liniştea e o stare superioară chiar acestei rugăciuni curate de orice gând şi neîncetate. Căci liniştea e starea de răpire a sufletului în vederea lui Dumnezeu, când încetează orice mişcare în suflet. „Iar de la rugăciunea curată şi până la cele dinăuntru, după ce trece de hotarul acesta, cugetarea nu mai are nici putinţa de lucrare, nici în rugăciune, nici în mişcare, nici în plâns, nici stăpânire de sine, nici cerere, nici dorinţă, nici plăcere pentru ceva din cele nădăjduite în viaţă, sau din cele din veacul viitor. De aceea, după rugăciunea curată, altă rugăciune nu mai este... După acest hotar are loc o răpire, şi nu o rugăciune. Pentru că au încetat cele ale rugăciunii şi se iveşte o anumită vedere. Tot felul de rugăciune, ce se săvârşeşte, se săvârşeşte prin mişcare. Dar când mintea

intră în mişcările Duhului, nu mai este rugăciune” *(Cuvântul XXXII).*

Liniştea ce urmează după rugăciune e unită cu beţia dragostei de Dumnezeu. Astfel, nu numai rugăciunea, ci şi dragostea are o strânsă legătură cu liniştea. Cei ajunşi în linişte sunt răpiţi şi îmbătaţi de dulceaţa dragostei nesfârşite ce se revarsă din El şi îi umple şi pe ei de dragostea faţă de El. Dar în dragostea de Dumnezeu se cuprinde şi dragostea de oameni şi de toate făpturile, chiar dacă nu o pot arăta prin fapte. Inima lor arde de dragostea faţă de toţi şi de toate. „Aşa ajung şi toţi Sfinţii la această desăvârşire, când ajung desăvârşiţi şi se aseamănă cu Dumnezeu în izvorârea prisositoare a dragostei lor şi a iubirii faţă de toţi oamenii” *(Cuvântul LXXXI).*

Despre dragostea din starea aceasta de linişte. Sfântul Isaac spune între altele: „Cel ce a aflat dragostea mănâncă pe Hristos, Îl mănâncă pe Hristos în fiecare zi şi ceas şi se face prin aceasta nemuritor”. Dumnezeu nu mai lasă să moară pe cel ce-L iubeşte aşa de mult şi pe cel ce răspunde cu dragostea lui acestei iubiri ale Sale. Tot ce există, există ca operă a dragostei şi e menţinut în veşnicie prin dragoste. „Fericit este cel ce mănâncă din pâinea dragostei care este Iisus” *(Cuvântul LXXII).*

Nu cred că a spus cineva cuvinte mai adânci şi mai frumoase despre linişte şi dragoste, ca Sfântul Isaac Sirul.

În strânsă legătură cu dragostea stă cunoştinţa. Raiul este dragostea lui Dumnezeu, în care se cuprind desfătarea şi toate fericirile. E locul unde fericitul Pavel a fost hrănit cu o hrană mai presus de fire. Şi după ce a gustat din pomul vieţii, a strigat zicând: „Cele ce ochiul nu le-a văzut şi urechea nu le-a auzit şi la inima omului nu s-au suit, pe acelea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El” *(1 Corinteni* 2, 9), *(Cuvântul LXXII).* Numai cine iubeşte cunoaşte planul spiritual, interpersonal. Numai celui ce iubeşte i se deschide o persoană, i se revelează. Numai cel ce iubeşte pe Dumnezeu Îl şi cunoaşte, în măsura în care Îl iubeşte. În linişte e o supremă cunoaştere, pentru că e o supremă iubire. Această răpire în dragostea şi cunoaşterea dulceţii nesfârşite a lui Dumnezeu, Care, fiind izvorul iubirii, este chiar prin aceasta izvorul vieţii, face să pălească toate atracţiile lucrurilor şi ale plăcerilor ce le pot oferi ele, uneori în chip pătimaş. Acesta e conţinutul pozitiv al liniştii.

Desigur, cunoaşterea aceasta e totodată simţire, e gustare din viaţa, din adevărul care e Persoana lui Hristos. Orice persoană pe care o cunoşti, iubind-o, îţi comunică o anumită viaţă. Dar infinit meu mult Îşi comunică viaţa prin iubire şi prin cunoaştere Persoana lui Hristos.[3]

---

[3] Despre tema cunoaşterii la Sfântul Isaac Sirul, a se vedea studiul Părintelui Arhim. Iustin Popovici, „Théorie de la connaissance de Dieu chez Saint Isaac le Syrien”, în: *Contacts.* Paris, nr. 69-70, 1976.

În legătură cu dragostea de aproapele, Sfântul Isaac scrie rânduri tot atât de adânci şi de palpitante despre mila faţă de el. Mila, după el, nu înseamnă a da cuiva numai din bunurile tale din afară, ci a te da pe tine însuţi, a arde cu inima pentru durerea lui. Numai aşa îl mângâi cu adevărat, vindecându-l de tristeţea mortală a conştiinţei singurătăţii lui *(Cuvântul XXIII).*

Dar o rezumare satisfăcătoare a operei Sfântului Isaac este greu de înfăptuit. Aproape fiecare rând din ea este un fulger care pune în lumină adâncimi bogate de gânduri şi de viaţă care se cer pe larg expuse şi comentate. Mai semnalăm, în afară de sentinţele de mai sus, vreo câteva, în care scânteiază concentrat adevăruri spirituale de mare adâncime şi bogată complexitate: „Slăbiciunea (celor bolnavi sufleteşte) nu se poate întâlni cu flacăra lucrurilor, care obişnuieşte să slăbească tăria patimilor şi să i se împotrivească” *(Cuvântul XXIII).* „Ţine-te de acestea (aruncă-te ziua şi noaptea înaintea crucii lui Hristos) şi atunci îţi va răsări soarele înăuntru şi vei ajunge ca un rai înflorit” *(Cuvântul XXVII).* „De nu ai fapte, să nu vorbeşti despre virtuţi. Înaintea Domnului sunt mai cinstite necazurile cele pentru El, decât orice rugăciune şi orice jertfă. Şi mirosul sudorii e mai presus de toate aromatele” *(Cuvântul LVIII).* „Credinţa e uşa tainelor” *(Cuvântul LXXII).* „Tăcerea e taina veacului viitor. Iar cuvintele sunt uneltele lumii acesteia” *(Epistola III).*

Dar aproape toată opera este un poem spiritual de negrăită frumuseţe. Sfântul Isaac ne convinge că spiritualitatea nu se poate exprima decât în poezie. Poezia e singurul mijloc de a exprima adevărul planului spiritual al existenţei. Poezia şi adevărul merg împreună în acest plan.

2.Opera Sfântului Isaac Sirul se află în multe manuscrise româneşti, ceea ce dovedeşte citirea ei sârguincioasă în trecutul nostru. Numai în Biblioteca Academiei Române sunt zece manuscrise care cuprind opera lui întreagă şi 26 de manuscrise care cuprind părţi din ea.

Manuscrisele care cuprind opera lui întreagă sunt: nr. 1649, din sec. XIX (anul 1806); nr. 1920, din sec. XVIII (anul 1794); nr. 1927, din sec. XVIII; nr. 1963, din sec. XVIII (anul 1778); nr. 2113, din sec. XVIII; nr. 2580, din sec. XVIII; nr. 2949, din sec. XIX (anul 1811); nr. 3724, din secolul XVIII; nr. 3725, din sec. XVIII.

Manuscrisul nr. 1963 e scris în anul 1778 de ieromonahul Terapon în Sihăstria-Secu şi cuprinde 86 de *Cuvinte* şi patru *Epistole,* dar fără introducerea lui Nichifor Theotoche şi fără «Cuvântul înainte» (Scrierea deasupra) ce urmează după acea introducere. Manuscrisul 1927 are acelaşi număr de cuvinte şi de epistole şi un text identic, dar el e precedat de „Scrierea deasupra” („Cuvântul-înainte” al anonimului din textul publicat de Theotoche), însă fără introducerea lui Theotoche.

Textul acestor două manuscrise pare identic, dar copiştii sunt diferiţi. Tot fără introducerea lui Theotoche, dar cu notele lui sub text, este şi textul tipărit la Neamţ în 1819.

Notele arată că traducerea românească a acestei ediţii a cunoscut textul tipărit de Theotoche la 1770, dar faptul că unele pasaje sunt omise sau adăugate altele, arată că traducerea românească s-a folosit şi de alte texte în manuscris.

O traducere după ediţia lui Theotoche este cea din manuscrisul nr. 2580, care are înainte atât introducerea acestuia, cât şi „Cuvântul înainte" (Scrierea deasupra) a anonimului ce urmează.

Dintre manuscrisele ce nu cuprind opera întreagă a lui Isaac, semnalăm pe cel cu nr. 3562, care între f. 1211 r, cuprinde opera lui Ava Dorotei, iar între f. 211r – 215v, cuprinde: „De rânduiala şi de toceala noilor începători" (corespunde cu *Cuvântul VII* din textul nostru). El e scris la 1676 de ieromonahul Vasilie, în timpul lui Ghica Vodă şi al Mitropolitului Varlaam. Dar traducerea trebuie să fi fost făcută mai înainte de către altcineva. Acest *Cuvânt* mai este cuprins şi în manuscrisele nr. 1621, din sec. XVIII; nr. 1877, din sec. XIX; nr. 2221, din sec. XVIII; nr. 3306, din sec. XVIII (anii 17771778); nr. 3607, din sec. XVIII.

Ieromonahul Nichifor Theotoche către cititori

Se cuvenea ca nici Isaac Sirul să nu se ascundă pe sine până la sfârşit. Drept aceea, rămânând nedescoperit multe veacuri, aştepta pe cel ce-l va descoperi şi scoate la iveală. Iar cine a fost cel pe care îl aştepta arată limpede faptele. Nu a fost vreun nepriceput în cele scrise de el, nici vreunul din cei ce au gustat numai cu vârful buzelor *Cuvintele* lui, ci un bun înţelegător şi unul care s-a împărtăşit până la săturare de ele şi le-a cercetat în chip desăvârşit, cineva înalt în virtute, bogat în cunoştinţe, neobosit în râvna pentru cele bune şi în lucrarea rodnică a tot ceea ce poate fi de folos tuturor. Acesta e Patriarhul Sfintei Cetăţi a Ierusalimului, Efrem, urmaşul adevărat şi legiuit şi nu mai mic în evlavie şi virtute, în scaunul lui Iacov, fratele Domnului.

Acesta, aflând în Lavra Sfântului Sava, din Palestina, scrierile lui Isaac, le-a cercetat cu sârguinţă încordată. Şi cercetându-le, n-a răbdat să nu le împărtăşească şi altora. Iar sorţii lucrării de editare a lor au căzut pe mine. A fost un lucru de la care nu m-am putut trage înapoi, deşi ştiam că este obositor. L-am primit pentru vrednicia şi virtutea bărbatului şi pentru datoria şi veneraţia deosebită ce o am faţă de el. Primind sarcina acestei lucrări, voi vorbi mai întâi pe scurt despre Isaac, apoi despre scrierile lui şi despre ediţia de faţă a lor.

Isaac, luându-şi obârşia din Răsărit, unde au odrăslit şi de unde au pornit toate ale mântuirii, era sirian după nume, iar patria lui a fost Ninive[4]. Părinţii lui nu ne sunt cunoscuţi. Despărţindu-se de lume din fragedă tinereţe şi din vârsta înfloritoare şi intrând cu un frate de sânge în mănăstirea cu numele lui Mar Matei, unde mulţi duceau viaţă de îngeri în trup, a îmbrăţişat chipul şi viaţa singuratică. Deprinzându-se acolo cu ostenelile nevoinţei şi ajungând la o măsură îndestulătoare a virtuţii, se simţi stăpânit de dorul unei liniştiri mai adânci, şi cu inima arzând de jarul pustniciei. Deci, plecând departe de chinovie şi sălăşluindu-se într-o chilie din pustie, duse o vieţuire cu totul singuratică şi neamestecată, gândind numai la sine şi la Dumnezeu. Fratele său, luând conducerea lavrei mai înainte pomenite, nu înceta să-i ceară, prin scrisori stăruitoare, să lase pustia şi să vină din nou în mănăstirea de mai înainte[5]. Dar el se alipise atât de mult de pustie, încât nu voia să se despartă nici măcar pentru puţin timp de ea. Dar ceea ce n-a izbutit rugămintea fratelui mai înainte, a izbutit mai târziu descoperirea dumnezeiască[6]. Neascultând de fratele de sânge, deşi îl îndemna să vină în sfânta mănăstire, a ascultat de Părintele care l-a chemat de Sus, primind grija arhierească a cârmuirii corabiei Bisericii Ninivitenilor. Părăseşte deci pustia, de al cărei dor ardea inima lui, şi primeşte hirotonia de episcop al Ninivei. Căci nu trebuia să ascundă lumina sub obrocul pustiei, ci să o pună în sfeşnicul păstoririi şi să răspândească razele strălucitoare ale puterii ei luminătoare, până departe. Dar aceasta s-a întâmplat pentru un foarte scurt timp, căci de-abia se văzu lumina răsărind şi iarăşi s-a retras. Căci nu era, pe cât se vede, lumea vrednică de acest bărbat S-a întâmplat cu el ceea ce s-a întâmplat odinioară dumnezeiescului Grigorie Teologul, care, fiind hirotonit episcop al Sasimelor, a cugetat să fugă îndată după hirotonie, ceea ce celor mai iubitori de Dumnezeu nu li se pare că se întâmplă din pricina unui gând iubitor de sine şi nestăpânit (şi deci nici nu numesc aceasta un lucru de prihană şi de osândă), ci din pricina desăvârşirii bărbaţilor. Căci aceştia

---

[4] „Assemani, în *Bibliotheca orientalis,* tom. I, p. 463, şi autorul Cuvântului înainte spun că s-a născut, a crescut şi a învăţat în Mesopotamia, nu departe de Edessa".

[5] „A doua din Epistolele lui cuprinde răspunsul către fratele lui, dar se intitulează *Către un frate natural şi duhovnicesc ce locuieşte în lume,* fie pentru că numeşte chinovia lumii (căci numindu-l nu numai frate natural, ci şi duhovnicesc, e vădit că era monah), fie pentru că Isaac avea şi un alt frate ce locuia în lume".

[6] Nichifor Theotoche se referă iarăşi la un loc din „Cuvântul înainte" al anonimului, ce urmează în ediţia sa.

erau fără prihană în celelalte și de neosândit și purtători de Duh. Iar cel duhovnicesc toate le judecă, dar nu e judecat de nimeni.

Iar ceea ce i s-a întâmplat lui atunci este aceasta: În ziua însăși în care a primit hirotonia, șezând în locuința episcopiei, înfățișându-i-se doi inși, unul i-a cerut celuilalt o datorie, iar celălalt recunoscând datoria, i-a cerut o mică amânare. Creditorul însă i-a spus: „Dacă acesta refuză să-mi dea ceea ce datorează, îl voi preda îndată judecătorului". Dumnezeiescul Isaac i-a spus: „Dacă, după porunca Sfintei Evanghelii, tu nu trebuie să ceri nici cele ce ți s-au luat, cu atât mai mult trebuie să te înduri și să-i îngădui o zi ca să plătească ceea ce-ți datorează". Dar acela a răspuns fără îndurare: „Lasă acum cele ale Evangheliei". Atunci Isaac a zis: „Dacă acesta nu ascultă de poruncile Evangheliei și ale Domnului, ce voi face eu însumi aici?". Și văzând că viața lui, obișnuită cu liniștea, nefrământată și netulburată, urma să fie împrăștiată și tulburată de griji, s-a retras din scaun și a venit din nou în chilia lui iubită din pustie, în care a rămas până la moarte. Și câte lupte a purtat împotriva dracilor și a trupului și cât de mare a ajuns în virtute, în cea pe care o cere viața cea făptuitoare și cea văzătoare (contemplativă), și la ce desăvârșire a sufletului a ajuns și de cât har s-a bucurat cât timp se afla încă în viață, e de prisos să spunem! Căci acestea se vor putea afla ușor din scrierile lui.

Căci în *Cuvântul XXIII* zice: „Precum cel ce nu vede cu ochii lui soarele nu poate nici descrie cuiva lumina lui numai din auz, nici nu simte lumina lui, așa nici cel ce n-a gustat cu sufletul lui dulceața faptelor duhovnicești". Iar în *Cuvântul XXVI* zice: „Cercând mult timp cele de-a dreapta și cele de-a stânga și probându-mă pe mine însumi de multe ori în aceste două chipuri și primind răni contrare nenumărate și învrednicindu-mă în chip ascuns de multe ajutoare, am câștigat o experiență de mulți ani și am învățat acestea prin cercare, cu darul lui Dumnezeu". Iar în *Cuvântul XV* zice: „Acestea le-am scris spre amintirea mea și a oricui citește această scriere, precum am primit din cercetarea Scripturilor și din guri adevărate și, puțin, din cercarea însăși".

Ai văzut deci că mai întâi a făcut toate câte le-a predat pe urmă scrisului și a fost un învățător cu fapta al celor învățate de el. Învățătura lui e cu adevărat dumnezeiască, punând ca temelie virtutea cea mai înaltă, ridicându-se până la culmea desăvârșirii. De aceea, și învățătorul este dumnezeiesc și înalt și desăvârșit. Căci a cercat cele ce le-a învățat de la harul dumnezeiesc, și așa le-a învățat și le-a scris. Neputând fericitul închide cu tăcere lucrarea puternică și preadulce a harului în sine, a lămurit-o în altele mai întunecos, iar în acestea foarte limpede zicând: „De multe ori când le scriam pe acestea se opreau degetele pe hârtie și nu mai puteam suporta plăcerea ce se ivea în inima mea, care făcea simțurile să tacă".

Dar se cuvine să ne minunăm şi de această virtute a bărbatului: Despărţit de toţi oamenii, se îndulcea cu dragostea faţă de ei, precum el însuşi mărturiseşte despre sine. Căci zice: „Iubiţilor, deoarece m-am făcut nebun, nu sufăr să păzesc taina în tăcere, ci mă fac nebun (vorbeşte aici ca şi Sfântul Apostol: «M-am făcut nebun lăudându-mă» *(1 Corinteni* 11, 11), pentru folosul fraţilor. Pentru că aceasta este dragostea cea adevărată, cea care nu poate răbda să ţină vreo taină faţă de fraţii ei". Căci şi din pustie revărsa valuri ale învăţăturii, prin care uda cu îmbelşugare sufletele fraţilor, izvorându-le neîncetat.

Cele despre el istorisindu-le pe scurt un anonim[7], spune aceste cuvinte: „Fiind învăţător monahilor şi liman de mântuire tuturor, a scris aceste patru cărţi cu multă frumuseţe în grăire".

Acelaşi spune şi despre timpurile în care a trăit Isaac: „Acest Sfânt a trăit la începutul celei a şaptea mii de la zidirea lumii". Acestea consună cu cele ce le spune acelaşi Isaac, zicând: „Te afli dogmatizând împotriva acestora ce sunt de şase mii de ani". Din acestea e vădit că atunci când a scris acestea se împliniseră şase mii de ani de la zidirea lumii. Dar despre aceasta aflăm mai amănunţit din epistola lui către minunatul Simeon. Căci acesta a trăit 75 de ani, sau de la anul 4 al împăratului Justin cel Bătrân, care era anul 521 de la Mântuitorul Hristos, până la anul 15 al lui Mauriciu, adică la anul mântuirii, 596[8]. Şi fiindcă Simeon era foarte tânăr când a îmbrăţişat vieţuirea pe stâlp, iar Isaac apare ca un sfătuitor în epistolă şi-i înfăţişează primele reguli ale vieţii de liniştire[9], deci i-a trimis epistola înainte de a se urca acela pe stâlp, din aceasta se poate vedea cu uşurinţă că Ava Isaac era pe la anul 534 al iconomiei dumnezeieşti în floarea vârstei, fiind desăvârşit nu numai cu virtutea, ci şi cu vârsta. Deci chiar dacă a ajuns la foarte adânci bătrâneţi, s-a mutat la corturile veşnice, fără îndoială, înainte de anul mântuirii 600.

În mod greşit au socotit unii că Isaac al nostru este acela a cărui viaţă a descris-o cel întru Sfinţi Grigorie Dialogul[10]. Toată viaţa lui Isaac al nostru s-a mişcat din patria sa la mănăstire, de la mănăstire la pustie, şi din pustie la Ninive şi, de aici, iarăşi în pustie. Iar a aceluia, de la răsăritul soarelui până la apus, adică din Siria până în Italia, la Spoleto.

---

[7] „Acestea se păstrează în codicii din Biblioteca Vaticanului, scrişi în limba arabă şi siriacă, în introducerea celor patru cărţi ale lui Isaac, despre care vom vorbi mai jos. Ele s-au tradus în latină de maronitul sirian Assemani. Din acestea am scos cele spuse despre Isaac".

[8] „Fabricius, în *Bibliotheca graeca,* cartea 5, cap. 34, p. 279".

[9] Epistola 4.

[10] *„Dialogi. Liber* 3, cap. 14".

Dar și din epistola către Simeon deosebim exact pe cei doi bărbaţi. Dialogul zice că Isaac al lui a venit în Italia fără să ştie ucenicii săi și schimbându-şi numele, în primii ani ai stăpânirii goţilor, care trebuie înţeleşi ca anii apropiaţi de anul mântuirii 541, când a început să împărăţească în Italia Totilas, şi a trăit până la anii din urmă, adică până la 553, când Teios fiind omorât, şi Italia a scăpat de tirania goţilor. Acesta și-a ascuns așa de mult numele lui adevărat că n-a fost dat pe faţă decât de duhul necurat pe care el l-a scos din cineva. Deci nu pare adevărat, ba chiar e cu neputinţă de primit, ca în aceşti ani, Simeon, care vieţuia ca monah în muntele minunat din apropierea Antiohiei, să-i fi scris lui în Spoleto, unde nu era cunoscut nici cu numele, şi acesta, aceluia. Acestea, despre Isaac. Iar în cele următoare, vom grăi şi despre scrierile lui.

Despre faptul că părintele adevărat al acestor reguli ale nevoinţelor, publicate acum, este acest Isaac, mărturiseşte, împreună cu cei doi vechi codici manuscrişi aflaţi în mâinile noastre, codicele vechi aflat încă în Lavra Cuviosului nostru Părinte, Sava, din Palestina (acesta e poate cel scris de Cuvioșii Părinţi Avramie şi Patrichie), pe care Preafericitul Patriarh l-a citit, precum s-a spus, de multe ori când vieţuia acolo, apoi, cel din oraşul Corfu, din Mănăstirea Sfintei Mucenice fecioare Ecaterina, pe care l-am văzut eu însumi; la fel cel din Biblioteca Cezariană[11]. Titlul acestuia este următorul: „Ale celui întru Sfinţi Părintelui nostru Avva Isaac Sirul, pustnicul, care a fost episcop al iubitoarei de Hristos cetăţi Ninive, cuvinte despre nevoinţă, tălmăcite de Cuvioşii Părinţi ai noştri, Avva Patrichie şi Avva Avramie, filosofi şi sihaştri din Lavra celui întru Sfinţi, Părintelui nostru, Sava. Cuvintele cuprinse în el sunt 87”.

Apoi şi cel din Biblioteca Coisliniană, purtând numele lui Isaac Sirul, pustnicul şi episcopul Ninivei, şi cuprinzând 92 de „Cuvinte”, în care se cuprind şi scolii din *Cuvintele* sau scrierile lui Anastasie, Antioh, Antonie, Arsenie, Atanasie, Varsanufie, Vasile, Bulgarul (Teofilact), Avva Carion, Carpatini, Ioan Gură de Aur, Ioan Scărarul, Copris, Chiril, Diadoh, Dorotei, Efrem, Isaia, Evagrie, Grigorie Teologul, Isihie, Ioan Monahul, Iosif, Isidor, Avva Longhin, Macarie, Marcu, Maxim, Nil, Avva Nisterie, Avva Petru, Petru al Alexandriei, Pimen, Avva Sisoe, Simeon, Talasie, Teodor Nonu, Zigaben şi Zosima[12].

Acesta e un codice cu adevărat preţios şi dacă l-aş fi avut în mână

---

[11] „Pe acesta văzându-l cu câteva luni înainte, am comparat unele din tâlcuiri atunci cu cele ale ediţiei acesteia şi le-am aflat identice. De la o comparaţie a întregului text cu cel de faţă m-a împiedicat bibliotecarul grijuliu, Kollar”.

[12] „Pe acesta îl menţionează Montfaucon, *Bibliotheca graeca,* cartea 5, cap. 41, p. 471”.

ar fi fost de mare folos pentru ediţia aceasta. Mai sunt de amintit codicii din Biblioteca Vaticanului, nr. 23, 301, 505, 737, dintre care fiecare cuprinde 98 de *Cuvinte,* traduse din limba siriacă în cea grecească de Patrichie şi Avramie, monahi în Sfântul Sava[13]. Catalogul manuscriselor din Anglia descrie şi el 99 de *Cuvinte despre nevoinţă,* traduse în greceşte de Avramie şi Isaachie (îl numeşte pe Patrichie, în chip greşit, Isaachie, ca şi Cave), monahi din Mănăstirea Sfântul Sava[14]. El mai descrie şi alte trei scrieri ale aceluiaşi Isaac, scrise în siriacă şi păstrate în cod. 72 din Biblioteca Bodleiană[15].

Iar Ebed Iesu scrie în Catalogul cărţilor caldeiene: „Isaac Niniviteanul a alcătuit 7 tomuri despre cârmuirea duhului, despre tainele dumnezeieşti, despre judecăţi şi vieţuire”[16]. Nu ştim de nu e vorba de un alt Isaac, şi nu de al nostru, sau de a aflat alte titluri în scrierile celui al nostru; în acest caz nu ştim dacă tomurile despre tainele dumnezeieşti şi despre judecată s-au pierdut sau s-au păstrat undeva unde nu ştim. *Cuvintele* despre cârmuirea duhului, adică cele despre suflet, sunt poate aceleaşi cu *Cuvintele* 56, 57, 59 din această ediţie, iar cele despre vieţuire sunt poate aceleaşi cu *Cuvintele* 1, 9 şi 10 despre vieţuirea călugărească.

Amintind de aceste 7 tomuri, Assemani zice în *Bibliotheca orientalis* alcătuită de el: „Unul din aceste tomuri socotim că a fost scris în siriacă, iar patru cărţi, îndată după aceea, în arabă”. Mai întâi prezintă cele patru cărţi din codicii sirieni, arabi şi greceşti din Biblioteca Vaticană, cercetaţi de el. Dintre acestea, din prima dă 28 de titluri de *Cuvinte,* împreună cu începuturile lor, din a doua 45, din a treia 44, din a patra 25 (a menţionat şi care din ele se păstrează scrise numai în limba arabă, sau numai în siriană, sau numai în greacă). Apoi vorbeşte şi despre tom, zicând: „În biblioteca Gimnaziului Maronit (din Roma) se află un manuscris împărţit în 19 scrieri, al cărui titlu este: «Cărţi de obşte pentru toate neamurile, sau despre cauza tuturor cauzelor». Începutul ei este: «Dumnezeule cel veşnic, Cel din veac neînceput şi pururea neschimbat»”. Aceasta arată cu îndestulare că e produsul altui oarecare Isaac, episcop al Edessei, şi nu al celui al Ninivei.

Iar din cele 138 de *Cuvinte* din cele patru cărţi (înţeleg titlurile şi începuturile lor), unele sunt aceleaşi cu cele editate acum, iar altele sunt părţi ale lor. Altele au acelaşi titlu, dar alt început; altele, dimpotrivă; şi altele par să se deosebească cu totul.

Indicând aici cele patru cărţi amintite, noi le-am pus la sfârşitul

[13] „Assemani, în *Bibliotheca orientalis,* tom. I, p. 446”.
[14] „La pag. 35, nr. 256, şi la pag. 44, nr. 295”.
[15] „Fabricius, în *Bibliotheca graeca,* cartea 5, cap. 41, p. 17”.
[16] „Idem, *ibidem”*.

cărţii[17]. Dintre ele am dat în greceşte titlurile şi începuturile *Cuvintelor* socotite needitate aici, indicând şi codicii ce le cuprind; la fiecare *Cuvânt* din cele cuprinse în această ediţie, am notat alături şi pe cel identic din acele patru cărţi. Astfel, fiecare poate cunoaşte *Cuvintele* editate şi needitate ale Cuviosului[18].

Dar nici numărul *Cuvintelor* din codicii greci amintiţi înainte nu e acelaşi în toate. În unele e mai mare, ca cel din această ediţie. Dar cantitatea conţinutului *Cuvintelor* e poate aceeaşi în toate, numai numerele sunt neegale, din pricina unei împărţiri diferite. Şi în cei doi codici ai noştri numărul *Cuvintelor* este inegal, dar nu şi conţinutul lor, cum se poate vedea din numerele date în lista de la începutul cărţii şi din unele note. Împărţirea neegală vine din faptul că unele din *Cuvinte* cuprind capitole, întrebări, răspunsuri şi rugăciuni şi că unul şi acelaşi de multe ori cuprinde diferite teme şi se alcătuieşte oarecum din multe *Cuvinte.* Căci şi în Biblioteca Părinţilor[19] e câte un cuvânt foarte mare, editat numai în latineşte (din aceasta s-au luat în această carte unele fragmente în latineşte). Acolo poate vedea cineva şi o carte despre dispreţuirea lumii, care e împărţită în 53 de capitole şi e atribuită în chip greşit Sfântului Isaac Sirul, [aparţinând unui alt Isaac] prezbiter din Antiohia. Acest Isaac a trăit în vremea împăratului Leon cel Mare, care a luat sceptrul în anul 457 şi şi-a sfârşit viaţa în anul 474, când s-a mutat de aici. În ediţia de faţă *Cuvântul* acesta este alcătuit din 15 *Cuvinte*[20]*.* Atât despre acestea.

Cei doi codici ce i-am avut în mână sunt scrişi de o mână străveche din acelaşi veac şi sunt contemporani cu cel din Biblioteca Cezariană, cum se vede din asemănarea literelor şi a hârtiei. Pe unul dintre ei l-a avut Înaltpreasfinţitul Mitropolit al Artei, Neofit, care, părăsind Mitropolia şi săvârşindu-şi viaţa întru nevoinţe, nu tare de mult, în Athos, l-a predat preaînvăţatului dascăl, Cuviosului Neofit, ierodiaconului din Peloponez; pe al doilea, l-a avut nu ştiu de unde preaînvăţatul predicator Agapie, întâi-stătătorul bisericii Sfântul Nicolae, din Galata. De cel de al doilea dintre acestea, de al lui Agapie, m-am folosit ca prototip, din cel dintâi am notat unele deosebiri de mică

---

[17] Credem că e vorba de titlurile puse după *Cuvântul înainte* ce urmează după această prefaţă a lui Nichifor Theotoche.

[18] Noi nu dăm acest catalog de titluri din ediţia lui Theotoche, socotind că problema identităţii *Cuvintelor* din diferiţi codici rămâne să fie studiată de cel ce va întreprinde să întocmească o ediţie critică a operei Sfântului Isaac.

[19] „*Bibliotheca Patrum,* ed. Lyon, tom. 11”.

[20] „Adică *Cuvântul 23,* apoi şirul urmează astfel: 5, 56, 21, 11, 22, 13, 24, 85, 27, 46, 17, 72 şi 18”.

însemnătate. În acesta e pus la începutul Cuvintelor lui Isaac şi «Cuvântul înainte» despre tăcere şi linişte, din care manuscrisul lui Neofit nu are decât o prescurtare scrisă de o mână mai nouă şi în dialectul de obşte.

Cuprinsul acestui „Cuvânt înainte" (care nu s-a tipărit aici pentru alt motiv decât pentru câteva ştiri scurte despre Isaac) e copilăresc, iar „Cuvântul" e prolix şi folosirea citatelor din Scriptură, nepotrivită.

Alcătuirea lui e lipsită de măiestrie, urmând o înşirare fără rânduială, pe care autorul, silindu-se s-o acopere, se întinde într-o vorbărie deşartă, vrând să împace cele de neîmpăcat[21].

Oare cine e acesta? Nu cumva Avramie sau Patrichie? Căci pare foarte probabil ca cei ce au tradus scrierile lui Isaac să fi voit să facă şi lauda lui. De altfel, însăşi traducerea *Cuvintelor* o vedem de un nivel foarte coborât, făcută poate cuvânt de cuvânt şi neţinând seama câtuşi de puţin de regulile gramaticii. De aici vine şi marea neclaritate a *Cuvintelor.* Lovindu-ne de ea în înţelegerea unora dintre ele, am încercat, nu dintr-o voinţă arbitrară, ci cu aprobarea Preafericitului Patriarh, să o înlăturăm pe cât ne-a fost cu putinţă, prin note, îndreptând nu puţine greşeli vădite şi uşor de îndreptat[22].

Dar fiindcă în cei doi codici ai noştri nu este aceeaşi înşirare a *Cuvintelor* şi alta este în cel Cezarian şi alta în cărţile lui Assemani, ba în aceiaşi sunt amestecate şi capitolele prin întrebare şi răspuns şi *Epistolele,* ni s-a părut să alcătuim cartea de faţă altfel, încât *Cuvintele* apropiate în oarecare fel să urmeze unele altora. Dar în prototip nu sunt schimbate nici în împărţire, nici în titluri, ci toate s-au numit *Cuvinte,* afară de *Epistole.* Dar trebuie ştiut că nici al doilea, nici al şaptelea nu sunt scrise de acelaşi Isaac al nostru, cum mărturiseşte Assemani. Ci primul e al douăzecilea, celălalt, al optulea, al lui Ioan Sava Monahul, născut în Ninive şi trăitor pe la mijlocul celui de al şaselea veac al

[21] Poate că aprecierile lui Theotoche sunt cam aspre. Ceea ce e drept în ele este că: acest „Cuvânt" expune prea prolix tema tăcerii. De aceea nu dăm în acest volum acel „Cuvânt înainte". Dimpotrivă, textul tipărit la 1819 la Neamţ şi cel mai nou, dactilografiat, dau numai acest „Cuvânt înainte", şi nu şi pe al lui Nichifor Theotoche.

[22] Corecturile lui Nichifor Theotoche, făcute la note, fiind prea puţine, noi ne-am permis să facem cu mult mai multe în traducerea noastră. El nu putea îndrepta textul grec pe care-l publica după manuscrise. Noi am putut îndrepta în textul românesc înţelesurile neclare, foarte frecvente în textul grec. Notele lui Nichifor Theotoche sunt date de noi între semnele citării. Iar ale noastre, fără ele. Unele dintre notele lui Nichifor Theotoche dau versiunea uneori variată a codicelui primit de la Neofit al Artei. Textul urmează manuscrisul primit de la Agapie, cum mărturiseşte Theotoche însuşi.

„iconomiei în trup”, în mănăstirea numită Dilaiti, de dincolo de Tigru.

Așadar, de-Dumnezeu-chemaților și cuvioșilor părinți (deși îndemnurile lui Isaac ne sunt proprii și potrivite mai ales nouă), cei ce cu dragoste dumnezeiască ați luat pe umeri jugul cel blând al lui Hristos în lavrele din Palestina și din Muntele Sinai și în marile mănăstiri și în schiturile și sihăstriile din Athos și din alte părți și v-ați hotărât să vă liniștiți, purtând viața îngerească în trup, cei ce v-ați atins de primele trepte ale scării ce urcă la cer și cei ce ați ajuns la mijlocul ei și cei ce ați atins vârful ei cel mai înalt, cei de acum și cei de după aceia – aveți această carte sfântă ca povățuitoarea cea mai bună în toată lucrarea nevoinței. Căci ea tâlcuiește foarte bine adevărata lepădare de lume și de cele din lume, cunoștința tuturor ispitelor celui ce ne războiește, descrierea amănunțită a patimilor mult împletite, rugăciunea minții și urcușul sufletesc, desăvârșirea întru nevoință și întru liniștire și, ca să spun pe scurt, toată virtutea văzătoare și făptuitoare. Ea explică cu de-amănuntul cele mai tainice stări și lucrări ale viețuirii călugărești, care se înfățișează curat și se fac cunoscute numai din vederea cu fapta. Citind-o pe aceasta, cereți răsplătirile bogate de sus pe seama celui ce a fost cauza acestei ediții, pe seama Preafericitului Patriarh Efrem. Iar mie (dacă am contribuit și eu cu ceva), îmi ajunge ceea ce se spune îndeobște despre noi: „Dumnezeu să-l ierte”.

Dar ajuns aici, nu voi pregeta, silit de datoria adevărului, să pomenesc ceea ce e vrednic de spus și de pomenit. Nectarie și Dositei și Hrisant, pururea pomeniții Patriarhi ai Sfintei Cetăți a Ierusalimului, au alcătuit odinioară și multe cărți, dând la iveală învățături de foarte mare folos ale celor care au învățat drept cuvântul adevărului, și arme puternice împotriva celor ce s-au abătut de la dreapta credință. Preafericitul Efrem, urmându-le pilda ca un adevărat urmaș al lor, a publicat și el nu puține cărți mântuitoare; și știu că va publica și altele.

Deci cei ce-și aduc darul lor, Preasfântului și de Dumnezeu primitorului Mormânt, nu sunt numai următori ai pildei acelor vechi și evlavioși creștini care au pus deoparte și au strâns pentru Ierusalim întru una a sâmbetelor din ceea ce fiecare a agonisit (*I Corinteni* 16, 2), ci și apărători ai acelor preacinstite Locuri, făcându-se plinirea evlaviei credincioșilor, dovada prealimpede a iconomiei divino-omenești a Cuvântului, Dumnezeu și Om, și lauda și strălucirea neamului dreptcredincioșilor, și ocrotitori ai orfanilor de acolo, ai văduvelor, ai săracilor și susținători ai multor suflete amenințate de lipsuri și nevoi, sprijinite prin evlavia lor și izbăvite prin ajutorul dat lor de către Mormântul de-Viață-primitor. Și peste toate acestea s-au arătat susținători și binefăcători ai plinirii de obște a Bisericii. Căci prin darul lor, Preafericiții Patriarhi publică cărți care pot să fie de folos pentru tot

sufletul dreptcredincios. Drept aceea unii ca aceștia se vor împărtăşi în chip vădit şi neîndoielnic de răsplătirile înmiite ale Marelui Răsplătitor. Căci Îi aduc Lui un dar desăvârşit, sfânt, bineplăcut şi roditor[23].

[23] „În *Bibliotheca Orientalis,* tom. I, pp. 456 şi 457”.

ALE CELUI ÎNTRE SFINŢI

PĂRINTELUI NOSTRU

ISAAC SIRUL

nevoitor şi pustnic, cel ce a fost episcop

al iubitoarei-de-Dumnezeu cetăţi, Ninive

CUVINTE DESPRE NEVOINŢĂ

SFÂNTUL ISAAC SIRUL

CUVINTE DESPRE NEVOINȚĂ

scrise de el în graiul său și tălmăcite[1]
de către Părinții noștri
iubitori de înțelepciune și de liniștire,
Avva Patrichie și Avva Avramie,
care s-au liniștit în Lavra celui între Sfinți
Părintelui nostru, Sava.

CUVÂNTUL I

Despre lepădare și despre viețuirea călugărească

Frica de Dumnezeu este începutul virtuții. Iar despre ea se spune că e rodul credinței și se seamănă în inimă, când mintea se desparte de împrăștierea în lume, adunându-și gândurile ce rătăcesc din pricina împrăștierii, în cugetarea la viitoarea reașezare[2]. Căci nimic nu ajută mai bine pe cineva să pună temelia virtuții, ca a se ține pe sine străin de lucrurile vieții și a rămâne în legea luminii cărărilor celor sfinte și drepte, pe care le-a amintit și le-a numit Psalmistul, în Duh. Căci anevoie se află vreun om care să poată purta cinstea aceasta[3], ba poate că nu se află peste tot vreunul, chiar de ar fi cineva deopotrivă cu îngerii. Și aceasta din grăbita primire a schimbării, cum ar zice cineva.

Începutul căii vieții stă în aceea ca mintea să cugete la cuvintele lui Dumnezeu și să petreacă în sărăcie. Căci adăparea din acele cuvinte ajută la desăvârșirea în sărăcie. Sau adăparea din cugetarea la cuvintele lui Dumnezeu îți ajută la dobândirea sărăciei. Iar dobândirea sărăciei îți dă odihnă, ca să dobândești cugetarea la cuvintele lui Dumnezeu. Și acestea două te ajută să urci în scurtă vreme treptele întregii zidiri a virtuților.

Nimeni nu poate să se apropie de Dumnezeu decât dacă se depărtează de lume. Iar depărtare numesc nu ieșirea din ea cu trupul, ci depărtarea de lucrurile lumii. Virtutea aceasta stă în odihnirea sau golirea cugetării de lucrurile lumii. Căci nu se poate inima liniști și nu se poate izbăvi de închipuiri atât timp cât simțurile lucrează; nici patimile trupești nu stau în nelucrare și nici gândurile rele nu încetează fără numai în pustie. Dar până nu dobândește sufletul beția credinței în

---

[1] „În celălalt manuscris, se adaugă: *în limba greacă*".
[2] Restabilirea în starea ei pe care a avut-o de la început.
[3] Cel ce primește cinstiri de la oameni greu va putea să scape de cursele mândriei. De aceea și Stăpânul tuturor deplânge pe cel lăudat de oameni, zicând: „Vai vouă, când vor zice bine de voi toți oamenii" (Luca 6, 26).

Dumnezeu, prin primirea puterii simţirii ei, nu-şi poate vindeca slăbiciunea simţurilor[4] şi nici călca cu putere peste conţinutul celor văzute, care este zid despărţitor în faţa celor dinlăuntru. Nici nu simte înainte de aceea rodul raţional al stăpânirii de sine. Iar ferirea de păcate este rodul amândurora. Fără cea dintâi nu e nici cea de a doua; iar unde păşeşte drept cea de a doua, e ţinută în frâu şi cea de a treia[5].

Când harul se înmulţeşte în om, atunci, în năzuinţa după dreptate, dispreţuieşte cu uşurinţă frica de moarte[6], şi sufletul îl îndeamnă să rabde necazurile pentru frica de Dumnezeu[7]. Şi toate câte pot să vatăme trupul şi câte vin în chip neaşteptat asupra firii şi se adaugă ca pătimiri, sunt socotite ca nimic în ochii sufletului, faţă de cele nădăjduite încă de pe acum.

Nu e cu putinţă să cunoaştem adevărul, dacă nu vin asupra noastră ispitele din îngăduinţă[8]. Iar primind cineva încredinţarea despre aceasta, înţelege că multă purtare de grijă are Dumnezeu pentru om şi că nu e om care să nu se afle sub purtarea Lui de grijă; şi că purtarea Lui de grijă priveşte în chip luminos mai ales spre cei ce-L caută pe El şi poartă pătimirile pentru El, ca şi cum Şi-ar îndrepta degetul spre ei.

Dar când se înmulţeşte lipsa harului în om, atunci toate cele potrivnice celor spuse îi sunt aproape. Atunci cunoştinţa e mai mare decât credinţa, din pricina iscodirii şi nu are încredere în Dumnezeu în niciun lucru. De aceea, nu se socoteşte nici sub purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Unul ca acesta se află sub cei ce îndreaptă spre el săgeţile, în noaptea fără lună, şi e pândit de aceştia.

Frica de Dumnezeu e începutul vieţii celei adevărate a omului. Dar aceasta nu poate să stăruie în suflet împreună cu împrăştierea. Căci inima se rupe de dulceaţa lui Dumnezeu când slujeşte simţurilor. Pentru

---

[4] Beţia credinţei este o putere de la Dumnezeu, care copleşeşte aplecarea simţurilor spre cele din afară, dând sufletului putere să vadă şi să se alipească de cele dinăuntru şi, prin ele, de Dumnezeu.

[5] „Părintele spune poate aceasta: că din depărtarea de lume şi din beţia credinţei vine ferirea de păcate. Aceasta înseamnă că cei ce se despart de lume şi se umplu de credinţă scapă de mrejele păcatului. Cea dintâi, zice, e despărţirea de lume; a doua, beţia credinţei; a treia e stăpânirea de sine. El adaugă şi aceasta: fără despărţirea de lume, nimeni nu se poate umple de credinţă. Iar în cel al cărui suflet s-a umplut de credinţă, stăpânirea de sine e ţinută în frâu de frica de Dumnezeu".

[6] Năzuinţa după „dreptate" este năzuinţa după toate virtuţile. Când harul lui Dumnezeu se înmulţeşte în om, acesta dispreţuieşte frica de moarte, în străduinţa lui fierbinte după dobândirea virtuţilor.

[7] Frica de Dumnezeu îl întăreşte pe om împotriva fricii de moarte.

[8] Din îngăduinţa lui Dumnezeu pentru întărirea noastră.

că înţelesurile celor dinlăuntru sunt împiedicate de simţuri, care ar trebui să le slujească lor.

Îndoiala inimii aduce sufletului frică. Iar credinţa poate întări hotărârea chiar şi în vremea tăierii mădularelor. Câtă vreme pofta trupului covârşeşte în tine, nu vei putea dobândi îndrăzneala cea bună şi lipsa de frică faţă de multele împotriviri ce se ridică în calea spre Cel dorit.

Cel ce pofteşte cinste nu va putea scăpa de pricinile întristării. Căci nu se află om în mijlocul lucrurilor ce se schimbă, care să nu primească în cugetarea lui schimbarea lucrurilor de faţă. Dacă pofta este otravă a simţurilor, să tacă cei ce mărturisesc că-şi păzesc pacea minţii împreună cu împrăştierea.

Înţelept este nu cel ce zice că în osteneală şi în vremea luptei şi a războiului încetează gândurile urâte din el, ci cel ce în adevărul inimii lui îşi înţelepţeşte vederea minţii, ca să nu privească fără ruşine la gândurile desfrânate. Acela, întru buna cuviinţă a conştiinţei lui, chiar când mărturiseşte prin privirea ochilor ceea ce ţine de credinţă, atârnă ruşinea ca o perdea peste locul ascuns al gândurilor. Acesta îşi păzeşte neprihănirea lui ca o fecioară înţeleaptă, prin credinţa în Hristos. Nimic nu e atât de potrivit ca să înlăture din suflet gândurile desfrânării ce-l stăpânesc de mai înainte şi să alunge amintirile trezite ce i se mişcă în trup şi aprind flacăra tulburării, ca scufundarea în dorinţa învăţăturii şi a umblării pe urmele adâncului înţelesurilor dumnezeieştei Scripturi. Când gândurile vor fi scufundate în dulceaţa căutării înţelepciunii adunate în vistieriile cuvintelor, cu hotărârea de a usca din ele ceea ce ele au la arătare, omul lasă în spatele său lumea, şi uită toate cele din ea şi şterge din suflet toate amintirile care aduc chipurile, ba deseori şi gândurile trebuinţelor obişnuite ale firii. Şi însuşi sufletul stăruie în ieşirea din sine în noile răspunsuri ce-i vin din marea de taină a Scripturilor[9].

Dar chiar dacă mintea pluteşte pe suprafaţa apelor, adică a mării dumnezeieştilor Scripturi, şi nu poate să scufunde înţelegerea ei în adâncimea întreagă a acestei mări, ca să înţeleagă toate vistieriile din adâncul ei, îi va ajunge şi numai o cercetare făcută cu dor, pentru a lega gândurile ei cu putere în singurul gând al minunării, ca să le împiedice să nu alerge spre firea trupului, cum a zis un oarecare dintre înţelepţii în

---

[9] Sfântul Isaac se dovedeşte un mare poet în exprimarea gândurilor sale. Cuvintele Scripturii au la suprafaţă umezeala plăcută a înfăţişărilor mustoase ale lucrurilor ce servesc de chipuri unor înţelesuri netrupeşti, nemustoase. Mintea trece din extaz în extaz, pe măsură ce-i apar noi răspunsuri, noi întâmplări din marea nesfârşită de înţelesuri ale cuvintelor Scripturii.

cele dumnezeieşti. Căci inima e delicată şi nu poate răbda răutăţile ce-i vin de la cei din afară şi de la războaiele dinlăuntru. Şi ştiţi că gândul rău apasă greu[10]. Şi dacă inima nu se ocupă cu cunoştinţa[11], nu poate răbda tulburarea pornirii trupului. Şi precum greutatea poverii dintr-un talger atrage repede aplecarea acului, nesupunându-se voii vântului, aşa lucrul de ruşine şi frica atrag cugetarea. Şi precum primirea lucrului de ruşine şi frica se fac minţii, pe măsura lor, pricină de rătăcire neîncetată, iar acul cumpenei minţii, tulburându-se, se mişcă de aici acolo, tot aşa stăpânirea de sine creşte pe măsura depărtării fricii din suflet.

În sfârşit, precum talgerele cumpenei se îngreuiază sub o greutate mai mare şi cumpăna nu se clatină cu uşurinţă sub suflarea vântului, tot aşa mintea îngreuiată sub frica lui Dumnezeu şi sub ruşine nu e mişcată uşor de către cei ce o clatină[12]. Şi în măsura în care se primeşte frica în minte, în aceeaşi măsură pune pe ea stăpânire mutarea şi schimbarea. Înţelepţeşte-te şi pune în călătoria ta drept temelie frica de Dumnezeu, şi în puţine zile te vei reaşeza în poarta Împărăţiei, fără ocoliri în drumul tău.

În toate cele ce te întâmpină din Scripturi, cercetează scopul cuvântului, ca să te adânceşti în tine şi să înţelegi cu mare pătrundere adâncul înţelesurilor Sfinţilor care, călăuziţi şi luminaţi în vieţuirea lor de dumnezeiescul har, simt pururea o rază oarecare a gândirii ce înaintează în mijlocul stihurilor celor scrise şi luminează înaintea înţelegerii lor, ca să deosebească între cuvintele simple şi înţelesurile cuprinse în ele, cu multă înţelegere, întru priceperea sufletului.

Omului care citeşte cu minte goală cele cuprinse în stihurile grele i se goleşte şi inima şi se stinge în ea puterea dumnezeiască ce dăruieşte inimii gustarea cea mai dulce, în minunata înţelegere a sufletului. Oricine obişnuieşte să alerge spre ceea ce îi este înrudit. De aceea şi sufletul, ce are părtăşie cu Duhul, când aude vreun cuvânt care are ascuns în el o putere dumnezeiască, atrage cu înfocare conţinutul lui. Nu pe orice om îl trezeşte un lucru care e spus duhovniceşte şi care are în el ascunsă o putere, ca să se minuneze de el. Cuvântul despre virtute are nevoie de o inimă care se odihneşte de cele ale pământului şi de

---

[10] Gândul rău, pizmaş, plin de griji, dornic de plăceri, e greu de suportat, dar şi greu de alungat. El nu dă pace. El se cere împlinit. Şi prin împlinire, primeşte o nouă putere.

[11] Cunoştinţa înţelesurilor dumnezeieşti ale Scripturilor.

[12] Textul are unele obscurităţi. Mai întâi, ruşinea şi frica tulbură mintea, apoi o fac fermă. Probabil, întâi era vorba de „lucrul de ruşine" şi de frica de moarte; aici e vorba de sentimentul ruşinii şi de frica de Dumnezeu, în continuare e iarăşi vorba de lucrul de ruşine şi de frica de moarte.

îndeletnicirea cu ele. Lucrurile virtuţii nu trezesc gândul omului a cărui cugetare se osteneşte cu grija celor trecătoare, ca să le poftească şi să caute să le dobândească.

Dezlipirea de cele trupeşti are loc înaintea naşterii legăturii cu Dumnezeu, deşi la unii, în iconomia harului, această legătură premerge de multe ori acelei dezlipiri, aşa cum o dorinţă ascunde o altă dorinţă. Rânduiala iconomiei este alta decât rânduiala cea de obşte dintre oameni. Dar tu păzeşte rânduiala de obşte. De premerge în tine harul, cunoaşte că aceasta e voia Lui. Iar de nu, urcă spre vârful turnului duhovnicesc, pe calea tuturor oamenilor, pe care au urcat ei după rânduială.

Tot ceea ce se lucrează în contemplaţie şi se împlineşte prin poruncă pentru ea e cu totul nevăzut ochilor trupului. Şi tot ce se lucrează cu fapta este un lucru îmbinat, pentru că porunca sau fapta, deşi e una, are nevoie de amândouă, de contemplaţie şi de faptă, din pricina celor trupeşti şi netrupeşti. Dar îmbinarea celor două e una.

Faptele ce se îngrijesc de curăţie nu înlătură amintirea greşelilor trecute, dar înlătură din minte amintirea întristării şi de aici înainte venirea amintirii în cugetare se face cu folos.

Lăcomia sufletului de a se îmbogăţi în virtute covârşeşte pofta văzută a trupului împreună înjugat.

Podoaba oricărui lucru e măsura. Căci fără măsură chiar şi cele socotite bune se fac spre pagubă.

Voieşti să ai părtăşie (comuniune) cu Dumnezeu în mintea ta, în dobândirea acelei simţiri a plăcerii care nu e robită de simţuri? Urmăreşte milostenia, care, când se va afla în lăuntrul tău, ia în tine chipul acelei Sfinte Frumuseţi cu care te-ai făcut asemenea. Însuşirea cea mai cuprinzătoare a milosteniei sădeşte în suflet, fără mijlocirea vreunui oarecare timp, pe lângă unirea întru slavă şi strălucire, împărtăşirea de dumnezeire.

Unirea duhovnicească este o amintire nepecetluită, care arde în inimă cu un dor înfocat, luându-şi puterea legăturii din stăruirea pe lângă porunci, nu prin reaua lor întrebuinţare, nici în chip natural. Căci în ele îşi află hrana de viaţă dătătoare pentru întărirea vederii sufleteşti. Prin aceasta vine inima la răpire, ca să-şi închidă îndoitele simţuri, cele trupeşti şi cele sufleteşti.

Nu este altă cărare spre dragostea cea duhovnicească, care zugrăveşte chipul nevăzut, decât aceea care începe cu mila, precum a zis Domnul nostru. Ea duce spre Tatăl cel desăvârşit. Căci aşa a poruncit celor ce-L ascultă pe El, ca să o pună pe aceasta ca temelie[13].

---

[13] „Unde a poruncit Domnul? În: «Fiţi deci milostivi, precum şi Tatăl vostru

Altul este cuvântul faptei şi altul cuvântul cel frumos. Şi fără cercarea lucrurilor, înţelepciunea nu ştie să-şi împodobească cuvintele ei şi să vorbească adevărul, pentru că nu-l cunoaşte pe acesta. Nici nu poate să descopere cineva virtutea, dacă el însuşi nu a făcut niciodată experienţa ei. Cuvântul din faptă este o vistierie a nădejdii, iar înţelepciunea nefăptuitoare este un depozit al ruşinii.

Precum un artist zugrăveşte apa pe pereţi, dar nu-şi poate alina setea cu apa aceea, şi precum un om vede visuri frumoase, aşa face şi cuvântul nefăptuitor. Cel ce grăieşte din cercarea lucrului său despre virtute, împărtăşeşte din ea şi celui ce ascultă, precum împărtăşeşte cineva din banii câştigaţi de el.

Şi cel ce seamănă învăţătura, din cele dobândite de el, în urechile celor ce-l ascultă, deschide gura cu îndrăzneală către fiii săi duhovniceşti, precum bătrânul Iacov a spus lui Iosif: „Iată, ţi-am dat o parte mai mare decât fraţilor tăi; e cea pe care am luat-o cu sabia şi cu arcul meu de la amorei” (Facerea 48, 22).

Fiecare om care are o vieţuire întinată pofteşte viaţa vremelnică. Iar acesta e lipsit de cunoştinţă. Bine a zis careva că frica de moarte întristează pe omul apăsat de conştiinţa lui; iar cel ce are în sine mărturia cea bună doreşte moartea ca şi viaţa. Să nu socoteşti înţelept adevărat pe cel ce-şi robeşte cugetarea, vieţii acesteia, din lașitate şi frică. Socoteşte toate cele bune şi cele rele ce se întâmplă trupului ca nişte vise. Căci nu numai în vremea morţii vei fi dezlegat de ele, ci de multe ori şi înainte de moarte te părăsesc şi pleacă.

Dar pe acelea dintre ele care au vreo părtăşie cu sufletul tău socoteşte-le că sunt avuţiile tale în veacul acesta şi că în cel viitor vor merge cu tine[14]. Şi de sunt bune, veseleşte-te şi mulţumeşte lui Dumnezeu în cugetul tău, iar de sunt rele, întristează-te şi suspină şi caută izbăvirea de ele cât timp eşti încă în trup. Orice bine pe care-l ai lucrător în tine să-l ai tot aşa şi întru ascuns. Iar botezul şi credinţa ţi s-au făcut mijlocitoare spre acest bine, pentru că prin ele ai fost chemat de Domnul nostru Iisus Hristos la faptele cele bune ale Lui, împreună cu Tatăl şi cu Sfântul Duh, Căruia se cuvin slava, cinstea, mulţumirea şi

---

milostiv este» *(Luca* 6, 36), şi în: «De voieşti să fii desăvârşit, mergi, vinde averile tale şi le dă săracilor şi vei avea comoară în cer şi, venind, urmează-Mi Mie» *(Matei* 19, 21), şi în: «Fiţi dar desăvârşiţi, precum Tatăl vostru Cel din ceruri desăvârşit este» *(Matei* 5, 41).”

[14] Cele care prefac sufletul tău după chipul lor sunt proprii sufletului în viaţa aceasta şi rămân proprii lui şi după moarte. Cele rele îţi fac sufletul pentru veci lipsit de Dumnezeu cel bun, cele bune îţi ţin sufletul pentru veci bun şi unit cu Dumnezeu, Izvorul bunătăţii.

închinăciunea în vecii vecilor. Amin.

CUVÂNTUL II

Despre lepădarea de lume şi despre înfrânarea de la îndrăzneala faţă de oameni

Când dorim să fugim de lume şi să ne facem străini de cele lumeşti, nimic nu ne desparte aşa de mult de lume şi nu omoară patimile din noi şi nu ne trezeşte şi nu ne înviorează spre cele duhovniceşti, ca plânsul şi durerea inimii, împreunate cu dreapta socoteală. Căci faţa celui sfios ia ca pildă smerenia Celui iubit. Şi iarăşi, nimic nu ne face să petrecem aşa de mult în lume şi cu cei beţi şi risipitori din ea, şi nimic nu ne desparte aşa de mult de vistieriile înţelepciunii şi ale cunoştinţei tainelor lui Dumnezeu, ca râsul şi ca împrăştierea, împreunate cu îndrăzneala. Acestea sunt îndeletnicirile dracului curviei.

Deci fiindcă ţi-am cercat iubirea de înţelepciune, te rog, iubitule, cu iubire, să te păzeşti de ispita vrăjmaşului, ca să nu-ţi răceşti sufletul tău prin glume neînfrânate, scoţându-l din căldura dragostei lui Hristos, Care a gustat pentru tine fiere pe lemnul Crucii, şi în locul dulceţii şi al îndrăznirii celei către Dumnezeu, să-l umpli de multe închipuiri şi să-l robeşti, încă treaz fiind, dar totuşi dormind, viselor necuvenite, al căror rău miros nu-l suportă îngerii lui Dumnezeu, şi să te faci altora pricină de alunecare, iar ţie, ţepuşă. Sileşte-te, deci, pe tine însuţi, să urmezi pilda smereniei lui Hristos, ca să se aprindă şi mai mult focul aruncat de El în tine[15], foc prin care se dezrădăcinează toate mişcările lumii, ce omoară pe omul cel nou şi murdăresc curţile Domnului cel sfânt şi puternic. Căci eu îndrăznesc să zic, după Sfântul Pavel, că „suntem biserica lui Dumnezeu” (*1 Corinteni* 3, 16). Să curăţăm, deci, biserica Lui, precum curat este şi El, ca să dorească să Se sălăşluiască în ea. Să o sfinţim, precum şi El sfânt este. Şi să o împodobim cu toate faptele bune şi cinstite. Să o tămâiem cu tămâia odihnirii voii Lui, prin rugăciunea curată şi din inimă, care nu se poate dobândi prin împărtăşirea de mişcările lumeşti necontenite. Şi aşa va umbri în suflet norul slavei Lui şi va străluci lumina măririi Lui în lăuntrul inimii. Şi se vor umple de bucurie şi de veselie toţi vieţuitorii din cortul lui Dumnezeu. Iar cei cutezători şi neruşinaţi vor fi lipsiţi de flacăra Sfântului Duh.

Osândeşte-te, deci, frate, pe tine însuţi pururea. Şi zi: „Vai mie, o suflete, că s-a apropiat desfacerea ta de trup. Pentru ce te veseleşti de cele ce le vei părăsi astăzi şi de a căror vedere te vei lipsi în veci? Ia aminte la cele dinaintea ta, şi gândeşte la cele ce le-ai făcut, cum şi care

---

[15] E vrednică de reţinut această legătură pe care o face Sfântul Isaac între smerenie şi focul iubirii. Cel ce iubeşte nu ştie de sine, ca şi cel smerit. Dimpotrivă, cel mândru nu ştie decât de sine, deci e neiubitor.

sunt şi cu cine ai petrecut zilele vieţii tale, sau cine a primit osteneala lucrării plugăriei tale şi pe cine ai veselit în arena ta, ca să iasă în întâmpinarea ta în clipa ieşirii tale. Pe cine ai desfătat prin alergarea ta, ca să te odihneşti în limanul lui? De dragul cui te-ai necăjit ostenindu-te, ca să ajungi la el întru bucurie? Pe cine ai câştigat prieten în veacul viitor, ca să te primească la ieşirea ta? În ce ţarină ai lucrat şi cine-ţi va da plata la apusul soarelui, adică la despărţirea ta de trup?

Cercetează-te pe tine, (suflete), şi vezi în ce latură va fi partea ta şi, dacă ai lucrat până la capăt în ţarina ce rodeşte amărăciune celor ce o lucrează, strigă cu suspin şi cu durere către Dumnezeu, Care Se odihneşte mai presus de jertfele şi de arderile tale de tot. Să ţâşnească din gura ta cuvinte îndurerate, care să desfete pe Sfinţii Îngeri. Obrajii tăi să ia culoarea plânsului ochilor tăi, ca să Se odihnească în tine Sfântul Duh, şi să te spele de întinăciunea răutăţilor tale. Împacă pe Domnul cu lacrimile tale, ca să vină la tine. Cheamă pe Maria şi pe Marta, ca să te înveţe cuvintele plânsului. Strigă către Domnul!”

Rugăciune[16]

Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeul nostru, Cel ce ai plâns pe Lazăr şi ai picurat lacrimi de mâhnire şi de milă peste el, primeşte lacrimile amărăciunii mele. Tămăduieşte cu Patimile Tale patimile mele. Vindecă cu rănile Tale rănile mele. Curăţă cu sângele Tău sângele meu şi amestecă în trupul meu mireasma trupului Tău de viaţă făcător. Fierea cu care ai fost adăpat de vrăjmaşii Tăi să îndulcească sufletul meu, izbăvindu-l de amărăciunea cu care m-a adăpat potrivnicul meu. Trupul Tău întins pe lemnul Crucii să înaripeze spre Tine mintea mea, cea atrasă de draci în jos. Capul Tău, pe care l-ai aplecat pe Cruce, să înalţe capul meu pălmuit de vrăjmaşi. Mâinile Tale, pironite de cei necredincioşi pe Cruce, să mă ridice pe mine spre Tine, din groapa pierzaniei, cum a făgăduit preasfânta Ta gură. Faţa Ta, care a primit lovituri şi scuipări de la cei blestemaţi, să umple de strălucire faţa mea întinată de fărădelegi. Sufletul Tău, pe care, aflându-Te pe Cruce, l-ai predat Părintelui Tău, să mă călăuzească spre Tine prin harul Tău. Nu am inimă îndurerată spre căutarea ta, nu am pocăinţă, nici străpungere, care aduc din nou pe fii la moştenirea lor. Nu am, Stăpâne, lacrimi mângâietoare. Mintea mi s-a întunecat în cele ale vieţii acesteia şi nu poate privi spre Tine întru durere. Inima mi s-a răcit de mulţimea ispitelor şi nu se poate încălzi de lacrimile dragostei faţă de Tine. Dar, Doamne Iisuse Hristoase,

[16] Subtitlul acesta nu se află în manuscrise. E pus de editorul Nichifor Theotoche.

Dumnezeule, Vistierul bunătăţilor, dăruieşte-mi mie pocăinţă întreagă şi inimă îndurerată, ca să ies cu tot sufletul în căutarea Ta. Căci fără de Tine mă voi înstrăina de tot binele. Dăruieşte-mi, deci, Bunule, harul Tău. Tatăl, Care Te-a născut pe Tine din sânurile Sale, fără de vreme şi veşnic, să înnoiască în mine chipul icoanei Tale. Te-am părăsit pe Tine; nu mă părăsi! Am ieşit de la Tine; ieşi în căutarea mea şi mă du la păşunile Tale şi mă numără între oile turmei Tale celei alese şi mă hrăneşte împreună cu ele cu verdeaţa Tainelor Tale celor dumnezeieşti, ca inima mea să se facă sălaşul lor şi să vadă în ea strălucirea descoperirilor Tale, care este mângâierea şi înviorarea celor ce s-au ostenit pentru Tine în necazuri şi în tot felul de greutăţi! De această strălucire fie să ne învrednicim şi noi prin harul şi prin iubirea de oameni a Mântuitorului nostru Iisus Hristos! Amin.

CUVÂNTUL III

Despre retragerea în pustie.

Şi că nu trebuie să ne temem şi să avem frică, ci să ne sprijinim inima pe încrederea în Dumnezeu şi să îndrăznim cu credinţă neîndoielnică, ca unii ce avem sprijinitor şi păzitor pe Dumnezeu

De te simţi vreodată pregătit pentru retragerea în singurătate, în împărăţia libertăţii, ale cărei sarcini sunt uşoare, să nu te împingă cugetul fricii, după obiceiul lui, în multe feluri de schimbări şi învârtiri ale gândurilor, ci fii mai degrabă încrezător că Păzitorul tău este cu tine şi încredinţează-te cu dinadinsul întru înţelepciunea ta, că tu şi toată zidirea sunteţi sub Singurul Stăpân care cu o singură încuviinţare toate le mişcă, le clatină, le îmblânzeşte şi le chiverniseşte; şi că niciun împreună-slujitor nu poate vătăma pe vreunul dintre cei împreună-slujitori ai lui, fără hotărârea Celui ce poartă de grijă şi le cârmuieşte pe toate. Şi ridică-te îndată şi îndrăzneşte. Căci chiar de s-a dat unora slobozenie în unele lucruri, nu li s-a dat în toate lucrurile. Căci nici dracii, nici fiarele pierzătoare, nici oamenii stăpâniţi de răutate nu pot împlini voia lor pornită spre nimicire şi pierzanie, de nu îngăduie voia Celui ce le cârmuieşte pe toate şi le dă un anumit loc de lucrare. Căci nu îngăduie libertăţii lor să vină la toată lucrarea. Pentru că de ar fi aşa, n-ar putea vieţui niciun trup. Nu lasă Domnul ca de zidirea Lui să se apropie puterea dracilor şi a oamenilor şi să-şi împlinească în ea voia lor.

De aceea, zi pururea sufletului tău: „Am Păzitor care mă păzeşte şi nu poate vreuna dintre făpturi să se arate înaintea mea, decât dacă se dă poruncă de sus”. Crede cu adevărat că nu îndrăznesc nici măcar să se

arate în ochii tăi şi să-ţi facă auzite de urechile tale ameninţările lor. Că dacă ar avea învoire de sus, din cer, nu ar avea nevoie nici de cuvânt sau de cuvinte, şi lucrarea lor ar urma voii lor.

Şi zi iarăşi: „Dacă ar fi voia Stăpânului meu să pună stăpânire cei răi pe făptura Lui, n-aş primi aceasta cu greutate, căci nu voiesc să zădărnicesc voia Lui". Şi aşa în încercările tale, umple-te de bucurie, ca unul ce ştii şi simţi deplin că voia Domnului te cârmuieşte şi te călăuzeşte pe tine. Drept aceea, sprijină-ţi inima ta pe încrederea în Domnul şi nu te teme nici de frica de noapte, nici de săgeata ce zboară ziua, „căci credinţa celui drept, zice, cea întru Dumnezeu, îmblânzeşte fiarele sălbatice ca pe nişte oi" (*Evrei* 11, 33).

Dar nu sunt drept, zici, ca să mă încred în Domnul, însă tu ai ieşit cu adevărat, pentru lucrarea dreptăţii, în pustia aceasta plină de necazuri şi de aceea te-ai făcut ascultător voii lui Dumnezeu. Drept aceea, în deşert te osteneşti când suporţi aceste osteneli, dacă nu-I aduci Lui ca jertfă a dragostei necazul tău. Căci Dumnezeu nu voieşte pentru ea însăşi osteneala noastră. Această înţelegere o arată toţi cei ce iubesc pe Dumnezeu, necăjindu-se pe ei înşişi pentru dragostea faţă de El. Căci cei ce binevoiesc întru frica lui Dumnezeu să vieţuiască în Hristos Iisus aleg necazul şi rabdă prigonirea. Şi El le dă acelora puterea să cunoască vistieriile Lui cele ascunse.

Despre sporirea ce le vine din ispite celor ce le rabdă cu mulţumire şi bărbăţie

Căci a zis careva dintre Sfinţi, că era un oarecare bătrân preacinstit dintre pustnici şi am mers odată la el şi eram întristat din pricina ispitelor. Iar el era bolnav şi se afla culcat. Şi după ce i-am făcut plecăciune, am şezut lângă el şi am zis: „Roagă-te pentru mine, părinte, că mult sunt supărat de ispitele dracilor". Iar acela, deschizând ochii lui, a căutat la mine şi mi-a zis: „Fiule, eşti prea tânăr şi nu sloboade Dumnezeu ispitele asupra ta". Iar eu i-am spus: „Sunt tânăr, dar sufăr ispitele unor bărbaţi în putere". Acela îmi zise iarăşi: „Dumnezeu te va înţelepţi". Iar eu am zis: „Cum mă va înţelepţi, că eu în fiecare zi gust moartea?". Acela zise iarăşi: „Dumnezeu te iubeşte, taci. Dumnezeu îţi va da harul Lui". (Acesta era un război în somn). Apoi a zis iarăşi: „Cunoaşte, fiule, că 30 de ani am făcut război cu dracii şi până ce n-am trecut de al douăzecilea, n-am fost ajutat deloc. Iar după ce am izbutit să trec peste al cincilea (după cei douăzeci), am început să aflu odihnă. Şi trecând încă un an, s-a înmulţit (odihna). Iar după ce a curs şi al şaptelea (după cei douăzeci), şi a venit al optulea, s-a înmulţit şi mai mult. Iar trecând şi al treizecilea şi ajungând la sfârşit, aşa s-a întărit odihna, că nu mai cunoşteam nici măsura la care a ajuns". Şi a adăugat: „De mă voi

ridica la slujirea (liturghia) mea, sunt lăsat să slujesc o singură slavă, iar la celelalte de voi sta, trei zile voi fi cu Dumnezeu întru răpire și nu voi simți nicidecum osteneala». Iată ce odihnă nesfârșită a născut lucrarea de multă vreme.

Paza limbii nu numai că trezește mintea către Dumnezeu, ci ajută și la înfrânare

Era un oarecare dintre părinți care mânca de două ori pe săptămână. Și a zis către noi: „În ziua în care vorbesc cu cineva nu pot păzi canonul postului după obiceiul meu, ci sunt silit să-l dezleg". Și am înțeles că paza limbii nu numai că trezește mintea către Dumnezeu, ci dăruiește în chip ascuns și o mare tărie pentru faptele arătate, lucrate prin trup, ca să fie împlinite; și luminează și lucrarea cea ascunsă, precum au spus Părinții: că paza gurii trezește conștiința către Dumnezeu, când cineva tace întru cunoștință.

Sfântul acesta era foarte obișnuit cu privegherea de noapte. Căci zicea: „În noaptea în care stau treaz până dimineața, după cântarea Psalmilor mă odihnesc. Iar după ce mă trezesc din somn, în ziua aceea sunt ca unul care nu mai e în lumea aceasta. Și gânduri pământești nu mai intră nicidecum în inima mea, și nici nu mai am trebuință de pravilele rânduite. Ci mă aflu întru răpire toată ziua aceea.

Deci, într-una dintre zile am mâncat, pentru că trecuseră mai înainte patru zile fără să gust nimic. Drept aceea, m-am ridicat la slujba de seară ca să gust ceva și m-am oprit în curtea chiliei mele, că era soare mult, și am rămas așa până ce a răsărit iarăși soarele în ziua următoare și încălzea fața mea. Și abia atunci când soarele ardea tot mai tare și-mi ardea fața, s-a întors mintea mea la mine, și iată văzui că e altă zi, și am mulțumit lui Dumnezeu care varsă atâta har peste om și învrednicește cu atâta cinstire pe cei ce-L urmează Lui. Că Lui singur I se cuvine slava și mărirea în vecii vecilor. Amin".

CUVÂNTUL IV

Despre poftirea lumii

Adevărat este cuvântul Domnului, pe care l-a spus, că nu poate cineva dobândi dragostea de Dumnezeu odată cu poftirea lumii, nici nu e cu putință să dobândească părtășia de Dumnezeu (comuniunea cu El) împreună cu părtășia de lume, nici să aibă grija lui Dumnezeu împreună cu grija lumii[17]. Căci când părăsim pe cele ale lui Dumnezeu pentru slava

[17] „Nimeni nu poate sluji la doi domni. Căci, sau pe unul îl va urî și pe celălalt

deşartă, sau de multe ori pentru trebuinţa trupului, mulţi dintre noi se apleacă spre celelalte. Aceştia declară că lucrează pentru Împărăţia cerurilor, dar nu-şi aduc aminte de porunca Domnului pe care a spus-o: „De veţi avea toată grija pentru Împărăţia cerurilor, nu vă voi lipsi de cele trebuitoare firii celei văzute, ci vă vor veni vouă toate împreună cu celelalte”[18]. „Oare se îngrijeşte El de păsările cerului cele fără de suflet, zidite pentru voi, şi nu are grijă de voi?” Nicidecum. Celui ce se îngrijeşte de cele duhovniceşti, sau de vreuna dintre ele, cele trupeşti i se dăruiesc fără să se îngrijească de ele, când îi lipsesc şi când vine vremea. Iar cel ce se îngrijeşte peste trebuinţă de cele trupeşti cade de bunăvoie şi de la Dumnezeu. Deci de ne vom strădui să ne îngrijim de cele ce trebuie făcute pentru numele Domnului, Se va îngriji El Însuşi de amândouă felurile, după măsura nevoinţei noastre.

Drept aceea, să căutăm trăirea cu Dumnezeu nu în cele trupeşti, uitând de lucrurile sufletelor noastre, ci să ne întoarcem toate faptele noastre spre nădejdea celor viitoare. Căci cel ce s-a predat odată pe sine lucrării virtuţii, din dragostea sufletului său, şi doreşte să desăvârşească lucrarea ei, nu se îngrijeşte iarăşi de cele trupeşti, fie că le are, fie că nu le are. Fără îndoială, Dumnezeu îngăduie adeseori ca cei virtuoşi să fie ispitiţi de acestea şi lasă ca ispitele să se ridice împotriva lor în orice loc. Căci îi loveşte în trupul lor, ca pe Iov, şi-i aduce la sărăcie şi la depărtarea oamenilor de ei şi-i loveşte în cele ce le-au dobândit. Dar de sufletul lor nu se apropie vătămarea. Nu e cu putinţă ca atunci când umblăm în calea dreptăţii să nu ne întâmpine mâhnirea şi ca trupul să nu sufere de boli, de dureri şi să rămână neclintit, dacă dorim să vieţuim în virtute. Omul care vieţuieşte după voia sa, sau cu pizmă, sau în cele spre pierzarea sufletului, sau în altceva din cele ce-l vatămă, are osândă. Dar când umblă în calea dreptăţii şi-şi face drumul către Dumnezeu şi câştigă pe mulţi făcându-i asemenea lui, dacă îl întâmpină vreun lucru din acestea nu se cuvine să se abată de la ea, ci trebuie să-l primească cu bucurie, fără iscodire, şi să mulţumească lui Dumnezeu că i-a trimis lui harul acesta, şi că s-a învrednicit să cadă pentru El într-o încercare şi să se facă părtaş pătimirilor Prorocilor, Apostolilor şi celorlalţi Sfinţi. Că şi aceştia au răbdat de dragul acestei căi necazuri, fie de la oameni, fie de la draci, fie de la trup. Că nu se întâmplă să vină acestea fără încuviinţarea şi fără îngăduinţa lui Dumnezeu, ci-i vin ca să i se facă prilejuri spre dreptate. Pentru că nu e cu putinţă ca Dumnezeu să facă pe cel ce

îl va iubi, sau pe unul îl va urma şi pe celălalt îl va nesocoti. Nu poate sluji lui Dumnezeu şi lui Mamona” (*Matei* 6, 24).

[18] „Căutaţi mai întâi Împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi toate acestea se vor adăuga vouă” (*Matei* 6, 33).

doreşte să fie cu El, să lucreze cele bune, decât dacă îi aduce încercări pentru adevăr. Şi nu e cu putinţă ca acesta să se facă vrednic de mărirea lui Dumnezeu, dacă nu intră la ea prin ispite; şi nu se bucură de ea, fără darul lui Hristos. Aceasta o mărturiseşte Sfântul Pavel, arătând că lucrul acesta este aşa de mare, încât îl socoteşte dar (harismă). Căci e mare lucru să fie cineva pregătit să pătimească pentru nădejdea în Dumnezeu (*Filipeni* 1, 19). Căci zice: „Aceasta ni s-a dat nouă de la Dumnezeu, ca nu numai să credem în Hristos, ci şi să pătimim pentru El”. Tot aşa a scris Sfântul Petru în Epistola lui (*1 Petru* 3, 14); „Când pătimiţi pentru dreptate, sunteţi fericiţi că vă faceţi părtaşi pătimirilor lui Hristos”. Drept aceea, când te afli la lărgime să nu te bucuri, iar când te afli în necazuri, să nu te întristezi, şi să nu le socoteşti pe acestea ca străine de calea lui Dumnezeu. Căci pe calea Lui se umblă din veac şi din neam în neam prin cruce şi moarte. Şi de ce vin acestea? Ca să afli că eşti în afara căii lui Dumnezeu şi ai părăsit-o pe ea. Şi tu nu voieşti să umbli pe calea Sfinţilor, ci voieşti să-ţi pregăteşti ţie altă cale, ca să umbli pe ea fără pătimire?

Calea lui Dumnezeu e crucea de fiecare zi, căci nimeni nu s-a suit la cer cu răsfăţ (cu tihnă). Calea tihnei ştim unde sfârşeşte, iar pe cel ce se scufundă pe sine în Dumnezeu nu-l vrea Dumnezeu să fie niciodată fără grijă. Însă el trebuie să fie cu grijă pentru adevăr. Dar şi din aceasta se cunoaşte că este sub grija lui Dumnezeu, că-i trimite pururi suferinţe.

Dar cei ce petrec în încercări nu sunt lăsaţi niciodată de purtarea de grijă a lui Dumnezeu să ajungă în mâna dracilor. Mai ales dacă sărută picioarele fraţilor şi acoperă vinovăţiile lor, şi le ascund pe ele ca pe ale lor proprii. Cel ce voieşte să fie în lumea aceasta fără grijă şi doreşte aceasta, dar voieşte să vieţuiască totodată în virtute, e străin de calea aceasta. Căci drepţii nu numai că se nevoiesc în faptele cele bune, ci se şi află de bunăvoie într-o mare nevoinţă pentru biruirea ispitelor, pentru cercarea răbdării lor. Dar sufletul care are frica de Dumnezeu nu se teme de ceva care-l vatămă trupeşte. Căci nădăjduieşte în El de acum şi în vecii vecilor. Amin.

CUVÂNTUL V

Despre depărtarea de lume şi despre toate cele ce tulbură mintea

Multă cinste a dat Dumnezeu oamenilor prin îndoita învăţătură[19],

[19] Din îndoita învăţătură pe care Dumnezeu le-a dat-o oamenilor, una este legea naturală, iar alta, cea supranaturală. Cea naturală este puterea sădită în firea lor de a cunoaşte pe Dumnezeu din făpturile Lui (*Romani* 1, 20). Iar cea supranaturală este legea scrisă, sau revelată prin Proroci şi prin Iisus Hristos.

prin care le-a dăruit (cunoştinţa) şi le-a deschis din toate părţile uşa pentru a intra la cunoaşterea Sa. Iar de voieşti un martor credincios al celor spuse, fă-te tu însuţi pe tine şi nu vei pieri. Şi de voieşti să o cunoşti pe aceasta din afară, ai un alt învăţător şi martor, care te călăuzeşte fără rătăcire pe calea adevărului[20].

Mintea tulburată nu poate scăpa de uitare şi înţelepciunea nu deschide uşa ei unei astfel de minţi. Cel ce poate să vadă sfârşitul la care ajung deopotrivă toate nu are nevoie de alt învăţător pentru lepădarea grijilor vieţii. Legea naturală dată la început omului de Dumnezeu o arată vederea făpturilor Lui. Iar legea scrisă se adaugă după neascultare.

Cel ce nu se depărtează de bunăvoie de pricinile patimilor e atras de bunăvoie de păcat. Iar pricinile păcatului sunt acestea: vinul, femeile, bogăţia şi bunăstarea trupului. Nu pentru că acestea sunt prin fire păcate, ci pentru că firea uşor înclină din pricina lor spre patimile păcatului. De aceea omul trebuie să se păzească de ele cu sârguinţă. De-ţi vei aduce aminte pururea de slăbiciunea ta, nu vei călca hotarul ce trebuie păzit. La oameni e urâtă sărăcia, la Dumnezeu, sufletul semeţ şi mintea împrăştiată. La oameni e cinstită bogăţia; la Dumnezeu, sufletul smerit.

Când voieşti să pui început unei lucrări bune, pregăteşte-te pentru ispitele ce vor fi aduse asupra ta şi să nu te îndoieşti de adevăr. Căci e un obicei al vrăjmaşului ca, atunci când vede pe cineva începând cu credinţă fierbinte o bună vieţuire, să-i aducă în cale ispite felurite şi înfricoşătoare, ca, venind prin aceasta la frică, să-şi răcească hotărârea lui cea bună şi să nu mai aibă o râvnă fierbinte de a se apuca de lucrarea plăcută lui Dumnezeu.

Nu pentru că vrăjmaşul are o astfel de putere (căci altfel n-ar mai putea nimeni să facă vreodată binele), ci i se îngăduie de Dumnezeu, cum am învăţat din cazul dreptului Iov. Deci tu pregăteşte-te să întâmpini cu bărbăţie ispitele aduse în calea virtuţilor şi apoi apucă-te de lucrarea lor. Iar dacă nu te pregăteşti de mai înainte spre întâmpinarea ispitelor, reţine-te de la lucrarea virtuţilor.

Omul care se îndoieşte că Dumnezeu îi stă într-ajutor în lucrarea virtuţilor se teme până şi de umbra sa şi se socoteşte flămând chiar şi în vremea îmbelşugării şi a săturării şi se simte plin de tulburare chiar şi în liniştea de care se bucură. Iar cel ce se încrede în Dumnezeu se întăreşte cu inima. Şi cinstea lui se face arătată tuturor oamenilor şi lauda lui, în faţa vrăjmaşilor lui.

Poruncile lui Dumnezeu sunt mai presus de toate comorile lumii. Şi cel ce le-a dobândit pe acestea, în lăuntrul lui Îl află pe Dumnezeu. Cel

[20] Primul martor e conştiinţa, al doilea, lumea din afară, sau revelaţia scrisă.

ce caută cu grijă la Dumnezeu, L-a câştigat pe El ca vistiernic, şi cel ce doreşte să facă voile Lui va avea călăuzitori pe îngerii din cer. Cel ce se teme de păcate va străbate neîmpiedicat drumul înfricoşător şi în vremea întunericului află lumină înaintea şi în lăuntrul său. Domnul păzeşte paşii celui ce se teme de păcate, şi în vremea alunecării îi va veni în ajutor mila lui Dumnezeu. Cel ce socoteşte că păcatele lui sunt mici cade în stăpânirea lor şi va lua osândă înşeptită. Seamănă milostenia cu smerenie şi vei secera milă la judecată. Dobândeşte binele în aceleaşi laturi în care l-ai pierdut. De eşti dator lui Dumnezeu un obol, El nu primeşte în locul lui de la tine un mărgăritar. Astfel, dacă ţi-ai pierdut curăţia, nu primeşte de la tine milostenia, până ce tu stărui în curvie. Căci El vrea de la tine sfinţenia trupului. Odată ce ai călcat porunca nevrând să părăseşti avuţia lumii, te lupţi pentru alte porunci? Ai lăsat o buruiană în tine şi ai pornit război împotriva altora?

Sfântul Efrem a spus să nu te lupţi în vremea verii cu arşiţa, în haine de iarnă. Astfel fiecare va secera ceea ce seamănă. Şi fiecare boală se tămăduieşte cu leacurile potrivite ei. Iar tu, biruit de pizmă, de ce te sileşti să te lupţi cu somnul? Smulge greşeala cât încă e mică şi slabă, înainte de a se lăţi şi de a se întări. Nu fi fără grijă când greşeala ţi se pare mică. Căci mai târziu îţi va fi ca o stăpână nemiloasă şi vei umbla în faţa ei ca o slugă în lanţuri. Iar cel ce luptă de la început împotriva patimii curând o va birui.

Cel ce poate să rabde nedreptatea cu bucurie, deşi e în stare să o respingă, a primit mângâierea de la Dumnezeu, prin credinţa în El. Şi cel ce rabdă, cu smerită cugetare, învinovăţirile ce i se aduc, a ajuns la desăvârşire şi se minunează îngerii de el. Căci nicio altă virtute nu e aşa de mare şi de greu de dobândit.

Să nu-ţi crezi ţie că eşti puternic, până ce nu vei fi ispitit şi nu te vei afla rămânând neschimbat. Tot aşa probează-te pe tine în toate. Dobândeşte credinţa dreaptă întru tine, ca să calci pe vrăjmaşii tăi, şi ţine-ţi mintea neîmprăştiată; şi să nu te încrezi în puterea ta, ca să nu fii lăsat în slăbiciunea firii tale. Căci atunci vei cunoaşte slăbiciunea ta din căderea ta. Nu te încrede nici în cunoştinţă, ca nu cumva, aşezându-se vrăjmaşul între tine şi ea, să te prindă în cursa vicleniei sale. Să ai limba blândă şi nu te va întâmpina câtuşi de puţin necinstea. Dobândeşte buze dulci şi-i vei avea pe toţi prieteni. Să nu te lauzi niciodată cu limba ta pentru faptele tale, ca să nu fii ruşinat. Căci în lucrul în care se laudă omul, în acela îngăduie Dumnezeu să se schimbe, ca să se smerească şi să înveţe smerenia. De aceea trebuie să le laşi pe toate în seama preştiinţei lui Dumnezeu şi să nu crezi că e ceva neschimbat în viaţa aceasta.

Ajuns astfel, aţinteşte-ţi ochiul pururea spre Dumnezeu. Că

acoperământul lui Dumnezeu şi purtarea Lui de grijă înconjoară pe toţi oamenii. Dar nu e văzută decât de cei ce s-au curăţat pe ei înşişi de tot păcatul şi au neîncetat cugetarea lor în Dumnezeu şi numai în El. Cu deosebire li se arată acestora purtarea de grijă a lui Dumnezeu atunci când ajung într-o mare ispită pentru Dumnezeu. Atunci o simt pe aceasta ca şi când ar vedea-o cu ochii trupeşti; şi fiecare, pe măsura şi pricina ispitei ce i-a venit. Ea se arată atunci ca să dea bărbăţie celor ce se luptă, cum s-a întâmplat cu Iacov, cu Isus al lui Navi, cu cei trei tineri, cu Petru şi cu ceilalţi Sfinţi, cărora li S-a arătat Dumnezeu în oarecare chip omenesc, făcându-i îndrăzneţi şi sprijinindu-i în credinţă. Iar de spui că acestea s-au dat Sfinţilor de la Dumnezeu prin iconomie şi ei s-au învrednicit în chip deosebit de astfel de vederi, să-ţi fie pildă de îmbărbătare Sfinţii Mucenici, care adeseori mulţi împreună, iar altă dată câte unul, şi în multe şi felurite locuri, s-au nevoit pentru Hristos şi au răbdat bărbăteşte, cu puterea ce le-a venit de sus, în trupuri de lut, tăieturile fierului şi tot felul de chinuri, lucruri mai presus de fire.

Acestora li se arătau în chip vădit Sfinţii Îngeri, ca să afle fiecare că harul dumnezeiesc vine cu îmbelşugare peste aceia care rabdă în tot felul toată încercarea şi tot necazul, spre dovedirea vitejiei lor şi spre ruşinarea vrăjmaşilor lor.

Şi ce trebuie să spunem despre nevoitorii care s-au înstrăinat de lume şi despre pustnicii care au prefăcut pustia în cetate şi au făcut-o locuinţă a Îngerilor, care îi cercetau pururea pentru chipul vieţuirii lor şi ca nişte slujitori ai Stăpânului petreceau împreună cu ei, avându-i ca pe nişte împreună-slujitori! Aceştia îmbrăţişau pustia în toate zilele vieţii lor şi-şi aveau locuinţa în munţi, în peşteri, în crăpăturile pământului, din pricina dragostei de Dumnezeu. Şi pentru că au părăsit cele pământeşti şi au iubit cele cereşti şi s-au făcut următori ai Îngerilor, pe drept cuvânt Sfinţii Îngeri nu-şi ascundeau vederea lor de la ei, şi împlineau toată vrerea lor. Ba li se şi arătau în anumite timpuri, învăţându-i cum trebuie să vieţuiască. Şi uneori le explicau unele lucruri neînţelese, alteori Sfinţii înşişi îi întrebau despre ceea ce le era de trebuinţă. Iar uneori, când aceştia rătăceau pe cale, îi călăuzeau, alteori, când cădeau în ispite, îi izbăveau. Alteori, ivindu-se pe neaşteptate vreo întâmplare şi vreo primejdie, îi răpeau pe aceştia din mijlocul ei, scăpându-i de pildă de vreun şarpe sau de vreo stâncă gata să se prăvălească, de aruncarea vreunei suliţe sau a vreunei pietre. Iar alteori, războindu-i vrăjmaşul pe Sfinţi în chip vădit, ei se arătau vederii ochilor lor şi spuneau că au fost trimişi spre ajutorul lor şi le insuflau îndrăzneală, curaj şi bărbăţie. Alteori săvârşeau tămăduiri prin ei. Uneori pe Sfinţii înşişi, căzuţi în niscai pătimiri, îi tămăduiau. Şi uneori trupurile lor, istovite de nemâncare, le împuterniceau şi le întăreau prin atingerea

mâinii, sau prin cuvinte mai presus de fire. Iar alteori le aduceau ca hrană pâini, uneori calde, şi alte lucruri de mâncare. Unora dintre ei le vesteau de mai înainte mutarea de aici, alteori şi felul mutării.

Şi de ce să înşirăm multe dintre cele care arată dragostea Sfinţilor Îngeri faţă de noi şi toată grija lor pentru Sfinţi? Ei poartă grijă de noi, ca nişte fraţi mai mari, de cei mai mici (*Psalmii* 144, 19). S-au spus acestea ca să afle fiecare că „aproape este Domnul de toţi cei ce-L cheamă pe El întru adevăr". Şi cât de mult poartă El de grijă celor ce s-au predat pe ei bunei Lui plăceri şi Îi urmează Lui din toată inima!

De crezi că Dumnezeu poartă grijă de tine, pentru ce te îngrijeşti de cele vremelnice şi de trebuinţele trupului tău? Iar de nu crezi că Dumnezeu poartă grijă de tine, şi de aceea te îngrijeşti de cele trebuitoare ţie, eşti mai de plâns decât toţi oamenii (*Psalmii* 54, 25). Şi pentru ce mai trăieşti deci sau pentru ce vei mai trăi? „Aruncă grija ta asupra Domnului şi El te va hrăni" (*Pilde* 3, 25); şi nu te vei înfricoşa de spaima ce vine asupra ta.

Cel ce s-a dăruit pe sine lui Dumnezeu petrece întru odihna minţii. Fără neagoniseală, sufletul nu poate să se elibereze de tulburarea gândurilor; şi fără liniştea simţurilor, nu va simţi pacea minţii.

De nu va ajunge cineva în ispite, nu va dobândi înţelepciunea duhului. Şi fără citire cu osteneală, nu va cunoaşte slăbirea gândurilor. Iar fără liniştea gândurilor, nu se va mişca mintea în taine ascunse. Şi fără tăria credinţei nu poate să aibă sufletul curaj şi îndrăzneală în ispite. Iar fără simţirea acoperământului vădit al lui Dumnezeu, nu poate inima să nădăjduiască în El. Şi de nu poate gusta sufletul din Patimile lui Hristos întru cunoştinţă, nu poate avea părtăşie (comuniune) cu El[21].

Socoteşte că e bărbat al lui Dumnezeu cel ce, din multa milă de sine, s-a făcut pe sine mort faţă de trebuinţele neapărate. Căci cel ce miluieşte pe sărac Îl are pe Dumnezeu purtând grijă de el. Şi cel ce s-a făcut sărac pentru Dumnezeu a aflat vistierii nesfârşite.

Dumnezeu nu are nevoie de nimeni, dar Se bucură când vede pe cineva că odihneşte chipul Lui şi-l cinsteşte pe acesta pentru El[22]. Când cere cineva de la tine din cele ce ai, nu spune în inima ta că voi ţine aceasta pentru sufletul meu, ca să mă desfăt cu ea, că Dumnezeu îi va împlini lipsa aceluia din altă parte. Cuvintele acestea sunt ale celor nedrepţi, care nu cunosc pe Dumnezeu. Omul drept şi cinstit nu dă cinstea sa altuia, nici nu va lăsa să treacă nelucrată vremea harului[23].

---

[21] Aici e rostul postului şi al înfrânărilor înainte de Sfânta Împărtăşanie.

[22] Dumnezeu vrea să facă bine altora prin noi, pentru ca să arătăm cinstea noastră chipului Lui şi să ne îmbunătăţim pe noi înşine prin iubire.

[23] E o cinste, asemănătoare cu a lui Dumnezeu, să ajuţi pe altul, şi un ceas al

Omul sărac şi lipsit e miluit de Dumnezeu (căci Domnul nu părăseşte pe nimeni), dar tu ai întors de la tine cinstea ce ţi-a venit de la Dumnezeu şi ai depărtat harul Lui, depărtând pe sărac[24]. Drept aceea, când dai, bucură-te şi spune: „Slavă Ţie, Dumnezeule, că m-ai învrednicit să aflu pe cineva să-l odihnesc". Iar de nu ai ce să-i dai, bucură-te şi mai mult, şi zi, mulţumind lui Dumnezeu: „Mulţumescu-Ţi Ţie, Dumnezeul meu, că mi-ai dat acest har şi cinste să mă sărăcesc pentru numele Tău, şi m-ai învrednicit să gust din necazul presărat pe calea poruncilor Tale, prin boală şi sărăcie, precum au gustat Sfinţii Tăi, care au umblat pe calea aceasta".

Şi când te îmbolnăveşti, zi: „Fericit este cel ce a fost învrednicit să fie încercat de Dumnezeu în cele prin care moştenim viaţa". Căci bolile le aduce Dumnezeu pentru sănătatea sufletului. Că a zis careva dintre Sfinţi (şi am însemnat aceasta), că monahul care nu slujeşte Domnului în chip plăcut lui Dumnezeu şi nu se nevoieşte cu sârguinţă pentru mântuirea sufletului său, ci se poartă cu trândăvie în nevoinţa pentru virtuţi, e lăsat, fără îndoială, de Dumnezeu, să cadă în încercări, ca să nu rămână nelucrător şi din multa nelucrare să se aplece spre altele şi mai rele. Pentru aceasta aruncă Dumnezeu încercări peste cei nepăsători şi leneşi, ca să cugete la acestea, şi nu la cele deşarte. Dar aceasta o face Dumnezeu mereu cu cei ce-L iubesc pe El ca să-i certe, să-i înţelepţească şi să-i înveţe voia Sa. Şi când se roagă Lui, nu-i ascultă îndată, ci când slăbesc şi învaţă cu adevărat că acestea li s-au întâmplat din trândăvie şi nepăsare. Căci s-a scris: „Când veţi întinde mâinile voastre spre Mine, întoarce-voi ochii Mei de la voi şi de veţi spori rugăciunea voastră, nu vă voi auzi pe voi" (*Isaia* 1, 15). Deşi acestea s-au scris despre alţii, fără îndoială s-au scris şi despre cei care au părăsit calea Domnului.

Dar dacă spunem că Dumnezeu e mult-milostiv, pentru ce bătând neîncetat la uşă şi rugându-ne în încercări nu suntem auziţi, ci trece cu vederea cererea noastră? Despre aceasta ne învaţă Prorocul, care zice: „Nu mâna Domnului e prea mică pentru ca să ne miluiască, nici urechea Lui grea la auzire, ca să ne audă, ci păcatele noastre ne-au despărţit de El şi fărădelegile noastre au întors faţa Lui ca să nu ne audă" (*Isaia* 59, 1). Adu-Ţi aminte de Dumnezeu în toată vremea şi-Şi va aduce şi El aminte când vei cădea în cele rele.

Firea ta s-a făcut primitoare de rele şi multe s-au făcut ispitele lumii acesteia; şi nu sunt departe de tine relele, ci izvorăsc din lăuntrul tău şi de sub picioarele tale. Şi nu ieşi din locul în care te-ai aşezat, şi

---

harului, sau al fructificării lui, acela în care ai prilejul să faci un bine cuiva.

[24] Harul e un bun interpersonal; sau un bun care se activează în relaţiile iubitoare dintre noi.

când Dumnezeu va voi, vei fi izbăvit de ele. Şi pe cât sunt de apropiate genele între ele, pe atât sunt şi ispitele apropiate de oameni. Iar acestea le-a rânduit Dumnezeu întru înţelepciune pentru folosul tău, ca să baţi cu răbdare la uşa Lui şi, de frica necazurilor, să se sădească pomenirea Lui în cugetul tău şi să te apropii de El prin rugăciuni şi să se sfinţească inima ta prin pomenirea Lui neîncetată. Iar rugându-te tu, El te va auzi. Şi vei afla că Dumnezeu este Cel ce te izbăveşte şi vei simţi pe Cel ce te-a făcut şi-ţi poartă de grijă şi te păzeşte şi a făcut pentru tine lumea cea îndoită: pe una, ca învăţătoare şi povăţuitoare vremelnică, pe cealaltă, ca locuinţă părintească şi ca moştenire veşnică a ta.

Nu te-a făcut Dumnezeu nesimţitor la cele ce întristează, ca nu cumva, poftind să fii Dumnezeu, să moşteneşti ceea ce a moştenit cel ce a fost mai înainte Luceafăr, iar mai pe urmă s-a făcut, prin mândrie, satana. De asemenea, nu te-a făcut cu neputinţă de aplecat şi nemişcat, ca să nu te faci ca firea celor neînsufleţite şi să ţi se facă cele bune fără câştig şi nerăsplătite, cum sunt celor necuvântătoare însuşirile naturale, dobitoceşti.

Căci tuturor le este uşor de văzut cât folos şi câtă mulţumire şi câtă smerenie câştigă omul din venirea acestor necazuri.

Deci e vădit că atârnă de voi să vă nevoiţi pentru cele bune şi să vă abateţi de la cele rele; şi că ne este de folos atât cinstea, cât şi necinstea ce ne vin din acestea. Căci prin necinstire ruşinându-ne, ne temem. Iar prin cinstire, aducând mulţumire lui Dumnezeu, năzuim spre virtute. Pe aceşti pedagogi ţi i-a înmulţit Dumnezeu, ca nu cumva, lipsit de ei, deci nesimţitor la cele ce întristează şi mai presus de orice frică, să uiţi de Dumnezeul tău şi să te abaţi de la El şi să cazi în închinarea la mulţi dumnezei, ca mulţi alţii, care, deşi sunt pătimitori asemenea ţie şi biciuiţi de aceste lucruri de întristare, nu numai că au căzut într-o clipă, de dragul unei vremelnice şi sărăcăcioase puteri şi bunăstări, în închinarea la mulţi dumnezei, ci au cutezat nebuneşte să se socotească pe ei înşişi dumnezei.

Pentru aceasta, deci, a îngăduit să fii în necazuri, iar uneori şi pentru ca să nu te abaţi şi să-L mânii, şi astfel, pe lângă pedeapsa ce-ţi vine, să te şi piardă de la faţa Lui. Nu mai vorbesc de necinstirea lui Dumnezeu şi de celelalte blasfemii ce se nasc din viaţa îndestulată şi din lipsa de frică, chiar dacă nu ar îndrăzni cineva să înşire cele mai înainte spuse.

Pentru aceasta, a înmulţit prin pătimiri şi supărări pomenirea Lui în inima ta şi prin frica de cele potrivnice te-a trezit şi te-a adus la poarta milei Lui. Şi prin izbăvirea de ele şi de pricinile lor, ţi-a semănat dragostea faţă de El. Şi sădind în tine dragostea, te-a apropiat prin cinstea de fiu şi ţi-a arătat cât de bogat este harul Lui.

Căci de unde ai fi cunoscut această mare purtare de grijă şi ocrotirea Lui, de nu ţi s-ar fi întâmplat ţie cele potrivnice? Pentru că de cele mai multe ori mai ales din acestea se înmulţeşte dragostea de Dumnezeu în sufletul tău, adică din cunoaşterea darurilor Lui şi din aducerea-aminte de mărimea purtării Lui de grijă. Toate aceste bunătăţi ţi se nasc din cele ce te întristează, ca să înveţi să mulţumeşti.

Drept aceea, pomeneşte pe Dumnezeu, ca şi El să te pomenească totdeauna. Şi pomenindu-te şi izbăvindu-te, vei lua de la El toată fericirea. Nu uita de El, împrăştiindu-te în cele deşarte, ca să nu uite nici El de tine în vremea războaielor tale. În vremea când îţi merge bine, fii ascultător Lui, ca să ai în necazuri îndrăzneală faţă de El prin rugăciunea neîncetată către El, făcută din inimă.

Curăţă-te pe tine înaintea Domnului, ţinând pomenirea Lui în inima ta[25], ca nu cumva, petrecând timp îndelungat fără pomenirea Lui, să fii fără îndrăznire când intri la El. Căci îndrăznirea faţă de Dumnezeu vine din neîncetata convorbire cu El şi din multa rugăciune[26]. Obişnuinţa cu oamenii şi petrecerea cu ei se face prin trup. Obişnuirea cu Dumnezeu se face prin pomenirea cu sufletul şi prin luarea-aminte la cererile ce le facem şi prin arderea de tot de sine. Iar din multa stăruire în pomenirea Lui, se săvârşeşte trecerea în răpiri şi la lucruri minunate[27]. „Bucura-se-va inima celor ce caută pe Domnul. Căutaţi pe Domnul, cei osândiţi, şi vă întăriţi întru nădejde"; căutaţi faţa Lui prin pocăinţă, sfinţiţi-vă prin sfinţenia feţei Lui[28], şi curăţaţi-vă de păcatele voastre. Alergaţi spre Domnul cei vinovaţi de păcate, spre Cel ce poate să ierte păcatele şi să treacă cu vederea greşelile *(Psalmii* 104, 3). Căci cu jurământ a zis prin Prorocul: „Viu sunt Eu, zice Domnul. Nu voiesc moartea păcătosului, ci ca să se întoarcă şi să fie viu" *(Iezechiel* 33, 11). Şi iarăşi: „Întins-am toată ziua mâinile Mele către poporul cel neascultător şi împotrivă-grăitor" *(Isaia* 65, 2). Şi iarăşi: „Pentru ce muriţi cu moarte, casa lui Israel?" *(Iezechiel 33,* 11). „Întoarceţi-vă spre Mine şi Mă voi

---

[25] Curăţirea se face prin pomenirea neîncetată a lui Dumnezeu, care nu dă loc gândurilor de plăcere, gândurilor egoiste, să intre în cuget.

[26] Pomenirea deasă a lui Dumnezeu, fiind ca un fel de convorbire continuă cu El, îţi dă o familiaritate cu El şi deci când vei ajunge în faţa Lui, la Judecată, vei avea îndrăznire faţă de El. De aceea au Sfinţii îndrăznire" la El, şi, propriu-zis. Judecata la care merg ei nu e Judecată.

[27] Pomenind neîncetat pe Dumnezeu, uităm de toate cele înguste şi de noi înşine şi ne lărgim ca să cuprindem infinitatea Lui şi totul în iubirea noastră.

[28] Dumnezeu fiind curat şi atoateiubitor, cǎnd gândim la El nu primim în cuget decât ceea ce e curat şi iubitor, sflnţindu-ne printr-un fel de privire la „faţa Lui spirituală".

întoarce spre voi” *(Maleahi* 3, 7). Şi iarăşi: „În orice zi se va întoarce păcătosul de la calea lui şi va căuta spre Domnul şi va face judecată şi dreptate, nu-Mi voi mai aduce aminte de fărădelegile lui. Viind va fi viu, zice Domnul. Şi dreptul, de va părăsi dreptatea lui şi păcătuind va face nedreptate, nu-Mi voi mai aduce aminte de dreptatea lui, ci voi pune piatră de poticnire înaintea lui şi va muri în întunericul faptelor lui, de va stărui în ele” (cf. *Iezechiel* 33, 15, 16, 18). Pentru ce? Pentru că păcătosul nu se va împiedica în păcatul lui în ziua în care se va întoarce spre Domnul, şi dreptatea dreptului nu-l va mântui pe el, în ziua în care va păcătui, dacă va stărui în păcatul acesta.

Iar lui Ieremia i-a zis Dumnezeu: „Ia-ţi hârtie şi scrie câte (i-am spus din ziua lui Iosia, regele lui Iuda, până azi, toate relele câte ţi le-am spus că le voi aduce asupra poporului acestuia, ca, auzind şi temându-se, să părăsească el calea cea rea şi, întorcându-se, să se pocăiască şi voi ierta păcatele lui” *(Ieremia* 36, 2-3). Iar înţelepciunea zice: „Cel ce-şi ascunde păcatul său nu se va folosi. Iar cel ce mărturiseşte păcatele sale şi a trecut peste ele va dobândi milă de la Dumnezeu” *(Pilde* 28, 13). Şi Isaia zice: „Căutaţi pe Domnul şi, aflându-L, chemaţi-L. Şi apropiindu-vă, să lase păcătosul calea sa şi bărbatul nedrept gândurile sale. Şi întoarceţi-vă spre Mine şi Eu vă voi milui pe voi. Căci gândurile Mele nu sunt ca gândurile voastre, nici căile Mele după căile voastre” *(Isaia* 55, 6-9). „De Mă veţi asculta pe Mine, veţi mânca cele bune ale pământului” *(Isaia* 1,19). „Veniţi la Mine şi ascultaţi-Mă pe Mine şi veţi fi vii în sufletul vostru” *(Isaia* 55, 3). Când păzeşti căile Domnului şi faci voile Lui, nădăjduieşte întru Domnul şi cheamă-L pe El şi încă strigând tu, El va spune: „Iată, Eu sunt de faţă”.

Când vine ispita asupra celui nedrept, el nu are încredere să cheme pe Domnul, nici să aştepte mântuirea de la El, deoarece în zilele odihnei s-a depărtat de la voia lui Dumnezeu. Cere ajutor înainte de a începe războiul, şi caută pe Tămăduitor înainte de a te îmbolnăvi. Roagă-te înainte de a veni necazurile asupra ta, şi în ziua întristării Îl vei afla pe El şi El te va auzi pe tine. Cheamă-L şi roagă-L înainte de a te rostogoli; şi înainte de a te ruga pregăteşte-ţi făgăduinţele, adică merindea lor. Corabia lui Noe a fost pregătită în timp de pace şi lemnele pentru ea au fost sădite înainte cu 100 de ani. Iar în vremea urgiei, cei nedrepţi s-au pierdut. Dar dreptului El i-a fost acoperământ.

Gura nedreaptă se astupă cu rugăciunea. Căci conştiinţa încărcată face pe om fără îndrăzneală. Inima varsă lacrimi de bucurie în vremea rugăciunii.

Cei pentru care lumea a murit rabdă încercările cu bucurie. Dar cei pentru care lumea e vie nu pot răbda nedreptăţile, sau se mânie împinşi de slava deşartă şi se tulbură fără judecată, sau sunt topiţi de

întristări. Cât de greu de dobândit este virtutea răbdării şi câtă slavă nu aduce ea de la Dumnezeu! Cel ce voieşte să dobândească virtutea aceasta, adică să primească cu îndelungă-răbdare nedreptăţirea, trebuie să se depărteze de ai săi şi să se înstrăineze. Fiindcă nu poate să o dobândească în patria sa. Căci e propriu celor mari şi puternici, şi celor pentru care lumea aceasta a murit, şi celor ce şi-au pierdut orice nădejde în mângâierea de aici, ca să rabde durerea acestei virtuţi rămânând între ai lor.

Pe cât de aproape este harul de smerita cugetare, pe atât de aproape de mândrie sunt întâmplările dureroase. Ochii Domnului sunt spre cei smeriţi la cuget, ca să-i veselească pe ei; iar faţa Domnului e înaintea celor mândri, ca să-i smerească. Smerenia primeşte totdeauna milă de la Dumnezeu. Iar inimii învârtoşate şi puţinătăţii credinţei le ies în cale întâmplări înfricoşătoare. Micşorează-te pe tine în toate faţă de toţi oamenii şi vei fi înălţat mai presus de stăpânitorii veacului acestuia. Ia-o înaintea tuturor cu plecăciunea şi închinăciunea ta şi vei fi cinstit mai mult decât cei ce aduc daruri de aur.

Smereşte-te şi vei vedea slava lui Dumnezeu întru tine. Căci unde odrăsleşte smerenia, acolo izvorăşte slava lui Dumnezeu. De te vei nevoi să te faci la arătare dispreţuit de toţi oamenii, Dumnezeu va face să fii slăvit. Iar când Dumnezeu îţi arată slava Lui, fă-te uşor de dispreţuit întru mărirea ta, şi nu mare în micimea ta. Sârguieşte-te să fii dispreţuit şi te vei umple de cinstirea lui Dumnezeu. Nu căuta să fii cinstit, când eşti plin înlăuntru de răni. Dispreţuieşte cinstea, ca să fii cinstit, şi nu o iubi pe ea, ca să nu fii necinstit. Cel ce fuge după cinste, aceasta fuge dinaintea lui. Şi cel ce fuge de ea e urmărit de ea şi se face tuturor vestitor al smereniei sale. De te dispreţuieşti pe tine, ca să nu fii cinstit, Dumnezeu te va face cunoscut. Iar de te defăimezi pe tine pentru adevăr, Dumnezeu porunceşte tuturor făpturilor Lui să te laude. Şi acestea vor deschide înaintea ta uşa slavei Celui ce te-a zidit şi te vor lăuda pe tine. Pentru că tu eşti cu adevărat după chipul şi după asemănarea Lui[29].

Minunat, dar rar, este omul strălucind prin virtuţi, iar oamenilor arătându-se smerit, în viaţă luminos, în conştiinţă înţelept şi cu cugetul smerit. Fericit este cel ce se smereşte pe sine în toate, că acela se va înălţa. Căci cel ce se smereşte şi se micşorează pe sine în toate pentru Dumnezeu va fi slăvit de Dumnezeu. Şi pe cel ce flămânzeşte şi însetează pentru Dumnezeu, îl va îmbăta Dumnezeu cu bunătăţile Sale. Şi cel ce se

---

[29] Avem aici un şir de paradoxuri, ca şi la Sfântul Ioan Scărarul. Remarcăm între altele: „Fă-te vrednic de dispreţ când eşti mare prin slava ce o ai de la Dumnezeu şi nu te face mare când eşti mic”. Mărimea adevărată se arată în cazul dintâi, nu în cel din urmă.

dezbracă pentru Dumnezeu e îmbrăcat de El cu veşmântul nestricăciunii şi al slavei. Defăimează-te pe tine pentru Dumnezeu şi fără să ştii se va înmulţi slava ta în toată viaţa ta. Să te socoteşti pe tine păcătos, ca să te îndrepţi în toată viaţa ta. Fă-te prost (ἰδιώτης)[30] întru înţelepciune, ca să nu te arăţi înţelept, prost fiind. Şi dacă pe cel simplu şi neînvăţat îl înalţă smerenia, socoteşte câtă cinste pricinuieşte ea celor mari şi cinstiţi.

Fugi de slava deşartă şi vei fi slăvit, fereşte-te de mândrie şi vei fi mărit. Că nu e dată slava deşartă fiilor oamenilor şi nici trufia, neamului femeiesc. De te-ai lepădat de toate lucrurile vieţii, nu te vei certa nicidecum cu cineva pentru vreun lucru. De te-ai scârbit de slava deşartă, fugi de cei ce o vânează pe ea. Fugi de iubitorii de agoniseală, ca şi de agonisire. Depărtează-te de petrecăreţi, ca şi de petreceri. Fugi de cei desfrânaţi, ca şi de desfrânare. Dacă simpla amintire a celor spuse tulbură cugetarea, cu cât mai mult nu o tulbură vederea lor şi petrecerea cu ele? Apropie-te de cei drepţi şi prin ei te vei apropia de Dumnezeu. Petrece cu cei ce au smerenie şi vei deprinde purtările lor. Căci dacă simpla vedere a lor e folositoare, cu cât mai mult învăţătura gurii lor?

Iubeşte pe săraci, ca prin ei să dobândeşti şi tu mila[31]. Nu te apropia de iubitorii de ceartă, ca să nu fii silit să ieşi din liniştea ta. Rabdă fără îngreţoşare răul miros al bolnavilor, şi mai ales al săracilor, căci şi tu eşti îmbrăcat în trup. Nu înfrunta pe cei întristaţi cu inima, ca să nu fii lovit cu toiagul cu care au fost loviţi ei şi să cauţi pe cei ce te pot mângâia şi să nu-i afli. Nu batjocori pe cei ce şchioapătă, că vom merge deopotrivă în iad. Iubeşte pe păcătoşi, dar urăşte faptele lor şi nu-i dispreţui pentru greşelile lor, ca să nu fii şi tu ispitit de ele. Adu-ţi aminte că eşti părtaş firii pământeşti şi fă bine tuturor. Nu certa pe cei ce au nevoie de rugăciunea ta şi nu-i lipsi de cuvintele blânde ale mângâierii, ca să nu se piardă şi să ţi se ceară sufletul lor. Ci urmează pilda doftorilor, care vindecă bolile mai fierbinţi cu leacuri mai reci, şi pe cele mai reci cu cele dimpotrivă.

Sileşte-te, când te întâlneşti cu aproapele tău, ca să-l cinsteşti mai presus de măsura lui. Sărută-i mâinile şi picioarele şi ţine-i-le adeseori cu multă cinstire şi pune-le pe ochii tăi şi laudă-l chiar şi pentru cele ce nu le are. Iar când se desparte de tine, spune-i tot binele şi tot ce e spre cinstirea lui. Căci prin acestea şi prin unele ca acestea îl atragi pe el la bine şi-l sileşti să se ruşineze de numirea cu care l-ai numit pe el. Şi vei semăna în el seminţele virtuţii. Iar prin această obişnuinţă pe care ţi-ai însuşit-o, se întipăreşte în tine chipul bunătăţii şi vei dobândi multă

---

[30] Poate aceasta i-a inspirat lui Dostoievski titlul romanului *Idiotul*.

[31] Prin mila ta le câştigi dragostea lor şi în ea e lucrătoare dragostea lui Dumnezeu.

smerenie şi împlineşti fără osteneală lucrurile cele mari. Ba nu numai aceasta, ci şi de are acela niscai scăderi, fiind cinstit de tine, primeşte de la tine cu uşurinţă vindecarea, ruşinându-se de cinstirea ce i-ai arătat-o. Acesta să-ţi fie pururea chipul purtării: grăirea frumoasă şi cinstitoare către toţi. Să nu mânii pe cineva, să nu cerţi, nici pentru credinţă, nici pentru faptele sale rele. Şi păzeşte-te pe tine ca să nu te defăimezi şi să nu osândeşti pe cineva pentru ceva. Căci avem Judecător nepărtinitor în ceruri. Iar de voieşti să-l întorci pe el la adevăr, întristează-te pentru el cu lacrimi şi spune-i cu dragoste un cuvânt sau două, şi să nu te aprinzi de mânie împotriva lui. Căci de vei face aşa, va vedea în tine semnul duşmăniei. Că dragostea nu ştie să se iuţească, sau să se mânie, sau să învinovăţească pe cineva cu patimă. Semnul iubirii şi al cunoştinţei este smerenia, care se naşte dintr-o bună conştiinţă în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia I se cuvine stăpânirea, împreună cu Tatăl şi cu Sfântul Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

CUVÂNTUL VI

Despre folosul ce se naşte din fuga de lume

Aspră cu adevărat şi anevoioasă şi grea este nevoinţa prin fapte. Şi oricât ar ajunge cineva de nebiruit şi de tare, când se apropie de el pricinile momelilor şi războaielor şi luptelor se lipeşte de el frica şi-l duce repede la cădere; cu atât mai mult, când se întâlneşte cu războiul arătat al diavolului. Căci în măsura în care nu se depărtează omul de cele de care se teme inima lui, dă putere vrăjmaşului împotriva lui. Şi când aţipeşte puţin, uşor îl pierde acela. Căci când sufletul se întâlneşte cu întâmpinările vătămătoare ale lumii, aceste întâmpinări i se fac ţepuşe, şi e biruit oarecum în chip firesc când le răspunde lor. De fapt, Părinţii noştri cei de odinioară, care au umblat pe aceste cărări, ştiau că mintea nu e tare în toată vremea, nici nu poate să rămână neclintită în aceeaşi rânduială şi să-şi ţină straja ei, ci se întâmplă câteodată că nu poate vedea pe cele ce o vatămă. De aceea au născocit, întru a lor înţelepciune, şi au îmbrăcat ca armă neagoniseala, cea slobodă, precum s-a scris, de multe războiri (ca astfel omul să poată scăpa prin sărăcia lui de multe păcate). De aceea au plecat în pustie, în care nu sunt lucruri, care sunt pricină patimilor, pentru ca nici când vine ceasul unei slăbiri a lor să nu găsească pricini de cădere, adică mânia, pofta, ţinerea de minte a răului şi slava, ci ca acestea şi celelalte să se facă uşoare, din pricina pustiei. Ei s-au întărit şi s-au zidit în pustie ca într-un turn de nedoborât. Şi aşa a putut fiecare dintre ei să-şi desăvârşească lupta lui în linişte. Căci acolo simţurile nu găseau putinţa să se unească cu cel ce ne războieşte, în întâlnirea cu cele vătămătoare. Căci mai bună ne este nouă moartea în

luptă, decât vieţuirea în păcat.

CUVÂNTUL VII

Despre rânduiala începătorilor şi despre cele ce se cuvin lor

Aceasta este rânduiala lor cea cuviincioasă şi plăcută lui Dumnezeu: să nu umble cu ochii încoace şi încolo, ci să privească totdeauna la cele dinainte; să nu grăiască lucruri deşarte, ci numai cele de trebuinţă; să se mulţumească cu haine sărăcăcioase, după trebuinţa trupului; să se folosească de mâncăruri spre susţinerea trupului, şi nu spre lăcomie. Să se împărtăşească de toate câte puţin şi să nu le ocolească pe unele, iar pe altele să le aleagă şi cu cele din urmă să-şi umple pântecele.

Mai mare decât toată virtutea e dreapta socoteală. De vin să nu te împărtăşeşti decât când eşti cu prieteni sau când eşti bolnav sau neputincios; să nu întrerupi cuvântul celui ce grăieşte şi să nu i te împotriveşti ca un prost, ci fii serios ca un înţelept. Şi oriunde te vei afla, socoteşte-te cel mai mic şi siluitorul fraţilor tăi. Să nu-ţi dezgoleşti vreun mădular înaintea cuiva, nici să nu te apropii de trupul cuiva, afară de o pricină de trebuinţă. Fereşte-te de îndrăzneală, ca de moarte. Pune-ţi rânduială cuviincioasă somnului, ca să nu se depărteze de la tine puterea care te străjuieşte; şi oriunde ai dormi să nu te vadă nimeni, de e cu putinţă. Să nu arunci scuipatul înaintea cuiva. Iar dacă şezând îţi vine să tuşeşti, întoarce-ţi faţa înapoi şi tuşeşte astfel. Mănâncă şi bea cu cumpătare, cum se cuvinte copiilor lui Dumnezeu.

Să nu-ţi întinzi mâna să iei ceva, fără ruşine, din faţa comesenilor tăi. Iar de şade cu tine la masă vreun străin, îndeamnă-l o dată şi de două ori să mănânce şi şezi cu bună rânduială la masă, şi nu cu neorânduială. Şezi cu bună rânduială şi adunat, nedezgolindu-ţi vreun mădular.

Când caşti, acoperă-ţi gura, ca să nu se vadă. Căci ţinându-ţi răsuflarea, va trece.

Când intri în chilia mai-marelui tău sau a unui prieten sau ucenic, păzeşte-ţi ochii ca să nu vezi ceva dintre cele ce se află în ea. Iar dacă gândul te îndeamnă, ia seama să nu-l asculţi şi să faci aceasta, căci cel ce se poartă în acestea cu necuviinţă, este străin chipului călugăresc şi lui Hristos, Care ne-a dăruit nouă acest chip. Să nu priveşti spre locurile unde se află ascunse vasele din chilia prietenului tău. Deschide şi închide liniştit uşa prietenului tău. Să nu intri pe neaşteptate la cineva. Ci bate afară şi intră cu cuviinţă, când eşti poftit.

Să nu te grăbeşti în mersul tău, decât dacă te sileşte vreo

trebuinţă neapărată. Fii ascultător tuturor în orice lucru bun, numai celor iubitori de câştig, iubitori de arginţi şi celor lumeşti să nu le urmezi, ca să nu se împlinească vreun lucru al diavolului.

Vorbeşte cu toţi cu blândeţe şi priveşte la toţi cu cuviinţă şi să nu-ţi lipeşti ochii de faţa cuiva.

Mergând pe drum, nu o lua înaintea celor mai mari. Iar dacă soţul tău de drum a rămas în urmă şi tu i-ai luat puţin înainte, aşteaptă-l. Cel ce nu face aşa e un lipsit de minte şi apropiat porcului ce nu are lege. Iar de intră soţul tău de drum în vorbă cu unii cu care se întâlneşte, aşteaptă-l şi nu-l grăbi. Cel sănătos să spună celui bolnav înainte de vreme: „Să ne facem trebuinţa”[32].

Să nu înfrunţi pe cineva pentru vreo greşeală, ci socoteşte-te pe tine răspunzător în toate şi pricina greşelii. Nu te feri să faci cu smerită cugetare nici cel mai dispreţuit lucru, dar nu-i cere altuia. De eşti silit să râzi, nu te feri, dar să nu ţi se vadă dinţii. Iar de eşti silit să vorbeşti cu femei, întoarce-ţi faţa de la vederea lor şi aşa poţi să vorbeşti cu ele. Dar de călugăriţe fereşte-te ca de foc; şi ca de o cursă a diavolului, de întâlnirea, de convorbirea cu ele şi de vederea lor, ca să nu se răcească inima ta de dragostea lui Dumnezeu şi să o murdăreşti în noroiul patimilor. Chiar de ţi-ar fi surori după trup, păzeşte-te de ele ca de străine.

Păzeşte-te de amestecarea cu ai tăi, ca să nu ţi se răcească inima de dragostea lui Dumnezeu.

Fereşte-te de îndrăznelile şi de întâlnirile cu cei care te pot ispiti, ca de prietenia cu diavolul. Să ai împreună-vorbitor şi împreună-tâlcuitor al celor de taină pe unul singur: pe cel ce se teme de Dumnezeu şi e totdeauna cu luare-aminte la sine, care e sărac în adăpostul lui, dar bogat în tainele lui Dumnezeu.

Ascunde de către toţi tainele, faptele şi nevoinţele tale. Să nu stai fără acoperământ pe cap înaintea cuiva, decât dacă e nevoie. Ieşi la trebuinţa de nevoie cu cuviinţă, sfiindu-te de îngerul ce te păzeşte. Şi trăieşte cu frică de Dumnezeu şi sileşte-te pe tine până la moarte, chiar dacă nu i-ar plăcea inimii tale.

Mai bine-ţi este să iei venin aducător de moarte, decât să mănânci cu femei, chiar de ţi-ar fi mamă sau soră. Mai bine-ţi este să locuieşti împreună cu un balaur, decât să dormi şi să te acoperi împreună cu un tânăr, chiar de ţi-ar fi frate după trup.

---

[32] Cel sănătos să-l roage pe cel bolnav să-i îngăduie să împlinească nevoile lui, că poate acela se sfieşte. Avem în acest *Cuvânt* un minunat „Cod al manierelor elegante” nu de suprafaţă, ci înrădăcinat în cea mai deplină sinceritate.

Dacă ţi-ar spune vreunul mai mare, când mergi cu el la drum: „Hai să cântăm”, să-l asculţi. Iar dacă nu ţi-ar spune, taci cu gura, dar cu inima măreşte pe Dumnezeu.

Să nu te împotriveşti cuiva, nici să te războieşti, nici să minţi, nici să juri în numele Domnului Dumnezeului tău. Lasă-te dispreţuit şi nu dispreţui. Lasă-te nedreptăţit şi nu nedreptăţi. Mai bine să se strice cele trupeşti împreună cu trupul, decât să se păgubească ceva dintre cele ale sufletului. La judecată cu cineva să nu intri, ci rabdă de eşti osândit, fără de osândă fiind.

Să nu iubeşti în sufletul tău ceva din cele lumeşti, ci supune-te celor ce conduc şi stăpânesc şi fereşte-te de amestecarea cu ei. Căci aceasta este o cursă în care se prind cei fără grijă spre pieirea lor.

O, lacome, care cauţi să-ţi mângâi pântecele, mai bine e să arunci în el cărbuni aprinşi, decât prăjiturile celor ce conduc şi stăpânesc. Varsă-ţi mila ta peste toţi şi fii cu sfială faţă de toţi. Păzeşte-te de vorba multă, căci aceasta stinge din inimă mişcările înţelegătoare care odrăslesc de la Dumnezeu.

Fereşte-te de discuţiile despre dogme, ca de un leu înfuriat. Să nu intri în acestea nici cu credincioşi ai Bisericii, nici cu cei străini.

Şi prin locurile unde se află oameni furioşi şi certăreţi să nu treci, ca să nu ţi se umple inima de mânie şi să pună întunericul stăpânire pe sufletul tău.

Să nu locuieşti împreună cu cel mândru, ca să nu plece din sufletul tău lucrarea Sfântului Duh şi să se facă sălaş a toată patima.

De vei păzi, omule, aceste rânduieli şi de te vei îndeletnici pururea cu cugetarea la Dumnezeu, sufletul tău va vedea în sine lumina lui Hristos şi nu se va întuneca în veac. Că Lui I se cuvin slava şi stăpânirea în veci. Amin.

CUVÂNTUL VIII

Despre chipul cel subţire al deosebirii (al discernământului)

Ia aminte la tine pururea, şi vezi rostul ce-l au în calitatea faptelor tale, necazurile ce te întâmpină, locul pustiu al vieţuirii tale, subţirimea minţii tale împreunată cu cunoştinţa amănunţită, marea lungime a liniştii tale, împreună cu leacurile cele multe, adică cu încercările ce sunt aduse de Doctorul cel adevărat pentru sănătatea omului celui dinlăuntru. Unele dintre acestea vin într-o vreme de la draci, într-o vreme ca boli şi ca suferinţe ale trupului, într-o vreme ca spaime ale gândurilor sufletului, ca aduceri-aminte înfricoşătoare de cele din viaţa

viitoare; în altă vreme ca împunsături şi ca apăsări ale harului fierbinte şi ale lacrimilor dulci şi ale bucuriei duhului, împreună cu altele, ca să nu lungesc cuvântul.

Vezi din acestea toate, oare rana ta a început să se însănătoşeze şi să se închidă statornic? Adică au început patimile să slăbească? De este aşa, ele sunt un semn al lui Dumnezeu. Intră deci în tine şi ia seama care patimi le vezi că au început să slăbească şi care dintre ele au pierit şi s-au depărtat cu totul şi care au început să tacă din pricina însănătoşirii sufletului, şi nu pentru că s-au depărtat cei ce-l înspăimântă, şi care au început să se lase stăpânite de cugetare, din lipsa pricinilor lor. Şi ia aminte iarăşi, oare vezi limpede că în putreziciunea rănii tale a început să crească trupul viu[33], care este pacea sufletului? Şi care dintre patimi ne ţin sub o silă şi sub o apăsare şi în ce vreme? Şi, oare, sunt acestea trupeşti sau sufleteşti, sau îmbinate şi amestecate? Şi dacă, deşi slăbite, se mişcă în amintire în chip acoperit, sau se răzvrătesc cu putere împotriva sufletului? Şi dacă se mişcă ca nişte stăpâne sau pe furiş? Şi cum ia aminte la ele mintea împărătească, stăpână peste simţuri? Iar când se ivesc şi pornesc război, luptă, oare, (mintea) împotriva lor şi le face să slăbească cu puterea ei, sau le încuviinţează, fără să le mai ţină sub privire? Şi care din patimile cele vechi s-au şters, şi care s-au născut de curând? Şi care dintre patimi se mişcă în formă de chipuri, şi care în simţire, fără să ia formă de chipuri? Care se mişcă în amintire în chip nepătimaş şi fără gânduri (ispititoare) şi fără să aţâţe? Din acestea iarăşi se poate cunoaşte măsura sufletului, cum se află.

Unde sunt cele dintâi, sufletele încă nu au ajuns la o aşezare. Căci ele cer sufletului încă o luptă, chiar dacă aceasta arată împotriva lor o tărie. Iar unde sunt celelalte, e cum a zis Scriptura în chip prorocesc: „A şezut David în casa lui şi l-a odihnit pe el Dumnezeu de toţi cei dimprejurul lui” (2 *Regi* 7, 1). Iar în acestea nu e vorba despre una singură

---

[33] Nota în textul grec: „Trupul protopărintelui înainte de cădere, neascultând de patimile reproşabile şi necorupt de plăcerile stricăcioase, nici omorât de poftele pierzătoare, era nepătimitor şi viu, având o viaţă nesupusă ruşinii şi durerii. Dar după cădere, supunându-se celor mai urâte patimi şi corupându-se de poftele şi plăcerile rele, s-a făcut pătimaş şi mort pentru lucrarea virtuţii, după cuvântul «În ziua în care veţi mânca din el, cu moarte veţi muri» (Facerea 2, 17). Căci deodată cu gustarea din pom a murit pornirea spre bine din trupul protopărintelui. Dar prin credinţă şi prin harul Fiului lui Dumnezeu întrupat pentru noi, se poate dezbrăca iarăşi de acel trup mort şi pătimaş şi se poate îmbrăca în cel nepătimaş (nepătimitor) şi viu. Căci omorâte fiind patimile, îndată apare trupul viu, cum zice Cuviosul. Căci numind mai sus patimile «rană», iar sănătatea acestuia «slăbirea patimilor», adaugă că «în putreziciunea rănii», adică în slăbiciunea şi putreziciunea patimilor, «apare trupul viu»”.

dintre patimi, ci e vorba întâi despre patimile naturale, adică despre poftă şi iuţime; apoi cele spuse mai trebuie înţelese şi despre patimile iubirii de slavă, şi de plăcere, care-şi închipuie şi nălucesc feţele şi stârnesc la poftă şi dorinţă. De asemenea, şi despre patima iubirii de arginţi, de care sufletul se împărtăşeşte în chip ascuns, chiar când nu se lasă înduplecat la faptă. Căci şi atunci ea întipăreşte în minte chipurile faptelor iubirii de arginţi, legate de strângerea de bogăţie, şi sileşte sufletul să cugete la ele şi la felul în care poate săvârşi însuşi acele fapte împreună cu altele.

Dar nu toate patimile ne războiesc prin momeli (atacuri). Căci sunt patimi care aduc sufletului numai necazuri: trândăvia, plictiseala şi întristarea. Ele nu vin în chip de momeală, nici nu momesc prin gândul la tihnă, ci aduc sufletului o greutate. Iar tăria sufletului se probează în biruinţa împotriva celor ce-l războiesc prin momeală. Cunoştinţa subţire a tuturor acestora şi a semnelor pe care trebuie să le aibă omul despre ele e ca să simtă la tot pasul pe care-l face, unde a ajuns şi în ce pământ a început sufletul să calce, în pământul Canaan, sau dincolo de Iordan[34].

Ia aminte şi la aceasta: oare, are sufletul destulă cunoştinţă prin lumina lui, ca să facă deosebirea acestora, sau le deosebeşte prin întuneric, sau e lipsit cu totul de aceasta? Simţi oare deplin că cugetarea a început să se cureţe? Oare nu are loc vreo împrăştiere în ceasul rugăciunii? Şi ce patimă tulbură cugetarea în vremea când se apropie de rugăciune? Simţi în tine că puterea liniştii umbreşte sufletul cu blândeţea, cu seninătatea şi cu pacea pe care obişnuieşte să o nască în cugetare? E răpită mintea fără de voie de înţelesurile celor netrupeşti, pe care nu le pot tâlcui simţurile? Se aprinde în tine deodată o bucurie care aduce limba la tăcere? Izvorăşte în bucuria fără asemănare a inimii o plăcere oarecare ce scoate mintea din toate?

Căci pe nesimţite, din vreme în vreme, vin peste trupul întreg o bucurie şi o veselie, pe care limba de carne nu le poate tâlcui şi în asemănare cu care toate cele pământeşti sunt socotite cenuşă şi gunoi. Cea dintâi dintre acestea izvorăşte din inimă în vremea sau în ceasul rugăciunii, alta încălzeşte mintea în vremea citirii şi, iarăşi, alta, prin cugetarea neîncetată (la Dumnezeu). Aceasta din urmă e de cele mai multe ori în afară de celelalte şi adeseori e pricinuită de un lucru trecător; şi de multe ori noaptea, în acelaşi fel se iveşte între somn şi veghe, când parcă dormi şi nu dormi, şi veghezi, şi nu veghezi. Iar când

[34] „Pământul lui Canaan arată curăţia trupului şi starea paşnică a sufletului, şi desăvârşirea câştigată în viaţa omenească, iar cele de dincolo de Iordan arată necurăţiile pricinuite de patimi şi tulburarea produsă de păcat şi vieţuirea pătimaşă”.

vine desfătarea aceasta, care face să palpite tot trupul, cel ce o simte socoteşte în acele clipe că Împărăţia cerurilor nu e altceva decât aceasta.

Caută şi vezi iarăşi dacă sufletul a dobândit puterea care subţiază amintirile simţurilor cu ajutorul nădejdii ce stăpâneşte asupra inimii şi care întăreşte simţirile dinlăuntru prin convingerea negrăită pricinuită de o tainică încredinţare. Şi dacă inima s-a trezit, vezi dacă nu cumva din negrija ei a fost robită iarăşi de cele pământeşti, cu toate că vorbeşte neîncetat de lucrarea ei neîntreruptă, prin care s-ar afla împreună cu Mântuitorul nostru.

Dobândeşte cunoştinţa deosebirii între existenţa ei şi povestirea despre ea. Ceea ce ajută sufletului să guste în grabă din acestea este liniştea neîntreruptă în lucrarea lui neîncetată şi stăruitoare. Căci ele se pierd după aflarea lor, prin negrija de cele primite, şi nu se mai află din nou, multă vreme. Când se află cineva în acestea îndrăzneşte să zică, încurajat de mărturia conştiinţei lui, cele ce le-a zis fericitul Pavel: „Sunt încredinţat că nici moartea, nici viaţa, nici cele de faţă, nici cele viitoare, nici celelalte toate nu mă pot despărţi de Hristos" (cf. *Romani* 8, 38-39). Adică, nici necazurile trupului şi împreună cu ele cele ale sufletului, nici foamea, nici prigonirea, nici golătatea, nici însingurarea, nici închisoarea, nici primejdia, nici sabia, nici îngerii satanei, nici puterile lui în chipurile uneltirilor celor rele, nici slava care ispiteşte prin momeala ei, prin care momeşte, nici clevetirile şi ocările împreunate cu loviturile venite degeaba şi în deşert.

Dacă acestea n-au început, o, fratele meu, să se împuţineze, sau să înceteze a se vedea în sufletul tău, ostenelile şi necazurile tale şi toată liniştirea ta sunt o trudă fără folos. Şi chiar de se vor săvârşi prin mâna ta fapte minunate şi ele vor învia morţi, să le socoteşti la fel. Deci mişcă-ţi îndată sufletul tău şi înduplecă prin lacrimi pe Cel ce te mântuieşte, ca să tragă perdeaua de la uşa inimii şi să smulgă întunericul furtunii patimilor de pe cerul din lăuntrul tău[35], ca să te învrednicească să vezi raza zilei şi să nu mori şezând în întunericul veacului.

Privegherea continuă, împreunată cu citirea şi metaniile dese, una după alta, nu întârzie să aducă aceste bunătăţi celor ce se sârguiesc. Şi cel ce le-a aflat pe acestea, în acelea le-a aflat.

Dar cei ce voiesc să le afle pe acestea trebuie să stăruie în linişte, împreună cu lucrarea lor; şi pe lângă acestea, să nu-şi lege cugetarea lor de vreun lucru, ba nici de vreun om, ci numai de sufletul lor şi să stăruie în lucrarea cea dinlăuntru. Dar nici în faptele acestea nu aflăm decât în unele din ele o simţire trăită de noi. Şi numai prin aceasta dobândim o

[35] Deasupra minţii curate se vede „cerul", sau lumina dumnezeiască. Acest „cer" e întunecat de viforul patimilor.

încredinţare şi despre celelalte.

Dar cel ce şade în linişte şi a primit experienţa bunătăţii lui Dumnezeu nu are nevoie de multă dovedire. De aceea nici nu boleşte sufletul lui de vreun fel oarecare de necredinţă, cum se întâmplă cu cei ce se îndoiesc de adevăr. Mărturia minţii lui îi ajunge ca să-l încredinţeze mai mult decât nenumărate cuvinte care sunt în afara experienţei. A lui Dumnezeu fie slava şi mărirea în veci! Amin.

CUVÂNTUL IX

Înfăţişarea pe scurt a felurilor rânduielii şi vieţuirii călugăreşti.

Şi cum şi în ce chip se nasc virtuţile unele din altele

Din lucrarea silită se naşte căldura nemăsurată, care arde în inimă din amintirile fierbinţi ce se ivesc din nou în minte. Iar lucrarea aceasta împreună cu paza subţiază mintea în căldura lor şi-i dăruiesc vederea. Şi această vedere naşte gândurile fierbinţi de care am vorbit, în adâncul vederii sufletului, care se numeşte contemplaţie. Iar această contemplaţie naşte la rândul ei căldura, şi din căldura aceasta, venită din harul contemplaţiei[36], se naşte curgerea lacrimilor. La început câştigul e mic, adică într-o zi îi vin omului de multe ori lacrimile şi iarăşi e lipsit de ele. Pe urmă însă îi vin lacrimile neîncetate. Iar din lacrimile neîncetate, sufletul primeşte pacea gândurilor[37]. Şi de la pacea gândurilor sufletul se înalţă la curăţia minţii. Iar de la curăţia minţii, omul ajunge la vederea tainelor lui Dumnezeu. Căci curăţia este ascunsă în pacea din partea războaielor[38]. După acestea, mintea ajunge să vadă descoperiri şi semne, cum a văzut Iezechiel Prorocul. Acestea închipuie cele trei trepte prin care se apropie sufletul de Dumnezeu[39].

---

[36] Numai la Isaac Sirul vedem această împreunare a contemplaţiei cu căldura şi cu lacrimile. Şi numai el o socoteşte născută din har. Fără îndoială, la el această contemplaţie se referă la Dumnezeu, nu la raţiunile lucrurilor ca la alţi scriitori duhovniceşti.

[37] Iarăşi, numai la Isaac Sirul pacea gândurilor apare pricinuită de lacrimi.

[38] Unde sunt războaie, gândurile încă nu sunt curate.

[39] „Dintre acestea, prima este, cum s-a spus mai sus, lucrarea silită, sau foamea, citirea, privegherea trează de toată noaptea şi celelalte câte se leagă de acestea. A doua, contemplaţia. Iar a treia e căldura, din care vin lacrimile neîncetate. Trei sunt şi semnele pe care le-a văzut Iezechiel Prorocul. Primul a fost vântul ce se ridica venind de la miazănoapte şi al doilea, lumina din jurul lui; al treilea, chihlimbarul în mijlocul focului (cap. 1, 4). Vântul închipuie lucrarea, căci vine cu silă puternică; vântul ce se ridică şi iese de la miazănoapte,

Începutul tuturor acestora e pornirea cea bună spre Dumnezeu şi felurile faptelor liniştirii neschimbate. Acestea se nasc din multa tăiere (a voii) şi din depărtarea lucrurilor vieţii lumeşti. Nu e prea de trebuinţă să numim pe fiecare dintre felurile acestor lucruri, căci le sunt cunoscute tuturor. Dar fiindcă înfăţişarea lor nu e păgubitoare cititorilor, ba e mai degrabă spre câştig, cum socotesc eu, nu ne vom lenevi să le înfăţişăm.

Acestea sunt: foamea, citirea, privegherea trează de toată noaptea, după puterea fiecăruia, şi mulţimea mătăniilor, care trebuie făcută în ceasurile de zi şi de noapte. Trebuie să se facă cel puţin 30 de mătănii în şir de fiecare dată şi după aceea să se sărute cinstita cruce şi apoi retragerea la chilie. Dar sunt unii care adaugă la măsura acestora, după puterea lor. Alţii petrec într-o rugăciune trei ceasuri, având mintea în trezvie şi aruncându-se pe faţa lor fără silă şi fără împrăştierea gândurilor. Aceste două lucruri arată şi descoperă marea bogăţie a bunătăţii sau a harului, care se împarte fiecăruia dintre oameni după vrednicia lui.

Dar care e chipul celeilalte rugăciuni şi a stârnirii în ea, fără silă, n-am socotit că e bine să arătăm, nici să spunem prin cuvintele limbii şi prin litere rânduiala ei, ca nu cumva cel ce citeşte, nepricepând nimic din cele ce citeşte, să socotească nefolositoare cele scrise, sau aflându-se ştiutor al lor să nesocotească pe cel ce nu ştie rânduiala acestor lucruri; iar din aceasta să vină la dispreţuire şi din dispreţuire, la luarea în râs. În felul acesta se va afla barbar în astfel de lucruri, după cuvântul Apostolului, spus despre cel ce proroceşte (*1 Corinteni* 14, 11).

Deci, cel ce doreşte să afle acestea să umble pe calea descrisă mai înainte şi să pornească lucrarea potrivit cu cugetarea. Şi când va intra în lucrare, va învăţa el însuşi de la sine şi nu va avea nevoie de cineva care

---

ca şi lucrarea silită, care se săvârşeşte prin silirea trupului şi ne ridică cu silă din toate patimile trupului. Această lucrare o dă de înţeles şi cuvântul Mântuitorului: «Împărăţia cerurilor se ia cu sila şi cei ce se silesc o răpesc pe ea» *(Matei* 11, 12). Iar lumina e contemplaţie. Căci ce altceva ar contempla cineva prin contemplarea aceasta, dacă nu pe Dumnezeu? Iar Dumnezeu este lumină. (Avem aici cu mult înaintea sec. XIV afirmarea vederii lui Dumnezeu ca lumină de către cei curăţiţi de patimi – n.n.). «Eu sunt Lumina lumii» *(Ioan* 8, 12). Şi celor ce-L contemplă pe El, le răsare lumina. Căci zice: «Lumină i-a răsărit dreptului» *(Psalmii* 96, 12). «Şi lumina pururea este înaintea ochilor lor; lumină pururea drepţilor» *(Pilde* 13, 9). Iar chihlimbarul ce arde este căldura cerească a harului care se iveşte în chip mai presus de fire în inimă şi încălzeşte foarte dulce tot sufletul şi îl umple de dorul şi de iubirea dumnezeiască. Pe aceasta simţind-o Cleopa şi soţii lui de călătorie au spus unul către altul: «Oare, nu ardea în noi inima noastră, când ne vorbea pe cale şi ne tâlcuia Scripturile?» *(Luca* 24, 32)."

să-l înveţe. „Şezi, zice, în chilia ta şi însuşi acest lucru te va învăţa pe tine toate”. Iar Dumnezeului nostru se cuvine slava în veci. Amin.

CUVÂNTUL X

Prin ce se păzeşte frumuseţea vieţuirii călugăreşti şi care e chipul slăvirii lui Dumnezeu

Călugărul trebuie să fie în toate purtările şi faptele lui pildă folositoare celor ce-l văd, ca din multele lui virtuţi, care trebuie să strălucească asemenea unor raze, văzute de vrăjmaşii adevărului, aceştia să mărturisească despre el că este pentru creştini o nădejde sigură şi neclătinată de mântuire şi aceştia să alerge din toate părţile la el, ca la un adăpost. Prin aceasta să se înalţe cornul Bisericii împotriva vrăjmaşilor ei şi mulţi să fie mişcaţi spre râvnirea virtuţii lui şi să iasă din lume, iar el să fie cinstit în toate pentru frumuseţea vieţuirii lui. Căci vieţuirea călugărească este mândria Bisericii.

Drept aceea, călugărul trebuie să aibă purtările frumoase în toate privinţele, adică privirea mai presus de cele văzute, neagoniseala deplină, dispreţuirea desăvârşită a trupului, postul înalt, stăruirea în linişte, buna rânduială a simţurilor, păzirea privirii, ferirea de orice ceartă pentru vreun lucru al veacului acestuia, scurtimea cuvântului, curăţia în amintirea răului, simplitatea unită cu dreapta socoteală[40], nevinovăţia inimii unită cu înţelepciunea, cu agerimea şi cu ascuţimea înţelegerii[41].

Să cunoască apoi că viaţa de faţă e trecătoare şi repede curgătoare şi că este aproape de noi viaţa cea adevărată şi duhovnicească; să nu fie cunoscut de oameni şi să nu deznădăjduiască. Să nu se lase legat de prietenia şi de însoţirea cu vreun om; să aibă locul vieţuirii sale liniştit; să ocolească totdeauna pe oameni şi să stăruie neîncetat în rugăciuni şi în citiri; să nu iubească cinstirile şi să nu se bucure de ospeţe; să nu se lege de viaţa aceasta; să rabde cu bărbăţie încercările; să se izbăvească de poftele lumeşti, de iscodirea şi de amintirea lucrurilor lor; să aibă grija şi gândul neîncetat la ţara adevărată; să aibă faţa serioasă şi adunată în sine, să lăcrimeze neîncetat ziua şi noaptea. Iar mai mult decât toate acestea, să-şi păzească neprihănirea, să se cureţe de lăcomia pântecelui, de păcatele mici şi mari. Acestea sunt virtuţile călugărului, ca să spunem

---

[40] Dreapta socoteală sau discernământul este maturitatea de judecată echilibrată. Ea trebuie să fie făcută însă cu simplitate. Adică simplitatea nu e prostie şi dreapta socoteală nu e viclenie.

[41] Aceeaşi unire paradoxală între cele ce par contrarii, care arată maturitatea şi neunilateralitatea omului duhovnicesc.

pe scurt, care dau mărturia despre moartea desăvârşită faţă de lume şi despre apropierea de Dumnezeu.

Drept aceea, trebuie să ne îngrijim de acestea în toată vremea, ca să le dobândim. Iar dacă ar zice cineva: „Ce nevoie era să se vorbească despre ele îndeobşte şi pe scurt?”, voi spune că aceasta a fost de trebuinţă pentru ca, atunci când va căuta cel ce se îngrijeşte de viaţa lui vreuna dintre cele spuse, în sufletul său, şi va afla că e lipsit de vreuna din ele, să cunoască din aceasta nedeplinătatea lui în toată virtutea şi înşirarea aceasta să rămână în amintire. Iar când va dobândi toate cele pomenite, i se va da lui şi cunoştinţa celorlalte, pe care nu le-am pomenit. Şi va fi oamenilor sfinţi pricină de slăvire a lui Dumnezeu. Şi prin aceasta va pregăti sufletului său loc de odihnă încă înainte de a ieşi el din viaţa aceasta. Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci! Amin.

CUVÂNTUL XI

Nu se cuvine ca robul lui Dumnezeu, care s-a sărăcit de cele lumeşti şi a ieşit la căutarea Lui, să înceteze această căutare din pricină că n-a ajuns să cuprindă adevărul şi să-şi răcească el căldura născută din dorul după cele dumnezeieşti şi din cercetarea tainelor lor.

Şi în ce chip se întinează mintea cu amintirea patimilor

Trei sunt treptele la care înaintează omul: treapta începătorilor, cea de mijloc şi cea a celor desăvârşiţi. Cel ce se află pe prima treaptă, deşi cugetul lui înclină spre bine, are mişcarea cugetării lui în patimi. Treapta a doua e la mijloc între împătimire şi nepătimire. În el se mişcă la fel atât gândurile cele de-a dreapta, cât şi cele de-a stânga. El nu încetează, precum s-a zis, să izvorască lumina şi întunericul. Iar de se va opri pentru un timp din citirea continuă a dumnezeieştilor Scripturi şi din cugetarea la înţelesurile dumnezeieşti, pe care închipuindu-şi-le se aprinde de înfăţişările adevărului, după puterea lui, odată cu ferirea sa cea din afară, din care se nasc păzirea cea mai dinăuntru şi o lucrare îndestulătoare, va fi atras de patimi. Dar de va hrăni căldura lui firească în cele ce am spus şi nu va părăsi căutarea şi cercetarea şi dorirea lor de departe, întrucât nu le-a văzut, şi hrănind gândurile sale din apa citirii dumnezeieştilor Scripturi şi susţinându-le ca să nu se aplece spre cele de-a stânga, şi să nu primească vreo sământă diavolească în chipul adevărului, va păzi mai degrabă sufletul său cu acest dor şi va cere pe Dumnezeu cu rugăciune îndurerată şi cu răbdare, Dumnezeu Însuşi îi va împlini lui cererea şi-i va deschide uşa Sa, mai ales pentru smerenia lui.

Căci tainele se descoperă celor smeriţi[42]. Iar de va muri cu nădejdea aceasta, chiar dacă n-a văzut nicidecum ţara aceea din apropiere, socotesc că o va moşteni împreună cu drepţii cei vechi, cu cei ce au nădăjduit să ajungă desăvârşirea, dar n-au văzut-o, după cuvântul apostolesc[43], că au lucrat pentru nădejde în toate zilele, dar n-au primit-o.

Dar ce vom zice, dacă nu va ajunge omul să intre în pământul făgăduinţei, care este chipul desăvârşirii, adică la primirea vădită a adevărului, după măsura puterii fireşti?[44] Oare prin aceasta e oprit de la el şi rămâne în treapta din urmă, a cărei întreagă pornire înclină spre cele de-a stânga? Sau pentru că nu primeşte tot adevărul, rămâne oare în ceata cea de jos a treptei din urmă, care nu cunoaşte şi nici nu doreşte acestea? Sau trebuie să se înalţe spre treapta de mijloc, de care am vorbit? Dar chiar dacă nu l-a văzut niciodată, decât ca prin oglindă, a nădăjduit de departe şi prin această nădejde a fost aşezat împreună cu părinţii lui. Şi dacă nu s-a învrednicit de harul desăvârşit aici, prin convorbirea de totdeauna cu el şi prin petrecerea în el cu toată mintea şi prin stăruirea în poftirea lui cât a trăit, a putut să taie gândurile cele rele. Aceasta pentru că inima lui a ieşit din lumea aceasta, plină de Dumnezeu întru nădejde.

Tot cel ce are în sine smerenie se bucură de cinstire. Căci petrecerea cea netrupească a minţii în dorul de Dumnezeu, în care se călăuzeşte prin înţelegerea dumnezeieştilor Scripturi, închide sufletul înăuntru în faţa gândurilor rele şi ţine cugetarea în pomenirea bunătăţilor viitoare, ca să nu se moleşească mintea prin trândăvia ei şi, în loc să se ocupe cu cele mai bune, să se ocupe cu pomenirea lucrurilor lumeşti. Pentru că prin aceasta se răcesc treptat căldurile minunatelor lui mişcări şi el cade în pofte deşarte şi neraţionale. Iar Dumnezeului nostru fie slava!

CUVÂNTUL XII

Cum se cuvine să şadă în linişte cel cu dreaptă socoteală

Ascultă, iubitule: de vrei să nu se facă faptele tale deşarte şi zilele

---

[42] Cei smeriţi se deschid celorlalţi. Deci şi lui Dumnezeu. Cei mândri se văd numai pe ei înşişi, deci sunt închişi în ei înşişi şi orbi.

[43] Poate se gândeşte la cuvântul: „Şi aceştia toţi, care au fost mărturisiţi prin credinţă, n-au primit făgăduinţa” (*Evrei* 11, 39).

[44] „Măsura puterii fireşti” înseamnă puterile date firii ca prin folosirea harului să ajungă pe treptele desăvârşirii.

tale nelucrătoare şi lipsite de câştigul nădăjduit de cei ce vieţuiesc cu dreaptă socoteală în linişte, să fie însăşi intrarea ta în aceasta cu dreaptă socoteală. Să nu faci aceasta cu alt gând, ca să nu ajungi ca cei mulţi. Ci să ai neclintită în cugetare ţinta ei, ca spre ea să se îndrepte toate faptele vieţuirii tale. Şi întreabă pe cei ce cunosc aceasta mai mult din cercare şi nu numai din cunoştinţă. Şi să nu te opreşti până nu te vei deprinde în toate cărările faptelor ei. Şi cercetează tot pasul pe care-l faci: ia seama dacă înaintezi prin el pe calea cuvenită sau te-ai abătut pe vreo cărare, în afară de cea pe care trebuie să umbli. Şi să nu crezi că vieţuirea închinată întru totul liniştirii se desăvârşeşte numai prin faptele cele arătate.

De doreşti să afli ceva şi să ajungi la aceea prin cercarea ta, ia seama la semnele şi dovezile ce se arată în sufletul tău la orice pas pe care-l faci şi din ele vei cunoaşte adevărul Părinţilor sau amăgirea vrăjmaşului. Să iei seama anume la acestea puţine, până ce te vei înţelepţi pe calea ta: când vezi că în liniştea ta cu mintea cugetarea ta se poate mişca în chip liber în gândurile cele de-a dreapta şi nu e luată cu sila în stăpânire de vreun alt gând, să ştii că liniştea ta e dreaptă. Şi iarăşi, când slujeşti (liturghiseşti), de te afli într-un chip sau altul al slujirii (liturghiei) tale departe de împrăştiere şi deodată se taie stihul de pe limba ta şi se întind peste sufletul tău legăturile tăcerii din afară de libertatea lui[45], iar acestea continuă cu stăruinţă, cunoaşte că mergi înainte în liniştea ta şi a început să ia chip blândeţea în tine. Căci liniştea simplă, dintre faptele dreptăţii, e fără preţ[46]. Vieţuirea simplă e socotită, de cei înţelepţi şi cu dreaptă socoteală, ca un mădular aparte, despărţit de ajutorul celorlalţi.

Şi iarăşi, de vezi cu sufletul tău că prin fiecare gând mişcat în el şi prin vederile (contemplaţiile) ce-ţi vin în liniştea ta, ţi se umplu ochii de lacrimi şi ele curg peste obrajii tăi, fără silă, cunoaşte că a început să se

---

[45] „Numeşte «liturghie» în mod sigur rugăciunea, iar «felurimea liturghiei» numeşte diferitele moduri în care se săvârşeşte lucrarea rugăciunii. Căci ne rugăm fie cântând, fie citind, fie stând drepţi, fie plecând genunchii şi făcând mătănii şi ridicând mâinile. Iarăşi, uneori cu glas, alteori numai cu mintea şi alteori şi cu buzele. Dar ce înseamnă: «Şi deodată se taie stihul de pe limba ta şi se întind peste sufletul tău legăturile tăcerii, oprindu-l din libertatea lui», decât că rugăciunea săvârşită cu limba sfârşeşte dintr-odată şi ea intră în lăuntrul sufletului şi se face întreagă mintală, silind sufletul să nu-şi mai împrăştie libertatea obişnuită în cele din afară, ci să părăsească orice altă grijă şi cugetare, urmărind numai înţelesurile rugăciunii".

[46] „Aceasta înseamnă că singură liniştea, fără altă virtute, o găsim fără preţ, de judecăm drept." Un om liniştit poate să fie şi un om care îşi calculează cu grijă planurile sale răufăcătoare. Liniştea are un conţinut de pace, de blândeţe, de iubire, când e concentrată spre Dumnezeu. Nu e lăudată o linişte egoistă.

facă înaintea ta o deschizătură în zidul despărţitor, spre pierderea potrivnicilor.

Şi dacă vezi în tine, din timp în timp, cugetarea ta scufundându-se în lăuntrul tău, fără grija rânduielii obişnuite din afară, şi aceasta ţine un ceas şi mai mult şi după aceea vezi mădularele tale ca într-o oboseală mare şi pacea domnind peste gândurile tale, şi aceasta rămâne în tine mult timp, cunoaşte că norul a început să umbrească peste cortul tău.

Iar dacă în vreme ce petreci în linişte afli în sufletul tău gânduri ce-l sfâşie şi-l iau în stăpânire, şi acestea îl învăluie cu sila în tot ceasul, iar cugetarea lui e îndreptată toată vremea spre cele ce le-a săvârşit, sau doreşte să iscodească cele deşarte, cunoaşte că în deşert te osteneşti cu liniştea. Căci sufletul tău petrece în împrăştiere. Şi-i vin pricini pentru aceasta fie din afară, fie din nepăsarea dinlăuntru faţă de datorii, mai bine zis faţă de priveghere şi de citire. Deci pune îndată rânduială în lucrarea ta.

Iar dacă făcând aceasta intri în aceste zile, dar nu afli îndată pace dinspre tulburarea patimilor, să nu te miri. Căci dacă sânul pământului rămâne încă un timp îndelungat fierbinte după ce au trecut peste el razele soarelui şi mirosul leacurilor, şi fumul de tămâie revărsat în văzduh stăruie timp îndelungat înainte de a se împrăştia şi de a dispărea, cu cât mai mult nu rămân patimile, când sunt oprite de la materia obişnuită lor, lătrând la uşi, asemenea câinilor ce s-au obişnuit să lingă sângele în măcelărie, până când nu li se risipeşte puterea obişnuinţei lor de mai înainte.

Când începe trândăvia să intre, în chip ascuns, în sufletul tău, şi se întoarce la cele întunecate dinapoia lui, şi casa a început să se umple de întuneric, se ivesc aceste semne: simţi în tine în chip ascuns că slăbeşti în credinţă şi prisoseşti în grija de cele văzute, că încrederea ta se micşorează şi pe aproapele tău îl păgubeşti şi întreg sufletul tău şi gura ta se umplu de dispreţ şi cu inima ta eşti pornit în gânduri şi în simţiri şi în toate lucrurile pe care le întâlneşti împotriva oricărui om, ba şi împotriva Celui Preaînalt; şi ţi-e teamă de vătămarea trupului tău, iar prin aceasta te stăpâneşte lipsa de curaj în tot ceasul şi din vreme în vreme se stârneşte în sufletul tău frica, încât te temi şi te simţi urmărit şi de umbra ta. Căci ai acoperit credinţa cu necredinţa. Vorbim nu de cea care e temelia mărturisirii tuturor, ci de puterea aceea a minţii, care sprijină inima cu lumina înţelegerii şi trezeşte în suflet, prin mărturia conştiinţei, multă încredere către Dumnezeu, ca sufletul să nu se îngrijească de sine, ci să arunce asupra lui Dumnezeu grija sa fără de grijă în orice lucru.

Iar când mergi înainte, vei afla aceste semne vădite nemijlocit în sufletul tău. Atunci te întăreşti în toate şi te îmbogăţeşti în rugăciune şi nu lipseşte izvorul câştigului (duhovnicesc) niciodată din cugetarea ta, în

toate câte le întâlneşti. Dar simţi totuşi slăbiciunea firii omeneşti şi prin fiecare din acestea te păzeşti de mândrie. Pe de altă parte sunt trecute cu vederea de ochii tăi greşelile aproapelui. Şi te umpli de dorinţa de a ieşi din trup, în măsura în care doreşti să ajungi la cele viitoare. Şi toate necazurile câte ni se întâmplă, când te întâmpină în chip arătat sau ascuns, le afli ca drepte. Cercetezi cu de-amănuntul cele din preajma ta, ca prin aceasta să scapi de părerea de sine. Pentru toate dai mărturie şi mulţumire. Acestea sunt semnele celor ce veghează şi se păzesc şi stăruie în linişte şi doresc să ajungă la vieţuirea cea mai adevărată[47].

Iar cei trândavi nu au nevoie de aceste semne subţiri ale curselor căderii, deoarece ei sunt departe de virtuţile ascunse. Când una dintre acestea începe să se ivească în sufletul tău, poţi să înţelegi în aceeaşi clipă în ce parte ai început să înclini. Căci cunoşti îndată din ce soi este. Dumnezeu să ne dăruiască cunoştinţa adevărată! Amin.

CUVÂNTUL XIII

Celor ce se liniştesc le sunt de folos încetarea grijilor păgubitoare, intrarea şi ieşirea

Cel cu multe griji nu poate fi blând şi liniştit pentru că chipurile lucrurilor, pe care le socoteşte că-i sunt de trebuinţă şi cu care se frământă, îl silesc să se mişte în ele şi să se ocupe cu ele fără să vrea şi astfel risipesc pacea şi liniştea lui. Drept aceea, călugărul trebuie să se aşeze înaintea feţei lui Dumnezeu şi să-şi aţintească în chip neschimbat ochiul său spre El, dacă voieşte să-şi străjuiască mintea sa şi să cureţe şi prefacă micile mişcări ce se ivesc în el şi să înveţe să deosebească în chip paşnic gândurile ce intră şi ies. Iar multele îndeletniciri ale călugărilor sunt un semn al moleşelii lor în ce priveşte hotărârea de a lucra poruncile lui Hristos. Ele arată greşelile lor în privinţa celor dumnezeieşti.

Fără negrijă să nu cauţi lumină în sufletul tău, nici pace şi linişte în moleşeala simţirilor tale. Şi de te îndeletniceşti cu lucruri diferite, nu înmulţi îndeletnicirile tale, ca să nu ţi se împrăştie mintea în rugăciunea ta. Căci fără rugăciunea neîncetată nu te poţi apropia de Dumnezeu. Iar de dai minţii tale o altă grijă după osteneala rugăciunii, îi pricinuieşti împrăştierea în cugetare.

Lacrimile şi pălmuirea capului în vremea rugăciunii şi tăvălirea pe jos cu căldură aduc căldura lor în lăuntrul inimii şi inima zboară în

[47] Imaginea aceasta e folosită şi în *Scara* Sfântului Ioan Scărarul.

răpirea vrednică de laudă spre Dumnezeu şi strigă: „Însetat-a sufletul meu spre Tine, Dumnezeule cel tare şi viu. Când voi veni şi mă voi arăta feţei Tale, Doamne?” *(Psalmii* 41, 2). Numai cel ce a băut din vinul acesta şi după aceea s-a lipsit de el ştie în ce ticăloşie a căzut şi ce s-a luat de la el, datorită moleşelii lui[48].

O, cât de rele sunt privirea şi vorbirea pentru cei ce petrec în linişte! Cu adevărat, fraţilor, sunt mai rele decât pentru cei ce sunt departe de linişte. Că precum asprimea grindinei, căzând pe neaşteptate pe vârful plantelor, le usucă şi le pierde, aşa şi întâlnirile cu oamenii, chiar dacă ar fi foarte scurte şi ar părea folositoare, usucă florile virtuţilor care au înflorit de curând din însoţirea cu liniştea şi care îmbracă cu simplitate şi cu frăgezime pomul sufletului, sădit lângă izvoarele de ape ale pocăinţei. Şi precum asprimea brumei, căzând peste plantele de curând odrăslite, le arde, aşa arde şi întâlnirea cu oamenii rădăcina minţii, din care a început să răsară verdeaţa virtuţilor. Şi dacă convorbirea cu cei ce într-o privinţă se înfrânează, în alta mai săvârşesc mici greşeli, obişnuieşte să vatăme sufletul, cu cât mai mult, convorbirea cu cei proşti şi fără de minte, ca să nu zic lumeşti, şi privirea lor? Căci, precum omului de neam bun şi cinstit, când se îmbată, i se ascunde însuşirea aceasta şi i se necinsteşte starea, şi cinstea lui e luată în râs de gânduri străine ce intră în el din puterea vinului, tot aşa şi neprihănirea sufletului se tulbură prin privirea la oameni şi prin convorbirea cu ei; şi uită de datoria păzirii sale şi se şterge din cugetarea lui ţinta voinţei sale şi se dezrădăcinează din el toată temelia stării vrednice de laudă.

Dacă deci întâlnirile şi privirile în larg, ce se întâmplă celui aflat în linişte sau apropierea de ele din dorinţa de a vedea sau auzi cele ce intră prin porţile vederii şi auzului, ajung spre a pricinui răcirea şi tulburarea cugetării la cele dumnezeieşti şi în timp scurt pot pricinui atâta vătămare călugărului ce se înfrânează, ce vom zice de întâlnirile necontenite şi de împiedicarea îndelungată ce o produc acestea?

Pe lângă aceea, aburul ce urcă din stomac nu lasă mintea să primească cunoştinţa dumnezeiască, ci o întunecă, aşa cum pâcla ce se ridică din umezeala pământului înceţoşează aerul. Şi mândria nu vede că umblă în întuneric şi nu cunoaşte gândurile înţelepciunii. Căci cum ar putea cunoaşte cea care petrece în întunericul ei? De aceea prin gândul ei întunecat se ridică peste toate, fiind mai prejos şi mai neputincioasă decât toate şi neputând afla căile Domnului. Dar Domnul ascunde voia Lui de la ea, deoarece ea nu voieşte să umble pe calea celor smeriţi. Iar Dumnezeului nostru fie slava în vecii vecilor. Amin.

---

[48] Liniştirea nu e trândăvie, ci efort duhovnicesc încordat.

CUVÂNTUL XIV

Despre schimbarea rânduită de Dumnezeu celor ce umblă pe calea liniştirii

Cel ce s-a învoit cu mintea sa să vieţuiască în linişte, să-şi tocmească viaţa sa în aşa fel încât să petreacă restul zilelor lui în stare de linişte. Ţi se poate întâmpla, cum e obiceiul în starea de linişte rânduită ţie de harul dumnezeiesc, ca în lăuntrul sufletului să se reverse întunericul şi, aşa cum razele soarelui sunt acoperite de ceaţa norilor ce iese din pământ, aşa să fii lipsit şi tu pentru puţin timp de mângâierea duhovnicească şi lumina harului dinlăuntru să fie acoperită de norul patimilor şi puterea pricinuitoare de bucurie să se retragă puţin şi mintea ta să fie umbrită de o pâclă neobişnuită. Tu să nu te tulburi atunci şi să dai ajutor neştiinţei sufletului, ci rabdă şi citeşte cărţile învăţătorilor şi sileşte-te la rugăciune şi cere ajutorul. Şi îndată el va veni, fără să-ţi dai seama. Căci precum faţa pământului se descoperă razelor soarelui de sub întunericul pâclei ce-l stăpâneşte, aşa poate şi rugăciunea să destrame şi să risipească din suflet norii patimilor şi să lumineze mintea cu lumina veseliei şi a mângâierii. Această lumină se întinde de obicei şi peste gândurile noastre, mai ales când primeşte putere din dumnezeieştile Scripturi şi găseşte mintea strălucind în priveghere[49]. Căci îndeletnicirea continuă cu scrierile Sfinţilor umple sufletul de o lumină neînţeleasă şi de veselia dumnezeiască. Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci! Amin.

CUVÂNTUL XV

Despre cei ce se liniştesc. Când încep să înţeleagă unde au ajuns cu faptele lor în marea fără margini, adică în vieţuirea cea liniştită, şi când pot să nădăjduiască puţin că ostenelile lor au început să le dea roade

Îţi spun ţie un lucru şi să nu te îndoieşti, şi să nu dispreţuieşti nici celelalte cuvinte ale mele ca ale unuia preamic, pentru că cele arătate de mine sunt adevărate. Căci şi în aceste cuvinte ale mele îţi spun ţie

---

[49] Cel ce priveghează n-ar avea putere să stăruie în priveghere dacă n-ar avea înaintea lui pe Dumnezeu, sau adâncimea înţelesurilor şi a iubirii Lui. Iar acestea umplu mintea şi inima de strălucire şi de bucurie. Dar cel ce priveghează se şi roagă. De aceea se spune de rugăciune că străpunge întunericul aşezat peste suflet.

adevărul, ca în toate.

Dacă sileşti genele ochilor tăi până ce ajungi la lacrimi, să nu socoteşti că ai ajuns la ceva în vieţuirea ta. Căci până acum cele ascunse ale tale slujesc lumii, adică stai în slujba celor lumeşti şi faci lucrul lui Dumnezeu numai prin omul din afară. Dar cel dinlăuntru e fără rod. Căci rodul lui începe de la lacrimi. De-abia când ai ajuns în pământul lor, cunoaşte că mintea ta a ieşit din închisoarea lumii acesteia şi a pus piciorul ei pe drumul veacului nou[50], şi a început să miroasă aerul acela nou şi minunat. Atunci încep să curgă lacrimile. Căci s-a apropiat naşterea pruncului duhovnicesc[51]. Pentru că harul, maica de obşte a tuturor, se grăbeşte să nască tainic în suflet un chip dumnezeiesc potrivit cu lumina veacului viitor. Dar când vine vremea naşterii, mintea începe să se mişte în unele de acolo, asemenea răsuflării pe care o trage pruncul în lăuntrul mădularelor, prin care obişnuieşte să se hrănească. Şi pentru că nu suportă uşor ceea ce nu-i este obişnuit, începe dintr-odată să-şi mişte trupul într-un plâns amestecat cu dulceaţa mierii. Şi pe măsură ce se hrăneşte pruncul dinlăuntru, sporesc şi lacrimile[52]. Această rânduială a lacrimilor, de care am vorbit, nu e aceea ce se săvârşeşte cu întreruperi, în cei ce se liniştesc. Pentru că de această mângâiere ce se iveşte din timp în timp, are parte oricine vieţuieşte în linişte: uneori, când se află în stare de vedere (contemplare) a minţii, alteori, când pătrunde în cuvintele Scripturii; şi alteori, în convorbirea rugăciunii. Dar aici vorbesc despre cea care se află în cel ce varsă lacrimi neîncetate, ziua şi noaptea.

---

[50] În alt manuscris: „al omului nou”.

[51] „Naşterea sufletului celui ce varsă lacrimi constă în simţirea stării sufletelor noastre în veacul viitor. Mai sus spune: «maica tuturor se grăbeşte să nască în suflet un chip dumnezeiesc potrivit cu lumina veacului viitor», adică se gândeşte să întipărească în suflet un chip spiritual, ca să vadă tainic cele din veacul viitor. Iar mai jos, după lacrimi, e pacea; după pace, odihna; după odihnă, vederea; după vedere, descoperirea; după descoperire, sălăşluirea dumnezeiască; şi după aceea, rodirea duhovnicească. Apoi adaugă: «şi din aceasta simte schimbarea pe care o va primi firea în partea mai dinăuntru a ei, în suflet, la înnoirea tuturor». Căci se va înnoi toată zidirea, după cuvântul fericitului Petru, care zice: «Aşteptăm ceruri noi şi pământ nou, după făgăduinţa Lui» (2 *Petru* 3, 13). Naşterea aceasta a numit-o Prorocul cu glasul cel mai puternic «duh de mântuire». Căci zice Isaia: «Pentru frica Ta, Doamne, am luat în pântece şi am suferit durerile naşterii şi am născut duh de mântuire, pe care l-am făcut pe pământ» (26, 18). Aceasta e deci curăţia, din baia dumnezeiască a lacrimilor. Acest har ni-l procură şiroaiele de lacrimi şi prin el simţim starea aceea fericită din veacul viitor încă înainte de a ne schimba.”

[52] Lacrimile neîncetate şi nesilite sunt semnul ieşirii minţii la viaţa cea nouă, ca arvună a veacului viitor.

Oricine a aflat cu adevărat și întocmai adevărul acestor două feluri (de lacrimi) l-a aflat în stare de liniște. Ochii lui ajung ca un izvor de apă vreme de doi ani și mai mult. După acestea intră în pacea gândurilor. Iar din pacea gândurilor trece în odihna aceea de care a vorbit Sfântul Pavel (*Evrei* 4, 3), atât cât poate încăpea în fire. Iar de la odihna păcii, mintea trece la vederea tainelor, căci atunci Duhul începe să-i descopere cele cerești și Dumnezeu Se sălășluiește în el și produce în el rodul Duhului și prin aceasta firea cea mai dinăuntru simte că primește schimbarea viitoare în înnoirea tuturor, într-un chip acoperit și ca în ghicitură. Acestea le-am scris spre ținerea de minte a mea și a tot cel ce citește această scriere, așa cum am primit din citirea Scripturilor și de la guri adevărate și puțin din cercarea însăși, ca să-mi fie de ajutor prin rugăciunile celor ce se folosesc de ele. Căci nu puțină trudă am pus în ele.

Ascultă, iarăși, și ceea ce-ți voi spune acum și ceea ce am învățat de la o gură nemincinoasă. Când intri în pământul păcii gândurilor, mulțimea lacrimilor se ia de la tine și după ele îți vin lacrimile cu măsură și la vremea cuvenită. Acesta este adevărul neștirbit, ca să spun pe scurt, așa cum este crezut de toată Biserica.

CUVÂNTUL XVI

Despre felul virtuților

Nevoința este maica sfințeniei. Iar din cea din urmă se naște cea dintâi gustare a simțirii tainelor lui Hristos, care se numește întâia treaptă a cunoștinței Duhului. Dar nimeni să nu se amăgească pe sine și să nălucească ceva vrăji. Căci sufletul întinat nu urcă la Împărăția curată, nici nu se unește cu duhurile Sfinților. Poleiește frumusețea neprihănirii tale prin lacrimi și posturi și prin liniștea din tine. Un mic necaz pentru Dumnezeu e mai mare decât un lucru mare săvârșit fără necaz. Căci încearcă de bunăvoie credința prin dragoste. Iar starea de odihnă se naște din vârful conștiinței[53]. De aceea, în necazuri și-au dovedit Sfinții dragostea de Hristos, și nu în tihnă. Pentru că lucrul ce se face fără osteneală e dreptatea celor lumești, care fac milostenii din cele din afară și nu câștigă nimic în ei înșiși[54].

---

[53] Din cea mai înaltă conștiință, care știe că nu trebuie să se agite pentru lucruri trecătoare.

[54] Lumești numește aici pe cei ce cugetă și fac ale lumii. Se poate afla și în ei o dreptate. De pildă, iubesc pe cei ce îi iubesc și fac bine celor ce le fac bine și împrumută celor de la care nădăjduiesc să ia înapoi. Dar această dreptate nu e bine-primită la Dumnezeu (*Luca* 6, 32; *Matei* 5, 20). Iar a face milostenia din

Tu, însă, cititorule, luptă-te să urmezi pilda Patimilor lui Hristos, ca să te învredniceşti să guşti slava Lui. Căci de pătimim împreună, împreună ne şi slăvim. Nu se slăveşte mintea cu Iisus, de nu a pătimit trupul pentru Hristos. Deci de slava lui Dumnezeu se învredniceşte cel ce dispreţuieşte slava omenească. Iar trupul lui se slăveşte împreună cu sufletul. Căci slava sufletului vine din supunerea lui prin neprihănire lui Dumnezeu. Iar slava minţii este vederea (contemplarea) adevărată a lui Dumnezeu. Căci adevărata supunere este şi ea îndoită: în fapte şi în conştiinţă. Deci când pătimeşte trupul, pătimeşte şi inima împreună cu el. De nu cunoşti pe Dumnezeu, nu se poate mişca în tine dragostea Lui. Şi nu poţi iubi pe Dumnezeu, de nu-L vezi pe El. Iar vederea lui Dumnezeu vine prin cunoaşterea Lui. Căci nu premerge vederea Lui cunoaşterii Lui.

Rugăciune

Învredniceşte-mă, Doamne, să Te cunosc pe Tine şi să Te iubesc, nu prin cunoştinţa cea întru împrăştierea minţii, care se naşte din trudă, ci învredniceşte-mă de acea cunoştinţă prin care mintea, văzându-Te, slăveşte cu vederea firea Ta, care depărtează simţirea lumii din cugetare. Învredniceşte-mă să mă înalţ de la vederea prin voinţă, care naşte năluciri, şi să Te văd, silit de legătura pusă asupra mea de Cruce, prin răstignirea cea de a doua a minţii, care se odihneşte de lucrarea gândurilor în vederea Ta neîncetată, cea mai presus de fire. Fă să crească în mine iubirea Ta, ca să vin pe urmele iubirii Tale, ieşind din lume.

Sădeşte în mine înţelegerea smereniei Tale, întru care ai umblat în lume, sub acoperământul pe care Ţi l-ai făcut din mădularele noastre, prin mijlocirea Sfintei Fecioare, ca, în amintirea neîncetată şi neuitată a ei, să primesc cu plăcere smerenia firii mele.

*

Sunt două chipuri de a se sui pe cruce: unul e răstignirea trupului, al doilea urcarea la vedere. Cel dintâi vine din izbăvirea de patimi, al doilea prin lucrarea faptelor Duhului. Căci nu se supune mintea, dacă nu se supune mai întâi trupul. Împărăţia minţii presupune răstignirea trupului. Şi nu se supune mintea, lui Dumnezeu, dacă nu se supune voia liberă, raţiunii. E greu lucru a încredinţa lucruri înalte celui încă începător şi celui prunc cu vârsta. „Vai ţie, cetate, când împăratul tău e tânăr” (*Eclesiastul* 10, 16). Cel ce se supune pe sine lui Dumnezeu s-a

---

cele din afară, înseamnă a o face pentru a fi văzuţi şi ca să fie slăviţi de ei. Iar cei ce fac milostenie pentru acestea nu au niciun câştig. «Amin, zic vouă, că îşi iau plata lor» (*Matei* 6, 4).”

apropiat de puterea de a-şi supune lui toate. Celui ce se cunoaşte pe sine, i s-a dat cunoştinţa tuturor. Căci în cunoştinţa de sine se află plinătatea cunoştinţei tuturor. Şi în supunerea sufletului tău, se cuprinde supunerea tuturor. Când smerenia stăpâneşte în vieţuirea ta, se supune ţie sufletul tău şi împreună cu el se vor supune ţie toate[55]. Căci în sufletul tău se naşte pacea de la Dumnezeu. Cât timp eşti în afara acesteia, vei fi supărat necontenit nu numai de patimi, ci şi de tot felul de întâmplări. Cu adevărat, Doamne, de nu ne vom smeri, nu vei înceta să ne smereşti pe noi[56]. Iar adevărata smerenie este fiica cunoştinţei. Şi cunoştinţa adevărată este fiica încercărilor[57].

CUVÂNTUL XVII

Tâlcuirea felurilor virtuţii.

Şi despre tăria şi deosebirea fiecăreia dintre ele

Virtutea trupească curăţă trupul de poftele din el, în starea liniştii. Iar virtutea minţii smereşte sufletul şi-l curăţă de gândurile grosolane şi pieritoare, ca să nu le cugete pe acestea în chip pătimaş, ci să se mişte mai degrabă în contemplarea ce îi este proprie. Această contemplare (înţelegere) apropie sufletul de golirea minţii[58], care se numeşte vederea nematerială. Şi aceasta este virtutea duhovnicească. Căci ea ridică mintea de la cele pământeşti şi o apropie de contemplarea cea dintâi a duhului şi o îndreaptă spre Dumnezeu şi spre contemplarea (vederea) slavei celei necuprinse, care este mişcarea gândurilor spre mărirea firii Lui. Ea o desparte de lumea aceasta şi de simţirea ei. Iar prin aceasta ne întărim în nădejdea sădită în noi şi în încredinţarea aflată în ea. Aceasta este încredinţarea despre care a vorbit Apostolul, sau

---

[55] E vrednică de remarcat această legare a tuturor de suflet. Cel ce se cunoaşte pe sine cunoaşte în sine toate. Cel ce îşi supune sufletul îşi supune împreună cu el toate. Toate sunt legate de om. Iar omul ce se stăpâneşte pe sine stăpâneşte peste toate. Iar pe sine se stăpâneşte atunci când se supune lui Dumnezeu. Prin Dumnezeu stăpâneşte deci peste toate.

[56] Dumnezeu ne smereşte prin necazuri şi patimi, pentru că nu ne smerim noi înşine de bunăvoie. Smerenia noastră o urmăreşte Dumnezeu. Şi prin ea stăpânim, în chip paradoxal, peste toate, căci în Dumnezeu suntem liberi de toate.

[57] Cunoştinţa e înţeleasă ca un dar câştigat prin viaţa trăită, prin greutăţile ei şi prin suportarea lor. E un sens existenţial al cunoştinţei. Desigur, e vorba de cunoştinţa de sine a omului, nu de cunoştinţa obiectelor.

[58] E vorba de o „golire” a minţii de orice altfel de gânduri. Dar cum mintea nu poate sta neocupată, ea se ocupă atunci cu vederea lui Dumnezeu cel nesfârşit, recâştigându-şi şi ea însuşirea indefinitului.

adeverirea de care se bucură mintea în chip înţelegător[59], prin nădejdea făgăduită nouă *(Galateni* 5, 8). Dar ce sunt acestea şi cum e fiecare dintre ele, vom spune în cele următoare.

Întâi, despre vieţuirea după Dumnezeu, cea cu trupul. Fapte trupeşti se numesc cele ce se săvârşesc pentru curăţirea trupului prin lucrarea virtuţii; ele sunt fapte arătate, prin care se curăţă cineva de necurăţia trupului.

Iar vieţuirea prin cugetare este lucrarea inimii, făcută neîncetat cu grija la judecata sau la dreptatea lui Dumnezeu şi la judecăţile ce le va da El, şi rugăciunea neîncetată a inimii şi gândul la pronia şi la grija lui Dumnezeu, care se arată în lumea aceasta pentru fiecare în parte şi pentru toate la un loc. Vieţuirea aceasta mai constă şi în a lua seama la patimile cele ascunse, ca să nu se ivească cumva vreuna dintre ele în latura cea ascunsă şi duhovnicească. Această lucrare a inimii e deci ceea ce se numeşte vieţuire prin cugetare. În această lucrare a vieţuirii prin cugetare, care se numeşte făptuire sufletească, se subţiază inima şi se desparte de părtăşia cu viaţa fără rânduială, cea potrivnică firii. Pornind de aici, ea înţelege şi deosebeşte în contemplarea celor create pe cele zidite spre trebuinţa şi creşterea trupului, prin a căror folosire se dă putere celor patru stihii din trup[60].

Iar vieţuirea duhovnicească este o făptuire fără simţuri şi ea este cea descrisă de Părinţi. Când aceasta e primită de minţile Sfinţilor, se înlătură vederea în substanţă a lucrurilor şi grosimea trupului. De atunci vederea se face înţelegătoare. Căci vederea în ipostas şi în substanţă se numeşte vederea zidirii prime a firii[61]. De la această vedere în ipostas,

---

[59] E o înţelegere care e adeverire, sau siguranţă, sau vedere, sau atingere şi trăire a celor înţelese.

[60] „Că cele create spre trebuinţa şi creşterea trupului, adică mâncărurile şi băuturile şi celelalte câte le cere trebuinţa trupului, luate cu măsura cuvenită şi la vremea cuvenită şi prin alegerea cu judecată, aduc puteri stihiilor din care se alcătuieşte trupul nostru, potrivit cu cantitatea fiecăreia şi cu echilibrul dintre ele, ne învaţă filosofia din afară. Poate pe aceasta o numeşte sfântul «vieţuire cu mintea şi făptuire sufletească». Căci filosofia este cu adevărat exerciţiu al minţii şi cugetare şi contemplare care subţiază inima şi o desparte de viaţa cea fără rânduială şi potrivnică firii, adică pătimaşă şi animalică... Şi e vădit că filosofia etică vorbeşte mult şi despre pronie, şi despre paza patimilor. De aceea, Psalmistul zice că Dumnezeu Se mânie dacă nu luăm învăţătură *(Psalmii* 2, 12), iar Apostolul dă mărturie că ea ne poate înţelepţi şi «spre mântuire» *(2 Timotei* 3, 15)."

[61] Nota în textul grec înţelege, prin „vederea ipostatică" (în substanţă), vederea sufletului cât încă e unit cu trupul şi alcătuieşte cu el un singur ipostas. Când încetează grosimea trupului, vederea sufletului devine spirituală. Dar

uşor se înalţă cel ce se nevoieşte la cunoştinţa vieţuirii celei unificate, care înseamnă a se minuna de Dumnezeu în înţelegerea celor văzute. Aceasta vede de mai înainte starea cea înaltă a bunătăţilor viitoare, care se dăruieşte în libertatea vieţii nemuritoare, în vieţuirea de după înviere. Căci firea omenească nu încetează acolo să se minuneze pururea de Dumnezeu, nemaicugetând la ceva din cele create. Pentru că, dacă ar fi ceva din acestea asemenea lui Dumnezeu, mintea s-ar mişca spre aceea, mai bine-zis uneori spre Dumnezeu şi alteori spre aceea. Dar odată ce toată frumuseţea celor zidite e mai prejos, în viaţa viitoare înnoită, de frumuseţea lui Dumnezeu, cum mai poate mintea, cu vederea ei, să iasă afară din frumuseţea lui Dumnezeu? Deci ce? O mai mâhneşte atunci gândul că va muri? Sau povara trupului? Sau amintirea celor săvârşite? Sau trebuinţele firii? Sau primejdiile? Sau necazurile ce vin asupra ei? Sau împrăştierea fără ştire? Sau nedesăvârşirea firii? Sau învăluirea în stihii? Sau întâlnirea unuia cu altul? Sau plictiseala, sau truda obositoare a trupului? Nicidecum. Căci deşi toate acestea se întâmplă în lumea aceasta, în vremea când se ridică acoperământul patimilor de pe ochii minţii, şi aceasta priveşte slava lui Dumnezeu, ea îndată se înălţă în răpire[62]. Dar dacă Dumnezeu n-ar fi pus un hotar vieţii acesteia (duhovniceşti), cât de mult n-ar întârzia mintea în ele? Şi dacă i-ar îngădui-o omului în cursul întregii vieţi, n-ar ieşi niciodată din privirea acestora. Cu cât mai mult nu va ieşi însă acolo, unde acestea nu mai sunt şi unde virtutea este fără hotar? Totuşi, acolo vom avea şi lucrurile în ipostas (în substanţă), dar în lăuntrul curţilor împărăteşti, dacă ne vom învrednici de ele prin vieţuirea noastră[63].

---

poate să fie vorba şi de vederea lucrurilor în substanţa lor, şi nu în raţiunile lor unificate în Dumnezeu. Vederea ipostatică e în acest caz vederea zidirii, a „primei firi", pentru că în prima ei formă şi în zidire prevalează substanţa, numai în forma ei viitoare (a doua). Duhul va copleşi substanţa materială.

[62] Patimile sunt o îngroşare a acoperământului material pus peste minte. Mai bine zis, materia e făcută să fie copleşită de spirit şi să devină, prin aceasta, transparentă. Patimile însă împiedică această străbatere a ei de spirit.

[63] Textul grec e foarte alterat. De aceea permite diferite interpretări, cum se arată chiar în notele de sub el. Deci şi traducerea în româneşte poate varia. În general, credem că Sfântul Isaac socoteşte că lucrurile, deşi nu vor mai fi văzute acolo în substanţa lor, nu vor pierde această substanţă, dar ea va fi acoperită de lumina „curţilor împărăteşti", sau ale lui Dumnezeu. Având acolo virtutea fără hotar, ne va fi şi puterea vederii fără hotar, fără hotarul pus de trup. Căci virtutea este o înlăturare a acoperământului cel gros de pe minte, de pe suflet, sau transparenţa din lăuntrul nostru, care nu are sfârşit. În general, în acest *Cuvânt* autorul vorbeşte de trei feluri de vieţuiri (sau virtuţi) după Dumnezeu: cu trupul, cu cugetarea sau cu sufletul, şi cea cu duhul sau duhovnicească.

Deci cum ar putea ieşi mintea iarăşi şi cum s-ar putea depărta de vederea aceea minunată, ca să cadă în altă îndeletnicire? Vai nouă, că nu cunoaştem sufletele noastre, nici la ce vieţuire am fost chemaţi, ci socotim că viaţa aceasta a neputinţei şi starea celor din viaţă şi strâmtorările lumii şi înseşi lumea şi relele şi desfătările ei sunt ceva de preţ.

Rugăciune

Ci, o, Hristoase, Care eşti singurul puternic, fericit este cel al cărui ajutor este la Tine, şi cel ce a pus suişuri în inima sa. Tu, Doamne, întoarce faptele noastre de la lume la dorirea Ta, până ce vom vedea ce este ea şi nu vom mai crede umbrei ca adevărului. Tu, Cel ce ne-ai făcut pe noi, înnoieşte mintea noastră. Doamne, şi străduinţa noastră înainte de moarte, ca în ceasul ieşirii noastre să cunoaştem cum a fost intrarea şi ieşirea noastră în lumea aceasta, până am desăvârşit lucrul la care am fost chemaţi după voia Ta în viaţa aceasta, şi după aceea să nădăjduim că vom primi în mintea noastră plină de încredinţare bunătăţile cele mari, pe care, după făgăduinţa Scripturilor, le-a gătit iubirea Ta la cea de a doua zidire a lumii înnoite. Fie ca pomenirea lor să o păzim prin credinţă, în taină!

*

Despre curăţia trupului, a sufletului şi a minţii

Curăţia trupului este cuvioşia dobândită prin izbăvirea de întinăciunea cărnii. Curăţia sufletului este libertatea de patimile cele ascunse ce se mişcă în cugetare. Curăţia minţii se arată în descoperirea tainelor. Căci atunci ea se curăţă de toate cele ce cad sub simţuri, în chipul grosimii lor[64]. Pruncii cei mici sunt curaţi cu trupul şi nepătimaşi cu sufletul, dar nimeni nu-i numeşte curaţi cu mintea. Deci curăţia minţii este desăvârşirea prin petrecerea în vederea cerească proprie cetelor ce se mişcă în afara simţurilor, prin puterea duhovnicească, în nenumăratele minuni ale acelei lumi cereşti. Trăirea acestor minuni şi-o împărtăşesc între ele, în slujirea lor nevăzută, acele cete subţiri, care au înţelegerea descoperirilor, aflându-se într-o legătură în schimbarea lor

[64] Întâi e curăţirea trupului de patimi, ca îngroşare a grosimii materiale, apoi curăţirea sufletului de gândurile pătimaşe; în sfârşit, curăţirea minţii de însăşi substanţa materială a lumii, percepută prin simţuri ca gânduri. Dar prin înlăturarea acestei grosimi, apar în faţa minţii tainele lumii dumnezeieşti. Deci curăţia minţii nu e numai ceva negativ, ci şi ceva pozitiv: e vederea orizontului dumnezeiesc ce i se descoperă.

din toată clipa[65]. Iar Dumnezeul nostru să ne învrednicească pe noi să-L vedem pururea pe El cu mintea golită, iar după viaţa de aici, în chip nemijlocit, în vecii vecilor. Amin.

CUVÂNTUL XVIII

Cât de mare este măsura cunoştinţei şi cât de mari, măsurile credinţei

Există o cunoştinţă ce premerge credinţei şi o cunoştinţă ce se naşte din credinţă. Cunoştinţa ce premerge credinţei este cunoştinţa naturală. Iar cunoştinţa ce se naşte din credinţă este o cunoştinţă duhovnicească. Şi există o cunoştinţă naturală, care deosebeşte binele de rău. Aceasta se numeşte şi discernământ natural. Prin ea deosebim binele de rău în chip natural, fără învăţătură. Pe aceasta a așezat-o Dumnezeu în firea raţională. Dar primeşte creştere şi adaos prin învăţătură. Nu este cineva care să nu o aibă pe aceasta. Această putere de cunoaştere naturală a sufletului raţional constă deci în deosebirea binelui şi răului, care se mişcă în el neîncetat. Cei ce sunt lipsiţi de ea sunt mai prejos de firea raţională. Iar cei ce o au pe aceasta stau drept în firea sufletului şi nu au pierdut nimic din cele ce le-a dat Dumnezeu firii spre cinstirea fiinţelor raţionale ale Lui. Iar pe cei ce au pierdut această cunoaştere, prin care deosebesc binele de rău, îi osândește Prorocul zicând: «Omul n-a priceput cinstea în care a fost» (*Psalmii* 48, 12).

Cinstea firii raţionale este discernământul, care deosebeşte binele de rău. Şi cu dreptate cei ce au pierdut acest discernământ s-au asemănat cu animalele neînţelegătoare, care nu au raţiune şi putere de discernământ. Prin această putere noi suntem în stare să aflăm calea spre Dumnezeu. Aceasta este cunoştinţa naturală, şi ea premerge credinţei, şi ea e calea către Dumnezeu. Prin ea putem să deosebim binele de rău şi să primim credinţa. Deci însăşi puterea firii dă mărturie că se cuvine omului să creadă în Cel ce a adus toate la fiinţă şi să creadă în cuvintele poruncilor Lui şi să le împlinească. Iar din credinţă se naşte frica de Dumnezeu. Şi când va urma ei prin fapte şi se va urca puţin prin lucrare, se iveşte cunoştinţa duhovnicească, de care am spus că se naşte din credinţă.

Cunoştinţa naturală, care este deosebirea între bine şi rău şi e sădită de Dumnezeu în fire, ne convinge să credem în Dumnezeu, Cel ce

[65] Ceea ce se spune aici e apropiat de viziunea lui Dionisie Areopagitul despre îngeri.

a adus toate la existenţă. Şi credinţa produce în noi frica şi frica ne sileşte să ne pocăim şi să lucrăm cele bune. Şi prin aceasta se dă omului cunoştinţa duhovnicească, care este simţirea tainelor şi naşte credinţa din vederea (contemplaţia) adevărată. Deci nu din credinţa singură şi simplă se naşte cunoştinţa duhovnicească, ci credinţa naşte frica şi din frica de Dumnezeu, când ne învrednicim să lucrăm prin ea, adică din lucrarea fricii de Dumnezeu în noi, se naşte cunoştinţa duhovnicească. Căci a spus Sfântul Ioan Gură de Aur, că atunci când dobândeşte cineva o voinţă ce ascultă de frica lui Dumnezeu şi de dreapta cugetare, primeşte curând descoperirea celor ascunse. Iar prin descoperirea celor ascunse înţelege cunoştinţa duhovnicească.

Nu frica de Dumnezeu naşte însă această cunoştinţă duhovnicească (căci ceea ce nu se află ascuns în fire nu se poate naşte), ci cunoştinţa aceasta se dă ca un dar lucrării din frica lui Dumnezeu. Când vei cerceta bine lucrul fricii lui Dumnezeu, vei afla că el este pocăinţa şi în aceasta este cunoştinţa duhovnicească. Despre ea am spus că arvuna ei e primită în Botez şi că darul acesta l-am primit prin pocăinţă. Deci, darul de care am spus că-l primim prin pocăinţă este cunoştinţa duhovnicească, sau ea este darul dat nouă prin lucrarea fricii.

Iar cunoştinţa duhovnicească este simţirea celor ascunse[66]. Căci când simte cineva aceste bunătăţi nevăzute şi mult covârşitoare, dă acestei simţiri numele de cunoştinţă duhovnicească. Iar din simţirea aceasta se naşte o altă credinţă, care nu e potrivnică celei dintâi, ci întăreşte credinţa aceea. Pe ea o numesc credinţă din vedere (din contemplaţie). Până aici a fost auzirea; iar acum e vederea. Iar vederea este mai sigură decât auzirea.

Toate acestea se nasc din cunoştinţa aceea (naturală), care deosebeşte binele de rău şi care e sădită în fire. Iar aceasta e sămânţa cea bună a virtuţii, cum s-a spus mai înainte. Dar când acoperim această cunoştinţă naturală cu voia noastră iubitoare de plăcere, cădem din toate bunătăţile acestea.

Iar acestei cunoştinţe naturale îi urmează o împunsătură continuă a conştiinţei, o aducere-aminte neîncetată de moarte, o grijă care ne chinuieşte până la ieşirea din această viaţă[67]. După aceasta vin mâhnirea,

---

[66] Sfântul Isaac identifică cunoştinţa duhovnicească cu o simţire spirituală, adică cu o atingere cu realitatea dumnezeiască, cu puterea lui Dumnezeu.

[67] „Trei sunt stările omului, cum spune Sfântul mai departe: cea după fire, cea contrară firii şi cea mai presus de fire. Când, căzând din fire, ajungem în starea contrară firii, cunoştinţa naturală ne înţeapă neîncetat conştiinţa şi ţine trează necontenit amintirea morţii şi o grijă care chinuieşte sufletul neîncetat până la ieşirea din ea, adică până ce ieşim din această stare contrară firii şi

întristarea, frica de Dumnezeu, ruşinea cea din fire, părerea de rău pentru păcatele cele mai dinainte, străduinţa pentru faptele cuvenite, aducerea-aminte de drumul cel de obşte şi grija pentru merindea de drum şi cererea îndreptată spre Dumnezeu cu plâns, ca să intrăm prin poarta aceasta, care este trecerea peste toată firea, dispreţuirea lumii şi multa luptă pentru virtute. Toate acestea se află în cunoştinţa naturală.

Să asemene, deci, oricine faptele lui cu acestea. Când se va afla omul în acestea, umblă pe calea firii. Şi când se ridică peste acestea şi ajunge la iubire, se ridică peste fire şi pleacă de la el lupta şi frica şi osteneala şi truda în toate. Căci acestea ţin de cunoştinţa naturală. Şi acestea le aflăm în noi când nu acoperim această cunoştinţă cu voia noastră iubitoare de plăcere. Şi se află în noi până ce ajungem la iubire, care ne eliberează de toate acestea.

Din cele zise urmează să se privească omul pe sine şi să se cerceteze în care fapte umblă: în cele potrivnice firii, în cele după fire sau în cele mai presus de fire. Din felurile lor poate afla cineva limpede şi repede cum îşi cârmuieşte întreaga lui viaţă. Şi când nu se află în cele numite de noi după fire, aşa cum le-am arătat, şi nu se află nici în cele mai presus de fire, e vădit că este aruncat în cele mai prejos de fire. Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci! Amin.

CUVÂNTUL XIX

Despre credinţă şi despre smerita cugetare

Făptură preamică, voieşti să afli viaţa? Ţine în tine credinţa şi smerenia, căci prin ele afli mila, ajutorul şi cuvintele grăite în inimă de Dumnezeu, dar şi pe Cel ce te păzeşte întru ascuns şi rămâne cu tine la arătare[68]. Voieşti să le dobândeşti pe acestea, care sunt cuvântări ale vieţii?[69]. Umblă cu simplitate, şi nu întru cunoştinţă înaintea lui

---

revenim la cea după fire. Apoi, iarăşi, cunoştinţa naturală naşte necazul şi întristarea, frica de Dumnezeu şi ruşinea, supărarea şi străduinţa, pomenirea morţii şi grija pentru merindea de drum. Ba ne şi înduplecă să cerem de la Dumnezeu, cu mult plâns şi cu lacrimi, «să intrăm pe poarta aceasta», adică în starea cea mai presus de fire".

[68] Prin credinţă şi smerenie simţim cuvintele lui Dumnezeu grăite în fiecare moment în inimă, deci nu ca nişte cuvinte spuse odinioară de Dumnezeu şi acum desprinse de El. De aceea, Îl simţim şi pe Dumnezeu Însuşi ca Persoană, grăindu-ni-le. În ascuns, Îl simţim grăindu-ne, iar la arătare, ajutându-ne în faptele noastre.

[69] Cuvintele lui Dumnezeu simţite în inimă sunt, deci, cuvântări ale lui Dumnezeu, adresate nouă acum şi care susţin viaţa noastră cu puterea lui

Dumnezeu. Căci simplităţii îi urmează credinţa, iar subţirimii şi disputei gândurilor, părerea de sine. Şi acesteia îi urmează depărtarea de Dumnezeu. Când vei veni înaintea lui Dumnezeu prin rugăciune, fă-te în gândirea ta ca o furnică şi ca cele ce se târăsc pe pământ şi ca un vierme şi ca un prunc care se bâlbâie. Şi nu spune înaintea Lui ceva bizuit pe cunoştinţă, ci apropie-te de Dumnezeu şi umblă înaintea Lui cu cuget de prunc, ca să te învredniceşti de părinteasca purtare de grijă, ce se îndreaptă de la părinţi spre fiii lor încă prunci. Căci s-a spus că „păzitor al pruncilor este Domnul” *(Psalmii* 114, 6). Pruncul se apropie de şarpe şi-l prinde de gât şi nu e vătămat de el. Pruncul umblă gol toată iarna. Când alţii umblă îmbrăcaţi şi acoperiţi şi totuşi frigul intră în toate mădularele lor, pruncul şade gol în ziua când e frig, ger şi gheaţă, şi nu suferă, pentru că trupul lui nevinovat e acoperit cu o altă haină, nevăzută prin acea purtare de grijă ascunsă, care susţine mădularele lui fragede, ca să nu se apropie de ele vreo vătămare de la ceva.

Crezi acum că există o purtare de grijă ascunsă, prin care trupul fraged, uşor expus la orice vătămare pentru frăgezimea şi slăbiciunea lui, este păzit în mijlocul împrejurărilor potrivnice şi nu e lăsat să sufere de ele? Căci zice: „Domnul păzeşte pe prunci”. Şi nu numai pe aceştia, mici cu trupul, ci şi pe înţelepţii din lume, care au părăsit cunoştinţa lor şi se sprijină pe înţelepciunea simplă şi s-au făcut ca nişte prunci, în voia lor, şi aşa au învăţat înţelepciunea aceea care nu se învaţă prin osteneli. Sunt cei despre care înţeleptul în cele dumnezeieşti, Pavel, a spus: „Cel ce socoteşte că este înţelept în lumea aceasta să se facă nebun, ca să ajungă înţelept” *(1 Corinteni* 3, 18).

Deci, cere de la Dumnezeu să-ţi dea să ajungi la măsura credinţei. Şi dacă simţi desfătarea ei în sufletul tău, nu-mi este greu să-ţi spun iarăşi că nimic nu te va împiedica să ajungi la Hristos. Şi nu-ţi va fi greu să fii răpit în tot ceasul de la cele pământeşti şi să uiţi de lumea aceasta neputincioasă şi de amintirile lucrurilor ei. Roagă-te pentru acest lucru fără preget şi cerşeşte-l cu căldură şi cere-l cu multă sârguinţă până ce-l vei primi. Şi nici după aceasta să nu slăbeşti. Iar de acesta te vei învrednici dacă te vei sili mai întâi să arunci grija ta asupra lui Dumnezeu cu credinţă şi vei schimba grija ta de tine cu purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Şi când vei vedea voia ta că se încrede cu toată curăţia cugetului mai mult în Dumnezeu decât în tine, şi că te sileşti să nădăjduieşti în El mai mult decât în sufletul tău, atunci se va sălăşlui în tine puterea aceea necunoscută de tine. Şi vei simţi puterea Celui ce este cu tine, în chip neîndoielnic; puterea aceea pe care mulţi simţind-o intră în foc şi nu se tem şi călcând pe apă nu se îndoiesc în cugetul lor,

---

Dumnezeu comunicată prin ele.

socotind că se vor scufunda.

Căci credinţa întăreşte simţurile sufletului şi acesta simte pe Cineva nevăzut, care-l convinge să nu ia în seamă vederea lucrurilor înfricoşătoare, nici să privească la vreo vedere ce întrece simţurile[70].

Poate socoteşti că acea cunoştinţă duhovnicească o primeşte cineva în cunoştinţa sufletească? Dar nu e numai cu neputinţă să primească cineva acea cunoştinţă duhovnicească în cunoştinţa sufletească, ci nu o poate nici măcar simţi cineva cu simţirea[71], precum nu se pot învrednici de ea cei ce se străduiesc să se deprindă în cunoştinţa sufletească.

Astfel, dacă unii din ei voiesc să se apropie de acea cunoştinţă a Duhului, nu se pot apropia de ea câtuşi de puţin, până ce nu o părăsesc pe cea sufletească şi toată îndeletnicirea cu subţirimile ei şi cu meşteşugul ei foarte mult împletit (complicat) şi nu se vor întoarce la sufletul lor de prunci. Pentru că multă piedică le vine lor din obişnuirea cu ea, până ce nu o vor înlătura puţin câte puţin. Cunoştinţa duhovnicească este simplă şi nu străluceşte prin gânduri sufleteşti[72]. Până ce nu se va elibera cugetarea de ideile cele multe şi nu va veni la simplitatea curăţiei, nu va putea simţi cunoştinţa Duhului. Treapta acestei cunoştinţe constă în a simţi desfătarea vieţii veacului aceluia. De aceea, dispreţuieşte multele idei! Căci cunoştinţa aceasta sufletească nu poate cunoaşte altceva afară de idei; nu poate cunoaşte ceea ce se primeşte în simplitatea cugetării[73], potrivit Celui ce a zis: „De nu vă veţi întoarce şi nu vă veţi face ca pruncii, nu veţi putea intra în Împărăţia cerurilor” (*Matei* 18, 3). Dar mulţi nu ajung la această simplitate, ci

---

[70] Să nu caute să ajungă înainte de vreme la vederi ce întrec simţurile.

[71] Se simte şi cunoştinţa duhovnicească, dar cu o simţire mai presus de simţire, cum va arăta Sfântul Grigorie Palama.

[72] Cunoştinţa sufletească, oricât ar fi de complicată, se mişcă în cele ale lumii, sau chiar când vorbeşte de Dumnezeu se mişcă în definiţii şi subtilităţi construite despre El de la distanţă. Cunoştinţa duhovnicească este experienţa nemijlocită a lui Dumnezeu. Cunoştinţa aceasta din experienţă a lui Dumnezeu nu se poate ivi decât în sufletul curăţat de orice idei, care-l ţin pe om în cele gândite de el în separaţie de Dumnezeu. Prin cunoştinţa aceasta se sesizează viaţa veacului viitor şi se grăieşte duhovniceşte despre ea.

[73] „Poate cuvântul vrea să spună că cei ce au cunoştinţa sufletului, adică înţelepţii după trup, afară de multe silogisme şi concluzii nu primesc nimic din cele ce le înţeleg cei ce au dobândit prin simplitatea în Hristos cunoştinţa duhovnicească”. Cunoştinţa duhovnicească e cunoştinţa prin experienţă a lucrării lui Dumnezeu. Numai aşa este cunoscut Dumnezeu cu adevărat, nu prin mulţimea de idei construite de noi, care mai degrabă se interpun între noi şi Dumnezeu.

nădăjduiesc în faptele lor cele bune, socotind că prin ele li se păstrează un loc în Împărăţia cerurilor. Aşa înţeleg ei „Fericirile" din Evanghelie[74]. Ei zic că Domnul le-a arătat că acestea sunt felurite, ca să vedem că ne-a făcut cunoscute multe chipuri de vieţuiri potrivite acelor „Fericiri". Ei zic că fiecărui om, după toate măsurile în care umblă pe orice cale spre Domnul, Acesta îi deschide poarta Împărăţiei cerurilor. Dar acea cunoştinţă duhovnicească nu o poate primi cineva de nu se va întoarce şi nu se va face ca un prunc. Şi din aceasta simte desfătarea aceea a Împărăţiei cerurilor.

Împărăţia cerurilor spun (Sfinţii) că este vederea duhovnicească. Şi aceasta nu se află în faptele gândurilor, ci poate fi gustată numai prin har. Şi până nu se curăţă omul, nu e în stare nici să audă despre ea (cu înţelegerea), căci nimeni nu poate să o dobândească prin învăţătură. De vei ajunge, o, fiule, la curăţia inimii prin credinţă, dobândită în liniştea din partea oamenilor, şi vei uita cunoştinţa acestei lumi, ca să nu o mai simţi, aceasta se va afla dintr-odată înaintea ta fără o cercetare cu privire la ea. „Înfige, zice, un stâlp şi toarnă pe el untdelemn şi vei afla comoară în sânul tău". Dar de vei fi ţinut în lanţul cunoştinţei sufleteşti, nu e greşit să-ţi spun că mai uşor îţi este să te dezlegi din lanţurile de fier decât din ea. Şi nu vei scăpa în veci din cursele rătăcirii şi niciodată nu vei putea dobândi îndrăznirea şi încrederea faţă de El, ci în fiecare clipă vei merge spre gura sabiei şi nu vei putea să scapi nicidecum de supărare. Roagă-te în slăbiciune şi simplitate, ca să vieţuieşti bine înaintea lui Dumnezeu şi vei fi fără grijă. Căci precum urmează umbra, trupului, aşa şi mila urmează smeritei cugetări. Deci de voieşti să umbli în acestea, nu da mâna nicidecum gândurilor de neputinţă. Şi chiar de te vor înconjura şi te vor înfricoşa toate vătămările şi relele şi primejdiile, să nu ai grija lor, nici să le iei în seamă.

De ai crezut odată în Domnul, Care îţi ajunge spre păzirea ta, şi dacă mergi pe urma Lui, să nu te mai îngrijeşti iarăşi de ceva din acestea, ci spune sufletului tău: „Îmi ajunge Cel căruia I-am predat sufletul meu. Nu eu sunt aici. El ştie"[75]. Şi atunci vei vedea cele minunate ale lui Dumnezeu. Vei vedea cât e de aproape în tot timpul, ca să izbăvească pe cei ce se tem de El; şi cum îi înconjoară şi-i priveşte cu purtarea Lui de grijă. Nu trebuie să te îndoieşti de El, socotind că nu este de faţă, pentru că Păzitorul tău, Care este cu tine, nu priveşte cu ochii trupeşti. Dar de multe ori Se descoperă şi ochilor trupeşti ca să te încurajeze.

---

[74] Prin aceasta Sfântul Isaac nu contestă valoarea faptelor bune, dar ele nu au valoarea în ele însele, ci numai întrucât preschimbă pe om, sau îl fac mai bun.

[75] Când arunci toată grija asupra lui Dumnezeu, poţi zice: „Nu eu sunt aici, căci nu eu mă îngrijesc de cele ce îmi trebuie. El le cunoaşte şi le împlineşte".

Când omul aruncă de la sine orice ajutor văzut şi orice nădejde în oameni şi urmează lui Dumnezeu cu credinţă şi-L priveşte cu inima, îndată-i vine harul şi-i descoperă puterea Lui în ajutoare de multe feluri. Întâi în cele arătate şi în cele privitoare la trup, arătându-i ajutorul Lui prin purtarea Lui de grijă, în aşa fel că poate simţi în acestea şi mai mult puterea purtării Lui de grijă cu privire la el. Şi văzând aceasta în cele arătate, e asigurat şi despre cele ascunse, cum se cuvine să fie în cugetarea şi purtarea lui de prunc. Şi e asigurat că trebuinţa lui e împlinită fără fapta şi fără grija lui. Iar aceasta îl ajută să treacă peste multe întâmplări ce vin asupra lui, adeseori pline de primejdii, fără să le vadă. Căci harul le alungă pe nesimţite de la el, în chip foarte minunat, şi-l păzeşte pe el ca o mamă, care îşi întinde aripile peste puii ei, ca să nu se apropie de ei vreo primejdie; şi-i arată să vadă că era aproape de el pieirea lui, dar a rămas nevătămat. Aşa îl deprinde şi în cele ascunse şi-i descoperă cursa socotinţelor şi gândurilor grele, de neînţeles. Şi astfel, el află uşor înţelesul lor şi legătura lor întreolaltă şi amăgirea lor şi de care dintre ele s-a lipit şi cum se naşte unul din altul şi pierd împreună sufletul.

Şi face de ruşine în ochii lui toate cursele dracilor şi sălăşluirea gândurilor lor şi aduce în el înţelegere, ca să cunoască cele ce vor fi. Şi face să răsară în simplitatea lui o lumină ascunsă, ca să priceapă în toate înţelesul gândurilor celor mai subţiri şi-i arată ca şi cu degetul ce ar fi avut să pătimească dacă nu le-ar fi cunoscut pe acestea. Şi atunci se naşte în el din aceasta gândul că fiecare lucru mic şi mare trebuie să-l ceară în rugăciune de la Făcătorul său.

Iar când dumnezeiescul har va întări cugetul lui prin toate acestea, ca să se încreadă în Dumnezeu, începe să intre încet, încet în încercări. Căci Dumnezeu îngăduie să i se trimită încercări pe măsura lui, ca să poată purta greutatea lor. Şi chiar în încercări se apropie de el ajutorul în chip simţit, ca să aibă curaj, până se va deprinde încet, încet şi va dobândi înţelepciunea şi va putea dispreţui pe vrăjmaşii lui prin încrederea în Dumnezeu. Căci nu e cu putinţă să se înţelepţească fără acestea în luptele cele duhovniceşti şi să cunoască pe Purtătorul lui de grijă şi să simtă pe Dumnezeul lui şi să se întărească în credinţa în El în chip ascuns, decât din încercările pe care le-a primit.

Dar când harul vede că a început să se ivească puţin în gândul lui părerea de sine şi să cugete ceva mare despre sine, îndată îngăduie încercărilor venite asupra lui să se întărească, până va cunoaşte slăbiciunea lui şi va căuta să dobândească pe Dumnezeu întru smerenie. Iar prin aceasta, omul vine la măsurile bărbatului desăvârşit în credinţa şi nădejdea fiului lui Dumnezeu şi se înalţă la dragoste. Căci dragostea lui Dumnezeu se arată minunată către om, când acesta se află în mijlocul

unor împrejurări ce taie orice nădejde a lui. În acelea arată Dumnezeu puterea Lui care mântuieşte pe om. Pentru că niciodată nu cunoaşte omul puterea dumnezeiască când se află în tihnă şi la larg. Şi niciodată n-a arătat Dumnezeu lucrarea Sa în chip simţit decât în ţara liniştii şi în pustie şi în locuri lipsite de întâlniri şi de tulburarea ce vine din împreuna locuire cu oamenii.

Să nu te miri când, punând început virtuţii, izvorăsc împotriva ta din toate părţile necazuri aspre şi tari. Căci nu se socoteşte virtute aceea care nu este însoţită de greutăţi în lucrarea ei. Pentru că chiar numele virtuţii vine de aici, cum a spus Sfântul Ioan: „E obişnuit să vină asupra virtuţii greutăţile. Şi e vrednică de dispreţuit virtutea care se însoţeşte cu tihna". Căci a spus Sfântul Marcu Monahul: „Toată virtutea ce se săvârşeşte se numeşte cruce, când împlineşte porunca Duhului. De aceea toţi cei ce voiesc să vieţuiască în frica Domnului şi în Iisus Hristos vor fi prigoniţi" (2 *Timotei* 3, 12). Căci zice: „De voieşte cineva să vină după Mine, să se lepede de sine şi să-şi ia crucea şi să-Mi urmeze Mie" *(Marcu* 8, 34). De nu voieşte cineva să vieţuiască în tihnă, ci îşi pierde sufletul pentru Mine, îl va afla pe el. De aceea ţi-a luat-o înainte şi a pus înaintea ta crucea, ca să-ţi alegi moartea împotriva ta şi aşa vei îndupleca sufletul tău să meargă după El.

Nimic nu e mai tare ca a nu avea nădejde (în cele pământeşti). Aceasta nu poate să fie biruită de ceva, fie din cele de-a dreapta, fie din cele de-a stânga. Cel mai mare curaj îl are călugărul care şi-a tăiat din mintea sa nădejdea în viaţa aceasta. Atunci nu mai e duşman care să-l oprească din cale şi nu este necaz a cărui mărime să slăbească cugetul lui, pentru că tot necazul ce-i poate veni e mai prejos de moarte. Şi el s-a învoit să primească moartea. Dacă în tot locul şi în tot lucrul şi în toată vremea şi în toate ce vrei să le faci îţi pui ca ţintă în cugetul tău suportarea necazului, nu numai că vei fi curajos şi neobosit în a te opune în tot timpul oricărei greutăţi, ci prin puterea gândurilor tale vor fugi de la tine simţirile de spaimă, care te înfricoşează şi care se nasc de obicei în om din gândurile ce tind spre tihnă. Şi toate cele grele şi aspre care ţi se vor întâmpla ţi se vor părea uşoare şi lesnicioase. Şi adeseori cele ce-ţi vor veni vor fi contrare necazurilor la care te-ai aşteptat şi poate niciunul dintre ele nu ţi se va întâmpla. Să ştii că nădejdea tihnei depărtează din oameni în orice timp gândul lucrărilor mari şi bune şi al virtuţilor. Iar cei ce se îngrijesc în această lume de cele ale trupului nu pot ajunge la desăvârşirea voinţei lor, de nu vor socoti în cugetarea lor că e bine să rabde cele grele. Şi fiindcă însăşi experienţa dă mărturie despre aceasta, nu e trebuinţă să o dovedim prin cuvinte. În fiecare rând de oameni din cei dinainte şi până acum nu vedem altceva prin care au slăbit oamenii ca să nu biruiască şi să se lipsească de lucrurile cele mai bune, decât

aceasta. De aceea o şi spunem pe scurt, că nu dispreţuieşte cineva Împărăţia cerurilor decât prin nădejdea după cele mici de aici. Şi nu numai aceasta o pătimeşte, ci i se şi pregătesc necazuri aspre şi încercări tari fiecărui om ce împlineşte voia lui şi ale cărui gânduri merg şi se mişcă spre aceasta. Căci ceea ce îl cârmuieşte pe el este pofta.

Cine nu ştie că păsările se prind în laţ când caută odihna? Oare nu se arată mai prejos cunoştinţa noastră de cunoştinţa păsărilor prin cele ce ni se întâmplă în chip asemănător în cele ascunse, sau prin cele ce ne vin în chip acoperit în unele lucruri, sau locuri, sau în altele prin care diavolul ne vânează de la început cu făgăduinţa şi cu gândul odihnei?

Dar iată că prin firea gândului care doreşte să alerge pe linia cuvântului, ne-am abătut de la scopul ce l-am pus la început cuvântului nostru. Căci am pornit să arătăm că în toată vremea trebuie să ne gândim la necazul ce ne întâmpină în tot lucrul prin care vrem să începem drumul spre Domnul şi în înaintarea spre sfârşit trebuie să ne sprijinim cu sârguinţă pe acest început. Dar de câte ori nu se întreabă omul când vrea să înceapă un lucru pentru Domnul: Oare, este vreo tihnă în acest lucru? Sau cum e cu putinţă să-l fac uşor, fără osteneală? Sau este în el vreun necaz care pricinuieşte durere trupului? Nu căutăm în tot felul odihna? Ce spui, omule? Oare voieşti să urci la cer şi să dobândeşti acolo Împărăţia lui Dumnezeu şi părtăşia cu El şi odihna fericirii de acolo şi părtăşia cu îngerii şi viaţa cea fără de moarte, dar întrebi dacă drumul acesta e cu osteneală? Iată un lucru de mirare: Cei ce doresc lucrurile veacului acestuia care se destramă străbat valurile înfricoşătoare ale mării şi îndrăznesc să pornească pe căile aspre şi totuşi nu voiesc să ştie că există o oboseală în lucrurile acestea şi o întristare în cele ce vor să le facă. Şi noi ne interesăm în tot locul despre tihnă. Dar dacă voim în tot timpul să pornim pe drumul răstignirii, să înţelegem că orice greutate e mai uşoară ca aceasta.

Sau, oare, este cineva care nu e încredinţat cu desăvârşire că nimeni n-a obţinut vreodată biruinţa în război, că n-a primit cununa nearătată, că n-a ajuns la împlinirea acestei dorinţe, care e dintre cele vrednice de laudă, sau n-a slujit vreunui lucru dintre cele dumnezeieşti, sau n-a dobândit vreo virtute dintre cele vrednice de laudă, dacă n-a dispreţuit mai întâi necazurile şi n-a alungat din apropierea sa gândul care-l mână spre tihnă şi care naşte trândăvia, pregetarea şi frica, din care vine moleşeala în toate?

Când mintea râvneşte virtutea, simţurile arătate, adică vederea, auzul, mirosul, gustul şi pipăitul, nu se lasă biruite de greutăţile potrivnice, străine şi deosebite de cele obişnuite şi peste hotarul puterii naturale. Iar când iuţimea cea firească îşi face la vremea potrivită lucrarea sa, viaţa trupului e mai dispreţuită decât gunoaiele. Căci când

inima bate cu râvnă în trup, trupul nu se întristează în necazuri, nici nu se fereşte de ele din frică, ci mintea îl susţine în toate încercările ca să rămână neclintit în stăruinţa sa. Să ne întărim deci şi noi râvna duhului pentru voia lui Iisus şi va fi alungată de la noi toată trândăvia, care naşte în cugetul nostru nepăsarea. Căci râvna naşte îndrăzneala şi puterea sufletului şi străduinţa trupului. Ce putere mai au dracii când sufletul îşi mişcă râvna lui cu putere împotriva lor? Pornirea spre lucrare se numeşte fiica râvnei. Şi când râvna îşi trece puterea în faptă, întăreşte în suflet toată forţa, făcând-o neînfricată. Şi înseşi cununile mărturisirii pe care le primesc eroii şi mucenicii în stăruinţa lor, le dobândesc prin aceste două lucruri: prin râvnă şi prin pornirea cea bună, ce se nasc din puterea iuţimii naturale. Căci ei ajung nepătimitori în durerea cumplită a chinurilor[76]. Dumnezeu să ne dea şi nouă o astfel de pornire, spre a-l bineplăcea Lui! Amin.

CUVÂNTUL XX

Câtă cinstire dobândeşte smerita cugetare şi cu cât e mai înaltă treapta ei

Voiesc să-mi deschid gura, fraţilor, şi să vă vorbesc despre tema înaltă a smeritei cugetări. Dar mă umplu de teamă, ca unul ce ştiu că voi vorbi despre Dumnezeu Însuşi, în chipul cuvintelor mele. De fapt, ea este haina lui Dumnezeu. Căci Cuvântul, întrupându-Se, pe ea a îmbrăcat-o şi prin ea ne-a vorbit nouă în trupul nostru. Şi tot cel ce a îmbrăcat-o pe ea s-a făcut cu adevărat asemenea Celui ce S-a pogorât de la înălţimea Lui şi a ascuns puterea măririi Lui şi a acoperit slava Lui în smerita cugetare, ca să nu fie arsă zidirea de vederea Lui. Căci zidirea n-ar fi putut să-L privească pe El, dacă n-ar fi luat o parte din ea şi n-ar fi vorbit astfel cu ea; nici n-ar fi putut asculta cuvintele gurii Lui faţă către faţă[77].

Pentru că nici fiii lui Israel n-ar fi putut asculta glasul Lui când le-a vorbit din nor. Şi de aceea au spus către Moise: „Să grăiască Dumnezeu cu tine şi să spui către noi cuvintele Lui, ca să nu grăiască Dumnezeu cu noi şi să murim” (*Ieşirea* 20, 19). Deci cum ar fi putut primi zidirea în

---

[76] Un remarcabil paradox: Prin râvnă, Mucenicii, deşi suportă durerile cumplite ale chinurilor, nu le mai simt. Suprema pătimire devine suprema nepătimire. Căci puterea lui Dumnezeu, care e în ei, copleşeşte durerea pătimirii.

[77] Textul acesta şi tot ce urmează este antinestorian. Cuvintele lui Iisus Hristos erau cuvintele lui Dumnezeu, nu ale omului.

chip arătat vederea Lui? Că aşa de înfricoşătoare e vederea lui Dumnezeu, încât mijlocitorul a spus: „Sunt plin de frică şi de cutremur” (cf. *Fapte* 7,32). Căci puterea slavei Lui s-a arătat pe Muntele Sinai. Şi muntele fumega şi se cutremura de frica descoperirii Lui, încât fiarele ce se apropiau de părţile cele mai de jos ale lui mureau. Şi fiii lui Israel s-au pregătit spălându-se, după porunca lui Moise, trei zile, ca să fie vrednici să asculte glasul lui Dumnezeu şi vrednici de vederea descoperirii Lui. Şi când a venit vremea, n-au putut primi vederea luminii Lui şi tăria glasului de tunet al Lui.

Dar acum, când harul Lui s-a vărsat peste lume prin venirea Lui, nu a coborât în cutremur, nu în foc, nu în glas înfricoşător şi puternic, ci ca ploaie lină şi ca picătură ce picură lin pe pământ. Şi s-a arătat vorbindu-ne nouă în alt chip. Aceasta s-a petrecut când a acoperit ca pe o comoară mărirea Lui sub acoperământul trupului şi a vorbit între noi cu noi, prin acoperământul pe care Şi l-a întocmit cu voia Lui din sânul Fecioarei şi născătoarei de Dumnezeu, Maria[78], pentru ca, văzându-L pe El ca fiind din neamul nostru şi vorbind cu noi, să nu ne înspăimântăm de vederea Lui.

De aceea, tot cel ce s-a îmbrăcat în haina în care s-a arătat, în trupul pe care l-a îmbrăcat Ziditorul, s-a îmbrăcat în Hristos Însuşi. Pentru că asemănarea în care S-a arătat zidirii Sale şi a petrecut cu ea, a dorit să o îmbrace în omul Său dinăuntru[79] şi în ea S-a arătat celor împreună robi cu El. Şi în loc să Se îmbrace într-o haină de cinste şi de slavă pe dinafară. S-a împodobit cu ea (înăuntru). De aceea, privind pe tot omul care s-a îmbrăcat în această asemănare, zidirea cuvântătoare şi tăcută[80] se închină ca Stăpânului, pentru cinstea Stăpânului ei, pe care L-a văzut îmbrăcat în ea şi petrecând în ea. Căci care făptură nu se ruşinează de vederea celui smerit la cuget?[81]. Dar până ce nu s-a descoperit slava smeritei cugetări tuturor, vederea ei, plină de sfinţenie,

[78] Expresia „născut din Dumnezeu” îl arată pe Sfântul Isaac iarăşi ca antinestorian.

[79] N-a îmbrăcat firea omenească numai pe dinafară, ci Şi-a făcut-o interioară. S-a făcut om şi înlăuntrul Său, aşa cum se face trupul interior sufletului şi invers. Dar aceasta înseamnă că S-a îmbrăcat până în interiorul dumnezeirii Sale cu smerenia noastră. Smerenia e haina Lui omenească, căci nu ţine de firea dumnezeiască, dar o haină pătrunsă în interiorul Lui ca ipostas, ca persoană.

[80] Toată zidirea cuvântătoare şi tăcută”, adică dotată cu spirit şi fără spirit, se închină omului care s-a îmbrăcat în smerenie asemenea Cuvântului întrupat. Smerenia e adevărata asemănare a omului cu Cuvântul întrupat, Care a îmbibat-o de măreţia Lui dumnezeiască.

[81] Cel smerit la cuget e ca Hristos.

era lesne dispreţuită. Dar acum a răsărit ochilor lumii mărirea ei şi tot omul cinsteşte asemănarea văzută a ei în tot locul[82]. Şi în acest Mijlocitor s-a învrednicit zidirea să primească vederea Ziditorului şi făcătorului ei[83]. De aceea nici duşmanii adevărului nu o pot lesne dispreţui pe aceasta. Căci deşi cel ce a dobândit-o e sărac în cele ale zidirii, e cinstit pentru ea ca şi cu o cunună şi cu o porfiră, de cel ce a cunoscut-o[84]. Pe cel smerit la cuget nu-l dispreţuieşte omul niciodată; nu-l jigneşte cu cuvântul, nu-l nesocoteşte. Odată ce-l iubeşte Stăpânul, e iubit de toţi. El iubeşte pe cei săraci şi toţi îl iubesc pe el. Toţi îl doresc şi, în tot locul unde se apropie, apare ca un înger de lumină şi i se arată cinstire. Şi de vorbeşte înţeleptul şi învăţătorul, se opresc, pentru că îi dau celui smerit loc să vorbească. Ochii tuturor privesc spre gura lui, ca să vadă ce cuvânt va ieşi din ea. Şi tot omul aşteaptă cuvintele lui, ca şi pe cuvintele lui Dumnezeu. Cuvintele lui puţine sunt ca şi cuvintele înţelepţilor care cercetează înţelesurile lor. Cuvintele lui sunt dulci auzului înţelepţilor mai mult decât mierea. Toţi îl primesc ca pe Dumnezeu, deşi cuvântul lui e simplu şi nearătos şi smerit la vedere.

Cel ce grăieşte cu dispreţ împotriva celui smerit la cuget şi nu-l cinsteşte pe el ca pe un om viu este ca unul ce şi-a deschis gura lui împotriva lui Dumnezeu. Dar chiar de ar fi dispreţuit de toată zidirea, cinstea lui rămâne. Se apropie cel smerit de fiarele pierzătoare şi când acestea îşi aruncă privirea lor spre el, sălbăticia li se îmblânzeşte şi vin la el ca la stăpânul lor. Şi-şi pleacă capetele lor şi ling mâinile şi picioarele lui, căci din ele se răspândeşte acea mireasmă ce se răspândea din Adam înainte de cădere (când s-au strâns împrejurul lui şi le-a pus lor nume în rai). E mireasma care s-a luat de la noi şi pe care ne-a înnoit-o şi ne-a dat-o iarăşi prin venirea Lui, Iisus. Aceasta este buna mireasmă ce se răspândeşte ca un mir din neamul oamenilor (2 *Corinteni* 2, 15).

Şi, iarăşi, se apropie de reptilele aducătoare de moarte şi îndată ce se apropie de ele cu simţirea mâinii lui şi aceasta se atinge de trupul lor,

---

[82] „Cinsteşte asemănarea ei văzută în tot locul”, adică smerita cugetare a lui Hristos, imitată de un om sau altul, mai bine-zis, de care s-a pătruns cel credincios în unire cu Hristos.

[83] Poate fi vorba de Hristos, sau de omul care imită smerita cugetare, sau e plin de ea, prin unirea cu El. Căci atât Hristos, cât şi tot omul care imită smerenia sau e plin de ea, e un mijlocitor al Ziditorului, sau al slavei Lui, dacă prin smerenie S-a făcut Fiul lui Dumnezeu Mijlocitor între Dumnezeu şi oameni.

[84] Cei ce L-au chinuit pe Hristos au cinstit fără voie smerenia Lui, cu cunună şi porfiră. Tot aşa sunt cinstiţi, fără voie, toţi cei ce imită smerenia, ca printr-o cunună şi porfiră, în special monahii, care dispreţuiesc toată slava lumii. Chiar cei ce se arată stânjeniţi de ea arată că o cinstesc.

asprimea şi tăria veninului lor pricinuitor de moarte încetează şi le sfărâmă în mâini ca pe nişte lăcuste. Se apropie de oameni, şi aceştia privesc la el ca la Domnul. Dar ce vorbesc de oameni? Chiar dracii, cu asprimea, cu răutatea, cu mândria cugetului lor, când se apropie de el, se fac una cu pământul. Şi toată viclenia lor se prosteşte şi uneltirile lor se destramă şi răutăţile lor se opresc.

Dar acum, după ce am arătat mărimea cinstei ei, cea de la Dumnezeu, şi puterea ascunsă în ea, să arătăm, în sfârşit, ce este smerenia însăşi şi când se învredniceşte omul să o primească în chip desăvârşit, precum este. Dar să facem deosebirea dintre cel smerit la arătare şi cel ce s-a învrednicit de adevărata smerită cugetare.

Smerenia este o putere tainică pe care o primesc Sfinţii, desăvârşiţi după desăvârşirea întregii lor vieţuiri. Această putere nu se dă decât numai celor desăvârşiţi în virtute, prin puterea harului, atâta cât încape în hotarul firii. Căci virtutea cuprinde în ea toate. De aceea nu poate socoti cineva pe orice om, la întâmplare, smerit la cuget, ci, precum am zis, numai pe cei ce s-au învrednicit de treapta aceasta.

Nu tot cel blând şi liniştit, sau înţelegător şi blând prin fire, a ajuns la treapta smeritei cugetări. Ci smerit la cuget este, cu adevărat, cel ce are în ascuns ceva vrednic de fală şi nu se făleşte, ci socoteşte aceea în gândul lui una cu pământul. Dar nu numim smerit cu cugetul nici pe cel ce se smereşte la amintirea păcatelor şi greşelilor, când şi le aminteşte înainte de a se simţi zdrobit cu inima şi de a coborî cugetarea lui din gândurile de mândrie în vremea pomenirii lor, deşi şi acest lucru e vrednic de laudă. Pentru că dacă mai are un gând de mândrie, încă n-a dobândit smerenia, ci încearcă să şi-o apropie prin felurite meşteşugiri. Chiar dacă şi acest lucru e vrednic de laudă, totuşi încă nu are smerenia, ci o voieşte, dar încă nu o are. Smerita cugetare desăvârşită o are cel ce n-are nevoie să caute pricini pentru cugetul său ca să se smerească, ci cel ce a dobândit-o pe aceasta în toate acestea în chip desăvârşit şi firesc, fără să se silească. Căci el a primit-o în sine ca pe un dar (harismă) mare, ce întrece toată zidirea şi firea. Dar el se vede pe sine în ochii săi ca păcătos şi smerit şi vrednic de dispreţ. Şi deşi a intrat în tainele tuturor fiinţelor duhovniceşti şi e desăvârşit în cunoaşterea amănunţită a toată zidirea, se socoteşte pe sine ca neştiind nimic. Şi acesta e aşa în inima lui nu prin meşteşugiri[85], ci fără silă.

Dar e cu putinţă să se facă omul astfel şi să se schimbe astfel prin

[85] „Care sunt meşteşugurile ce atrag smerenia? A-şi pomeni cineva păcatele, a se socoti una cu pământul, a se vedea pe sine ca pe unul care n-a făcut niciun bine şi cele asemănătoare. E vrednică de laudă şi smerenia câştigată prin meşteşugiri, dar nu e desăvârşită".

fire sau nu?

Nu te îndoi că puterea pentru tainele acestea, pe care a primit-o, desăvârşeşte acestea în el, ajutându-l să înainteze în toată virtutea cu fapta. Aceasta este puterea pe care au primit-o fericiţii Apostoli în chipul focului (*Fapte* 1, 4). În vederea acesteia le-a poruncit lor Mântuitorul să nu se despartă de Ierusalim, până ce nu vor primi puterea de Sus. Ierusalimul înseamnă virtute, iar puterea înseamnă smerenia. Puterea de Sus este Mângâietorul, sau Duhul mângâierii. De aceea s-a spus în dumnezeiasca Scriptură despre El, că prin El se descoperă tainele celor smeriţi la suflet[86]. Pe acest Duh al descoperirilor, pe Cel ce arată tainele, se învrednicesc să-L primească înlăuntrul lor cei smeriţi cu inima. Şi de aceea s-a spus de către unii Sfinţi că smerenia în vederile dumnezeieşti desăvârşeşte sufletul. Drept aceea să nu îndrăznească omul să cugete în sufletul lui că a ajuns la măsura smeritei cugetări printr-un gând de străpungere, care s-a suit în el cândva, sau pentru puţine lacrimi ce ies din el, sau pentru un singur bine pe care îl are în chip natural, sau îl ţine cu sila în el; să nu creadă că a ajuns la plinătatea tainelor şi că e locaşul tuturor virtuţilor, că prin fapte mici le-a câştigat pe toate acestea şi prin el însuşi a ajuns la această harismă.

Ci numai când va fi biruit toate duhurile potrivnice şi nu-i va fi scăpat nicio parte din toate virtuţile, pe care să nu o fi lucrat în chip vădit şi să nu o fi câştigat, ci a biruit şi a supus întăriturile tuturor potrivnicilor; numai după aceea va simţi în sine că a primit această harismă şi numai atunci „Duhul va mărturisi duhului său”, după cuvântul Apostolului (*Romani* 8, 16), ca să ştie că a dobândit desăvârşirea smeritei cugetări. Fericit cel ce a câştigat-o pe aceasta, că în toată clipa sărută sânul lui Iisus şi-L îmbrăţişează.

Dar va întreba cineva: „Ce să fac? Cum să o câştig? Cum mă voi face vrednic să o primesc? Iată, eu mă silesc şi când socotesc că am câştigat-o, văd că în cugetul meu se mişcă gânduri potrivnice smereniei. Şi de aceea cad în deznădejde”. Celui ce întreabă aceasta, i se va răspunde: „Ajunge ucenicului să fie ca învăţătorul, şi slugii, ca Domnul său” (*Matei* 10, 25). Priviţi pe Cel ce a spus aceasta şi pe Cel ce a dăruit harisma, cum a dobândit-o, şi fă-te asemenea Lui şi o vei afla. Căci El Însuşi a spus: „Vine stăpânitorul lumii acesteia şi nu află în Mine nimic” (*Ioan* 14, 30). Vezi că numai în desăvârşirea tuturor virtuţilor se poate dobândi smerenia? Să urmăm pilda Celui ce a spus: „Vulpile au vizuini şi păsările cerului, cuiburi, iar Fiul Omului nu are unde să-Şi plece capul”

---

[86] Aceasta nu se spune literal în dumnezeiasca Scriptură. S-a înţeles aşa, poate, cuvântul: „Celor smeriţi le dă har” (*Pilde* 3, 34), sau cuvântul: „Ai ascuns acestea de la înţelepţi şi pricepuţi şi le-ai descoperit pruncilor” (*Matei* 11, 25).

(*Matei* 8, 20). Căci El are slava tuturor celor ce s-au desăvârşit şi sfinţit şi împlinit în toate generaţiile, împreună cu Tatăl care L-a trimis şi cu Sfântul Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

CUVÂNTUL XXI

Ce anume ajută pe om să se apropie de Dumnezeu în inima lui. Care este adevărata pricină care-i dă în chip ascuns acest ajutor şi care este, iarăşi, pricina care duce pe om la smerenie

Fericit este omul care-şi cunoaşte slăbiciunea lui. Căci această cunoştinţă i se face temelie şi rădăcină şi început a toată bunătatea. Căci când află cineva şi simte cu adevărat neputinţa sa, îşi strânge sufletul său din moliciunea care-i întunecă cunoştinţa şi-şi adună comoara sub pază. Dar nimeni nu-şi poate simţi slăbiciunea sa de nu va fi lăsat puţin să fie încercat prin cele ce aduc durere fie trupului, fie sufletului. Căci atunci, asemuind slăbiciunea sa cu ajutorul lui Dumnezeu, va cunoaşte mărimea Acestuia. Şi, iarăşi, când va vedea mulţimea meşteşugirilor lui şi paza şi înfrânarea sa, şi acoperământul şi îngrădirea sufletului său, prin care a nădăjduit să afle încredere prin sine şi n-a dobândit-o şi vede că inima lui nu are linişte din partea fricii şi tremuratului, va înţelege şi va cunoaşte că această frică îi arată că este lipsit de altcineva care să-l ajute. Căci inima dă mărturie prin frica ce o apasă şi o războieşte înăuntru, că-i lipseşte cineva. Şi de aceea inima se mustră pe sine, neputându-se sălăşlui întru încredere.

Căci ajutorul lui Dumnezeu este, zice, cel ce mântuieşte[87]. Iar când cineva cunoaşte că este lipsit de ajutorul lui Dumnezeu, face multe rugăciuni şi cu cât le înmulţeşte pe acestea, cu atât se smereşte mai mult în inima sa. Căci nimeni, rugându-se şi cerând, nu poate să nu se smerească. Iar „inima zdrobită şi smerită, Dumnezeu nu o va urgisi” (*Psalmii* 50, 19). Deci până nu se va smeri inima, nu se poate opri din împrăştiere. Căci smerenia adună inima. Iar când omul se smereşte, îndată îl înconjoară mila şi atunci inima simte ajutorul lui Dumnezeu. Pentru că află o putere de încredere ce se mişcă în ea. Iar când omul simte ajutorul dumnezeiesc, că e de faţă ajutându-l, inima lui se umple îndată de credinţă şi înţelege prin aceasta că rugăciunea îi este mijlocul prin care găseşte ajutor şi izvor de mântuire şi vistierie de încredere şi liman izbăvitor de vijelie şi lumină celor din întuneric şi sprijin celor slabi şi acoperământ în vremea încercărilor şi ajutor în ascuţişul bolilor şi

[87] Poate *Psalmul* 120, 2: „Ajutorul meu de la Domnul”.

pavăză izbăvitoare în război şi săgeată ascuţită împotriva vrăjmaşilor şi, simplu grăind, că toată mulţimea acestor bunătăţi îşi află intrarea în el prin rugăciune. Şi de aceea se desfată de acum în rugăciunea credinţei.

Iar inima lui se luminează de încredere şi nu mai rămâne în împietrirea de mai înainte şi în simpla grăire a gurii. Şi când le cunoaşte pe acestea astfel, dobândeşte rugăciunea în suflet ca pe o comoară. Şi de multă veselie, chipul rugăciunii lui se schimbă în glas de mulţumire. Acesta este înţelesul cuvântului spus de cel ce a rânduit fiecăruia dintre lucruri chipul lui, că „rugăciunea este o bucurie ce înalţă mulţumiri”[88].

Iar prin aceasta a dat să se înţeleagă rugăciunea care se săvârşeşte întru cunoştinţa lui Dumnezeu, adică cea trimisă de Dumnezeu. Căci atunci nu se mai roagă omul cu osteneală şi cu trudă, cum se face cealaltă rugăciune dinainte de a se simţi harul acesteia, ci cu bucuria inimii şi cu răpirea din care izvorăsc neîncetat mişcările de mulţumire, şi cu negrăite îngenuncheri; şi de mărimea mişcării lui întru cunoştinţă şi de uimirea ce i-o pricinuieşte harul lui Dumnezeu, îşi înalţă deodată glasul lui lăudându-L şi preamărindu-L pe El şi, înălţându-I mulţumire şi uimindu-se foarte, îşi mişcă limba.

De a ajuns cineva aici cu adevărat, şi nu cu închipuirea, a luat la cunoştinţă multe semne ale acestei stări din sine şi a cunoscut multe bunătăţi deosebite pentru multa cercare a lui. Înţelege ce zice şi nu se împotriveşte. De aceea încetează acum să se mai gândească la cele deşarte şi stăruie lângă Dumnezeu prin rugăciune neîncetată, temându-se ca nu cumva să se lipsească de mulţimea ajutorului lui Dumnezeu.

Toate aceste bunătăţi se nasc în om din aceea că îşi cunoaşte slăbiciunea sa. Căci din multa dorinţă a ajutorului lui Dumnezeu, se apropie de Dumnezeu stăruind în rugăciune. Şi cu cât se apropie mai

---

[88] Sunt trei feluri de rugăciuni. Întâi preamărirea, de exemplu: „Laudă, suflete al meu, pe Domnul, lăuda-voi pe Domnul în viaţa mea” *(Psalmii* 145, 1-2). „Lăudaţi pe Domnul din ceruri...” *(Psalmii* 148, 1). Apoi, mulţumirea, de exemplu: „Mărturisiţi-vă Domnului, că este bun” *(Psalmii* 117, 1). Pe urmă cererea, de exemplu: „Miluieşte-mă, Dumnezeule” *(Psalmii* 50, 1), sau: „Dumnezeul meu, întru ajutorul meu ia aminte” *(Psalmii* 69, 1). Iar Cel ce a rânduit fiecăruia dintre lucruri chipul lui este Dumnezeul tuturor. Căci El nu numai că a adus toate la fiinţă din nimic, ci a dat şi fiecăruia chipul său. Iar Fiul Unul-Născut şi Cuvântul, coborând din cer şi întrupându-Se, ne-a învăţat aceste trei feluri de rugăciune. El a preamărit pe Tatăl zicând: „Eu Te-am preamărit pe Tine pe pământ” *(Ioan* 17, 5); I-a mulţumit zicând: „Mulţumescu-Ţi Ţie, Tată, că M-ai auzit pe Mine” *(Ioan* 11, 41); şi a cerut aşa: „Eu pentru ei Mă rog... Părinte Sfinte, păzeşte-i pe ei în numele Tău” *(Ioan* 17, 12). Iar cuvântul că „rugăciunea este bucuria ce înalţă mulţumiri” l-a luat Sfântul, poate, din: „Acestea vi le spun vouă ca să aveţi bucuria Mea desăvârşită întru voi” *(Ioan* 15, 11).

mult de Dumnezeu prin voinţa lui, cu atât se apropie şi Dumnezeu de el cu darurile Sale şi nu va ridica de la el harul Său, datorită marii lui smerenii. Căci ca şi văduva, strigă neîncetat către Judecător să i se scoată dreptatea lui de la potrivnicul. De aceea îndrumătorul Dumnezeu opreşte harurile de la om, ca aceasta să i se facă pricină de a se apropia de El şi prin simţirea trebuinţei sale să stăruie pe lângă Cel din care izvorăsc cele de folos. Şi pe care dintre cereri i le împlineşte lui mai repede? Pe acelea fără de care nu se poate cineva mântui; pe celelalte le opreşte încă de la el.

Şi în unele împrejurări depărtează şi alungă arşiţa vrăjmaşului de la om, în altele lasă să fie ispitit, ca să i se facă această ispitire pricină de apropiere de Dumnezeu, precum am spus mai înainte. Şi ca să înveţe şi să aibă cercarea ispitelor. Aşa spune cuvântul Scripturii: „Domnul a lăsat popoare multe şi nu le-a pierdut şi nu le-a predat pe ele în mâinile lui Isus, fiul lui Navi, ca să ispitească prin ele pe fiii lui Israel şi să fie povăţuite minţile fiilor lui Israel şi să înveţe războiul” (*Judecători* 3, 1-2).

Căci dreptul care nu-şi cunoaşte slăbiciunea sa stă pe muchie de cuţit şi niciodată nu-i departe de cădere, nici de leul pierzător, adică de diavolul mândriei. Şi cel ce nu-şi cunoaşte slăbiciunea sa e lipsit de smerenie. Iar cel lipsit de aceasta e lipsit şi de desăvârşire. Şi cel lipsit de aceasta e pururea înfricat. Pentru că cetatea lui nu e întemeiată pe stâlpi de fier şi nu e înconjurată cu cercuri de aramă, adică nu e întemeiată pe smerenie. Iar smerenie nu poate dobândi cineva, decât prin acele feluri ale ei, prin care se face inima smerită şi se nimicesc gândurile părerii de sine. De aceea de multe ori află vrăjmaşul pricină să abată pe om. Căci fără smerenie nu se poate desăvârşi lucrul omului. Şi nu s-a pus pe scrisoarea liberării lui pecetea Duhului[89], ci e mai degrabă încă rob; şi lucrul lui e făcut de frică. Căci nu îndreaptă cineva lucrul lui fără smerenie şi nu învaţă decât prin încercări. Şi fără încercare nu cunoaşte smerenia.

De aceea aduce Domnul peste Sfinţi pricini de smerenie şi de zdrobire a inimii şi de rugăciune îndurerată, ca cei ce-L iubesc să se apropie de El. Şi de multe ori îi înfricoşează cu patimile firii şi cu alunecările în gânduri urâte şi spurcate. Iar uneori, cu boli şi neputinţe trupeşti; şi alteori, cu sărăcie, cu lipsa celor neapărat de trebuinţă. Şi uneori, cu durerile unei frici cumplite şi cu părăsirea şi cu războiul arătat al diavolului, prin care obişnuieşte să-i înspăimânte. Iar alteori, prin felurite lucruri înspăimântătoare. Şi toate acestea li se întâmplă ca să

---

[89] E o frumoasă expresie. O libertate nepecetluită prin Duhul slujeşte bunului plac, nu e libertatea Duhului comuniunii cu Dumnezeu şi cu semenii, nu e libertatea liberă de îngustarea egoismului.

aibă pricini de a se smeri și ca să nu cadă în somnul trândăviei, fie din pricina unor lucruri față de care cel ce se nevoiește e slab, fie pentru trezirea fricii de cele viitoare.

Drept aceea, încercările sunt neapărat folositoare oamenilor. Nu spun că omul ar trebui să se moleșească de bunăvoie prin gândurile urâte, ca să i se facă pricină de smerenie prin amintirea lor, nici ca să se străduiască să intre în alte încercări; ci că, lucrând binele, trebuie să vegheze în tot timpul și să-și păzească sufletul și să cugete că e creat și de aceea, ușor la cădere. Căci fiecare, fiind creat, are nevoie de puterea lui Dumnezeu, care să-l ajute. Și tot cel ce are nevoie de ajutorul altcuiva arată o slăbiciune naturală. Iar tot cel ce-și cunoaște slăbiciunea lui se roagă neapărat să ajungă smerit, ca să-și împlinească trebuința lui prin cel ce poate să-l ajute. Căci dacă și-ar fi știut și și-ar fi văzut de la început neputința lui, nu s-ar fi lenevit. Și dacă nu s-ar fi lenevit, n-ar fi adormit și n-ar fi fost predat în mâinile celor ce-l necăjesc, ca să-l deștepte.

Drept aceea, se cuvine celui ce umblă în calea lui Dumnezeu să-l mulțumească pentru toate cele ce vin asupra lui și să-și învinovățească și să-și ocărască sufletul său și să știe că nu ar fi fost lăsat de Purtătorul de grijă, dacă nu s-ar fi lenevit; a fost lăsat, ca să fie deșteptată cugetarea lui; a fost lăsat, pentru că s-a mândrit și ca să nu se zăpăcească din pricina aceasta, nici să iasă din stadionul luptei, nici să nu o poarte pe aceasta fără să se învinovățească; și ca să nu se facă prin aceasta răul lui îndoit. Pentru că nu este nedreptate la Dumnezeu, din Care izvorăște dreptatea. Să nu fie! Lui fie slava în veci! Amin.

CUVÂNTUL XXII

Despre felurile nădejdii în Dumnezeu. Și ce lucruri trebuie să nădăjduim de la Dumnezeu.

Și cine nădăjduiește nebunește și fără înțelepciune

Există o nădejde în Dumnezeu, care se naște prin credință, din inimă. Aceasta este nădejdea cea bună și cu dreaptă socoteală și întru cunoștință. Și există o alta, mincinoasă, ce se naște din nelegiuire. Nădăjduiește bine și înțelept în Domnul, acela care nu e deloc prins de grija lucrurilor pieritoare, ci e dăruit ziua și noaptea în întregime lui Dumnezeu, neîngrijindu-se de niciun lucru lumesc pentru multa îndeletnicire cu virtuțile, și toată preocuparea lui e îndreptată spre cele dumnezeiești și de aceea nu se îngrijește să-și pregătească mâncarea și hainele și să-și înfrumusețeze locul sălășluirii trupului și de toate celelalte. Căci Domnul îi va pregăti lui cele de trebuință. Aceasta este cu

adevărat nădejdea cea adevărată şi atotînţeleaptă.

Drept este ca unul ca acesta să nădăjduiască în Dumnezeu, deoarece s-a făcut robul Lui şi stăruie cu sârguinţă în lucrul Lui, fără nicio lenevire care-i vine din vreo pricină oarecare. Şi drept este ca unuia ca acesta să-i arate Dumnezeu în chip deosebit grija Lui. Pentru că a păzit porunca Lui, care zice: „Căutaţi mai întâi Împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi acestea toate se vor adăuga vouă” *(Matei* 6, 33); şi „Nu purtaţi grijă de trup” *(Romani* 13, 14).

Căci când ne purtăm astfel, lumea ne pregăteşte toate ca o roabă şi se supune în chip neşovăitor, ca unui stăpân, cuvintelor noastre, şi nu se împotriveşte voii noastre[90]. Iar unul ca acesta nu încetează a sta neîncetat înaintea lui Dumnezeu, şi nu se predă pe sine grijilor celor de trebuinţă ale trupului. Şi de nimic altceva nu se îngrijeşte, decât numai să se oprească, pentru frica lui Dumnezeu, de la toată grija măruntă şi mare de felul acesta, prin care tinde la plăcere şi se îndeamnă la împrăştiere. Lui i se dau şi cele de trebuinţă în chip minunat, fără să se îngrijească de ele şi fără să se ostenească pentru ele.

Dar cel ce are inima scufundată cu totul în cele pământeşti şi mănâncă pururea ţărână împreună cu şarpele şi nu se îngrijeşte deloc de cele ce plac lui Dumnezeu, ci se osteneşte cu toate cele trupeşti şi e desprins şi gol de toată virtutea, din pricina întâlnirilor neîncetate şi a împrăştierii din mândrie, căutând alte şi alte pricini pentru acestea, e cu adevărat căzut de la bine din pricina acestei nepăsări şi nelucrări. Zici că uneori, când e strâmtorat de vreo lipsă sau necăjit de vreun rod al nelegiuirilor lui, spune şi el: „Nădăjduiesc în Dumnezeu şi El mă va scăpa de grijă şi-mi va da uşurare”? Acestuia îi spun: Nebune, până în ceasul acesta nu-ţi aminteai de Dumnezeu, ci-L înjurai prin ticăloşia faptelor tale şi «numele Lui era hulit din pricina ta între neamuri, precum s-a scris» (cf. *Romani* 2, 24), şi acum îndrăzneşti să spui cu toată gura: „Nădăjduiesc în El şi El mă va ajuta şi va avea grijă de mine”? Către unii ca aceştia a spus Dumnezeu prin Prorocul, ruşinându-i: „Din zi în zi Mă caută şi voiesc să înveţe căile Mele; ca unii care au făcut dreptatea şi dreptăţile Dumnezeului lor nu le-au părăsit cer de la Mine judecată şi dreptate” *(Isaia* 58, 2).

---

[90] Se supune cuvintelor noastre pentru că acestea sunt tot atâtea raţiuni conştiente, aplicate prin voinţă raţiunilor inconştiente şi fără voinţă de alegere ale lumii. Fiinţa noastră se ridică prin aceste raţiuni aplicate, prin alegere conştientă, peste natură, şi de aceea ea nu e chemată să se supună nici morţii, sau descompunerii totale la care sunt duse, prin raţiunile ei lipsite de libera alegere, unităţile naturii. Omul are un alt drum şi un alt destin, superioare naturii.

Ca unul dintre aceştia este nebunul care, neapropiindu-se nici cu gândul de Dumnezeu, când e învăluit de necazuri ridică mâinile sale cu nădejde spre El. Unul ca acesta trebuie adeseori să fie ars cu fierul înroşit în foc, ca să înveţe din una şi din alta. Căci n-a făcut vreun lucru vrednic de nădejdea în Dumnezeu. Ci pentru faptele lui rele şi pentru negrija lui de cele datorate, s-a făcut vrednic de pedeapsă. Dar Dumnezeu cel îndelung răbdător, pentru mila Lui îl rabdă pe el. Drept aceea, să nu se amăgească unul ca acesta şi să uite de felul purtării lui şi să spună că nădăjduieşte în Dumnezeu, căci se va pedepsi. Pentru că nu s-a îmbogăţit nicidecum cu faptele credinţei. Să nu-şi întindă picioarele cu lene şi să spună: „Cred că Dumnezeu îmi va dărui mie cele de trebuinţă, ca unuia ce am petrecut în lucrurile lui Dumnezeu"; sau să se arunce nebuneşte în fântână, negândind nicidecum la Dumnezeu. Să nu spună după ce a căzut: „Nădăjduiesc în Dumnezeu şi El mă va scăpa". Nu te amăgi, nebune! Nădejdii în Dumnezeu trebuie să-i premeargă osteneala pentru Dumnezeu şi sudoarea în lucrul Lui. De crezi în Dumnezeu, bine faci, dar credinţa are nevoie şi de fapte, şi nădejdea în Dumnezeu se arată în grelele pătimiri pentru virtute. Crezi că Dumnezeu poartă grijă de făpturile Lui şi e puternic în toate? Credinţei tale să-i urmeze lucrarea cuvenită şi atunci te va auzi Dumnezeu. Nu căuta să strângi vântul în pumnul tău, adică să ai o credinţă fără fapte.

Adeseori cineva străbate, fără să ştie, o cale primejduită de vreo fiară sălbatică, sau de niscai tâlhari, sau de ceva asemănător. Purtarea de grijă cea de obşte a lui Dumnezeu se arată în aceea că-l scapă de o astfel de pieire sau îl împiedică de la plecare pentru niscai pricini oarecare, până ce trece fiara sălbatică sau scoate pe cineva în cale, care-l întoarce din drum. Iarăşi, uneori se află vreun şarpe veninos aşezat în drum, fără să fie văzut. Şi nevrând Dumnezeu să-l predea pe om acestei încercări, face pe şarpe dintr-odată să şuiere şi să plece din drum sau să pornească înaintea lui şi acesta văzându-l se păzeşte şi scapă de el, măcar că nu era vrednic din pricina păcatelor lui nearătate, pe care numai El le ştia. Dar îl scapă Dumnezeu din mila Lui. Şi iarăşi se întâmplă adeseori să se surpe o casă, sau un zid, sau să cadă o piatră şi să se rostogolească din locul lor cu zgomot şi să se afle şezând acolo niscai oameni. Dar Dumnezeu porunceşte cu iubire de oameni îngerului să le ţină pe acelea să nu cadă, până ce se ridică aceia de acolo sau îi mişcă de acolo pentru niscai pricini, ca să nu se mai afle nimeni dedesubt. Dar îndată ce pleacă ei, le lasă să cadă. Iar de se întâmplă să fie prins vreunul acolo, face ca să nu se vatăme nicidecum prin aceasta. Prin aceasta voieşte să se arate nesfârşita mărime a puterii Lui.

Acestea şi unele ca acestea le săvârşeşte purtarea de grijă cea de obşte a lui Dumnezeu. Iar dreptul o are nedespărţită de el. Căci celorlalţi

oameni Dumnezeu le-a poruncit cu dreaptă socoteală să-şi chivernisească ei înşişi ale lor şi să amestece cunoştinţa lor cu purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Dar dreptul nu are nevoie să-şi chivernisească el însuşi ale sale cu această cunoştinţă[91]. Pentru că a dobândit în locul acestei cunoştinţe credinţa, prin care „doboară toată înălţimea ce se ridică împotriva cunoştinţei de Dumnezeu" (2 *Corinteni* 10, 5). Şi el nu se teme de ceva din cele înşirate, căci s-a scris că „dreptul ca un leu se încrede" *(Proverbe* 28, 1), îndrăznind faţă de orice prin credinţă, nu ca unul ce ispiteşte pe Domnul, ci ca unul ce-L vede, ca unul ce s-a înarmat şi s-a îmbrăcat cu puterea Sfântului Duh. Şi întrucât grija lui e neîncetată la Dumnezeu, Dumnezeu zice despre el: „Cu el sunt în necaz, izbăvi-l-voi pe el şi-l voi slăvi, cu lungime de zile îl voi umple şi-i voi arăta lui mântuirea Mea" *(Psalmii* 90, 15, 16). Deci, cel moleşit şi nepăsător în lucrul lui nu poate avea această nădejde. Dar o are cel ce stăruie pururea întru Dumnezeu în toate şi se apropie de El prin bunătatea faptelor sale şi-şi întinde neîncetat privirea inimii sale spre harul Lui, cum a spus dumnezeiescul David: „Slăbit-au ochii mei, nădăjduind eu spre Dumnezeul meu" *(Psalmii* 68, 4). Că Lui I se cuvin slava, cinstea şi închinăciunea în veci. Amin.

CUVÂNTUL XXIII

Despre dragostea lui Dumnezeu, despre lepădare şi despre odihna cea întru El

Sufletul care iubeşte pe Dumnezeu şi-a dobândit odihna în Dumnezeu şi numai în El. Dezleagă mai întâi toată legătura ta cu cele dinafară şi apoi vei putea să te legi cu inima de Dumnezeu. Căci legării de Dumnezeu îi premerge dezlegarea de lume. Pruncului i se dă să mănânce pâine după ce a fost înţărcat. Şi omul care voieşte să se lărgească în cele dumnezeieşti, trebuie să se înstrăineze mai întâi de

[91] E demnă de remarcat această deosebire ce o face Sfântul Isaac între chivernisirea de sine pe care o face cel ce nu e predat total lui Dumnezeu şi chivernisirea pe care o dăruieşte exclusiv Dumnezeu, celui predat total Lui. Cel ce se chiverniseşte pe sine uzează de o cunoştinţă pe care şi-o agoniseşte în baza aspiraţiei sale fireşti după cunoştinţa sădită de Dumnezeu în firea lui. Dar e ajutat de purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Dreptul e apărat şi călăuzit exclusiv de purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Dar nici el nu stă pasiv în faţa lui Dumnezeu, ci lucrează altfel ca să primească în sine puterea ocrotitoare a lui Dumnezeu. Analiza acestei teme a smereniei este una dintre cele deosebit de remarcabile în *Cuvintele* Sfântului Isaac.

lume, asemenea pruncului de braţele şi de sânii mamei. Căci lucrarea trupească premerge celei sufleteşti, precum ţărâna, sufletului insuflat lui Adam. Cel ce n-a dobândit lucrarea trupească nu o poate avea nici pe cea sufletească. Pentru că cea din urmă se naşte din cea dintâi, precum spicul, din bobul simplu de grâu. Iar cel ce nu are lucrarea sufletească e lipsit de darurile (harismele) duhovniceşti.

Nu se aseamănă ostenelile cele pentru adevăr din veacul acesta cu desfătarea gătită celor ce pătimesc greu pentru cele bune. Precum pe cei ce seamănă cu lacrimi îi aşteaptă snopii veseliei, aşa urmează bucuria grelei pătimiri pentru Dumnezeu. Pâinea câştigată cu sudoare i se pare dulce plugarului şi faptele pentru dreptate i se par dulci inimii ce primeşte cunoştinţa lui Hristos. Rabdă dispreţuirea şi umilirea cu voie blândă, ca să ai îndrăznire la Dumnezeu. Omul care rabdă tot cuvântul aspru întru cunoştinţă, fără să-i fi premers acestuia vreo nelegiuire săvârşită de el, îşi pune în acea clipă o cunună de spini pe capul său, dar e fericit că la o vreme pe care nu o ştie se va încununa cu nestricăciunea.

Cel ce fuge întru cunoştinţă de slava deşartă simte în sufletul lui veacul viitor[92]. Cel ce zice: Am părăsit lumea, dar se luptă cu oamenii pentru vreo trebuinţă oarecare, ca să nu-i lipsească ceva din cele ce odihnesc, e cu desăvârşire orb. Pentru că a părăsit de bunăvoie trupul întreg, dar se războieşte şi luptă pentru un mădular al lui. Mintea celui ce fuge de viaţa tihnită a veacului de faţă priveşte spre veacul viitor. Iar cel legat de iubirea de agoniseală e rob patimilor. Să nu socoteşti că numai agonisirea argintului şi aurului este din iubirea de agoniseală, ci tot lucrul de care atârnă voia ta. Să nu-l lauzi pe cel ce se chinuieşte cu trupul, dar îşi are simţurile dezlegate, înţeleg auzul şi gura, deschise şi neînfrânate, şi ochii, rătăcitori. Când pui hotare sufletului tău, ca să te foloseşti prin milă, obişnuieşte-l să nu caute dreptatea în alte lucruri, ca să nu te afli cu o mână lucrând şi cu alta risipind. Căci în cel dintâi lucru e nevoie de supraveghere, iar în cel de al doilea, de lărgimea inimii. Cunoaşte că a ierta păcatele celor ce au greşit ţine de faptele dreptăţii[93].

---

[92] Sfântul Isaac foloseşte, de obicei, pentru trăirea cu sufletul a celor dumnezeieşti, prezente sau viitoare, cuvântul „simţire”. Dar „simţirea” aceasta nu e un simplu sentiment, ci o sesizare, o atingere nemijlocită a lor, aşa cum sesizăm sau atingem prin simţuri realităţile din afară. Faptul acesta îl va accentua cu deosebire Sfântul Simeon Noul Teolog.

[93] În dreptate e nevoie de milă, în milă e nevoie de dreptate. Nu e un hotar strict între ele. Aşa trebuie înţelese cuvintele: „Când pui hotare sufletului tău (înfrânare vieţii tale), ca să te foloseşti (să te mântuieşti) prin milă, obişnuieşte-l să nu caute dreptatea în alte lucruri”, adică să nu te conduci de dreptatea rigidă în alte purtări faţă de semeni; să nu fii, de exemplu, neiertător cu greşelile lor. „În milă e nevoie de supraveghere”, adică să nu-ţi fie darul o risipire fără luare-

Atunci vei vedea pacea strălucind din toate părţile în mintea ta. Când te vei ridica peste calea dreptăţii, vei fi liber în orice lucru[94].

Oarecare dintre Sfinţi, vorbind despre aceasta, a spus că cel milostiv, de nu e şi drept, e orb. Prin aceasta înţeleg că el trebuie să dea altuia din cele câştigate prin ostenelile sale, şi nu din cele dobândite prin minciună, nedreptate şi meşteşugiri. Căci tot acela a spus iarăşi în alt loc: „De voieşti să semeni în cei săraci, seamănă din ale tale; iar de voieşti să semeni din ale altora, cunoaşte că ceea ce semeni e mai amar ca neghina". Iar eu zic că, dacă cel milostiv nu se ridică mai presus de dreptatea sa, nu e milostiv. Aceasta înseamnă că el nu trebuie numai să miluiască pe oameni din ale sale, ci şi să rabde cu bucurie nedreptatea de la ceilalţi, chiar dacă i-a miluit. Căci când va birui dreptatea prin milă, atunci se va încununa nu cu cununile drepţilor din lege, ci cu cele ale celor desăvârşiţi din Evanghelie. Pentru că a da cineva săracilor din ale sale şi a îmbrăca pe cel gol şi a iubi pe aproapele ca pe sine însuşi, şi a nu nedreptăţi, nici a minţi, le-a poruncit şi legea veche. Dar desăvârşirea iconomiei Evangheliei porunceşte aşa: „Celui ce ia ale tale, nu i le cere înapoi, şi tot celui ce cere, dă-i". Ba trebuie răbdată cu bucurie nu numai nedreptatea în privinţa lucrurilor şi a celorlalte dinafară, ci şi a-şi pune sufletul însuşi, pentru fratele. Căci acesta este cel ce miluieşte pe fratele său, şi nu cel ce-l miluieşte numai dându-i ceva. Adică miluieşte cu adevărat cel care, auzind sau văzând că ceva întristează pe fratele, arde cu inima. La fel, cel ce e lovit de fratele său şi nu-i răspunde la fel, fără să se ruşineze din pricina aceasta, nici nu se supără în inima lui[95].

Cinsteşte lucrarea privegherii, ca să afli apropiindu-se mângâierea de sufletul tău. Stăruie citind în linişte, ca mintea ta să fie călăuzită pururea spre cele minunate ale lui Dumnezeu. Iubeşte sărăcia întru răbdare, ca mintea ta să se adune din împrăştiere. Urăşte răspândirea, ca să păzeşti gândurile tale netulburate. Strânge-te pe tine din cele multe şi îngrijeşte-te numai de sufletul tău, ca să-l mântuieşti din risipirea lui, în cea mai adâncă pace. Iubeşte neprihănirea, ca să nu fii ruşinat în vremea

---

aminte la trebuinţele reale ale altora; iar în cel de al doilea lucru, adică în judecata cu dreptate, foloseşte-te de lărgimea inimii.

[94] Nu te va stăpâni nici legea dreptăţii. Te vei conduce numai de iubire, care, deşi pentru cel ce nu o are încă e şi ea o lege, pentru cel ce o are, e mai presus de orice lege. E desăvârşirea sau depăşirea tuturor legilor, sau poruncilor dumnezeieşti.

[95] Nu are milă de semenul său cel ce-i dă ceva din cele dinafară ale sale, ci cel ce-i dă sufletul său, dragostea sa. Acesta îl mângâie cu adevărat pe acela şi lecuieşte suferinţa lui, pricinuită de conştiinţa singurătăţii.

rugăciunii înaintea lui Dumnezeu[96]. Dobândeşte curăţia în faptele tale, ca să strălucească sufletul tău în rugăciunea ta şi să se aprindă la amintirea morţii bucuria în cugetul tău. Păzeşte-te de cele mici, ca să nu cazi în cele mari. Să nu oboseşti în lucrarea ta, ca să nu te ruşinezi când te afli în mijlocul tovarăşilor tăi. Să nu te afli fără merinde, ca nu cumva să te lase singur la mijlocul drumului. Împlineşte întru cunoştinţă lucrurile tale, ca să nu pierzi tot drumul[97]. Dobândeşte libertatea în vieţuirea ta, ca să te eliberezi de frământare[98]. Să nu legi libertatea ta prin pricini de desfătare, ca să nu te faci robul robilor. Iubeşte hainele sărăcăcioase, ca să dispreţuieşti gândurile ce se ivesc în tine, adică mândria inimii. Căci cel ce iubeşte luxul nu poate dobândi gânduri smerite. Pentru că inima se întipăreşte înăuntru de chipul înfăţişării dinafară.

Care iubitor de flecăreală poate dobândi o cugetare curată iubind flecăreala? Care vânător de slavă de la oameni poate dobândi gânduri smerite? Sau care desfrânat şi cu sufletul revărsat în simţuri poate să se facă curat în cugetare şi smerit cu inima? Când mintea e atrasă de simţuri, se hrăneşte cu hrana dobitoacelor. Iar când simţurile sunt atrase de minte, se împărtăşesc de hrana îngerilor[99].

Smeritei cugetări îi urmează înfrânarea şi adunarea în sine (retragerea). Iar slava deşartă e slujitoarea curviei şi fapta mândriei. Smerita cugetare, prin înfrânarea ei neîncetată, ajunge la vedere (contemplaţie) şi împodobeşte şi sufletul cu neprihănirea. Iar slava deşartă, din pricina tulburării neîncetate şi a amestecării gândurilor, adună vistierii murdare din întâlnirea cu lucrurile şi spurcă inima. Şi ea însăşi priveşte firea lucrurilor cu o privire neînfrânată şi împinge mintea în năluciri urâte. Smerita cugetare, însă, se înfrânează prin privirea duhovnicească şi mişcă pe cel ce a dobândit-o spre preamărirea lui Dumnezeu.

Să nu asemeni pe cei ce fac semne şi lucruri neobişnuite şi puteri în lume, cu cei ce se liniştesc întru cunoştinţă. Iubeşte nelucrarea liniştii mai mult decât săturarea celor flămânzi în lume şi decât întoarcerea

---

[96] Cel ce nu şi-a păzit fecioria e tulburat adeseori în vremea rugăciunii de amintirea păcatelor sale şi ruşinat înaintea lui Dumnezeu.

[97] De împlineşti nevoinţele tale fără gândul actual la Dumnezeu, e ca şi când ar lucra un automat. Tu nu înaintezi atunci sufleteşte. Drumul făcut numai pe dinafară e ca şi când nu l-ai face.

[98] Libertatea nu e decât acolo unde e libertate de apăsarea produsă de aplecarea spre plăceri, spre trebuinţe egoiste, acolo unde e libertatea chiar de sine însuşi.

[99] Acesta e un mod al transfigurării trupului, al înduhovnicirii simţurilor.

multor neamuri la închinarea la Dumnezeu. Căci mai bine îţi este să te dezlegi de legătura păcatului, decât să eliberezi rob din robie. Mai bine îţi este să te împaci cu sufletul tău prin unirea într-un gând a treimii din tine, adică a trupului, a sufletului şi a duhului, decât să împaci prin învăţătura ta pe cei despărţiţi. Căci Grigorie zice că bine este a teologhisi pentru Dumnezeu, dar mai bine decât aceasta este a te curăţa pe tine lui Dumnezeu[100]. Mai bine îţi este să fii zăbavnic la limbă decât cunoscător şi iscusit în a revărsa cu ascuţimea minţii învăţătura ca pe un râu. Mai de folos îţi este să te îngrijeşti să învii din patimi sufletul tău căzut, prin mişcarea gândurilor tale în cele dumnezeieşti, decât să învii pe cei morţi.

Mulţi au săvârşit puteri, au înviat morţi, s-au trudit să întoarcă pe cei rătăciţi şi au făcut lucruri mari, şi mulţi au fost călăuziţi prin mâinile (alt manuscris: buzele, *n.tr.)* lor spre cunoştinţa lui Dumnezeu. Iar după acestea, ei, care au înviat pe alţii, au căzut în patimi întinate şi spurcate şi s-au omorât pe ei înşişi şi s-au făcut sminteală multora prin faptele lor văzute. Pentru că erau încă bolnavi cu sufletul şi nu s-au îngrijit de sănătatea sufletelor lor, ci s-au predat pe ei înşişi mării lumii acesteia pentru a tămădui sufletele altora, ei înşişi fiind încă bolnavi, şi şi-au pierdut sufletele lor din nădejdea în Dumnezeu, precum am spus. Căci slăbiciunea simţurilor lor nu se putea întâlni cu flacăra lucrurilor, care obişnuieşte să slăbească tăria patimilor şi să li se împotrivească. Pentru că trebuiau încă, de pildă, să se păzească pentru a nu vedea nicidecum femei, să nu se odihnească, să nu dobândească arginţi şi lucruri şi să nu stăpânească peste alţii şi să nu se înalţe peste ei.

Mai bine este să fii bănuit de prostie, ca neputând să te împotriveşti în cuvânt din puţinătatea învăţăturii tale, decât să fii socotit între cei înţelepţi pentru cutezanţa ta neobrăzată. Fii sărac de dragul smereniei, şi nu bogat, ca să fii neobrăzat. Vădeşte cu tăria virtuţilor tale pe cei ce dogmatizează împotriva ta, decât prin părută putere de convingere a cuvintelor tale. Închide gura şi adu la tăcere obrăznicia celor neascultători cu blândeţea şi cu pacea buzelor. Fă de ruşine pe cei desfrânaţi, prin bunacuviinţă a vieţuirii tale, şi pe cei neruşinaţi cu simţurile, prin înfrânarea privirilor tale.

Socoteşte-te străin în toate zilele vieţii tale, oriunde ajungi, ca să te poţi izbăvi de vătămarea ce se naşte din cutezanţă. Socoteşte-te în toată vremea ca neştiind nimic, ca să scapi de defăimarea ce-ţi vine din bănuiala altora că voieşti să susţii altă părere. Stăruie binecuvântând totdeauna cu gura şi nu vei fi ocărât. Căci ocara naşte ocară şi binecuvântarea, binecuvântare. Socoteşte-te pe tine, în tot locul, lipsit de

---

[100] Propriu-zis, pe Dumnezeu Îl cunoaşte în sine, prin experienţa lucrării Lui, cei curăţat de gândurile lumeşti, care îi îngustează mintea şi îi fură pacea.

învăţătură, şi vei fi aflat înţelept în toată viaţa ta. Nu învăţa pe cineva ceea ce n-ai înţeles şi înfăptuit încă tu însuţi, ca să nu fii ruşinat şi să se descopere, prin asemănare cu purtarea ta, minciuna ta. Iar de spui cuiva ceva din cele ce trebuie spuse, vorbeşte ca cel ce voieşte să înveţe el însuşi, şi nu cu autoritate şi cu îndrăzneală. Şi ia-o înainte, judecându-te pe tine şi arătând că eşti mai prejos decât celălalt, ca să arăţi celor ce ascultă chipul smereniei şi să-i biruieşti făcându-i să asculte cuvintele tale şi să pornească spre lucrare; şi aşa te vei face cinstit în ochii lor. Iar de poţi, grăieşte aceste lucruri cu lacrimi, ca să te foloseşti şi pe tine, şi pe cei ce te ascultă şi harul lui Dumnezeu să fie cu tine.

De ai primit harul lui Dumnezeu şi te-ai învrednicit să te desfeţi cu contemplarea judecăţilor lui Dumnezeu şi a făpturilor văzute, care e cea dintâi treaptă a cunoştinţei, pregăteşte-te şi te înarmează faţă de duhul hulei. Fără arme să nu stai în pământul acesta, ca să nu fii omorât degrabă de către cei ce-ţi întind curse şi te amăgesc. Iar drept arme să-ţi fie lacrimile şi postul desăvârşit. Şi păzeşte-te să nu citeşti dogmele ereticilor. Căci aceasta înarmează cel mai mult împotriva ta duhul hulei. Iar când ţi-ai umplut pântecele, să nu te apuci să cercetezi fără ruşine lucrurile şi învăţăturile dumnezeieşti, ca să nu te căieşti. Ia aminte ce-ţi spun: în pântecele plin nu e cunoştinţa lui Dumnezeu. Citeşte continuu şi cu nesaţ din cărţile învăţătorilor despre purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Pentru că acestea călăuzesc mintea, ca să vadă rânduiala făpturilor lui Dumnezeu şi a lucrurilor Lui şi o împuternicesc prin ele şi o pregătesc să dobândească înţelesuri luminoase din subţirimea lor şi o fac să călătorească cu curăţie spre înţelegerea făpturilor lui Dumnezeu. Citeşte şi din Evangheliile cele dăruite de Dumnezeu, spre cunoaşterea întregii lumi, ca să iei merinde din puterea proniei Lui, arătată în fiecare generaţie şi mintea ta să se scufunde în cele minunate ale lui Dumnezeu[101]. O astfel de citire ajută sufletului tău. Dar citirea ta să o faci liniştit din partea tuturor şi în vremea ei să fii liber de multa grijă pentru trup şi de tulburarea din partea lucrurilor, ca să te împărtăşeşti în sufletul tău de cea mai dulce gustare a celor dumnezeieşti, prin dulcea înţelegere cea mai presus de toată simţirea şi să le simtă sufletul în

---

[101] Din Scripturi învăţăm să cunoaştem şi lumea, pentru că acelaşi Dumnezeu a făcut-o şi pe ea, şi Dumnezeu ne învaţă prin Revelaţia supranaturală cum să ne mântuim în ea, cum să o vedem ca pe un transparent al lui Dumnezeu şi ca pe un cuvânt al Lui. Totuşi, dacă suntem preocupaţi de grija lumii şi a lucrurilor din ea ca de ultima realitate, ea ne împiedică să ne mântuim. Revelaţia supranaturală ne înfăţişează lumea ca pe un astfel de transparent, de cuvânt, de dar al lui Dumnezeu şi de drum spre El.

îndeletnicirea lui cu ele[102]. Să nu-ţi fie cuvintele celor cercaţi, ca ale celor ce falsifică şi vând cuvintele dumnezeieşti, ca să nu rămâi în întuneric până la sfârşitul vieţii tale şi să te lipseşti de folosul lor şi să fii tulburat şi lipsit de limpezime în vremea războiului şi să cazi în groapa cu chip de bunătate.

Şi să ai acest semn al lucrurilor în care voieşti să intri, ca să nu ieşi din locul acela: Când începe harul să-ţi deschidă ochii pentru a simţi cu adevărat vederea lucrurilor, îndată încep ochii tăi să verse şiroaie de lacrimi, încât de multe ori îţi spală şi obrajii tăi cu mulţimea lor. Atunci războiul simţurilor se linişteşte şi inima se adună înăuntru[103]. De te învaţă cineva cele împotriva acestora, să nu-i crezi. Căci fără lacrimi să nu cauţi alt semn mai vădit al trupului. Dar când mintea se va înălţa de la făpturi, atunci va ieşi şi trupul din lacrimi şi din orice mişcare şi lucrare a simţurilor.

„Când afli miere, mănâncă cu măsură din ea, ca nu cumva, săturându-te, să o verşi” (*Pilde* 25, 16). Firea sufletului e un lucru sprinten şi uşor. Uneori sărind, doreşte să urce deasupra lui şi să afle cele mai presus de firea lui. Şi de multe ori pricepe ceva din citirea Scripturilor şi din contemplarea (înţelegerea, vederea) lucrurilor. Dar când i se îngăduie să se asemene cu cele pricepute de el, se găseşte mai prejos, după măsura iconomiei lui[104], înţelegând la ce lucruri a intrat cunoştinţa lui. De aceea gândurile lui se umplu de frică şi de cutremur şi se grăbeşte să se întoarcă iarăşi, din frică, la starea lui coborâtă, socotind că a îndrăznit să se ridice la lucruri mai presus de înţelegerea lui. Căci de frica acestor lucruri se iveşte în el o temere şi dreapta socoteală (discernământul) îndeamnă mintea lui să îmbrăţişeze tăcerea şi să nu se lase ispitit de îndrăzneală, ca să nu se piardă şi să nu caute cele mai presus de el, să nu cerceteze cele ce sunt mai înalte ca el.

Când deci ţi se va da putere să înţelegi, înţelege; dar să nu te prinzi fără ruşine de taine, ci închină-te şi preamăreşte pe Dumnezeu şi

---

[102] Realitatea lui Dumnezeu e gustată, simţită şi în acelaşi timp înţeleasă. Aşa va spune şi Sfântul Simeon Noul Teolog. Dar aceasta este o altă înţelegere decât cea pur intelectuală, de la distanţă.

[103] Când simţirea duhovnicească e foarte puternică prin vederea realităţilor dumnezeieşti, simţurile trupeşti se liniştesc, pentru că sunt copleşite de ea.

[104] Spunând „măsura iconomiei”, înţelegem măsura puterii sufletului. Înţelesul este acesta: Când sufletul, cu îngăduinţa lui Dumnezeu, aflând ceva din cele mai presus de fire, o compară cu cele necunoscute, gândind la cele în care a străbătut şi la a căror cunoştinţă a ajuns, află măsura lui atât de inferioară şi de mică faţă de acelea, încât, cuprins de frică şi de cutremur, se grăbeşte să se întoarcă iarăşi la starea sa de jos, adică la gândul că nu trebuie să cerceteze cele mai presus de el.

mulţumeşte-I în tăcere. Căci precum nu e bine a mânca multă miere, tot aşa nici a iscodi prea mult cuvintele dumnezeieşti, ca nu cumva, vrând să privim lucrurile mai mari până nu le înţelegem încă, să slăbească puterea văzătoare şi să se vatăme, din pricina asprimii drumului spre ele. Pentru că uneori, în loc de adevăr, se văd năluci. Şi când mintea se oboseşte de căutare, uită de întunericul în care se află. Bine a zis deci înţeleptul Solomon că „precum e o cetate fără ziduri, aşa e omul fără răbdare" (*Pilde* 25, 28). Curăţă, deci, omule, sufletul tău, şi alungă de la tine grija lucrurilor ce se află în afară de firea ta şi atârnă în faţa înţelesurilor şi mişcărilor înţelegătoare perdeaua neprihănirii şi a smereniei şi prin ele vei afla pe Cel ce este în lăuntrul firii tale. Căci tainele se descoperă celor smeriţi cu cugetul[105].

De voieşti să dai sufletul tău lucrării rugăciunii, care curăţă mintea[106], şi stăruirii în privegherea de noapte, ca să dobândeşti o cugetare luminoasă, depărtează-te de vederea lumii şi taie întâlnirile; şi să nu-ţi faci obiceiul să primeşti prieteni în chilia ta, nici pe motivul bunătăţii, ci numai pe cei de un fel, de o cugetare şi de o înţelegere tainică cu tine. Teme-te de tăvălirea în convorbiri sufleteşti[107], care obişnuiesc să se stârnească fără voie. Şi după ce ai tăiat, ai desfăcut şi ai încetat cu desăvârşire convorbirea dinafară, uneşte cu rugăciunea ta milostenia şi sufletul tău va vedea lumina adevărului. Căci pe cât se linişteşte inima de lucrurile dinafară, pe atât poate mintea să primească, prin priceperea înţelesurilor, conţinutul lucrărilor dumnezeieşti şi răpirea de către ele. Căci e obiceiul sufletului să schimbe o întâlnire cu alta, dacă ne străduim să arătăm puţină grijă[108]. Îndeletniceşte-te cu citirea Scripturilor, care-ţi arată calea contemplării (înţelegerii) subţiri, şi cu vieţile Sfinţilor, chiar dacă nu simţi de la început dulceaţa lor, din pricina apropierii lucrurilor care aduc întuneric. Aceasta pentru ca să schimbi o întâlnire cu alta[109].

Şi când te ridici la rugăciunea şi la pravila ta, în locul cugetării la cele ale lumii, pe care ai văzut-o şi ai auzit-o, te vei afla cugetând la

---

105 Smerenia e pătrundere în cele lăuntrice, nearătoase. Şi acolo e Dumnezeu.

106 Rugăciunea adevărată curăţă mintea de orice gând deosebit de Dumnezeu.

107 Cele sufleteşti sunt mai prejos de cele duhovniceşti. Sunt cele pur omeneşti, nestrăbătute de Duhul dumnezeiesc, neocupate cu Dumnezeu.

108 Dacă iei sufletului ocuparea cu cele sufleteşti, întrucât trebuie să se ocupe cu ceva, se va ocupa cu cele duhovniceşti.

109 E vorba de schimbarea întâlnirii cu lucrurile, cu întâlnirea cu realitatea dumnezeiască, sau de privirea lucrurilor în Dumnezeu, prin contemplarea raţiunilor lor dumnezeieşti.

dumnezeieştile Scripturi pe care le-ai citit. Şi prin aceasta, uiţi amintirea celor dintâi. Şi aşa vine mintea ta la curăţie. Şi aceasta este ceea ce s-a scris[110], că sufletul e ajutat de citire când stă la rugăciune. Şi iarăşi, rugăciunea aduce lumină în citire[111]. Şi aceasta, iarăşi, în locul amestecării cu cele lumeşti, aduce conţinut felurilor rugăciunii, încât din citire se luminează sufletul în rugăciune, ca să se roage totdeauna fără preget şi în chip netulburat.

Urât lucru este ca cei îndrăgostiţi de trup şi de pântece să vorbească despre lucrurile duhovniceşti; e aşa cum desfrânata ar vorbi despre feciorie. Când trupul este tare bolnav, respinge mâncărurile grase şi se îngreţoşează de ele; la fel mintea ocupată cu lucrurile lumeşti nu poate să se apropie de cercetarea celor dumnezeieşti. Focul nu se aprinde în lemnele ude şi căldura dumnezeiască nu se aprinde în inima iubitoare de tihnă. Desfrânata nu stăruie în iubirea faţă de un singur bărbat şi sufletul legat de multe lucruri nu rămâne în învăţăturile dumnezeieşti. Precum cel ce nu vede cu ochii lui soarele nu poate descrie cuiva lumina numai din auz, nici nu simte lumina lui, tot aşa, nici cel ce n-a gustat cu sufletul lui din dulceaţa lucrurilor duhovniceşti.

De ai ceva mai mult decât cere trebuinţa zilei, împarte săracilor şi vino şi adu cu îndrăzneală rugăciunile tale. Adică vorbeşte cu Dumnezeu ca fiul cu tatăl[112]. Nimic nu poate apropia aşa de mult inima de Dumnezeu, ca milostenia. Şi nimic nu sădeşte atâta pace în minte, ca sărăcia de bunăvoie[113]. Mai bine este să fii numit de cei mulţi prost, din pricina simplităţii, şi nu înţelept şi desăvârşit cu mintea, din pricina slavei. Dacă cineva, aflându-se călare pe cal, întinde mâna spre tine ca să primească milostenie, nu-l respinge. Căci cu siguranţă în acel timp este lipsit, ca unul dintre săraci. Iar când dai, dă cu inimă largă şi cu faţă veselă[114]; şi dă mai mult decât cere. „Trimite, zice, pâinea ta spre faţa săracului şi nu după multă vreme vei afla răsplată” *(Eclesiastul* 11, 1). Să nu deosebeşti pe bogat de sărac şi nu căuta să faci deosebire între cel

---

[110] În scrierile dumnezeieştilor Părinţi.

[111] În rugăciune te întâlneşti cu Dumnezeu, Care Însuşi luminează cele descoperite de El. Apoi rugăciunea depărtează alte gânduri, încât te poţi concentra în înţelesurile celor citite.

[112] Inima legată prin zgârcenie de lucruri nu se poate întâlni cu Dumnezeu. Numai cel ce şi-a deschis inima altuia şi-o poate deschide şi lui Dumnezeu.

[113] Sărăcia de bunăvoie e dezlegarea de orice gând referitor la lucrurile care îngustează. Mintea se poate aduna atunci în Dumnezeu cei nesfârşit, revenind ea însăşi la starea ei indefinită.

[114] Dând cu faţă veselă, arăţi că nu-ţi pare rău că dai, că nu eşti legat de lucruri, ci te lărgeşti în comuniune cu persoana altuia.

vrednic şi cel nevrednic, ci să-ţi fie ţie toţi oamenii deopotrivă de buni. Căci în felul acesta vei putea atrage la bine şi pe cei nevrednici. Pentru că repede e atras sufletul de la cele trupeşti la frica lui Dumnezeu. Iar Domnul a stat la masă cu vameşii şi cu desfrânatele şi nu i-a deosebit pe cei nevrednici, pentru ca în felul acesta să atragă pe toţi la frica lui Dumnezeu; şi prin cele trupeşti, să-i apropie de cele duhovniceşti. Pentru aceasta, să socoteşti pe toţi oamenii egali în bine şi în cinste, chiar de ar fi vreunul iudeu, sau necredincios, sau ucigaş, mai ales pentru că e fratele tău şi din firea ta, şi a fost rătăcit, fără ştiinţă, de la adevăr.

Iar când faci binele, nu aştepta de pe urma lui răsplată şi pentru amândouă aceste lucruri[115] vei fi răsplătit de Dumnezeu. Iar de-ţi va fi cu putinţă, nu face binele nici măcar pentru răsplata viitoare. De pui sufletului tău legea sărăciei şi prin harul lui Dumnezeu te-ai eliberat de griji şi te ridici în sărăcia ta mai presus de lume[116], ia seama ca nu cumva pentru iubirea de săraci să iubeşti avuţia ca să faci, chipurile, milostenie, şi să arunci sufletul tău în tulburarea de a lua de la cineva şi de a da altuia. Prin aceasta vei pierde cinstea ta[117], supunându-te trebuinţei de a cere de la oameni şi vei cădea din libertatea şi din înălţimea cugetării tale în grijile vieţii. Pentru că treapta ta e mai înaltă decât treapta celor ce fac milostenie. Te rog să nu te supui acestor griji. Milostenia este asemenea hranei pruncilor. Iar liniştea e vârful desăvârşirii. De ai avuţii, risipeşte-le dintr-odată. Iar de nu ai, să nu cauţi să ai. Curăţă chilia de lucruri de desfătare şi de cele de prisos. Pentru că aceasta te duce fără să vrei la înfrânare. Căci puţinătatea lucrurilor învaţă pe om înfrânarea. Când însă avem acoperire din partea lucrurilor, nu ne putem stăpâni.

Cei ce au biruit în războiul dinafară câştigă îndrăzneală faţă de frica dinăuntru şi nu mai sunt stăpâniţi de nicio silă. Şi nu se clatină nici în războiul din faţa lor, nici în cel din spate[118]. Iar războiul din afară numesc pe cel stârnit de simţuri şi de lene împotriva sufletului, ca de

---

[115] Pentru că dai şi pentru că nu aştepţi răsplată.

[116] Un paradox: Cel ce de bunăvoie nu mai are nimic nu mai e robul lumii, ci e mai presus de ea.

[117] Nu e vorba de cinstea cea lumească, ci de înălţimea virtuţii, de treapta desăvârşirii, la care s-au ridicat cei ce petrec în sărăcie şi linişte, eliberaţi de îngustarea pe măsura lucrurilor. Căci zice mai jos: „Pentru că treapta ta e mai înaltă ca treapta milosteniei". Căci şi Apostolii au preferat propovăduirea cuvântului, slujirii la mese. Aşa, şi acest Părinte pune mai sus sărăcia şi liniştea decât fapta de a lua de la unul şi a da la altul, deşi şi aceasta e o faptă vrednică de respect şi plăcută lui Dumnezeu.

[118] „Ce e războiul din faţă şi cel din spate? Cel din faţă e războiul vădit şi plin de îndrăzneală, iar cel din spate e cel ascuns şi neobservat."

pildă pornirea de-a da şi de-a primi prin auz şi prin limbă[119]. Acestea fiind aduse în suflet, sădesc în el o orbire şi din pricina tulburării din afară sufletul nu poate lua aminte la sine în războiul ascuns, stârnit împotriva lui, şi deci nici birui prin linişte pe cel ce-l stârnesc înăuntru. Dar când cineva închide porţile cetăţii, adică simţurile, el luptă înăuntru şi nu are teamă de cei ce uneltesc din afara cetăţii.

Fericit este cel ce cunoaşte acestea şi rămâne întru linişte şi nu e tulburat de mulţimea faptelor lui, ci toate faptele trupeşti le preface în osteneala rugăciunii[120] şi crede că atât cât lucrează cu Dumnezeu îşi are toată grija pusă în seama Lui ziua şi noaptea. Căci acestuia nu-i va lipsi ceva nici din cele ale trebuinţei neapărate, dat fiind că pentru El se înfrânează de la ceea ce e de prisos şi de la lucruri. Dar dacă cineva nu poate stărui întru linişte fără un lucru de mână, să lucreze, folosindu-se de lucru ca de un ajutor. Însă să nu lucreze prea mult de dragul câştigului. Aceasta s-a rânduit celor mai slabi. Iar celor desăvârşiţi, aceasta e spre tulburare. Căci Părinţii au rânduit celor săraci şi înclinaţi spre trândăvie să lucreze, dar nu oricui, ca un lucru neapărat de trebuinţă.

În vremea în care Dumnezeu străpunge inima ta înăuntru, predă-te neîncetat mătăniilor şi îngenuncherilor şi să nu laşi inima ta să se îngrijească de ceva, ca să nu înceapă dracii să te înduplece să te ocupi şi cu altele. Făcând aşa, vei vedea şi te vei minuna ce se naşte în tine din acestea. Niciun lucru nu-i mai mare şi mai ostenitor şi mai pizmuit de draci, în luptele nevoinţei, decât a se arunca cineva pe sine înaintea crucii lui Hristos şi a se ruga ziua şi noaptea şi a-şi lega mâinile la spate[121]. Voieşti să nu ţi se răcească căldura şi să nu te sărăceşti de lacrimi? Ţine-te de acestea şi fericit vei fi dacă te vei îngriji ziua şi noaptea de cele spuse ţie, şi nu vei căuta altceva. Atunci îţi va răsări soarele înăuntru[122] şi dreptatea ta va străluci degrabă şi vei ajunge ca un

---

[119] După ce a vorbit de războiul stârnit de simţuri în general, s-a restrâns apoi numai la auz şi la grai. Căci numai prin acestea dăm şi primim. Prin celelalte simţuri numai primim. Mai bine zis numai prin limbă dăm, dar dăm ca reacţie la ceea ce primim prin auz. Deci acestea două sunt legate în chip deosebit între ele.

[120] Se poate înţelege aceasta nu numai despre rugăciunea neîncetată, ci şi despre trebuinţa de a uni toate faptele cu gândul la Dumnezeu, prefăcându-le în rugăciune, care e o osteneală, pentru greutatea ţinerii gândului la Dumnezeu. Dar cei desăvârşiţi, care pot să ţină neîncetat gândul la Dumnezeu, nu mai trebuie să lucreze ca să fie îndemnaţi de fapte să se gândească la Dumnezeu.

[121] Ca să nu lucreze ceva.

[122] Dumnezeu străluceşte ca soarele în lăuntrul celor ce se roagă continuu, ţinându-le privirea aţintită la El. De aici s-a născut poate învăţătura isihastă

rai înflorit şi ca un izvor de apă nesecată.

Ia seama ce bunătăţi se nasc omului din luptă. Adeseori el se află aplecat pe genunchi în rugăciuni şi mâinile lui le are întinse spre cer şi cu faţa stă aţintit spre crucea lui Hristos, adunându-şi toate gândurile sale spre Dumnezeu, în rugăciune. Şi deodată, în timp ce el se roagă lui Dumnezeu cu lacrimi şi cu străpungere, se mişcă în inima lui un izvor din care se răspândeşte desfătarea. Şi mădularele lui se înmoaie şi ochii lui se învăluie şi faţa lui se apleacă spre pământ, iar gândurile lui se schimbă, încât nu mai poate face mătănii din pricina unei bucurii ce se împotriveşte şi care se mişcă în tot trupul lui[123]. Ia seama, omule, la cele ce le citeşti. Căci de nu te vei nevoi, nu vei afla aceasta. Şi de nu baţi cu căldură şi de nu stai treaz la poartă neîncetat, nu vei fi ascultat.

Cine, auzind acestea, va mai dori dreptatea din afară[124], decât doar cel ce nu poate răbda liniştea?

Totuşi, dacă cineva nu se poate nevoi în cea din urmă (pentru că e har al lui Dumnezeu să se afle omul în lăuntrul porţii), să nu părăsească cealaltă cale, ca să nu se facă nepărtaş de ambele căi ale vieţii. Până ce nu va muri omul din afară faţă de toate lucrurile lumii, nu numai faţă de păcat, ci şi faţă de orice lucrare trupească, şi la fel omul dinăuntru faţă de toate gândurile rele, şi până ce nu va slăbi mişcarea trupului, ca să nu se mai stârnească în inima lui dulceaţa păcatului, nu se va mişca în om dulceaţa Duhului lui Dumnezeu şi mădularele lui nu se vor curăţa în viaţa lui şi înţelesurile dumnezeieşti nu vor intra în sufletul lui şi deci nici nu le va simţi, nici nu le va vedea (contempla). Şi până ce nu se va opri din inima lui grija de cele ale vieţii, afară de cea pentru cele de neapărată trebuinţă ale firii, şi nu va lăsa pe Dumnezeu să Se îngrijească de ele, nu se va naşte în el beţia duhovnicească şi nu va simţi acea nebunie care mângâia pe Apostoli[125].

---

despre vederea luminii în rugăciune.

[123] Bucuria înmoaie de fapt trupul şi-l încălzeşte.

[124] „Numeşte dreptate din afară virtutea cu fapta. Că zice mai jos: Ca să nu se facă nepărtaş de cele două căi ale vieţii. Iar cele două căi sunt: contemplarea, care e lucrarea naturală şi dinăuntru, şi făptuirea, care e trupească şi se ocupă cu faptele plăcute lui Dumnezeu". Învăţătoarea celei dintâi e Maria, a celei de a doua, Marta. Domnul le primeşte pe amândouă, dar dă mai multă preţuire celei a Mariei.

[125] „Ce e nebunia care îl mângâia pe Apostol?" Nu e decât aceea de a se răstigni împreună cu Hristos şi de a nu mai trăi în trup, ci în Hristos şi în credinţa în Fiul lui Dumnezeu, care e un extaz şi e socotită, de cei ce vieţuiesc în trup, o nebunie. „Căci noi suntem nebuni pentru Hristos" (*1 Corinteni* 4, 10). Aceasta nu numai că-l mângâia pe Apostol şi-l făcea să se bucure în pătimiri, ci îl convingea şi ca să socotească moartea câştig şi cu mult mai mult decât viaţa:

Dar acestea le-am spus nu ca să tai nădejdea celorlalţi. Căci nu spun că dacă cineva nu va ajunge la vârful desăvârşirii, nu se va învrednici de harul lui Dumnezeu, nici nu-l va întâmpina vreo mângâiere. Adevărul e că atunci când cineva îşi va slăbi pornirea spre cele necuvenite şi se va opri de la ele cu desăvârşire şi va alerga spre cele bune, în scurtă vreme va simţi ajutorul. Iar de se va şi nevoi puţin, va afla mângâiere sufletului său şi va dobândi iertarea păcatelor şi se va învrednici de har şi va primi mulţime de bunătăţi. Totuşi el e mai mic în asemănare cu desăvârşirea celui ce s-a despărţit pe sine de lume şi a aflat în sufletul lui taina fericirii de acolo şi a înţeles pentru ce S-a coborât Hristos la noi. Lui fie slava împreună cu Tatăl şi cu Sfântul Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

CUVÂNTUL XXIV

Despre semnele şi roadele dragostei

Dragostea de Dumnezeu este o căldură mai presus de fire şi, când vine în cineva fără măsură, face acel suflet să-şi iasă din sine (extatic). De aceea, inima celui ce o simte nu o poate cuprinde şi suporta, dar pe măsura calităţii iubirii venite în el, se arată în el o schimbare neobişnuită.

Iar semnele ei simţite sunt acestea: faţa omului se face ca de foc şi plină de farmec şi trupul lui se încălzeşte. Frica şi temerea se îndepărtează de la el şi îşi iese din sine (intră în extaz). Puterea ce ţine mintea adunată pleacă de la el şi se face ca un ieşit din minţi. Moartea înfricoşătoare o socoteşte bucurie şi niciodată vederea minţii lui nu află vreo întrerupere în înţelegerea tainelor cereşti, iar nefiind de faţă, vorbeşte ca fiind de faţă, fără să fie văzut de cineva. Cunoştinţa şi vederea lui naturală încetează şi nu-şi simte în chip trupesc mişcarea lui, care se mişcă între lucruri. Chiar dacă face ceva, nu o simte aceasta deloc, ca unul ce are mintea înălţată în vedere. Şi cugetarea lui parcă e îndreptată pururea spre altcineva.

De această beţie duhovnicească au fost cuprinşi odinioară Apostolii şi Mucenicii. Cei dintâi au străbătut lumea întreagă, ostenindu-se şi fiind osândiţi. Ceilalţi, cu mădularele tăiate, şi-au vărsat sângele ca apa şi pătimind cele mai cumplite chinuri nu s-au descurajat, ci le-au răbdat cu bărbăţie; şi fiind înţelepţi, au fost socotiţi nebuni. Alţii au rătăcit prin pustiuri, prin munţi, în peşteri şi în crăpăturile pământului

---

„Că mie a vieţui, zicea, este Hristos, iar a muri, dobândă” (*Filipeni* 1, 22).

(cf. *Evrei* 11, 38) şi, lipsiţi de o aşezare statornică, erau cei mai statornic aşezaţi. Această nebunie să ne învrednicească Dumnezeu să o dobândim şi noi!

Despre smerenie

De vezi că ai dobândit odihnă din partea patimilor, să nu-ţi crezi ţie, înainte de a intra în cetatea smereniei. Căci vrăjmaşul îţi unelteşte vreo cursă. Deci aşteaptă după odihnă multă tulburare şi supărare. Căci de nu vei străbate prin aşezările virtuţilor, nu vei afla odihnă de osteneala ta; şi nu vei avea tihnă din partea celor ce uneltesc, până ce nu vei ajunge la cetatea sfintei smerenii. Dumnezeule, învredniceşte-ne cu harul Tău să ajungem acolo! Amin.

CUVÂNTUL XXV

Despre răbdarea pentru dragostea de Dumnezeu şi despre ajutorul ce-l aflăm în ea

Pe cât de mult dispreţuieşte omul lumea aceasta şi se străduieşte întru frica de Dumnezeu, pe atât se apropie de el purtarea de grijă a lui Dumnezeu şi simte în chip ascuns ajutorul ei şi i se dau lui gânduri curate ca să o înţeleagă. Şi dacă cineva se lipseşte de bunurile lumii, pe cât de mult se lipseşte de ele pe atât îi vine ca urmare mila lui Dumnezeu, şi iubirea de oameni a Lui îl poartă pe el. Slavă Celui ce ne mântuieşte pe noi prin cele de-a dreapta şi prin cele de-a stânga[126] şi prin toate acestea ne dă prilej de aflare a vieţii noastre adevărate! Căci celor ce slăbesc în câştigarea vieţii lor prin voinţă, le duce sufletul spre virtute prin supărări fără de voie. Astfel, săracul Lazăr era lipsit de bunurile acestei lumi, fără voie, ba avea şi trupul acoperit de răni, deci avea în sine două pătimiri amare, dintre care fiecare era mai rea ca cealaltă. Totuşi a fost cinstit la urmă să meargă în sânurile lui Avraam. Dumnezeu este aproape de inima întristată a celui ce strigă în necazul lui spre El. Şi dacă cineva e lipsit în cele trupeşti, sau se află în alt necaz (până ce prin răbdarea noastră ni le face spre ajutor, ca un doctor care, operând o boală grea, ne aduce sănătatea), Domnul Îşi arată în sufletul lui marea Sa iubire de oameni, potrivit cu asprimea durerilor şi a întristării lui.

Când, deci, dorul după dragostea lui Hristos nu a biruit în tine aşa de mult, ca să ajungi nepătimitor în necazul tău pentru bucuria cea întru

---

[126] Dumnezeu ne mântuieşte atât prin virtuţi, cât şi prin păcate, întrucât şi prin cele din urmă ne trezeşte la pocăinţă; sau atât prin daruri, cât şi prin încercări.

El[127], cunoaşte că lumea vieţuieşte încă în tine, mai mult decât Hristos. Şi când boala şi lipsa şi istovirea trupului sau frica de cei ce-l pot vătăma pe el tulbură cugetul tău scoţându-l din bucuria nădejdii în Domnul, cunoaşte că în tine vieţuieşte încă trupul, şi nu Hristos. Şi simplu grăind, acela al cărui dor e mai tare şi stăpâneşte în tine, acela şi vieţuieşte întru tine. Iar când te afli neavând nicio lipsă în cele de trebuinţă ale tale şi eşti sănătos şi nu ai frică de cei potrivnici şi zici că poţi umbla în chip curat cu Hristos, să ştii că eşti bolnav la minte şi eşti lipsit de gustarea slavei lui Dumnezeu.

Dar nu pentru că eşti aşa te judec, ci, mai degrabă, ca să cunoşti cât de mult îţi lipseşte din desăvârşire, deşi în oarecare măsură vieţuieşti după rânduiala Sfinţilor Părinţi dinainte de noi. Şi să nu spui că nu s-a aflat om a cărui cugetare să se fi înălţat în chip desăvârşit din slăbiciune, când trupul înoată în ispite şi necazuri, şi al cărui dor de Hristos să fi biruit întristarea cugetului. Nu îţi voi aduce în amintire pe Sfinţii Mucenici, ca nu cumva să nu pot sta înaintea adâncului pătimirilor lor. Voi trece sub tăcere, de aceea, cât de mult a biruit în ei răbdarea, cea din puterea dragostei de Hristos, multul necaz şi dorinţa trupului. Voi trece peste ele, pentru că chiar şi numai pomenirea lor înfricoșează firea omenească, tulburând-o prin măreţia lor şi prin minunata cugetare la ele.

Voi trece sub tăcere şi pe aşa-zişii filosofi necredincioşi. Căci unul dintre ei a pus ca lege a cugetării lui să păzească tăcerea câţiva ani. Iar împăratul romanilor s-a minunat la auzul acestui lucru şi a voit să-l încerce. A poruncit, deci, să-l aducă pe acela înaintea lui. Şi când l-a văzut pe el tăcând cu desăvârşire la orice întrebare ce i-a pus-o şi nerăspunzând, s-a înfuriat împăratul şi a poruncit să-l omoare, că nu s-a înfricoşat de tronul lui şi de coroana slavei lui. Acela însă nu s-a înfricoşat, ci şi-a păzit legea lui şi s-a pregătit în linişte de moarte. Dar împăratul poruncise celor din garda lui: „De se va înfricoşa de sabie şi va călca legea lui, omorâţi-l; iar de va stărui în voia lui, întoarceţi-l la mine viu". Când acela se apropie de locul rânduit lui, în vreme ce slujitorii îl chinuiau silindu-l să calce legea lui şi să nu moară, acesta se gândi: „Mai bine este mie să mor într-o clipă şi să-mi păzesc legea mea, pentru care m-am nevoit atâta vreme, decât să mă las biruit de frica morţii şi să fac de ocară înţelepciunea mea şi să mă supun din laşitate unei porunci ce mi se impune cu sila". Şi se întinse liniştit ca să fie tăiat cu sabia.

[127] Lipsa durerii în necazuri, ajunsă în Mucenici la culme, se explică prin covârşirea ei de bucuria produsă de dragostea lui Hristos. O bucurie mare poate covârşi simţirea unei dureri în trup. Credinţa tare cu care s-au apropiat unii bolnavi de Hristos a ajutat la tămăduirea lor.

Vestindu-se acestea împăratului, acesta, minunându-se, îl slobozi ruşinat.

Alţii au călcat cu desăvârşire pofta firii. Alţii au răbdat cu uşurinţă ocări. Şi alţii au stăruit în boli grele, fără să se necăjească. Şi, iarăşi, alţii şi-au arătat răbdarea cu tărie în necazuri şi nenorociri[128].

Iar dacă aceştia, pentru o slavă şi o nădejde deşartă, au răbdat acestea, cu cât mai mult suntem datori să răbdăm noi, călugării, chemaţi la părtăşia (comuniunea) cu Dumnezeu? Fie să ne învrednicim de aceasta prin rugăciunile Preasfintei Stăpânei noastre Născătoare de Dumnezeu şi pururea Fecioarei Maria şi ale tuturor celor ce în sudoarea nevoinţei lor au plăcut lui Hristos! Că Lui I se cuvin slava, cinstea şi închinăciunea, împreună cu începătorul Său Părinte şi cu împreună-veşnicul şi Cel de o fire şi de-viaţă-începătorul Duh, acum şi în vecii vecilor. Amin.

CUVÂNTUL XXVI

Despre postul neîncetat şi despre stăruirea într-un loc. Şi despre cele ce urmează din aceasta. Şi că folosirea lor întocmai se învaţă prin cunoştinţa cu dreaptă socoteală

Fiind ispitit multă vreme în cele de-a dreapta şi în cele de-a stânga şi încercându-mă pe mine însumi adeseori în aceste două feluri de probe şi primind de la vrăjmaşul lovituri nenumărate şi învrednicindu-mă într-ascuns de mari ajutorări, mi-am câştigat o experienţă de mulţi ani şi am învăţat, prin cercare şi cu harul lui Dumnezeu, acestea:

Că temelia tuturor bunătăţilor şi eliberarea sufletului din robia vrăjmaşului şi calea ce duce spre lumină şi spre viaţă e alcătuită din aceste două lucruri: să te aduni pe tine într-un loc şi să posteşti pururea, adică să te supui pe tine cu înţelepciune şi cuminţenie înfrânării pântecelui, într-o şedere nemişcată şi într-o meditaţie şi cugetare neîncetată la Dumnezeu[129]. De aici urmează supunerea simţurilor. Din ea, trezvia minţii. Prin aceasta se îmblânzesc fiarele sălbatice ce se mişcă în trup. Aceasta aduce blândeţea gândurilor. Din aceasta se nasc mişcările luminoase ale cugetării. De aici vine străduinţa spre faptele iubirii. Aceasta pricinuieşte înţelegerile înalte şi subţiri. Din acestea se pornesc lacrimile nemăsurate, cele ce se arată în tot locul, şi aducerea-

---

[128] Nichifor Theotoche dă în note la textul grec diferite nume de filosofi şi personalităţi din lumea elenă, care au ilustrat aceste virtuţi.

[129] Încă acest Părinte ştia de şederea nemişcată într-un scaun şi de cugetarea la Dumnezeu, sau de rugăciunea neîntreruptă.

aminte de moarte. Acestea aduc neprihănirea curată, ce se înfrânează cu desăvârşire de la orice nălucire care ispiteşte cugetarea. Din aceasta vine vederea pătrunzătoare şi ascuţită chiar şi a celor de departe. De aici, înţelesurile tainelor mai adânci, pe care le descoperă mintea în cuprinsul cuvintelor dumnezeieşti şi mişcările mai dinăuntru ce se ivesc în suflet, şi darul de a deosebi puterile duhovniceşti de puterile sfinte şi vederile adevărate, de nălucirile deşarte. Apoi, frica de căile şi de cărările din oceanul minţii[130]; adică frica ce taie nepăsarea şi trândăvia. După ea se iveşte flacăra râvnei ce calcă peste orice primejdie şi trece peste orice frică. Apoi, căldura care dispreţuieşte toată pofta şi şterge din cugetare cele trecătoare, şi pricinuieşte uitarea, împreună cu altele[131]. Şi ca să spun pe scurt, din acestea se ivesc libertatea omului adevărat şi bucuria sufletului şi învierea cea cu Hristos în Împărăţia cerurilor[132].

Iar dacă cineva nesocoteşte acestea două[133], se păgubeşte nu numai de toate cele spuse mai înainte, ci clatină şi temelia tuturor virtuţilor, prin dispreţuirea acestor două virtuţi. Şi precum acestea sunt începutul şi capătul lucrării dumnezeieşti în suflet şi uşă şi cale spre Hristos, dacă cineva le ţine pe ele şi stăruie în ele, tot aşa, dacă se depărtează de ele şi se desparte de ele, ajunge în cele două potrivnice lor. Înţeleg în împrăştierea trupească şi în lăcomia neruşinată a pântecelui, care sunt începutul celor potrivnice celor mai înainte spuse, dând loc patimilor în suflet.

Şi începutul uneia dintre ele dezleagă mai întâi simţurile cele supuse legăturilor înfrânării. Şi ce urmează din aceasta? Urmează întâlnirile necuvenite şi neaşteptate, apropiate căderilor. Apoi tulburarea valurilor puternice, trezite prin vederea şi aprinderea ascuţită a ochilor, care pune stăpânire pe trup şi face uşoare alunecările ce se produc în gând. Apoi, gânduri nestăpânite ce se grăbesc spre cădere. După aceea, răcirea dorului după lucrul lui Dumnezeu şi slăbirea treptată a puterii de

---

[130] Mintea sau cugetarea e un adevărat ocean mişcător, în care se pot deschide fel de fel de căi mai mari şi de cărări mai mici, unele ducând la limanul dumnezeiesc, altele scufundând în abis pe cel ce le alege. Omul care simte o adevărată frică în alegerea căii adevărate din cele nenumărate dovedeşte că e un om sporit duhovniceşte.

[131] Deşi pofta e ea însăşi amestecată cu căldura, căldura superioară a râvnei pentru Dumnezeu covârşeşte căldura inferioară a poftei după cele trupeşti sau lumeşti.

[132] Culmea la care se ajunge prin curăţia de patimi e libertatea sufletului de lanţurile, de poverile lor, şi odată cu aceasta, învierea sau ridicarea peste toate legile şi puterile înrobitoare. Iar în ea e bucuria deplină şi în veci neîntreruptă.

[133] Postul sau înfrânarea şi cugetarea neîncetată la Dumnezeu. Acestea două se însoţesc.

a deosebi liniştea de orice altceva şi părăsirea desăvârşită a pravilei vieţuirii sale. Urmează înnoirea păcatelor uitate şi învăţarea altora, care nu erau cunoscute, care se nasc mereu în el prin vederile fără de voie, de multe feluri, întâlnite prin mutarea din ţinut în ţinut şi din loc în loc. Apoi patimile, omorâte din suflet prin harul lui Dumnezeu şi pierdute prin uitarea amintirilor din cugetare, încep să se pună iarăşi în mişcare şi să silească sufletul spre lucrarea lor. Şi, ca să nu le spun şi să le pomenesc pe toate celelalte, acestea se deschid în el din acea primă cauză, adică din împrăştierea trupului şi din nesuportarea strâmtorării liniştei.

Dar ce urmează din cealaltă, adică din începerea lucrării porceşti? Ce este altceva trupul porcesc, decât a lăsa pântecele fără hotar şi a-l umple pururea şi a nu avea vreme rânduită anume pentru trebuinţa trupului, cum au fiinţele cuvântătoare? Şi ce se naşte din aceasta? De aici se naşte îngreuierea capului şi multa greutate a trupului împreunată cu slăbirea umerilor. Apoi, nevoia de a părăsi liturghia (slujirea) lui Dumnezeu. Căci se iveşte o lene de a face mătănii în timpul ei; o nesocotire a închinăciunilor obişnuite, o întunecare şi o răcire a cugetării; o minte îngroşată care nu poate desluşi nimic din pricina tulburărilor şi a multelor gânduri întunecate; o negură groasă şi întunecoasă întinsă peste tot sufletul; multă trândăvie în tot lucrul lui Dumnezeu, ba şi în citire, datorită faptului că acela nu gustă dulceaţa cuvintelor lui Dumnezeu; multă nelucrare a celor de trebuinţă; o minte nestăpânită şi împrăştiată peste tot pământul; mult must adunat în toate mădularele; închipuiri necurate în timpul nopţilor, pricinuite de năluciri spurcate şi de chipuri necuvenite ce stârnesc poftă care trece în suflet şi-şi împlineşte în suflet voile ei în chip necurat.

Şi însuşi aşternutul nenorocitului acestuia şi hainele lui şi trupul întreg i se spurcă de mulţimea curgerii murdare, care ţâşneşte din el ca dintr-un izvor. Iar aceasta i se întâmplă nu numai noaptea, ci şi ziua. Căci trupul lui curge pururea şi-i întinează cugetul. Prin aceasta el îşi pierde fecioria. Căci dulceaţa gâdilirilor pricinuieşte în tot trupul lui o înfierbântare neîncetată şi de nesuportat. În el se ivesc gânduri amăgitoare care dau chip unei frumuseţi în faţa lui şi îl stârnesc în tot timpul şi îi gâdilă mintea prin vorbirea lor închipuită. Şi se împreună cu ele prin îndeletnicirea cu ele şi prin poftirea lor, deoarece i s-a întunecat puterea de deosebire. Şi aceasta este ceea ce a spus Proorocul: „Aceasta este răsplata surorii Sodomei, care, desfătându-se, a mâncat pâinea până la săturare”; şi celelalte (*Ieşirea* 16, 49).

Dar şi aceasta s-a zis de către un oarecare mare înţelept: Că dacă cineva hrăneşte trupul său spre desfătare multă, pricinuieşte război sufletului său. Şi dacă apoi îşi vine în sine şi se sileşte să se stăpânească, nu poate, datorită înfierbântării covârşitoare a mişcărilor trupului şi silei

de nestăpânit a ațâțărilor și a gâdilirilor care robesc sufletul voilor lor. Vezi aici subțirimea acestor necredincioși? Și tot același zice iarăși: „Desfătarea trupului cu mâncăruri în tinerețea fragedă și plină de must face patimile să intre repede în suflet și să-l învăluie moartea". Și astfel acesta cade sub judecata lui Dumnezeu.

Dar sufletul ce petrece pururea în amintirea celor datorate se odihnește în libertatea lui și grijile lui sunt mici și nu trebuie să-i pară rău de ceva, purtând grija de virtute, înfrânând patimile, păzind virtutea și lucrând pentru creșterea ei. El are o bucurie fără griji, o viață bună și un liman neprimejduit. Dar plăcerile trupești nu numai că întăresc patimile și le învârtoșează împotriva sufletului, ci îl și scot pe acesta din rădăcinile lui. Și împreună cu acestea aprind pântecele spre neînfrânare și spre neorânduiala cea mai de pe urmă și fără hotar a neînfrânării. Și îl silesc să împlinească cu vreme și fără vreme trebuințele trupului. Căci cel războit de acestea nu vrea să rabde nici cea mai mică foame sau să se stăpânească pe sine, pentru că e robit de patimi.

Acestea sunt roadele rușinii ce vin din lăcomia pântecelui. Iar cele dinaintea lor sunt roadele răbdării petrecerii într-un singur loc și în liniște. Pentru aceasta și vrăjmașul, cunoscând timpurile de împlinire a trebuințelor noastre firești, prin care firea se mișcă spre trebuința ei, și că mintea rătăcește din pricina împrăștierii ochilor și a săturării pântecelui, se străduiește și luptă să ne ațâțe să-i dăm firii cele peste trebuința ei și să semene în noi chipurile unor gânduri rele în asemenea timpuri, și, de se poate, să facă patimile să biruiască firea prin săturarea ei prisositoare și să scufunde pe om în căderi. De aceea, așa cum vrăjmașul cunoaște vremea, trebuie să cunoaștem și noi slăbiciunea noastră și puterea firii noastre; să cunoaștem că e neputincioasă față de pornirile și de mișcările din acele timpuri și față de subțirimea gândurilor care sunt ca o spumă înaintea ochilor noștri și că nu putem să ne vedem pe noi înșine și să înfruntăm cele ce ni se întâmplă. Întemeiați pe multa cercare a noastră, de pe urma ispitelor de la vrăjmașul și a necazurilor pe care le-am suferit adeseori de la el, să ne înțelepțim de aici înainte și să nu ne lăsăm împinși să facem voia poftei noastre de desfătare și să ne lăsăm biruiți de foame, ci chiar de am suferi durerea foamei sau a strâmtorării, să nu ne clintim din locul liniștirii noastre, ducându-ne acolo unde ni se întâmplă ușor ispite ca acestea, nici să ne pricinuim noi înșine prilejuri și motive ca să ieșim din pustie. Căci acestea sunt uneltirile vrăjmașului. Iar de rabzi în pustie, nu vei fi ispitit. Căci nu vezi în ea femei, nici altceva care vatămă viețuirea ta, nici nu auzi cuvinte necuviincioase.

„Ce îți este ție și căii Egiptului, ca să bei apa Ghihonului?" (cf. *Ieremia* 2, 18). Înțelege ce voiesc să-ți spun. Arată vrăjmașului răbdarea ta și starea ta probată în cele mici, ca să nu ceară de la tine cele mari.

Dreptar să-ţi fie ţie aceste mici, ca prin ele să surpi pe potrivnicul; ca să nu uneltească şi să-ţi sape curse mari. Căci cel ce nu ascultă de vrăjmaşul şi nu iese nici cinci paşi din chilia unde se linişteşte, cum se va convinge pe sine să iasă din pustie, sau să se apropie de un sat? Şi cel ce nu primeşte să privească prin ferestruica chiliei sale, cum se va îndupleca să iasă din ea? Şi cel ce de-abia seara se înduplecă să se împărtăşească de cea mai puţină hrană, cum va fi amăgit de gândul lui să mănânce înainte de vreme? Şi cel ce se ruşinează să se sature cu cele sărăcăcioase, cum se va sătura cu cele grase? Şi cel ce nu se înduplecă să privească nici spre trupul său, cum va fi amăgit să caute în chip iscoditor la frumuseţile străine?

Deci e vădit că fiind cineva fără grijă în cele mici, e biruit de ele şi dă prin aceasta prilej vrăjmaşului să-l războiască în cele mari. Căci cel ce nu se îngrijeşte de viaţa vremelnică, cum se va teme de relele şi necazurile care-l duc spre moarte pe cel ce o doreşte? Acesta este războiul purtat cu dreaptă socoteală, că cei înţelepţi nu îngăduie să fie duşi spre luptele cele mari, ci răbdarea arătată de ei în cele mici îi păzeşte ca să nu cadă în osteneli mari.

Întâi diavolul se luptă să oprească luarea-aminte neîncetată a inimii cuiva. Apoi o înduplecă să dispreţuiască şi timpurile rânduite pentru luare-aminte şi pravila împlinită cu trupul. Şi după aceea moleşeşte gândul aceluia, îndemnându-l la împărtăşirea înainte de vreme de o hrană alcătuită din lucruri mici, uşoare, din mai nimic. Şi după căderea aceasta, prin dezlegarea înfrânării, acela lunecă în neînfrânare şi în desfrânare. Mai întâi e biruit când socoteşte lucru neînsemnat să se aţintească cu ochii la goliciunea trupului său sau la frumuseţea altor mădulare ale sale, când se dezbracă de hainele sale sau când iese afară pentru nevoile sale, sau la apă, şi-şi moleşeşte simţurile lui, şi-şi vâră mâna cu îndrăzneală înăuntrul hainelor sale şi-şi pipăie trupul său. Apoi se trezesc altele şi altele. Şi cel ce şi-a păzit la început statornicia minţii şi se întristează pentru fiecare din acestea, deschide pe urmă mari şi cumplite intrări împotriva ei. Căci gândurile, ca să folosesc o pildă, sunt ca apa şi cât timp sunt strânse de pretutindeni, se mişcă în bună rânduială, dar când ies puţin spre cele dinafară, surpă zidul şi pricinuiesc multe pustiiri. Căci vrăjmaşul stă privind, pândind şi aşteptând ziua şi noaptea înaintea ochilor noştri şi cercetând prin care intrare a simţurilor noastre deschise lui poate să intre. Şi ivindu-se o oarecare negrijă în vreuna din cele spuse mai înainte, trimite vicleanul şi neruşinatul câine şi el săgeţile lui. Uneori însăşi firea de la sine iubeşte tihna şi îndrăzneala şi râsul şi împrăştierea şi nepăsarea şi se face izvor al patimilor şi ocean tulbure. Alteori le aruncă pe acestea în suflet potrivnicul. Dar noi să schimbăm ostenelile noastre cele mari în osteneli

mici, pe care le socotim ca nimic. Căci dacă acestea, precum s-a arătat, dispreţuite de noi, aduc atâtea războaie mari şi osteneli greu de suportat şi lupte învălmăşite şi răni dintre cele mai mari, cine nu se va grăbi să afle dulcea odihnă prin aceste mici osteneli ale începutului?

O, înţelepciune, cât de minunată eşti şi cum vezi toate de departe! Fericit este cel ce te-a aflat. Ea ne-a eliberat din nepăsarea tinereţii. Printr-o negustorie sau grijă mică, cumpără vindecarea patimilor mari. Un oarecare filosof dintre cei de odinioară, mişcat spre trândăvia gândirii şi simţind aceasta, s-a îndreptat numaidecât, ridicându-se dintr-odată. Şi văzându-l pe el un altul, a râs de el pentru aceasta. Iar el răspunse: „Nu m-am temut de aceasta, dar mă tem de nesocotire. Căci adeseori o mică nesocotire (a unei slăbiciuni) se face pricină de mari primejdii. Dar ajungând în neorânduială şi îndreptându-mă îndată, m-am dovedit treaz şi n-am nesocotit nici ceea ce părea vrednic de nesocotit". De fapt aceasta este filosofia, ca şi în cele foarte neînsemnate şi mici, făcute de cineva, să fie mereu treaz. Căci nedormind îşi adună comori de odihnă, ca să nu i se întâmple ceva potrivnic. Şi taie înainte de vreme pricinile; şi pentru lucrurile cele neînsemnate rabdă o întristare mică, înlăturând prin ea pe cea mare.

Dar cei fără minte pun preţ mai mare pe odihna cea mică, care le e aproape, decât pe Împărăţia care e departe, neştiind că mai bine este a îndura chinuri în luptă decât a se odihni pe aşternutul împărăţiei pământeşti, pregătindu-şi osânda pentru trândăvie. Căci cei înţelepţi doresc mai bine moartea decât osândirea pentru împlinirea vreunui lucru fără trezvie. De aceea zice şi înţeleptul: „Priveghează şi ţine sub trezvie viaţa ta. Căci somnul este rudenie şi chip al morţii adevărate". Iar purtătorul de Dumnezeu Vasile zice: „Celui ce se leneveşte în cele mici, să nu-i crezi că va fi vrednic în cele mari".

Să nu te leneveşti în cele prin care ai să fii viu, nici să pregeţi a muri pentru ele. Căci lipsa de curaj e semnul trândăviei. Iar maica amândurora este neluarea lor în seamă. Omul fricos este cel ce boleşte de două boli, adică de dragostea de trup şi de puţinătatea credinţei.

Iar dragostea de trup este un semn al necredinţei. Dar cel ce le dispreţuieşte pe acestea se întăreşte, pentru că crede în Dumnezeu din tot sufletul şi aşteaptă cele viitoare.

De s-a apropiat cineva de Dumnezeu fără primejdii şi lupte şi încercări, urmează-i şi tu pilda[134]. Îndrăzneala inimii şi dispreţuirea primejdiilor vin din una din aceste două pricini: fie din învârtoşarea inimii, fie din multa credinţă în Dumnezeu. Învârtoşării inimii îi urmează mândria, iar credinţei, smerita cugetare a inimii. Nu poate omul

---

[134] O spune aceasta în ironie.

câştiga nădejdea în Dumnezeu de nu şi-a întărit mai întâi voia măcar în parte. Căci nădejdea în Dumnezeu şi bărbăţia inimii se nasc din mărturia conştiinţei, şi din mărturia adevărată a cugetului nostru avem încrederea în Dumnezeu. Iar mărturia cugetului stă în a nu fi osândit cineva de către conştiinţă, că ar fi nesocotit să împlinească, după puterea lui, ceva din cele datorate. Iar dacă inima nu ne osândeşte, avem îndrăznire către Dumnezeu. Deci îndrăznirea vine din faptele virtuţilor şi din conştiinţa cea bună. Greu lucru este a robi trupului. Iar cel ce simte puţin din mărimea nădejdii în Dumnezeu nu va fi convins că e de neapărată nevoie să slujească acestui duşman aspru, care e trupul.

Despre tăcere şi linişte

Tăcerea continuă şi păzirea liniştii se nasc în cineva din aceste trei pricini: sau pentru slava de la oameni, sau din căldura râvnei pentru virtute, sau pentru că are o convorbire dumnezeiască în lăuntrul lui şi cugetarea lui e atrasă de ea. Dacă deci cineva nu are una dintre acestea din urmă, neapărat este stăpânit de prima neputinţă.

Virtutea constă nu în arătarea multor fapte felurite, săvârşite prin trup, ci într-o inimă preaînţeleaptă prin nădejdea ei. Iar pe aceasta o uneşte cu faptele cele după Dumnezeu scopul cel drept. Căci cugetarea poate săvârşi binele fără fapte, dar trupul fără înţelepciunea inimii nu se poate folosi. Omul lui Dumnezeu însă nu rabdă, când află loc pentru lucrarea cea bună, să nu-şi arate dragostea în osteneala lucrării pentru Dumnezeu. În starea dintâi sporeşte totdeauna, în cea de a doua uneori sporeşte, alteori nu[135]. Să nu socoteşti că e un lucru mic ca cineva să rămână totdeauna departe de pricinile patimilor. Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci! Amin.

CUVÂNTUL XXVII

Despre mişcările trupului

Iar mişcarea mădularelor de jos ale trupului, care se face fără gândurile mai ascuţite ale plăcerii necuvenite ce se mişcă cu fierbinţeală şi atrage sufletul fără voie la ticăloşie, se naşte fără îndoială din săturarea pântecelui. Iar dacă pântecele îşi ţine, poate, buna rânduială a dietei sale, dar mădularele se mişcă fără voie, fie cât de puţin, să ştii că patimile ţâşnesc din trup şi socoteşte ca armă tare şi de nebiruit în această luptă, înfrânarea de la vederea femeilor. Pentru că potrivnicul nu poate să

---

[135] În cugetarea neîncetată la Dumnezeu, inima sporeşte mereu. Iar în arătarea acestei stări în fapte, uneori reuşeşte să se menţină la înălţime, sau să sporească, alteori nu. Căci îi pot veni şi tulburări şi ispite.

lucreze în noi cele ce firea le poate face prin puterea ei. Să nu socotești că firea uită cele ce au fost semănate în ea în chip firesc de Dumnezeu spre naşterea de prunci şi spre probarea celor ce se află întru nevoinţă. Dar înfrânarea de la fapte omoară pofta în mădulare și sădește în ele uitarea și pierderea (poftei).

Altceva sunt gândurile lucrurilor de departe, care trec simplu prin minte şi pricinuiesc o mişcare scurtă şi fără limpezime, şi altceva sunt gândurile care scufundă mintea în vederea materiei, fără să o lase să mai uite de ea, aprinzând patima moartă şi stinsă, cum hrăneşte uleiul arderea candelei, şi tulburând marea trupului prin corabia cugetării[136]. Dar această mişcare firească ce-şi are locuinţa în noi nu poate tulbura firea din curăţia ei şi nu-i poate atinge fecioria din pornirea ei. Căci n-a dat Dumnezeu firii putere ca să biruiască pornirea ei cea bună îndreptată spre El. De aceea, când cineva e stârnit fie de mânie, fie de poftă, nu-l silește puterea naturală să iasă din hotarul firii și s-ajungă în afară de cele datorate, ci adaosul pe care îl facem firii prin prilejurile primite de voință.

Căci Dumnezeu, toate câte le-a făcut, le-a făcut bune şi cu măsură. Şi cât timp se păzeşte măsura cumpenei fireşti şi drepte a pornirilor din noi, mişcările fireşti nu ne pot sili să ieşim de pe calea cuvenită. Și trupul se mișcă numai în mișcările bine orânduite. Deci știm că este în noi patima firească, dar nu ca să ne aţâţe şi tulbure în aşa fel încât să ne împiedice de a merge pe calea neprihănirii, nici ca să ne întunece mintea prin iuţime şi să ne mişte de la pace spre mânie. Dar dacă suntem atraşi uneori de cele supuse simţurilor (prin care ia uneori şi iuţimea prilejul spre o pornire contrară firii), fie spre mâncare, fie spre băutură, fie spre o cantitate covârşitoare, fie spre apropierea de femei, ca să zăbovim în privirea lor, fie în convorbiri despre ele, din care se aprinde flacăra poftei şi saltă în trup, prin aceasta prefacem blândeţea firii în sălbăticie, fie pentru mulţimea sucurilor, fie pentru feluritele vederi ale lucrurilor.

Uneori mişcarea aceasta se iveşte şi din îngăduinţa (lui Dumnezeu), pentru părerea de sine a noastră. Dar aceasta nu este ca cea de mai înainte. Războaiele de mai înainte le numim războaie ale libertăţii. Ele sunt calea de obște a firii. Dar războiul din îngăduință, ce se iveşte din pricina părerii de sine a noastre, îl cunoaştem după ce am fost mult timp în luare-aminte şi în osteneli şi am socotit că am înfăptuit ceva. Atunci suntem lăsaţi să fim războiţi, ca să învăţăm smerenia.

---

[136] E o frumoasă imagine, care nu s-a putut naște decât între oameni obişnuiţi cu marea. Cugetarea, purtându-şi gândurile despre lucrurile ispititoare văzute în marea adâncă şi complexă a trupului, o tulbură.

Celelalte, care vin fără această pricină şi sunt peste puterea noastră, vin din nepăsarea noastră. Vin pentru că firea, când primeşte vreun adaos din cele supuse simţurilor, prin lăcomia pântecelui, nu se lasă înduplecată să-şi păzească rânduiala pe care o are prin creaţie.

Căci cel ce respinge necazurile şi greutăţile de bunăvoie, e silit să iubească păcatele. Pentru că fără necazuri nu ne putem despărţi de îndemnurile linguşitoare ale cugetului. Căci pe cât se înmulţesc ostenelile, pe atât se împuţinează păcatele, dat fiind că necazurile şi primejdiile omoară dulcea împătimire a patimilor, iar tihna le hrăneşte şi le face să crească.

Deci s-a văzut limpede că Dumnezeu şi îngerii se bucură de strâmtorările în care ajungem. Iar diavolii şi argaţii lui, de tihna noastră. Dar dacă poruncile lui Dumnezeu se împlinesc în necazuri şi strâmtorări, iar noi le dispreţuim pe acestea, fără îndoială că îndrăznim să dispreţuim pe Însuşi Cel care a dat poruncile şi facem nelucrătoare pricina virtuţii, adică strâmtorarea şi necazul. Şi în măsura tihnei de care ne împărtăşim, facem loc patimilor în noi. Pentru că în trupul strâmtorat nu pot avea loc gânduri ce se împrăştie spre cele deşarte. Dar când cineva rabdă cu bucurie ostenelile şi necazurile, poate frâna cu putere şi gândurile. Căci aceste gânduri încetează în osteneli. Dar când omul îşi aminteşte de păcatele sale de mai înainte şi se pedepseşte pe sine, atunci şi Dumnezeu Se îngrijeşte să-l odihnească pe el. Pentru că Dumnezeu Se bucură că el şi-a dat singur sieşi certarea pentru abaterea de la calea Lui. Iar aceasta e semnul pocăinţei[137]. Şi cu cât îşi sileşte cineva mai mult sufletul său, cu atât se înmulţeşte cinstirea lui din partea lui Dumnezeu. Dar toată bucuria care nu are pricina în virtute stârneşte în cei ce e stăpânit de ea mişcările poftelor. Înţelege, însă, că aceasta am spus-o despre toată pofta pătimaşă, nu despre cea firească. Iar lui Dumnezeu, fie slava în vecii vecilor! Amin.

CUVÂNTUL XXVIII

Despre privegherea în timpul nopţilor şi despre diferite feluri ale faptelor

Când voieşti să stai în slujba (liturghia) privegherii tale, cu ajutorul lui Dumnezeu, fă cum îţi spun: Pleacă-ţi genunchii după obicei şi ridică-te şi să nu începi îndată slujba (liturghia) ta, ci după ce mai întâi te-ai rugat şi ai isprăvit rugăciunea şi ţi-ai pecetluit inima şi mădularele

[137] Acesta e rostul canonului sau al epitimiilor, primite de la duhovnic, de bunăvoie, de cel ce se spovedeşte. E ca şi când şi-ar da el însuşi aceste epitimii. Preotul îi slujeşte mai mult ca sfătuitor.

cu semnul de viaţă făcător al crucii. Apoi stai o clipă tăcând, până ce se odihnesc simţirile tale şi se liniştesc gândurile tale şi după aceea înalţă privirea ta dinăuntru spre Domnul şi roagă-L cu întristare să întărească slăbiciunea ta şi să se facă stihurile tale şi bunăvoirile inimii tale plăcute voii Lui celei sfinte. Şi zi liniştit în rugăciunea inimii tale aşa:

Rugăciune

Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeul meu, Cel ce cercetezi zidirea Ta, Căruia Îi sunt arătate patimile mele şi slăbiciunea firii noastre şi tăria potrivnicului nostru, acoperă-mă Tu Însuţi dinspre răutatea mea. Că puterea Ta este tare şi firea noastră ticăloasă şi puterea noastră slabă. Deci Tu, Bunule, Cel ce cunoşti slăbiciunea noastră, Care ne porţi povara neputinţei noastre, păzeşte-mă de tulburarea gândurilor şi de potopul patimilor şi fă-mă vrednic de această slujbă sfântă, ca nu cumva să stric dulceaţa ei cu patimile mele şi să mă aflu fără ruşine şi plin de îndrăzneală înaintea Ta.

*

Deci trebuie să pornim cu toată libertatea[138] la slujba (liturghia) noastră, în afară de orice cugetare copilărească tulburată. Iar de vedem că nu mai e vreme multă şi se face ziuă înainte de a isprăvi, să lăsăm de bunăvoie şi cu cunoştinţă o „slavă” sau două din cele obişnuite, ca să nu-şi facă loc în noi tulburarea şi să pierdem gustul slujbei (liturghiei) noastre şi să amestecăm psalmii ceasului dintâi.

Dacă, în vreme ce slujeşti, îţi vorbeşte şi-ţi şopteşte gândul spunându-ţi: „Grăbeşte puţin, ca să sporească lucrul şi să isprăveşti mai repede”, să nu-l asculţi. Iar de te va tulbura şi mai mult gândul acesta, întoarce-te îndată înapoi cu o „slavă”, sau cu câte voieşti şi rosteşte fiecare stih care poartă chip de rugăciune, cu luare-aminte, de mai multe ori. Şi dacă iarăşi te tulbură sau te înghesuie gândul acesta, lasă stihurile şi pleacă-ţi genunchii la rugăciune şi zi: „Eu nu voiesc să măsor cuvintele, ci să ajung la locaşuri”[139]. Căci pe toată cărarea mea, pe care mă vei

---

[138] Cu toată libertatea de patimi şi de gânduri pătimaşe.

[139] „Să ajung locaşurile.” „În casa Tatălui Meu sunt multe locaşuri”, a spus Fiul Unul-Născut al lui Dumnezeu *(Ioan* 14, 2). Iar Grigorie Teologul a zis: „Este ceva care să mă ducă la aceste locaşuri? (Căci a spus mai sus că locaş este odihna şi slava de acolo, rânduite celor fericiţi). Sau nu e nimic? Este cu siguranţă. Ce e aceasta? Sunt diferitele vieţuiri şi porniri, din care fiecare duce în alt loc după măsura credinţei. Pe acestea le numim şi căi. Trebuie să călătorim pe toate căile acestea sau pe unele? De e cu putinţă, pe toate; iar de nu, pe cât mai multe; iar de nu, măcar pe unele. Iar de nu putem nici aşa, măcar pe una, dar, deosebit de mare, cum mi se pare” (în *Cuv. I despre teologie).* Cuviosul acesta ne îndeamnă să dorim să umblăm prin toate feluritele vieţuiri ale virtuţii. Căci adaugă: „În

călăuzi, voi merge repede. Poporul acela, care a turnat viţelul în pustie, a umblat patruzeci de ani, străbătând, urcând şi coborând munţii şi dealurile, şi pământul făgăduinţei nu l-a văzut nici măcar de departe.

Iar dacă în vremea privegherii tale va birui oboseala stării în picioare din pricina lungimii, şi vei slăbi, şi gândul îţi va zice, mai bine-zis vicleanul uneltitor îţi va grăi prin gând, ca şi prin şarpe: „Sfârşeşte odată, că nu mai poţi să stai”, zi-i lui: „Nu, ci mai bine voi şedea în timpul unei catisme” (căci aceasta e mai bine, decât să dormi). „Şi dacă limba mea tace şi nu spune psalmi, mintea mea se ocupă cu Dumnezeu în rugăciune şi în convorbirea cu El”. Vegherea e numaidecât mai folositoare decât somnul. Dar privegherea nu constă numai din starea în picioare, nici numai din rostirea stihurilor psalmilor, ci priveghează cel ce rosteşte toată noaptea psalmi, cel ce este în pocăinţă şi în rugăciunile străpungerii şi în îngenuncheri, şi cel ce este în plâns şi lacrimi şi tânguiri pentru păcatele sale. (S-a spus despre careva dintre cei dintâi dintre noi, că patruzeci de ani rugăciunea lui era un singur cuvânt: „Eu ca om am păcătuit, dar Tu ca Dumnezeu iartă-mă”. Şi Părinţii îl simţeau cugetând la conţinutul stihului cu întristare. Iar când plângea şi nu se liniştea, în loc de slujire făcea numai această rugăciune ziua şi noaptea). Priveghează cel ce rosteşte stihuri puţin timp seara, iar cealaltă parte a nopţii o petrece în cântări şi tropare; cel ce este în doxologie şi citire şi cel ce şi-a pus lege să nu-şi plece genunchiul în vremea după ce l-a războit gândul acela viclean[140]. Iar Dumnezeului nostru fie slava şi stăpânirea în vecii vecilor! Amin.

CUVÂNTUL XXIX

Despre căile care apropie de Dumnezeu şi care i se arată omului din faptele dulci ale privegherii de noapte. Şi că cei ce petrec în ea se hrănesc cu miere toate zilele vieţii lor

Să nu socoteşti, o, omule, că în toată lucrarea monahilor este vreo lucrare mai mare ca privegherea de noapte. Cu adevărat, frate, ea e cea mai mare şi cea mai de trebuinţă celui ce se înfrânează. Dacă cel ce se nevoieşte nu se risipeşte şi nu e tulburat de lucrurile trupeşti şi de grija celor trecătoare, ci se păzeşte de lume şi se străjuieşte pe sine cu privegherea, cugetarea lui zboară în scurtă vreme de parcă ar avea aripi şi se înalţă spre frumuseţea lui Dumnezeu şi ajunge repede la slava Lui şi pluteşte întru cunoştinţa cea mai presus de înţelegerea omenească, prin

---

toată cărarea mea pe care mă vei călăuzi, voi umbla repede”.

[140] Ca nu cumva pierzând încordarea şederii în picioare, să-l cuprindă moleşeala şi aţipirea.

sprinteneala și ușurința ei. Pe monahul ce stăruie în priveghere cu dreapta socoteală a minții (cu discernământ) să nu-l socotești purtător de trup. Lucrul acesta ține cu adevărat de treapta îngerească. Căci e cu neputință ca cei ce petrec totdeauna în această viețuire să fie lăsați de Dumnezeu fără daruri (harisme) mari pentru trezvia lor, pentru vegherea inimii și pentru gândirea lor fără grijă la Dumnezeu. Sufletul care se ostenește viețuind în această priveghere și împodobindu-se cu ea are ochi de heruvim, ca să se ațintească și să caute pururea la priveliștea cerească.

Eu socotesc că e cu neputință ca cel ce și-a ales cu cunoștință și cu dreaptă socoteală (cu discernământ) această osteneală mare și dumnezeiască și a hotărât să poarte povara ei, să nu se nevoiască în acest lucru slăvit pe care și l-a ales și să nu se păzească pe sine și ziua de tulburarea întâlnirilor și de grija lucrurilor, ca să nu se golească de rodul minunat și de marea desfătare care așteaptă să fie culeasă din ea. Cel ce se lenevește în aceasta, îndrăznesc să spun că nu știe pentru ce se ostenește și pentru ce nu se bucură de somn. El se chinuiește în multa rostire de stihuri și în oboseala limbii și în starea în picioare de toată noaptea, neavând mintea în psalmodierea și în rugăciunea lui, ci se ostenește fără socoteală, ca unul ce e condus de obișnuință. Dacă acestea nu sunt așa, cum se face că nu seceră din semănarea lui neîncetată, făcută cu osteneală, cele mai mari binefaceri și roade? Căci dacă în locul acestor osteneli s-ar fi îndeletnicit cu citirea dumnezeieștilor Scripturi, care întărește mintea și mai ales adapă rugăciunea și ajută la priveghere, fiind soața acesteia și lumina minții, ar fi avut această citire călăuză pe cărarea cea dreaptă, și semănătoare de conținut în contemplarea rugăciunii, ca să nu se rătăcească și să se piardă în cele deșarte. Și dacă ar fi avut-o pe aceasta semănând neîncetat pomenirea lui Dumnezeu în suflet și căile Sfinților care l-au bineplăcut Lui, făcând mintea să dobândească subțirime și înțelepciune, ar fi aflat rodul copt al acestor lucrări.

Pentru ce, deci, omule, cârmuiești așa de fără socoteală cele ale tale? Stai toată noaptea în picioare și te chinuiești în cântări de psalmi, în laude și în rugăciuni; dar îți pare greu și un lucru mare să te învrednicești printr-o cugetare foarte scurtă în timpul zilei, de harul lui Dumnezeu, datorită relelor pătimiri din partea prietenilor[141]. Pentru ce te chinuiești pe tine, și noaptea semeni, iar ziua vânturi osteneala ta și te afli fără rost și risipești privegherea, trezvia și căldura pe care le-ai câștigat, și pierzi osteneala ta în zadar, în întâlniri tulburătoare cu oamenii și cu lucrurile,

[141] Întâlnirile și convorbirile cu oamenii aduc grele pătimiri sufletești, prin tulburările ce le pricinuiesc.

fără nicio pricină binecuvântată? Căci dacă cugetării de noapte i-ai face să-i urmeze plugăria de zi şi ai ţine căldura şi n-ai pune la mijloc despărţirea[142], în scurtă vreme te-ai fi alipit de pieptul lui Iisus[143]. Dar acum e vădit că petreci fără dreaptă socoteală (discernământ) şi nu ştii pentru ce trebuie să privegheze monahii. Tu socoteşti că acestea s-au rânduit numai de dragul de a te osteni, şi nu pentru altceva ce se naşte din acestea. Dar cel ce s-a învrednicit să fie învăţat de har pentru ce se împotrivesc nevoitorii somnului şi silesc firea şi-şi înalţă rugăciunile lor în fiecare noapte prin privegherea trupurilor şi a gândurilor lor, acela cunoaşte puterea ce se naşte din paza de zi şi ce ajutor dă ea minţii în liniştea de noapte şi ce stăpânire primeşte aceasta asupra gândurilor şi ce curăţie dobândeşte şi cum i se hărăzeşte în chip nesilit şi fără luptă roiul virtuţilor şi cum îl face să înţeleagă, întru libertate, neamul cel bun al gândurilor. Ba eu zic, că, dacă trupul slăbeşte pentru lipsa lui de vigoare şi nu va putea să postească, mintea poate să dobândească chiar şi numai prin priveghere starea cuvenită a sufletului şi să-i dea inimii înţelegerea, ca să cunoască puterea duhovnicească, numai să nu se piardă prin împrăştiere în grijile zilei.

De aceea te rog pe tine, care doreşti să dobândeşti o minte trează pentru Dumnezeu şi cunoştinţa vieţii celei noi, să nu nesocoteşti nicicând în viaţa ta rânduiala privegherii. Căci prin ea ţi se deschid ochii ca să vezi toată slava acestei vieţuiri şi puterea căii dreptăţii[144]. Iar de-ţi vine iarăşi – ceea ce ar fi bine să nu se întâmple – şi-şi face cuib în tine vreun gând de moleşeală, ca o încercare din partea Sprijinitorului tău, Care de obicei îngăduie să te schimbi în acestea, ori spre aprindere, ori spre răceală, fie din vreo pricină oarecare, fie din slăbiciunea trupului, fie pentru că nu poţi răbda osteneala multei psalmodieri ce o faci de obicei şi a rugăciunii cu tărie şi a multelor îngenuncheri pe care te-ai deprins să le faci, te rog cu dragoste, de eşti părăsit de acestea şi nu le poţi împlini, priveghează măcar şezând şi roagă-te în inimă, şi să nu dormi, ci petrece cu toată străduinţa, şezând şi cugetând la gânduri bune. Şi să nu-ţi înăspreşti inima şi să o întuneci cu somnul. Făcând aşa, îţi vor veni iarăşi, prin har, acea căldură de mai înainte şi sprinteneala şi puterea şi, săltând, te vei bucura mulţumind lui Dumnezeu. Căci răceala şi

---

[142] Poate e „distanţa" între cugetare şi Dumnezeu, sau o separare între cugetarea de noaptea trecută şi cea de noaptea următoare.

[143] Aluzie la Apostolul Ioan, care la Cina cea de Taină era culcat pe pieptul lui Iisus.

[144] Privegherea e o stare de concentrare continuă a minţii spre Dumnezeu. Ea adânceşte sensul vieţii, pentru că se scufundă în înţelesurile nesfârşite ale lui Dumnezeu, în care sunt sensurile vieţii noastre; ea aduce lumină în toate.

îngreuierea îi vin omului din îngăduinţa (lui Dumnezeu) spre cercarea şi probarea lui. Şi de se va ridica cu căldură şi le va scutura pe acelea de la sine, silindu-se puţin, se va apropia de el harul, ca mai înainte.

Şi-i va veni o altă putere, ce are ascunsă în ea tot binele şi toate felurile de ajutor. Şi omul se va minuna uimit, aducându-şi aminte de greutatea de mai înainte şi văzând vioiciunea şi puterea ce i-au venit şi deosebirea între greutate şi vioiciune. Se va minuna cum s-a ivit pe neaşteptate această schimbare. Şi de acum se înţelepţeşte în aşa fel, că dacă-i va mai veni o astfel de îngreuiere, o va cunoaşte din cea dintâi cercare a ei. Dar dacă omul nu se nevoieşte de la început, nu poate dobândi această cunoştinţă cu lucrul. Vezi cât se înţelepţeşte omul când se trezeşte puţin şi rabdă în vremea războiului? Numai să nu fie slăbită firea trupului, căci atunci nu e de folos să fie războită firea, însă, altfel, bine este ca cineva să se silească pe sine în toate cele ce îi sunt de folos.

Deci liniştirea neîncetată şi împreunată cu citirea şi cu împărtăşirea cumpătată de mâncare şi privegherea trezesc cugetarea ca să se uimească de lucruri[145], dacă nu e vreo pricină care destramă liniştea. Înţelesurile ce se ivesc în cei ce se liniştesc, de la ele înseşi, fără o gândire a lor, fac amândoi ochii ca o cristelniţă a botezului, prin lacrimile ce se revarsă din ei şi spală obrajii cu mulţimea lor.

Iar când trupul ţi se domoleşte prin înfrânare şi priveghere şi prin liniştirea cea cu luare-aminte şi simţi că subţirimea patimii curviei a ieşit din mişcarea firii, cunoaşte că eşti ispitit de gândurile mândriei. Amestecă atunci în mâncarea ta cenuşă şi lipeşte pântecele tău de pământ şi cercetează ce ai gândit şi află schimbarea firii tale şi faptele tale potrivnice firii, şi poate te va milui Dumnezeu şi-ţi va trimite lumina Sa ca să înveţi să te smereşti, ca să nu crească răutatea ta. Drept aceea, să nu încetăm să ne nevoim şi să ne străduim, până ce nu vom vedea în noi pocăinţa şi nu vom afla smerenia şi nu se va odihni inima noastră în Dumnezeu, Căruia I se cuvin slava şi stăpânirea în vecii vecilor. Amin.

CUVÂNTUL XXX

Despre mulţumirea ce trebuie adusă lui Dumnezeu şi câteva învăţături de căpetenie

Mulţumirea celui ce primeşte aţâţă pe cel ce dă ca să dea daruri şi mai mari decât cele dintâi. Cel ce nu mulţumeşte pentru cele mai mici este mincinos şi nedrept şi în cele mai mari. Cel ce e bolnav şi cunoaşte boala lui trebuie să caute tămăduirea. Iar cel ce mărturiseşte durerea lui

[145] Să se uimească de sensul lor minunat, de înrădăcinarea lor în Dumnezeu.

se apropie de vindecarea lui şi uşor o va afla. În inima învârtoşată se înmulţesc durerile[146] şi chinul bolnavului ce se împotriveşte doctorului sporeşte. Nu e păcat de neiertat, decât cel pentru care nu se face pocăinţă[147]. Niciun dar nu rămâne fără adaos, decât cel pentru care nu se mulţumeşte. Partea celui fără de minte e mică în ochii lui[148].

Adu-ţi aminte de cei ce te întrec în virtute, ca să te vezi totdeauna neajuns la măsura lor. Cugetă pururea la necazurile mai mari ale celor necăjiţi şi asupriţi, ca să dai mulţumire pentru cele mici şi neînsemnate ale tale, şi să le poţi răbda cu bucurie. În vremea înfrângerii, moleşirii şi trândăviei tale, când eşti dat şi ţinut de vrăjmaş într-o nevrednicie mai dureroasă şi sub apăsarea chinuitoare a păcatului, gândeşte-te în inima ta la timpul de mai înainte al străduinţei tale şi cum te îngrijeai până şi de lucrurile cele mai mici şi de nevoinţa pe care o dovedeai şi cum erai mişcat de râvnă împotriva celor ce voiau să te împiedice în drumul tău. Pe lângă acestea cugetă şi la suspinele tale, cu care suspinai pentru greşelile ce le făceai din negrija ta, şi cum în toate acestea luai cununa biruinţei. Căci prin aceste aduceri-aminte şi prin cele ca acestea, se trezeşte sufletul tău ca dintr-un adânc[149] şi se îmbracă în flacăra râvnei şi se ridică ca din morţi din scufundarea lui şi se înalţă şi se întoarce vechea stare a lui, prin căldura luptei împotriva diavolului şi a păcatului.

Adu-ţi aminte de căderea celor puternici şi smereşte-te în virtuţile tale. Adu-ţi aminte de greşelile grele ale celor ce au căzut odinioară şi s-au pocăit, şi de înălţimea şi de cinstea de care s-au învrednicit după aceea, şi vei lua curaj în pocăinţa ta. Prigoneşte-te pe tine şi va fi gonit vrăjmaşul din apropierea ta[150]. Împacă-te în tine şi se vor împăca în tine cerul şi pământul[151].

Străduieşte-te să intri în cămara cea mai dinăuntru a ta şi vei vedea cămara cerească. Căci una sunt aceasta şi aceea şi într-o singură

---

[146] Inima învârtoşată, neavând dragoste pentru altul, nu primeşte nici ea dragostea altuia şi de aceea suferă.

[147] Unde nu e pocăinţă, nu se înmoaie inima din pricina mândriei şi de aceea rămân atât păcatul egoismului, cât şi suferinţa omului de a se vedea părăsit.

[148] Cel mândru, cel egoist socoteşte totdeauna că are şi că a primit de la Dumnezeu, de la „viaţă”, prea puţin.

[149] Ca într-un adânc de somn, de uitare, de inconştienţă, de întuneric, de ceva asemenea morţii.

[150] Cele ce se luptă în tine când se poartă în tine un război sunt cerul şi pământul, care se întind până la tine. Pământul luptă prin trup împotriva cerului şi cerul prin sufletul ajutat de har împotriva pământului în tine.

[151] Prigonind eu-ul păcătos şi neadevărat din tine, îl goneşti de la tine pe vrăjmaşul, pe care l-ai lăsat să lucreze în tine, dând naştere acestui eu iluzoriu.

intrare le vei vedea pe amândouă[152]. Scara Împărăţiei aceleia e în lăuntrul tău, ascunsă în sufletul tău. Botează-te pe tine în tine însuţi, din partea păcatului[153], şi vei afla acolo trepte, pe care vei putea sui.

Scriptura nu ne-a tâlcuit ce sunt lucrurile veacului viitor. Dar cum primim încă de aici simţirea desfătării de ele, fără o schimbare a firii şi fără ieşirea din lumea aceasta, ne-a învăţat pe noi cu uşurinţă prin numirile unor lucruri dorite şi slăvite, a căror dulceaţă şi cinstire a pus-o în noi, ca să stârnească dorul după ele. Căci zice: „Cele ce ochii nu le-au văzut şi urechea nu le-a auzit" şi celelalte *{1 Corinteni* 2, 9). Prin aceasta ne-a arătat totodată că bunătăţile viitoare sunt de necuprins şi nu au vreo asemănare oarecare cu cele de aici.

Desfătarea duhovnicească nu se află în folosirea lucrurilor care există în chip substanţial (ipostatic) în afara sufletului *(Luca* 17, 21). Dacă n-ar fi aşa, cuvântul: „Împărăţia cerurilor este în lăuntrul vostru" *(Matei* 6, 10), îmbinat cu cuvântul: „Vie împărăţia Ta", ar arăta că noi luăm în lăuntrul nostru materia lucrurilor supuse simţurilor, ca arvuna desfătării aceleia. Căci e de trebuinţă ca ceea ce vom avea atunci să fie asemănător cu arvuna, şi întregul, cu partea. Şi ceea ce e cunoscut ca în oglindă, deşi nu se vede ipostatic (în substanţă), are numaidecât însuşirea asemănării. Dar dacă e adevărată mărturia celor ce au tâlcuit Scripturile, simţirea aceasta înţelegătoare a Duhului Sfânt e şi ea o parte a acelui întreg[154].

Iubitor de virtute este nu cel ce face cele bune luptându-se, ci cel ce primeşte cu bucurie relele ce urmează. Nu e lucru aşa de mare a răbda necazurile pentru virtute, cât a nu şovăi mintea să aleagă voia ei cea bună, când e momită de pofta trupului. Părerea de rău ce se naşte după

---

[152] Cămara sau vistieria ta cea mai dinăuntru e transparentă ca o membrană cămării sau vistieriei nesfârşite a cerului; sau, ele sunt în comunicare, ca râul cu marea.

[153] Această botezare sau scufundare în sine, care contribuie la eliberarea de păcat, la ieşirea din îngustimea egoismului în lărgimea comuniunii cu Dumnezeu, are sens numai ţinând seamă de comunicarea ce are loc între sinea adâncă a omului şi oceanul energiilor dumnezeieşti. „Ce înseamnă: Botează-te pe tine în tine însuţi, din partea păcatului, decât că în vederea (contemplarea) adâncă şi în meditaţia lăuntrică cugeţi la păcatul tău? Căci în aceasta constau suirile pe treptele în Dumnezeu. De fapt fiul risipitor venindu-şi în sine şi luând seama la păcatele sale a aflat suirea la tatăl său". Poate prin expresia ortodoxă „Botează-se robul lui Dumnezeu", preotul constată nu numai o scufundare a celui ce se botează din partea lui Dumnezeu, ci şi o scufundare a aceluia însuşi, sau o suire a lui în Dumnezeu.

[154] Autorul respinge părerea că însăşi lumea sensibilă ar fi o parte a Împărăţiei cerurilor. Simţirea apropiată a Împărăţiei cerurilor nu e una cu simţirea lucrurilor, ci e o lucrare a Sfântului Duh.

pierderea stăpânirii de sine nu izvorăşte din ea bucurie şi nu aduce răsplată celor ce o au.

Acoperă pe cel ce a greşit, când nu ai nicio păgubire din aceasta[155], şi-l vei face pe el ca să aibă curaj[156], iar pe tine ca să porţi mila Stăpânului tău[157]. Sprijină cu cuvântul pe cei slabi şi pe cei întristaţi cu inima şi te va sprijini Dreapta care poartă toate[158]. Fă-te părtaş cu cei întristaţi la inimă, în durerea rugăciunii şi în strângerea inimii tale, şi se va deschide înaintea cererilor tale izvor de milă[159]. Osteneşte-te pururea în cereri înaintea lui Dumnezeu, cu o inimă care poartă gând curat, plin de străpungere, şi Dumnezeu va păzi inima ta de gânduri necurate şi murdare, ca nu cumva să se defăimeze calea lui Dumnezeu în tine. Stăruie pururea în cugetarea la cele citite în dumnezeieştile Scripturi, pentru înţelegerea lor întocmai, ca nu cumva prin nelucrarea minţii să se întineze vederea ta cu spurcăciuni desfrânate străine[160]. Să nu cauţi să-ţi încarci cugetarea cu gânduri desfrânate sau cu feţe ce te ispitesc, socotind că nu vei fi biruit de ele. Pentru că în acest fel mulţi înţelepţi s-au întunecat şi au înnebunit. Să nu-ţi îngrămădeşti flacără în sânul tău fără necazuri mai puternice ale trupului tău[161].

Greu este tinereţii să se supună jugului sfinţeniei, fără nevoinţă. Începutul întunecării minţii (când e văzut semnul ei în suflet) se arată întâi în lenevirea la slujire (liturghie) şi la rugăciune. Altă cale de rătăcire a sufletului nu este, decât să cadă mai întâi de acolo (din slujire şi rugăciune). Căci când se lipseşte de ajutorul lui Dumnezeu, uşor cade în mâinile potrivnicilor lui. Şi alta: Când sufletul părăseşte grija faptelor virtuţii, e tras numaidecât în cele potrivnice lor. Mutarea din orice latură

---

[155] Acoperă-l, dar nu aprobându-l. Căci atunci te păgubeşti pe tine, iar pe el nu-l foloseşti.

[156] Curaj spre îndreptare.

[157] E şi aceasta o povară.

[158] În mâna celui ce sprijină pe cel slab e puterea Dreptei care pe toate le sprijină. Căci Dumnezeu lucrează ca să ne unească pe toţi prin dragoste. De aceea nu-l sprijină El direct pe acela, ci vrea să-l sprijine prin noi.

[159] Prin nimic nu ne întâlnim mai mult cu mila lui Dumnezeu, ca în rugăciunea făcută din durere pentru alţii. E aici o participare la durerea lui Hristos pentru noi. Şi o îndoită sensibilitate curată. Căci Dumnezeu este adâncul sensibilităţii curate, atotgeneroase.

[160] Mintea nu poate sta neutră. Când nu e ocupată cu gândurile curate privitoare la Dumnezeu, sau nu se lărgeşte prin acestea în El, se îngustează, sau se murdăreşte prin gândurile întinate, egoiste, referitoare la lucrurile mărginite, pe care le poate folosi spre plăcerea ei trecătoare.

[161] Când trupul se simte necăjit de gândurile şi de feţele ispititoare, ele nu au putere asupra ta.

e începutul vieţuirii în latura potrivnică[162]. De faci cele ale virtuţii şi cele ale sufletului şi nu te grijeşti de cele deşarte, arată slăbiciunea ta pururea în faţa lui Dumnezeu şi nu vei fi încercat de cele străine, chiar de vei fi lăsat singur de către Sprijinitorul tău.

Lucrarea crucii este îndoită din pricina firii noastre îndoite, alcătuită din două părţi. Una constă în a răbda necazurile crucii, prin lucrarea iuţimii (mâniei) sufletului, şi ea se numeşte făptuire. A doua constă în lucrarea subţire a minţii şi în îndeletnicirea cu cele dumnezeieşti, dar şi în stăruirea în rugăciune şi în cele următoare, care se înfăptuieşte prin partea poftitoare, şi ea se numeşte vedere (contemplare). Şi cea dintâi, sau făptuirea, curăţă partea pătimitoare a sufletului, prin puterea râvnei, iar cealaltă pricinuieşte iubirea sufletului, care este o dorinţă firească ce curăţă partea înţelegătoare a sufletului[163]. Deci când cineva trece, înainte de desăvârşita deprindere în prima parte, la lucrarea a doua, din dragoste, ca să nu zic din lene, vine mânia peste el, pentru că n-a omorât mai întâi mădularele lui cele de pe pământ, adică n-a tămăduit slăbiciunea gândurilor prin răbdarea faptei de ocară a crucii[164]. Căci a îndrăznit să facă să strălucească în mintea lui slava crucii[165]. Aceasta este ceea ce s-a spus de către Sfinţii vechi că de va voi mintea să se suie pe cruce înainte de a-şi linişti simţurile de slăbiciune, vine mânia lui Dumnezeu peste ea. Urcarea care aduce mânia crucii nu-i răbdarea necazurilor din prima parte, care e răstignirea trupului, ci înălţarea la vedere (contemplare), care e partea a doua, ce vine după tămăduirea sufletului. Acela a cărui cugetare e murdărită prin patimile de necinste şi aleargă să-şi nălucească prin cugetarea lui închipuirile gândurilor, e lovit de certare, pentru că nu şi-a curăţat mai înainte cugetarea în necazuri şi nu şi-a supus poftele trupului, ci de la auzirea urechilor şi de la cerneala slovelor, s-a grăbit să meargă pe calea plină de

---

[162] Mutarea din virtute e începutul păcatului şi invers. O stare neutră nu există.

[163] Remarcăm aici faptul că şi contemplarea (vederea sufletească) e pusă în legătură cu crucea Domnului. Căci ea vine după curăţarea poftei de pornirile spre cele inferioare, deci e împreunată cu oarecare suferinţă. Dar curăţarea poftei înseamnă şi apariţia iubirii curate în om, iar iubirea înseamnă şi îndreptarea minţii spre Dumnezeu, Izvorul Iubirii, sau curăţarea minţii de tot ce o îngustează, de tot ce e egoist. În felul acesta se face legătura între curăţarea poftei şi a minţii, între iubire şi cunoaştere. Şi în amândouă lucrează puterea crucii lui Hristos.

[164] Răbdarea defăimărilor cu blândeţea gândurilor vine din puterea cu care Hristos a răbdat ocările şi moartea, cu care a răbdat adică fapta de ocară a crucii.

[165] Cine nu vrea să treacă prin ocara crucii îşi închipuie că crucea e dintr-odată pricinuitoare de slavă. Slava crucii se trăieşte în purtarea ocării ei.

întinăciuni, fiind el însuşi cu ochii orbi[166].

Dar şi cei care sunt sănătoşi la vedere şi plini de lumină şi au dobândit călăuze pătrunse de har sunt în primejdie noaptea şi ziua, chiar când ochii lor sunt umpluţi de lacrimi şi slujesc în rugăciune şi în plâns toată ziua şi toată noaptea, datorită fricii de călătorie şi prăpăstiilor mai adânci ce-i întâmpină, şi chipurilor amăgitoare ce se află amestecate cu cele adevărate.

Cele ale lui Dumnezeu, zice, vin de la ele înseşi, fără ca tu să simţi. Da, aşa este. Dar numai dacă locul e curat, şi nu murdar. Dacă pupila ochiului sufletului tău nu e curată, să nu îndrăzneşti să o aţinteşti spre globul soarelui, ca să nu te lipseşti şi de mica lumină ce o mai ai, care este credinţa simplă şi smerenia şi mărturisirea din inimă şi micile fapte cele după puterea ta, şi să fii aruncat în unul din locurile celor gândite (inteligibile), care este întunericul cel mai dinafară de Dumnezeu, ce poartă chipul iadului[167], ca acela care a îndrăznit fără ruşine să intre la nuntă în haine murdare. Din osteneli şi din pază izvorăşte curăţia gândurilor. Şi din curăţia gândurilor, lumina minţii. Şi de aici, mintea e călăuzită prin har acolo unde nu au putere simţurile nici să înveţe, nici să fie învăţate.

Închipuie-ţi că virtutea este trup, iar vederea (contemplarea) suflet[168]. Iar amândouă fac un om desăvârşit, unit în duh din două părţi simţite[169]. Şi precum e cu neputinţă să vină sufletul la facere şi la naştere fără desăvârşirea plăsmuirii trupului, împreună cu mădularele lui, aşa e cu neputinţă să vină sufletul la vederea (contemplarea) cea de a doua, care este duhul descoperirii, ce poate fi închipuită ca formându-se într-un pântece de mamă, ce primeşte conţinutul seminţei duhovniceşti, fără desăvârşirea lucrului virtuţii, care este casa unde se sălăşluieşte cunoaşterea şi care primeşte descoperirile[170].

---

[166] Există şi o cruce ce trebuie impusă cugetării egoiste, lăudăroase, nu numai trupului. E renunţarea ei neplăcută la gânduri necuvenite, străine de Dumnezeu, care nu reprezintă dăruirea ei lui Dumnezeu, prin care ajunge la înţelegerea adevărată, adâncă şi de viaţă făcătoare a sensurilor existenţei.

[167] Fiecare ceată a celor gândite (opuse celor sesizate cu simţurile), adică a îngerilor, ocupă un loc, sau o stare gândită. Unul dintre ele e al îngerilor căzuţi, iadul.

[168] Virtutea e trup pentru că se face cu trupul. Iar vederea, suflet pentru că se obţine prin minte.

[169] Duhul a dat forma omului întreg, prin faptul că a făcut materia trup, prelungind în ea puterile sufletului. Şi omul durează ca întreg-viu în Duh. Cele două părţi sunt simţite, pentru că în trup trăim simţirile sufletului şi, prin suflet, simţirile trupului.

[170] În virtute sau în ansamblul de virtuţi, sau în trupul spiritualizat prin ele,

Vederea (contemplarea) este simţirea tainelor ascunse în lucruri şi cauze[171]. Când auzi despre despărţirea ta de lume, sau despre cuprinderea lumii în tine, sau despre curăţia lumii, trebuie să înţelegi de la început şi să cunoşti nu în chip simplu, ci în înţelesuri gândite, ce înseamnă numele „lume” şi din câte părţi deosebite constă ea, şi atunci vei putea cunoaşte sufletul tău, cât de despărţit e de lume şi câtă amestecare are cu lumea.

„Lumea” este un nume cuprinzător care îmbrăţişează şi patimile amintite. Căci de nu cunoaşte omul mai întâi ce este lumea, nu ajunge să cunoască prin câte mădulare e despărţit de lume şi prin câte e legat de ea. Sunt mulţi care s-au despărţit prin două şi prin trei mădulare de lume şi socotindu-se alcătuiţi numai din acestea, s-au numit pe ei străini de lume în purtarea lor, pentru că n-au înţeles şi n-au văzut limpede că prin aceste două mădulare au murit lumii, dar prin celelalte mădulare ale lor vieţuiesc lumii chiar în lăuntrul trupului lor, însă n-au putut să simtă aceasta nici în patimile lor. Şi pentru că nu le-au simţit, nu s-au îngrijit nici de tămăduirea lor[172].

Lumea îşi are numele de la cunoaşterea ei prin contemplaţie şi de la conţinutul cuprinzător ce îmbrăţişează patimile cele împărţite, în întregimea lor. Căci când voim să numim patimile în întregime, le numim lume. Iar când voim să le arătăm după deosebirea numelor lor, le numim patimi. Şi patimile sunt părţi ale drumului lumii ce înaintează de la o stare la alta (ce se succed) şi unde sfârşesc patimile, acolo lumea se opreşte din această trecere de la o stare la alta (din succesiunea ei)[173].

---

se zămisleşte sufletul ca vedere (contemplare) a celor dumnezeieşti.

[171] Permanent autorul identifică contemplarea, sau cunoaşterea lucrurilor dumnezeieşti, cu simţirea, deci cu o atingere nemijlocită cu ele. Ideea e la el tot aşa de insistent afirmată ca şi la Sfântul Simeon Noul Teolog.

[172] N-au simţit că sunt împletiţi prin unele patimi cu lumea, pentru că nu şi-au simţit aceste patimi, din tocire. De aceea nu s-au ocupat nici cu tămăduirea lor, deci cu eliberarea lor de împletirea cu lumea prin aceste patimi. Desigur, omul poate fi unit cu lumea şi prin iubire curată, când vede prin ea pe Dumnezeu şi, prin aceasta, sensurile ei cele mai adevărate şi mai adânci. Dar atunci nu e stăpânit de lume, ci de Dumnezeu.

[173] Patimile sunt atât de împletite cu lumea opacă, văzută ca ultima realitate, încât lumea, în loc de a-şi descoperi sensul ei adevărat pe care i-l dă contemplarea ei curată, capătă sensul fără sens pe care i-l imprimă patimile. Sensul lumii în acest caz se acoperă cu totalitatea patimilor. Cineva face drumul succesiv cu lumea în acest înţeles, odată cu trecerea lui succesivă de la o patimă la alta. Pentru unii lumea este la început ceea ce satisface lăcomia pântecului, apoi sursă de îmbogăţire, apoi prilej de desfrâu, apoi platformă de afirmare a stăpânirii sau a mândriei sale. Când cineva s-a eliberat de toate aceste patimi,

Iar patimile sunt acestea: pofta bogăţiei, adică de a aduna nişte lucruri, desfătarea trupului (prin mâncare), după care vine patima împreunării, patima dornică de cinstire, din care izvorăşte pizma, voinţa de a avea o conducere, fala pentru dregătoria stăpânirii, împodobirea şi luxul, slava omenească, care este pricina ţinerii de minte a răului, frica trupului. Unde acestea se opresc din mers, acolo a murit lumea. Şi pe cât rămân unele părţi ale lor, pe atât rămâne şi lumea dinafară, dar fără să lucreze (asupra omului) prin alcătuirea ei. E cum a zis cineva despre Sfinţi: „Când vieţuiau, erau morţi. Căci vieţuind în trup nu vieţuiau trupeşte”. Deci tu ia seama în care dintre acestea vieţuieşti, şi atunci vei cunoaşte cu care părţi (patimi) vieţuieşti lumii şi cu care ai murit. După ce ştii ce este lumea, din deosebirea aceasta afli prin care stări de suflet eşti în lume şi prin care te-ai dezlegat de ea. Şi ca să spun pe scurt, lumea este vieţuirea trupească şi cugetul trupesc. Prin ridicarea cuiva din acestea, se cunoaşte că a ieşit din lume.

Şi înstrăinarea cuiva de lume se cunoaşte din acestea două: din vieţuirea cea bună şi din calitatea deosebită a gândurilor minţii. Deci din cele ce odrăslesc în cugetarea ta despre lucruri, pentru care se risipeşte cugetarea ta în gândurile despre ele, afli măsura vieţuirii tale. Afli ce lucruri doreşte firea ta, fără osteneală, şi care sunt gândurile ce odrăslesc neîncetat, şi care se mişcă din întâmplare, şi dacă mintea ta a primit simţirea celor netrupeşti sau se mişcă întreagă în chip material.

Şi toate cele văzute trezesc patimile. Dar peceţile întrupate în lucruri, pe care mintea şi le închipuie fără să vrea, în toate cele ce le face, pot fi pricini de virtuţi.

Şi din virtuţi, mintea primeşte pricina căldurii neslăbite şi a adunării gândurilor în scopul cel bun al ostenelii trupeşti, pentru deprinderea lor, dacă nu le lucrează în chip pătimaş. Vezi deci, să nu slăbească cugetarea ta (mintea) în întâlnirea peceţilor gândurilor ascunse cu flacăra mai înaltă de la Dumnezeu, care are obiceiul să taie amintirile celor deşarte[174].

---

lumea în acest sens a murit pentru el, înviind lumea transparentă şi adâncită în Dumnezeu.

[174] Lumea poate trezi nu numai patimile, fiind sursa lor şi conţinut de satisfacere a lor, ci poate fi şi pricină de virtuţi şi material în care se imprimă frumuseţea şi generozitatea virtuţilor. Un om imprimă în lume hărnicia lui, un altul, frăţia intre el şi semenii săi. Dar lumea îndeamnă la virtuţi şi e mediul în care se imprimă în mod neechivoc virtuţile numai când ea e străvezie pentru Dumnezeu, când prin ea străluceşte flacăra lui Dumnezeu, cum străluceşte focul printr-un cuptor clădit din pietre de var. Aceasta pune în relief caracterul cosmologic al patimilor şi virtuţilor şi caracterul antropologic al cosmosului. În acest caz lumea e moartă, în înţelesul ei de prilej de patimi, dar e vie ca mediu

Aceste puţine semne arătate în capitolul acesta ajung omului ca să-l lumineze, dacă se linişteşte şi se retrage, în locul multor cărţi. Cu cât e mai tare în om frica trupului, cu atât el rămâne adeseori mai nelucrător din pricina ei, în cele slăvite şi cinstite. Dar dacă peste frica trupului se iveşte frica sufletului, frica trupului slăbeşte în el în faţa fricii sufletului, ca ceara de puterea flăcării[175]. Iar Dumnezeului nostru fie slava în vecii vecilor! Amin.

CUVÂNTUL XXXI

Despre felurita putere de deosebire în starea de liniştire.

Şi despre stăpânirea minţii şi până unde are aceasta puterea de a birul mişcările în diferitele feluri ale rugăciunii.

Şi care este hotarul dat firii în rugăciune.

Şi până unde poţi să te rogi. Şi care e hotarul peste care, trecând, rugăciunea nu mai e rugăciune, deşi ceea ce se săvârşeşte se numeşte cu numele de rugăciune

Slavă Celui ce a revărsat cu îmbelşugare darurile Lui în oameni! Că pe cei ce sunt trupeşti i-a făcut să-l slujească în treapta firilor netrupeşti şi a învrednicit firea celor pământeşti să grăiască despre astfel de taine. Ba şi pe păcătoşi ca noi, care nu suntem vrednici nici măcar să auzim astfel de cuvinte. Dar prin harul Lui a deschis inima noastră orbită, ca să le înţeleagă din contemplarea Scripturilor şi din învăţătura marilor Părinţi. Căci n-am fost învrednicit prin nevoinţa mea să fac nici măcar cercarea unui lucru dintr-o mie, care au trecut prin mâinile mele. Dar am voit să înfăţişez în scrierea aceasta mai ales cele spre stârnirea şi luminarea sufletelor noastre şi ale celor ce o vor citi, că poate se vor trezi să se apropie de ele, prin dorirea lor.

Alta este plăcerea rugăciunii şi altceva vederea rugăciunii. Lucru al doilea e cu atât mai de preţ decât primul, cu cât e mai desăvârşit bărbatul decât pruncul nedesăvârşit. Uneori se îndulcesc stihurile în gură şi se naşte, în rugăciune, dintr-un stih o stihuire nenumărată, neîngăduind să se treacă la alt stih; şi omul nu cunoaşte săturarea.

---

prin care se practică şi în care se imprimă virtuţile. Învăţătura aceasta despre unirea între lume şi om prin patimi şi virtuţi, este una dintre multele învăţături în care Sfântul Isaac aduce o contribuţie dintre cele mai interesante.

[175] Pe cât de clar este acest *Cuvânt* în partea întâi, pe atât de obscur, prin defectuozitatea frazelor, este în partea a doua. Frica sufletului e frica de soarta sufletului.

Alteori din rugăciune se naşte o vedere oarecare ce taie rugăciunea de pe buze şi acela se face prin vedere trup răpit, fără răsuflare. Aceasta o numim vederea rugăciunii, şi nu cum zic cei fără de minte, chip a ceva şi formă şi alcătuire a unei năluciri. Şi, iarăşi, în vederea acestei rugăciuni este o măsură şi o deosebire a darurilor. Şi până aici e rugăciune. Pentru că cugetarea nu a trecut dincolo, ca să nu mai fie lucrarea ei rugăciune, fiind mai presus de ea. Căci mişcările limbii şi ale inimii sunt chei în rugăciune. Iar cele de după aceea sunt intrare în vistierii. Aici trebuie să înceteze toată gura şi limba şi inima, vistiernică a gândurilor, şi mintea, cârmuitoare a simţurilor, şi cugetarea, pasărea repede zburătoare şi plină de îndrăznire, şi orice meşteşug al lor. Cei ce cer, să rămână aici! Pentru că e de faţă Stăpânul.[176]

CUVÂNTUL XXXII

Despre rugăciunea curată

Precum toată puterea legilor şi a poruncilor date oamenilor de Dumnezeu este rânduită, după cuvântul Părinţilor, până la curăţia inimii, aşa şi toate felurile şi chipurile rugăciunii cu care se roagă omul sunt rânduite până la rugăciunea curată. Suspinele şi îngenuncherile şi cererile din inimă şi preadulcile tânguiri şi toate chipurile rugăciunii îşi întind hotarul şi puterea de a se mişca, precum am spus, până la rugăciunea curată. Iar de la rugăciunea curată şi până la cele dinăuntru, după ce trece de hotarul acesta, cugetarea nu mai are putinţa de lucrare nici în rugăciune, nici în mişcare, nici în plâns, nici stăpânire, nici stăpânire de sine, nici cerere, nici dorinţă, nici plăcere pentru ceva dintre cele nădăjduite în viaţă, sau din cele din veacul viitor. De aceea, după rugăciunea curată, altă rugăciune nu mai este. Şi toată mişcarea ei şi toate chipurile ei duc mintea până aici prin puterea stăpânirii de sine (a libertăţii)[177]. De aceea este o luptă în ea. Iar după acest hotar, are loc o răpire, şi nu o rugăciune. Pentru că au încetat cele ale rugăciunii şi se iveşte o vedere oarecare şi mintea nu mai este în rugăciune. Feluritele

---

[176] Cei ce vor să ceară ceva de la Dumnezeu prin rugăciune să rămână aici. Pentru că de înaintează mai sus, nu mai pot cere. Aici e Stăpânul de faţă şi preocuparea lor de ei înşişi şi de trebuinţele lor e făcută să înceteze. Căci ei uită de ei înşişi în contemplarea uimită a măreţiei Lui; ei sunt într-o stare de răpire, de uitare de ei înşişi.

[177] Până aici există o libertate de mişcare, o stăpânire peste propriile mişcări ale cugetării. Aici se trece într-o nemişcare, într-o răpire a privirii slavei covârşitoare a Stăpânului. Dar această depăşire a stării de libertate nu e trăită ca o silă neplăcută, ci ca o dulce nepreocupare de a alege ceva dintre diferite alternative. În slava Stăpânului, în iubirea nemijlocită a Lui s-a uitat de toate.

rugăciuni ce se săvârşesc se săvârşesc prin mişcare. Dar când mintea intră în mişcările duhovniceşti, nu mai este în rugăciune[178].

Altceva este rugăciunea şi altceva vederea din ea, deşi îşi iau prilejurile una din alta. Căci cea dintâi este sământa, iar a doua, adunarea snopilor. Când cel ce seceră iese din sine printr-o vedere negrăită, au odrăslit deodată înaintea lui din seminţele foarte mici şi neînvelite, pe care le-a semănat, ca nişte spice înflorite. Acesta ajunge în plugăria lui în afară de orice mişcare. Pentru că toată rugăciunea ce se săvârşeşte este cerere, sau mulţumire, sau laudă. Dar vezi de mai este una dintre acestea sau cererea a ceva, când mintea a trecut de acest hotar şi a intrat în ţara aceea! Întreb pe cel ce cunoaşte adevărul. Căci nu le e dată tuturor această putere de deosebire, ci celor văzători, care au ajuns slujitori ai acestei taine sau au fost povăţuiţi de astfel de Părinţi şi au învăţat adevărul din gurile lor şi şi-au petrecut viaţa în acestea şi în alte asemenea cercări.

Despre adevăr (prin întrebare şi răspuns)

Precum din zeci de mii de oameni de-abia se află unul care a împlinit puţin poruncile şi legile şi a ajuns la curăţia sufletului, aşa din mii de oameni, de-abia unul s-a învrednicit să ajungă cu multă pază la rugăciunea curată şi să spargă hotarul ei şi să se împărtăşească de taina aceea. Pentru că cei mai mulţi nu s-au învrednicit nicidecum de rugăciunea curată, ci numai puţini. Iar la taina aceea de după ea, de abia a ajuns unul din neam în neam prin harul lui Dumnezeu.

Rugăciunea este cerere, grijă şi dorinţă de ceva, sau de izbăvire de lucrurile de aici, sau de cele viitoare, sau dorinţă de a avea soarta Părinţilor; este cererea omului de a fi ajutat de către Dumnezeu. Mişcările sufletului se mărginesc între acestea. Iar lipsa de curăţie a rugăciunii este aceasta: când, în clipa în care mintea se pregăteşte să facă vreuna dintre mişcările de care am vorbit, se amestecă în ea vreun gând străin, sau vreo abatere spre altceva, atunci rugăciunea nu este curată, pentru că a adus pe jertfelnicul Domnului, din animalele necurate. Iar jertfelnicul înţelegător al Domnului este inima[179]. Iar dacă cineva aducându-şi aminte de rugăciunea numită de Părinţi duhovnicească, dar neînţelegând înţelesul cuvintelor Părinţilor, ar zice: Aceasta este în hotarele rugăciunii duhovniceşti, eu socotesc că dacă ar cerceta înţelesul

---

[178] Autorul face deosebire intre mişcare şi mişcarea duhovnicească, care fiind mişcarea Duhului Sfânt în om nu mai e propriu-zis mişcarea omului, covârşind-o pe aceasta.

[179] Sfântul Marcu Ascetul, *Despre botez,* în: *Filoc. rom.,* 1, Ed. IBMO, Bucureşti, 2008, p. 340.

ei ar vedea că e blasfemie să spună vreo făptură că rugăciunea duhovnicească se apleacă spre ceva. Căci rugăciunea care se apleacă spre ceva e mai jos de cea duhovnicească. Pentru că orice rugăciune duhovnicească s-a eliberat de mişcare. Şi dacă de-abia se roagă cineva în curăţie, ce să zicem de rugăciunea duhovnicească? Sfinţii Părinţi aveau obiceiul să numească toate mişcările bune şi faptele duhovniceşti cu numele de rugăciune. Dar nu numai ei, ci şi toţi cei luminaţi prin cunoştinţă obişnuiau să socotească înseşi faptele bune rugăciune.

Totuşi e vădit că altceva este rugăciunea şi altceva sunt faptele săvârşite. Iar uneori unii zic că faptele acestei rugăciuni zise duhovniceşti sunt „cale”, alţii, „cunoştinţă” şi alţii, „vedere înţelegătoare”. Vezi cum schimbă Părinţii numirile în lucrurile duhovniceşti? Căci numirile se potrivesc întocmai numai lucrurilor de aici. Dar un nume potrivit sau adevărat pentru lucrurile veacului viitor nu există. Pentru ele nu e decât o cunoştinţă simplă, mai presus de orice numire şi de orice stihie şi formă şi culoare şi chip, şi de numele îmbinate. De aceea, când cunoştinţa sufletului se înalţă din lumea văzută, Părinţii se folosesc de numiri cum voiesc, întrucât nimeni nu cunoaşte întocmai numirile lumii viitoare. Ci se folosesc de numiri şi de pilde ca să sprijine prin ele cugetările sufletului, după cuvântul celui întru Sfinţi Dionisie, care a spus că „ne folosim de silabe şi numiri şi cuvinte ce ne stau la îndemână din pricina simţurilor”[180]. Dar când prin lucrarea Duhului sufletul e mişcat spre cele dumnezeieşti, ne sunt de prisos simţurile şi lucrările prin ele. Tot aşa puterile sufletului sunt de prisos lucrării duhovniceşti când sufletul se face asemenea dumnezeirii prin unirea neînţeleasă, şi se luminează de raza luminii celei înalte, în mişcările lui[181].

Deci crede, frate, că mintea are putere să deosebească mişcările ei până la locul rugăciunii curate. Când ajunge acolo şi nu se întoarce la cele dinapoi sau nu părăseşte rugăciunea, rugăciunea se face ca un fel de mijlocitoare între viaţa sufletească şi cea duhovnicească. Când se mişcă, e în ţara sufletească; iar când intră în ţara cealaltă, încetează să fie rugăciune. Căci Sfinţii, în veacul viitor, nu se roagă cu rugăciunea, mintea lor fiind înecată de Duhul, ci se sălăşluiesc, prin răpire, în slava

---

[180] Nichifor Theotoche dă o notă: „Dionisie Areopagitul, în scrierea *Despre numirile dumnezeieşti* (cap. I), zicând: «Acum acoperim potrivit nouă... cele gândite prin cele sensibile şi prin cele ce sunt cele mai presus de existenţă şi învăluim prin forme şi chipuri cele fără formă şi chip şi înmulţim prin varietatea simbolurilor împărţite simplitatea cea fără chip”.

[181] Sfântul Isaac Sirul preface cunoaşterea oarecum teologică a negrăitului dumnezeiesc în cunoaşterea dobândită prin rugăciune şi prin Duhul Sfânt. O umple adică de simţire superioară firii.

care-i veselește. Așa e și cu noi. Când mintea se învrednicește să simtă fericirea viitoare și uită de sine și de toate cele de aici, nu mai are vreo mișcare spre ceva. De aceea cu convingere îndrăznește cineva să spună că toată virtutea ce se săvârșește și toată rânduiala rugăciunii, fie în trup, fie în minte, e condusă și mișcată de libertatea voii; și însăși mintea, care e împărăteasă peste patimi, e condusă de libertate prin simțuri. Dar când conducerea o ia Duhul și peste minte domnește iconomia Lui, Care se face iconomul simțurilor și al gândurilor, libertatea e luată firii și atunci e condusă de cârmuirea Lui și nu mai conduce ea[182].

Și unde va mai fi rugăciunea, când firea nu mai are putere asupra sa (împotriva sa însăși), ci e condusă de altă putere, unde nu cunoaște, nici nu mai poate îndrepta mișcările cugetării spre cele spre care voiește, ci în timpul acela e ținută în robie și condusă unde nu simte? Ba nici voință nu mai are atunci, nici „nu mai știe de este în trup sau afară de trup”, după mărturia Scripturii (2 *Corinteni* 12, 2). Deci, în cel astfel robit și care nu mai știe de sine, mai este rugăciune? De aceea, nimeni să nu hulească și să nu îndrăznească să spună că e cu putință să se roage cineva cu o rugăciune duhovnicească. De această îndrăzneală se folosesc cei ce se roagă cu mândrie, dar sunt lipsiți de cunoștință. Ei se mint pe ei înșiși, spunând că, atunci când voiesc, se roagă cu rugăciunea duhovnicească. Dar cei smeriți la cuget și cuminți primesc să învețe de la Părinți și să cunoască hotarele firii și nu rabdă să predea cugetarea lor unei astfel de îndrăzneli.

Întrebare: Dar pentru ce, odată ce nu e rugăciune, e numit cu numirea de rugăciune acest har negrăit?

Răspuns: Pricina socotim că e aceasta: Pentru că se dă celor vrednici în vremea rugăciunii și își ia prilejul din rugăciune. Pentru că această slăvită stare nu are alt timp de sălășluire, ci timpul acesta, după mărturia Părinților. De aceea e numită cu numele de rugăciune, pentru că mintea e condusă din rugăciune spre acea fericire și pentru că rugăciunea e pricina ei și în alte timpuri nu are loc, cum arată scrierile Părinților. Căci vedem pe mulți dintre Sfinți, în viețile lor, stând la

[182] E o idee a Sfântului Isaac, că sufletul ajuns duhovnicesc și-a predat Duhului libertatea și că e atunci condus și nu mai conduce. Dar desigur că libertatea se lasă condusă în mod liber de Duhul. Libertatea e întărită prin aceasta, nu slăbită. Căci omul nu mai e atunci robul niciunei patimi. E condus de iubire și în nimic nu se mișcă mai liber ca în iubire. Se poate spune că însăși libertatea desăvârșită a Duhului, libertate desăvârșită a iubirii, a devenit libertatea lui, sau iubirea lui.

rugăciune, dar cu mintea răpită.

Iar de va întreba cineva pentru ce aceste daruri (harisme) mari şi negrăite au loc numai în timpul acesta, vom spune: Pentru că în timpul acesta e mai pregătit omul decât în orice alt timp şi e adunat în sine, încât poate lua aminte la Dumnezeu şi doreşte şi aşteaptă mila Lui. Şi pentru a spune pe scurt, acesta e timpul când cineva stă la poarta Împărăţiei pentru a cerşi. Şi cererea celui ce cere şi se roagă se cuvine să fie împlinită în acest timp. Căci în care alt timp e omul pregătit şi în stare de pază, ca în timpul în care se roagă? Sau se cuvine, oare, să primească vreunul dintre aceste daruri în vremea în care doarme, sau lucrează ceva, sau în care mintea îi este tulburată? Căci iată, deşi Sfinţii nu au niciun timp de nelucrare, deoarece în toată clipa sunt ocupaţi în cele duhovniceşti, nu sunt totdeauna pregătiţi să stea în rugăciune. Pentru că de multe ori cugetă la ceva dintre cele ale vieţii sau contemplă făpturile, împreună cu alte lucruri de folos. Dar în vremea rugăciunii, privirea minţii ia aminte numai la Dumnezeu şi spre El îşi întinde toate mişcările ei şi Lui Îi aduce cererile din inimă cu străduinţă şi cu căldură continuă. Şi de aceea, în această vreme, în care sufletul nu are decât această singură grijă, se cuvine să izvorască din Dumnezeu bunăvoinţa dumnezeiască.

Căci vedem că Duhul Sfânt coboară peste pâinea şi vinul puse pe altar, în clipele când preotul e pregătit şi stă la rugăciune şi cere îndurare lui Dumnezeu şi îşi adună mintea în această cerere. Şi lui Zaharia i s-a arătat îngerul în vremea rugăciunii şi i-a prevestit naşterea lui Ioan. La fel, lui Petru când se ruga în casă, în ceasul al şaselea, i s-a arătat vederea care l-a condus la chemarea neamurilor prin pânza coborâtă din cer cu vieţuitoarele în ea. De asemenea, lui Cornelie i s-a arătat îngerul şi i-a spus cele scrise despre el, când se ruga. Iar lui Isus, fiul lui Navi, i-a vorbit Dumnezeu când stătea plecat pe faţă în rugăciune. La fel, arhiereul auzea lângă jertfelnic, deasupra chivotului, cuvintele lui Dumnezeu; şi de acolo primea în chip tainic de la Dumnezeu vederile pentru toate ce erau de folos timpului; acolo unde arhiereul intra o dată pe an în vremea înfricoşătoare a rugăciunii tuturor seminţiilor adunate ale lui Israel, auzea arhiereul cuvintele lui Dumnezeu printr-o vedere înfricoşătoare negrăită, când intra în Sfânta Sfintelor şi se arunca pe sine pe faţă. O, ce înfricoşătoare era acea taină, care se slujea prin aceasta!

Astfel, toate vederile arătate Sfinţilor au loc în vremea rugăciunii. Căci ce alt timp e atât de sfânt şi de potrivit sfintei primiri a darurilor (harismelor), ca timpul rugăciunii, în care vorbeşte cineva cu Dumnezeu? Căci în acest timp, în care se fac cererile către Dumnezeu şi au loc întâlnirile cu El, omul adună cu silire toate mişcările şi gândurile din toate părţile şi nu gândeşte decât la Dumnezeu şi inima o are plină

de El. De aceea înţelege cele neînţelese. Căci Duhul cel Sfânt Se mişcă în el după măsura lui. Se mişcă în el luând prilej de la cele pentru care se roagă. Deci rugăciunea se întrerupe în vremea rugăciunii din mişcarea ei şi mintea e prinsă şi scufundată în uimirea răpirii şi uită de dorinţa din cererea sa. Şi mişcările ei se botează în beţie adâncă şi ea nu mai e în această lume şi nu mai e atunci în om deosebire între suflet şi trup, nici amintirea a ceva, precum a zis dumnezeiescul şi marele Grigorie: „Rugăciunea este curăţia minţii şi se taie prin răpire de lumina Sfintei Treimi”. Vezi cum se taie rugăciunea nu prin uimirea înţelegerii celor născute în minte din ea, cum am spus înainte la începutul scrierii şi în alte multe locuri? Şi iarăşi acelaşi zice: „Curăţia minţii este o călătorie în înălţime a gândurilor şi ea se ia la întrecere cu culoarea cerească în care străluceşte în vremea rugăciunii lumina Sfintei Treimi”[183].

Întrebare: Şi când se învredniceşte cineva de acest har întreg?

Răspuns: În vremea rugăciunii, zice, când mintea se dezbracă de omul vechi şi-l îmbracă pe cel nou, al harului. „Atunci îşi vede curăţia ei asemănătoare culorii cereşti, care s-a numit locul lui Dumnezeu de către bătrânii lui Israel, când S-a arătat lor în munte”[184].

Deci, precum am spus, acest dar al harului nu trebuie numit rugăciune duhovnicească, ci rodul rugăciunii curate, trimis prin Duhul Sfânt. Atunci mintea ajunge deasupra rugăciunii şi, prin aflarea a ceva mai înalt, rugăciunea încetează. Şi atunci nu se mai roagă cineva cu rugăciunea, ci iese din sine (ajunge în extaz) în lucrurile neînţelese, aflate mai presus de lumea muritorilor; şi în neştiinţa ei tace despre toate cele de aici. Aceasta este neştiinţa mai presus de cunoştinţă, de care s-a vorbit. Aceasta este cea despre care s-a zis că fericit este cel ce a primit neştiinţa nedespărţită de rugăciune, de care fie să ne învrednicim şi noi prin harul Unuia Născut Fiul lui Dumnezeu, Căruia se cuvin toată slava, cinstea şi închinăciunea, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

---

[183] Evagrie Monahul, *Capete despre deosebirea gândurilor,* cap. 18, în: *Filoc. rom.,* I, Ed. IBMO, Bucureşti, 2008, p. 83.

[184] Evagrie Monahul, *Capete despre deosebirea gândurilor,* cap. 18, în: *Filoc. rom.,* I, p. 83.

CUVÂNTUL XXXIII

Despre felul rugăciunii şi despre celelalte lucruri privitoare la pomenirea neîncetată, ce se cer neapărat şi sunt de folos, când cineva, citindu-le, le păzeşte cu dreaptă socoteală

Cea mai bună parte a harului credinţei este să fie încredinţat cineva despre împlinirea rugăciunii lui, prin nădejdea în Dumnezeu. Dar siguranţa credinţei în Dumnezeu nu o dă neştirbirea mărturisirii, deşi ea este maica credinţei, ci sufletul ce cunoaşte adevărul lui Dumnezeu din puterea vieţuirii. Odată ce afli în Sfintele Scripturi credinţa unită cu vieţuirea, să nu legi cunoaşterea credinţei, rămânând la simpla mărturisire dreaptă a ei. Căci credinţa ce dă siguranţa nădejdii nu e înţeleasă niciodată de cei nebotezaţi sau de cei ce au stricat înţelesul adevărului. Pentru că siguranţa credinţei se dă celor cu viaţa înaltă în suflet, pe măsura virtuţilor ce iau aminte la împlinirea poruncilor Domnului.

Meditarea neîncetată a Scripturii este lumina sufletului. Căci aceasta întipăreşte în suflet amintiri folositoare, pentru păzirea de patimi şi pentru stăruirea în dorul de Dumnezeu, în curăţia rugăciunii. Dar şi deschide în faţa noastră calea păcii pe urmele Sfinţilor. Totuşi să nu te îndoieşti în stihurile rugăciunilor noastre, când se fac cu multă trezvie şi cu străpungere neîncetată, fie rugăciunile, fie citirea din orice vreme.

Primeşte neapărat cuvintele spuse din experienţă (din cercare), chiar dacă cel ce le grăieşte este neînvăţat. Pentru că vistieriile cele mari ale împăraţilor pământului primesc bucuros adaosul obolului unui cerşetor şi râurile se umplu din micile pârâiaşe şi din ele se măresc în curgerea lor.

Despre paza amintirilor

Dacă amintirea bunătăţilor înnoieşte în noi virtutea, când cugetăm la acestea, e vădit că şi amintirea desfrânării înnoieşte în cugetarea noastră o poftă urâtă, când ne amintim de ea. Pentru că amintirea fiecăreia dintre acestea ne întipăreşte chipul deosebit al faptelor şi aduce în cugetarea noastră şi ne arată, ca şi cu degetul, fie urâţenia gândurilor noastre, fie înălţimea vieţuirii noastre, întărind în noi înţelesurile şi pornirile, fie ale celor de-a dreapta, fie ale celor de-a stânga; şi ne aflăm gândind la ele în ascunsul minţii noastre. Şi în cugetarea minţii noastre ia chip un fel sau altul al vieţuirii noastre şi astfel ne vedem pururea pe noi înşine. Aşadar, nu numai cugetarea ne vatămă pe noi, ci şi vederea noastră sufletească şi amintirea care le pricinuieşte pe acestea. Pe de altă parte nu numai lucrarea virtuţii ajută celui ce o desăvârşeşte pe ea, ci şi felul cugetării, care ia chip din

amintirea persoanelor ce o lucrează. Iar din acestea se poate cunoaşte că cei mai mulţi care au ajuns la treapta curăţiei se învrednicesc totdeauna, în cugetarea din timpul nopţii, de unele vederi sfinte şi aceste vederi întipărite în suflete li se fac pricină de bucurie în îndeletnicirea înţelegătoare a minţii. Şi de aceea se apropie cu căldură de lucrarea virtuţilor şi o flacără îmbelşugată se iveşte în ei, potrivit dorinţei lor. Şi spun că Sfinţii Îngeri iau înfăţişările unor vederi sfinte, cinstite şi bune şi se arată sufletului în închipuirile somnului, spre înălţarea gândurilor lui, spre bucurie şi mângâiere şi veselie. Şi ziua le mişcă sufletul la contemplarea gândurilor lor. Şi lucrarea sufletului se uşurează de bucuria celor sfinte.

Tot aşa şi în înşiruirea războaielor. Cel ce are obiceiul să cugete la cele rele e atras de către draci la năluciri potrivite acestora. Căci iau înfăţişări şi arată sufletului năluciri care-l sperie, lucrând în el mai mult în amintirile din timpul zilei. Şi uneori îl fac să slăbească din această închipuire ce-l înspăimântă, alteori îi arată greutatea vieţuirii în linişte şi în singurătate, şi altele de felul acesta.

Deci noi, fraţilor, să ne folosim în luarea-aminte la amintiri şi la descoperirea stării sufletului în ele, pururea, de discernământ. Să luăm seama la amintirile cugetării noastre, cu ce amintiri zăbovim în convorbiri şi pe care le alungăm repede de la noi, când se apropie de sufletul nostru; de zăbovim în cele ce ne vin din voia dracilor, care aruncă prilejuri patimilor, sau în cele din poftă, sau din iuţime, sau în cele de la Sfinţii Îngeri, care ne aduc ca pricini de bucurie şi de cunoştinţă amintirile ce ne trezesc prin gândurile ce le stârnesc, prin apropierea lor de noi, sau prin cele ce ne vin din obişnuinţele rele ce s-au întărit de mai înainte prin simţuri, din care se mişcă în suflet gândurile care ne răpesc în parte prin vreunul sau altul din simţuri, iar experienţa acestor două lucruri o câştigăm prin îndeletnicirea cu ele, cu discernământul cuvenit. E vorba de vederea lor şi de împlinirea lor cu fapta. Dar fiecăreia dintre ele să facem să-i urmeze o rugăciune deosebită.

Despre deosebirile dragostei

Iubirea ce se iveşte din unele lucruri e ca o candelă mică hrănită cu untdelemn, prin care se susţine lumina ei; sau ca un pârâu ce se naşte dintr-o ploaie, a cărui curgere încetează atunci când ploaia ce-l susţine se opreşte. Dar iubirea care are drept cauză pe Dumnezeu e ca un izvor ce ţâşneşte mereu şi a cărui curgere niciodată nu se opreşte (căci El singur este Izvorul iubirii) şi al cărui conţinut nu se va isprăvi niciodată.

Cum poţi să te rogi neîmprăştiat

Voieşti să te desfeţi în stihurile slujbei tale şi să primeşti simţirea cuvintelor Duhului, rostite de tine? Lasă cu totul cantitatea stihurilor şi să nu te îngrijeşti de măsurile lor sau de grija de a rosti stihurile ce ţin de felurile rugăciunii; şi părăseşte orice rostire din obişnuinţă şi gândeşte-te la ceea ce îţi spun ele şi la ceea ce se istoriseşte despre citirea vreunuia din cei călăuziţi de Dumnezeu. Să stăruie mintea ta în cugetarea lor până ce sufletul tău se va trezi prin înaltele lor înţelesuri, uimit de iconomia lui Dumnezeu şi prin aceasta se va mişca fie spre preamărirea Lui, fie spre întristarea cea de folos. Să primeşti orice este în ele spre rugăciune şi când mintea ta se va întări în acestea, a plecat tulburarea din ea. Căci nu este pacea minţii în lucrarea slugii[185], nici în libertatea fiilor, zăpăceala tulburării. Pentru că tulburarea are obiceiul să fure gustul înţelegerii şi al priceperii şi să le prade de înţelesurile lor, asemenea unei lipitori ce suge viaţa trupurilor odată cu sângele mădularelor lor. Căci tulburarea trebuie numită, de e cu putinţă, căruţa diavolului, deoarece satana are obiceiul să se suie mereu călare pe minte şi să aducă cu el toată povara patimilor şi să intre în sufletul slăbănogit şi să-l scufunde în zăpăceală. Ia seama la aceasta, cu tot discernământul. Nu fi în vremea rostirii stihurilor cântării tale ca unul ce primeşte cuvintele de la altul, ca să nu-ţi închipui că înmulţeşti prea mult lucrarea cugetării şi să ieşi din străpungerea inimii şi din bucuria lor, ci ca de la tine, ca să rosteşti cuvintele tale ca pe o cerere plină de străpungere şi cu pătrunderea discernământului, ca cel ce înţelege lucrul lui cu adevărat[186].

Însemnează-ţi de unde vine trândăvia şi de unde, împrăştierea

Trândăvia vine din împrăştierea cugetării. Şi aceasta, din nelucrare, din necitire şi din întâlniri deşarte, sau dintr-un stomac prea plin.

Nu trebuie să ne împotrivim gândurilor, ci să le predăm lui Dumnezeu

Cel ce nu se împotriveşte gândurilor semănate în noi de vrăjmaşul, ci taie convorbirea cu ele prin rugăciune către Dumnezeu, arată că mintea lui a primit înţelepciune de la har şi cunoştinţa lui cea adevărată l-a eliberat pe el de multe lucruri; şi prin aflarea cărării celei scurte, la care a ajuns, a tăiat împrăştierea căii celei lungi. Căci nu avem în toată vremea puterea să ne împotrivim tuturor gândurilor ce se ridică împotriva noastră, ca să le oprim, ci de multe ori primim de la ele o rană ce nu se vindecă multă vreme. Pentru că ai ca potrivnici pe unii care au

---

[185] În lucrarea slugii, care face lucru de mântuială.

[186] Să citeşti cuvintele citite, ca exprimând cererile, durerile şi laudele tale adresate lui Dumnezeu.

şase mii de ani[187]. Şi aceasta îi face în stare ca să te poată răni peste măsura înţelepciunii şi înţelegerii tale. Şi chiar de îi vei birui, întinăciunea gândurilor îţi murdăreşte cugetul şi răul lor miros rămâne multă vreme în mirosul nărilor tale. În primul rând să te faci liber de toate acestea prin frică. Pentru că nu e alt ajutor ca Dumnezeu.

Despre lacrimi

Lacrimile din rugăciunea ta sunt un semn al milei lui Dumnezeu, cu care s-a învrednicit sufletul tău în pocăinţa lui; şi că ea a fost primită şi a început să intre prin lacrimi în câmpia curăţiei. Căci ochii nu pot vărsa lacrimi de nu vor fi înlăturate gândurile celor trecătoare; şi de nu vor arunca gândurile tale de la ele grija lumii şi nu se va ivi din ele dispreţuirea lumii; şi de nu vor începe să pregătească merindea pentru ieşirea din viaţa aceasta; şi de nu vor începe să se mişte în suflet gânduri privitoare la unele lucruri din cealaltă viaţă. Căci lacrimile vin din cugetarea cea curată neîmprăştiată, din gândirea multă, neîncetată şi neabătută la cele de mai sus şi din amintirea vreunui lucru subţire care s-a ivit în cugetare şi întristează inima prin amintirea lui. Din acestea se înmulţesc lacrimile şi sporesc tot mai mult.

Despre lucrul de mână şi despre iubirea de arginţi

Când, stăruind în liniştea ta, te apuci de lucrul mâinilor, să nu faci din porunca aceasta a Părinţilor acoperământ iubirii tale de arginţi. Acesta să-ţi fie un lucru neînsemnat, pentru înlăturarea trândăviei; un lucru care să nu-ţi tulbure mintea. Şi de doreşti să te îndeletniceşti cu lucrul mâinilor mai mult de dragul milosteniei, cunoaşte că rugăciunea e mai presus de aceasta în treapta ei. Iar de lucrezi pentru trebuinţa trupului tău, dacă nu e nesăţios, îţi ajunge spre împlinirea trebuinţei tale ceea ce îţi rânduieşte Dumnezeu. Că niciodată n-a lăsat Dumnezeu pe lucrătorii Lui să fie lipsiţi de cele trecătoare. Căci a zis Domnul: „Căutaţi mai întâi Împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi toate acestea se vor adăuga vouă, înainte ca voi să le cereţi” (cf. *Matei* 6, 33).

Căci a zis careva dintre Sfinţi, că nu aceasta e vrednicia vieţuirii tale, ca să saturi pe cei flămânzi, nici să se facă chilia ta casă de oaspeţi pentru străini. Această vieţuire e rânduită celor din lume şi e lăsată mai degrabă ca un bine pe seama lor, nu pe seama celor retraşi din lume şi liberi de cele văzute, care-şi păzesc mintea lor în rugăciune.

---

[187] E vorba de dracii care au fost creaţi odată cu lumea, deşi la Iov (38, 7) şi la Grigorie Teologul se spune că ei au fost creaţi, odată cu toţi îngerii, înainte de lume. Nichifor Theotoche socoteşte că îngerii au fost creaţi puţin înainte de lumea văzută şi în legătură cu ea.

CUVÂNTUL XXXIV

Despre mătănii şi despre altele

Să nu socoteşti nelucrare ieşirea din sine (extazul) a rugăciunii neîmprăştiate, adunate şi îndelungate, pentru motivul că ai lăsat psalmii. Şi mai mult decât îndeletnicirea cu stihurile, iubeşte în rugăciune mătăniile. Căci când acestea te ajută, ţin locul slujirii. Şi când în această slujire ţi se dă darul (harisma) lacrimilor, să nu socoteşti desfătarea adusă de ele ca o nelucrare. Căci în harul lacrimilor stă plinătatea rugăciunii.

În timpul când cugetarea ta e împrăştiată, stăruie mai mult în rugăciune şi în citire. Dar nu orice scriere e de folos. Iar mai mult decât faptele, iubeşte liniştea. Preţuieşte citirea, de e cu putinţă, mai mult decât starea în picioare. Căci aceasta este izvorul rugăciunii curate. Deci nu te lenevi nicidecum, ci adună-te cu trezvie din împrăştiere. Căci rădăcina vieţuirii este psalmodierea. Dar cunoaşte şi aceasta: că faptele trupului folosesc mai mult decât cântarea de stihuri cu împrăştiere. Iar întristarea cugetului e mai de preţ decât osteneala trupului. În vremea trândăviei, trezeşte-te şi mişcă-ţi puţin râvna. Căci aceasta deşteaptă mult inima şi încălzeşte gândurile sufletului. În vremea trândăviei, iuţimea ajută firii, contrar poftei. Căci risipeşte răceala sufletului. Iar trândăvia obişnuieşte să vină asupra noastră din aceste pricini: fie din îngreunarea pântecelui, fie din multa lucrare.

Buna rânduială a lucrării este lumina cugetului. Nu e altceva mai de preţ decât cunoştinţa. Orice rugăciune ce o aduci noaptea să fie mai de preţ în ochii tăi decât toate faptele de peste zi. Să nu-ţi îngreuiezi pântecele, ca să nu se zăpăcească cugetul tău şi să fii tulburat de împrăştiere când te scoli noaptea; şi să se moleşească mădularele tale şi să te afli tu însuţi plin de moliciune femeiască, ba şi sufletul să-ţi fie întunecat şi gândurile tulburi şi să nu le poţi aduna nicidecum în cântarea stihurilor, din pricina întunecării lor. Atunci gustul tuturor va fi amar în tine şi nu ţi se va îndulci cântarea stihurilor, din a cărei felurime mintea obişnuieşte să guste, prin sprinteneala şi lumina cugetării.

Iar când buna rânduială a nopţii se tulbură, mintea se zăpăceşte în lucrarea de zi şi, umblând în întuneric, nu se desfată cum trebuie nici de citire. Căci se abate ca un vifor peste gânduri, fie că se ocupă de rugăciune, fie de meditaţie. Pentru că plăcerea ce se dă ziua nevoitorilor izvorăşte din lucrarea de noapte în mintea cea curată. Orice om care n-a făcut cercarea liniştirii îndelungate să nu aştepte să afle în sine ceva mai mult din bunătăţile nevoinţei, chiar de este mare, înţelept şi învăţător şi

are multe virtuţi.

Ia seama să nu ţi se slăbească trupul prea mult, ca să prindă putere trândăvia împotriva ta şi să ţi se răcească sufletul din gustarea ei. Fiecare trebuie să-şi cântărească ca într-o cumpănă vieţuirea sa. În vremea în care eşti sătul, păzeşte-te de încrederea în tine. Şederea ta să fie cu neprihănire şi atunci când e de trebuinţă. Mai ales fii cumpătat şi curat în vremea cinei şi ia seama nu numai la gândurile tale, ci şi la mădularele tale. Păzeşte-te de părerea de sine în timpul schimbărilor celor bune. Arată-ţi Domnului cu sârguinţă slăbiciunea şi simplitatea ta, ca să fii păzit în rugăciune de părerea de sine cea subţire şi să nu fii lăsat să fii ispitit de lucruri urâte. Căci mândriei îi urmează curvia şi părerii de sine, rătăcirea.

Lucrul mâinilor tale fă-l pentru trebuinţă, mai bine-zis pentru a te lega în liniştea ta. Să nu slăbeşti încrederea ta în Purtătorul-de-grijă. Căci El rânduieşte în chip luminat cele ale casnicilor Săi. El rânduieşte pe cei ce se încred în El, şi nu în mâinile oamenilor, să şadă în pustia nelocuită. De te ajută Domnul în cele trupeşti fără să lucrezi, când te străduieşti în grija de sufletul tău, se mişcă în tine, din uneltirea ucigaşului diavol, gândul că pricina acestei purtări de grijă eşti tu. Şi atunci, odată cu gândul acesta, încetează şi purtarea de grijă a lui Dumnezeu faţă de tine. Şi în aceeaşi clipă ţâşnesc împotriva ta o mulţime de încercări, fie din părăsirea ta de către Purtătorul-de-grijă, fie din reînnoirea durerilor şi a bolilor mişcate în trupul tău. Şi nu pentru simpla mişcare a acestui gând te părăseşte Dumnezeu, ci pentru că cugetarea ta stăruie în acest gând. Căci Dumnezeu nu pedepseşte pe om şi nu-l judecă pentru mişcarea fără voie, nici dacă consimţim cu ea o clipă. Pentru că dacă în acea clipă împungem patima şi se iveşte în noi străpungerea, nu ne va pune Domnul la socoteală această negrijă, ci numai pe aceea pe care a primit-o cu adevărat cugetarea noastră şi a căutat la ea cu nesimţire şi apoi a primit-o ca pe una ce se cuvenea şi îi era de folos şi nu a socotit-o ca pe o grijă păgubitoare. Şi noi pururea să ne rugăm Domnului aşa:

Rugăciune

Hristoase, plinirea adevărului, adevărul Tău să răsară în inimile noastre; şi să ştim să umblăm după voia Ta în calea Ta.

*

Când un gând viclean se seamănă în tine, fie privitor la cele care sunt departe, fie al obişnuinţei tale de mai înainte şi se arată continuu pe sine minţii, să ştii cu adevărat că-ţi ascunde o cursă. De aceea trezeşte-te la vreme şi veghează. Iar de este din partea celor de-a dreapta şi bune, cunoaşte că Dumnezeu voieşte în oarecare fel să-ţi dea ţie viaţa şi de aceea mişcă în tine mereu ceva în afara obiceiului. Iar de e un gând

întunecos şi ai îndoieli cu privire la el şi nu poţi ajunge să ştii limpede de e din cele ale tale, sau de e tâlhar, sau spre ajutor, sau o cursă, ascunzându-se sub înfăţişarea binelui, să te pregăteşti împotriva lui în rugăciune prelungită şi adâncă, ziua şi noaptea, cu multă priveghere. Să nu-l respingi, dar nici să nu te învoieşti cu el, ci roagă-te cu sârguinţă şi cu căldură în privinţa lui. Şi să nu încetezi să chemi pe Domnul. Şi El îţi va arăta ţie de unde este.

Despre tăcere

Mai presus de toate, iubeşte tăcerea, că ea te apropie de rod. Căci limba e slabă în tâlcuirea celor dumnezeieşti. Întâi să ne silim să tăcem. Şi din tăcere se naşte în noi ceva ce ne conduce spre tăcere. Să-ţi dea Dumnezeu să simţi ceva ce se naşte din tăcere. De începi această vieţuire, nu ştiu câtă lumină îţi va răsări ţie de aici!

Să nu socoteşti, frate, că ceea ce s-a spus despre acel minunat Arsenie, când au venit la el părinţii şi fraţii să-l vadă pe el şi a şezut cu ei tăcând şi i-a slobozit pe ei în tăcere, a făcut-o nu numai pentru că aşa a voit, ci pentru că s-a silit pe sine la aceasta de la început. Din deprinderea acestei lucrări se naşte în inimă, după o vreme, o plăcere, şi cel ce o deprinde face trupul cu sila să stăruie în linişte. Şi din această vieţuire se naşte în noi mulţimea de lacrimi. Şi într-o vedere minunată, inima simte ceva în ele, prin darul deosebirii, într-o vreme, cu osteneală, şi în altă vreme, din uimire (răpire). Căci inima se micşorează şi se face prunc[188]. Şi, când începe să se roage, curg mai întâi lacrimile.

Mare este omul care prin răbdarea mădularelor lui a dobândit această obişnuinţă în lăuntrul sufletului lui. Când vei pune toate faptele acestei vieţuiri ale tale pe o parte şi tăcerea pe cealaltă, o vei afla pe cea din urmă cântărind mai mult. Multe mângâieri au oamenii. Dar când se apropie cineva de tăcere, lucrarea de păzire a lor e de prisos. Şi toate lucrările i se fac aceluia de prisos[189]. Şi el însuşi se află înălţat deasupra lor, pentru că s-a apropiat de desăvârşire.

Tăcerea este de ajutor liniştii. Cum aşa? Pentru că e cu neputinţă ca atâta vreme cât ne aflăm locuind între mulţi, să nu fim întâmpinaţi de cineva. Căci nici Arsenie, cel deopotrivă cu îngerii, care iubea liniştea mai mult decât toţi, n-a putut să stea despărţit de ei. Căci suntem

---

[188] Pruncul plânge pentru că se simte slab şi nevinovat şi nu-şi ascunde slăbiciunea prin mândrie.

[189] Lucrarea de păzire de gânduri rele e de prisos, pentru că în tăcere se cuprinde şi păzirea. Ea e concentrare adâncă în cele dumnezeieşti, care covârşesc puterea de atracţie a gândurilor. În ea se cuprind şi rugăciunea, şi gândul neîncetat la Dumnezeu şi deci curăţia de gânduri.

întâmpinaţi de părinţii şi de fraţii ce sunt cu noi şi ne întâlnim cu ei pe neaşteptate. Acel vrednic de fericire ştia că ocolirea acestora în biserică sau în altă parte nu e cu putinţă cât suntem aproape cu locuinţa de oameni. Şi fiindcă de multe ori nu putea să se ţină departe, în locul unde trăia, de apropierea oamenilor şi de călugării ce locuiau în acele locuri, a învăţat prin har chipul tăcerii neîncetate. Şi dacă vreodată, din vreo trebuinţă neapărată, deschidea uşa sa vreunora din ei, aceia se bucurau şi numai de vederea lui. Iar folosirea cuvântului şi trebuinţa lui se făcuse de prisos între ei.

Mulţi dintre părinţi au ajuns prin vederea aceasta la starea că se păzeau pe ei de a primi vreun adaos de bogăţie duhovnicească la învăţătura pe care o primeau prin vederea Fericitului. Şi unii dintre ei se legau pe ei de o piatră, sau cu o frânghie, sau îşi topeau trupul cu foamea în vremea când voiau să iasă la oameni. Căci mult foloseşte foamea la înfrânarea simţurilor.

Am cunoscut, frate, mulţi părinţi mari şi minunaţi, care se îngrijeau mai mult de buna rânduială a simţurilor şi de viaţa cuvenită a trupului, decât de fapte. Căci prin acestea se naşte buna rânduială a gândurilor. Multe pricini vin asupra omului fără voia lui, făcându-l să iasă din hotarul slobozeniei lui. Şi de nu-şi va păzi simţurile lui printr-o obişnuinţă nestrămutată, pe care şi-a câştigat-o de mai înainte, multă vreme nu va putea intra în sine însuşi, ca să-şi afle starea sa de pace de mai înainte.

Sporirea inimii se înfăptuieşte prin stăruirea ei întru nădejde. Sporirea vieţuirii se face prin desprinderea de toate. Aducerea-aminte de moarte pricinuieşte stăpânirea cea bună a mădularelor dinafară. Încântarea sufletului este bucuria ce înfloreşte în inimă din nădejde. Sporirea cunoştinţei vine din cercările cele bune pe care le primeşte mintea înăuntru în fiecare zi din cele două schimbări (în bine şi în ispitire). Pentru că, deşi în anumite timpuri vine peste noi şi trândăvia, din pricina singurătăţii (şi poate că şi ea e îngăduită din iconomie), avem totuşi şi mângâierea nădejdii ce ţâşneşte covârşitor din cuvântul credinţei ce-l avem în inimă. Căci bine a spus careva dintre purtătorii de Dumnezeu că ajunge celui credincios dorul de Dumnezeu, ca să i se facă mângâiere chiar şi de pierderea sufletului (vieţii) pentru Dumnezeu. Căci cum vor vătăma necazurile pe cel ce dispreţuieşte însăşi viaţa sa pentru desfătarea şi mângâierea bunătăţilor viitoare?

Dar îţi cer, frate, şi aceasta: Să biruiască în tine pururea cumpăna milosteniei, până ce vei simţi în tine mila (lui Dumnezeu) faţă de lume[190]. În aceasta ne facem oglindă, că vedem în noi asemănarea şi

[190] E vorba de mila ce a avut-o Domnul faţă de oameni (*Matei* 9, 36), sau de

întipărirea adevărată a Celui ce e şi prin fire, şi prin fiinţă Dumnezeu. Prin aceasta şi prin cele ca acestea suntem luminaţi ca să ne mişcăm după Dumnezeu, printr-o hotărâre limpede. Căci inima aspră şi nemilostivă nu se curăţă niciodată[191]. Dar omul milostiv este doctor chiar al sufletului său, pentru că alungă întunericul patimilor din lăuntrul său, ca printr-o suflare puternică. Iar aceasta este o datorie bună faţă de Dumnezeu, după cuvântul evanghelic al vieţii.

Când te apropii de aşternutul tău, zi către el: „O, aşternut, poate noaptea aceasta mi te vei face mormânt. Şi nu ştiu, de nu cumva în loc de somnul vremelnic va intra în mine în această noapte somnul cel veşnic". Cât timp mai ai deci picioare, aleargă spre lucrare, înainte de a fi legat cu legătura aceea care nu mai poate fi dezlegată. Cât timp mai ai degete, răstigneşte-te pe tine în rugăciune, înainte de a ajunge la moarte. Cât timp mai ai ochi, umple-i cu lacrimi înainte de a fi acoperiţi de ţărână. Căci precum trandafirul e bătut de vânt şi se veştejeşte, aşa se va întâmpla cu una dintre părţile tale şi vei muri. Pune-ţi în inimă, o, omule, gândul că vei pleca, spunându-ţi mereu: „Iată a ajuns la uşă trimisul ce vine după mine! De ce şed? Mă aşteaptă plecarea veşnică, ce nu are întoarcere". Cel ce doreşte să stea de vorbă cu Hristos iubeşte singurătatea; iar cel căruia îi place să fie lăsat cu cei mulţi e prieten al lumii. De iubeşti pocăinţa, iubeşte şi liniştea. Căci în afară de linişte, nu se desăvârşeşte pocăinţa. Iar de ţi se împotriveşte cineva prin cuvânt în privinţa aceasta, nu te sfădi cu el. De iubeşti liniştea, maica pocăinţei, iubeşte cu plăcere şi mica păgubire a sufletului şi defăimările şi nedreptăţile ce-ţi vin de pe urma ei. Căci fără această pregătire, nu vei putea vieţui în linişte, cu libertate şi netulburat. Iar de dispreţuieşti acestea, te vei face părtaş de linişte, potrivit cu voia lui Dumnezeu, şi vei stărui în ea, precum voieşte Dumnezeu. Iubirea liniştii este unită cu o aşteptare neîncetată a morţii.

Mai cunoaşte şi aceasta, tu, cel care ai darul deosebirii, că nu ne sălăşluim cu sufletul în singurătate şi în linişte şi nu ne zăvorâm, pentru faptele care întrec pe cele rânduite de canoane. Căci se ştie că mai mult le înlesneşte pe acestea viaţa de obşte cu mulţi, pentru râvna ce o prilejuieşte trupului. Dacă ar fi fost nevoie de acestea, n-ar fi fost unii dintre părinţi, care, părăsind viaţa de întâlniri şi comunicarea cu oamenii, să locuiască unii în morminte, iar alţii să-şi aleagă zăvorârea

---

mila lui Dumnezeu faţă de lume: „Plin e pământul de mila Lui" (*Psalmii* 32, 5), şi „Fiţi milostivi precum Tatăl vostru milostiv este" (*Luca* 6, 36). În mila omului se arată mila lui Dumnezeu. Omul devine organ prin care se manifestă mila lui Dumnezeu.

[191] Învârtoşarea e una cu necurăţia, pentru că e preocuparea egoistă de sine.

într-o chilie singuratică. Prin aceasta şi-au slăbit în chip deosebit trupul şi l-au făcut să nu poată împlini canoanele lor, din pricina slăbiciunii şi a trudei trupeşti; ba au răbdat cu plăcere şi bolile grele ce le-au venit în toată viaţa lor. Din pricina aceasta nu puteau nici să stea pe picioarele lor, nici să-şi facă rugăciunea obişnuită, sau să-şi facă doxologia cu gura; ba nu rosteau nici psalmii, nici altceva din cele ce se săvârşesc cu trupul. Le erau de ajuns doar neputinţa trupului şi liniştea în locul tuturor canoanelor. Acesta le era chipul petrecerii în toate zilele vieţii lor. Şi în toată această părută nelucrare, niciunul dintre ei nu dorea să-şi părăsească chilia sa şi, din pricina neîmplinirii vreunei lucrări a pravilei, să umble pe afară, sau să se veselească de glasurile din biserici şi de slujirea altora.

Cel ce-şi simte păcatele lui e mai bun decât cel ce scoală morţii prin rugăciunea lui, când locuieşte în mijlocul multora. Cel ce suspină un ceas pentru sufletul său e mai bun decât cel ce foloseşte lumii întregi prin gândirea lui. Cel ce s-a învrednicit să se vadă pe sine e mai bun decât cel ce s-a învrednicit să vadă pe îngeri. Căci cel din urmă comunică prin ochii trupeşti, dar cel dintâi prin cei ai sufletului. Cel ce urmează lui Hristos în tânguirea de unul singur e mai bun decât cel ce se laudă pe sine în adunări. Şi nimeni să nu amintească de cuvântul Apostolului: „M-am rugat să fiu anatema de la Hristos” (*Romani* 9, 3). Căci celui ce a primit puterea lui Pavel, i s-a poruncit să facă şi aceea. Iar Pavel a primit din Duhul cel sălăşluit în el puterea spre folosirea lumii, precum a mărturisit el însuşi, că nu făcea aceasta cu voia lui: „Că de nevoie îmi este, şi vai mie de nu voi binevesti” (*1 Corinteni* 9, 16). Şi alegerea lui Pavel nu avea în vedere pocăinţa lui, ci binevestirea către oameni. În scopul acesta a primit putere prisositoare.

Dar noi să iubim, fraţilor, liniştea, până ce va fi omorâtă legea din inima noastră; şi să ne aducem aminte pururea de moarte şi prin cugetarea la aceasta să ne apropiem de Dumnezeu întru inima noastră şi să dispreţuim deşertăciunea lumii; şi se va dispreţui plăcerea ei în ochii noştri şi vom răbda cu plăcere în trupul nostru bolnav nelucrarea neîncetată, cea din vieţuirea liniştită. Ca prin aceasta să ne învrednicim de desfătarea cu cei ce în peşteri şi în crăpăturile pământului aşteaptă descoperirea cea lăudată a lui Dumnezeu, din cer. Că a Lui şi a Tatălui Lui şi a Sfântului Lui Duh sunt slava, cinstea, stăpânirea şi închinăciunea în vecii vecilor. Amin.

CUVÂNTUL XXXV

Pentru ce oamenii sufletești caută întru cunoștință spre cele duhovnicești potrivit cu grosimea trupului.

Și cum se poate înălța cugetarea din aceasta.

Și care e cauza neeliberării de aceasta.

Și când și în ce fel poate stărui cugetarea în afara închipuirilor în vremea rugăciunii

Binecuvântată este mărirea Domnului, care deschide ușa înaintea noastră, ca să nu mai avem altă cerere, decât dorința de El. Căci prin aceasta părăsim toate și sufletul iese numai spre urmărirea Lui, deoarece nu mai are vreo grijă care-l împiedică de la vederea Domnului. Căci pe cât părăsește cugetarea grija celor văzute și se îngrijește întru nădejde de cele viitoare, pe măsura înălțării ei din grija trupului și din îndeletnicirea ei cu aceea, pe atât se subțiază și se strălumineazǎ în rugăciune. Și pe cât se eliberează trupul din legăturile lucrurilor, pe atât se eliberează și cugetarea. Și pe cât se eliberează cugetarea de legăturile grijilor, pe atât se strălumineazǎ (se face străvezie). Și pe cât se strălumineazǎ, pe atât se subțiază și se înalță din înțelesurile veacului acestuia, purtător al grosimii chipurilor. Și atunci cugetarea poate să contemple pe Dumnezeu, potrivit cu Sine[192]. Și nu ca noi. Căci de nu se face mai întâi omul vrednic de descoperire, nu o poate cunoaște. Și dacă nu ajunge la curăție, gândurile lui nu se fac străvezii, ca să poată vedea (contempla) cele ascunse. Și până ce nu se eliberează de toate cele văzute, potrivit zidirii lor, nu se eliberează de gândurile privitoare la ele, nici nu scapă de îndeletnicirea cu gândurile întunecoase. Iar unde e întuneric, acolo sunt și gânduri încurcate și patimi. Și dacă nu se eliberează omul de acestea, cum am zis, și de pricinile lor, cugetarea nu va vedea cele ascunse. De aceea ne-a poruncit Domnul să ținem înainte de toate neagonisirea și să ne depărtăm de tulburarea lumii și să ne desfacem de grija de toți oamenii. „Căci cel ce nu se va desface de orice om și de toate ale lui și nu se va tăgădui pe sine, nu poate să-Mi fie Mie ucenic” (cf. *Luca,* 14, 33).

Deci ca să nu se vatăme cugetarea prin toate, prin vedere, prin auz, prin grija lucrurilor, de pierderea lor, de sporirea lor, de vreun om, și pentru a se lega pe ea numai cu nădejdea în El, Domnul a cerut lepădarea de toată grija cugetului și a întristării pentru toate, ca să nu dorim decât vorbirea cu El. Dar rugăciunea are nevoie de multă

---

[192] A contempla pe Dumnezeu potrivit cu Sine e a-L contempla în chip dumnezeiesc, și nu în chip omenesc ; deci, prin har și cu subțirime, și nu natural și în chip grosier.

deprindere, ca, prin timpul îndelungat petrecut în ea, cugetarea să se înţelepţească. Căci după neagonisirea care desface gândurile noastre din legături, rugăciunea cere stăruinţă. Pentru că din stăruirea în timp câştigă cugetarea deprindere şi poate să alunge gândul de la ea şi învaţă din multa cercare cele ce nu poate să le primească de la altul. Căci orice fel de vieţuire la care s-a ajuns ia putere din felul de vieţuire de dinainte de ea şi cere cele dinaintea ei spre aflarea celor de după ea. Rugăciunea are înainte de ea retragerea. Şi retragerea s-a făcut pentru rugăciune. Şi rugăciunea însăşi, pentru ca să dobândim dragostea de Dumnezeu. Căci în ea aflăm pricinile ca să iubim pe Dumnezeu.

Dar şi aceasta se cuvine să o ştiţi, iubiţilor, că fiecare vorbire ce se face întru ascuns şi toată grija înţelegerii drepte a lui Dumnezeu şi toată cugetarea la cele duhovniceşti îşi au dreptarul şi izvorul în rugăciune şi se socotesc în lăuntrul numelui rugăciunii şi se află adunate în lăuntrul acestui nume, fie că e vorba de felurile citirilor, fie de glasurile gurii înălţate spre preamărirea lui Dumnezeu, fie de grija întristată de Domnul, fie de închinăciunile trupului, fie de cântarea stihurilor, fie de celelalte, din care vine pe rând rugăciunea curată şi se naşte dragostea de Dumnezeu.

Căci dragostea e din rugăciune; şi rugăciunea, din vieţuirea în retragere. Iar de retragere avem nevoie ca să avem putinţa să ne îndeletnicim numai cu Dumnezeu. Iar retragerii îi premerge lepădarea de lume. Căci de nu se leapădă omul de lume şi nu se linişteşte de toate ale ei, nu se poate însingura. Iar înainte de lepădare are loc răbdarea. Şi înaintea răbdării, ura lumii. Şi înaintea acesteia, frica şi dorul. Căci de nu se va înspăimânta inima de frica gheenei şi nu o va face dorul să vină la dorinţa fericirilor, nu se va mişca în ea ura lumii acesteia. Şi de nu premerge răbdarea în cugetare, nu poate alege loc sălbatic şi deşert de locuitori. Şi de nu-şi alege o viaţă retrasă, nu poate să stăruie în rugăciune. Şi de nu stăruie în îndeletnicirea cu Dumnezeu, ci rămâne în gândurile amestecate în rugăciune şi în cele ce-i urmează, de care am vorbit, nu va ajunge la simţirea dragostei.

Deci dragostea de Dumnezeu vine din convorbirea cu El. Iar îndeletnicirea cu rugăciunea vine din linişte şi liniştea din neagonisire. Şi neagonisirea se naşte din răbdare şi din ura poftelor. Şi ura poftelor, din frica gheenei şi din aşteptarea fericirilor. Iar poftele le urăşte cel ce cunoaşte rodul ce i se pregăteşte din ele şi de la ce fericire e împiedicat din pricina lor. Astfel orice fel de vieţuire e legat de cel de dinaintea lui şi ia sporire din el şi se strămută la altul mai înalt. Şi de lipseşte unul dintre felurile ei, nu poate lua fiinţă şi nu se poate vedea cel de după el. Că toate se destramă şi se pierd. Iar ce este mai mult decât acestea întrece hotarul celor spuse. Iar Dumnezeului nostru se cuvin slava şi mărirea în

veci. Amin.

CUVÂNTUL XXXVI

Nu se cuvine a pofti şi a căuta, fără neapărată trebuinţă, să se facă semne vădite prin mâinile noastre

În orice vreme Domnul Se află aproape spre ajutorul Sfinţilor Săi, dar El nu-Şi arată puterea Sa oricând în chip vădit în vreo faptă oarecare şi în vreun semn simţit, ca să nu ne înnebunească ajutorul dat şi să ne pregătească vreo vătămare. Şi aceasta o face, purtând grijă de Sfinţii Săi, voind adică să le arate că nicio clipă nu sunt lipsiţi de grija ascunsă a Lui. Dar îi lasă în tot lucrul să lupte după puterea lor şi să se ostenească în rugăciune. Însă în lucrul care îi biruieşte pe ei pentru greutatea lui şi pentru că au slăbit şi au fost părăsiţi de El, şi pentru că firea lor nu e pe măsura lui, lucrează El Însuşi după mărimea puterii Sale, spre folosul lor, şi îi ajută precum El Însuşi ştie. Şi îi întăreşte, după putinţă, până ce iau puterea împotriva necazului lor. Căci îi ajută, prin cunoştinţa dăruită lor, să desfacă multa împletire a necazului şi-i trezeşte, prin înţelegerea lui, la preamărirea Lui care le e de folos în amândouă felurile. Iar de e nevoie să fie arătate fapta şi lucrul, o face aceasta neapărat. Dar felurile Lui de lucrare sunt preaînţelepte şi le săvârşeşte când au nevoie şi sunt strâmtoraţi, şi nu oricum ar fi.

Cel ce arată îndrăzneală într-un astfel de lucru şi cere lui Dumnezeu şi doreşte să se facă minuni şi puteri prin mâinile lui, este ispitit de dracul ce râde de el, în cugetarea lui, care se laudă ca unul ce a slăbit în conştiinţa lui. Noi trebuie să cerem în necaz ajutorul lui Dumnezeu. Dar a ispiti pe Dumnezeu fără neapărată trebuinţă e primejdios. Şi nu e drept cu adevărat cel ce doreşte aceasta. Multor Sfinţi le-a împlinit Dumnezeu ceva prin bunăvoinţa Lui. Dar cel ce cere şi doreşte aceasta cu voia sa, fără să fie nevoie, cade din paza de sine şi alunecă din cunoştinţa adevărului. Căci dacă cel ce cere e ascultat în ceea ce cere, aşa cum îndrăzneşte el faţă de Dumnezeu, îşi găseşte în el loc cel-viclean şi îl strămută la mai mari păcate decât acesta. Dar drepţii adevăraţi nu numai că nu poftesc acestea, ci şi când li se dau, le resping. Şi nu numai în ochii oamenilor nu le voiesc acestea, ci, în chip ascuns, în ei înşişi.

Căci iată că un oarecare dintre Sfinţii Părinţi a primit prin curăţia lui, din har, darul (harisma) să cunoască dinainte pe cei ce vor veni la el şi a cerut lui Dumnezeu, rugându-se şi alţi Sfinţi, rugaţi spre aceasta de bătrân, să se ia de la el darul acesta. Iar dacă unii dintre ei au primit daruri (harisme), le-au primit de nevoie sau pentru simplitatea lor. Pe

ceilalţi semnul dumnezeiesc nu i-a mişcat, ci l-au văzut ca pe o întâmplare. Fericitul acela, Sfântul Amon, când a plecat ca să facă închinăciune marelui Sfânt Antonie şi a rătăcit calea, ce-a zis către Dumnezeu? Şi ce a făcut Dumnezeu? Aminteşte-ţi şi de Avva Macarie şi de ceilalţi. Drepţii adevăraţi socotesc pururea în ei că nu sunt vrednici de Dumnezeu. Şi în aceasta sunt dovediţi că sunt adevăraţi, că se socotesc pe ei păcătoşi şi nevrednici de grija Lui. Şi o mărturisesc aceasta în chip ascuns şi arătat şi sunt înţelepţiţi spre aceasta de Sfântul Duh, ca să nu fie părăsiţi de grija ce li se cuvine şi de pornirea de a lucra cât încă sunt în viaţa aceasta. Căci vremea odihnei le e rânduită în veacul viitor. Cei ce au pe Domnul locuind în ei nu poftesc să fie în odihnă şi să fie izbăviţi de necazuri, deşi li s-a dat pentru câte o vreme, în chip tainic, şi câte o mângâiere în cele trupeşti.

Nu este virtute aceea care, atunci când este dobândită, lasă pe om să părăsească grija şi osteneala ei. Iar sălăşluirea Duhului în om se vede în aceea că el se sileşte pururea să se supună[193], deşi ar putea face un lucru şi în tihnă. Că aceasta este voia Domnului în cei ce locuieşte, ca să nu se obişnuiască cu trândăvia; nici nu-i îndeamnă să caute odihna, ci mai degrabă lucrarea, şi să se predea pe ei unor necazuri prisositoare. Şi în încercări îi întăreşte pe ei şi-i face să se apropie de înţelepciune. Aceasta e voia Duhului, ca să fie ai Lui întru osteneli.

În cei ce vieţuiesc în tihnă nu e Duhul lui Dumnezeu, ci voia diavolului, cum a spus oarecare dintre cei ce iubeau pe Dumnezeu: „M-am jurat să mor în fiecare zi". În aceasta se deosebesc fiii lui Dumnezeu de ceilalţi: ca ei să vieţuiască în necazuri, iar lumea să lucească în desfătări şi în odihnă[194]. Căci n-a binevoit Dumnezeu să se odihnească cei iubiţi ai Lui cât sunt încă în trup, ci a voit mai degrabă ca ei, cât sunt în lume, să fie în necaz, în povară, în osteneli, în lipsuri, în golătate şi singurătate, în nevoi, în boli, în stare dispreţuită, loviţi, în zdrobirea inimii, în istovirea trupului, în înstrăinarea de rudenii, în cuget întristat, cu o vedere deosebită de toată zidirea, într-o petrecere neasemenea cu a oamenilor, într-o aşezare călugărească şi liniştită, nearătată vederii oamenilor, depărtată de ea şi de tot lucrul de aici care veseleşte.

Ei plâng şi lumea râde; ei sunt trişti şi lumea se veseleşte; ei postesc şi lumea se desfată. Ei trudesc ziua şi noaptea, se îndeamnă la nevoinţe în strâmtorare şi osteneli; unii dintre ei, în necazuri de

---

[193] Chiar în silinţa şi în efortul omului spre cele bune e un semn că Dumnezeu îl îndeamnă şi-i dă puterea la aceasta. Aşa se menţine totdeauna colaborarea între har şi libertatea omului.

[194] „Luxul" e de la lumină. E şi el o lumină; dar a lumii, exterioară, nu a lui Dumnezeu, nu pornită din interior.

bunăvoie, alţii, chinuiţi de patimile lor; şi, iarăşi, alţii, prigoniţi de oameni; iar alţii, în primejdiile patimilor, ale dracilor şi ale altora. Unii dintre ei au fost prigoniţi, alţii, ucişi; alţii au umblat în piei de oaie şi în altele asemenea. Şi întru ei s-a împlinit cuvântul Domnului, care zice: „În lume necazuri veţi avea, dar întru Mine vă veţi bucura" (cf. *Ioan* 16, 33). Ştie Domnul că nu e cu putinţă ca fiind în odihna trupului, să petrecem întru dragostea Lui. Şi de aceea i-a împiedicat să fie în odihnă şi în plăcerea ei. Iar Hristos, Mântuitorul nostru, a Cărui dragoste e mai mare decât morţile cele trupeşti, să ne arate tăria dragostei Lui!

CUVÂNTUL XXXVII

Despre cei ce vieţuiesc aproape de Dumnezeu şi petrec zilele lor în viaţa cunoştinţei

Un bătrân oarecare a scris pe pereţii chiliei lui cuvinte şi gânduri de multe feluri. Şi a fost întrebat: „Ce sunt acestea?". Şi a zis: „Acestea sunt gândurile dreptăţii[195] ce vin de la îngerul ce petrece cu mine, şi cugetările cele drepte ale firii, ce se mişcă în mine. Şi le scriu în vremea când se ivesc, ca în vremea întunecării mele să mă îndeletnicesc cu ele şi să mă izbăvească de rătăcire".

Alt bătrân, fiind fericit de gândurile sale care-i spuneau: „În loc de lumea trecătoare te-ai învrednicit de nădejdea netrecătoare", răspunse: „Cât încă sunt pe cale, în zadar mă lăudaţi; încă nu am isprăvit drumul".

De lucrezi cele ale unei virtuţi mari şi nu simţi gustul răsplătirii ei, să nu te miri. Căci până nu se smereşte omul, nu ia plata lucrării sale. Iar răsplata nu se dă lucrării, ci smereniei[196]. Cel ce o nesocoteşte pe a doua a pierdut pe cea dintâi. Cel ce a luat-o înainte, şi a luat răsplata bunătăţilor, întrece pe cel ce are lucrarea virtuţii[197]. Virtutea este maica întristării; şi din întristare se naşte smerenia; şi smereniei i se dă harul. Deci răsplata nu se dă virtuţii, nici ostenelii pentru ea, ci smereniei ce se naşte din ele. Dacă aceasta lipseşte, în deşert se fac cele dintâi.

Lucrarea virtuţii constă în păzirea poruncilor Domnului. Prisosinţa virtuţii este buna întocmire a cugetării. Iar aceasta constă din smerita cugetare şi din pază. Când celor dintâi le lipseşte puterea, ea e primită în locul lor. Căci Hristos nu cere lucrarea virtuţilor, ci îndreptarea sufletului. Pentru aceasta a rânduit poruncile celor de sub lege. Trupul lucrează atât în cele de-a dreapta, cât şi în cele de-a stânga.

---

[195] „Dreptatea" înseamnă în Sfânta Scriptură totalitatea virtuţilor.
[196] Căci smerenia nu se laudă cu ea, pentru că cel ce o are nu o simte.
[197] Acela a dobândit smerenia înainte de a săvârşi faptele virtuţii.

Iar cugetarea, precum voieşte, sau se îndreaptă, sau greşeşte. Sunt unii care lucrează înţelepciunea dumnezeiască în cele de-a stânga şi sunt alţii care săvârşesc păcatul sub înfăţişarea unor fapte dumnezeieşti[198].

Scăderile[199] unora ce se păzesc pe ei sunt paznici ai dreptăţii. Un dar (o harismă) fără ispite e pierzanie pentru cei ce îl primesc. De lucrezi binele înaintea lui Dumnezeu şi-ţi dă un dar, înduplecă-L să-ţi dea cunoştinţa cum trebuie să te smereşti, sau să-l ia de la tine, ca să nu ţi se facă pricină de pierzare. Căci nu toţi pot păzi bogăţia fără vătămare.

Sufletul care şi-a luat asupră-şi grija pentru virtute, trăind cu luare-aminte şi în frică de Dumnezeu, nu poate fi fără întristare în fiecare zi. Pentru că virtuţile au împletite în ele întristările. Cel ce iese din necazuri se desparte fără îndoială şi de virtute. De doreşti virtutea, predă-te pe tine oricărui necaz. Căci necazurile nasc smerenia. Nu voieşte Dumnezeu ca sufletul să fie fără grijă. Cel ce voieşte să fie fără grijă se află în cugetul său în afară de voia lui Dumnezeu. Dar grijă numim nu pe cea privitoare la trupuri, ci pe cea privitoare la cele ce ne îndurerează şi care urmează faptelor bune. Până ce nu vom ajunge la cunoştinţă, care este descoperirea tainelor, ne apropiem de smerenie prin încercări. Celui ce se află în virtutea lui fără necaz, i s-a deschis o uşă de mândrie.

Cine doreşte, deci, să fie neîntristat în cugetul lui? Nu poate cugetarea să stăruie în smerenie fără pricini de pătimiri, dar nici în îndeletnicirea rugăciunii curate către Dumnezeu, fără smerita cugetare. Întâi se depărtează omul de la grija cuvenită în cugetul lui şi după aceea îşi apropie de sine duhul mândriei. Şi, zăbovind omul în ea, se depărtează de el îngerul purtării de grijă, care-i aproape de el, mişcând în el grija pentru dreptate. Şi când omul săvârşeşte nedreptate împotriva îngerului şi acesta se depărtează de el, se apropie de om vrăjmaşul. Şi de atunci nu mai este în el grija de dreptate.

„Înainte de zdrobirea inimii este trufia”, zice înţeleptul (*Pilde* 16, 18). Şi înainte de dar (harismă), smerenia. Pe măsura mândriei ce se vede în suflet, este şi măsura zdrobirii, sau a certării povăţuitoare ce-i vine de la Dumnezeu. Mândria e nu când gândul ei trece repede prin cugetare, nici când cineva e biruit de ea pentru o clipă, ci când ea stăruie în suflet. Gândului dintâi îi urmează străpungerea. Iar starea de a doua, în care

[198] Săvârşind fapte ale virtuţii şi mândrindu-te cu ele, lucrezi răul cu înfăţişare dumnezeiască, şi făcând în aparenţă păcate, din smerenie, vieţuieşti întru înţelepciunea lui Dumnezeu.

[199] „Scăderile naturale, ca neputinţa, lipsa de curaj, lipsa de destoinicie, lipsa de cultură şi cele asemenea, sunt celor ce se cunosc pe ei pricini de smerită cugetare şi celor ce iau aminte la ei înşişi, păzitoare ale virtuţilor.”

mândria e iubită, nu cunoaște străpungere. Iar Dumnezeului nostru fie slava și mărirea în vecii Amin.

CUVÂNTUL XXXVIII

Despre trebuința de a cunoaște cineva, din gândurile ce se mișcă în el, la ce măsură a ajuns

Omul, cât este în trândăvie, se teme de moarte, iar când se apropie de Dumnezeu, se teme de judecată. Dar când a înaintat deplin, a înaintat în dragoste[200]. Din acestea, două câte două sunt legate una de alta. Cum așa? Când se află cineva în cunoștința trupească, se teme de moarte. Când se află însă în cunoștința sufletească și în viețuirea cea bună, cugetarea lui se mișcă în fiecare clipă în aducerea-aminte de judecată. Pentru că stă în chip drept în firea însăși și se mișcă în treapta sufletească și umblă întru cunoștința de sine și într-o viețuire dornică de a se apropia de Dumnezeu[201].

Dar când ajunge la cunoștința adevărului, prin trezirea simțirii tainelor lui Dumnezeu și prin întărirea nădejdii în cele viitoare, omul trupesc, care se teme de moarte ca animalul de tăiere, e înghițit de dragoste; cel rațional se teme de judecată, iar cel ajuns fiu se înfrumusețează (se desăvârșește) în dragoste[202] și nu se mai povățuiește prin toiagul care sperie. „Iar eu și casa tatălui meu vom sluji lui Dumnezeu” (*Iosua* 24, 15).

Cel ce a ajuns la dragostea de Dumnezeu nu mai dorește să rămână aici. Căci dragostea scoate afară frica. Iubiților, fiindcă m-am făcut nebun[203], nu mai rabd să păzesc taina în tăcere, ci mă port ca unul fără de minte pentru folosul fraților. Pentru că aceasta este dragostea adevărată, că nu mai poate răbda să păstreze ceva în taină față de cei iubiți. De multe ori când scriam acestea, mi se opreau degetele pe hârtie

---

[200] Sunt trei trepte: preocuparea de trup, care coincide cu frica de moarte; cunoștința sufletească, care are un dor de apropiere de Dumnezeu și frica de judecată; sporirea în apropierea de Dumnezeu, care coincide cu sporirea în dragostea de El.

[201] Dacă prima treaptă e o viețuire sub nivelul firii, a doua e potrivită firii, dar încă nu e din puterea harului. De-abia a treia e din har. În aceasta se află dorința apropierii de Dumnezeu, dar lipsește puterea harului pentru o apropiere de fapt. Dar când de la o treaptă se trece la următoarea, prima se înghite în a doua.

[202] Cel în care mijește dragostea lui Dumnezeu are prin aceasta un prim efect chiar asupra celui trupesc, trezind în el frica de moarte.

[203] Nebun de dragostea de Dumnezeu, datorită căreia nu mai pune niciun preț pe cele de aici.

şi nu mai puteam să le mişc de plăcerea ce se ivea în inima mea şi care mă aducea la tăcerea simţurilor. Deci, fericit este cel ce se îndeletniceşte pururea cu Dumnezeu şi se opreşte de la toate cele lumeşti şi numai cu El se ocupă toată cunoştinţa lui. Şi de va fi îndelung răbdător, nu va întârzia mult să se arate rod mare.

Bucuria cea întru Dumnezeu este mai puternică decât viaţa de aici. Şi cel ce a aflat-o pe ea, nu numai că nu mai caută spre patimi, ci nu se mai întoarce nici spre viaţa sa; şi nu mai are vreo altă simţire a ei, dacă bucuria aceasta i-a venit din adevăr. Dragostea e mai dulce ca viaţa[204]. Căci e mai dulce înţelegerea cea după Dumnezeu, din care se naşte dragostea cea mai dulce, ca mierea şi ca fagurul. Dragostea nu se întristează când trebuie să primească moartea înfricoşătoare pentru cei pe care îi iubeşte. Dragostea este fiica cunoştinţei[205]. Iar cunoştinţa e fiica sănătăţii sufletului. Şi sănătatea sufletului este puterea ce se naşte din multa răbdare[206].

Întrebare; Şi ce este cunoştinţa?

Răspuns: E simţirea vieţii nemuritoare[207].

Întrebare: Şi ce este viaţa cea nemuritoare?

Răspuns: Simţirea lui Dumnezeu[208]. Căci din cunoaştere este iubirea[209]. Iar cunoaşterea de Dumnezeu este împărăteasa tuturor

---

[204] Ca viaţa de aici. Căci dragostea e şi ea viaţă. Dar altă viaţă. Viată cu totul superioară şi netrecătoare.

[205] Când cunoşti marea, adânca realitate personală, infinit iubitoare, a lui Dumnezeu, şi adâncul inepuizabil de iubire şi nemuritor al semenului, nu se poate să nu iubeşti şi pe unul, şi pe altul.

[206] E de remarcat această identificare a sănătăţii sufletului cu puterea şi explicarea puterii din răbdare. Astfel, răbdarea crucii de către Hristos a întărit sufletele omeneşti, precum răbdarea crucii şi a oricărui necaz rodeşte în noi putere şi sănătate. Dimpotrivă, moleşeala şi lipsa de răbdare sunt semn şi pricină de slăbiciune.

[207] Cunoaşterea celor ce se descompun nu ne pune în contact cu esenţa netrecătoare a realităţii şi nu ne dă nici nouă puterea veşnicei persistenţe. „Aceasta este viaţa de veci, să Te cunoască pe Tine, adevăratul Dumnezeu” (*Ioan* 17, 3).

[208] În însăşi simţirea vieţii nemuritoare şi nesfârşite a lui Dumnezeu e nemurirea, căci această simţire e unire cu acea viaţă.

[209] Dacă din cunoaştere se naşte iubirea, adevărata cunoaştere trebuie să fie cunoaşterea prin comuniune a unei persoane pe care o putem iubi, şi în ultimă analiză a Persoanei lui Dumnezeu, Care prin iubirea Ei netrecătoare ne câştigă iubirea noastră netrecătoare, ţinându-ne nemuritori. Cunoaşterea aceasta, născând iubirea, se naşte ea însăşi din simţirea iubirii lui Dumnezeu. Ea nu are caracter teoretic şi deductiv, ci e întâlnire printr-o simţire de ordin spiritual.

poftelor, şi sufletul ce o primeşte nu mai are nevoie de vreo dulceaţă de pe pământ. Căci nimic nu este asemenea dulceţii cunoaşterii lui Dumnezeu[210].

Rugăciune
„Doamne, umple inima mea de viaţa veşnică."

Viaţa veşnică este mângâierea în Dumnezeu. Şi cel ce a aflat mângâierea în Dumnezeu socoteşte de prisos orice mângâiere lumească.

Întrebare: De unde simte omul că a primit înţelepciunea de la Duhul?

Răspuns: Din simţirea care-l învaţă în ascunsul lui şi în simţiri chipurile smereniei[211]. Şi i se descoperă în înţelegerea lui că a dobândit smerenia[212].

Întrebare: Şi cum simte cineva că a ajuns la ea?

Răspuns: Din aceea că îi e greaţă să placă lumii în purtările lui sau în cuvânt şi este urâtă în ochii lui slava lumii acesteia.

Întrebare: Şi care sunt pricinile patimilor?

Răspuns: Sunt momeli aşezate în lucrurile lumii acesteia, care mişcă trupul spre cele de neapărată trebuinţă ale lui. Şi ele nu încetează să momească cât timp există lumea. Dar omul care s-a învrednicit de harul dumnezeiesc şi a gustat şi a simţit ceva mai presus de acestea nu le lasă să intre în inima sa. Pentru că în locul momelilor a pus stăpânire peste el o altă dorinţă, mai mare şi mai bună ca ele. Şi nu se mai apropie de inima lui nici ele, nici cele ce se nasc din ele. Ci rămân afară, nelucrătoare. Nu pentru că nu sunt momeli ale patimilor, ci pentru că inima care le primeşte e moartă faţă de ele şi trăieşte în altceva; şi nu pentru că s-a oprit din păzirea dreptei socoteli (a discernământului) şi a lucrării ei, ci pentru că nu mai este în cugetarea lui vreo tulburare din ceva. Căci conştiinţa lui s-a săturat de desfătarea cu altceva.

Inima care a primit simţirea celor duhovniceşti şi vederea întocmai a veacului viitor îşi aduce aminte, în conştiinţa sa, de patimi, aşa cum un om sătul de mâncare aleasă priveşte la mâncarea proastă

Învăţătura despre cunoaştere ca simţire nu apare deci întâi la Sfântul Simeon Noul Teolog, cum a afirmat I. Hausherr.

[210] Cunoaşterea lui Dumnezeu este dulce, pentru că e cunoaştere a iubirii Lui.

[211] „Modul" sau „modurile" existenţei smerite. Smerenia este înţelepciunea adevărată, sau răsare din înţelepciunea adevărată.

[212] Simţirea e una cu înţelegerea, şi invers. Nu e o simţire neînţeleasă şi o înţelegere lipsită de simţire.

așezată înaintea lui. El nu-i dă nicio atenţie și nu o poftește deloc, ci, mai degrabă, se îngreţoșează și se întoarce de la ea, nu numai pentru că mâncarea însăși e greţoasă și neplăcută, ci și pentru că s-a săturat de mâncarea foarte bună de care s-a îndestulat mai înainte. Nu e ca cel ce și-a risipit partea lui și caută rădăcini, după ce și-a irosit avuţia părintească pe care o avea. Și nu doarme cel căruia i s-a încredinţat o comoară.

De vom păzi legea trezviei și lucrarea dreptei socoteli întru cunoștinţă, din care rodește viaţa, războiul momelilor în vederea patimilor nu se apropie nicidecum de cugetare. Dar nu lupta le împiedică să intre în inimă, ci săturarea conștiinţei și cunoștinţa de care s-a umplut sufletul și dorirea vederilor minunate ce se află în ea. Acestea împiedică momelile să se apropie de suflet, nu pentru că s-a despărţit de pază, cum am spus, și de faptele dreptei socoteli (ale discernământului)[213], care păzesc cunoștinţa adevărului și lumina sufletului, ci pentru că acum lupta e a cugetării, pentru pricinile pe care le-am spus. Căci mâncarea săracilor trezește greaţa bogaţilor, iar mâncarea bolnavilor, greaţa celor sănătoși. Dar bogăţia și sănătatea se nasc din trezvie și din hărnicie. Astfel, cât timp trăiește cineva, are nevoie de trezvie și de hărnicie, de veghe și de păzirea comorii. Pentru că de părăsește pravila lui, se va îmbolnăvi și va fi furat. Și nu trebuie să lucreze numai până vede rodul, ci e dator să se nevoiască până la moarte. Căci de multe ori grindina nimicește pe neașteptate rodul copt. Cel ce se amestecă cu lucrurile și se împrăștie în convorbiri să nu mai creadă că sănătatea rămâne în el.

Când te rogi, spune această

Rugăciune

„Doamne, învrednicește-mă să mă fac mort cu adevărat convorbirilor veacului acestuia."

Și să știi că ai adunat într-una toate comorile cerești. Nevoiește-te să împlinești lucrul acesta în tine. Căci de va urma lucrul acesta cererii, cu adevărat te afli liber în faţa lui Hristos[214]. Iar moartea lumii constă nu numai în a se depărta cineva de părtășia cu lucrurile ei, ci și în a nu mai

[213] Paza și discernământul trebuie menţinute pe orice treaptă. Deci ispitele nu mai vin, nu pentru că omul e așa de întărit încât nici să nu trebuiască să se mai păzească, ci pentru că se desfată prea mult cu cele înalte.

[214] Cel ce e mort lumii e liber în faţa lui Hristos și prin El. Nimic din lume nu-l mai robește ca să nu fie liber în faţa lui Hristos.

dori vreuna din bunătăţile ei în convorbirea cugetării lui[215].

De ne obişnuim cu cugetarea cea bună, ne ruşinăm de patimi când ne întâlnim cu ele. Aceasta o ştiu cei ce au dobândit cercarea în ei înşişi. Dar trebuie să ne ruşinăm şi de apropierea de pricinile patimilor. Când doreşti să împlineşti un lucru oarecare din dragostea de Dumnezeu, treci din dorinţa aceasta până şi peste hotarul morţii[216]. Şi aşa te vei învrednici prin acel lucru să urci la treapta mărturiei mai presus de orice pătimire[217] şi nu vei suferi nicio vătămare de la cei ce te întâmpină din lăuntrul acestui hotar, de vei răbda până la capăt şi nu te vei moleşi. Zăbovirea în gândul slab slăbeşte puterea răbdării. Iar cugetarea neclintită dăruieşte celui ce urmăreşte stârnirea în ea şi o putere pe care nu o are firea[218].

Rugăciune

„Doamne, învredniceşte-mă să urăsc viaţa mea, pentru viaţa cea întru Tine.”

Vieţuirea în lumea aceasta este asemănătoare celor ce înfăţişează prin nişte linii cele ce se află încă în forma de schiţe. Fiecare adaugă şi

---

[215] Cugetarea, ocupându-se cu lucrurile, vorbeşte cu ele, sau cu ea însăşi despre ele. Vorbirea omului cu Dumnezeu, prilejuită de ele, s-a atrofiat într-o falsă vorbire cu ele, sau cu sine despre ele. Omul nu poate înceta cu totul de a vorbi, chiar când se consideră că e singur, chiar când nu mai recunoaşte un partener adevărat.

[216] „Poate acesta este înţelesul: când doreşte cineva să facă un lucru pentru dragostea de Dumnezeu, trebuie să cugete că trebuie să-şi dea pentru El şi viaţa şi deci să se pregătească de moarte. Căci astfel va birui nu numai orice patimă şi va fi mai presus de vătămare din cele ce i se pot întâmpla, ci se va învrednici şi de treapta şi de ceata Mucenicilor, ca unul ce s-a hotărât să şi moară pentru lucrul ce l-a ales şi să-l împlinească pentru dragostea lui Dumnezeu.”

[217] Nu mai simte durere cel ce face mărturisirea lui Hristos din dragoste înfocată pentru El.

[218] A sta ferm în gândul la Dumnezeu dă minţii o putere mai presus de firea ei. Avem aici iarăşi taina sinergiei, a colaborării între har şi libertate. Cine stă tare în cugetarea îndreptată spre Dumnezeu pare să stea prin el însuşi. De fapt stă tare, pentru că harul îl ajută în chip ascuns să facă acest efort. Harul nu exclude efortul voinţei noastre, ci tocmai el îşi arată lucrarea lui în acest efort. Totuşi harul nu-şi produce efectul decât prin acest efort. Când te ajuţi pe tine, e semn că te ajută şi Dumnezeu. Chiar faptul că stai în Cel ferm te face ferm. Chiar prin aceasta ne aflăm într-o stare mal presus de fire. Dar chiar în această stare fermă e implicat în acelaşi timp un efort al nostru. E adevărat că ţinem această fermitate mai uşor, sau o ţinem numai datorită faptului că lucrează harul în noi, dar efortul nostru e totuşi implicat în posibilitatea firii.

şterge din ele ceea ce voieşte şi doreşte, făcând o schimbare în linii. Iar vieţuirea în cele viitoare este asemănătoare manuscriselor, scrise pe materiale curate şi pecetluite cu pecetea împărătească, în care nu se mai pot face nici adăugiri, nici ştersături. Deci cât timp ne aflăm în curs de schimbare, să luăm aminte la noi înşine. Şi cât timp suntem stăpâni pe manuscrisul vieţii noastre[219], pe care l-am scris cu mâinile noastre, să ne nevoim să facem în el adăugiri de bună vieţuire şi să ştergem din el greşelile vieţuirii de mai înainte. Căci cât timp suntem în lume nu pune Dumnezeu pecetea nici pe cele bune, nici pe cele rele, până în clipa ieşirii, în care se sfârşeşte lucrarea în patria noastră şi plecăm în călătorie[220]. Precum a zis Sfântul Efrem: „Trebuie să socotim că sufletul nostru este asemenea unei corăbii gata de plecare ce nu ştie unde o va duce vântul şi unei oştiri ce nu ştie când va suna trâmbiţa de război". Şi dacă acestea le spune despre ele pentru mica deosebire de vieţuire ce li se întâmplă, întrucât se întorc poate iarăşi, cu cât mai mult nu trebuie să ne împodobim şi să ne pregătim noi înainte de acea zi ce vine dintr-odată, de acea punte şi uşă ale veacului celui nou? Hristos, Mijlocitorul vieţii noastre, să ne dea pregătirea cuvenită, ca să fim sprijiniţi de hotărârea ce-o aşteptăm[221]. El, Cel ce are slava şi închinăciunea şi mulţumirea în vecii vecilor. Amin.

CUVÂNTUL XXXIX

Despre mişcarea îngerească spre sporirea sufletului în cele duhovniceşti, trezită în noi prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu

Primul gând, care vine în om din iubirea de oameni a lui Dumnezeu şi care călăuzeşte sufletul spre viaţă, e cel ce se iveşte în inimă despre ieşirea din lumea aceasta. Acestui gând îi urmează în chip firesc dispreţuirea lumii. Şi din el vine în om toată mişcarea cea bună, care-l călăuzeşte spre viaţă şi pe care puterea dumnezeiască ce-i urmează acestuia îl pune în om ca pe o temelie, când voieşte să arate în el viaţa.

---

[219] Suntem stăpâni pe manuscrisul vieţii noastre, întrucât mai putem interveni pentru completarea şi îndreptarea lui. Dar în clipa morţii nu mai putem interveni. El e definitivat, bun sau rău.

[220] În clipa morţii se rotunjeşte definitiv viaţa noastră ca un întreg, cu sensul ei. Probabil că dacă am mai trăi, n-am face decât să prelungim manuscrisul vieţii noastre în acelaşi sens.

[221] Să fim sprijiniţi de hotărârea lui Hristos de după moarte, ca să nu ne prăbuşim în prăpastia întunericului şi a unei existenţe inconsistente, neîntemeiate în viaţa Lui şi în dragostea Lui nemuritoare ca om înviat la viaţa nemuritoare.

De nu stinge omul acest gând de care am vorbit, prin împletirea cu cele ale vieţii şi cu deşertăciunea, ci-l întăreşte prin linişte şi stăruie în el necontenit şi se îndeletniceşte cu el, acest gând conduce pe om spre vederea (contemplarea) adâncă ce nu poate fi tâlcuită[222]. Satana urăşte mult acest gând şi luptă cu toată puterea lui să-l smulgă din om. Şi dacă ar putea, i-ar da omului toată puterea asupra lumii, numai ca să şteargă, prin împrăştiere, din cugetul lui acest gând. Şi dacă ar putea, cum s-a zis, ar face aceasta cu mare plăcere. Că ştie vicleanul că dacă stăruie acest gând în om, cugetarea lui nu mai rămâne în acest pământ al amăgirii. Şi uneltirile lui nu se mai apropie de el.

Dar nu la acel prim gând ce mişcă în noi aducerea-aminte de moarte, ca să ne amintim de ea, cugetăm noi, ci la plinătatea lui, care face pe om să nu se mai despartă de pomenirea morţii şi de cugetarea la ea, ţinându-l într-o răpire continuă. Acel prim gând este trupesc, iar cel din urmă este o vedere duhovnicească şi un har minunat. Şi această vedere este îmbrăcată în înţelesuri luminoase. Cel ce o are pe aceasta nu mai iscodeşte această lume şi nu mai zăboveşte în cele privitoare la trup.

Cu adevărat, fraţilor, dacă Dumnezeu ar fi lăsat oamenilor această vedere adevărată numai puţină vreme, lumea aceasta ar fi putut rămâne fără moştenitori. Această vedere este o legătură care ne prinde în ea şi în faţa căreia firea nu poate sta şi cel ce a primit îndeletnicirea cu ea în sufletul său are de la Dumnezeu un har mai puternic decât toate lucrările sale[223]. Şi ea s-a dat celor ce se află în treapta de mijloc[224], celor ce doresc pocăinţa întru dreptatea inimii. S-a dat celor ce ştiu neîndoielnic că trebuie să se retragă cu adevărat din lumea aceasta spre o viaţă mai înaltă, pentru voia Lui cea bună pe care a sădit-o în ei şi care sporeşte şi rămâne în ei, în sălăşluirea lor retrasă şi singuratică. Pe aceasta să o cerem noi în rugăciuni. Pentru aceasta să facem priveghieri îndelungate şi să cerem cu lacrimi de la Dumnezeu să ne-o dea ca pe un har ce nu are asemănare. Şi să nu mai slăbim iarăşi în truda pentru lumea aceasta. Acesta este începutul gândurilor vieţii, care desăvârşeşte pe om în plinătatea dreptăţii[225].

---

[222] Gândul necontenit la moarte e temelie pentru viaţa cea nouă pe care Dumnezeu o pune în om, pentru că acest gând e şi o vedere adâncă (o simţire) a acelei vieţi nesfârşite, care face totodată străvezie viaţa pământească, mărginită şi trecătoare.

[223] E o vedere care leagă sufletul de ea, dar care şi adună pe om din împrăştierea pe care firea nu o poate înlătura prin niciuna dintre lucrările sale. Ea e un dar de sus, mai tare ca toate aceste lucrări.

[224] E vorba de cei din treapta contemplării raţiunilor lui Dumnezeu în lume.

[225] Un paradox: Gândul la moarte al celui credincios este începutul

CUVÂNTUL XL

Despre a doua lucrare din om

O altă lucrare după aceasta are loc după ce omul porneşte cu hotărâre în vieţuirea cea bună şi urcă la treapta pocăinţei şi se apropie să guste din vederea şi din lucrarea ei, când îl prinde pe el harul de sus şi gustă din dulceaţa cunoştinţei Duhului. Începutul acesteia e de aici: Mai întâi e încredinţat despre purtarea de grijă a lui Dumnezeu, cea privitoare la om, şi e luminat de dragostea lui faţă de Ziditor şi se minunează de alcătuirea fiinţelor raţionale şi de grija Lui cea multă faţă de ele.

Din aceasta vin în el dulceaţa lui Dumnezeu şi căldura iubirii Lui, ce se aprinde în inimă şi arde patimile sufletului şi trupului. Această putere o simte cineva când cugetă cu înţelepciune la toate firile zidirii şi la tot lucrul ce-l întâlneşte şi le cercetează şi le deosebeşte duhovniceşte.

De aici, prin această multă şi dumnezeiască îndeletnicire şi bună conştiinţă, începe omul să se mişte spre dragostea dumnezeiască şi dintr-odată se îmbată de ea, ca de un vin; şi mădularele lui se destind; şi cugetarea lui trece în uimire (în răpire); şi inima lui e robită pe urmele lui Dumnezeu. El ajunge, cum am spus, ca un îmbătat de vin. Şi pe cât se întăresc simţirile lui dinăuntru, pe atât se împuterniceşte şi vederea însăşi. Şi pe cât se nevoieşte să vieţuiască mai bine şi să se păzească şi să lucreze în citiri şi în rugăciuni, pe atât se întăreşte şi se face mai neclintită în el puterea lor. Cu adevărat, fraţilor, aceasta se întâmplă în vremea când îşi aduce aminte de sine că poartă acest trup[226], dar nu ştie că este în lumea aceasta.

Acesta e începutul vederii (contemplării) duhovniceşti în om şi acesta e începutul tuturor descoperirilor înţelegerii şi în această vedere înţelegerea creşte în cele ascunse şi se întăreşte; şi prin ea trece spre alte trepte mai presus de firea omenească. Şi ca să spun pe scurt, prin mâna ei (prin mijlocirea ei) sunt strămutate spre om toate vederile dumnezeieşti şi descoperirile Duhului pe care le primesc Sfinţii în lumea aceasta, cu toate harismele şi descoperirile pe care firea le poate cunoaşte în viaţa aceasta. Aceasta e rădăcina simţirii noastre, sădită în

---

gândurilor la viaţa veşnică şi el, în loc de a face pe acest om pasiv, îl conduce în faptele virtuţii.

[226] Probabil trebuie citit: „în vremea când uită că are un trup şi nu ştie că este în lumea aceasta”. Dar poate că înseamnă şi aceea că îşi dă seama în mod paradoxal că, deşi vede că are un trup, el vede că acest trup este înduhovnicit, că nu mai e supus legilor lumii acesteia.

noi de Făcătorul nostru. Fericit este omul care a păzit această sământă bună, când a căzut în sufletul lui, şi a crescut-o şi n-a risipit-o din sine în cele deşarte şi în împrăştierea în cele trecătoare[227]. Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci! Amin.

CUVÂNTUL XLI

Despre păcatele de bunăvoie şi fără de voie şi despre cele ce se fac din vreo întâmplare oarecare

Există păcat ce se face din slăbiciune, la care omul este atras fără voie, şi există păcat făcut cu voia şi din neştiinţă. Câteodată face cineva păcatul din vreo întâmplare; şi, iarăşi, uneori, din stârnirea şi deprinderea în rău. Toate aceste feluri şi chipuri ale păcatelor, deşi sunt toate vrednice de certare, privite din punctul de vedere al pedepsei ce li se cuvine, nu sunt deopotrivă, ci unul e mai mare decât altul.

Unuia i se cuvine certarea cea mai mare şi de la el se aşteaptă o pocăinţă cu multă osteneală. Păcatul altuia este mai aproape de iertare. Şi precum Adam şi Eva şi şarpele au primit toţi de la Dumnezeu aceeaşi răsplată a păcatului, dar au luat blesteme mult deosebite, aşa şi urmaşii lor: fiecare a luat asprimea pedepsei după intenţia şi după pofta lui de a păcătui. Iar dacă cineva e tras la păcat fără să vrea, dar din negrija de virtute, pentru că nu se îndeletniceşte cu aceasta, deşi îi este neplăcut să convieţuiască cu păcatul, totuşi pedeapsa îi este grea[228]. Dar dacă se întâmplă cuiva, care se îngrijeşte de virtute, să fie ispitit la vreo greşeală, mila în vederea curăţirii îi este, fără îndoială, aproape.

Altul este, iarăşi, păcatul celui ce se îngrijeşte de virtute şi stăruie în lucrarea ei şi noaptea stă de veghe ca să nu fie păgubit în nimic din cele pentru care se îngrijeşte, iar ziua îşi poartă povara în felurite îndeletniciri, toată grija lui fiind cu luare-aminte la virtute; iar celui ce în vreme ce se află în acestea şi cele asemenea, fie din pricina neştiinţei, fie din pricina lucrurilor ce-l întâmpină în calea lui, adică a virtuţii, sau a valurilor ce se înalţă în toată vremea în mădularele lui, fie din aplecarea ce se întâmplă să se ivească în el pentru a i se proba stăpânirea de sine,

---

[227] E sădit în firea noastră gândul la moarte împreună cu simţirea că viaţa de aici nu poate fi totul. Pentru că aceasta e realitatea. E un gând pus în natura noastră, potrivit realităţii, întrucât fără el totul ne apare lipsit de sens. Dar dacă cultivăm acest gând, ajungem la vederea celor mai presus de fire. Astfel, între natural şi supranatural nu e o contrazicere. Supranaturalul e ultima concluzie a naturalului adevărat.

[228] Îi este greu, pentru că deşi a păcătuit fără voie, totuşi aceasta s-a întâmplat pentru că n-a avut nicio preocupare de virtute, pentru că a voit să ducă o viaţă neutră.

cumpăna cântarului lui se abate puţin spre cele de-a stânga şi e atras de slăbiciunea trupului său spre un chip al păcatului de care se întristează şi se mâhneşte şi suspină cu durere în sufletul lui, pentru nenorocirea ce i s-a întâmplat de la cei potrivnici.

Şi altul (e păcatul), când omul este moleşit şi fără grijă în lucrarea virtuţii şi a părăsit cu totul calea şi aleargă ca un rob la ascultarea de orice plăcere a păcatelor şi arată râvnă în a iscodi tot felul de meşteşugiri spre înmulţirea ei şi e gata, ca un rob, să împlinească cu grijă voia vrăjmaşului lui şi să-şi facă mădularele lui arme ale diavolului întru toată ascultarea sa şi nu voieşte nicidecum să se îngrijească de pocăinţă, nici să se apropie de virtute, nici să facă întrerupere şi sfârşit căii lui spre pieire.

Şi altul este cel din alunecările şi căderile ce i se întâmplă pe calea virtuţii şi pe cărarea dreptăţii, potrivit cuvintelor părinţilor ce spun că se află pe calea virtuţii şi pe cărarea dreptăţii căderi şi împotriviri şi întâmplări silnice şi cele asemenea acestora.

În sfârşit, alta este căderea sufletului şi pieirea desăvârşită şi părăsirea deplină.

Şi e vădit care dintre aceştia, când cade, nu uită de dragostea Părintelui său, ci de i se va întâmpla să cadă în tot felul de greşeli, nu se opreşte de la bine şi din drumul lui, ci chiar de e biruit, iarăşi se ridică la luptă împotriva potrivnicului lui şi pune început nou temeliilor casei sale surpate în fiecare zi, având în gură până la ieşirea din această lume cuvântul proorocesc: „Nu te bucura de mine, vrăjmaşul meu, că am căzut! Că iarăşi mă voi ridica. Şi de şed în întuneric, Domnul mă va lumina” (*Miheia* 7, 8). Şi nu încetează nicicând războiul până la moarte şi nu se predă înfrânt în sufletul lui până ce este suflare în el şi, chiar înfrânt, rămâne acelaşi. Ba chiar de i se va sfărâma în fiecare zi vasul şi i s-ar scufunda încărcătura, nu încetează să aibă grijă de sine, împrumutându-se de la alţii, urcând pe alte corăbii şi plutind cu nădejde până ce Domnul, văzându-i lupta şi făcându-i-se milă de zdrobirea lui, va trimite mila Lui la el şi-i va dărui mişcări viguroase, ca să poată răbda şi răspunde săgeţilor aprinse ale vrăjmaşului. Şi aceasta este înţelepciunea dată de la Dumnezeu, şi acesta, bolnavul înţelept, care nu şi-a tăiat nădejdea lui. Mai bine este să fim judecaţi pentru unele lucruri, decât pentru părăsirea tuturor. De aceea, Avva Martinian ne îndeamnă să nu ne lenevim faţă de mulţimea luptelor şi faţă de felurimea războiului şi de continuarea lui neîncetată pe calea dreptăţii şi să nu ne întoarcem la cele dinapoi, lăsând vrăjmaşului biruinţa cea împotriva noastră, în vreun chip ruşinos. Ca un părinte iubitor de copii el spune, rânduind cu bună socotinţă şi în chip simplu acestea:

Îndemnul Avvei Martinian

„Fiilor, de sunteţi cu adevărat nevoitori şi cu luare-aminte la virtute şi aveţi întru voi grijă de suflet, înfăţişaţi curată lui Hristos mintea voastră şi săvârşiţi fapta bineplăcută Lui. Căci se cuvine să luaţi asupra voastră pentru El tot războiul pornit de patimile firii şi de vraja lumii şi de petrecerea în ea şi de neîncetatele răutăţi ale dracilor, prin care obişnuiesc să vă întâmpine, şi de toată cursa lor. Şi să nu vă temeţi de neîncetarea şi stârnirea asprimii războiului şi să nu şovăiţi din pricina luptei necontenite şi să nu slăbiţi, nici să tremuraţi de taberele vrăjmaşilor, nici să cădeţi în groapa deznădejdii, de vi se va întâmpla să lunecaţi poate în vreo vreme şi să păcătuiţi. Ci de pătimiţi ceva în acest mare război şi de primiţi chiar lovituri în faţă şi sunteţi răniţi, să nu vă împiedice aceasta nicidecum de la urmărirea scopului vostru celui bun, ci rămâneţi mai degrabă în lucrarea aleasă de voi şi căutaţi să câştigaţi lucrul dorit şi vrednic de laudă, adică să vă arătaţi tari şi neclintiţi în război şi încununaţi cu sângele rănilor voastre şi să nu încetaţi nicidecum lupta cu potrivnicii voştri."

Acestea sunt îndemnurile marelui Bătrân. Deci nu trebuie să vă moleşiţi sau să vă leneviţi, pentru pricinile pe care le-am spus. Căci vai de călugărul care a minţit dând făgăduinţa lui şi a întins mâna diavolului, călcându-şi conştiinţa lui, pentru a-l ridica pe acela împotriva sa într-unul dintre chipurile mici sau mari ale păcatelor, şi nu poate sta, iarăşi, înaintea vrăjmaşilor săi cu partea cea zdrenţuită a sufletului său. Cu ce faţă va întâmpina el pe Judecătorul, când tovarăşii lui curăţiţi se vor întâlni unii cu alţii? Ce va face când va vedea cum el şi-a despărţit calea de a lor şi a păşit pe calea pieirii şi a căzut de la îndrăznirea pe care o au cei cuvioşi faţă de Dumnezeu şi de la rugăciunea ce urcă din inima curată şi se înalţă şi trece peste puterile îngereşti şi nu e împiedicată până ce nu dobândeşte ceea ce cere şi se întoarce cu bucurie la gură pentru a o trimite din nou? Dar ceea ce e mai înfricoşător decât toate e că precum el şi-a despărţit aici calea sa de a acelora, aşa îl va despărţi şi pe el Hristos de ei în ziua aceea, când norul luminos va purta pe spatele lui trupurile lor scânteietoare de curăţie şi le va duce dincolo de porţile cereşti. De aceea „nu se vor scula nelegiuiţii la judecată" pentru că faptele lor au fost judecate încă de aici, nici „păcătoşii nu se vor scula la judecată în sfatul drepţilor" (*Psalmii* 1, 5).

CUVÂNTUL XLII

Despre puterea şi lucrarea relelor păcatului. Din ce pricini se nasc şi cum încetează

Până ce nu va urî cineva cu adevărat din inimă pricina păcatului,

nu se eliberează de plăcerea lucrării lui. Aceasta e lupta cea mai grea ce se dă împotriva omului până la sânge. În ea se probează stăpânirea de sine a lui în dragostea în care uneşte toate virtuţile. Aceasta e puterea care aţâţă şi ridică la luptă. Mirosul ei slăbeşte sufletul ticăloşit din pricina luptei pentru care trebuie să se pregătească. Aceasta e puterea mărimii păcatului, prin care vrăjmaşul obişnuieşte să zăpăcească puterile sufletului şi sileşte mişcările curate să facă o experienţă, pe care niciodată n-au făcut-o. În aceasta arătăm răbdarea noastră, iubiţi fraţi, şi nevoinţa, şi sârguinţa noastră. Căci aceasta este vremea luptei nevăzute, prin care se spune că biruieşte ceata călugărilor. La întâlnirea cu acest război mintea binecredincioasă se tulbură îndată, dacă nu se pregăteşte cu tărie.

Rugăciune

„Puternic eşti, Doamne, izvorul a tot ajutorul, să sprijini în aceste clipe, care sunt clipe de mărturisire, sufletele care s-au făcut cu bucurie miresele Tale, ale Mirelui ceresc, şi au dat cu înţelepciune făgăduiala sfinţeniei prin sinceritatea gândurilor, fără vicleşug. Pentru aceea, dăruieşte-le lor putere să surpe cu îndrăzneală zidurile întărite şi toată înălţimea ce se ridică împotriva adevărului, ca să nu se abată de la ţintă, sub foiţa unei sile de nesuportat şi de nerăbdat în timpul în care se dă împotriva lor un război până la sânge."

*

Dar nu totdeauna luptă neprihănirea în acest război cumplit. Căci uneori are loc o părăsire spre probare. Dar vai celui pus la încercare în acest război menit să arate deosebirea dintre unii şi alţii. Pentru că războiul acesta a câştigat o mare putere, din obişnuinţa pe care a primit-o în aceia care s-au predat pe ei înfrângerii, prin învoirea cu gândurile lor.

Păziţi-vă, o, iubiţilor, de nelucrare. Pentru că în ea se ascunde o moarte ştiută. Căci în lipsa ei nu poate cădea călugărul în mâinile celor ce se străduiesc să-l lovească. Nu ne osândeşte Dumnezeu pentru psalmii nerostiţi în ziua aceea, nici pentru nelucrarea din pricina rugăciunii, ci pentru că prin părăsirea acestora, se dă intrare dracului. Iar când aceştia află intrare şi intră şi închid uşile ochilor noştri[229], împlinesc în noi, în chip silnic şi necurat, cele ce pun pe lucrătorii lor sub judecata dumnezeiască, adică sub pedeapsa ei cea mai cumplită. Şi ne facem vinovaţi din pricina părăsirii acestor lucruri mici, de care ar trebui să ne

[229] Închid uşile ochilor noştri, ca să nu vedem lenevirea noastră, neîmplinirea celor datorate de noi, sălăşluirea gândurilor urâte în noi.

îngrijim pentru Hristos, cum s-a scris de către cei preaînţelepţi. Cel ce nu şi-a supus voia sa lui Dumnezeu va fi supus potrivnicului său. Deci, aceste lucruri ce ţi se par mici să le socoteşti ca pe nişte ziduri împotriva celor ce vor să ne robească. Împlinirea lor a fost rânduită în lăuntrul chiliei de către înţelepţii ce ţin rânduiala Bisericii, pentru păzirea vieţii noastre în Duhul descoperirii. Dimpotrivă, părăsirea lor e socotită de cei neînţelepţi fără însemnătate, neluând în seamă vătămarea ce ne vine din părăsirea lor, la începutul şi mijlocul drumului, pricinuindu-ne o libertate nepovăţuită, care este maica patimilor. E mai bine să ne nevoim să nu părăsim cele mici, decât să dăm loc păcatului lărgindu-ne faţă de ele. Căci sfârşitul neaşteptat al acestei libertăţi nelavreme este robia.

Cât timp întâmpini cu simţurile vii cele ce ţi se întâmplă, socoteşte-te mort[230]; pentru că nu va lipsi arderea păcatului în toate mădularele tale şi nu-ţi vei putea dobândi mântuirea. De spune vreun călugăr în inima sa că se păzeşte de acestea, acela nu ştie când e lovit. Cel ce va amăgi pe fratele său s-a făcut vrednic de blestemul legii. Dar cel ce s-a amăgit pe sine, de câtă pedeapsă nu va avea parte? Căci cunoscând răutatea faptei rele, s-a prefăcut că nu o cunoaşte. Dar că o cunoaşte, o dovedeşte mustrarea conştiinţei. Şi aceasta îi apare grea, pentru că cunoaşte ceea ce se preface că nu cunoaşte. Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci! Amin.

CUVÂNTUL XLIII

Despre păzirea şi ferirea de cei moleşiţi şi leneşi.

Şi că din apropierea de ei se fac stăpâne pe om lenea şi moleşeala şi el se umple de toată patima.
Despre trebuinţa de a se păzi pe sine de apropierea celor tineri, ca să nu se spurce mintea de gânduri de desfrânare

Cel ce-şi înfrânează gura de la clevetire îşi păzeşte inima de patimi. Cel ce cugetă pururea la Dumnezeu în fiecare clipă vede (contemplă) pe Domnul şi alungă pe draci de la sine şi dezrădăcinează sămânţa răutăţii lor. Cel ce cercetează sufletul său în toată clipa îşi are inima veselindu-se de descoperiri. Şi cel ce-şi adună privirea minţii în lăuntrul său vede în ea raza Duhului. Cel ce se scârbeşte de orice împrăştiere vede pe Stăpânul în lăuntrul inimii sale. De iubeşti curăţia, în care se vede Stăpânul tuturor, să nu cleveteşti împotriva cuiva, nici să nu asculţi pe cineva care bârfeşte pe fratele său. Şi de se ceartă vreunii

---

[230] Pe cât sunt de vii simţurile, deci de lacome în privirea spre cele ce ne îndeamnă la păcat, pe atât să te socoteşti de mort sufleteşte.

înaintea ta, închide-ţi urechile şi fugi de acolo, ca să nu auzi cuvinte de mânie şi sufletul tău să-şi piardă viaţa. Inima mânioasă este goală de tainele lui Dumnezeu. Iar cel blând şi smerit la cuget este izvor al tainelor veacului celui nou.

Iată, cerul este în lăuntrul tău, de eşti curat; şi vei vedea îngerii în tine împreună cu lumina lor şi pe Stăpânul lor împreună cu ei şi în lăuntrul lor[231]. Cel lăudat cu dreptate nu se păgubeşte. Dar de-l va îndulci lauda, s-a făcut lucrător nerăsplătit. Comoara celui smerit la cuget e în lăuntrul lui; şi ea este Domnul. Şi cel ce-şi păzeşte limba lui, în veac nu va fi jefuit de comoara aceasta. Gura tăcută tâlcuieşte tainele lui Dumnezeu, iar cel grăbit la vorbă se depărtează de Cel ce l-a zidit pe el[232]. Sufletul celui bun străluceşte mai mult decât soarele şi se veseleşte în fiecare clipă de vederea descoperirilor[233]. Cel ce urmează celui ce iubeşte pe Dumnezeu se va îmbogăţi din tainele lui Dumnezeu. Iar cel ce urmează celui nedrept şi mândru se va depărta de Dumnezeu şi va fi urât de prietenii săi. Cel cu limba tăcută va avea, prin toate înfăţişările, chipul smeritei cugetări şi va stăpâni fără osteneală peste patimi. Patimile sunt dezrădăcinate şi alungate prin cugetarea neîntreruptă la Dumnezeu. Aceasta este suliţa ce le omoară. Precum se mişcă şi înoată delfinul în liniştea şi pacea mării simţite, aşa se mişcă în liniştea şi în pacea mării inimii, netulburată de iuţime şi de furie, în toată vremea, tainele şi descoperirile dumnezeieşti spre înveselirea ei[234].

---

[231] Precum Dumnezeu e în noi dacă suntem curaţi, sau străvezii, sau neîngustaţi de gândurile la lucrurile mărginite, aşa e şi în îngerii care sunt curaţi. Dar şi îngerii sunt în noi dacă suntem curaţi. Şi Dumnezeu cel sălăşluit în noi e totdeauna în lăuntrul îngerilor Lui. Şi Îl vedem pe Dumnezeu nu numai prin transparenţa noastră, ci şi a îngerilor Lui. Simţim pe Dumnezeu ca pe supremul Subiect ce ne presează cu dragostea Lui, ca supremul Izvor de lumină, de sens; dar şi pe îngerii uniţi cu El, ca pe alte subiecte ce ne îmbie prin iubirea şi lumina lor. E aşa cum, simţind dragostea tatălui, ne simţim şi mai bine dacă totodată ne vedem înconjuraţi de dragostea fraţilor.

[232] Mai multe spune o gură ce tace decât una vorbăreaţă. În tăcerea ei sunt concentrate taine negrăite, e concentrat tot ce este o persoană, în chip apofatic. Cel ce tace se vede că e absorbit în vederea tainei întregii sale fiinţe şi a tainei lui Dumnezeu. Şi acestea iradiază din el, fără să vorbească. Omul vorbeşte şi când tace, spre deosebire de animal. Iar vorbăreţul s-a depărtat de tainele din el. Se simte golul din el.

[233] Iubirea, bunătatea iradiază ca lumină, pentru că e o deschidere sinceră a sufletului spre ceilalţi.

[234] Se afirmă indefinitul de ocean al inimii. Acest ocean îşi câştigă transparenţa şi îşi arată lărgimea când e eliberat de gândurile care întinează şi îngustează în mod egoist inima. Şi numai în transparenţa indefinitului ei curat

Cel ce voieşte să vadă pe Domnul în lăuntrul său se străduieşte să-şi curețe inima sa prin neîncetata pomenire a lui Dumnezeu[235]. Şi, aşa, prin strălucirea ochilor înțelegerii lui va vedea în toată clipa pe Domnul. Ceea ce se întâmplă peştelui ieşit din apă, aceea se întâmplă şi minții care a ieşit din pomenirea lui Dumnezeu şi s-a împrăştiat în amintirile lumii[236]. Pe cât se depărtează omul de convorbirile cu semenii, pe atât se învredniceşte de îndrăznirea cea către Dumnezeu în mintea sa. Şi pe cât taie de la el mângâierea lumii acesteia, pe atât se învredniceşte de bucuria lui Dumnezeu în Duhul cel Sfânt. Şi precum se pierd peştii din lipsa de apă, aşa se pierd din inima monahului mişcările cele înțelegătoare, care odrăslesc din minte, când el umblă şi petrece continuu în cele ale lumii.

Mai bun este un mirean care e lipsit în cele lumeşti şi suferă în cele ale vieții, decât un călugăr ce pătimeşte cele rele şi petrece cu cei din lume. Cel ce cere cu râvnă fierbinte pe Dumnezeu în inima lui, ziua şi noaptea, şi smulge din ea momelile sădite de vrăjmaş, e temut de draci şi iubit de Dumnezeu şi de îngerii Lui. Cel curat cu sufletul are în lăuntrul său țara cea cunoscută cu mintea, şi Soarele ce străluceşte în el este lumina Sfintei Treimi. Aerul pe care-l respiră locuitorii acestei țări este Duhul cel Mângâietor şi Preasfânt[237]. Iar împreună-şezătorii lor sunt firile sfinte şi netrupeşti. Şi viața şi bucuria şi veselia lor este Hristos, lumină din lumina Tatălui. Unul ca acesta se veseleşte în fiecare clipă de

---

se arată infinitatea lui Dumnezeu. Marea inimii se descoperă însă şi când nu e tulburată de mânie, de supărări pentru cele lumeşti. Acestea nu numai că o tulbură, ci o şi îngustează, pentru că se concentrează întreagă în una sau alta din ele. Şi totodată o întunecă prin lipsa lor de sens, prin îngustimea lor, o îngustează pentru că se concentrează întreagă în una sau alta din ele. Dar indefinitul mării inimii se arată şi în tulburarea mâniei. Căci mânia nu vrea să aibă margini. Iar dacă e stăpânită în oarecare măsură, se străvede dincolo de ea adâncul fără sfârşit şi întinsul fără margini al inimii pe care stăpâneşte plutind gândul la Dumnezeu şi la tainele prezenței Lui, la al căror adânc nu ajunge.

[235] Însăşi pomenirea lui Dumnezeu, fiind însoțită de simțirea infinității Lui, Îl face străveziu pe Dumnezeu în inimă. Şi face inima să vibreze de atingerea cu ea.

[236] Ieşind din pomenirea lui Dumnezeu, a ieşit din simțirea infinității Lui şi din trăirea în ea şi s-a îngustat, sau se sufocă.

[237] Sfânta Treime străluceşte ca Soarele, pentru că Ea e comuniunea supremei iubiri şi deci a supremului sens al existenței. Şi iubirea iradiază cu putere. Duhul Sfânt e ca aerul atotcurat care ne dă viață şi e plin de lumina Soarelui dumnezeiesc. El nu-i amestecat cu nicio substanță (gândire) otrăvitoare, care ne sufocă într-o anumită măsură. E numai iubire, suflând în noi numai iubire, ca aer de viață dătător.

vederea sufletului său, dar se minunează şi de frumuseţea sa[238], care e însutit mai luminoasă (mai străvezie) decât lumina soarelui. Această ţară este Ierusalimul şi Împărăţia lui Dumnezeu, ascunsă în lăuntrul nostru, după cuvântul Domnului (*Luca* 18, 24). Această ţară e norul slavei lui Dumnezeu, în care vor intra numai cei curaţi cu inima, ca să vadă faţa Stăpânului lor şi să-şi lumineze minţile lor cu raza luminii Lui[239].

Iar cel stăpânit de mânie, de furie, de slava deşartă, de zgârcenie şi de lăcomia pântecelui şi cel ce petrece cu cei din lume şi voieşte să se facă voia lui, cel plin de fiere şi de patimi, toţi aceştia petrec ca într-o luptă de noapte şi orbecăiesc în întuneric, aflându-se în afara ţării vieţii şi luminii. Căci acea ţară s-a rânduit celor buni şi smeriţi la cuget, celor ce şi-au curăţat inimile lor. Nu poate un om să vadă frumuseţea ce se află în lăuntrul lui, înainte de a dispreţul orice frumuseţe din afara lui şi de a se scârbi de ea. Şi nu se poate aţinti cu adevărat spre Dumnezeu, până ce nu se va lepăda cu desăvârşire de lume. Cel ce se dispreţuieşte şi se micşorează pe sine va fi înţelepţit de Dumnezeu. Şi cel ce se socoteşte pe sine înţelept a căzut din înţelepciunea lui Dumnezeu. Cu cât se înfrânează limba mai mult de la multa vorbire, cu atât se luminează mai mult ca să deosebească gândurile. Căci de multa vorbire se zăpăceşte şi mintea cea mai înţeleaptă.

Cel sărac în lucrurile lumeşti se va îmbogăţi în Dumnezeu. Şi prietenul bogaţilor se va sărăci de Dumnezeu. Eu cred că cel neprihănit şi smerit la cuget, cel ce nu iubeşte îndrăzneala şi a alungat din inimă mândria, când se ridică la rugăciune vede în sufletul lui lumina Sfântului Duh şi saltă de fulgerările luminii şi se bucură de vederea slavei ei şi de schimbarea sufletului după asemănarea acelei lumini[240]. Nu e altă lucrare ce poate risipi aşa de mult taberele dracilor necuraţi, ca vederea

---

[238] Sufletul nu poate fi văzut deplin descoperit, decât în lumina Sfintei Treimi, care-l curăţă de acoperământul întunecat al egoismului şi-i pune în evidenţă adâncimile transparente pentru Dumnezeu. Dar sufletul e văzut astfel în frumuseţea lui mai luminoasă ca a soarelui, pentru că e umplut de lumina iubirii nesfârşite a Sfintei Treimi şi de sensul suprem al ei.

[239] Norul e străluminat de lumina Soarelui dumnezeiesc. Dar, totuşi, cei ce se află în el, sau acoperiţi de el, îşi dau seama că el e altceva decât Soarele dumnezeiesc şi prin aceasta sunt păziţi neconfundaţi cu Dumnezeu. Propriu-zis însăşi fiinţa noastră devine un nor străluminat de Soarele dumnezeiesc. Şi în faptul că suntem mulţi, dar ne facem ca un singur nor („nor de martori”), se arată unitatea firii noastre care se va actualiza ca o unitate simfonică deplină în viaţa viitoare.

[240] Avem aici învăţătura isihastă despre vederea luminii dumnezeieşti în cursul rugăciunii, cu mult înainte de sec. XIV. Dar se mai afirmă şi prefacerea văzătorilor acelei lumini, în lumină, după asemănarea ei.

(contemplarea) lui Dumnezeu.

Istorisirea unui bărbat sfânt

Mi-a istorisit oarecare dintre Părinţi aceasta: „Într-o zi, când şedeam, mintea mea fu robită de vedere. Şi când mi-am venit în mine, am suspinat cu tărie. Iar un drac ce-mi stătea împotrivă, când a auzit, s-a înspăimântat şi a fost lovit ca de un fulger, strigând de nevoie, şi a luat-o la fugă, ca alungat de cineva".

Fericit este cel ce-şi aduce aminte de ieşirea sa din această viaţă şi se înfrânează de alipirea la desfătările acestei lumi. Pentru că va lua înmulţită fericirea la ieşirea sa şi nu va lipsi de la el această fericire. Acesta este cel ce s-a născut din Dumnezeu, şi Duhul Sfânt este Cel ce îl alăptează de la sânul Său cu hrana cea de-viaţă-dătătoare şi el se împărtăşeşte de mireasma Lui spre veselia sa. Iar cel ce e legat de cei din lume şi de lume şi de tihna ei şi iubeşte îndeletnicirea cu ea s-a lipsit de viaţă şi nu am ce să spun despre el, decât că va plânge un plâns jalnic nemângâiat, de al cărui auz se frânge inima celor ce-l ascultă.

Cei ce petreceţi în întuneric înălţaţi capetele voastre, ca feţele voastre să strălucească întru lumină, ieşiţi din patimile lumii, ca să iasă în întâmpinarea voastră Lumina cea din Tatăl şi să poruncească slujitorilor tainelor Lui să dezlege legăturile voastre, ca să mergeţi pe urmele Lui, spre Tatăl.

Vai de lucrurile de care suntem legaţi şi de cei de care suntem închişi ca să nu vedem slava Lui! De s-ar tăia legăturile noastre, ca, cerând, să aflăm pe Dumnezeul nostru! De voieşti să cunoşti tainele oamenilor şi n-ai apucat încă să le înveţi de la Duhul, le vei învăţa din cuvintele şi din purtarea şi din felul de chivernisire al fiecăruia, de eşti înţelept. Cel curat cu sufletul şi cu vieţuirea vorbeşte totdeauna cu neprihănire cuvintele Duhului şi grăieşte după măsura sa despre cele dumnezeieşti şi despre cele dintru sine. Iar cel cu inima zdrobită de patimi are şi limba mişcată de ele. Şi chiar de grăieşte despre lucruri duhovniceşti, vorbeşte pătimaş, ca să biruiască pe nedrept. Pe acesta înţeleptul îl cunoaşte chiar numai dintr-un răspuns şi cel curat simte răul lui miros.

Cel ce zăboveşte în vorbărie deşartă şi în împrăştieri cu mintea şi cu trupul e un curvar. Şi cel ce consimte cu el şi-l însoţeşte în acestea e un preacurvar. Iar cel ce se află în părtăşie (comuniune) cu el este un închinător la idoli. Prietenia cu tinerii este o curvie de care Dumnezeu se scârbeşte. Boala aceasta nu are leac. Iar cel ce iubeşte pe toţi deopotrivă, cu milă şi fără deosebire, a ajuns la desăvârşire. Tânărul ce umblă după tânăr îi face pe cei cu dreaptă socoteală (cu discernământ) să plângă şi să jelească. Dar bătrânul ce umblă după unul mai tânăr a dobândit o patimă

mai greţoasă decât a celor tineri. Chiar dacă ar vorbi cu ei despre virtuţi, inima lui e rănită. Tânărul smerit la cuget, ce vieţuieşte în linişte şi e cu inima curată de pizmă şi de iuţime şi se ţine departe de oameni şi ia aminte la sine, înţelege repede patima bătrânului fără grijă. Cu bătrânul care nu priveşte la fel pe bătrân şi pe tânăr să nu-ţi faci de lucru, ba mai degrabă depărtează-te de el cu toată puterea.

Vai celor fără grijă, care-şi hrănesc patimile, făţărind chipul curăţiei. Iar cel ce a ajuns la cărunteţe în curăţia gândului şi a vieţuirii şi în înfrânarea limbii se desfată încă de aici de dulceaţa fructului cunoştinţei[241], iar în vremea ieşirii din trup primeşte slava lui Dumnezeu. Nimic nu răceşte aşa de mult focul Sfântului Duh ce lucrează în inima monahului spre sfinţirea sufletului[242], ca petrecerea, multa vorbire şi întâlnirile, afară de cele cu fiii tainelor lui Dumnezeu şi spre sporirea cunoaşterii Lui şi spre apropierea de El. Căci astfel de întâlniri trezesc sufletul spre viaţă şi dezrădăcinează patimile şi adorm gândurile murdare mai mult decât toate virtuţile. Nu câştiga ca prieteni şi ca oameni de încredere decât pe unii ca aceştia, ca să nu pricinuieşti sminteală sufletului şi să te abaţi de la calea lui Dumnezeu. Să se mărească în inima ta dragostea care te uneşte şi te lipeşte de Dumnezeu, ca să nu te ia în robie dragostea de lume, a cărei pricină şi sfârşit este stricăciunea. Petrecerea cu cei ce se nevoiesc te îmbogăţeşte şi pe tine, şi pe ei cu tainele lui Dumnezeu. Iar dragostea de cei uşuratici şi leneşi umple pântecele până la saturare şi te face să nu te mai saturi de împrăştierea cu alţii. Unuia ca acesta nu-i plac mâncărurile decât cu prieteni şi spune: „Vai de cel ce mănâncă pâinea lui singur, că nu se va îndulci de ea". Cei ce se invită unii pe alţii la ospeţe se răsplătesc ca nişte simbriaşi. Fugi, frate, de cei ce se obişnuiesc cu astfel de petreceri şi nu mânca niciodată cu ei, chiar dacă ţi s-ar ivi vreo nevoie pentru aceasta. Căci masa lor e necurată şi ei au câştigat ca slujitori pe draci. Prietenii Mirelui Hristos nu gustă din ea.

Cel ce pregăteşte des ospeţe este argatul dracului curviei şi spurcă sufletul celui smerit la cuget. Pâinea modestă de la masa celui curat curăţă de orice patimă sufletul celui ce o mănâncă. Mirosul mesei celui lacom e răspândit de risipa de bucate şi de prăjituri. Şi cel fără de minte şi neînţelept e atras de ea, ca un câine de măcelărie. Iar masa celui ce stăruie totdeauna în rugăciune e mai dulce ca orice miros de viţei şi de

---

[241] E fructul cunoştinţei adevărate, opuse celui al cunoştinţei mincinoase, pe care au poftit-o Eva şi Adam. La el se ajunge prin înfrânarea de la plăcerile trupeşti, nu prin lăcomia de ele.

[242] Fără focul râvnei curate nu se poate ajunge la sfinţenie. Acest foc e de la Duhul Sfânt, izvorul sfinţeniei, ca izvor al iubirii adevărate.

mirodenii. Și iubitorul de Dumnezeu o dorește pe aceasta ca pe o comoară fără preț.

Ia-ți leac de viață de la masa celor ce postesc și priveghează și se ostenesc în Domnul, și depărtează moartea de la sufletul tău. Căci Cel iubit Se odihnește în mijlocul lor, sfințindu-i, și preface amărăciunea ostenelii lor în dulceața Lui de nepovestit[243]. Iar slujitorii Lui duhovnicești și cerești îi umbresc pe ei și sfintele lor mâncăruri. Eu cunosc pe un frate oarecare, care vede aceasta cu ochii săi.

Fericit este cel ce și-a înfrânat gura de la toată dulceața pătimașă, care-l desparte de Ziditorul său. Fericit este cel ce are ca hrană Pâinea care S-a coborât din cer și a dăruit lumii viață[244]. Fericit cel ce a văzut în câmpia sa apa ce izvorăște din sânul Tatălui și și-a ațintit ochiul spre ea. Căci când va bea din ea, se va veseli și va înflori inima lui și va fi întru veselie și bucurie. Cel ce a văzut în hrana sa pe Domnul său se duce pe furiș și se cuminecă singur cu El, neîmpărtășindu-se cu cei nevrednici, ca să nu aibă comuniune cu ei și să se golească de raza Lui. Iar cel ce are venin de moarte amestecat în mâncarea sa nu se poate împărtăși de aceasta fără tovarășii lui[245]. Cel ce are prietenie cu pântecele său este lup ce gustă din otrava pricinuitoare de moarte. Cât ești de nesățios, nebunule, că voiești să-ți umpli pântecele de la masa celor fără grijă, de la care sufletul tău se umple de toată patima! Aceste păziri ajung celor ce pot să-și stăpânească pântecele.

Mireasma răspândită de cel ce postește e foarte dulce și întâlnirea cu el veselește inima celor ce au darul deosebirii. Dar lacomul se umple de frică la întâlnirea cu el și caută să nu stea la masă împreună cu el.

Viețuirea celui înfrânat este plăcută lui Dumnezeu, dar vecinătatea lui e greu de suportat de iubitorul de câștig. Cel tăcut e foarte lăudat de Hristos. Iar celor robiți de draci prin curse și împrăștieri nu le e plăcută apropierea lui. Cine nu iubește pe cel smerit cu cugetul? Doar cei mândri și bârfitori, care sunt străini de lucrarea lui.

Istorisirea unui sfânt

Mi-a istorisit un oarecare din cele ce le-a încercat, zicând: „În

---

[243] Așa S-a odihnit Hristos la masa celor săraci din timpul viețuirii Lui pe pământ, mângâindu-i și curățându-i cu iubirea Lui.

[244] Text categoric antinestorian. Trupul Sfintei Împărtășanii nu este al unui om deosebit de Cuvântul, ci Însuși trupul Cuvântului.

[245] Homiakov a spus că tot cel ce cade, cade singur. Dar acesta se însingurează în adânc. La suprafață e cu alții, ușuratici ca și el. Astfel are loc un îndemn reciproc la păcat, ca despărțire între ei și a lor înșiși de Dumnezeu, în adânc. E un aspect al acelui „Man” al lui Heidegger.

zilele în care petrec cu unii, mănânc trei posmagi sau patru pe zi. Şi dacă mă silesc la rugăciune, mintea mea nu are îndrăznire la Dumnezeu, nici putere să mă aţintesc spre El. Dar când mă depărtez de ei, spre liniştire, în prima zi mă silesc să mănânc numai unul şi jumătate, iar în a doua, unul. Iar când mintea se întăreşte întru linişte, mă silesc să mănânc unul întreg şi nu pot. Şi mintea vorbeşte fără încetare, cu îndrăzneală, cu Dumnezeu, fără să mă silesc. Şi lumina Lui mă luminează neîntrerupt şi mă atrage să o văd şi să mă veselesc de frumuseţea luminii dumnezeieşti. Iar de se întâmplă să intre cineva în vremea liniştirii şi să-mi vorbească, fie şi numai o clipă, îmi este cu neputinţă să nu sporesc mâncarea, să nu împuţinez pravila, să nu-mi slăbească mintea în vederea luminii aceleia".

Iată, fraţii mei, ce bune şi folositoare sunt răbdarea şi singurătatea şi ce putere şi înlesnire dăruiesc celor ce se nevoiesc. Fericit este cel ce rabdă pentru Dumnezeu întru liniştire şi mănâncă singur pâinea sa. Căci pururea vorbeşte cu Dumnezeu. A Lui fie slava şi stăpânirea acum şi pururea şi în veci! Amin.

CUVÂNTUL XLIV

Despre simţuri şi despre ispite

Simţurile neprihănite şi adunate nasc în suflet pacea şi nu-l lasă să facă cercarea lucrurilor. Când ele nu primesc simţirea lucrurilor, se va câştiga biruinţa fără luptă. Dar când omul e fără grijă şi îngăduie să intre în el momelile (atacurile), e silit să lupte. Şi se tulbură curăţia dintâi care este atotsimplă şi liniştită. Şi cei mai mulţi dintre oameni, sau chiar toată lumea, ies din pricina negrijii acesteia, din starea firească şi curată. De aceea cei ce se află în lume şi amestecaţi în cele lumeşti nu-şi pot curăţa cugetarea, pentru multa cunoştinţă a răului. Şi puţini se pot întoarce la curăţia dintâi a cugetării. De aceea trebuie să-şi păzească fiecare om pururea, cu toată grija, simţurile şi cugetarea lui, de momeli. Şi pentru aceasta e nevoie de multă trezvie, pace şi luare-aminte.

Se cuvine să vieţuim cu multă simplitate. Pentru aceasta firea omenească are nevoie de temere, ca să păzească hotarele ascultării faţă de Dumnezeu. Iar dragostea faţă de Dumnezeu mişcă spre dorirea lucrării virtuţilor şi prin ea e răpită spre buna făptuire. Cunoştinţa duhovnicească e, prin fire, a doua după lucrarea virtuţilor[246]. Dar amândurora le premerg frica şi dragostea; iar dragostei îi premerge, iarăşi, frica. Tot cel ce zice cu neruşinare că se pot câştiga cele din urmă

[246] E cunoştinţa raţiunilor dumnezeieşti ale lucrurilor, care vine omului după curăţarea de patimi.

înainte de lucrarea celor dintâi, a pus în sufletul său cea dintâi temelie a pierzaniei. Căci aceasta e calea Domnului. Pentru că cele din urmă se nasc din cele dintâi.

Să nu schimbi dragostea faţă de fratele tău, pentru dragostea faţă de vreun lucru[247]. Pentru că el are în sine, fără să se vadă, ceva mai de preţ decât orice. Părăseşte cele mici, ca să afli pe cele de preţ. Fii ca un mort în viaţa ta, ca să vieţuieşti după moarte[248]. Dă-te pe tine morţii în nevoinţă, în loc să vieţuieşti în trândăvie. Nu numai cei ce au primit moartea pentru credinţa în Hristos sunt mucenici, ci și cei ce mor pentru păzirea poruncilor Lui[249]. Nu fi fără de minte în cererile tale, ca să nu necinstești pe Dumnezeu prin micimea cunoştinţei tale. Fii înţelept în rugăciunile tale, ca să te învredniceşti de cele slăvite[250]. Cere cele cinstite de la Cel ce nu pizmuieşte, ca să primeşti cinstea de la El, pentru voia ta cea înţeleaptă. Solomon a cerut înţelepciune și a primit împreună cu ea împărăţia, deoarece a cerut ca un înţelept, de la Marele Împărat. Elisei a cerut îndoit harul Duhului, aflat în învăţătorul său, şi n-a rămas fără împlinirea cererii. Căci cel ce cere lucruri fără preţ de la Împăratul dispreţuieşte cinstea Acestuia. Israel a cerut lucruri mici şi şi-a atras mânia lui Dumnezeu. Căci nu s-a gândit să se lumineze de cele înfricoşătoare ale lui Dumnezeu în lucrurile lui, ci a cerut cele de trebuinţă pentru stomacul lui. Şi de aceea, „aflându-se încă mâncarea în gura lor, mânia lui Dumnezeu s-a suit asupra lor”. (*Psalmii* 77, 34-35). Înfăţişează lui Dumnezeu cererile tale, pe măsura slavei Lui, ca să se mărească slava ta prin El, şi Se va bucura de tine[251]. Căci, precum cel ce

---

[247] Obiectul e mărginit, nu are o dimensiune conştientă şi liberă interioară, nu comunică iubire, poate fi manipulat numai pentru folosul egoist. Persoana trebuie respectată pentru ea însăşi, ca izvor liber şi conştient de comunicare inepuizabilă a iubirii, însetată să dea şi să primească iubirea la nesfârşit. Nu poate fi stăpânită cu totul.

[248] Nu cultiva, adică, alipirea egoistă la lucruri, ca să începi să ai din comuniunea cu Dumnezeu şi cu semenii viaţa care nu se termină niciodată, pentru că nu se epuizează ceea ce îţi pot da aceia.

[249] Adică pierd viaţa trecătoare pentru dragostea Persoanei supreme, din care putem avea viaţa nemuritoare.

[250] Nu cere cele trecătoare, ci cere iubirea lui Dumnezeu, care va ţine şi se va dărui veşnic prin nesfârşirea ei.

[251] Cu cât eşti împodobit de Dumnezeu cu o slavă mai mare, din iubirea Lui, cu atât Se bucură şi El mai mult de tine. Căci în slava ta sporită se arată slava iubirii Lui şi voinţa ta de a o primi şi de a-I răspunde. Desigur, cu cât ceri lucruri mai înalte de la El, cu atât trebuie să te sileşti să le poţi primi, să crezi potrivit cu ele. Cu cât ceri mai multă iubire de la El, cu atât trebuie să te faci mai capabil să o primeşti, să o înţelegi prin iubirea ta. Cine cere lucruri mici de la Dumnezeu,

cere de la împăratul puţin gunoi nu numai că se necinsteşte pe sine pentru lucrul fără de preţ ce l-a cerut, deoarece a dovedit multă necunoştinţă, ci a şi jignit pe împăratul prin cererea lui, aşa şi cel ce cere de la Dumnezeu lucruri pământeşti în rugăciunile sale. Căci îngerii şi arhanghelii, care sunt marii dregători ai lui Dumnezeu, privesc la tine în vremea rugăciunii tale, ca să vadă ce lucruri ceri de la Stăpânul lor şi se uimesc şi se veselesc când văd pe cel pământesc uitând de trupul lui şi cerând cele cereşti, precum, iarăşi, se mânie pe cel ce a lăsat cele cereşti şi cere gunoiul lui.

Să nu ceri de la Dumnezeu un lucru pe care are grijă să-l dăruiască fără să I se ceară, şi nu numai celor iubiţi ai Săi, ci şi celor străini de cunoştinţa Lui. Nu fiţi ca păgânii, care spun multe în rugăciuni. Căci păgânii cer cele trupeşti, a zis Domnul. „Iar voi nu vă îngrijiţi de ce veţi mânca, sau de ce veţi bea, sau cu ce vă veţi îmbrăca. (...) Căci ştie Tatăl vostru Cel ceresc că aveţi trebuinţă de acestea" *(Matei* 6, 31-32). Fiul nu mai cere de la tatăl său pâine, ci cere lucrurile cele mai mari şi cele mai de preţ din casa tatălui său. Pentru neputinţa cugetării oamenilor a poruncit Domnul să se ceară pâinea cea de toate zilele. Ia seama ce a poruncit celor desăvârşiţi întru cunoştinţă şi sănătoşi cu sufletul: „Nu vă îngrijiţi de mâncare, zice, sau de îmbrăcăminte" (cf. *Matei* 6, 25). „Căci dacă se îngrijeşte de dobitoacele necuvântătoare şi de pasări şi chiar de cele neînsufleţite, nu cu mult mai mult de voi? Ci cereţi mai degrabă Împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi toate acestea se vor adăuga vouă" (cf. *Matei* 6, 26-33).

Iar de ceri lui Dumnezeu un lucru şi trebuie să aştepţi mult, pentru că nu te ascultă degrabă, nu te întrista. Căci nu eşti tu mai înţelept ca Dumnezeu. Aceasta ţi se întâmplă fie pentru că eşti nevrednic de ceea ce ceri, fie pentru că nu sunt căile tale pe măsura cererilor tale, ci dimpotrivă, fie pentru că n-ai ajuns la măsura de a primi darul pe care-l ceri[252]. Pentru că nu trebuie să ne urcăm la măsuri mari înainte de vreme, ca să nu ni se facă fără folos darul lui Dumnezeu, prin prea grabnica primire a lui. Căci tot ce se primeşte uşor, repede se şi pierde. Fiecare lucru dobândit cu durerea inimii e şi păzit cu grijă.

Însetează după Hristos, ca să te îmbeţi de dragostea Lui[253].

---

nu ştie ce lucruri mari poate dărui El.

[252] Pentru a primi cunoştinţa înaltă, care se dă odată cu iubirea, trebuie să te nevoieşti şi tu ca să ajungi la nivelul ei printr-o mai mare dorinţă de a-L cunoaşte şi a primi iubirea Lui. Numai efortul nostru ne face să asimilăm darul lui Dumnezeu.

[253] Prin acestea şi prin alte cuvinte se arată că Sfântul Isaac nu se ţine în cadrul niciunui *Cuvânt* strict de titlul lui. Pune în fiecare atâtea lucruri mici şi

Închide ochii tăi de la cele plăcute ale lumii, ca să te învredniceşti de Dumnezeu, să împărăţească pacea Lui în inima ta. Înfrânează-te de la lucrurile pe care le privesc ochii tăi, ca să te învredniceşti de bucuria duhovnicească. De nu-I sunt plăcute faptele tale lui Dumnezeu, să nu-I ceri slava, ca să fii ca un om ce ispiteşte pe Dumnezeu. După vieţuirea ta să fie şi rugăciunea ta. Căci nu poate cere cele cereşti cel legat de cele pământeşti; şi e cu neputinţă să ceară cele dumnezeieşti cel ce se ocupă cu cele lumeşti. Pentru că dorinţa fiecărui om se arată din faptele lui[254]. Şi pentru lucrurile pentru care se străduieşte, pentru acelea se şi luptă în rugăciune. Cel ce doreşte cele mari nu se îndeletniceşte cu cele mici.

Legat fiind cu trupul, fii totuşi liber şi arată-ţi libertatea ascultării de Hristos[255]. Dar fii şi înţelept în blândeţea ta, ca să nu fii lăsat să fii furat[256]. Iubeşte smerenia în toate faptele tale, ca să te izbăveşti de cursele greu de cunoscut, care se ivesc mereu în afara căii celor smeriţi la cuget. Nu te feri de necazuri, căci prin ele intri la cunoştinţa adevărului[257]. Şi nu te teme de ispite, pentru că prin ele afli cele de cinste. Roagă-te să nu ajungi în ispite sufleteşti, dar pregăteşte-te cu toată puterea pentru încercările trupeşti. Căci fără acestea nu poţi înainta spre Dumnezeu. Pentru că în lăuntrul lor se află odihna dumnezeiască. Cel ce fuge de ispite fuge de virtute[258]. Dar vorbind de ispite, nu vorbesc de cele ale poftelor, ci de cele ale necazurilor (de încercări)[259].

---

mari, că aproape în fiecare descrie toate treptele vieţii duhovniceşti.

[254] Dorinţa exprimată numai prin cuvinte, fără efortul de a o realiza, nu e serioasă.

[255] Trupul nu ne împiedică să fim liberi. Putem alege să săvârşim prin el fapte diferite şi să-l îndrumăm spre o vieţuire bună sau rea. El nu reprezintă o legalitate rigidă, lineară. El e unealta libertăţii. Suntem liberi faţă de el mai ales când lucrăm pentru Hristos, împlinind poruncile Lui. Altfel, ne arătăm stăpâniţi de el. Chiar libertatea noastră creşte sau scade în raport cu el, în funcţie de voinţa noastră care se afirmă sau abdică de la afirmarea ei. Împlinirea poruncilor lui Hristos înseamnă o spiritualizare a trupului, înseamnă a da tot mai multă putere şi loc libertăţii în trup. Ascultarea de Hristos e act de libertate, de voinţă. Cu cât e mai mare ascultarea de Hristos, cu atât libertatea se afirmă mai mult.

[256] Cel blând poate fi şi înşelat, furat şi robit de cei vicleni pentru blândeţea lui. El poate să nu fie destul de atent la ispitele ce-i vin.

[257] Din necazuri cunoşti neputinţele tale, atârnarea ta de Dumnezeu; te înveţi smerenia.

[258] Pentru că cel ce fuge de ispite, fuge de lupta cu ele, prin care se dobândeşte virtutea.

[259] În greceşte este acelaşi cuvânt pentru „ispitele” din partea poftelor şi pentru „încercările” prin necazuri (πειρασμοί).

Întrebare: Cum se împacă cuvântul: „Rugaţi-vă să nu intraţi în ispită” *(Matei* 26, 41), cu cuvântul: „Nu vă temeţi de cei ce ucid trupul” *(Matei* 10, 28) şi cu cuvântul: „Cel ce şi-a pierdut sufletul său pentru Mine, îl va afla pe el” *(Matei* 10, 39)? Cum ne îndeamnă Domnul pretutindeni spre încercări, iar aici a poruncit să ne rugăm să nu intrăm în ele? Ce virtute se naşte fără necaz şi încercări? Sau ce încercare e mai mare ca a se pierde cineva pe sine însuşi şi, totuşi, Domnul ne porunceşte să o primim pentru El? Că „cel ce nu ia crucea sa, zice, ca să-Mi urmeze Mie, nu este vrednic de Mine” *(Matei* 10, 38). Cum, deci, după ce în toată învăţătura Lui ne-a poruncit să intrăm în încercări, aici ne-a poruncit să ne rugăm ca să nu intrăm în ele? „Că prin multe încercări trebuie să intraţi voi în Împărăţia cerurilor” (cf. *Fapte* 14, 22); şi: „În lume necazuri veţi avea” *(Ioan* 16, 33); şi „În răbdarea lor veţi câştiga sufletele voastre” (cf. *Luca* 21, 19).

O, ce subţire e calea învăţăturilor Tale, Doamne! Din această pricină cel înţelept şi cel ce nu citeşte cu cunoştinţă e totdeauna în afara ei. Când fiii lui Zevedei şi mama lor au dorit să aibă un scaun cu Tine în Împărăţie, le-ai spus: „Puteţi bea paharul încercărilor pe care Eu îl voi bea şi să vă botezaţi cu botezul cu care Eu Mă voi boteza?” (cf. *Matei* 20, 22). Şi cum ne porunceşti aici, Stăpâne, să ne rugăm să nu intrăm în ispite? De care ispite ne porunceşti să nu intrăm în ele?

Răspuns: Roagă-te, zice, să nu intri în ispitele privitoare la credinţă, roagă-te să nu intri în ispitele părerii de sine a minţii, însoţit de dracii hulei şi ai mândriei. Roagă-te să nu intri, din părăsirea lui Dumnezeu, în ispita vădită a diavolului, prin relele amintiri ce-ţi vin în cugetul tău, pentru care ai şi fost părăsit. Roagă-te să nu se depărteze de tine îngerul neprihănirii tale, ca să nu fii războit de războiul fierbinte al păcatului şi să te desparţi de înger. Roagă-te să nu intri în ispita aţâţării din partea cuiva împotriva altcuiva sau în ispita îndoielii şi şovăirii, prin care sufletul e împins cu sila în mare luptă.

Dar încercările trupului pregăteşte-te să le primeşti cu tot sufletul şi pluteşte în ele cu toate mădularele tale şi umple-ţi ochii tăi de lacrimi, ca să nu se depărteze de la tine Păzitorul tău. Căci în afara încercărilor nu se arată purtarea de grijă a lui Dumnezeu şi nu se poate învăţa înţelepciunea Duhului şi nici dorul de Dumnezeu nu se arată întărit în suflet. Căci înainte de încercări omul se roagă lui Dumnezeu ca un străin. Dar când intră în încercări pentru dragostea Lui şi nu primeşte schimbare, Îl are pe Dumnezeu ca pe un datornic şi e socotit la Dumnezeu ca un fiu adevărat. Pentru că a războit pe vrăjmaşul său şi l-a biruit pentru voia lui Dumnezeu[260].

---

[260] Îl are pe Dumnezeu ca pe un datornic, pentru că Dumnezeu, lăsându-l în

„Rugaţi-vă să nu intraţi în ispite” aceasta înseamnă: Roagă-te să nu intri în ispita cea înfricoşată a diavolului pentru mândria ta, ci pentru că iubeşti pe Dumnezeu, ca puterea Lui să-ţi ajute ţie şi să biruiască în tine pe vrăjmaşii tăi. Roagă-te ca să nu intri în aceste ispite pentru răutatea gândurilor şi faptelor tale, ci ca să se probeze dragostea ta faţă de Dumnezeu şi să se slăvească puterea Lui în răbdarea ta. A Lui fie slava şi stăpânirea în vecii vecilor! Amin.

CUVÂNTUL XLV

Despre mila Stăpânului, prin care S-a pogorât, din înălţimea măririi Lui, la neputinţa oamenilor.

Şi despre încercări

Dar Domnul nostru, arătându-Şi purtarea de grijă, după chipul milei Sale şi după măsura harului Său, a poruncit, dacă observi bine, să ne rugăm şi pentru încercările trupeşti. Căci văzând că firea noastră e slabă, din pricina trupului pământesc supus putrezirii, şi că nu se poate împotrivi încercărilor, când ajunge în mijlocul lor, şi de aceea cade din adevăr şi o ia la fugă şi e biruit de necazuri, ne-a poruncit să ne rugăm, ca să nu cădem pe neaşteptate în încercări; dacă e cu putinţă, să bineplăcem lui Dumnezeu şi fără ele. Însă dacă omul, din pricina unei foarte mari virtuţi, cade deodată în încercări înfricoşătoare şi nu rabdă în ele, nu poate nici să-şi desăvârşească virtutea în acea vreme.

Nu trebuie să ne prefacem nici faţă de noi înşine, nici faţă de alţii. Nici să nu părăsim starea noastră aleasă şi lucrul cel bun, prin care se îmbogăţeşte viaţa noastră ca o vistierie, şi să ne dăm felurite scuze şi temeiuri pentru moleşeală, ca de pildă porunca de a ne ruga să nu intrăm în ispită[261]. Căci despre aceştia s-a spus că din pricina poruncii păcătuiesc într-ascuns. De se va întâmpla, deci, omului să-i vină vreo

---

încercări, a arătat că se ocupă de el, că îi este la inimă, că vrea să-l crească duhovniceşte. Dar prin aceasta Se şi obligă să-l ajute când necazurile sunt prea mari. Iar cel ce s-a luptat cu încercările a făcut voia lui Dumnezeu din iubire faţă de El, ca un fiu al Lui, care vrea să crească aşa cum voieşte Dumnezeu. Iar în această biruire a încercărilor a simţit în el puterea lui Dumnezeu. Deci nu e vorba de o datorie juridică a lui Dumnezeu.

[261] Unii îşi dau ca scuză că nu au rezistat vreunei ispite faptul că n-au putut, pentru că de aceea ne-a poruncit Domnul să ne rugăm să nu cădem în ispită. Adică ne-a poruncit aceasta pentru că ştia că nu putem rezista. Deci dacă totuşi, împotriva rugăciunii noastre, am ajuns într-o ispită, şi n-am putut rezista, vina nu e a noastră, ci a Domnului, că n-a împlinit rugăciunea noastră de a nu ne lăsa să ajungem în ispită. Dar noi trebuie să luptăm cu ispita şi să fim siguri că în lupta aceasta a noastră este şi ajutorul Lui.

ispită şi să calce vreo poruncă din acestea, adică să părăsească neprihănirea, sau vieţuirea călugărească, sau să tăgăduiască credinţa, sau să nu se nevoiască pentru Hristos, sau să calce vreuna dintre porunci, acesta, întrucât s-a înfricat şi nu s-a împotrivit bărbăteşte ispitelor, a căzut din adevăr.

Deci să dispreţuim cu toată puterea trupul şi să predăm sufletul lui Dumnezeu şi să intrăm în numele Domnului în luptă cu ispitele. Şi Cel ce a izbăvit pe Iosif în Egipt şi l-a arătat pe el chip şi pildă neprihănirii şi Cel ce a păzit pe Daniel nevătămat în groapa leilor şi pe cei trei tineri în cuptorul de foc şi l-a scos pe Ieremia din groapa cu noroi şi i-a dăruit lui milă în mijlocul taberei caldeilor şi l-a scos pe Petru din închisoarea cu uşile încuiate şi l-a scăpat pe Pavel din sinagoga iudeilor şi, pe scurt, Cel ce întotdeauna şi în tot locul şi în toată ţara este împreună cu slugile Sale, şi-Şi arată întru ei puterea şi biruinţa Sa, şi-i păzeşte pe ei prin multe minuni, şi le arată mântuirea Sa în toate necazurile lor, să ne întărească şi pe noi şi să ne izbăvească din mijlocul valurilor ce ne învăluie pe noi! Amin.

Să avem, deci, râvnă în sufletele noastre împotriva diavolului şi a slugilor lui, cum au avut macabeii şi Sfinţii Proroci şi Apostoli şi Mucenicii şi Cuvioşii şi Drepţii care au păzit legile dumnezeieşti şi poruncile Duhului în locuri înfricoşătoare şi în încercări atotcumplite şi au aruncat lumea şi trupul lor înapoia lor şi au stăruit în dreptatea lor, nelăsându-se biruiţi de primejdiile ce le înconjurau odată cu sufletele şi trupurile, ci au biruit cu bărbăţie; ale căror nume au fost scrise în Cartea Vieţii până la a doua venire a lui Hristos; şi a căror învăţătură s-a păstrat prin porunca lui Dumnezeu spre învăţarea şi întărirea noastră, precum mărturiseşte fericitul Apostol *(Romani* 15, 4), ca să ne facem înţelepţi şi să învăţăm căile lui Dumnezeu şi să avem sub ochi istorisirile şi vieţile lor, ca să umblăm pe calea lor şi să ne asemănăm lor.

Cât de dulci sunt cuvintele dumnezeieşti, sufletului preaînţelept! Ca o hrană ce încălzeşte trupul. Şi cât de dorite sunt istorisirile despre cei drepţi, urechilor celor blânzi! Ca o udătură neîncetată, plantei de curând sădite.

Gândeşte-te, deci, iubitule, pururea, la pronia lui Dumnezeu, prin care ne poartă de grijă de la început şi până acum, ca printr-un leac ochilor slăbiţi, şi păstrează în tine pomenirea Lui în toată clipa. Şi cugetă şi te îngrijeşte şi te lasă povăţuit de acestea, ca să înveţi să ai în sufletul tău amintirea măririi cinstei lui Dumnezeu şi să afli sufletului tău viaţă veşnică în Hristos Iisus, Domnul nostru; în El, Care S-a făcut Mijlocitorul între Dumnezeu şi oameni, ca Unul ce S-a unit din amândoi şi de a Cărui slavă ce înconjoară tronul măririi Lui cetele îngerilor nu se pot apropia, dar Care S-a arătat pentru noi în lume în înfăţişare săracă şi smerită,

precum zice Isaia, că „L-am văzut pe El şi nu avea nici chip, nici frumuseţe” (*Isaia* 53, 2); în El, Care, fiind nevăzut întregii firi zidite, a îmbrăcat trup şi a desăvârşit iconomia spre mântuirea şi viaţa tuturor neamurilor ce se curăţă prin El. Căruia se cuvin slava şi stăpânirea în vecii vecilor! Amin.

CUVÂNTUL XLVI

Despre felurile diferitelor încercări şi câtă dulceaţă au în ele încercările ce ne vin şi le răbdăm pentru adevăr.

Şi despre treptele şi felurile de vieţuire, prin care trece omul cel înţelept

Virtuţile urmează una după alta, ca să nu fie calea virtuţii neplăcută şi grea, şi pentru că se dobândesc pe rând. Şi aşa faptele grele săvârşite pentru bine se fac plăcute ca unele ce se întăresc unele pe altele în bine. Căci nimeni nu poate dobândi cu adevărat neagonisirea, de nu se convinge pe sine şi nu se pregăteşte să rabde încercările cu bucurie. Şi nimeni nu poate să rabde încercările, decât cel ce a crezut că e ceva mai presus de tihna trupească, potrivnică necazurilor de care s-a pregătit să se facă părtaş şi pe care e gata să le primească.

Deci în tot cel ce s-a pregătit pe sine, se mişcă întâi iubirea de necazuri, apoi se iveşte gândul de a se face sărac de lumea aceasta. Şi tot cel ce voieşte să se apropie de necaz, mai întâi se lipseşte prin credinţă de toate, apoi se apropie de necazuri. Dar cel ce se lipseşte pe sine de lucrurile materiale, dar nu se lipseşte de lucrarea simţurilor, adică de văz şi de auz, îşi pricinuieşte sieşi un îndoit necaz şi se va chinui şi necăji în chip îndoit[262]. Mai bine-zis, ce folos e că se lipseşte de lucrurile supuse simţurilor, iar prin simţuri se îndulceşte de ele? Căci ceea ce pătimea înainte prin faptele în legătură cu ele, pătimeşte şi acum din patimile pentru ele, pentru că amintirea obişnuinţei cu ele nu se depărtează din cugetarea lui. Căci dacă nălucirile lor ivite în cugetare pricinuiesc omului durere, chiar în lipsa lucrurilor însele, ce să spunem despre înfăţişarea lor apropiată? Drept aceea, bună este retragerea, căci ajută foarte mult. Pentru că ea îmblânzeşte cu bărbăţie gândurile şi sădeşte putere în vieţuire şi învaţă pe om să suporte cu multă răbdare necazurile ce-i vin neapărat prin aceasta[263].

---

[262] A nu avea nişte lucruri, dar a privi la ele, e un chin îndoit: unul constă în a nu le avea, altul în a le dori. Dorinţa face neposedarea lor mai chinuitoare decât simpla neposedare.

[263] Avem aici o ilustrare a legăturii între încercare şi ispită: Când eşti lipsit de

Să nu cauţi să primeşti sfat de la cineva care nu se află în vieţuirea ta, chiar dacă ar fi foarte înţelept. Încredinţează mai degrabă gândul tău unui om neînvăţat, dar care a făcut cercarea lucrurilor, decât unui filosof învăţat, care vorbeşte din citiri, fără cercarea lucrurilor. Dar ce este cercarea (experienţa)? Cercarea stă nu în a primi cineva privirea unor lucruri, fără să fi luat cunoştinţa lor în sine însuşi, ci în a simţi în chip limpede prin cercare folosul şi paguba lor, pentru faptul că a petrecut în ele timp îndelungat[264]. De multe ori un lucru pare păgubitor, dar în lăuntrul lui are o lucrare plină de folos. În acelaşi fel socoteşte şi despre lucrul dimpotrivă. Adică, de multe ori un lucru pare să fie de folos, dar înăuntru e plin de vătămare. De aceea, mulţi dintre oameni află pagubă în lucrurile ce par să aducă un câştig. Dar nici de la aceştia nu primim mărturia adevărată a cunoştinţei[265]. Foloseşte-te deci de sfătuitorul acela care ştie să probeze cu răbdare lucrurile care cer o dreaptă socoteală (un discernământ). De aceea nu oricine e vrednic de crezământ când dă un sfat, ci numai acela care mai întâi şi-a chivernisit bine libertatea lui şi nu se teme de învinovăţiri şi de clevetiri.

Când afli, deci, pace neschimbată în calea ta, teme-te, pentru că eşti departe de cărarea pe care păşesc picioarele obosite ale sfinţilor. Căci cu cât păşeşti mai sigur pe calea ce duce spre cetatea Împărăţiei şi te apropii de cetatea lui Dumnezeu, cu atât să ai mai mult ca semn tăria încercărilor ce te întâmpină. Şi cu cât te apropii şi înaintezi, cu atât se înmulţesc încercările împotriva ta. Când simţi, deci, în sufletul tău încercări mai felurite şi mai tari, să ştii că în acele timpuri sufletul tău a primit cu adevărat, în ascuns, o altă treaptă mai înaltă şi i s-a adăugat la

---

anumite lucruri, suferi de o încercare, de un necaz; când le ai, suferi de ispita de a le folosi pentru plăcere. E bine când faci să treacă ispita în încercare. Limba română are două cuvinte pentru aceste stări: încercare şi ispită. Limba greacă şi slavă au un singur cuvânt: πειρασμός (greacă), ispita (slavă). Dar şi în limba română, dată fiind trecerea fluidă de la una la alta, e greu de a decide totdeauna care dintre cei doi termeni trebuie ales.

[264] Adevărata încercare, sau „cercare” sau experienţă, cere deci şi timp, nu ajunge o gustare trecătoare a unei situaţii. Aceasta ne arată ce preţ trebuie să punem pe părerile unor teologi care se ocupă prin „studiu” (prin „cercetare”) cu mistica, dar nu au făcut prin trăire îndelungată experienţa vieţii în Dumnezeu.

[265] Nici de la cei care, părând că fac lucruri rele, împlinesc lucruri bune şi viceversa, să nu primim sfaturi, ci de la cei ce au o viaţă bună în toată limpezimea: de la cei ce fac binele prin fapte ce se arată ca bune (se poate ca aici să fie vorba şi de un fel de aplicare a dictonului: „Scopul scuză mijloacele”). Dar textul spune în continuare că nici aceştia nu sunt lipsiţi de clevetiri, de defăimări. Dar un semn în plus al bunătăţii lor este că nu răspund la fel la asemenea clevetiri, ci-şi păstrează pacea lor.

starea în care se află un har nou. Căci după măsura harului aduce Dumnezeu peste suflet necazurile altor încercări. Nu înţelege prin ele încercările lumeşti, care se întâmplă unora pentru că au pus frâu răutăţii în lucrurile văzute, nici tulburări trupeşti, ci încercări ce se potrivesc călugărilor care se liniştesc, pe care le vom deosebi mai pe urmă[266].

Iar dacă sufletul suferă de vreo slăbiciune şi nu poate răbda încercările cele mari şi se roagă să nu intre în ele, iar Dumnezeu îl ascultă, să ştii că în măsura în care te întăreşte faţă de încercările cele mari, în aceeaşi măsură te învredniceşte şi de darurile cele mari. Căci nu dă Dumnezeu un dar mare, fără o mare încercare. Pentru că după încercări a rânduit Dumnezeu şi darurile, potrivit cu înţelepciunea Lui, pe care nu o pricep cei zidiţi de El. Drept aceea, din necazurile grele ce ţi se întâmplă prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu, să cunoşti câtă cinste a primit sufletul tău din partea măririi Lui. Căci pe măsura întristării, e şi mângâierea.

Întrebare: Care e, deci, mai înainte: încercarea şi apoi darul sau întâi darul şi după el încercarea?

Răspuns: Nu vine încercarea, dacă n-a primit sufletul mai întâi în ascuns o mărire peste măsura lui. E duhul harului, pe care l-a primit mai întâi. Despre aceasta dă mărturie încercarea Domnului şi la fel încercările Apostolilor. Căci n-au fost lăsaţi să intre în încercări până ce n-au primit mângâierea. Pentru că celor ce se împărtăşesc de bunătăţi li se cuvine să rabde încercările pentru ele. Căci după bine vine şi necazul pentru el. Aşa i-a plăcut lui Dumnezeu să facă în toate[267].

Dar dacă aşa se întâmplă, adică dacă harul vine înaintea încercării, totuşi simţirea încercărilor vine înaintea simţirii harului, pentru probarea libertăţii. Căci niciodată nu se arată în vreunul harul înainte de a gusta încercările. Deci harul vine în minte înainte, dar în simţire, mai pe urmă[268]. Drept aceea se cuvine ca în vremea acestor

---

[266] Nu e vorba de încercări ce se întâmplă călugărilor care se află încă în treapta făptuirii, pentru că se înfrânează de la faptele rele. E vorba aici de încercările mai mari care vin peste cei din treapta înaltă a liniştirii. Nici aceştia nu au pace neschimbată pe calea lor. Şi nu e bine când o au. Căci nu mai au prilejul să-şi întărească încordarea în lupta pentru păzirea liniştii.

[267] O aplicare a sinergiei la suportarea necazurilor. Şi o înţelegere a acestei sinergii (a împreună-lucrării libertăţii cu harul), ca un mijloc de sporire duhovnicească. Omul, dând răbdarea sa, nu o dă fără să fi primit harul pentru această răbdare. Şi aceasta înscrie o linie de creştere duhovnicească în viaţa lui. După suportarea unei încercări cu ajutorul unui har, vine o altă încercare mai mare pe baza unui har mai mare.

[268] Aşa e şi cu harul Tainelor. Întâi se ascunde sămânţa în pământ, apoi se arată rodul ei. Harul se dă într-un moment, dar lucrarea lui e îndelungată şi

încercări să avem două simţiri potrivnice ce nu sunt întru nimic asemenea. Acestea sunt bucuria şi frica. Bucuria că te afli umblând pe calea călcată de Sfinţi, mai bine zis de Cel ce a dat viaţă tuturor. Şi lucrul acesta e vădit din cunoştinţa (diagnoza) ce ţi-o dau încercările. Iar frica trebuie s-o avem ca nu cumva din pricina mândriei să fim ispitiţi de acestea[269]. Dar cei smeriţi cu inima sunt înţelepţiţi de har, ca să le poată deosebi pe acestea şi să cunoască care este ispita ce se iveşte ca un rod al mândriei şi care aceea care se iveşte ca o lovitură de pe urma iubirii[270]. Căci încercările din abatere şi din sporirea vieţuirii în bine se deosebesc de ispitele ce vin din părăsirea cea spre povăţuire, pentru trufia inimii.

Încercările prietenilor lui Dumnezeu, care sunt cel smeriţi la cuget

Încercările ce sunt aduse de toiagul duhovnicesc spre înaintarea şi creşterea sufletului, prin care se deprinde şi se probează sufletul ce se nevoieşte, sunt acestea: pregetarea, îngreunarea trupului, moleşeala mădularelor, trândăvia, zăpăceala cugetării, închipuirea slăbiciunii trupului, încetarea nădejdii pentru o vreme, întunecarea gândurilor, lipsa unui ajutor omenesc, lipsa celor trebuincioase trupului şi cele asemenea acestora. Din aceste ispite omul dobândeşte un suflet însingurat şi părăsit şi o inimă omorâtă şi smerită. Şi prin acestea este pus la încercare dacă vine la dorirea Ziditorului. De aceea, Purtătorul de grijă le rânduieşte pe acestea spre puterea şi trebuinţa celor ce le primesc pe ele. În ele sunt amestecate mângâierea şi strâmtorările, lumina şi

---

efectele se arată treptat. Totuşi chiar aşa ascuns, harul ajută de la început omului în suportarea încercărilor, în lupta cu pornirile spre păcat. Observăm aici expresia „simţirea harului”, care va fi reproşată Sfântului Simeon Noul Teolog de Hausherr. Sfântul Simeon va spune să nu aştepte cineva mântuirea dacă nu ajunge la simţirea harului. Sfântul Isaac condiţionează simţirea harului de răbdarea şi biruirea încercărilor.

[269] Aici se face o deosebire clară între încercări şi ispite, dar se arată şi trecerea uşoară de la unele la altele. Încercările (πειρασμοί) ne pot deveni ispite (πείραζόμεθα εν τούτοις). Ca în cea mai mare parte a scrierii, avem şi aici o magistrală înfăţişare a complexităţii contradictorii a stărilor sufleteşti. Trebuie să ne bucurăm de încercări (de ceea ce ne doare), şi în acelaşi timp trebuie să ne temem ca nu cumva îndulcindu-ne numai de bucuria durerii încercărilor, să cădem în ispita mândriei că le putem suporta.

[270] Ceea ce se iveşte ca rod al mândriei este ispită, dar poate fi şi încercare (necaz); Iar ceea ce se iveşte ca lovitură de pe urma iubirii este încercare, dar poate fi şi ispită. Numai discernământul distinge când fiecare dintre aceste urmări este încercare sau ispită.

întunericul, războaiele şi ajutoarele şi, scurt vorbind, îngustarea şi lărgimea. Ele (de se folosesc spre bine) sunt semnul sporirii omului prin ajutorul lui Dumnezeu[271].

Ispitele duşmanilor lui Dumnezeu, care sunt cei mândri

Iar ispitele venite prin părăsirea lui Dumnezeu, împotriva celor neruşinaţi ce se înalţă în cugetele lor în faţa bunătăţii lui Dumnezeu şi nedreptăţesc această bunătate prin mândria lor[272], sunt acestea: ispitele arătate ale dracilor, care sunt şi ele mai presus de hotarul puterii sufletului[273], lipsirea de puterile înţelepciunii aflătoare în ei, simţirea năprasnică a nălucirii curviei, îngăduită împotriva lor spre smerirea trufiei lor, mânierea grabnică, voinţa de a impune voia lor, de a se certa prin cuvinte, de a certa, dispreţuirea inimii, desăvârşita amăgire a minţii, hule împotriva numelui lui Dumnezeu, gânduri nebuneşti pricinuitoare de râs, mai bine-zis de plâns, faptul de a se face de râsul oamenilor şi de a-şi pierde cinstea lor, de a se face de ruşine şi de ocară prin lucrarea dracilor în multe feluri, în chip ascuns şi arătat, pofta de a se amesteca şi petrece cu lumea, de a grăi şi vorbi aiurea totdeauna, în chip nebunesc, şi de a născoci pururea vreo noutate printr-o prorocire mincinoasă, de a făgădui multe peste puterea proprie. Şi acestea sunt cele sufleteşti.

Iar în cele trupeşti i se ivesc unuia ca acesta întâmplări dureroase ce stăruie pururea în împletire cu el şi sunt anevoie de destrămat, întâlniri cu oameni răi şi necredincioşi; ba i se întâmplă să cadă pe mâinile unor oameni ce-l necăjesc, să i se clatine inima mereu şi dintr-odată, fără pricină, din frica lui Dumnezeu. Aceştia pătimesc de multe ori căderi mari de pe stânci şi de pe locuri înalte; şi alte asemenea acestora, ce li se întâmplă spre zdrobirea trupului. Şi, în sfârşit, lipsa

---

[271] Toate acestea au atât aspectul de încercări, cât şi pe cel de ispite. Depinde de cum sunt folosite: pentru ieşirea din ele spre Dumnezeu sau pentru căderea deplină. Voinţa omului e cea care le dă ultima calificare. Ele sunt o cumpănă pusă în faţa omului, ca să o aplece fie într-o parte fie în alta. Fără ele, adică fără biruirea lor, nu poate înainta omul spre Dumnezeu. De aceea se dau pe măsura nivelului la care a ajuns omul, pe măsura capacităţii lui de a câştiga din ele.

[272] Nedreptăţesc bunătatea lui Dumnezeu prin mândrie, pentru că folosesc darurile date lor, de această bunătate, ca să le facă neplăcute oamenilor, ca aceştia să se plângă pentru că Dumnezeu le-a făcut acelora parte de unele daruri ca să le folosească împotriva semenilor lor.

[273] Sunt ispite de la draci ce întrec puterea sufletului de a le rezista, precum sunt daruri de la Dumnezeu, care sunt mai presus de puterea naturală a omului. Dar cele din urmă măresc puterea omului, pe când cele dintâi o anulează şi pe cea pe care el o are.

celor ce-i pot sprijini inima din puterea lui Dumnezeu şi a nădejdii credinţei lor; şi, pe scurt, câte neputinţe mai presus de putere sunt aduse asupra lor, împreună cu cele din ei. Toate acestea câte le-am înşirat şi le-am numărat fac parte din felurile ispitelor mândriei.

Iar începutul acestora se iveşte în om când începe să se socotească pe sine înţelept în ochii săi. Şi acesta se mişcă în toate aceste rele după măsura primirii unor astfel de gânduri ale mândriei.

Drept aceea, cunoaşte din felurile ispitelor căile uşurătăţii cugetării tale. Iar de vezi vreunele dintre aceste încercări amestecate în încercările spuse înainte de ele, cunoaşte că în măsura în care ai din acestea, în aceeaşi măsură s-a cuibărit în tine mândria.

Despre răbdare

Ascultă iarăşi şi un alt fel. Toate greutăţile şi necazurile ce nu sunt răbdate au în ele un chin îndoit[274]. Căci răbdarea omului micşorează apăsarea lor. Lipsa de curaj e maica chinului. Iar răbdarea e maica mângâierii şi o putere care obişnuieşte să se nască din lărgimea inimii. Dar această putere e greu să o afle omul în necazurile lui fără darul dumnezeiesc, care se iveşte din urmărirea rugăciunii şi din vărsarea lacrimilor.

Despre lipsa de curaj

Când Dumnezeu voieşte să necăjească pe om şi mai mult îl lasă să intre pe mâinile lipsei de curaj. Şi aceasta naşte în el puterea tare a trândăviei, prin care gustă o sugrumare a sufletului care e una cu gustarea gheenei. Iar din aceasta vine duhul ieşirii din minţi[275], din care

---

[274] Răbdarea e o tărie spirituală care micşorează tăria necazurilor. Prin faptul că nu le rabzi, nu le micşorezi şi nu le înlături. De suportat tot le suporţi, căci n-ai ce face. Dar suportarea fără răbdare e îndoit sau însutit de grea. Cu cât rabzi necazurile cu voia, cu atât pui un efort care le mărgineşte puterea; cu cât eşti mai fără răbdare în ele, cu atât le măreşti chiar prin aceasta, părându-ţi de nesuportat, fără limită şi de nestăpânit prin puterea ta. Necazul care-ţi apare, când nu-l rabzi, ca nemărginit, îl mărgineşti, îl stăpâneşti prin răbdare, căci în ea e puterea lui Dumnezeu care-l mărgineşte. Propriu-zis simţi această putere cum îl limitează. E şi aceasta o formă a sinergiei: Cu cât te încordezi mai mult în răbdare, cu atât puterea lui Dumnezeu îţi ajută să biruieşti necazul. Aceasta se spune în continuare.

[275] Lipsa de curaj e una cu sporirea trândăviei, ca renunţare la efortul de a răbda necazurile. Dar ea măreşte chinul până la proporţiile unui chin de iad. Aceasta e nelimitarea iadului, care are în ea şi un element subiectiv. Aceasta

răsar zeci de mii de ispite: zăpăceala, iuţimea, hula, defăimarea, gândurile sucite, mutarea dintr-un loc în altul şi cele asemenea acestora. Iar de întrebi care este pricina lor, îţi voi spune că negrija. Leacul tuturor acestora este unul. Şi în mâna acestuia află cineva îndată mângâierea în sufletul său. Şi care este acesta? Smerita cugetare a inimii. Fără aceasta nu poate surpa cineva zidul acestor rele, ci le face mai degrabă să-l copleşească[276].

Să nu te mânii pe mine că-ţi spun adevărul. Ţi-l spun, pentru că nu l-ai căutat în sufletul tău. Dar de voieşti, intră în ţara lui şi vei vedea cum îţi dă ţie dezlegare de răutatea ta. Căci pe măsura smeritei tale cugetări, ţi se dă ţie şi răbdarea în necazurile tale[277]. Şi după răbdarea ta se uşurează şi greutatea necazurilor tale şi vei dobândi mângâiere. Iar după mângâierea ta, se măreşte dragostea către Dumnezeu. Şi după dragostea ta, se măreşte bucuria ta în Duhul cel Sfânt. Totuşi pe cei ce sunt fii cu adevărat, Preamilostivul nu binevoieşte să-i scoată din încercările lor, nici nu-i izbăveşte de aceste încercări, ci-i îmbracă cu răbdare în ele. Şi toate aceste bunătăţi le primesc, în mâna răbdării lor, spre desăvârşirea sufletelor lor[278]. Hristos, Dumnezeul nostru, să ne învrednicească prin harul Lui să răbdăm relele pentru dragostea Lui, întru mulţumirea inimii. Amin.

---

duce la deznădejde şi la o adevărată ieşire din minţi. Căci e o înrudire între ieşirea din minţi, deznădejde şi sentimentul că greutatea şi durerea nu au margini. E în toate o lipsă de înţelegere a realităţii limitate a necazului; e o întindere subiectivă a întunericului la nesfârşit. Deznădejdea şi iadul sunt legate astfel de slăbirea voinţei de a răbda şi slăbirea voinţei, de lipsirea de harul dumnezeiesc.

[276] Smerita cugetare, fiind o recunoaştere a autolimitării prin cunoaşterea nesfârşirii puterii dumnezeieşti, vede prin aceasta şi limitarea necazurilor şi primeşte puterea răbdării lor. De aceea, unde e smerita cugetare nu poate fi iadul nelimitării părute a necazurilor şi a patimilor care sunt pricina lor. Unde se vede nelimitarea lui Dumnezeu, nu se mai poate trăi o altă nelimitare, cea a iadului. Prin această smerită cugetare ce are evidenţa nelimitării lui Dumnezeu, limităm şi durerile ce ni le poate pricinui apropierea morţii şi poate că şi urmările ei nelimitate. Iar cum, prin mărirea subiectivă a durerilor, le dăm şi un fel de mărire reală pentru noi, aşa, prin limitarea subiectivă a urmărilor morţii le limităm şi în mod obiectiv.

[277] Este de remarcat paradoxul că smerenia, care e autolimitare şi care pare lipsă de efort, implică în ea cel mai mare efort şi deci şi puterea de răbdare a necazurilor, de limitare a lor, prin evidenţa nelimitării puterii dumnezeieşti pe care o trăieşte.

[278] Dumnezeu nu-i cruţă de necazuri pe cei iubiţi, pentru că fără ele n-ar spori în virtutea răbdării şi a smereniei. Dar dându-le necazuri, le dă şi putere să rabde şi să se smerească.

CUVÂNTUL XLVII

Trupul fricos de încercări se face prietenul păcatului

A zis oarecare dintre Sfinţi că trupul fricos de încercări se face prieten al păcatului, ca să nu se strâmtoreze şi să-şi piardă viaţa prin moartea lui. Dar tocmai de aceea Duhul cel Sfânt îl sileşte să moară. Căci ştie că de nu va muri, nu va birui păcatul. Astfel, de voieşte cineva să locuiască Domnul în el, îşi sileşte trupul său şi slujeşte (liturghiseşte) Domnului şi se face slujitorul Lui prin împlinirea poruncilor Duhului cele scrise de Apostol, şi-şi păzeşte sufletul său de faptele cărnii, despre care a scris Apostolul. Căci numai când slăbeşte trupul prin post şi smerenie, sufletul se întăreşte în rugăciuni. Pentru că trupul are obiceiul ca atunci când e strâmtorat în multe feluri de necazuri şi de lipsuri, în liniştirea lui, încât se apropie de moarte (se mortifică) în viaţa lui, să te roage, spunându-ţi: „Îngăduie-mă puţin, ca să vieţuiesc mai măsurat[279]. Căci acum păşesc drept, pentru că am fost probat de acest fel de rele". Şi când îl odihneşti de necazuri şi-i dai puţină slobozenie, pentru că ai pătimit împreună cu el, şi se odihneşte chiar şi numai puţin, îţi şopteşte, linguşindu-te puţin[280], până ce te face să ieşi din pustie (căci linguşirile lui sunt foarte puternice). Şi-ţi zice: „Putem vieţui cum se cuvine şi aproape de lume. Căci am fost mult probaţi. Deci, putem să rămânem în cele ce am ajuns. Pune-mă numai la încercare şi de nu voi fi cum voieşti, ne putem întoarce. Că doar nu fuge pustia de noi". Dar nu-i crede, oricât te-ar ruga şi oricâte făgăduieli ţi-ar face. Pentru că nu împlineşte ceea ce a spus. După ce îi împlineşti cererea, te aruncă în căderi mari, din care nu te vei putea ridica şi ieşi.

Când te leneveşti în faţa ispitelor şi eşti sătul de ele, spune-i trupului: „Tu iarăşi doreşti necurăţia şi viaţa întinată". Şi dacă-ţi spune: „E păcat să te omori pe tine", răspunde-i: „Mă omor pe mine[281], pentru că nu voiesc să trăiesc în necurăţie. Mor aici, ca să nu văd moartea adevărată a sufletului meu, cea de la Dumnezeu[282]. Îmi este de folos ca să mor aici pentru curăţie şi să nu trăiesc viaţa în lume. Moartea aceasta

---

[279] Să nu mai vieţuiesc atât de strâmtorat, de lipsit, de aspru.

[280] Te linguşeşte că ai sporit mult şi, deci, poţi să-i dai puţină odihnă.

[281] Mă mortific, sau omor poftele rele.

[282] Moartea adevărată, care este despărţirea de Dumnezeu. Moartea care nu desparte de Dumnezeu nu e moarte adevărată, ci poartă spre viaţă, iar despărţirea de Dumnezeu e fapta omului. De aceea, nu Dumnezeu a făcut moartea. Dar El acceptă moartea poftelor, moartea egoismului, moartea morţii. Căci ea e calea spre viaţă adevărată, cea în Dumnezeu.

am ales-o cu voia pentru păcatele mele. Mă omor pe mine, pentru că am păcătuit Domnului și nu mai voiesc să-L mânii. De ce să voiesc viața depărtată de Dumnezeu? Rabd necazurile acestea ca să nu mă înstrăinez de nădejdea cerească. Ce folos are Dumnezeu de viața mea de aici, dacă o trăiesc în chip rău și-L mânii pe El?”.

CUVÂNTUL XLVIII

Din ce pricină a îngăduit Dumnezeu încercările pentru cei ce-L iubesc pe El

Din dragostea pe care Sfinții o arată lui Dumnezeu, ei pătimesc pentru numele Lui încercările care-i strâmtorează, căci El nu Se depărtează de cei ce-L iubesc și inima lor dobândește îndrăznire ca să-L vadă în chip neacoperit și să ceară de la El cele de folos cu încredere.

Căci mare este puterea rugăciunii făcute cu îndrăzneală. De aceea a lăsat Dumnezeu pe Sfinții Lui să fie încercați de toate încercările, ca ei să primească iarăși cercarea și proba ajutorului Lui și să vadă câtă purtare de grijă are de ei; dar și ca să dobândească din încercări înțelepciune și să nu rămână neînvățați, lipsindu-se de câștigul ambelor părți ale deprinderii. Căci ei câștigă astfel prin cercare cunoștința tuturor și nu ajung de batjocura dracilor. Pentru că dacă s-ar deprinde numai în cele bune, dar ar fi lipsiți de cealaltă deprindere[283], ar fi lipsiți de cercare (de experiența) în războaie.

Și de am zice că prin aceasta Dumnezeu îi deprinde pe ei fără să le dea vreo cunoștință, am spune că Dumnezeu voiește ca ei să fie ca boii și ca asinii și ca cei ce nu au libertatea în unele lucruri[284]. Dar nu gustă omul binele dacă nu e probat mai întâi prin cercarea celor rele. Aceasta, pentru ca, atunci când se întâlnește în ele cu binele, să se folosească de ele prin cunoștință și libertate, ca prin cele ce-i sunt proprii[285]. Cât de dulce e cunoștința câștigată prin deprinderea din cercarea lucrurilor și

---

[283] Deprinderea în răbdarea necazurilor.

[284] Deci, oamenii, având înțelegere și nefiind ca animalele, văd un sens și în necazurile ce le vin. Nu se deprind să le suporte în chip simplu, fără să câștige prin aceasta o experiență, o cunoștință, să tragă o concluzie. Acesta e încă un motiv pentru care le primesc în chip liber, nu ca animalele ce le suportă fără libertate, pentru a câștiga o simplă deprindere în a împlini din frică voia stăpânului lor.

[285] Chiar în necazuri, omul se întâlnește cu binele dacă se folosește de ele prin libertate și cunoștință, spre bine. Ele i se dau, de aceea, pentru că se poate folosi de ele prin cunoștință și libertate. Ele îi lărgesc cunoștința, dar îl și fac să crească duhovnicește, să evite răul, în chip liber.

câtă putere dăruieşte celui ce a aflat-o pe ea prin multa lui cercare (experienţă), e un lucru cunoscut celor ce s-au încredinţat despre aceasta şi au simţit ajutorul ei, cum le sunt cunoscute şi slăbiciunea firii şi sprijinirea ei din partea puterii dumnezeieşti. Căci atunci ei cunosc că Dumnezeu, oprind mai întâi ajutorul Său de la ei, îi face să simtă slăbiciunile firii şi greutatea încercărilor şi viclenia vrăjmaşului; şi cu cine au de luptat şi în ce fire sunt îmbrăcaţi şi cum sunt păziţi de puterea dumnezeiască; şi cât drum au făcut şi cât au urcat pe el; şi cum slăbesc în faţa oricărei patimi când se depărtează puterea dumnezeiască de la ei. Aceasta, pentru ca din toate acestea să câştige smerenie şi să călătorească spre Dumnezeu şi să aştepte ajutorul Lui şi să stăruie în rugăciune.

Şi toate acestea de unde le-au învăţat, dacă n-au câştigat cercarea din răbdarea multor rele, în care au ajuns din îngăduinţa lui Dumnezeu? Căci zice Apostolul: „Ca să nu mă înalţ din mărimea covârşitoare a descoperirilor, datu-mi-s-a bold în trup, îngerul satanei” (2 *Corinteni* 12, 7). Dar şi credinţă neclintită câştigă cineva din încercări prin cercarea (experienţa) ajutorului dumnezeiesc, pe care l-a primit de multe ori. Prin aceasta se face neînfricat şi dobândeşte curaj din încercări şi din deprinderea cea dobândită.

Încercarea este de folos oricărui om. Căci dacă încercarea este de folos lui Pavel, toată gura se va astupa şi lumea se va simţi îndatorată înaintea lui Dumnezeu să primească încercările. Cei ce se nevoiesc sunt încercaţi, ca să sporească în bogăţia lor; cei leneşi, ca să se păzească de cele ce-i vatămă; cei somnoroşi, ca să se îndemne la trezire; cei ce se află departe, ca să se apropie de Dumnezeu; casnicii, ca să intre în casă cu îndrăzneală. Niciun fiu nedeprins nu primeşte bogăţia casei tatălui său înainte de a se putea folosi de ea. De aceea îi şi încearcă mai întâi Dumnezeu şi-i supune la greutăţi, apoi le arată darul. Slavă Stăpânului, Celui ce prin doctorii amare ne duce la desfătarea în sănătate!

Nu este cineva care să nu se întristeze în timpurile de deprindere (de exercitare). Şi nu este cineva căruia să nu i se pară amară vremea în care bea fierea încercărilor. Căci fără acestea nu poate ajunge cineva la băutura cea tare. Dar a răbda nu stă în puterea noastră. Căci cum ar putea vasul de lut să ţină apa curgătoare, dacă nu l-ar fi întărit focul dumnezeiesc? Toate le vom lua în Hristos Iisus, Domnul nostru, de I ne vom supune, cerându-le întru smerenie, cu o dorinţă neîncetată. Amin.

CUVÂNTUL XLIX

Despre cunoştinţa nepătimaşă şi despre încercări. Despre cunoaşterea sigură că nu numai cei mici şi slabi şi nedeprinşi, ci şi cei ce se învrednicesc vreme îndelungată de nepătimire şi au ajuns la desăvârşirea cugetului şi, în parte, aproape de curăţia unită cu mortificarea, sunt părăsiţi cu milă, pentru căderea în mândrie[286]

Mereu şi mereu greşesc unii, dar totdeauna îşi tămăduiesc sufletul lor şi harul îi primeşte din nou. Căci în fiecare fire cuvântătoare are loc o schimbare care nu ajunge la capăt. Şi schimbările străbat pe fiecare om în toate clipele vieţii lui şi din mulţimea lor cel înzestrat cunoaşte (harul), cu darul deosebirii (cu discernământ). Dar probele la care e supus în toată ziua îl pot înţelepţi pe el mai cu seamă dacă e treaz şi ia aminte la sine cu mintea şi află câtă schimbare a blândeţii şi a bunătăţii primeşte sufletul lui în fiecare zi şi cum e mutat dintr-odată de la pace la tulburare, când împrejurarea nu-i dă nicio pricină, şi cum ajunge în primejdie mare şi negrăită.

Şi aceasta este ceea ce a scris Sfântul Macarie în chip vădit, cu multă grijă şi sârguinţă, spre amintirea şi învăţătura fraţilor, ca în vremea schimbării de la o stare la cea potrivnică, să nu cadă în deznădejde. Căci celor ce se află în treapta curăţiei mereu li se întâmplă căderi, precum se întâmplă aerului să se răcorească, uneori fără să fie ei în trândăvie sau în moleşeală; ba chiar când umblă potrivit rânduielii lor li se întâmplă căderi ce se împotrivesc scopului voii lor.

Dar şi Fericitul Marcu dă mărturie despre aceasta, ca unul ce o cunoaşte din cercarea întocmai a ei, şi o spune în scrierile sale spre o întărire prisositoare, ca să nu socotească cineva că Sfântul Macarie a spus aceasta în epistola sa[287], la întâmplare, şi nu din cercarea adevărată, şi ca prin doi martori aşa de însemnaţi să primească mintea în chip neîndoielnic mângâiere în vreme de nevoie. Ce spune deci? „Se fac schimbări în fiecare, ca şi în aer". Înţelegi ce vrea să spună prin cuvântul „în fiecare"? Că firea este una, ca să nu socoteşti că a vorbit numai despre

---

[286] Despre părăsirea povăţuitoare din partea lui Dumnezeu a celor ce se încred în virtuţile lor, pentru a fi aduşi la smerenie, au vorbit aproape toţi Părinţii duhovniceşti. Sfântul Isaac Sirul precizează aici că aceasta o face Dumnezeu cu milă. E ca mama care trimite copilul să facă nişte lucruri mai grele, pentru a se deprinde, dar urmăreşte cu milă eforturile lui.

[287] Cred că e vorba de „Epistola cea mare" a lui Macarie, publicată de Werner Jaeger, în: *Two Rediscovered Works of Ancient Literature. Gregory of Nyssa and Macarius,* Leiden, E. I. Brill, 1954.

cei mai de jos şi mai mici şi că cei desăvârşiţi sunt liberi de schimbare şi că ei stau neabătuţi în treapta lor, fără gânduri pătimaşe, precum zic evhiţii[288]. De aceea, a scris: „în fiecare”.

Cum se întâmplă deci aceasta, o, Macarie? Tu vorbeşti de răcoare şi, după puţin, de arşiţă şi de grindină, sau de război şi de senin. De fapt, în lupta noastră aşa ni se întâmplă: războiul şi apoi ajutorul harului. Căci într-o vreme sufletul se află în furtună şi se scoală asupra lui valuri furioase. Apoi iarăşi vine o schimbare. Căci harul ne cercetează şi ne umple inima de bucurie, de pace şi de Dumnezeu, de gânduri neprihănite şi paşnice. Aceste gânduri ale neprihănirii le arată aici, dând să se înţeleagă că cele dinainte de ele erau dobitoceşti şi necurate; şi ne îndeamnă zicând că, dacă după aceste gânduri neprihănite şi bune urmează năvala altora, să nu deznădăjduim, iar în ceasul odihnei pe care ne-o aduce harul să nu ne mândrim, ci în vremea bucuriei să aşteptăm necazul.

Ne îndeamnă să nu ne întristăm, de urmează căderi; nu zice să nu stăm împotriva lor, dar să fim cu bucurie, arătând că mintea trebuie să le primească pe acestea ca fireşti şi ca ale noastre. Să nu cădem în deznădejde, ca unul care a aşteptat ceva mai presus de luptă şi o odihnă desăvârşită şi neschimbată şi nu vrea să primească luptă şi întristări, nici să se ivească în el, în lumea aceasta, mişcarea a ceva potrivnic acestora, a ceva dintre cele ce nu plac Domnului Dumnezeu.

Şi ne sfătuieşte aceasta, ca să nu ne facem cu totul nelucrători şi cu acest cuget să ne moleşim din pricina deznădejdii şi să nu rămânem nemişcaţi pe calea noastră. Şi zice: „Cunoaşte că toţi Sfinţii s-au aflat în această lucrare. Cât suntem în lumea aceasta, împreună cu acestea ni se dă şi o mângâiere prisositoare întru ascuns. Pentru că în fiecare zi şi în fiecare ceas se cere de la noi o încercare a dragostei noastre faţă de Dumnezeu, în luptă şi în război cu ispitele. Aceasta înseamnă să nu ne întristăm şi să nu ne lenevim în luptă. Şi aşa să mergem înainte pe calea

---

[288] Evhiţii (rugătorii) e numele grecesc al mesalienilor, erezie din sec. IV şi de după aceea. „Ei spuneau că botezul nu foloseşte nimic celor ce-l primesc. El taie ca un brici spicele păcatelor lor, dar nu şi rădăcina lor. Dar rugăciunea desăvârşită smulge şi rădăcina păcatului şi alungă pe demoni din suflet. Căci cu fiecare om ce se naşte e legat de la început un demon, mişcându-l pe om la fapte necuvenite. Pe acesta nu-l poate scoate nici botezul, nici altceva din suflet, ci numai lucrarea rugăciunii”. Odată ce au scos pe demon prin rugăciune, nu mai pot păcătui, ba văd şi Persoanele Sfintei Treimi în chip sensibil. Aici Sfântul Isaac îl arată pe Macarie afirmând că fiecare suflet, deci şi cel mai sporit, e supus ispitelor, deci ca adversar al mesalienilor, contrar unor afirmaţii ale unor teologi apuseni mai noi că scrierile lui Macarie ar fi ale unui membru al ereziei mesaliene.

noastră. Iar cel ce voieşte să iasă şi să se abată de la acestea se face pradă lupilor”.

O, ce minune vedem la Sfântul acesta! Cum a făcut dintr-un cuvânt mic o astfel de întrebuinţare şi a arătat-o pe aceasta plină de înţelepciune şi a depărtat cu totul îndoiala din cugetarea cititorului. „Iar acela, zice, care se abate de la acestea şi se face pradă lupilor nu voieşte să umble pe calea cuvenită. Acela şi-a pus în mintea lui să facă aşa şi voieşte să umble pe o cărare a sa neumblată de Părinţi”.

Iar când cere ca în ceasul harului să aşteptăm necazuri, ne învaţă precum urmează: Din lucrarea harului se întâmplă uneori că se ivesc în noi gânduri mari şi răpiri în vremea unei vederi (contemplări) a minţii mai presus de fire, cum a spus Sfântul Marcu. Căci atunci când îngerii se apropie de noi, ne umplu de o vedere (contemplaţie) duhovnicească. Şi toate cele potrivnice se depărtează şi în vremea în care cineva petrece în acestea, se iveşte în el o pace şi o seninătate negrăită. Căci atunci te umbreşte harul şi Sfinţii Îngeri se apropie de tine, înconjurându-te ca un zid şi prin aceasta toţi cei ce te ispitesc se depărtează din apropierea ta.

Dar atunci să nu te înalţi şi să nu socoteşti în sufletul tău că ai ajuns la limanul neînviforat şi în văzduhul neschimbat şi ai fost scos din acest sân (de mare) şi din vânturile potrivnice din el şi nu mai ai a te teme de vrăjmaşi sau de vreo întâlnire rea. Pentru că mulţi au gândit acestea şi au căzut în primejdie, cum a spus Fericitul Nil. Sau să nu te socoteşti ca fiind mai mare decât cei mulţi şi că ţi se cuvine să fii în acestea, iar altora nu, din pricina vieţuirii lor rămasă în urmă sau a cunoştinţei lor neîndestulătoare. Să nu zici: „De aceea ei sunt lipsiţi de acestea, iar eu mă aflu în ceea ce mi se cuvine, pentru că am ajuns la desăvârşirea sfinţeniei şi la treapta duhovnicească şi la bucuria neschimbată”. Ci, mai degrabă, adu-ţi aminte de gândurile necurate şi de închipuirile necuvenite, aduse în cugetarea ta în vremea furtunii şi în ceasul tulburării şi al neorânduielii gândurilor, care cu puţin înainte s-au sculat asupra ta în orbecăiala întunericului. Adu-ţi aminte cum te-ai abătut de repede spre patimi şi cum ai stat de vorbă cu ele în întunericul cugetării şi nu te-ai îndulcit, nici nu te-ai minunat de vederea dumnezeiască şi de îmbelşugarea darurilor ce le-ai primit. Şi cunoaşte că toate acestea le-a adus asupra noastră purtarea de grijă a lui Dumnezeu pentru a ne smeri. Căci ea poartă de grijă şi rânduieşte fiecăruia dintre noi ceea ce îi este de folos. De aceea, când te mândreşti pentru darurile primite, te părăseşte şi cazi cu totul în faptele la care prin gânduri eşti numai ispitit.

Drept aceea, cunoaşte că a te afla în acestea nu atârnă de tine, nici de virtutea ta, ci harul este cel care te poartă pe palmele mâinilor lui ca să nu te înfricoşezi. Gândeşte-te la acestea când, în vremea bucuriei,

gândul tău se trufește, a spus Sfântul nostru Părinte, și plângi și lăcrimează și apleacă-te spre amintirea păcatelor tale, a celor din vremea părăsirii tale, ca să te izbăvești de acest gând și să câștigi prin el smerenia. Totuși, nu deznădăjdui, căci prin gândurile smereniei dobândești ca printr-o ispășire iertarea păcatelor.

Căci smerenia aduce, chiar și fără fapte, iertarea multor păcate. Iar faptele fără smerenie sunt, dimpotrivă, nefolositoare. Ba ne pregătesc și multe rele[289]. Drept aceea, dobândește, precum am spus, prin smerenie iertarea fărădelegilor tale. Precum trebuie să fie sarea în orice mâncare, așa și smerenia în orice virtute. Și ea poate zdrobi puterea multor păcate.

Pentru aceasta, deci, e nevoie să ne întristăm neîncetat cu cugetul, întru smerenie și cu întristarea dreptei socoteli (unui adevărat discernământ)[290]. Că de vom dobândi-o pe aceasta, ea ne va face fii ai lui Dumnezeu și ne va înfățișa înaintea Lui, chiar și fără fapte bune. Iar fără de ea (fără smerenie), toate faptele noastre sunt deșarte, ca și toate virtuțile și toate lucrările.

Deci schimbarea cugetării o voiește Dumnezeu. Căci prin cugetare ne îmbunătățim și prin cugetare ne înrăim. Ajunge ca ea singură să stea neajutorată (de fapte) înaintea lui Dumnezeu și să grăiască pentru noi. Mulțumește și mărturisește-te lui Dumnezeu, netăcând nicio clipă, gândindu-te că având o fire atât de neputincioasă și ușor de abătut spre rele, totuși unde ești înălțat din vreme în vreme și de ce daruri te învrednicești și de cine ești ridicat deasupra firii; iar când ești părăsit, până unde cobori, încât ajungi la o minte dobitocească. Și gândește-te la ticăloșia firii tale și la repeziciunea schimbării ce urmează, precum a spus oarecare dintre sfinții bătrâni: „Când îți vine, zice, gândul mândriei, spunându-ți: Gândește-te la virtuțile tale, privește bătrâne la curvia ta”. A vorbit de curvia de care ai fost ispitit, în vremea părăsirii, în gândurile tale.

Iată cum rânduiește harul fiecăruia, după folosul lui, fie în vremea de război, fie în vremea ajutorării lui. Ai văzut pe bătrânul acesta minunat, cât de ușor a spus acest lucru? „Când îți vine, zice, gândul mândriei pentru înălțimea viețuirii tale, zi: Bătrâne, privește la curvia ta”.

---

[289] Smerenia cuprinde în ea mai mult decât faptele. Căci dacă faptele adevărate presupun iubirea și cinstirea aproapelui, cel ce are smerenie are rădăcina lor, iar faptele celui lipsit de smerenie sunt în fond pentru el, și numai în aparență sunt pentru altul. Dar prin smerenie ai depășit și faptele rele ce le-ai săvârșit. Căci în însăși rădăcina ființei tale te-ai desprins de ele.

[290] Să surprindem păcatele cele mai fine, chiar pe acelea pe care e greu să le surprindem când ne privim în mod superficial.

E vădit că bătrânul a spus aceasta către un om mare. Căci nu pot fi tulburaţi de un astfel de gând decât cei ce sunt într-o treaptă mai de sus şi petrec într-o vieţuire vrednică de laudă. Că această patimă se ridică în suflet după dovedirea unei virtuţi, ca să-l dezbrace de lucrarea ei, poţi afla, de voieşti, şi dintr-o epistolă a aceluiaşi Sfânt Macarie. Din ea poţi afla pe ce treaptă se află Sfinţii şi care sunt ispitele îngăduite asupra lor. Căci în epistolă se scriu acestea:

Avva Macarie scrie tuturor fiilor săi iubiţi, ca să-i înveţe limpede cum sunt călăuziţi de Dumnezeu prin războaie şi prin sprijinirile harului. Căci prin ele i-a plăcut înţelepciunii lui Dumnezeu să se deprindă Sfinţii în veac împotriva păcatului, prin virtute, cât sunt în viaţa aceasta. Pentru ca în toată vremea să se înalţe vederea lor spre El şi prin privirea neîncetată spre El să crească în ei dragostea cea sfântă faţă de El, prin aceea că silindu-se să iasă de sub asuprirea patimilor şi din frica de ele, aleargă spre El şi se întăresc în credinţă, în nădejde şi în dragoste faţă de El.

Acestea s-au spus acum nu celor ce petrec cu oamenii şi se mută din loc în loc şi rămân mereu între lucrurile şi gândurile cele întinate şi necurate; nici celor ce împlinesc dreptatea prin fapte în afara liniştirii, şi sunt vânaţi în toată clipa prin simţurile lor; nici celor pe care trebuinţele ce-i întâmpină fără voie îi pun în toată vremea în primejdia căderii, iar diferite împrejurări în care ajung cu voia îi lipsesc nu numai de puterea de a-şi păzi deplin gândurile lor, ci şi de puterea de a-şi păzi simţurile lor. Ci s-a spus celor ce pot să-şi păzească trupurile şi gândurile lor şi se feresc cu desăvârşire de tulburare şi de întâlnirea cu oamenii şi prin împrejurarea fericită că s-au lepădat de toate, ba chiar şi de sufletele lor, îşi pot păzi mintea lor în rugăciune şi primesc schimbări în călăuzirile lor din partea harului în lăuntrul vieţuirii liniştite; celor ce petrec sub braţul cunoştinţei Domnului, fiind înţelepţiţi în chip ascuns de Duhul în liniştirea lor şi în înfrânarea de la lucruri şi de la vederea unora din ele, ca unii ce şi-au omorât cugetarea cu privire la lume[291]. Căci acestea nu lasă patimile să moară. Iar cugetarea moare faţă de ele prin înfrânarea de la lucruri şi prin împreună-lucrarea harului. Acest har să ne păzească pe noi în hotarul acestei vieţuirii Amin.

---

[291] Omorârea cugetării cu privire la lume înseamnă a nu mai fi interesat de lume, pentru că nu te mai ispiteşte cu plăcerile ei, pe care le cunoşti ca inferioare în comparaţie cu bucuria ce ţi-o dă comuniunea cu Dumnezeu.

CUVÂNTUL L

Despre aceeaşi temă şi despre rugăciune

Înţelesul pe scurt al acestui capitol este că trebuie să ştim că avem nevoie, în tot ceasul şi în cele douăzeci şi patru de ceasuri ale nopţii şi ale zilei, de pocăinţă. Iar înţelesul numelui pocăinţei, precum am cunoscut din felul adevărat al lucrurilor, este acesta: Ea e cererea prelungită în tot ceasul a rugăciunii pline de străpungere ce se îndreaptă spre Dumnezeu pentru iertarea păcatelor trecute şi grija pentru păzirea de cele viitoare. De aceea a întărit şi Domnul slăbiciunea noastră în rugăciune, zicând: „Staţi treji şi privegheaţi şi vă rugaţi, ca să nu intraţi în ispită" *(Matei* 26, 41). Rugaţi-vă şi nu pregetaţi şi privegheaţi în toată vremea şi vă rugaţi. „Cereţi, zice, şi veţi lua. Căutaţi şi veţi afla. Bateţi şi vi se va deschide. Că tot cel ce cere va lua şi cel ce caută va afla şi celui ce bate i se va deschide" *(Matei* 7, 7). Dar şi mai mult a întărit cuvântul Său şi ne-a îndemnat să ne străduim, în parabola celui ce a mers la prietenul lui la miezul nopţii şi i-a cerut lui pâine, zicând: „Amin zic vouă, că de nu-i va da lui pentru prietenia lui, măcar pentru îndrăzneala lui, sculându-se, îi va da lui toate câte îi va cere" *(Luca* 11,8).

Deci cereţi şi voi şi nu vă leneviţi. O, cutezanţă negrăită! Dătătorul ne stârneşte pe noi să cerem de la El, ca să ne dea darurile Sale cele dumnezeieşti. Şi precum ni le dăruieşte toate câte ne sunt spre bine, precum singur ştie, aşa sunt pline cuvintele Lui de îndemnul de a îndrăzni şi de a ne încrede în El. Şi pentru că Domnul ştie că nu încetează niciodată pornirea noastră de abatere înainte de moarte şi că această schimbare este aproape de noi, înţeleg cea de la virtute la păcat, şi că omul şi firea lui sunt mereu în stare de a se abate la cele potrivnice, ne-a îndemnat să ne sârguim să cerem şi să ne nevoim neîncetat[292]. Că dacă lumea aceasta ar fi locul încrederii şi omul ar ajunge la ea, firea lui s-ar înălţa de sub apăsarea nevoii, şi lucrarea lui, de sub apăsarea fricii, şi n-am mai fi îndemnaţi să ne rugăm, împlinind ceea ce ne trebuie prin însăşi purtarea Lui de grijă[293]. Pentru că nici în veacul viitor nu se aduc

---

[292] Neîncetat firea noastră schimbătoare ne îndeamnă spre abateri de la calea cea bună. Cunoscând această slăbiciune a ei, Dumnezeu ne iartă neîncetat, dar ne şi îndeamnă să-I cerem iertarea şi ajutorul. Fixismul firii în bine, susţinut de unele erezii vechi şi de denominaţiuni creştine de azi, nu corespunde realităţii.

[293] Chiar de se află cugetul nostru plin de bunăvoire spre cele bune, câteodată nu mai înţelegem rostul unor încercări, sau ea ne părăseşte la hotarul lor (când începe lucrarea acestor încercări) şi într-un fel purtarea de grijă a lui Dumnezeu ne lasă în seama lor (ne aruncă), deşi până la urmă ne va ajuta să ieşim din ele. Sau lucrarea lui Dumnezeu cu noi îşi produce rodul prin neputinţa noastră, arătată în greutatea cu care suferim încercările, întrucât sunt foarte mari. Atunci

lui Dumnezeu rugăciuni de cerere a unor lucruri. Căci în acea patrie a libertăţii firea noastră nu va fi supusă schimbării, nici nu se va abate de frica celor potrivnice ei. Pentru că va fi desăvârşită în toate. De aceea nu numai pentru rugăciune şi pază trebuie să ne nevoim, ci şi ca să înţelegem mişcările subţiri şi nepricepute ce ni se întâmplă, care sunt mai presus de cunoaşterea minţii noastre şi în care ne aflăm de multe ori fără de voie. Căci chiar de cugetarea noastră este foarte sigură şi plină de bunăvoire în cele bune, de multe ori ne părăseşte la hotarul încercărilor, şi purtarea Lui de grijă ne aruncă, cum a zis Fericitul Pavel: „Ca să nu mă înalţ, pentru mărimea covârşitoare a descoperirilor, datu-mi-s-a îmbolditor trupului îngerul satanei, ca să mă lovească. Şi de trei ori L-am rugat pe Domnul ca să-l ia de la mine. Şi mi-a zis: Îţi ajunge ţie harul Meu. Căci puterea Mea întru neputinţă se desăvârşeşte" (2 *Corinteni* 12, 7)[294].

Drept aceea. Doamne, aceasta este voia Ta şi de toate acestea are nevoie pruncia mea, ca să fie povăţuită şi trezită de Tine, mai ales când omul nu e beat de dorul Tău, cum nu sunt nici eu, şi nu e atras de bunătăţi, ca să nu mai vadă nicidecum lumea din pricina beţiei pe care o are faţă de Tine[295]. Căci m-ai făcut să mă ridic până la această stare şi mai presus de ea, spre descoperiri şi vederi care nu pot fi tâlcuite de limba trupească, dar se văd, şi se aude glasul liturghiei duhurilor şi să mă învrednicesc de vederea plină de sfinţenie a Ta[296]. Dar deocamdată eu, cel desăvârşit în Hristos, nu sunt în stare să mă păzesc pe mine, tocmai pentru că sunt ceva şi pentru că am o subţirime; căci nu sunt în stare să mă înţeleg prin puterea mea pe mine, cel ce am dobândit mintea lui Hristos[297].

---

strigăm mai tare către Dumnezeu şi deschidem poarta sufletului spre primirea ajutorului Lui.

[294] Dacă am trăi în certitudinea vederii lui Dumnezeu, în experienţa vădită a Lui, n-am mai avea nevoie să ne întărim în această certitudine prin cereri. Am fi convinşi de bunătatea darnică a lui Dumnezeu prin „vederea" Lui. De aceea, în veacul viitor doar vom lăuda pe Dumnezeu şi-l vom mulţumi, dar nu-l vom cere ceva.

[295] E de remarcat această însuşire a beţiei de Dumnezeu: ea e şi o nevedere a lumii înconjurătoare.

[296] Liturghia duhurilor e liturghia îngerească, slavoslovia lor neîncetată. Iar vederea lui Dumnezeu e plină de sfinţenie, sau de curăţie, cum şi Dumnezeu e atotcurat sau sfânt. Numai cel curat vede pe Dumnezeu, sau Dumnezeu iradiază curăţia Lui în cel ce-L vede.

[297] Cu cât sunt ridicat prin Hristos mai sus, cu atât mă înţeleg mai puţin. Obiectiv, am dobândit mintea iul Hristos şi sunt om desăvârşit în Hristos, dar ceea ce îmi este dat obiectiv, nu sunt în stare să înţeleg încă, tocmai pentru că e

Drept aceea, Doamne, pentru aceasta mă bucur de slăbiciuni, de necazuri, de închisori, de legături, de nevoi, fie de cele din partea firii, fie de cele de la fiii firii, fie de cele de la duşmanii ei. Rabd, bucurându-mă, neputinţele mele, adică încercările mele, ca să se sălăşluiască puterea lui Dumnezeu în lăuntrul meu (2 *Corinteni* 12, 9). Dacă după toate acestea am nevoie de toiagul ispitelor, ca şi mai mult să sporească prin el întru mine sălăşluirea Ta şi să fiu păzit în apropierea Ta, cunosc din aceasta că nu ai pe cineva mai iubit decât pe mine, că prin aceasta m-ai mărit pe mine mai mult decât pe mulţi; şi mi-ai dat să cunosc puterile Tale minunate şi slăvite ca oarecăruia dintre Apostoli[298], cum nu ai dat altora dintre tovarăşii mei, şi m-ai numit pe mine „vas al alegerii", ca să păzesc cu credinţă treapta dragostei Tale. Pentru toate acestea ştiu că, pentru a spori şi a înainta în lucrarea propovăduirii, aş fi fost dezlegat de lanţul încercărilor şi deci mi-ai fi dăruit libertatea dacă mi-ar fi fost de folos. Dar nu ai binevoit să fiu fără necaz, nici fără grijă în lumea aceasta. Căci nu voiai să se înmulţească mai degrabă lucrarea propovăduirii Evangheliei Tale în lume, decât să mă folosesc de încercările mele şi ca sufletul meu să fie păzit sănătos lângă Tine[299].

Deci, poţi vedea, tu, cel ce ai dobândit dreaptă socoteală (discernământ), că mare e darul încercărilor. Căci cu cât se înalţă omul mai mult şi intră în treapta duhovnicească, după asemănarea lui Pavel, cu atât are nevoie mai mult de frică şi de pază şi culege folos din întâlnirea cu încercările. Cine a ajuns în ţara încredinţării cea plină de jefuitori şi a primit puterea să nu se abată? (E un lucru care nu s-a dat îngerilor, ca să nu se desăvârşească fără noi)[300]. Cine, ajungând acolo a

---

o stare aşa de înaltă. Deci nu sunt în stare să înţeleg încă nici rostul unor încercări, care tocmai pentru consolidarea mea în această înălţime vin asupra mea. Acesta poate fi sensul textului, deşi el ni se pare cam obscur.

[298] Lui Pavel. Şi această frază e cam obscură, în textul grec sună: „Şi precum mi-ai dat mie să cunosc puterile Tale minunate şi slăvite, nu i-ai dat oarecăruia dintre Apostoli, prietenii mei".

[299] Fraza pare cam obscură. Înţelesul cred că e acesta: Dumnezeu nu socoteşte că e mai de folos o propovăduire a Lui în lume, făcută de oameni neprobaţi şi necurăţiţi prin încercări, decât o desăvârşire prealabilă prin încercări. De-abia atunci propovăduirea credincioşilor ar avea un efect adevărat. De aceea se spune: „Pentru ca prin aceste încercări să fiu păzit sănătos lângă Tine şi astfel să se facă mai cu rod propovăduirea Ta în lume".

[300] Cu cât se întăreşte cineva mai mult în încredinţarea că a sporit în apropierea de Dumnezeu, cu atât asalturile duhurilor rele sunt mai stăruitoare. Dar şi în respingerea acestora ne bucurăm mai mult de ajutorul îngerilor. În felul acesta îngerii înşişi sporesc împreună cu noi în desăvârşire, luptând şi ei împreună cu noi împotriva atacurilor rele. Dacă îngerii înşişi ar fi supuşi unor

primit acest dar, contra tuturor darurilor duhovniceşti şi trupeşti, încât să poată să rămână cu totul neschimbat şi să nu se apropie de el vreo ispită în gânduri? Rânduiala lumii acesteia are acest înţeles, arătat în toate Scripturile: De ni s-ar întâmpla în fiecare zi mii de căderi şi de răni, să nu ne descurajăm şi să nu părăsim cursa în stadion. Căci e cu putinţă ca printr-o mică luptă să câştigăm biruinţa şi să primim cununa.

Lumea aceasta e un loc de luptă şi un stadion de curse. Şi timpul acesta e un timp de luptă. Şi în locul de luptă nu e lege[301]. Adică, împăratul nu pune un hotar ostaşilor până nu se va isprăvi lupta şi nu va ajunge fiecare om la uşa Împăratului împăraţilor şi nu se va proba acolo cine a răbdat în luptă şi nu s-a lăsat să fie înfrânt şi n-a dat bir cu fugiţii. Căci de câte ori nu se află câte un om care pare să nu fie de niciun folos cuiva şi e dat mereu la o parte din lipsa de deprindere şi aruncat, şi totuşi, aflându-se întru neputinţă, răpeşte steagul din mâna oştirii fiilor uriaşilor şi înalţă numele lui şi e lăudat mai mult decât toţi cei ce se luptă şi sunt cunoscuţi prin biruinţele lor şi primeşte cununa şi darul de preţ mai mult decât toţi tovarăşii lui? De aceea să nu rămână niciun om în deznădejde. Să nu ne lenevim în rugăciune şi să nu pregetăm în a cere ajutor de la El.

Şi aceasta să o punem în cugetul nostru, ca atât timp cât suntem în lume şi lăsaţi în trup, chiar de ne vom înălţa până la crugul (absida) cerurilor, nu trebuie să fim fără fapte şi trudă şi grijă. Prin aceasta vine desăvârşirea. Iartă-mă! Iar ce este mai mult decât aceasta este îndeletnicire fără judecată. Iar Dumnezeului nostru fie slava şi stăpânirea şi mărirea în vecii Amin.

CUVÂNTUL LI

Despre diferitele feluri ale războiului din partea diavolului împotriva celor ce umblă pe calea strâmtă, cea mai presus de lume

Este un obicei vechi al diavolului, al potrivnicului nostru, ca să împartă cu măiestrie atacurile sale împotriva celor ce intră în lupta aceasta, după felul armelor sale, şi să schimbe chipul războiului după scopul urmărit de diferite persoane. Pe cei ce îi vede trândavi în a se hotărî şi neputincioşi în gânduri, îi războieşte de la început cu tărie şi

---

asemenea încercări şi ar trebui să lupte pentru respingerea lor de la ei înşişi, ei ar face fără noi suişul lor spre Dumnezeu. Dar nu li s-a dat să urce fără noi, fără să ne ajute pe noi. De altfel s-ar putea spune că aceasta e o rânduială generală, niciun om nu poate urca spre Dumnezeu (spre bine), dacă nu ajută şi pe alţii să urce, şi dacă nu e ajutat şi el de alţii.

[301] În război nu e lege care să rânduiască la care atacuri să răspund şi la care să nu răspund. Trebuie să lupt în tot felul, ca să mă apăr şi să câştig biruinţa.

ridică împotriva lor ispite grele şi puternice, ca să-i facă să guste de la începutul drumului felurile răutăţii lui şi să-i cuprindă de la prima luptă frica şi să li se pară calea lor aspră şi greu de străbătut şi să zică: „Dacă începutul ei este aşa de greu şi de aspru, cine va putea să înfrunte până la sfârşit războaiele cele multe, aşezate de-a lungul ei?". Şi zicând aşa, nu mai pot sta tari sau înainta. Ba nu pot privi nici spre altceva, aşa de mult îi apasă grija de aceasta. Şi pe încetul diavolul strânge războiul lui împotriva lor, ca să fugă de el.

Mai bine-zis. Dumnezeu Însuşi e cel ce îngăduie aceluia să se întărească împotriva lor şi nu-i ajută întru nimic. Pentru că au intrat cu îndoială şi cu răceală în lupta pentru Domnul. Căci zice: „Blestemat este tot cel ce face lucrurile Domnului cu trândăvie şi-şi împiedică mâna lui de la sânge" (*Ieremia* 48, 10)[302]. Şi iarăşi: „Aproape este Domnul de cei ce se tem de El" (*Psalmii* 84, 10). Căci Domnul porunceşte să întâmpinăm pe diavolul fără frică şi răceală, zicând: „Începe, deci, să-l pierzi pe el şi porneşte războiul împotriva lui şi te prinde cu el în luptă bărbăteşte. Şi voi începe a pune frica ta peste toţi vrăjmaşii tăi de sub cer, zice Domnul" (*Deuteronomul* 11, 25). Căci de nu vei muri de moartea cu trupul de bunăvoie pentru bunătatea lui Dumnezeu, vei muri fără de voie cu sufletul, despărţindu-te de Dumnezeu.

Deci, cât te priveşte pe tine, nu te îngreuia să primeşti de bunăvoie pătimirile vremelnice pentru Dumnezeu, ca să intri în slava Lui. Căci de vei muri trupeşte în lupta pentru ea, Domnul Însuşi te va încununa şi va dărui cinstitelor tale oseminte cinstea Mucenicilor. De aceea, precum am zis mai înainte, cei trândavi şi moleşiţi la începutul nevoinţei lor, cei ce nu se silesc să se predea pe ei înşişi morţii, se află în toate războaiele foarte slabi şi lipsiţi de bărbăţie. Mai bine-zis, Dumnezeu Însuşi îi lasă să fie prigoniţi şi războiţi. Pentru că nu L-au căutat cu adevărat şi au încercat să împlinească lucrul Domnului iscodindu-l şi luându-l în râs. De aceea şi diavolul i-a cunoscut pe ei de la început şi a încercat gândurile lor, cum sunt, de sunt fricoase şi pline de iubirea de sine şi de grija pentru trupul lor. Pentru aceasta, ca printr-un vifor îi prigoneşte pe ei. Pentru că nu vede în ei o putere a minţii (inteligibilă, spirituală), pe care o vede de obicei în Sfinţi. Căci Dumnezeu lucrează împreună cu omul şi-l ajută şi-i arată purtarea de grijă, după hotărârea omului cea pentru Dumnezeu şi după îndreptarea lui spre ţinta cea voită de Dumnezeu cu el. Pentru că nu poate diavolul să se apropie de om sau să-i aducă ispite, de nu se leneveşte acesta şi nu îngăduie Dumnezeu (sau nu-l părăseşte pe om) sau de nu-l dezleagă

[302] Adică se teme să lupte pentru Domnul până la sânge, până la primirea morţii.

Dumnezeu spre gânduri spurcate, prin părerea de sine şi prin mândrie, sau printr-un gând de îndoială şi prin împărţirea sufletului. Pe aceştia îi cere diavolul să-i ispitească.

Dar pe cei începători şi simpli şi lipsiţi de cercare nu-i cere de la Dumnezeu ca pe Sfinţi şi ca pe cei mari (cu sufletul), ca să-i ispitească. Deoarece diavolul cunoaşte că nu lasă Dumnezeu (pe om) să cadă în mâinile lui. Căci ştie Dumnezeu că nu este în stare să înfrunte ispitele diavolului. Îi lasă numai de au una dintre pricinile de care am vorbit înainte. Căci atunci puterea proniei lui Dumnezeu se depărtează de la ei. Acesta este un fel al războaielor dracilor.

CUVÂNTUL LII

Despre al doilea fel al războaielor diavolului

Dar pe cei pe care îi vede că sunt plini de bărbăţie şi puternici şi socotesc moartea ca nimic şi ajung la mare râvnă şi se predau pe ei înşişi la toată încercarea şi moartea şi dispreţuiesc viaţa în lume şi în trup şi toate încercările, nu-i întâmpină diavolul îndată şi nu se arată pe sine timp îndelungat, ci se strânge pe sine şi le dă lor loc şi nu le iese înainte de la prima lor pornire, nici nu intră cu ei în război. Căci cunoaşte că tot începutul războiului este mai fierbinte şi ştie că nevoitorul are multă râvnă şi că nu pot fi biruiţi uşor cei mai nevoitori dintre nevoitori. De aceea nu din laşitate face diavolul aceasta, ci pentru că se teme de puterea dumnezeiască ce-i învăluie pe aceştia şi care-l înfricoşează pe el.

Deci, când îi vede pe ei astfel, nu îndrăzneşte să se atingă de ei, până ce nu-i vede cu râvna răcită şi aruncând armele pe care şi le-au pregătit în cugetele lor, prin părăsirea dumnezeieştilor cuvinte şi a aducerilor aminte împreună-lucrătoare şi sprijinitoare[303]. Deci, ia aminte la timpul lenevirii lor. Şi când aceia se întorc puţin de la gândurile lor dintâi, încep şi ei să iscodească meşteşuguri pentru înfrângerea lor prin linguşirile cugetului acestora ce izvorăsc din ei şi sapă o groapă de pierzanie sufletelor lor prin împrăştierea gândurilor ce le vin din lene, gânduri prin care se face stăpână răceala în ei sau în minţile şi în inimile lor.

Şi acestea nu voieşte diavolul să le facă, cât timp e împiedicat să-i războiască pe ei, dar nu pentru că vrea să-i cruţe, nici pentru că e ruşinat de ei. Căci îi socoteşte ca nimic. Ci, socotesc că o putere oarecare îi înconjoară pe cei ce simt căldura râvnei pentru Dumnezeu şi pe cei ce ies

---

[303] Amintirea morţii, a poruncilor lui Dumnezeu, a făgăduielii date la intrarea în mănăstire etc.

ca nişte prunci şi se leapădă de lume fără multă şovăială, nădăjduind în Dumnezeu şi neştiind cu cine au de luptat. De aceea Dumnezeu alungă cumplita lui viclenie de la ei, ca să nu se apropie de ei. Şi vrăjmaşul e ţinut în frâu, când vede pe Păzitorul care-i păzeşte pururea pe aceia. Căci dacă aceia nu aruncă de la ei pricinile ajutorului, care sunt rugăciunile de cerere, ostenelile şi smerita cugetare, Sprijinitorul şi Ajutătorul nu Se depărtează de la ei niciodată.

Priveşte şi scrie în inima ta că iubirea de plăcere şi dragostea de tihnă sunt pricini ale părăsirii. Dar cel ce se înfrânează cu putere de la acestea nu e părăsit niciodată de ajutorul lui Dumnezeu. Şi vrăjmaşul nu e lăsat să-l atace. Iar dacă i se îngăduie vreodată să-l atace, pentru povăţuire, vine pe urma lui şi-l opreşte sfânta putere. Şi acela nu se teme de ispitele dracilor, pentru că gândul lui îi dă curaj şi puterea aceea îl face să-i dispreţuiască[304]. Căci această putere dumnezeiască îi învaţă pe oameni cum învaţă cineva pe un băiat să înoate, lăsându-l puţin singur, şi când acela începe să se înece, îl ridică deasupra. Pentru că băiatul înoată pe mâinile celui ce-l învaţă. Şi când începe să slăbească în curaj şi să se scufunde, cel ce-l poartă pe mâinile lui îi strigă, încurajându-l: „Nu te teme, eu te port”. Şi precum mama, învăţându-l pe copilul ei mic să umble, se depărtează puţin de la el şi-l cheamă la sine, iar când el, venind spre mama lui, începe să se clatine şi să cadă, din pricina picioarelor şi mădularelor plăpânde şi fragede, mama aleargă şi-l prinde în braţele ei, aşa şi harul lui Dumnezeu poartă şi învaţă pe oamenii care se predau pe ei cu curăţie şi cu simplitate în mâinile Făcătorului lor şi pe cei ce s-au lepădat din toată inima de lume şi merg pe urmele lui Dumnezeu[305].

Iar tu, o, omule, care mergi pe urmele lui Dumnezeu, adu-ţi aminte în tot timpul nevoinţei tale mereu de început şi de întâia râvnă a începutului acestei căi, şi de gândurile fierbinţi cu care ai ieşit la început din casa ta şi te-ai aşezat în linia de război. Pune-te la încercare în fiecare zi, ca să nu răcească căldura sufletului tău în mânuirea vreuneia dintre armele cu care ai fost îmbrăcat şi în râvna aprinsă în tine la început, adică la începutul luptei tale, ca nu cumva să te păgubeşti de vreuna dintre armele cu care ai fost îmbrăcat la începutul acestei lupte. Şi înalţă

---

[304] Gândul la Dumnezeu, rugăciunea către El, se întâlneşte totdeauna cu puterea lui Dumnezeu. Unde e prima, e şi ultima. Gândul şi rugăciunea nu se referă la Dumnezeu de la distanţă, ci intră în atingere cu puterea lui Dumnezeu şi se penetrează de ea.

[305] Harul îi lasă puţin şi singuri pe oameni, pentru a se întări, sau mai mult le dă impresia că au rămas singuri. Chiar de la o oarecare distanţă reală sau părută, Dumnezeu le trimite putere şi curaj.

mereu glasul tău în lăuntrul taberei de luptă şi încurajează şi îmbărbătează pe fiii tăi cei de-a dreapta, adică gândurile tale, şi arată celorlalţi, adică părţii celui potrivnic, că eşti treaz. Şi de vezi la început vreo pornire înfricoşătoare a ispititorului, să nu slăbeşti. Poate îţi este de folos aceasta. Căci Cel ce te mântuieşte în dar nu îngăduie să se apropie cineva de tine, afară doar pentru vreo iconomie în folosul tău.

Dar să nu arăţi trândăvie de la început, ca nu cumva prin această trândăvie de la început, păşind înainte, să cazi şi să nu te mai poţi împotrivi supărărilor ce vin asupra ta: înţeleg celor din foame, din neputinţe, din nălucirile înfricoşătoare şi din celelalte. Să nu te depărtezi de lângă Conducătorul luptei, căci El îţi va da ţie ajutor împotriva potrivnicului tău, ca să nu te afle pe tine vrăjmaşul precum aşteaptă. Ci, cheamă pe Dumnezeu neîncetat şi plângi înaintea harului Lui şi te tânguieşte şi te osteneşte până îţi va trimite ţie ajutor. Căci odată ce vei vedea aproape de tine pe Cel ce te mântuieşte, nu vei mai fi biruit de vrăjmaşul ce ţi se împotriveşte. Aceste două chipuri de luptă s-au înfăţişat până aici.

CUVÂNTUL LIII

Despre al treilea chip de luptă al vrăjmaşului împotriva celor tari şi plini de bărbăţie

Când, deci, după acestea, diavolul se ridică împotriva cuiva şi nu-l poate birui pe el în luptă, mai bine-zis pe Cel ce-l întăreşte şi-l ajută pe el şi pentru Care omul i se împotriveşte şi de la Care ia putere şi răbdare, încât trupul cel gros şi material biruie pe cel netrupesc şi cugetat cu mintea, când, deci, vede vrăjmaşul toată această putere pe care a primit-o omul de la Dumnezeu şi simţurile lui din afară nebiruite de lucrurile văzute şi de sunetele celor auzite, şi gândurile lui neslăbite de linguşiri şi de amăgiri, doreşte vicleanul să caute un oarecare meşteşug prin care să despartă pe cel ce ajută pe om, pe îngerul aceluia, de la el. Mai bine zis doreşte vicleanul să orbească mintea omului ajutat, ca să se afle neajutat. Doreşte ca în el să biruiască gândul mândriei, ca să creadă că toată tăria aceasta îi vine de la puterea sa proprie şi că el însuşi şi-a câştigat bogăţia aceasta şi prin puterea sa proprie s-a păzit pe sine de cel potrivnic şi ucigaş. Iar uneori socoteşte că a biruit pe vrăjmaşul din întâmplare, alteori, că din pricina neputinţei vrăjmaşului (nu mai vorbesc de alte chipuri şi gânduri ale hulei, din pricina cărora cade sufletul lui în frică prin pomenirea lor şi numai prin aceasta). Alteori vrăjmaşul îşi înfăţişează amăgirea lui în chipul descoperirilor de la Dumnezeu, arătându-i omului anumite lucruri în vis. Iar când omul e în stare de

trezvie, vrăjmașul ia chip de înger al luminii și toate le face ca să înduplece pe om, pe încetul, să se învoiască cu el și să se predea în mâinile lui. Iar dacă omul cuminte își ține gândurile, mai bine zis ține pomenirea Celui ce-l ajută și-și ațintește ochii inimii la cer, ca să nu ia seama la cei ce șușotesc acestea în el, vrăjmașul încearcă să uneltească alte chipuri împotriva lui.

CUVÂNTUL LIV

Despre al patrulea fel al vrăjmașului de a se împotrivi prin război

Dată fiind înrudirea ce o are firea cu acest al patrulea fel ce i-a rămas vrăjmașului ca să pricinuiască pierderea omului prin el, care este această uneltire? Aceasta este să atace pe om prin trebuințele lui firești. Căci de multe ori mintea celui ce se nevoiește este orbită de vederea și de apropierea lucrurilor supuse simțurilor și e biruită cu ușurință în luptă, când ajunge aproape de ele, dar cu mult mai mult, când ele se află înaintea ochilor lui. Căci diavolul cel cumplit folosește meșteșugul acesta cu cunoștință și cu iscusință; cu iscusința câștigată în lupta cu mulți luptători tari și puternici, care au căzut în acestea. Și o face aceasta în chip înșelător.

Căci chiar dacă nu poate face pe oameni să lucreze prin fapte, datorită neclintirii liniștii lor și înfrânării lor de la conviețuirea cu prilejurile și cu pricinile (păcatelor), totuși el se luptă să facă mintea lor să-și pricinuiască diferite năluciri, gâdilându-i, stârnind mișcări în ei, ca să se scufunde în gânduri necuviincioase și să se învoiască cu ele și să se facă vinovați de ele, încât să se depărteze de la ei Ajutătorul lor.

Căci știe că biruința omului și înfrângerea și comoara și sprijinirea lui și toate cele ale celui ce se nevoiește își au temeiul în gândul lui și se înfăptuiesc printr-o mică învoire, numai ca gândul să se miște din locul lui și să coboare de la acea înălțime la pământ și să-și arate, prin hotărâre, într-o clipă de învoire, consimțirea. Așa s-a întâmplat multora dintre sfinți prin nălucirile frumuseții femeilor. Ba de multe ori, celor ce s-au apropiat de lume la o milă sau două, sau și la o distanță de o zi, a uneltit vicleanul de le-a adus înseși femeile în carne și oase la ei. Iar celor depărtați de lume, fiindcă nu poate să-i prindă astfel în cursă, le arată prin năluciri frumusețea femeilor, uneori în podoaba veștmintelor și în priveliști desfrânate, alteori, arătându-se cu necuviință el însuși în chipul femeii goale. Prin acestea și prin unele ca acestea, pe unii i-a biruit cu fapta însăși, alții au fost batjocoriți prin năluciri, pentru ușurătatea gândurilor lor. Și așa au ajuns în adâncul deznădejdii și sufletele lor s-au abătut spre lume și au căzut de la nădejdea cerească.

Dar alţii, mai tari ca ei, şi luminaţi de har, l-au biruit pe diavol şi nălucirile lui şi au călcat peste plăcerile trupului şi s-au aflat probaţi în dragostea de Dumnezeu. Şi de multe ori le-a sădit nălucirea aurului şi a unor lucruri scumpe şi a unor comori de aur. Iar uneori li le-a arătat pe acestea în adevăr, ca prin astfel de năluciri felurite să împiedice poate pe vreunul dintre ei din calea lui şi să-l poticnească prin vreuna dintre cursele şi dintre mrejele lor.

Ci, Doamne, Doamne, nu ne duce pe noi în astfel de ispite, Tu, Cel ce cunoşti neputinţa noastră, din care numai cei puternici şi încercaţi ies, biruind o astfel de amăgire!

Şi prin toate aceste încercări e îngăduit diavolului ispititor să războiască pe sfinţi, ca să se probeze dragostea de Dumnezeu din ei în astfel de încercări, adică de se dovedesc iubitori de Dumnezeu şi stăruie în dragostea de El şi iubesc cu adevărat pe Dumnezeu prin înfrânarea de la asemenea lucruri, prin depărtare şi prin lipsirea de ele. Şi chiar de se apropie de aceste lucruri, se nevoiesc să le dispreţuiască şi să le nesocotească pentru dragostea de Dumnezeu. Aceştia, de sunt linguşiţi, nu sunt înfrânţi de draci. Ei sunt încercaţi nu numai ca să se facă cunoscuţi ca probaţi lui Dumnezeu, ci şi diavolului însuşi. Căci acesta doreşte mult să ispitească şi să probeze de s-ar putea pe toţi şi să-i ceară pe ei de la Dumnezeu ca să-i încerce, cum a cerut pe dreptul Iov. Şi când se dă o mică îngăduinţă de la Dumnezeu, diavolul se apropie ispitind cu tărie, dar pe măsura puterii celor ispitiţi de el. Căci nu atacă nelegiuitul diavol după pofta lui[306]. Şi prin aceasta sunt probaţi cei adevăraţi şi neclintiţi în dragostea de Dumnezeu, că le dispreţuiesc pe toate acestea şi le socotesc ca nimic în ochii lor în asemănare cu dragostea de Dumnezeu. Dar smerindu-se pururea şi dând slavă Celui ce-i ajută în toate şi Pricinuitorului biruinţei lor, şi predându-se pe ei în mâinile Lui în vremea luptei, Îi spun: „Tu, Doamne, eşti puternic şi a Ta este lupta.

---

[306] Adică încercările ce le aduce diavolul cuiva nu întrec puterea aceluia de a le răbda. Căci dacă ar întrece această putere, omul n-ar avea nicio vină, în cazul că nu le-ar putea răbda şi depăşi. Deci cei ce cad nu pot da ca scuză că încercările sau ispitele au fost peste măsura puterii lor de a le înfrânge. Desigur, lucrurile se complică, dat fiind că omul nu le biruie numai cu puterea sa, ci şi cu puterea lui Dumnezeu. Dar puterea dată lui de Dumnezeu i se dă în aşa fel, ca să nu facă de prisos efortul lui maxim sau să nu ceară un efort pe care omul nu l-ar putea face. Excepţie fac minunile ce se fac în unele cazuri prin unii. Dar poate şi în aceste cazuri puterea mai presus de fire dată unora e pe măsura credinţei lor mai presus de fire. În general, însă, hotarul între ordinea firii şi cea mai presus de fire e foarte greu de trasat şi e foarte mobil. În cei credincioşi puterile mai presus de fire, pătrunzând în fire, ridică înseşi puterile acesteia la diferite niveluri.

Luptă-te și biruiește în ea, Doamne, pentru noi!". Atunci, aceștia se probează ca aurul în cuptor.

Dar cei ce nu sunt tari în adevăr, probându-se în astfel de ispite, se fac cunoscuţi ca atare și cad de la Dumnezeu ca niște gunoaie, dând loc în ei vrăjmașului lor, și ies vinovaţi pentru ușurătatea cugetării lor, sau pentru mândria lor. Pentru că nu s-au învrednicit să primească puterea pe care au avut-o sfinţii lucrătoare în ei. Căci nu e biruită această putere ce lucrează împreună cu noi. Fiindcă Domnul este atotputernic și mai tare ca toţi și în toată vremea e biruitor în trupul cel muritor, când coboară să le ajute în război. Iar de sunt și biruiţi, e vădit că sunt biruiţi când sunt afară de El. Aceștia sunt cei ce se golesc cu voia lor de El prin nerecunoștinţa lor. Ei nu s-au învrednicit de puterea ce sprijină pe Biruitor, ba și de puterea lor obișnuită și proprie, pe care au avut-o în timpurile războaielor lor celor grele, se simt goliţi.

Dar cum se simt goliţi? Prin aceea că văd căderea lor ca dulce și plăcută și că le e neplăcut să rabde greutatea războiului vrăjmașului lor, în care biruiau odinioară în chip curat cu râvnă, prin pornirea mișcării firii, pe care o simţeau, în vremea aceea, aprinsă și vioaie. Iar acum nu le mai găsesc pe acestea în sufletul lor.

Iar cei ce sunt în începuturile lor trândavi și moleșiţi nu se tem numai de luptele acestea și de cele asemănătoare, ci se tem și se tulbură și de foșnetul frunzei pomului și sunt biruiţi de mica nevoie a foamei și de puţina slăbiciune, lepădându-se (de făgăduiala dată) și întorcându-se înapoi.

Iar cei adevăraţi și încercaţi nu se satură nici de verdeţuri și de legume și nu primesc să guste nici rădăcini de legume uscate, înainte de ceasul rânduit al hranei. Ba și dorm pe jos, măcar că au trupul și ochii slăbiţi de marea sleire a trupului. Și nici când se apropie clipa să iasă din trup, nu se lasă să fie biruiţi și să cadă din voinţa întărită. Căci doresc și voiesc să se silească pe ei pentru dragostea lui Dumnezeu și aleg mai bine să se ostenească pentru virtute decât să aibă viaţa vremelnică și toată tihna în ea. Și când le vin ispitele, mai degrabă se veselesc și se fac prin ele și mai desăvârșiţi. Dar nici în ostenelile obositoare ce le au de răbdat nu șovăie în dragostea lui Hristos, ci până ce vor înceta din viaţă sunt gata să primească cu bărbăţie necazurile și nu fug de ele, căci prin ele se fac desăvârșiţi. Iar Dumnezeului nostru fie slava în vecii vecilor! Amin.

CUVÂNTUL LV

Despre patimi

Ce dulci sunt prilejurile patimilor! Patimile le poate tăia cineva și se poate liniști, ținându-se departe de ele, veselindu-se de încetarea lor; dar pricinile patimilor nu le poate părăsi. De aceea suntem ispitiți chiar fără să vrem. Și de patimi ne întristăm, dar prilejurile lor dorim să le avem. Păcatele nu le iubim, dar pricinile ce le aduc în noi le primim cu plăcere. De aceea cele din urmă se fac pricinuitoare ale celor dintâi prin lucrarea lor. Cel ce iubește prilejurile patimilor se supune fără voie patimilor și se face rob lor. Cel ce-și urăște păcatele sale încetează a le face, și cel ce le mărturisește dobândește iertarea. Dar este cu neputință cuiva a părăsi deprinderea păcatului înainte de a dobândi dușmănie față de ea, pe lângă mărturisirea greșelilor. Cea dintâi este pricină de smerenie adevărată; cea de a doua este urmată de rușine și de străpungerea inimii.

De nu urâm cele vrednice de ocară, nu putem simți răul miros al lucrării lor, nici putreziciunea ce o răspândesc, câtă vreme le purtăm în sufletele noastre. Până ce nu vei arunca din tine ceea ce nu se cuvine, nu vei cunoaște cu ce rușine ești împletit și nu vei roși din pricina ei. Când vei vedea oglindită în alții povara ta, vei afla rușinea ce stă asupra ei. Desparte-te de cele rele ale lumii și vei cunoaște răul ei miros. Căci de nu te desparți, nu o cunoști, ba mai degrabă te vei învălui în răul ei miros ca într-un miros bun și goliciunea rușinii tale o vei socoti ca o perdea de slavă[307].

Fericit este cel ce s-a depărtat de lume și de întunericul ei și nu ia aminte decât la sine. Căci nu poate lucra sau sluji puterea străvederii, nici a discernământului, în cel ce petrece în mijlocul celor deșarte[308]. Căci cum va putea deosebi ceea ce se cuvine puterea de discernământ tulburată a acestuia? Fericit este cel ce a părăsit amețeala beției sale și a văzut prin alții cât de nesătulă este beția sa. Căci atunci va cunoaște rușinea sa. Cât timp poartă cineva în sine amețeala beției păcatelor sale, toate cele săvârșite de el i se par cuviincioase[309]. Căci când firea iese din

---

[307] Răul miros din tine nu-l simți. Până ești unit cu lumea rău mirositoare, nu simți răul ei miros. Numai când ești curat, simți mirosul celor necurați.

[308] Simțul discernământului e tocit în cel pătat, în cel lipsit de curăție. Curăția și sensibilitatea sunt legate împreună.

[309] Precum există o beție de Dumnezeu, care nu vede lumea sau vede urâțenia ei, așa este o beție de lume, care nu o vede în urâțenia ei și nici sfințenia lui Dumnezeu.

rânduiala sa, e la fel de beată fie de vin, fie de pofte[310]. Pentru că amândouă o scot din ceea ce se cuvine și amândouă mișcă în trupul de care sunt purtate aceeași fierbințeală. Felurile patimilor sunt diferite; dar amețeala pricinuită este una. Schimbarea ce o pricinuiește în fire este una, dar pricinile sunt diferite și nu deopotrivă și se deosebesc după felul cum sunt primite.

Oricărei desfătări îi urmează un necaz; și oricărui necaz pentru Dumnezeu îi urmează o desfătare. Dacă toate cele din lumea aceasta sunt supuse stricăciunii, stricăciunea se produce prin cele potrivnice fie aici, fie în veacul viitor, fie în vremea ieșirii. Mai ales se întâmplă aceasta cu plăcerea din desfrânare sau cu neplăcuta pătimire potrivnică acestei plăceri, care se pricinuiește prin străduința de sfințire[311]. Și aceasta o rânduiește Dumnezeu, ca, fie pe calea însăși, fie la sfârșitul ei, să guste pedeapsa, ca apoi aceasta să treacă, pentru mila Lui cea bogată, fie la răsplată, fie la o împlinire a arvunei. Pentru că Dumnezeu dă putința dobândirii binelui până în ceasul din urmă. Dar răul îl împiedică prin aceea că supune chinurilor pe cel vrednic de pedeapsă, precum s-a scris: „Cel certat aici pentru rușinea lui mănâncă din gheena lui”.

Păzește-te de libertatea care duce la robia cea rea[312]. Păzește-te de mângâierea care aduce războiul. Păzește-te de cunoștința care duce la întâlniri cu ispitele și, mai ales, de dorința dinainte de pocăința desăvârșită[313]. Căci dacă toți suntem păcătoși și nimeni nu e deasupra ispitelor, nicio virtute nu e mai presus de pocăință.

Pentru că niciodată nu se poate desăvârși lucrarea ei[314]. De aceea, ea li se cuvine totdeauna tuturor celor ce voiesc să se mântuiască, păcătoși și drepți. Și nu e hotar al desăvârșirii, pentru că chiar și

---

[310] Beția de pofte este o neorânduială a firii noastre și o sluțire a firii adevărate a realității.

[311] „În veacul viitor nu e stricăciune. Căci în starea de înviere, zice, nici nu se vor însura, nici nu se vor mărita, ci vor fi ca îngerii lui Dumnezeu în cer” (cf. *Matei 22,* 30). Stricăciune numește aici, poate, schimbarea stării pe care o primesc toți fie în viața aceasta, fie în vremea ieșirii, fie în veacul viitor. Cei ce au conviețuit cu plăcerea din desfrânare vor primi schimbarea de la desfătare la pedeapsă. Iar cei ce au conviețuit cu neplăcuta pătimire, pricinuită de străduința de simțire și contrară plăcerii celei urâte, vor primi schimbarea de la necaz la odihnă.

[312] Libertatea, de care spui că uzezi păcătuind, te face rob păcatului.

[313] Păzește-te de dorința odihnei desăvârșite, înainte de pocăința desăvârșită. Iar pocăința nu încheie, adică nu se desăvârșește niciodată înainte de moarte.

[314] Orice virtute poate atinge o treaptă și mai înaltă, deci e supusă pocăinței pentru treapta nedeplină la care a ajuns. În acest sens niciun grad de virtute nu e mai presus de pocăință, adică nu scapă pe om de datoria pocăinței.

desăvârşirea celor desăvârşiţi este nedesăvârşită. De aceea pocăinţei nu-i pun hotar nici timpurile, nici faptele, înainte de moarte[315]. Adu-ţi aminte că fiecărei plăceri îi urmează scârba şi, după ea, amărăciunea.

Păzeşte-te de bucuria ce nu-i însoţită de o pricină a schimbării[316]. Căci tot ce are, ascuns în sine, o iconomie de sus, nu poate atinge, nici cunoaşte, hotarul, şi aceasta e pricina schimbării sale[317]. Teme-te de acela care vezi că nu se schimbă[318]. Căci el umblă, zice, în afara căii[319]. Cel ce ştie că-şi cârmuieşte cu înţelepciune corabia prin lume a amestecat schimbarea în toate ale lui. Şi cele din afară ale lumii îi sunt o umbră[320].

Odihnei mădularelor îi urmează o ieşire şi o tulburare a gândurilor; iar unei lucrări fără măsură, trândăvia; şi trândăviei, ieşirea[321]. Dar se deosebeşte o ieşire de cealaltă. Căci celei dintâi ieşiri, sau celei din odihnă, îi urmează războiul din partea curviei; iar celei de a doua, sau celei din trândăvie, îi urmează părăsirea locului de liniştire şi mutarea dintr-un loc în altul. Iar lucrarea ce stăruie cu durere în hotarele măsurii nu caută cinste. Micşorarea ei înmulţeşte plăcerea, iar lipsa de măsură, ieşirea. Rabdă, frate, nebunia firii ale, care biruieşte în tine, pentru că te pregăteşte să ajungi la acea înţelepciune, care are începutul cununii veşnice[322]. Nu te înspăimânta de tulburarea trupului celui din Adam, care e pregătit să ajungă la desfătarea aceea, a cărei cunoştinţă în viaţa de aici e în afară de înţelegerea celor trupeşti[323]. Când este de faţă

---

[315] Numai când am ajunge la desăvârşire, am scăpa de datoria pocăinţei. Dar cum desăvârşirea nu are hotar în viaţa aceasta, nici pocăinţa nu are.

[316] O bucurie care nu are în sine nemulţumirea cu treapta ajunsă şi nu are în ea pornirea spre o ridicare peste treapta ajunsă, deci spre o schimbare, e o bucurie a mândriei şi o împăcare cu mărginirea.

[317] În viaţa aceasta nu ajungem la hotarul desăvârşirii. Iar aceasta e pricina unei silinţe necontenite de a ne ridica la o treaptă mai înaltă, de a ne schimba mereu.

[318] Aceia sunt învârtoşaţi fie în rău, fie în mândrie.

[319] În afara căii ce duce spre Dumnezeu, deci în afara căii, în general, rămânând închişi în lumea aceasta.

[320] Cel ce merge pe calea spre Dumnezeu socoteşte lumea aceasta o umbră.

[321] Ieşirea aceasta a gândurilor este ieşirea lor de sub stăpânirea noastră, e plecarea lor spre lucruri care ne sunt păgubitoare şi spre faptele legate de ele.

[322] Când eşti ispitit, nu deznădăjdui, ci rabdă. Căci răbdarea necazului ce-ţi vine prin ispită înseamnă începutul încununării. Dar cel ce îşi alege o astfel de viaţă fără plăceri şi urmăreşte fericirea viitoare pare nebun. Însă prin ea ajunge la înţelepciune, care ea însăşi este începutul încununării cu veşnicia cea fericită.

[323] Trupul din Adam va ajunge la o stare superioară celei pe care o cunoaştem acum. Dar el se tulbură la început de drumul aspru pe care e călăuzit, însă

chipul ceresc care e Împăratul păcii, să nu te tulburi de schimbarea potrivnică a tulburării firii. Pentru că neplăcuta pătimire e vremelnică în cel ce o primeşte pe aceasta cu plăcere[324]. Căci patimile sunt asemenea câinilor ce obişnuiesc să stea în preajma măcelăriilor şi care fug la auzul unui cuvânt, dar dacă nu sunt luaţi în seamă se năpustesc ca leii cei foarte mari. Dispreţuieşte pofta cât timp e mică, pentru ca să nu-ţi aduci aminte de tăria fierbinţelii ei. Căci stăpânirea peste cele mici alungă primejdia. Pentru că e cu neputinţă să stăpâneşti peste lucrurile mari, dacă nu biruieşti pe cele mai neînsemnate.

Adu-ţi aminte, frate, de viaţa viitoare, care nu este ca cea care se târăşte şi se mişcă prin sucuri; de viaţa prin care moartea e zdrobită; de viaţa în care nu este aprinderea împreunării, care pricinuieşte firii copilăreşti osteneală prin gâdilirea plăcerii. Rabdă oboseala luptei, în care ai fost adus spre probare, ca să iei de la Dumnezeu cunună şi să te odihneşti când vei trece din această lume. Adu-ţi aminte de odihna aceea care nu are sfârşit şi de viaţa nesupusă atacurilor, de treapta desăvârşită, de starea cea nestrămutată şi de robia care sileşte la iubirea lui Dumnezeu, robie ce pune stăpânire peste fire[325]. Fie să ne învrednicim şi noi de aceasta, prin harul lui Hristos, Căruia I se cuvine slava împreună cu Tatăl Cel fără de început şi cu Preasfântul Duh, acum şi pururea şi în veci! Amin.

CUVÂNTUL LVI

Cu folos a îngăduit Dumnezeu ca sufletul să fie primitor de patimi. Şi despre lucrările nevoinţei

Alunecarea în vreo cădere a păcatului este un semn al slăbiciunii firii. Şi cu folos a îngăduit Dumnezeu ca sufletul să fie primitor de patimi. Căci nu s-a gândit să aşeze sufletul mai presus de patimi înainte de naşterea cea de a doua[326], iar a fi primitor de patimi e de folos pentru

---

această tulburare a lui nu trebuie să înspăimânte pe călugăr.

[324] Tot alineatul acesta şi cel dinainte încurajează pe cel ce este ispitit, pe cel ce are de suferit schimbarea de la starea de pace la cea a ispitelor şi încercărilor. În momentul în care îţi vine un necaz (o grea pătimire sau o neplăcută pătimire), gândeşte-te că dacă îl primeşti cu plăcere, cu răbdare, e trecător.

[325] Este o robie a dragostei, în care omul totuşi nu se simte rob, căci dragostea este în acelaşi timp tot ce e mai conform cu voia liberă a lui. E robie numai în sensul că cel ce s-a îndulcit de ea nu mai poate şi nu mai vrea să iasă din ea. Ea pune stăpânire peste fire, dar în acelaşi timp înalţă firea. Ea pune stăpânire peste libertate, dar în acelaşi timp libertatea se simte la largul ei.

[326] Înainte de înviere.

străpungerea conştiinţei. Dar a rămâne în ele e un lucru necuviincios şi neruşinat.

Sunt trei chipuri prin care se poate apropia orice suflet de Dumnezeu: sau prin căldura credinţei, sau prin frică, sau prin certarea lui Dumnezeu. Nimeni nu se poate apropia de dragostea lui Dumnezeu, dacă nu se apropie prin vreunul dintre aceste trei chipuri.

Precum din lăcomia pântecelui se naşte tulburarea gândurilor, aşa se nasc din vorbărie şi din neorânduiala întâlnirilor necunoştinţa şi ieşirea (împrăştierea) minţii. Grija de lucrurile vieţii tulbură sufletul şi încurcarea în acestea zăpăceşte mintea şi o scoate din linişte.

Monahul care s-a predat pe sine plugăriei cereşti se cuvine să fie pururea în afară de orice grijă a vieţii, ca, venindu-şi în sine, să nu mai afle în sine nimic din ale veacului acestuia. Căci oprindu-se de la acestea, poate să cugete neîmprăştiat la legea Domnului, ziua şi noaptea. Ostenelile trupeşti fără curăţia minţii sunt ca un pântece sterp şi ca nişte sâni uscaţi. Căci nu se pot apropia de cunoştinţa lui Dumnezeu[327]. Ele obosesc trupul, dar nu se îngrijesc să dezrădăcineze patimile din minte. De aceea nu seceră nimic. Precum cel ce seamănă între spini nu poate secera nimic, aşa cel ce se scufundă în ţinerea de minte a răului şi în iubirea de agoniseală nu poate dobândi nimic, ci geme pe patul lui, pentru că nu poate dormi din pricina strângerii de bunuri. Căci Scriptura mărturiseşte zicând: „Ca un popor care a lucrat dreptatea şi n-a nesocotit niciuna din poruncile Domnului, cer dreptatea şi adevărul de la Mine şi voiesc să se apropie de Mine, de Dumnezeu, zicând: Pentru ce am postit şi n-ai văzut, şi ne-am smerit şi n-ai cunoscut? Căci în zilele posturilor voastre faceţi voile voastre, adică împliniţi gândurile voastre cele viclene» (*Isaia* 58, 2-3). „Şi le aduceţi pe ele, împreună cu cugetările voastre, ca roade depline idolilor, pe care îi socotiţi întru voi ca dumnezei, jertfind lor trupul vostru, mai de preţ decât orice tămâie pe care trebuia să Mi-o închinaţi Mie prin faptele voastre cele bune şi prin conştiinţa curată[328].

Pământ bun este acela care veseleşte pe lucrătorul lui cu rod însutit. Peste tăria sufletului ce scânteiază prin pomenirea lui Dumnezeu şi prin priveghere neadormită de zi şi de noapte, Îşi clădeşte Domnul un nor ce-l acoperă ziua şi-i luminează cu lumină de foc noaptea[329]. Căci în

---

[327] Numai o minte curată de alte gânduri se gândeşte continuu la Dumnezeu şi-L cunoaşte în nesfârşirea puterii şi iubirii Lui.

[328] O afirmare a valorii trupului, care e mai de preţ decât orice tămâie când e adus lui Dumnezeu ca unealtă a faptelor bune, prin care se sfinţeşte.

[329] A se remarca frumuseţea imaginii. Pomenirile lui Dumnezeu sunt ca nişte scântei ale sufletului. Lumina din minte e întâmpinată de norul de lumină al lui

lăuntrul întunericului lui va străluci lumina.

Precum acoperă norul lumina lunii, aşa aburii stomacului alungă din suflet înţelepciunea lui Dumnezeu. Şi precum e la largul ei flacăra focului în lemne uscate, aşa e şi trupul la largul lui când pântecele e plin. Şi precum materia adăugată la materie sporeşte flacăra focului, aşa felurimea mâncărurilor sporeşte mişcarea trupului. În trupul iubitor de plăcere nu locuieşte cunoştinţa lui Dumnezeu. Şi cel ce-şi iubeşte trupul său nu va dobândi harul lui Dumnezeu. Precum din durerile naşterii se naşte fătul care veseleşte pe cea care l-a născut, aşa din nevoinţa foamei se naşte în suflet ca rod cunoştinţa tainelor lui Dumnezeu. Iar celor leneşi şi iubitori de plăcere li se naşte rodul ruşinii. Precum tatăl se îngrijeşte de copii, aşa Se îngrijeşte şi Hristos de trupul care pătimeşte greu pentru El şi e pururea aproape de gura lui. Iar rodul lucrării înţelepte este nepreţuit.

Străin este cel ce a ieşit cu mintea din toate cele ale vieţii. Jeluitor este cel ce îşi petrece toate zilele vieţii sale în foame şi sete, din nădejdea bunătăţilor viitoare. Monah este cel ce petrece în afara lumii şi cere pururea lui Dumnezeu să dobândească bunătăţile viitoare. Bogăţia monahului este mângâierea ce vine din plâns şi bucuria cea din credinţa care străluceşte în cămările minţii. Milostiv este cel ce nu deosebeşte cu cugetarea pe unul de altul, ci are milă de toţi.

Feciorelnic nu este cel ce şi-a păzit trupul lui nespurcat de împreunare, ci cel ce se ruşinează de sine însuşi când se află singur. De iubeşti neprihănirea, alungă gândurile întinate ce se ivesc în cugetare în vremea citirii şi în rugăciunea de cerere, şi atunci te vei înarma faţă de pricinile firii (care îndeamnă la păcat). Căci fără aceasta nu vei putea vedea neprihănirea în suflet. De voieşti să dobândeşti milostivirea, obişnuieşte-te întâi să dispreţuieşti toate, ca să nu fie mintea ta atrasă în jos şi să iasă din hotarele ei[330]. Lumina milostivirii se arată în răbdarea celui ce primeşte să fie nedreptăţit[331]. Desăvârşirea smereniei stă în a primi cu bucurie învinovăţirile mincinoase. De eşti cu adevărat milostiv,

---

Dumnezeu.

[330] O minte nemilostivă nu mai este în hotarele ei; s-a înstrăinat de firea ei. În firea minţii este înduioşarea pentru alţii, e legată prin fire nevăzută de alţii. Scufundarea omului în sine nu înseamnă nepăsarea de alţii, ci găsirea în adânc a sensibilităţii faţă de alţii. În sine, ea găseşte legăturile curate cu alţii. Numai superficialitatea este egoistă, nepăsătoare faţă de alţii. Numai necunoaşterea de sine înseamnă şi necunoaşterea altora şi nesimţirea faţă de ei.

[331] Trebuie să ai milă de cel ce te nedreptăţeşte, căci el se pierde prin aceasta, ca unul ce a uitat de sine şi se ciunteşte de legăturile sale cu alţii, legături prin care îi vine lui însuşi viaţă.

să nu te necăjeşti în lăuntrul tău când ţi se răpesc pe nedrept ale tale, nici să nu povesteşti celor din afară paguba ta. Fă mai degrabă să se înghită paguba, din partea celor ce te-au nedreptăţit, de către mila ta, ca acreala vinului, de mulţimea apei. Şi arată mulţimea milostivirii tale în bunătăţile cu care răsplăteşti pe cei ce te-au nedreptăţit. Aşa a făcut fericitul Elisei duşmanilor săi care voiau să-l robească. Căci când s-a rugat şi i-a orbit pe ei cu negură, a arătat puterea aflătoare în el, iar când le-a dat mâncare şi băutură şi i-a lăsat să plece, şi-a arătat milostivirea lui (4 Regi 6, 18, 23).

Cel cu adevărat smerit la cuget, când e nedreptăţit, nu se supără, nici nu se apără pentru fapta pentru care a fost nedreptăţit. Şi primeşte defăimările ca adevărate şi nu se îngrijeşte să-i încredinţeze pe oameni că a fost defăimat pe nedrept, ci cere iertare. Unii şi-au însuşit de bunăvoie numele de curvari, nefiind aşa; alţii l-au răbdat pe cel de preacurvari, fiind departe de aceasta, şi au primit cu lacrimi să fie împovăraţi cu rodul unui păcat pe care nu l-au făcut, şi au cerut plângând de la cei ce-i nedreptăţeau iertare pentru nelegiuirea pe care n-au săvârşit-o, fiind încununaţi cu toată curăţia şi neprihănirea[332]. Alţii, ca să nu fie slăviţi pentru starea lor virtuoasă, ascunsă în ei, se arătau în chipul celor răniţi (de păcate), deşi aveau în ei sarea dumnezeiască şi erau neclintiţi în liniştea lor, încât aveau pe Sfinţii Îngeri vestitori ai faptelor lor de vitejie, pentru desăvârşirea lor cea mai deplină.

Tu te socoteşti având smerită cugetare, dar alţii se învinovăţeau pe ei, în vreme ce tu nu suferi să fii învinovăţit nici de alţii şi te socoteşti smerit la cuget. De eşti smerit la cuget, probează-te prin acestea, ca să vezi de nu te tulburi când eşti nedreptăţit.

Mântuitorul numeşte „multe lăcaşuri ale Tatălui" (cf. *Ioan* 14, 2) măsurile cugetării celor ce se sălăşluiesc în patria aceea, adică puterile felurite de a deosebi felurimea darurilor (harismelor) duhovniceşti, de care se bucură cu mintea. N-a înţeles prin multele locaşuri deosebiri de locuri, ci trepte de daruri. Căci precum fiecare se bucură de soarele văzut după curăţia puterii văzătoare şi primitoare, şi precum un sfeşnic ce luminează într-o casă răspândeşte raze diferite, fără ca lumina lui să se împartă între multe sfeşnice, aşa şi în veacul viitor toţi drepţii se sălăşluiesc într-o singură patrie fără să se împartă, dar fiecare e luminat de unicul Soare înţelegător şi înţeles pe măsura lui, ca de un singur văzduh şi loc şi scaun şi vedere şi chip. Şi nu vede vreunul măsurile

---

[332] Ei imitau pe Hristos, Care a luat păcatele noastre asupra Lui şi a primit să fie răstignit pentru ele, suferind în chip real pentru ele. De fapt Hristos şi cei ce-L imitau îşi dădeau seama de comuniunea adâncă ce există între ei şi ceilalţi. Şi sufereau de păcatele altora ca de ale lor, pentru că sufereau pentru aceia înşişi.

celuilalt, fie că acela e mai presus, fie că e mai prejos de el, ca nu cumva văzând harul mai bogat al aceluia şi pe cel mai mic al său să i se facă aceasta pricină de întristare şi de nefericire. Nu poate fi aceasta acolo unde nu e întristare, nici suspin, ci fiecare se veseleşte în lăuntrul său după harul dat lui, după măsura lui, dar una este vederea cea dinăuntru a tuturor şi una le este bucuria[333]. Şi în afară de cele două mari cete nu este vreo alta de mijloc. Înţeleg prin una pe cea de sus, iar prin cealaltă, pe cea de jos; iar la mijlocul lor, mulţimea felurită a răsplătirilor[334].

Iar dacă acesta este adevărul, precum şi este de fapt, ce e mai nebuneşte şi mai prosteşte decât a spune ceea ce spun unii: „Îmi ajunge să scap de gheenă; nu mai am grijă că nu întru în Împărăţie. Căci a scăpa de gheenă e una cu a intra în Împărăţie. Precum a cădea din aceasta înseamnă a intra în gheenă. Fără îndoială, nu ne-a învăţat Scriptura trei locuri. Dar ce? „Când va veni Fiul Omului întru slava Sa, va aşeza oile la dreapta Sa şi caprele la stânga Sa” (*Matei 25,* 31). N-a spus trei cete, ci două: una de-a dreapta şi alta de-a stânga. Şi a despărţit hotarele sălaşurilor diferite ale lor, zicând că unii, adică păcătoşii, vor merge la osândă veşnică, iar drepţii vor străluci ca soarele în viaţa veşnică (*Matei* 25, 46). Şi, iarăşi: „Vor veni de la răsărituri şi de la apusuri şi se vor odihni în sânurile lui Avraam întru Împărăţia cerurilor. Iar fiii Împărăţiei vor fi scoşi în întunericul cel mai din afară, unde va fi plânsul şi scrâşnirea dinţilor” (*Matei* 8, 11), ceea ce e mai înfricoşător decât orice foc.

Deci ai înţeles din acestea că starea opusă stării de sus este însăşi

---

[333] Nu e acolo nici invidie, nici dispreţ, ci numai smerenie. Cel ce vede mai mult nu socoteşte pe altul că vede mai puţin. Şi cel ce vede mai puţin nu e făcut atent de altul că el vede mai mult. Şi cel ce vede pe Hristos mai mult preţuieşte pe cel ce vede mai puţin, pentru că vede şi acela în modul lui personal, de neînlocuit. Nici cel ce-L vede pe Hristos mai puţin, nici cel ce primeşte comunicări mai adânci ale dragostei Lui nu-şi dau seama de aceasta, pentru că fiecare vede aceeaşi faţă luminoasă a lui Hristos. Precum se vede şi mai lămurit din cele ce urmează. Sfântul Isaac respinge ideea unei stări de mijloc între „Împărăţie” şi „iad”, admiţând însă o varietate de trepte în „Împărăţie”. Sfântul Isaac nu e de acord cu cei ce zic: „Îmi ajunge să nu ajung în gheenă; căci prin aceasta voi intra în Împărăţie”. El vrea ca omul să năzuiască să intre într-un locaş cât mai înalt în Împărăţie. Dar între locul cel mai de sus şi cel mai de jos sunt o mulţime de răsplătiri. Însă în locul cel mai de jos, în iad, nu e nicio răsplătire.

[334] În ultimele două propoziţii, Sfântul Isaac a trecut la altă idee, legată de prima. Dacă toţi cei din locaşurile cereşti au o singură vedere, nu se mai poate socoti că în afară de cer şi de iad, sau de vederea şi de nevederea lui Hristos, mai este o stare de mijloc (nici vedere, nici nevedere).

gheena chinuitoare? Bine este, deci, a învăţa pe oameni să primească bunătatea lui Dumnezeu şi a-i îndemna să rămână sub purtarea de grijă a Lui şi a-i strămuta de la rătăcire la cunoştinţa adevărului.

Acesta era chipul de lucrare al lui Hristos şi al Apostolilor; şi el este foarte înalt.

Iar când omul simte că a ieşit din vieţuirea aceasta şi din părtăşia neîncetată cu Dumnezeu şi că conştiinţa lui slăbeşte în vedere (contemplare) şi liniştea lui se tulbură şi cunoştinţa i se întunecă, dat fiind că cugetarea lui are nevoie de pază şi de supunerea simţurilor şi că vrând să vindece pe alţii îşi pierde sănătatea sa şi iese din libertatea voii sale, trecând în tulburarea minţii, trebuie să-şi aducă aminte de cuvântul apostolic care zice că hrana tare e potrivită celor mai desăvârşiţi *(Evrei* 5, 14) şi să se întoarcă la cele dinainte ale sale, ca să nu audă spunându-i-se: „Doctore, vindecă-te pe tine însuţi” *(Luca* 4, 23).

Să se judece, deci, pe sine însuşi şi să-şi păzească buna lui deprindere şi în loc de a ajuta prin rostirea cuvintelor, să slujească prin vieţuirea cea bună; şi în loc de a învăţa prin sunetele gurii lui, să înveţe prin faptele lui. Şi abia când îşi va vedea sufletul său sănătos, să caute să folosească şi pe alţii şi să-i tămăduiască prin sănătatea lui. Căci când se va afla departe de oameni, va putea să-i ajute pe ei mai bine prin lucrarea sa cea bună, ca să sporească în râvna faptelor bune, decât îi poate ajuta prin cuvinte, cât timp este el însuşi bolnav şi are nevoie mai mult ca ei de doctorie. „Că de va călăuzi orb pe orb, amândoi vor cădea în groapă” *(Matei* 15, 14). Hrana tare este a celor sănătoşi, care au simţurile deprinse şi pot primi orice hrană, adică ispitele tuturor simţurilor, fără să-şi vatăme inima prin întâlniri, datorită deprinderii în desăvârşire[335].

Când diavolul va voi să întineze mintea unora ca aceştia prin gânduri de curvie, încearcă întâi răbdarea lor prin iubirea de slavă deşartă. Căci atacul acestui gând nu le pare să fie patimă. Aşa obişnuieşte să facă cu cei ce-şi păzesc mintea, cărora nu le poate sădi repede gânduri neruşinate. Iar după ce-l scoate pe el din întăritura lui şi acela începe să stea de vorbă cu primul gând şi să se depărteze pe sine din acea întăritură, îi vine în întâmpinare cu materia curviei şi îndreaptă mintea lui spre faptele desfrânării. Şi întâi o tulbură cu momeala neaşteptată a vreunui astfel de lucru, pentru neprihănirea de mai înainte în gânduri, pe care o face să se întâlnească cu astfel de lucruri, de a căror vedere

---

[335] Sfântul Isaac Sirul admite monahilor o lucrare de învăţare a altora, după ce ei s-au întărit într-o vieţuire bună, neclintită. Numai atunci pot primi hrana tare a întâlnirilor cu alţii, sau ispitele prin simţuri, fără să se primejduiască, deoarece prin deprindere s-au întărit în sănătatea sufletească, sau au ajuns desăvârşiţi.

mintea cârmace era desprinsă. Prin aceasta, chiar dacă nu o spurcă cu totul, o scoate totuşi din vrednicia de mai înainte. Iar de se întoarce la cele dinapoi şi înfruntă momeala cea dintâi a gândurilor, care este pricina aducerii celor de al doilea, poate opri uşor, cu ajutorul lui Dumnezeu, patima.

Dar mai bine este a scăpa de patimi prin aducerea-aminte de virtuţi, decât prin împotriviri. Pentru că patimile, când ies din culcuşul lor şi se mişcă spre războire, întipăresc în minte chipuri şi năluciri. Căci acest război câştigă multă putere asupra minţii, răscolind şi tulburând gândurile. Iar după regula amintită mai înainte, după alungarea acestora nu se mai arată în minte nici urmă de patimi.

Osteneala trupească şi cugetarea la cele din dumnezeieştile Scripturi păzesc curăţia. Iar osteneala întăreşte nădejdea şi frica. Dar nădejdea şi frica sunt sădite în cugetare de către depărtarea de oameni şi de rugăciunea neîncetată. Pe de altă parte, până ce nu primeşte omul pe Mângâietorul, are nevoie de dumnezeieştile Scripturi, ca să se întipărească în cugetarea lui amintirea bunătăţilor şi prin citirea neîncetată să se înnoiască în el mişcarea spre bine şi să-şi păzească sufletul lui de subţirimea căilor păcatului. Pentru că n-a dobândit încă puterea Duhului, care-l depărtează de amăgirea ce-i fură aducerile-aminte folositoare şi îl apropie, prin împrăştiere, de răceala minţii. Dar când puterea Duhului se sălăşluieşte în puterea sufletului care lucrează în minte, atunci în locul legii Scripturilor, prind rădăcină în inimă poruncile Duhului. Şi atunci inima învaţă în chip ascuns de la Duhul şi nu are nevoie de ajutorul celor supuse simţurilor. Căci câtă vreme inima învaţă de la cele supuse simţurilor, învăţăturii îi urmează amăgirea şi uitarea. Dar când învăţătura vine de la Duhul, amintirea ei rămâne nevătămată[336].

Sunt gânduri bune şi sunt voiri bune; şi sunt gânduri viclene şi inimă vicleană. Gândurile sunt o mişcare ce trece prin minte, ca un vânt

---

[336] Sfântul Isaac vede trei trepte în urcuşul sufletului spre Dumnezeu. Osteneala trupească, care întăreşte nădejdea şi frica; citirea dumnezeieştilor Scripturi cu adâncirea înţelesurilor lor, pentru a-şi cunoaşte omul mişcările subţiri care-l îndeamnă la păcat; lucrarea Duhului în lăuntrul minţii, care înrădăcinează acolo pornirile spre bine. Atunci omul nu mai priveşte la cele din afară, ca să înveţe de la ele şi prin ele. În treapta a doua, ispitele fură încă din suflet aducerile-aminte folositoare, ca gândul la moarte, la judecata lui Dumnezeu, la viaţa viitoare. Sfântul Isaac face deosebire între învăţătura primită din afară, chiar din cuvintele Scripturii, şi învăţătura primită direct de la Duhul în inimă. Aceasta se întâmplă când inima s-a făcut cu totul moale şi impresionabilă faţă de lucrarea Duhului. Dar trebuie să fi trecut întâi prin cunoaşterea din Scripturi.

ce se ridică în mare şi înalţă valurile. Inima şi mintea sunt talpa şi temelia. Şi răsplata pentru cele bune şi rele se face potrivit temeliei, şi nu după mişcarea gândurilor[337]. Sufletul nu se linişteşte din mişcarea gândurilor schimbăcioase. Dar dacă răsplăteşti pe fiecare din acestea, care nu are temelia jos, în inimă, eşti gata să schimbi de zeci de mii de ori în fiecare zi cele bune şi cele potrivnice.

Cel ce a ieşit de curând, prin pocăinţă, din amestecarea cu patimile şi se nevoieşte în vremea rugăciunii să se ridice peste lucrurile pământeşti este ca o pasăre fără aripi, ce se târăşte încă pe faţa pământului, neizbutind încă să zboare. Deci se cuvine să-şi adune gândurile sale prin citire, prin lucrare şi frică şi prin grija de toată felurimea virtuţilor. Căci fără acestea nu poate cunoaşte ceva. Dar şi acestea păzesc numai pentru scurt timp mintea neîntinată. Pe urmă vin aducerile aminte, care tulbură şi întinează inima. Căci n-a simţit încă libertatea linştii, în care îşi adună cineva mintea după puţin timp prin uitarea lucrurilor. N-a simţit-o încă pentru că are încă aripile trupului, adică virtuţile, care se săvârşesc în chip văzut. Dar aripile vederii (contemplării) încă nu le-a văzut şi nici de simţirea lor încă nu s-a învrednicit[338]. Şi acestea sunt aripile minţii, prin care se apropie cineva de cele cereşti şi se desparte de cele pământeşti[339].

[337] Poate sensul e acesta: În zadar are cineva gânduri şi mişcări bune în suflet, dacă starea lui de temelie e rea. Răsplata se face potrivit temeliei statornice, nu mişcărilor trecătoare.

[338] E de remarcat legătura acestor două simţiri: a celei de linişte şi a libertăţii. Numai liniştea la care a ajuns cineva arată că a ajuns să vadă că a câştigat libertatea cugetării de lucruri. Sfântul repetă aici în altă formă ideea celor trei trepte în urcuşul celui ce a început să se elibereze de împrăştiere. În prima treaptă omul e ca o pasăre care n-are aripi; apoi câştigă aripi. E treapta întâi, când a ieşit de curând din păcate şi nu are încă decât pocăinţa. În treapta a doua se deprinde în virtuţi şi acum are aripi trupeşti, pentru că trupul nu se mai târăşte în păcate. În sfârşit, a dobândit aripile minţii, sau ale contemplării, întrucât s-a eliberat şi mintea de gândurile pământeşti, zburând în sus la Dumnezeu. În ea a câştigat libertatea liniştii. Aceasta e treapta a treia. Această prezentare a urcuşului corespunde cu prezentarea de mai înainte. Treapta a treia de aici corespunde cu mintea în care, în descrierea de mai înainte, S-a sălăşluit Duhul Sfânt.

[339] Până ce se îngrijeşte încă cineva de virtuţile cu trupul, nu are libertatea liniştii complete, care-l ajută să zboare de la cele pământeşti. Acela se preocupă încă cu săvârşirea unor fapte, deci priveşte la unele îndatoriri faţă de persoane şi de lucruri. Sunt şi acestea nişte valori, întrucât cel ce se preocupă cu ele a ieşit din închisoarea egoismului său. Dar numai virtuţile contemplării sunt aripile ce-l ajută pe cineva să zboare cu totul de la cele pământeşti spre cele cereşti.

Câtă vreme slujeşte cineva Domnului prin lucrurile supuse simţurilor, chipurile acestor lucruri se întipăresc în gândurile lui şi cugetă la cele dumnezeieşti în chipurile celor trupeşti. Dar când va primi simţirea lucrurilor dinăuntru, atunci, pe măsura simţirii lui, mintea se va înălţa mai presus de chipurile lucrurilor din vreme în vreme[340].

Când sufletul tău se va apropia de ieşirea din întuneric, vei avea acest semn: Inima ta arde şi se înfierbântă ca focul, noaptea şi ziua. Atunci vei socoti lumea ca gunoi şi cenuşă şi nu vei mai dori nici hrană, datorită dulceţii gândurilor noi şi arzătoare ce se mişcă pururea în sufletul tău. Şi deodată ţi se dă izvor de lacrimi ce curge ca un pârâu fără silire, amestecat în toate faptele tale, adică în citirea şi rugăciunea ta, în cugetarea şi mâncarea şi băutura ta; şi în tot lucrul tău se află amestecate lacrimile tale. Şi când vei vedea acestea în sufletul tău, fă-te plin de îndrăzneală, că ai trecut marea[341]. Dar să adaugi şi după aceea la lucrurile tale şi să ţii bine paza, ca harul să se înmulţească în tine zi de zi[342].

Dar până ce nu te-ai întâlnit cu acestea, încă n-ai săvârşit calea ta, ca să ajungi la muntele lui Dumnezeu[343]. Iar dacă după ce ai aflat şi ai primit harul lacrimilor, ele încetează şi căldura ta s-a răcit, fără vreo schimbare în altă privinţă, de pildă fără slăbirea trupească, vai ţie, ce ai pierdut! Căci ai ajuns sau la părerea de sine, sau la negrijă, sau la moleşeală. Iar ce urmează lacrimilor după ce le-ai primit şi ce te va întâmpina după ele, vom scrie în alt loc, în capetele despre pronie, ca unii ce am fost luminaţi de Părinţi şi de Scripturi, care ne-au încredinţat asemenea taină.

De nu ai fapte, să nu vorbeşti despre virtuţi. Că mai cinstite sunt

---

[340] Gândirea la Dumnezeu prin chipuri e inferioară simţirii nemijlocite a Lui mai presus de aceste chipuri sau imagini. Aceasta nu mai e gândire teoretică, ci simţire emoţională sau atingere a lui Dumnezeu. Gândirea la Dumnezeu prin chipuri ţine de treapta a doua, sau cea a virtuţilor, a citirii Scripturilor şi a contemplării raţiunilor dumnezeieşti prin lucruri.

[341] Se dau aici unele descrieri ale treptei a treia. Una dintre caracteristicile ei sunt lacrimile. Cel ajuns aici a trecut marea ispitelor, a încercărilor, a necazurilor, a eforturilor pentru virtuţi, dar încă n-a ieşit deplin din întuneric.

[342] Deci nici în odihna aceasta să nu te opreşti, ci să te adânceşti tot mai mult în ea, sau în trăirea efluviilor harului, sau a puterilor pline de înţeles ce-ţi vin de la Dumnezeu. Căci întrucât nici acum nu e simţit Dumnezeu decât tot prin fapte de citire, de meditare, de săvârşire a binelui, deşi îşi pierd importanţa în ele înseşi, ele trebuie sporite, ca şi harul să sporească. Omul nu mai ţine la mâncare, dar mâncând simte pe Dumnezeu şi varsă lacrimi. Toate sunt pline de Dumnezeu.

[343] Acum Dumnezeu, la Care ai ajuns, e asemenea unui munte, ridicat peste tot drumul obositor al nevoinţelor.

înaintea Domnului necazurile cele pentru El, decât orice rugăciune şi jertfă[344]. Şi mirosul sudorii lor e mai presus de toate aromatele. Socoteşte, deci, orice virtute câştigată fără osteneala trupului ca un gunoi neînsufleţit. Darurile drepţilor sunt lacrimile ochilor lor. Şi jertfa primită a lor sunt suspinele din privegherile lor. Striga-vor drepţii către Domnul sub povara trupului strâmtorat şi când în durere vor îndrepta cererile lor spre Dumnezeu, în strigarea glasului lor le vor veni sfintele cete într-ajutor, ca să-i încurajeze şi să-i mângâie cu nădejdea. Căci Sfinţii Îngeri se fac părtaşi pătimirilor şi necazurilor sfinţilor, prin apropierea lor de ei[345].

Lucrarea cea bună şi smerita cugetare fac pe om dumnezeu pe pământ[346]. Iar credinţa şi milostivirea îl fac să înainteze repede spre curăţie. E cu neputinţă să se afle într-un suflet deodată căldura şi zdrobirea inimii[347], cum e cu neputinţă celor beţi să-şi stăpânească gândurile. Căci când se dă sufletului această căldură, se duce de la el zdrobirea plânsului. Vinul s-a dăruit spre veselie, iar căldura spre bucuria sufletului. Vinul încălzeşte trupul, iar cuvântul lui Dumnezeu, cugetarea. Cei ce ard în fierbinţeală sunt răpiţi de gândul nădejdii şi-şi pregătesc cugetarea pentru veacul viitor. Căci precum cei îmbătaţi de vin îşi nălucesc chipuri schimbătoare, aşa cei îmbătaţi şi încălziţi de nădejde nu cunosc nici necaz, nici ceva lumesc. Acestea şi alte asemenea se întâmplă celor ce sunt simpli cu inima şi încălziţi de nădejde, după lucrarea cu răbdare şi după curăţire; ele s-au gătit celor ce umblă pe cărarea virtuţilor. Dar ele se ivesc şi la începutul drumului prin credinţa sufletului. Căci Domnul face toate câte le voieşte[348].

---

[344] Răbdarea necazurilor pentru Dumnezeu este ea însăşi cea mai bună rugăciune şi jertfă. Şi fără necazurile răbdate nu se dobândesc virtuţile, nu se dobândeşte tăria duhovnicească.

[345] E un gând remarcabil. Sfinţii Îngeri se fac părtaşi pătimirilor noastre pentru Hristos, aşa cum Hristos Se face părtaş pătimirilor noastre. Căci şi Îngerii se împărtăşesc de Hristos cel răstignit. E o solidaritate universală văzută şi nevăzută.

[346] În smerenia desăvârşită se arată că omul a fost îndumnezeit. Mai înainte, Sfântul Isaac a spus că smerenia e haina lui Dumnezeu *(Cuvântul XX).* Cine arată că e mare şi tare are pe undeva o slăbiciune pe care vrea să o acopere cu mândria. Se poate spune că mândria e haina slăbiciunii lor. Dimpotrivă, smerenia e haina puterii lui Dumnezeu. Mărirea adevărată se acoperă în smerenie.

[347] Căldura e elanul dragostei de Dumnezeu. Zdrobirea inimii e conştiinţa apăsătoare a păcatului.

[348] Când cuvântul despre cele viitoare e primit cu credinţă, întăreşte nădejdea în aceasta şi îmbată cugetarea, de bucuria că le va primi. Dar se întâmplă uneori

Fericiţi cei ce şi-au încins mijloacele lor cu simplitate şi fără multă iscodire pentru marea de necazuri, din dragostea de Dumnezeu, şi n-au luat-o la fugă. Aceştia se izbăvesc degrabă în limanul Împărăţiei şi se odihnesc în cortul celor ce bine s-au nevoit şi sunt călăuziţi sufleteşte prin greutăţile lor şi se vor bucura întru veselia nădejdii lor. Cei ce aleargă cu nădejde pe calea cea întortocheată nu se întorc înapoi şi nu stăruie în iscodirea acesteia. Şi după ce au trecut marea, văzând întortocherile prin care au trecut, aduc mulţumire lui Dumnezeu că i-a izbăvit pe ei de strâmtori şi prăpăstii şi de primejdiile drumului, de care ei n-au ştiut. Iar din cei ce au născocit multe gânduri şi au voit să fie foarte înţelepţi şi s-au predat pe ei unor vieţuiri meşteşugite şi s-au lăsat stăpâniţi de gânduri fricoase şi au voit să întâmpine şi să vadă de mai înainte pricinile vătămătoare, cei mai mulţi rămân mereu la uşile caselor lor[349].

Când e trimis la drum, leneşul zice: „E un leu pe cale şi se află un tâlhar la răspântie” (*Pilde* 22, 13). E ca cei ce ziceau: „Am văzut nişte fii de uriaşi şi ne aflam înaintea lor ca nişte lăcuste” (*Numerii* 13, 34). Aceştia sunt cei ce în vremea sfârşitului lor se află încă pe cale; sunt cei ce mereu voiesc să fie înţelepţi[350]. De aceea nu voiesc să pună niciodată un început. Iar cel simplu, pornind la înot, trece marea în prima căldură a sufletului, nefăcându-şi nicio grijă de trup, nici întrebându-se în sine, de va avea oare vreun folos din lucrarea lui sau nu. Ia seama să nu-ţi fie multa înţelepciune lunecare a sufletului şi cursă înaintea feţei tale. Ci, încrezându-te în Dumnezeu, pune cu bărbăţie început drumului stropit cu sânge[351], ca să nu te afli pururea lipsit şi gol de Dumnezeu. „Că cel ce se teme sau aşteaptă vânturi prielnice nu va semăna” (*Ecclesiastul* 11, 4). Mai bună este moartea pentru Dumnezeu decât viaţa cu ruşine în trândăvie. Când voieşti să pui început lucrului lui Dumnezeu, fă-ţi mai întâi testamentul, ca unul ce nu mai are de trăit în această viaţă, ci ca

---

că această îmbătare e pricinuită de cuvântul dumnezeiesc de la începutul drumului duhovnicesc, printr-o primire a lui plină de credinţă neclintită. Căci Domnul poate face şi aceasta, dacă vrea.

[349] Sunt cei care, din precauţie exagerată, nu încep niciodată să meargă pe drumul hotărât al mântuirii, vrând mereu să ia alte şi alte măsuri împotriva oricărui risc. Aceştia vor să facă prea mult pe înţelepţii şi-i apucă moartea înainte de a fi pornit pe drumul greu al vieţuirii după Dumnezeu.

[350] Nu e bine să se gândească omul prea mult la toate eventualele greutăţi ce-l vor întâmpina pe calea vieţuirii după Dumnezeu (pe a călugăriei), înainte de a porni pe ea. Căci mulţi dintre cei ce fac aşa nu pornesc pe marea greutăţilor ei, ci rămân mereu privind la ea, din uşa casei lor.

[351] Lupta ne cere nevoinţă până la sudori cu sânge. E şi în aceasta o urmare a lui Hristos.

unul ce te pregăteşti de moarte şi nu mai ai nădejde în viaţa de aici, ci ai ajuns la capătul timpului rânduit ţie. Şi să cugeţi cu adevărat că nu mai trebuie să fii împiedicat de nădejdea vieţii de aici, ca să lupţi şi să biruieşti. Căci nădejdea vieţii acesteia moleşeşte cugetarea. De aceea, nu căuta să fii prea din cale afară de înţelept, ci dă loc credinţei în cugetul tău şi adu-ţi aminte de zilele cele multe dinapoia ta şi de veacurile nepovestite de după moarte şi judecată şi nu te va cuprinde niciodată moleşeala, după înţeleptul care zice: „O mie de ani ai veacului de acum sunt ca o zi în veacul celor drepţi" (*Psalmii* 89, 4).

Începe cu bărbăţie tot lucrul bun şi să nu te apropii de el cu şovăială şi să nu te îndoieşti în inima ta în nădejdea în Dumnezeu, ca să nu-ţi fie osteneala fără folos şi lucrarea plugăriei tale, grea. Ci crede întru inima ta că milostiv este Domnul şi dăruieşte celor ce-L caută harul ca un bun platnic, nu după lucrarea noastră, ci după râvna şi credinţa sufletelor noastre. Căci zice: „Fie ţie după credinţa ta" (*Matei* 8, 13).

Iar lucrările celor ce vieţuiesc după Dumnezeu sunt acestea: Unul îşi loveşte toată ziua capul şi în locul ceasurilor de slujbă petrece aşa. Altul, stăruind şi rămânând în îngenuncheri, împlineşte un număr egal de rugăciuni. Altul pune în locul slujbelor mulţimea lacrimilor şi se mulţumeşte cu ele. Altul se sârguieşte cu pătrunderea înţelesurilor şi împlineşte prin aceasta canonul rânduit lui. Altul îşi chinuieşte sufletul cu foamea, în aşa fel că nu poate lua parte la slujbe. Altul, stăruind în cugetarea fierbinte a Psalmilor, îşi împlineşte astfel slujba neîncetată. Altul petrece în citire şi inima i se înfierbântă prin aceasta. Altul se robeşte, pătrunzând înţelesurile dumnezeieşti ale dumnezeieştilor Scripturi. Altul, răpit de minunile stihurilor, e oprit din cugetarea obişnuită şi e luat în stăpânire de tăcere. Dar altul, gustând din toate acestea şi săturându-se, s-a întors la cele dinapoi şi a rămas nefăcând nimic. Altul a gustat numai puţin din acestea şi, mândrindu-se, s-a amăgit. Altul a fost împiedicat de multa boală şi neputinţă să-şi păzească pravila lui. Altul e stăpânit de vreo obişnuinţă, sau de iubirea de stăpânire, sau de slava deşartă, sau de lăcomia de a aduna bunuri materiale. Altul s-a împiedicat şi a căzut, dar s-a sculat şi n-a dat bir cu fugiţii, până ce n-a luat mărgăritarul de mult preţ.

Tu, deci, pune mereu început în lucrul lui Dumnezeu, cu bucurie şi cu râvnă. Şi de eşti curat de patimi şi de şovăiala inimii, Dumnezeu Însuşi te va duce la vârf şi-ţi va ajuta şi te va înţelepţi potrivit cu voia Lui şi vei primi desăvârşirea în chip minunat. Lui fie slava şi stăpânirea, acum şi pururea şi în vecii vecilor! Amin.

CUVÂNTUL LVII

Despre schimbarea ce se face în suflet în toată vremea, ivindu-se fie lumină, fie întuneric, sau ieşire în cele de-a dreapta, sau în cele de-a stânga

Să privim, iubiţii mei, în sufletul nostru în ceasul rugăciunii, de avem vedere, în stihurile ce le cugetăm şi ale rugăciunii. Căci aceasta vine din liniştea adevărată[352]. Iar în vremea în care ne aflăm în întunecime, să nu ne tulburăm, mai ales dacă pricina acesteia nu e de la noi. Atunci pune-o pe seama purtării de grijă a lui Dumnezeu, pentru pricini pe care singur Dumnezeu le ştie. Căci în câte o vreme oarecare sufletul nostru se află ca sugrumat şi se scufundă în valuri. Fie că citeşte cineva în Scriptură, fie că liturghiseşte (slujeşte), fie că se apropie de orice alt lucru, vine peste el întuneric peste întuneric. Şi atunci părăseşte lucrul şi de multe ori nici nu doreşte măcar să se mai apropie de el. Şi nu mai crede nicidecum că se va mai întâmpla cu el vreo schimbare şi că va mai dobândi pacea. În acest ceas el s-a umplut de deznădejde şi de frică; şi nădejdea în Dumnezeu şi mângâierea credinţei sunt scoase cu totul din sufletul lui. Şi se umple întreg de îndoială şi de frică.

Dar cei ce au fost ispitiţi de valul ceasului acestuia cunosc din cercare schimbarea ce urmează la sfârşitul ei. Căci nu lasă Dumnezeu sufletul în acestea o zi întreagă, pentru că altfel s-ar fi pierdut nădejdea creştinilor.

Ci face degrabă sfârşit acestei stări. Iar de stăruie mai mult tulburarea acestei bezne, aşteaptă totuşi schimbarea vieţii, care va veni repede, chiar din mijlocul ei. Eu te îndemn, frate, şi te sfătuiesc, că de nu ai putere să te stăpâneşti şi să cazi pe faţa ta în rugăciune, înfăşoară-ţi capul în mantia ta şi dormi până ce va trece ceasul întunecimii acesteia de la tine; dar din sălaşul tău să nu ieşi.

Acestei ispite îi sunt supuşi mai ales cei ce doresc să petreacă într-o vieţuire potrivită minţii şi-şi caută mângâierea credinţei pe această cale[353]. De aceea ceasul acesta le pricinuieşte durere şi osteneală mai ales acestora, prin îndoiala adusă în cuget. Iar ei îi urmează hule cumplite. Aşa, uneori, se iveşte în unul ca acesta îndoiala în înviere şi altele, pe care nu se cuvine să le grăim. Am făcut de multe ori cercarea tuturor

---

[352] „Vederea” e condiţionată de linişte şi invers. Când sufletul rămâne în linişte, e răpit de vedere şi, invers, cel răpit de vedere intră şi rămâne în linişte.

[353] Cei ce vieţuiesc săvârşind fapte nu ajung aşa de uşor la clipe de deznădejde. Căci aceştia simt până la un loc şi o mângâiere şi chiar o uitare de ispite şi de încercări. Mai expuşi sunt acestei ispite cei ce se concentrează în lucrarea minţii.

acestora şi am descris lupta aceasta spre mângâierea celor mulţi.

Cei ce petrec în faptele trupeşti[354] sunt însă cu totul în afară de acestea. Dar lor le vine trândăvia, care e vădită tuturor şi e despărţită prin felurile ei de cele spuse înainte şi de cele asemenea lor. Însănătoşirea şi leacul ei izvorăsc din linişte. Aceasta este mângâierea celui ispitit de ea. Dar din întâlniri nu primeşte niciodată lumina mângâierii şi convorbirile cu oamenii nu-l tămăduiesc, ci-l odihnesc pentru o vreme, după aceea se ridică împotriva lui cu şi mai multă tărie[355]. El are neapărat nevoie de un om luminat cercat în acestea, ca să fie luminat de el şi întărit în toată vremea de credinţă; dar nu totdeauna are această nevoie.

Fericit este cel ce rabdă acestea cât e în afara porţii. Căci va ajunge după acestea în locaş şi în putere mare[356], cum zic Părinţii. Dar nu într-un ceas, nici îndată trece lupta aceasta. Nici harul nu vine cu desăvârşire dintr-odată, ca să se sălăşluiască în suflet, ci puţin câte puţin. Şi harul vine din luptă. Într-o vreme e ispita şi în altă vreme, mângâierea. Şi în acestea petrece omul până la moarte. Să nu aşteptăm aici să scăpăm de luptă cu desăvârşire, nici să ne mângâiem cu desăvârşire. Că aşa a binevoit Dumnezeu să fie chivernisită viaţa noastră aici şi în acestea să fie cei ce umblă pe cale. Lui fie slava în vecii vecilor. Amin.

CUVÂNTUL LVIII

Despre vătămarea din partea zelului celui nebun, ce socoteşte că lucrează pentru Dumnezeu.

Şi despre ajutorul cel din blândeţe şi de alte feluri

Omul zelos nu ajunge niciodată la pacea minţii. Iar cel lipsit de pace e lipsit şi de bucurie. Căci dacă pacea e numită sănătatea desăvârşită a minţii, cel ce are zel rău boleşte de o boală grea[357]. O,

---

[354] Sunt cei ce se află în treapta făptuirii, adică a virtuţilor împlinite cu trupul. Ei nu cad în întunericul deznădejdii, dar ajung la ispita trândăviei.

[355] Convorbirile cu oamenii aduc puţină înviorare, fiind ca un fel de distracţie, dar netămăduind sufletul în adânc prin alipirea puternică a gândului la Dumnezeu; după puţină vreme apare iarăşi plictiseala trândăviei.

[356] Fericit cel ce rabdă necazurile şi respinge ispitele şi luptă pentru virtute în afara porţii locului unde se află odihna în Dumnezeu. Căci fără răbdarea şi ostenelile acestea nu poate intra în lăuntrul acestei porţi, unde se odihneşte de ele, scufundat în lumina şi iubirea lui Hristos. La această odihnă intră câteodată încă din viaţa aceasta cel ce se nevoieşte. Dar definitiv va intra numai în viaţa viitoare.

[357] E vorba de un zel neliniştit, agitat, de un fanatism ce judecă cu uşurinţă

omule, care socoteşti să foloseşti zelul tău împotriva bolilor străine, tu alungi prin aceasta sănătatea din sufletul tău. Pentru sănătatea sufletului tău iubeşte mai bine durerea, iar de doreşti să tămăduieşti pe cei bolnavi, cunoaşte că bolnavii au nevoie mai degrabă de îngrijire decât de certare. Şi, iarăşi, dacă nu ajuţi altora, te scufunzi pe tine în chip dureros în mare boală. Nu din chipurile înţelepciunii se naşte zelul în oameni, ci din bolile sufletului, care sunt îngustimea cugetării şi multa neştiinţă[358].

Începutul înţelepciunii de la Dumnezeu este bunătatea şi blândeţea. Acestea se nasc dintr-un suflet mare şi poartă neputinţele oamenilor. „Voi cei tari, purtaţi neputinţele celor slabi" *(Romani* 15, 1); şi: „îndreptaţi pe cel ce a greşit, cu duhul blândeţii" *(Galateni* 6, 1).

Apostolul numără pacea şi răbdarea între roadele Duhului Sfânt. Inima plină de întristare, pentru slăbiciunea şi neputinţa împlinirii faptelor trupeşti celor văzute, ţine locul tuturor faptelor trupeşti. Faptele trupului fără întristarea minţii sunt însă ca un trup fără suflet.

Cel întristat cu inima, dar cu simţurile nestăpânite, e ca un bolnav care suferă trupeşte, dar are gura slobodă pentru orice mâncare vătămătoare. Cel întristat cu inima, dar slobod la simţuri, e ca un om care are un singur fiu şi-l junghie puţin câte puţin cu propriile sale mâini[359]. Întristarea minţii e un dar de preţ în faţa lui Dumnezeu. Şi cel ce o poartă precum se cuvine e ca un om ce poartă sfinţenia în mădularele lui. Omul care sloboade gura împotriva oamenilor pentru lucruri bune sau rele nu este vrednic de darul acesta. Pocăinţa însoţită de întâlniri este ca un vas găurit. Dărnicia împreunată cu jigniri este ca un cuţit înmuiat în miere.

Neprihănirea şi convorbirea cu vreo femeie sunt ca o leoaică aflată într-o casă cu o oaie. Faptele însoţite de nemilostivire sunt înaintea lui Dumnezeu ca un om ce junghie pe un fiu în faţa tatălui lui. Cel bolnav cu sufletul, dar care îndreaptă pe tovarăşii lui, e ca un om cu ochii orbi ce arată calea altora.

Mila şi judecata cea dreaptă aflate împreună într-un suflet sunt ca un orb ce se închină lui Dumnezeu şi idolilor, în aceeaşi casă. Mila este potrivnică judecăţii drepte. Judecata cea dreaptă înseamnă a ţine la măsurarea cea dreaptă. Căci dă fiecăruia după vrednicie şi nu apleacă

---

pe alţii după abaterile din afară de la vieţuirea cea dreaptă. Până azi grecii numesc zeloşi pe fanatici.

[358] Fanatismul, sau zelul cel rău, nu se naşte din înţelepciune, ci din îngustimea cugetării şi din multă ignoranţă. El e considerat, ca şi pricinile lui, o boală a sufletului şi o lipsă de pace a lui.

[359] Întristarea e singura lui calitate, dar o omoară şi pe aceasta prin slobozenia dată simţurilor.

cumpăna, sau nu caută la faţă în răsplătire. Iar mila e durerea mişcată de har, ce se apleacă cu împreună pătimire, şi pe cel vrednic de pedeapsă nu-l pedepseşte, iar pe cel vrednic de bine îl covârşeşte cu binele. Dacă mila e proprie dreptăţii, iar dreapta judecată e proprie răutăţii, precum iarba şi focul nu pot locui la un loc, aşa nici judecata cea dreaptă şi mila nu pot locui împreună într-un suflet[360]. Precum un bob de nisip nu se pune în cumpănă cu o mare greutate de aur, aşa trebuinţa de judecata dreaptă a lui Dumnezeu nu se pune în cumpănă, în privinţa asemănării, cu mila Lui.

Greşelile tuturor oamenilor sunt ca un pumn de nisip căzut în mare[361], în asemănare cu pronia şi cu mila lui Dumnezeu; şi precum nu se înfundă un izvor ce curge îmbelşugat de un pumn de ţărână, aşa nu este biruită mila Făcătorului, de răutatea făpturilor. Cel ce ţine minte răul şi se roagă e ca unul care seamănă în mare şi aşteaptă să secere[362]. Precum nu se poate opri flacăra focului să urce în sus, aşa nu pot fi împiedicate rugăciunile celor milostivi să urce la cer. Precum apa curge când află loc înclinat, aşa se întinde puterea mâniei când află loc în cugetarea noastră.

Cel ce a dobândit smerenia în inima lui s-a făcut mort lumii. Şi cel ce s-a făcut mort lumii s-a făcut mort patimilor. Iar cel ce s-a făcut mort cu inima faţă de ale sale a făcut mort pe diavolul însuşi în privinţa sa. Cel ce a aflat pizma a aflat împreună cu ea pe diavolul.

Există o smerenie din frica de Dumnezeu şi există o smerenie de la Dumnezeu. Unul se smereşte din frica de Dumnezeu şi altul se smereşte din bucurie. Smereniei din frica de Dumnezeu îi urmează bunătatea însoţită de simţiri bine orânduite şi o inimă zdrobită în toată

---

[360] Judecata cea dreaptă apare ca proprie răutăţii când e lipsită de milă. Deabia mila e proprie adevăratei dreptăţi. Desigur, însă, că luată în sine judecata cea dreaptă e mai bună ca strâmbătatea. Există o gradaţie între virtuţi. Cea mai de jos apare ca rea în raport cu cea mai de sus. În această frază „dreptatea” de care ţine mila e luată în sensul totalităţii virtuţilor sau a desăvârşirii, conform înţelesului ei din Sfânta Scriptură. A se vedea şi cuvântul Mântuitorului: „De nu va întrece dreptatea voastră pe cea a cărturarilor şi a fariseilor, nu veţi putea intra întru Împărăţia cerurilor” (*Matei* 5, 30). Deci „dreptatea” în sensul acesta, de care ţine şi mila, şi dreptatea ca măsurare exactă a răsplăţii după merit nu pot locui într-o casă. Căci dreptatea legală nu se împacă cu „dreptatea” ca desăvârşire a omului în Dumnezeu. „Dreptul” Iosif nu e drept în sensul fariseilor, care judecau cu neîndurare orice abatere de la lege.

[361] Greşelile noastre se îneacă în oceanul milei lui Dumnezeu şi nu mai înseamnă nimic în ea.

[362] Răul e şi el ca o mare sau ca un teren uscat, în care nu poate prinde rădăcină sămânţa rugăciunii.

vremea. Iar smereniei din bucurie îi urmează multă simplitate şi o inimă ce creşte şi nu mai poate fi înfrânată[363].

Dragostea nu cunoaşte ruşinea şi de aceea nu ştie să dea un chip bine orânduit mădularelor ei[364]. Dragostei îi este firesc să nu se ruşineze şi să nu-şi ascundă măsura ei. Fericit este cel ce te-a aflat pe tine liman a toată bucuria. Dumnezeu iubeşte adunarea celor smeriţi ca pe adunarea Serafimilor şi mai cinstit este la Dumnezeu un trup neprihănit decât o jertfă curată. Căci amândouă, adică smerenia şi neprihănirea, pregătesc sufletului un zălog al Treimii.

Mergi la prietenii tăi cu cuviinţă. Căci de faci aşa, te foloseşti şi pe tine, şi pe ei. Că de multe ori, pe motiv de iubire, sufletul leapădă frâul grijii de sine[365]. Păzeşte-te de întâlniri, că nu sunt de folos în orice timp. În adunări, preţuieşte tăcerea. Căci războiul dinăuntru e mai uşor decât cel din afară[366]. Să nu crezi, frate, că pot fi oprite gândurile dinăuntru, dacă nu se ţine trupul într-o bună rânduială. Teme-te de obişnuinţă mai mult decât de vrăjmaşi[367]. Cel ce hrăneşte în sine obişnuinţa e ca omul ce hrăneşte focul. Căci măsura puterii amândurora constă în materia ce li se dă. De cere obişnuinţa o dată să treacă în faptă şi nu i se împlineşte cererea, a doua oară o vei vedea slăbită. Şi de vei face voia ei o dată, a doua oară o vei afla mai întărită împotriva ta[368].

În privinţa oricărei fapte să stăruie în tine amintirea aceasta. Căci mai bun este ajutorul pazei, decât ajutorul din fapte. Nu te face prieten celui ce-i place să râdă şi să ia în râs pe oameni, căci te conduce spre obişnuinţa trândăviei. Nu te veseli cu cel neînfrânat în vieţuirea lui. Păzeşte-te însă să nu-l urăşti. Şi de voieşte să se ridice, dă-i mână de ajutor şi îngrijeşte-te până la moarte de ridicarea lui. Dar de eşti tu însuţi

---

[363] O inimă ce creşte în dragostea de Dumnezeu şi de toţi oamenii şi nu mai poate fi înfrânată sau stăpânită în această pornire de dragoste.

[364] Cel ce se fereşte să-şi manifeste bunele sentimente faţă de ceilalţi încă n-are destulă dragoste.

[365] Aceasta nu stă în contrazicere cu ceea ce a spus mai înainte, că iubirea nu are ruşine în manifestarea ei. E vorba aici de grija de sine a celui ce vrea să se întâlnească cu oamenii.

[366] E mai uşor să te lupţi înăuntru cu pornirea de a vorbi, decât războiul pe care îl poţi stârni în afară, între tine şi alţii, spunând ceva ce nu e pe placul lor.

[367] De obişnuinţele rele.

[368] Obişnuinţa rea se întăreşte „împotriva” omului, împotriva libertăţii lui. Omul se învârtoşează în ea, devine rigid. Cu cât creşte puterea ei, slăbeşte puterea lui, care se manifestă în fluiditatea libertăţii. Omul se transformă treptat din persoană în automat; din fiinţă liberă, în rob purtat în lanţuri. Aşa se închide în el duhul şi iese din comunicarea cu Sfântul Duh.

bolnav, nu căuta să-l tămăduieşti pe acela[369]. Că zice: „Dă-i lui capătul toiagului tău” şi celelalte[370]. Înaintea celui mândru şi bolnav de pizmă, grăieşte cu luare-aminte. Căci în vreme ce tu grăieşti, acela tâlcuieşte pe limba lui cuvintele tale precum îi place şi din cele bune ale tale ia materie ca să-i facă pe alţii să se smintească. Şi cuvintele tale se vor schimba în cugetarea lui, după chipul bolii lui. Când cineva începe să clevetească pe fratele său înaintea ta, arată-te întristat la faţă. Şi făcând aşa, te vei păzi şi în faţa lui Dumnezeu, şi în faţa aceluia.

De dai ceva celui ce are nevoie, s-o iei înainte acestei fapte cu veselia feţei tale. Şi mângâie-l cu vorbe bune în necazul lui. Căci făcând aşa, veselia ta va face în cugetul lui mai mult bine decât darul tău pentru trebuinţa trupului lui. În ziua când deschizi gura ta şi grăieşti împotriva cuiva, socoteşte-te pe tine mort în faţa lui Dumnezeu[371] şi toate faptele tale, zadarnice, chiar de ţi s-ar părea că spre zidire şi cu dreptate te-a îndemnat gândul tău să grăieşti. Căci ce nevoie e să-şi surpe cineva casa sa, ca să o îndrepte pe a altuia?[372] În ziua în care ai vreo întristare pentru cineva, care este în vreun fel oarecare neputincios în cele bune sau faţă de cele rele, fie trupeşte, fie în cuget, socoteşte-te mucenic şi să te simţi ca pătimind pentru Hristos şi învrednicit de mărturisire. Căci se cuvine să-ţi aduci aminte că Hristos a murit pentru cei păcătoşi, nu pentru cei drepţi. Gândeşte-te cât e de mare lucrul acesta. E un lucru mare a te întrista pentru cei răi şi a ajuta pe cei păcătoşi mai mult decât pe cei drepţi. Apostolul vorbeşte de aceasta ca de un lucru minunat (*Romani* 5, 7). De poţi să te îndrepţi întru tine în sufletul tău, nu te îngriji să urmăreşti altă dreptate[373]. În toate faptele tale să premeargă neprihănirea trupului şi curăţia conştiinţei. Căci fără acestea zadarnic e în faţa lui Dumnezeu orice lucru. Să ştii că orice faptă pe care o faci fără socoteală şi cercetare e zadarnică, oricât s-ar părea de cuviincioasă. Pentru că

---

[369] De eşti slab şi vrei să-l ajuţi pe celălalt, rişti să cazi tu însuţi în patimile lui. De aceea, nu căuta să-l ajuţi pe acela în acest caz, ca să nu te îmbolnăveşti de aceleaşi patimi de care suferă el; sau, suferind de aceeaşi boală, să nu te îmbolnăveşti şi mai tare.

[370] Dă-i capătul toiagului de care te-ai sprijinit tu vreme îndelungată.

[371] Când grăieşti împotriva fratelui, ai murit în faţa lui Dumnezeu. Căci rupând comuniunea de dragoste cu altul, te-ai făcut incapabil şi de comuniunea cu Dumnezeu şi te-ai închis faţă de izvorul vieţii ce-ţi vine prin această comuniune, sau care se află în comuniunea însăşi.

[372] De fapt, nu o îndreaptă nici pe a altuia. Căci casele (persoanele) sunt în comunicare. Când se surpă una, se surpă sau se slăbeşte şi alta.

[373] Nu căuta să te faci drept, îndreptând pe alţii. Sileşte-te să te îndrepţi pe tine.

Dumnezeu socotește ca dreptate dreapta socoteală, și nu lucrarea fără dreapta socoteală[374].

Nu e înțelept să scoți un sfeșnic luminos la soare[375]. Rugăciunea celui ce ține minte răul e o sământă aruncată pe piatră. Nevoitorul nemilostiv e un pom neroditor.

Mustrarea din pizmă este o săgeată înveninată. Lauda vicleanului este o cursă ascunsă. Sfetnicul nebun este ca un păzitor orb. Șederea cu cei neînțelepți este o frângere a inimii. Convorbirea cu cei înțelepți este un izvor dulce. Sfetnicul înțelept este un zid al nădejdii. Prietenul nebun și nepriceput este o vistierie plină de pagube. Mai bine să vezi pe cineva că locuiește cu cei ce plâng, decât pe un înțelept că urmează unui nebun. Mai bună este sălășluirea cu fiarele, decât locuirea cu cei cu purtări rele. Petrece mai bine cu un vultur decât cu cel lacom și nesătul. Fă-te mai bine prieten cu un ucigaș, decât cu un certăreț. Vorbește mai bine cu un porc, decât cu un lacom. Că mai bună e troaca porcilor decât gura mâncăilor. Șezi mai bine cu cei disprețuiți decât între cei trufași. Lasă-te prigonit și nu prigoni. Lasă-te răstignit și nu răstigni. Lasă-te nedreptățit și nu nedreptăți. Lasă-te bârfit și nu bârfi. Fii blând și nu zelos în rău.

Îndreptățirea (apărarea proprie) nu ține de viețuirea creștinilor și nu e pomenită în învățătura lui Hristos. Veselește-te cu cei ce se veselesc și plângi cu cei ce plâng. Căci aceasta e semnul curăției[376]. Fii bolnav cu cei bolnavi. Plângi cu cei păcătoși. Bucură-te cu cei ce se pocăiesc. Fii prieten cu toți oamenii, dar fii singur în cugetul tău[377]. Fii părtaș la

---

[374] Adică orice faptă trebuie făcută cu o conștiință a răspunderii în fața lui Dumnezeu. Aceasta leagă pe om continuu de Dumnezeu.

[375] Un înțeles: Nu orice lucru bun în sine e potrivit în orice împrejurare. Sau alt înțeles: Dreptatea e depășită de milă și de iubire. Sau alt înțeles: Nu învăța pe cei mai învățați ca tine. Și mai ales nu socoti că explicările ce le dai cuvântului dumnezeiesc din Scripturi sau dogmelor Bisericii sau învățăturilor unor bărbați sfinți, aduc lumină superioară celei aflate în ele. Ci dă-le cu smerenie și socotește-le ca nesigure. E ceea ce se silește să simtă și cel ce dă explicațiile acestea.

[376] Curăția nu e o stare a celui izolat în nepăsarea lui, ci o relație pozitivă cu ceilalți; o participare din bunătate la bucuriile și durerile lor, o încadrare în viața lor. A fi curat înseamnă a fi pentru alții, pe când a fi necurat e a fi pentru tine, împotriva altora sau nepăsător la alții.

[377] Fii singur în cugetul tău, ca să vezi de ești cu adevărat prieten al tuturor, ca să vezi de ai rădăcinile tale afundate în Dumnezeu împreună cu toți. Ia seama în felul acesta la răspunderea ta și la starea ta, de e bună sau rea. Fii singur în cugetarea ta, ca să nu te devieze în judecata ta despre tine unii sau alții, care se află la suprafață în judecata lor. Căci acolo, în singurătatea ta adâncă, te întâlnești cu adevărat cu toți. Căci dacă rămâi în suprafața gălăgiei comune, nu

pătimirea tuturor, dar cu trupul tău fii departe de toate[378]. Nu mustra pe cineva şi nu osândi nici chiar pe cei foarte răi în vieţuirea lor. Întinde haina ta peste cel ce a greşit şi acoperă-l. Şi dacă nu poţi lua asupra ta greşelile lui şi nu poţi primi şi certarea şi ruşinea în locul lui, rabdă-l măcar şi nu-l ruşina. Cunoaşte, frate, că pentru aceasta trebuie să rămânem în chilia noastră, ca să nu cunoaştem faptele cele rele ale oamenilor şi atunci vom vedea pe toţi ca sfinţi şi buni în curăţia cugetării noastre. Iar de mustrăm şi certăm, judecăm şi cercetăm, căutăm să răzbunăm şi să defăimăm, prin ce se deosebeşte locaşul nostru (chilia sau mănăstirea noastră) de locaşul cetăţilor? Şi dacă nu ne lăsăm de acestea, ce este mai rău decât şederea în pustie?

De nu te linişteşti cu inima, linişteşte-te măcar cu limba. Şi dacă nu poţi pune rânduială în gânduri, pune rânduială măcar în simţuri. Şi de nu eşti singur în cugetul tău, fii singur măcar cu trupul tău. Şi de nu poţi lucra cu trupul tău, întristează-te măcar în cugetul tău. Şi de nu poţi sta la priveghere, priveghează măcar şezând pe patul tău sau chiar întins pe el. Şi de nu poţi posti două zile, posteşte măcar până seara. Şi de nu poţi până seara, păzeşte-te măcar să nu te saturi. De nu eşti curat în inima ta, fii curat măcar în trupul tău. De nu plângi în inima ta, îmbracă-ţi în jale măcar faţa ta[379]. De nu poţi milui, vorbeşte măcar ca un păcătos[380]. De nu eşti făcător de pace, fii măcar neiubitor de tulburare. De nu te poţi strădui, fă-te măcar în cuget netrândav[381]. De nu eşti

---

eşti cu ceilalţi în mod real, nu-ţi trăieşti răspunderea ta faţă de ei, ci eşti cu ei în mod superficial şi trecător şi într-o împreună vieţuire sfâşiată de certuri, de neînţelegeri, de uri; te ţii împreună cu ei, cum se ţin împreună rănile într-un trup în procesul de descompunere al lui, susţinut de toate împreună.

[378] Suferă de patimile lor, ca şi când ar fi ale tale. Dar ele să nu se afle în tine. Suferă de suferinţa celor invidioşi, dar nu fi invidios. Trăieşte într-un fel de sfântă imaginaţie; sau, întrucât nu e numai o imaginaţie, suferă de starea ce o produce în tine această imaginaţie. Pildă supremă ne e Hristos, Care a suferit mai mult decât toţi de păcatele lor şi în acest fel le-a luat asupra Sa, dar nu S-a făcut totuşi păcătos. Pildă e o mamă care suferă de patimile fiului chiar mai mult decât el, curăţia cugetului şi responsabilitatea ascuţită pentru el dându-i o sensibilitate mai mare ca a lui. Iubirea participantă întrece durerile celui ce trăieşte în patimi, la care acestea sunt întrerupte şi de dulceţile lor, unite cu o anumită zăpăceală şi tocire.

[379] Aceasta nu e făţărnicie, căci voieşti sincer să plângi, dar încă nu poţi. Făţarnic e cel ce face aceasta ca să înşele pe alţii. Adeseori trebuie să ne forţăm cu trupul ca să producem în suflet stările corespunzătoare.

[380] Vorbeşte, recunoscându-ţi păcatul că nu ai miluit sau nu poţi milui pe altul.

[381] Condamnă-ţi măcar în cuget trândăvia.

biruitor (asupra păcatelor), măcar să nu te mândreşti faţă de cei vinovaţi. De nu izbuteşti să închizi gura celui ce bârfeşte pe tovarăşul tău, păzeşte-te măcar să nu te faci părtaş în aceasta cu el.

Cunoaşte că de iese din tine foc şi acesta arde pe alţii, sufletele arse în focul tău le va cere Dumnezeu din mâinile tale[382]. Şi chiar dacă nu arunci tu însuţi focul, dar consimţi cu cel ce-l aruncă şi găseşti plăcere în aceasta, vei fi părtaş lui la judecată. De iubeşti blândeţea, rămâi în pace. Şi de te vei învrednici de pace, te vei bucura în toată vremea. Caută înţelepciunea, şi nu aurul. Îmbracă-te în smerenie, şi nu în mătase. Caută să dobândeşti pacea, şi nu împărăţia.

Nu este înţelept care să nu aibă smerenie. Şi cel ce nu are smerenie nu se va înţelepţi. Nu este om smerit la cuget, care să fie lipsit de pace. Şi cei lipsit de pace nu e nici smerit în cuget. Şi nu are cineva pace, de nu se bucură. Pe toate căile pe care umblă oamenii în lume, nu au pace în ei, până ce nu se vor apropia, prin nădejde, de Dumnezeu. Nu dobândeşte inima pace din osteneală şi din sminteli, până ce nu se va sălăşlui în ea nădejdea şi până ce aceasta nu va da inimii pace şi nu va revărsa din sine bucurie în ea. Aceasta este ceea ce a numit Domnul gură în stare de închinăciune şi plină de sfinţenie. „Veniţi la Mine toţi cei osteniţi şi împovăraţi şi Eu vă voi odihni pe voi" (*Matei* 11, 28). „Apropie-te, zice, ca să nădăjduieşti întru Mine şi te vei odihni de orice lucru şi de orice teamă."

Nădejdea în Dumnezeu înalţă inima, iar frica de gheenă o zdrobeşte. Lumina minţii naşte credinţa şi credinţa naşte mângâierea nădejdii. Iar năzuinţa întăreşte inima. Credinţa este descoperirea înţelegerii[383]. Şi când se întunecă cugetarea, se ascunde credinţa şi pune peste noi frica şi taie nădejdea noastră[384]. Nu credinţa cea din învăţătură eliberează pe om de mândrie şi de îndoială, ci cea care vede şi răsare din înţelegere şi se numeşte recunoaşterea şi arătarea adevărului. Atât timp cât înţelege mintea pe Dumnezeu, ca Dumnezeu descoperit înţelegerii, nu se apropie de inimă frica. Când suntem lăsaţi în întunecime şi pierdem această înţelegere, se iveşte în noi frica, până când ne smerim, până când ne apropiem de smerenie şi de pocăinţă.

---

[382] O tâlcuire a focului, vrednică de reţinut. Ea e preţioasă pentru înţelegerea focului iadului. Păcatul este el însuşi un foc ce pustieşte şi chinuieşte sufletul celui ce-l săvârşeşte.

[383] Credinţa este produsă de harul revelaţiei, dar numai prin faptul că trezeşte înţelegerea în suflet. Încât credinţa e ca un punct de întâlnire între har şi înţelegere.

[384] Se face o strânsă legătură între credinţă şi adevărata înţelegere a sensului vieţii.

Fiul lui Dumnezeu a răbdat crucea. Drept aceea noi, păcătoşii, să avem îndrăzneală în pocăinţă. Căci dacă chipul simplu al pocăinţei a depărtat mânia de la regele Ahab, pocăinţa noastră adevărată nu ne va fi nici nouă fără de folos. Şi dacă chipul simplu al smereniei a depărtat mânia de la acela care nu s-a pocăit cu adevărat, cu cât mai mult nu o va depărta de la noi, care ne întristăm cu adevărat pentru greşelile noastre? Căci întristarea cugetului ţine locul a toată lucrarea cu trupul.

Sfântul Grigorie zice: „Cel ce s-a cufundat în Dumnezeu şi stăruie în grija de judecata Lui este biserică a harului”. Dar ce este cel ce s-a cufundat în Dumnezeu şi stăruie în grija de judecata Lui? Ce înseamnă grija de judecata Lui, dacă nu a căuta pururea odihna Lui şi a se întrista neîncetat şi a se îngrijora de a nu putea atinge desăvârşirea din pricina slăbiciunii firii noastre? Şi întristarea neîncetată a cuiva pentru aceasta înseamnă a purta în sufletul său pomenirea neîncetată a lui Dumnezeu, precum a zis Fericitul Vasile. Rugăciunea neîmprăştiată este cea care aduce în suflet bunăvoinţa luminoasă a lui Dumnezeu. Aceasta este sălăşluirea lui Dumnezeu: A avea sădit în sine pe Dumnezeu prin pomenirea Lui[385]. Aşa ne facem biserică a lui Dumnezeu. Şi acestea sunt

---

[385] Părinţii nu socotesc gândul la Dumnezeu sau pomenirea Lui, deci şi rugăciunea, ca despărţite de El. Ci văd în gândul la Dumnezeu, în pomenirea Lui, în credinţa în El, înseşi lucrarea şi prezenţa Lui. Spusese şi Sfântul Vasile: „Sălăşluirea lui Dumnezeu este a avea pe Dumnezeu implantat în sine prin pomenire” (Ep. II; *PG* 32, col. 229). El Însuşi produce în noi pomenirea Lui, susţine gândirea la El; desigur, nu fără efortul nostru. Această învăţătură e solidară cu cea despre simţirea sau contactul cu Dumnezeu printr-un simţ al minţii, al sufletului. Şi ea se leagă cu cea despre energiile necreate ale lui Dumnezeu. Dar şi cu înţelegerea lui Dumnezeu ca Persoană, Care, ascultând cuvântul nostru, nu se poate să nu răspundă într-un fel sau altul la el. Aşa cum sunt legate şi comunică persoanele umane între ele prin cuvânt, aşa comunică persoanele umane cu Dumnezeu prin cuvânt, printr-un cuvânt-răspuns la cuvântul lui Dumnezeu, şi chiar prin gândul care e un cuvânt ce nu sună încă în aer. Aceasta dă cultului o semnificaţie de comunicare între cei ce se roagă şi Dumnezeu. Aşa se explică funcţia sfinţitoare a cultului, alcătuit din rugăciuni, ca răspunsuri la cuvintele lui Dumnezeu, sau cărora le răspunde Dumnezeu. Pentru o explicaţie şi mai lămuritoare a acestei comunicări, a celor ce se roagă, cu Dumnezeu prin pomenirea Lui, prin rugăciune, prin cuvânt, ne-am putea gândi la putinţa subiectului uman de a recepta prin creier, intensificat de un aparat de recepţie, comunicări din toate părţile de unde se emit asemenea comunicări. E drept că subiectul uman receptează aceste comunicări prin aparatul de recepţie pe rând. Dar când receptăm un cor de persoane cunoscute, receptăm deodată vocile tuturor în ceea ce au distinct. Aşa receptează un părinte, în râsul, în plânsul, în jocul, în cererea comună a copiilor săi, pe toţi deodată şi pe fiecare în mod distinct. Numai pentru că spiritul uman are în sine

grija şi inima zdrobită ca pregătire pentru odihnirea în El. Lui I se cuvine slava în veci. Amin.

CUVÂNTUL LIX

Despre schimbările cele multe ce se urmează în minte şi sunt probate prin rugăciune

A alege voinţa cea bună e propriu celui ce doreşte aceasta. Dar a desăvârşi alegerea voinţei celei bune este propriu lui Dumnezeu[386]. Şi cel ce face alegerea aceasta are nevoie de ajutorul lui Dumnezeu. De aceea trebuie să facem ca dorinţei ce s-a născut în noi să-i urmeze rugăciunea necontenită. Nu numai pentru că avem nevoie de ajutor, ci şi ca să ne facă să deosebim dacă dorinţa aceasta este după plăcerea voii Lui sau nu. Căci nu toată dorinţa bună se iveşte în inimă de la Dumnezeu, ci numai cea folositoare. Căci se întâmplă uneori că omul doreşte un bine şi Dumnezeu nu-i ajută. Fiindcă vine şi de la diavolul câte o dorinţă asemănătoare acesteia. Şi ea e socotită spre ajutor, dar adeseori nu este pe măsura omului. Ci diavolul unelteşte vătămarea lui şi-l sileşte să caute împlinirea acelei dorinţe, fără să fi ajuns încă la vieţuirea potrivită ei. Sau ea e străină de chipul vieţuirii lui; sau n-a sosit încă timpul în care o poate împlini sau pune în lucrare; sau nu este în stare să o împlinească cu lucrul, cu cunoştinţa sau cu trupul; sau timpul nu ne ajută; sau în orice fel, sub chipul acelui bine, diavolul tulbură sau vatămă pe om în duhul lui sau îi ascunde o cursă în cugetare.

Dar cum am spus, să facem cu sârguinţă rugăciuni neîncetate pentru dorinţa cea bună ivită în noi şi să spunem fiecare dintre noi: „Facă-se voia Ta, până ce voi isprăvi lucrul cel bun pe care doresc să-l fac, dacă place voii Tale. Căci a-l voi îmi este uşor, dar a-l face, fără darul ce vine de la Tine, nu pot. Ci numai dacă amândouă sunt de la Tine: şi a voi, şi a lucra. Căci fără harul Tău nu m-aş fi înduplecat să primesc această dorinţă ce s-a mişcat în mine, ci m-aş fi speriat de ea”.

Acesta este obiceiul celui ce doreşte binele: Să lucreze cu dreapta socoteală (discernământul) a minţii prin rugăciune, ca să fie ajutat în

---

această putere de recepţie, el îşi are şi în creier, sau în aparatul tehnic de recepţie, un mijloc de actualizare a acestei puteri ale sale. Dar subiectul uman e după chipul Subiectului dumnezeiesc. Dumnezeu poate recepta deodată gândurile şi rugăciunile tuturor în mod distinct şi poate răspunde la ele.

[386] A alege binele câteodată e propriu omului. Dar a stărui în aceasta neîncetat e propriu lui Dumnezeu. Iar ajutorul neîncetat al lui Dumnezeu îl dobândim prin rugăciunea neîncetată. Astfel, Sfântul Isaac vede un rost al rugăciunii neîncetate în stăruirea neîncetată în bine.

lucrarea aceasta și să primească înțelepciunea prin care să deosebească adevărul de minciună. Căci binele se face probat în rugăciuni multe, în lucrare, în pază, în dorința neodihnită, în lacrimi neîncetate, în smerenie și în ajutorul de sus care vine mai ales când nu stau împotrivă gânduri de mândrie. Pentru că acestea împiedică ajutorul lui Dumnezeu către noi. Dar le putem îndepărta prin rugăciune.

CUVÂNTUL LX

Despre gândurile rele fără de voie ce se ivesc din dezlegarea ce le-o dă trândăvia cea dinainte de ele

Sunt unii care își reazemă trupul și doresc să-l odihnească puțin pentru lucrul lui Dumnezeu, până ce se împuternicesc și apoi iarăși se întorc la lucrul lor. Dar în puținele zile ale odihnei noastre să nu părăsim cu totul paza noastră și să dăm dezlegare întreagă sufletului nostru ca niște oameni care nu mai voiesc să se întoarcă iarăși la lucrul lor. Aceștia, fiind bătuți în vremea păcii de săgețile vrăjmașului, își adună în suflet îndrăzneala voii lor și haină întinată în țara sfântă, adică în rugăciune, socotindu-se că sunt îmbrăcați. Și aceasta este ceea ce se mișcă în sufletul lor în ceasul cugetării la Dumnezeu și al rugăciunii. Acestea sunt cele ce le-am dobândit în vremea lenevirii noastre și acestea ne rușinează pe noi în vremea rugăciunii.

Mai mult îi ajută omului trezvia decât fapta și mai mult îl vatămă dezlegarea decât odihna. Căci din odihnă se ivesc războaie în lăuntrul omului și îl tulbură, dar numai el are puterea să le dezlege (să le dea drumul). Căci când omul părăsește odihna și se întoarce în lumea faptelor, războaiele se depărtează de la el și fug. Dar nu se întâmplă așa cu ceea ce se naște din dezlegarea cea din trândăvie și odihnă. Cât timp este încă în lumea odihnei lui, poate să se întoarcă iarăși și să se călăuzească pe sine la starea rânduielii lui. Pentru că este încă în hotarul libertății lui. Dar în starea de dezlegare, a ieșit din hotarul libertății sale. Dacă n-ar fi aruncat omul paza cu totul de la sine, nu ar fi fost împins fără voie sub puterea silei, ca să se predea celor ce nu-l odihnesc. Dacă n-ar fi ieșit prin sine însuși cu totul din hotarul libertății, nu i s-ar fi ivit atâtea întâmplări care l-au legat cu sila și cărora nu li s-a putut împotrivi[387].

---

[387] În tot acest capitol s-a făcut până aici și se mai face în continuare o deosebire între odihna ce și-o poate da monahul din când în când din supravegherea de sine și nevoința lui strânsă, pentru a întări puțin trupul, și dezlegarea ce o dă patimilor care în starea de odihnă încep să-și ridice capul, dar pot fi și ținute în frâu. Prin lucrul din urmă el își cedează libertatea, ceea ce are

Să nu dai libertate, o, omule, vreunuia dintre simţurile tale, ca nu cumva să nu mai poţi reveni la ea[388]. Odihna vatămă numai pe tineri. Dezlegarea însă şi pe cei desăvârşiţi şi bătrâni. Cei ce au venit de la odihnă la gânduri rele pot să se întoarcă iarăşi la pază şi să stea în vieţuirea lor înaltă; dar cei ce, lenevindu-se în paza lor, din nădejdea în faptele lor, au trecut de la vieţuirea înaltă la dezlegarea vieţuirii lor, s-au robit.

Unul, după ce s-a bătut în ţara vrăjmaşilor, a murit în timp de pace[389]. Şi altul, ieşind din viaţă pe motiv de negustorie, primeşte o ţepuşă în suflet[390]. Să nu ne întristăm când lunecăm în vreo greşeală, ci când stăruim în ea. Căci lunecarea se întâmplă adeseori şi celor desăvârşiţi; dar stăruirea în ea este moarte deplină. Iar întristarea cu care ne întristăm pentru lunecările noastre ni se socoteşte în loc de lucrare curată prin har. Dar cel ce, în nădejdea pocăinţei, alunecă a doua oară umblă cu Dumnezeu cu viclenie. Acestuia îi vine moartea pe neştiute şi nu mai apucă timpul nădăjduit de el ca să împlinească faptele virtuţii[391].

---

ca urmare că e dus cu sila la păcate. E de reţinut legătura ce o vede autorul între supravegherea de sine a omului şi libertatea lui, sau între stăpânirea de sine şi libertate. Cine nu se stăpâneşte pe sine va fi stăpânit de porniri inferioare sau de forţele răului. Cine nu se stăpâneşte el însuşi pe sine devine robul unei stăpâniri străine. Libertatea e stăpânirea de sine. De aceea, în limba greacă aceşti doi termeni au acelaşi înţeles: αύτεξούσιον – έλευθερια.

[388] Ai dat libertate unui simţ, el copleşeşte prin libertatea lui libertatea ta şi cine ştie dacă mai poţi redobândi libertatea ta. Prin libertatea dată unui simţ, te-ai robit celor cu care intră simţul respectiv în contact, în unire. Ai cedat simţului stăpânirea ta peste tine.

[389] S-a bătut în războaiele cu patimile şi a biruit. Dar dându-i apoi puţină odihnă, a fost biruit.

[390] Aici e vorba poate nu de cel ce iese din viaţa de nevoinţă pentru puţină odihnă, ci de cel ce iese pentru a cumpăra puţină întărire din întâlnirea cu alţii pentru vreun câştig trupesc. El primeşte o ţepuşă din partea patimilor.

[391] Kierkegaard a stăruit asupra necesităţii de a nu amâna înfăptuirea unui gând bun, pentru că aceasta aduce obişnuirea cu amânarea continuă (Einübung im Christentum). Aici e ceva deosebit: Nu păcătui în nădejdea unei noi pocăinţe şi noi iertări, a doua oară, după ce ai obţinut prin pocăinţă iertarea pentru prima păcătuire. Aceasta te va face să nu mai iei păcatul prea în serios sau îl vei lua din ce în ce mai puţin în serios. Şi cu pocăinţa vei face la fel. Vei cădea într-o relativizare a gravităţii păcatului şi a seriozităţii vieţii, vei cădea într-un plan al platitudinii şi al justificărilor sofisticate şi ieftine. Pe lângă aceea, te vei comporta faţă de Dumnezeu cu viclenie, promiţându-I când ceri iertare că nu vei mai păcătui, dar dedesubtul acestei promisiuni gândind încă din acel moment la o eventuală nouă păcătuire, deci minţind pe Dumnezeu sau înşelându-L.

Tot cel ce şi-a dezlegat simţurile şi-a dezlegat şi inima.

Aici vorbeşte de nebunia celor ce se făţărnicesc în faţa lui Dumnezeu. Şi arată care sunt semnele ei

Lucrarea inimii este însoţită de legarea mădularelor din afară şi dacă face cineva aceasta cu dreaptă socoteală (cu discernământ), este vădit după cele spuse de Părinţii dinainte de noi, din arătările străine ce se ivesc în el, că nu este legat de câştigul material, nici nu iubeşte lăcomia pântecelui, iar mânia e străină cu totul de el. Căci unde sunt acestea trei: câştigul material (fie mic, sau mare), mânia şi înfrângerea din partea lăcomiei pântecelui, chiar dacă cineva ar părea asemenea Sfinţilor vechi, să ştii că din nerăbdarea celor dinăuntru se întâmplă dezlegarea celor din afară, şi nu din dispreţuirea felurită a sufletului propriu[392]. Iar de nu, cum a dispreţuit cele trupeşti, şi blândeţea n-a dobândit-o? Dispreţuirii cu dreaptă socoteală îi urmează faptul de a nu se lăsa legat de nimic, precum şi dispreţuirea odihnei şi a dorului de oameni. Şi dacă cineva e pregătit să primească cu bucurie păgubiri pentru Dumnezeu, acela este curat înăuntru. Şi dacă nu dispreţuieşte pe cineva pentru orbirea lui, e cu adevărat liber. Şi cel ce nu se apropie de cel ce-l cinsteşte pe el, nici nu se scârbeşte de cel ce-l necinsteşte, a murit lumii în viaţa aceasta. Paza dreptei socoteli (a discernământului) e mai bună decât orice vieţuire ce se lucrează în tot chipul şi după orice măsură a oamenilor.

Despre trebuinţa de a nu urî pe păcătos, ci de a plânge şi de a se ruga pentru el

Să nu urăşti pe păcătos. Căci toţi suntem vinovaţi. Şi dacă te mişti către el pentru Dumnezeu, plângi pentru el. Şi de ce-l urăşti pe el? Urăşte păcatele lui şi roagă-te pentru el, ca să te asemeni cu Hristos, Care nu Se mânia împotriva păcătoşilor, ci Se ruga pentru ei. Nu vezi cum Se ruga pentru Ierusalim? Căci prin multe suntem batjocoriţi şi noi de diavol. Şi de ce urâm pe cel batjocorit ca şi noi, de diavolul care ne batjocoreşte pe noi? De ce urăşti pe păcătos, o, omule? Oare, pentru că nu e drept cu tine? Dar unde este dreptatea ta, odată ce nu ai iubire?[393]

---

[392] Se pare, luând în considerare şi fraza următoare, că e vorba aici nu de suflet în sensul propriu, ci de lucrările sufletului referitoare la trup. Cel în care se stârnesc patimile lăcomiei, câştigului material şi mâniei dă dovadă că n-a dispreţuit grija exagerată de trupul său. Căci dacă ar fi dispreţuit-o, cum de n-a dobândit blândeţea?

[393] Dreptatea adevărată este iubire. Dreptatea separată de iubire este o virtute

De ce nu plângi pentru el, ci îl prigoneşti? Căci din neştiinţă se mişcă unii în mânia lor, deşi socotesc că deosebesc faptele păcătoşilor[394].

Fii vestitor al bunătăţii lui Dumnezeu, pentru că te călăuzeşte pe tine care eşti nevrednic şi pentru că eşti mult dator, şi nu scoate dreptul Său de la tine. Şi în locul lucrurilor mici pe care le faci, îţi dăruieşte cele mari. Să nu numeşti pe Dumnezeu „drept", căci nu dreptatea Lui se vede în faptele tale[395]. Şi dacă David Îl numeşte pe El drept, Fiul Lui ne-a arătat că El este mai degrabă bun şi blând. „Este bun, zice, cu cei răi şi necinstitori" *(Luca* 6, 35). Cum Îl numeşti „drept", când citeşti în capitolul despre plata lucrătorilor: „Prietene, nu te nedreptăţesc, ci voi să dau acestuia de pe urmă, ca şi ţie. Dacă ochiul tău este rău, Eu sunt bun" *(Matei* 20, 23)? Şi cum numeşte, iarăşi, omul pe Dumnezeu „drept", când aude în capitolul despre fiul risipitor, care a cheltuit bogăţia în petreceri, cum numai pentru pocăinţa ce-a arătat-o, tatăl a alergat şi a căzut pe grumazul lui şi i-a dat stăpânire peste toată bogăţia lui? Nimeni altul n-a spus acestea despre El, ca să ne îndoim de El, ci Însuşi Fiul Lui a mărturisit acestea despre El. Unde e dreptatea lui Dumnezeu când noi, păcătoşi fiind, Hristos a murit pentru noi? Iar dacă aici ni Se arată milostiv, să credem că nu primeşte schimbare în privinţa aceasta.

Să nu ne fie nouă să cugetăm vreodată această nelegiuire, ca să spunem că Dumnezeu este nemilostiv. Căci nu Se schimbă Dumnezeu în ceea ce e propriu lui Dumnezeu, ca morţii[396], şi nu dobândeşte ceva ce nu are, nici nu pierde ceea ce are, nici nu primeşte vreun adaos ca făpturile. Ci ceea ce are Dumnezeu dintru început, va avea şi are pururea până la sfârşitul fără de sfârşit, precum a spus Fericitul Chiril în tâlcuirea *Facerii.* „Teme-te, zice, de El din dragoste, şi nu din pricina numelui aspru ce I se dă. Iubeşte-L ca unul ce eşti dator să-L iubeşti; şi nu numai pentru cele ce ţi le va da, ci şi pentru cele ce le-am primit şi pentru lumea aceasta pe care a făcut-o pentru noi. Căci cine ar putea să-L răsplătească pe El? Unde este răsplătirea Lui în faptele noastre? Cine L-a înduplecat pe El la început să ne zidească? Şi cine Îl roagă pentru noi când suntem nerecunoscători? Iar când nu eram, cine a trezit trupul nostru la viaţă? Şi, iarăşi, de unde vine înţelegerea cunoştinţei, în ţărână?".

---

inferioară, proprie nouă, după ce am căzut în păcat.

[394] E o neştiinţă aceea care socoteşte că distinge în viaţa unora fapte păcătoase. Poate că aceia nu sunt chiar aşa în lăuntrul lor. E aşa de complicată viaţa sufletească a omului!

[395] Dumnezeu îţi dă mai mult decât ai dreptul după faptele tale. În faptele tale nepedepsite de Dumnezeu se vede mai degrabă iubirea Lui.

[396] Ca muritorii, ca cei ce poartă moartea în ei.

O, minunată milostivire a lui Dumnezeu! O, har neînţeles al lui Dumnezeu, Ziditorul nostru! O, Putere, care le poate toate! O, Bunătate nemăsurată, prin care zideşti din nou firea noastră a păcătoşilor! Cine e în stare să-L slăvească cum se cuvine? Ridică pe cel ce a trecut peste El şi L-a hulit, înnoieşte ţărâna fără raţiune şi o face iarăşi înţelegătoare şi cuvântătoare; şi mintea risipită şi nesimţitoare şi simţurile împrăştiate le face fire raţională şi destoinică de înţelegere. Nu e în stare păcătosul să înţeleagă harul învierii lui. Unde este gheena, care ne poate întrista pe noi? Unde este pedeapsa care ne înfricoşează în multe chipuri şi poate copleşi bucuria iubirii Lui? Ce este gheena pe lângă harul învierii Lui, când ne ridică pe noi din iad şi face pe acest stricăcios să se îmbrace întru nestricăciune şi pe cel căzut în el îl ridică întru slavă?[397]

O, voi cei cu dreaptă socoteală! Veniţi şi vă minunaţi! Cine are o cugetare înţeleaptă şi minunată, ca să se minuneze după vrednicie de harul Făcătorului nostru? El este răsplata păcătoşilor[398], căci în loc de răsplătirea cea dreaptă, El îi răsplăteşte cu învierea; şi trupurile lor, care au călcat legea Lui, le îmbracă cu slava nestricăciunii. Acest har, care ne-a înviat după ce am păcătuit, e mai mare decât acela prin care, când nu eram, ne-a adus la fiinţă. Slavă Ţie, Doamne, pentru harul Tău nemăsurat! Undele harului Tău mă fac, Doamne, să tac. Căci nu mai este în mine vreun gând pe măsura mulţumirilor ce Ţi se cuvin. Cu ce gând ne vom mărturisi Ţie, Împărate preabun, Cel ce iubeşti viaţa noastră? Slavă Ţie pentru cele două lumi ce le-ai făcut spre creşterea şi bucuria noastră, ridicându-ne prin toate cele ce le-ai făcut spre cunoştinţa slavei Tale, de acum şi până în veci[399].

CUVÂNTUL LXI

Cum se păzeşte trezvia cea ascunsă ce se naşte în suflet. Şi cum intră somnul şi răceala în cugetare şi sting căldura cea sfântă din suflet şi omoară dorinţa de Dumnezeu şi căldura pentru cele duhovniceşti şi cereşti

Nu e cu putinţă ca cei ce au dorinţe bune să fie împiedicaţi de vreo împotrivire să le împlinească pe acestea, dacă nu află vicleanul loc pentru a semăna vreo pricină părută bună în cei ce doresc binele. Şi

---

[397] E vorba de gheena şi de iadul în care mergeau toţi înainte de învierea Domnului.

[398] Pe păcătoşii de pe urma păcatului strămoşesc, care vin la El, în loc să-i pedepsească, îi răsplăteşte cu harul Lui.

[399] În traducerea românească mai nouă sunt adăugate în chip nepotrivit încă trei paragrafe, care coincid cu altele, din *Cuvântul* următor.

lucrul stă aşa: Oricărui gând al vreunei dorinţe bune, la începutul mişcării lui, îi urmează o râvnă oarecare, asemenea căldurii cărbunilor aprinşi. Şi această râvnă obişnuieşte să înconjoare acest gând şi să alunge din apropierea lui orice împotrivire şi piedică şi oprelişte ce i se face. Căci această râvnă are o tărie şi o putere mare şi negrăită, ca să apere sufletul în toată vremea de moleşeală sau ca să nu se sperie de pornirile tuturor celor dimprejur.

Acest prim gând e puterea sfintei dorinţe, care e sădită în chip firesc în firea sufletului. Iar această râvnă este gândul mişcat de puterea iuţimii, care se află în el şi care-i aşezată de Dumnezeu în noi spre folosul nostru, pentru a păzi hotarele firii, pentru a pune în mişcare gândul libertăţii ei spre împlinirea dorinţei fireşti aflătoare în suflet[400]. Iar aceasta este virtutea[401] fără de care nu se lucrează binele. Ea se numeşte râvnă, pentru că este cea care mişcă şi face râvnitor şi aprinde şi întăreşte pe om, din vreme în vreme, să dispreţuiască trupul în vremea necazurilor şi a ispitelor înfricoşătoare ce-l întâmpină şi să-şi predea pururea la moarte sufletul său şi să înfrunte puterea potrivnică în urmărirea împlinirii acelui lucru pe care sufletul îl doreşte cu tărie.

Un oarecare sfânt, care a îmbrăcat pe Hristos, a numit în cuvintele lui râvna aceasta „câine şi păzitor” al legii lui Dumnezeu. Şi aceasta este virtutea. Căci însăşi virtutea se numeşte lege a lui Dumnezeu[402]. Iar puterea aceasta a râvnei se întăreşte, se trezeşte, se aprinde spre păzirea casei în două feluri. Şi slăbeşte iarăşi şi aţipeşte şi se leneveşte tot în două feluri.

În primul fel, trezirea şi aprinderea se produc când se iveşte în cugetul omului în chip cuvenit o teamă, care-l face să-i fie frică de binele ce l-a câştigat sau pe care-l va câştiga, ca nu cumva să fie jefuit sau prădat de ceva dintre cele ce însoţesc sau urmează acelui bine. Şi aceasta se produce prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu, înţeleg frica în toţi cei ce lucrează virtutea cu adevărat, spre o trezire şi râvnă ce stăruie în suflet ca să nu aţipească.

---

[400] Iuţimea e sădită în fire cu un scop pozitiv: Să apere firea raţională să nu cadă din hotarul ei şi să îndemne la împlinirea năzuinţelor celor bune. Ea mişcă întâi libertatea în acest scop, care fără ea rămâne o simplă potenţă.

[401] Dorinţa spre bine, sădită în fire, având în ea râvna şi fiind asociată cu iuţimea, este virtutea în potenţă, virtutea nedezvoltată, dar având de la început în ea mişcarea spre a se actualiza ca virtute.

[402] Începând cu fraza aceasta, ceea ce urmează în traducerea mai nouă a manuscrisului e pus la sfârşitul „Cuvântului” anterior. Virtutea e legea lui Dumnezeu întrupată. Râvna, păzind virtutea, păzeşte legea lui Dumnezeu, întrupată în om şi pe cale de împlinire de către om.

Iar când frica aceasta se mişcă în fire, râvna, numită de noi „câine”, arde noaptea şi ziua ca un cuptor aprins şi ţine firea trează. Ea stă trează după asemănarea Heruvimilor şi ia aminte la cei dimprejur în fiecare clipă. Şi, cum zice sfântul (amintit), de trece vreo pasăre, îi dă ocol şi strigă la ea cu pornire aspră şi negrăită. Şi însăşi frica aceasta se iveşte pentru că omul s-a îndoit în credinţa lui de purtarea de grijă a lui Dumnezeu, şi a uitat că Dumnezeu Se ocupă şi poartă de grijă de cei ce se nevoiesc pentru virtute, ca să-i cerceteze pe ei în fiecare clipă, precum zice şi Duhul Sfânt prin gura Prorocului: „Ochii Domnului, peste cei drepţi” şi celelalte. Şi iarăşi: „Domnul este tăria celor ce se tem de El” *(Psalmii* 24, 15). Şi El Însuşi a zis, ca din partea Sa, celor ce se tem de El: „Nu se vor apropia de tine rele şi biciul nu se va apropia de sălaşul tău” *(Psalmii* 90, 10).

Iar când frica se iveşte pentru suflet, pentru cele ce se pot întâmpla şi urma virtuţii, ca aceasta să nu fie furată sau vătămată de vreo pricină oarecare, ea este un gând dumnezeiesc şi o grijă bună şi întristarea şi chinul ei sunt din purtarea de grijă a lui Dumnezeu.

Şi, iarăşi, este un al doilea fel (de trezire a râvnei), adică de întărire şi asmuţire a câinelui. E cel când dorinţa virtuţii creşte în suflet. Căci pe cât creşte dorinţa în suflet, pe atât se aprinde şi câinele acesta, care e râvna firească pentru virtute[403].

Iar cea dintâi pricină de răcire a cuiva stă în aceea că dorinţa aceasta încetează sau se micşorează în suflet. Iar a doua stă în aceea că intră în suflet şi rămâne în el un oarecare gând încrezător şi îndrăzneţ şi că omul nădăjduieşte şi gândeşte şi socoteşte că nu are motiv să se teamă de vreo putere care l-ar putea vătăma. Căci prin aceasta aruncă de la el armele râvnei şi se face ca o casă nepăzită. Şi câinele adoarme şi părăseşte paza pentru mult timp.

Din pricina acestui gând sunt furate cele mai multe din casele cele gândite cu mintea (inteligibile). Şi aceasta se petrece când se înnegreşte curăţia luminii sfintei cunoştinţe din suflet. Şi de unde vine această înnegrire? Pentru că un gând foarte subţire a intrat în suflet şi s-a cuibărit acolo, sau pentru că omul s-a îndeletnicit mult timp cu grija celor trecătoare, sau din pricina întâlnirii necontenite cu lumea, care-l amăgeşte, sau din pricina pântecelui, stăpânul tuturor relelor. Căci totdeauna când cel ce se nevoieşte se întâlneşte cu lumea, sufletul lui slăbeşte îndată. La fel, când se întâlneşte cu mulţi, mânat numai de nevoia slavei deşarte, i se sfărâmă sufletul. Şi de trebuie să grăim pe

---

[403] Până aici în traducerea românească mai nouă e adăugat la „Cuvântul” anterior, iar în „Cuvântul” de faţă continuă după aceste paragrafe numai de la ceea ce urmează.

scurt, mintea celui ce a ieşit din lume, când se întâlneşte cu lumea, este asemenea cârmaciului care călătoreşte pe marea liniştită şi deodată cade între stânci şi se îneacă. Iar Dumnezeului nostru fie slava, stăpânirea, cinstea şi mărirea în veci! Amin.

CUVÂNTUL LXII

Despre cele trei feluri de cunoaştere[404] şi despre deosebirea lucrării lor şi despre înţelesul lor.

Şi despre credinţa sufletului şi bogăţia cea tainică ascunsă în el. Şi despre cât se deosebeşte cunoştinţa lumii acesteia, în felurile ei, de simplitatea credinţei

Sufletul care umblă pe cărările vieţuirii celei bune şi ale credinţei şi a înaintat mult pe ele, de se întoarce iarăşi la modurile cunoaşterii, îndată şchioapătă în credinţă şi puterea înţelegătoare a lui e lipsită de ea. Şi această putere nu i se mai poate arăta în înţelegerile ce se înşiruie în sufletul curat ce umblă în ea fără iscodirea celor ce i se întâmplă, prin simplitatea credinţei. Dar sufletul, predat pentru totdeauna lui Dumnezeu prin credinţă şi prin multa cercare (experienţă), primind gustarea ajutorului Lui nu se mai îngrijeşte de sine. Căci uimirea şi tăcerea îi închid gura şi nu mai are puterea să se întoarcă iarăşi la meşteşugurile (modurile, metodele) cunoaşterii sale şi să se mişte în ele, ca nu cumva prin împotrivirea lor să se lipsească de purtarea de grijă a lui Dumnezeu, Care-l cercetează neîncetat în ascuns şi Se îngrijeşte de el şi îl însoţeşte în tot felul. Iar dacă sufletul totuşi face aceasta, a înnebunit, socotindu-se pe sine în stare să-şi poarte el însuşi de grijă prin puterea cunoaşterii sale. Dimpotrivă, cei în care a răsărit lumina credinţei se sfiesc să se mai roage pentru ei sau să ceară de la Dumnezeu: „Dă-ne nouă aceasta sau depărtează de la noi aceea". Ei nu se mai îngrijesc de ei în niciun fel. Pentru că ei văd cu ochii înţelegători ai credinţei, în tot ceasul, purtarea de grijă părintească umbrindu-i din acel

---

[404] Aceste trei feluri de cunoaştere se pot referi la trei domenii de cunoaştere: trupul, sufletul, viaţa duhovnicească, precum va spune Sfântul Isaac mai încolo. Dar ele înseamnă de aceea şi trei planuri de cunoaştere şi trei moduri sau metode de cunoaştere. Se pare că în niciun caz ele nu reprezintă cunoaşterea ştiinţifică a naturii, în sensul în care ea s-a dezvoltat de-abia în ultimele secole. Ele reprezintă totuşi o cunoaştere a naturii în sensul larg al cuvântului, ca deosebită de supranaturalul dumnezeiesc, rezervat credinţei. Ca atare, ele se folosesc de anumite metode de care credinţa n-are nevoie, ea fiind o sesizare simplă a realităţii dumnezeieşti. Totuşi, cunoaşterea vieţii duhovniceşti se întâlneşte cu credinţa.

Părinte adevărat, Care covârşeşte în marea Lui dragoste nemăsurată toată dragostea părintească şi poate mai mult decât toţi să ne dea ajutorul cu prisosinţă, mai mult decât cerem, gândim şi înţelegem.

Astfel, cunoaşterea este potrivnică credinţei. Căci „credinţa este, în toate ale ei, o dezlegare (o eliberare) de legile cunoaşterii, desigur nu de ale celei duhovniceşti. Căci hotarul ce îngrădeşte cunoaşterea (definiţia ei) este că nu poate face vreun lucru în afară de iscodire şi de cercetare, ci ea cercetează de e cu putinţă să se facă ceea ce gândeşte şi voieşte. Iar credinţa ce e? Când cineva nu se apropie de ea în chip drept, ea nu-l convinge să rămână în ea"[405].

Cunoştinţa nu poate fi adunată fără cercetare şi fără folosirea metodelor. Şi de aceea, ne îndoim de adevărul ei[406]. Iar credinţa cere un cuget curat şi simplu, care e străin de orice meşteşugire şi de căutare prin metode. Vezi cum se împotrivesc una alteia? Casa credinţei este o înţelegere de prunc şi o inimă simplă. „Căci în simplitatea inimii lor, zice, au slăvit pe Domnul" (*Coloseni* 3, 22). „Şi, de nu vă veţi întoarce şi nu vă veţi face precum pruncii, nu veţi intra în Împărăţia cerurilor" (*Matei* 18, 3). Iar cunoştinţa este duşmana şi potrivnica acestor două[407].

---

[405] „Cu adevărat, când cineva nu se apropie de credinţă în chip drept, ci fără respect şi din duh de iscodire, aceasta nu-l luminează cu lumina ei, ci îl închide iarăşi în întunericul necredinţei." Credinţa se referă la domeniul celor lăuntrice ale persoanei. Când cineva nu se apropie de aceasta cu respect şi cu iubire, aceasta nu i se deschide. Ea nu poate fi cucerită prin agresiunea analizelor, ca obiectele, ci prin realizarea comuniunii bilaterale, prin revelaţia benevolă de la persoană la persoană. Pe când domeniul cunoaşterii e îngrădit de legile naturii create, supuse experimentelor şi analizelor, dar prin aceasta e un domeniu limitat, domeniul credinţei e îngrădit de libertatea persoanei, dar când aceasta vrea să-l comunice, el se vădeşte nelimitat. Acest domeniu explică apoi şi raţionalitatea naturii create. De aceea credinţa înmoaie, sau covârşeşte legile cunoaşterii naturii. Cunoaşte cele cuprinse în cadrul legilor de pe o poziţie superioară legilor. Desigur că aceasta e un anumit sens al cunoaşterii, pentru că în alt sens şi cunoaşterea conţinutului persoanei şi al Persoanei supreme, prin revelaţie, e cunoaştere.

[406] Sensul acestei propoziţii e multiplu: a) Adevărul e un domeniu mai esenţial de care depinde ceea ce se cuprinde în cadrul legilor naturii create. Şi pentru că prin cunoaştere şi deci prin metodele ei sesizăm numai partea din urmă, ne îndoim de celălalt domeniu, al adevărului; b) Chiar în faptul că pornim la aflarea adevărului din natură, prin metode, pornim de la îndoială; c) Ne îndoim mereu dacă metodele ce le-am folosit au fost cele mai bune pentru aflarea adevărului; d) Ne îndoim mereu dacă nu cumva adevărul neaflat nu face problematic adevărul fragmentar aflat.

[407] Înţelegerii depline şi intrării în Împărăţia cerurilor. Până aici, Sfântul Isaac a precizat această deosebire între cunoştinţă şi credinţă: Cunoştinţa se câştigă

Cunoașterea e îngrăditura (definiția) firii[408], păzind-o în toate cărările ei[409]. Iar credința își face călătoria ei mai presus de fire. Cunoașterea nu încearcă să se apropie de nicio lucrare care nesocotește (calcă) firea, ci se ține departe de ea. Dar credința o primește cu ușurință și zice: „Peste aspidă și vasilisc vei călca și pe leu vei sui și pe balaur vei încăleca” (cf. *Psalmii 90,* 13). Cunoașterii îi urmează, de aceea, frica[410]; iar credinței îi urmează nădejdea. Căci cu cât rămâne cineva mai mult la metodele cunoașterii, cu atât e mai legat de frică și nu poate să se învrednicească de libertatea de ea. Dar cel ce urmează credinței e liber și de sine stăpânilor și se folosește ca un fiu al lui Dumnezeu, în toate faptele lui, de libertate, fiind stăpân pe sine[411]. Omul care iubește credința se folosește ca Dumnezeu de toate firile zidirii. Căci credința îi dă putere să facă zidirea nouă, după asemănarea lui Dumnezeu[412]. „Ai voit, zice, și toate au stat înaintea Ta” *(Iov* 23, 13). Și de multe ori poate face toate din cele ce nu sunt. Iar cunoștința nu poate face ceva fără materie. Cunoștința nu cutează să facă ceea ce nu e dat firii. Pentru ce? Pentru că firea curgătoare a apei nu primește pe spatele ei greutatea trupului și cel ce se apropie de foc se arde, și de-ar îndrăzni cineva să se

---

prin metode de cercetare, iar credința se dobândește prin încrederea simplă a inimii curate în Dumnezeu. E o deosebire de stări sufletești și de moduri de dobândire. Cunoștința se întreabă dacă se poate împlini ceea ce cunoaște, pe când credința nu se întreabă dacă se poate împlini aceasta în baza legilor naturii, ci se încrede în puterea lui Dumnezeu.

[408] Cunoașterea se aplică naturii îngrădite între legile involuntare ale repetiției. De aceea, unde e cunoaștere e îngrădire, e definiție. Exactitatea cunoașterii se plătește cu îngustimea și repetiția ei.

[409] Cunoașterea ne face să știm de mai înainte modul de facere și desfacere a lucrurilor, ca să ne putem orienta între ele.

[410] Cunoașterea naturii, referindu-se la legile care duc persoana, în existența ei pământească, la moartea inevitabilă, e urmată de frică. Credința, care știe de viața viitoare, e urmată de nădejde. În alt sens, cunoașterea se teme de tot ce nu se încadrează în legile firii, de orice lucrare ce-ar apărea în om neconformă cu firea.

[411] Omul care crede nu se simte strâmtorat de legile naturii și de patimi, ca unul ce nu e stăpân pe sine, ci se folosește liber de legile naturii și stăpânește patimile, fiind el însuși stăpân pe sine. El se dovedește prin aceasta înzestrat cu Duh. Căci Duhul este libertate. Și prin aceasta comunică cu Duhul dumnezeiesc, Izvorul a toată libertatea. El comunică cu Dumnezeu în deplină libertate, ca un fiu cu tatăl său.

[412] Prin credință se face omul nou și face și pe alții, umplându-se și umplându-l de harul dumnezeiesc și prefăcându-se și prefăcând și pe alții după asemănarea lui Dumnezeu. El depășește astfel legile naturii.

apropie de acestea, s-ar primejdui[413].

Prin acestea cunoaşterea e păzită în hotarele firii şi nu se încumetă să treacă peste hotarele ei nicidecum. Iar credinţa trece cu putere peste acestea[414]. Căci zice: „De vei trece prin foc, el nu te va arde, şi râurile nu vor trece peste tine” (cf. *Isaia* 43, 2). Şi acestea le-a lucrat credinţa de multe ori înaintea întregii zidiri. Chiar dacă s-ar fi dat cunoaşterii putinţa să facă cercarea lor, nu s-ar fi convins. Pentru că mulţi au intrat prin credinţă în foc şi au înfrânt puterea arzătoare a focului şi au trecut prin el nevătămaţi; şi au călcat pe spatele mării şi au ajuns la uscat. Şi toate sunt mai presus de fire şi potrivnice modurilor cunoaşterii şi au dovedit-o pe aceasta deşartă în toate modurile şi legile ei.

Ai văzut cum păzeşte cunoaşterea hotarele firii? Şi ai văzut cum se ridică credinţa mai presus de fire şi-şi face acolo calea călătoriei? Metodele cunoaşterii au cârmuit lumea cinci mii de ani, sau ceva mai puţin, sau mai mult şi omul n-a putut să-şi ridice nicidecum capul de la pământ şi să simtă puterea Ziditorului său până ce n-a răsărit credinţa noastră şi nu ne-a eliberat pe noi de întunericul lucrării pământeşti şi din robia de după împrăştierea cea deşartă[415]. Şi acum, iarăşi, când am aflat marea cea neînviorată şi comoara cea fără lipsuri, dorim să ne aplecăm spre izvoarele sărace. Nu este cunoştinţă fără lipsuri, oricât de mult s-ar îmbogăţi. Dar vistieriile credinţei nu le încape cerul şi pământul. Cel ce-şi reazemă inima de nădejdea credinţei nu va fi lipsit niciodată de ceva; şi când nu are nimic, toate le are prin credinţă, precum s-a scris: „Oricâte veţi cere în rugăciune cu credinţă, veţi lua” (*Matei* 21, 22). Şi iarăşi:

[413] Sensul e poate acesta: El poate face ceva din nimic, ca Dumnezeu, dar prin faptul că se foloseşte de puterea lui Dumnezeu. El sădeşte în sine şi în natură calităţi noi, care nu existau, dar o face prin puterea dumnezeiască ce vine în el. Astfel, dă trupului puterea să nu se ardă prin foc sau ia focului puterea de a-l arde. Ştiinţa cunoaşte sigur anumite lucruri de viitor, dar ea se referă numai la cele care se repetă, deci conţinutul ei este îngust. În nădejdea din credinţă omul nu ştie ce se va întâmpla, dar nădăjduieşte, şi prin nădejde reuşeşte să obţină lucruri cu mult mai mari, care depăşesc legile naturale ale repetiţiei.

[414] Credinţa mobilizează forţele spiritului, superioare celor ale naturii, mai ales când spiritul este în comunicare prin har cu puterile ce curg din Persoana nesfârşită a lui Dumnezeu, Izvorul a toată puterea.

[415] Căderea în păcat de la început e socotită ca o împrăştiere din unitatea primordială a oamenilor, din dragostea de Dumnezeu şi dintre ei. Parcă ar vrea să fie o replică la doctrina greşită a împrăştierii origeniste din „pliroma” dinainte de creaţie. Dar împrăştierea primordială are ca urmare şi o aplecare spre împrăştierea continuă a minţii din Dumnezeu cel infinit şi din dragostea oamenilor în El, spre lucrurile mărginite.

„Domnul aproape este, de nimic să nu vă îngrijiţi" (*Filipeni* 4, 5-6).

Cunoştinţa caută pururea meşteşuguri (metode) de păzire a celor ce au dobândit-o. Iar credinţa zice: „De nu va zidi Domnul casa şi nu va păzi cetatea, în zadar ar priveghea cel ce o păzeşte şi în deşert s-ar osteni ziditorul" (*Psalmii* 126, 1). Niciodată cel ce se roagă cu credinţă nu se foloseşte de metode şi nu umblă cu ele. Căci cunoştinţa laudă în tot locul frica, cum a spus înţeleptul: „Fericit este cel ce se teme" (*Înţelepciunea lui Isus Sirah* 34, 15). Dar ce face credinţa? „S-a temut, zice, şi a început să se scufunde" (*Matei,* 14, 30). Şi, iarăşi: „N-aţi luat duh de robie spre frică, ci duh de înfiere" (*Romani* 8, 15), spre libertatea credinţei şi a nădejdii în Dumnezeu[416]. Şi, iarăşi: „Să nu te păzeşti de ele, nici să fugi de la faţa lor". Totdeauna temerii îi urmează îndoiala şi îndoielii, cercetarea. Iar cercetarea se foloseşte de metode şi metodele duc la cunoaştere. Şi în cercetare şi iscodire se arată pururea teama şi îndoiala. Pentru că niciodată nu se cunoaşte totul, precum am arătat mai înainte[417]. Căci de multe ori sufletul e întâmpinat de întâmplări şi de greutăţi anevoie de suportat şi de multe amăgiri pline de primejdii, în care cunoaşterea şi metodele înţelepciunii nu-l pot ajuta nicidecum. Dar în greutăţile ce întrec toată puterea şi hotarul cunoaşterii omeneşti, credinţa nu e biruită niciodată de vreuna dintre ele[418]. Cât poate ajuta cunoaşterea omenească în războaiele văzute sau faţă de firile nevăzute şi faţă de puterile

---

[416] Câtă vreme cunoştinţa e stăpânită de frica să nu piardă ceva din cele cunoscute sau dobândite prin cunoaştere, credinţa nu se teme de nimic dacă rămâne statornică. Ea nu se teme că o să le piardă pe cele cunoscute de ea, nici prin moarte. Credinţa ne eliberează de legile naturii care ne duc în mod sigur la moarte, iar nădejdea susţine în noi siguranţa că nu vom sfârşi în această moarte. Petru începe să se teamă aducându-şi aminte de legea firii apei, care nu poate susţine trupul la suprafaţă, şi începe să se scufunde. Dar cât credea în Hristos, avea din El puterea să umble pe mare. Credinţa nu ne mai ţine în duhul fricii şi al robiei de stihii, ci ne ridică la libertatea faţă de ele şi deci în duhul îndrăznelii de fii ai lui Dumnezeu, Care ne apără de toate, pentru viaţa veşnică.

[417] Sunt descrise aici toate treptele psihologice şi reale care duc la cunoaştere şi urmează ei. Autorul distinge în acest proces mai multe trepte decât Descartes. Acela cunoştea treptele: „Dubito, ergo cogito, cogito, ergo sum" (Mă îndoiesc, deci cuget, cuget, deci sunt). Mereu sunt prezente în tot procesul, inclusiv în cunoaştere, îndoiala şi temerea, prin faptul că nu se cunoaşte totul şi prin faptul că prin cunoaştere nu scapă cineva de moarte. Sfântul Isaac introduce un element afectiv, existenţial în punctul de plecare al cunoaşterii şi în cunoaşterea însăşi.

[418] De exemplu, medicul ştie că cel ce suferă de boala cutare se poate să se vindece prin medicamentul cutare. Dar nu e sigur. Pe când, cel ce crede tare nu se teme de nimic.

întrupate şi faţă de altele multe? Ai văzut slăbiciunea puterii cunoaşterii şi tăria puterii credinţei? Cunoaşterea împiedică pe toţi ucenicii ei să se apropie de cele străine firii. Dar priveşte în această privinţă la puterea credinţei şi la ce îngăduie ea ucenicilor ei.

„Întru numele Meu, zice, draci veţi scoate, şerpi veţi lua şi de veţi bea venin, nu veţi fi vătămaţi" (cf. *Marcu* 16, 17). Cunoştinţa porunceşte tuturor celor ce umblă pe calea ei, după legile ei, să cerceteze în toate sfârşitul înainte de început şi apoi să înceapă, ca nu cumva sfârşitul unui lucru, fiind greu de aflat în hotarul puterii omeneşti, osteneala să fie în zadar şi lucrul să se afle greu de împlinit[419]. Dar credinţa ce zice? „Celui ce crede, toate îi sunt cu putinţă" *(Matei* 9, 23). Căci la Dumnezeu nimic nu este cu neputinţă. O, bogăţie negrăită şi noian ascuns în vălurile şi în vistieriile Lui minunate, ce se revarsă prin puterea credinţei! De cât curaj e încărcată şi de câtă bucurie şi nădejde nu e plină călătoria cu ea! Şi cât de uşoare sunt poverile ei! Şi câtă dulceaţă are lucrarea ei!

Întrebare: Cel ce s-a învrednicit să guste din dulceaţa credinţei şi s-a întors iarăşi la cunoştinţa sufletului, în ce stare deosebită a intrat?

Răspuns: Cel ce şi-a părăsit libertatea de sine stăpânitoare şi s-a întors la chipurile sărăciei, pline de frică şi de robie, e asemenea celui ce a aflat un mărgăritar de mult preţ şi l-a schimbat pe un bănuţ de aramă.

Cunoştinţa nu e de defăimat, dar credinţa e mai înaltă decât ea. Şi când defăimăm, nu defăimăm cunoştinţa – să nu fie! – ci, vrem numai să deosebim modurile strâmbe ale ei, prin care merge împotriva firii şi se înrudeşte cu cetele dracilor. Pe acestea le vom deosebi mai încolo în chip vădit. Şi câte trepte are în aceste moduri cunoştinţa?[420] Şi care e deosebirea fiecăreia din ele? Şi la câte înţelegeri se trezeşte omul în fiecare mod dintre acestea, când stăruie în ele? Şi prin care din aceste moduri (când călătoreşte în ele) se împotriveşte credinţei şi iese afară din fire? Şi care este deosebirea ei? Şi în ce treaptă (când se întoarce la scopul ei prim) vine la firea ei şi pune treapta aceasta a ei înaintea credinţei, într-o bună vieţuire?[421] Şi până unde ajunge deosebirea unei

---

[419] Cunoştinţa nu se apucă să facă un lucru înainte de a afla dacă stă în hotarul puterii omeneşti şi a) legilor firii să-l ducă la capăt, ca să nu se ostenească în zadar. Credinţa se apucă şi de lucruri mai presus de fire.

[420] Sunt moduri drepte şi moduri strâmbe ale cunoaşterii. Fiecare are diferite trepte. Treptele cunoaşterii drepte conduc pe om spre cer, cele ale cunoaşterii strâmbe îl coboară spre tot mai multă răutate.

[421] Aici Sfântul Isaac, după ce a arătat puterea limitată a cunoaşterii, precizează că nu defăimează totuşi cunoştinţa, când ea rămâne în domeniul ei propriu: în cercetarea şi stabilirea legilor naturii. O defăimează numai când iese din cunoaşterea naturală şi se lansează în concluzii neconfirmate de ceea ce

trepte de alta? Şi cum trece de la acestea, la cele mai înalte ca ele? Şi care sunt modurile acelei alte trepte, adică a celei dintâi? Şi unde se uneşte cunoştinţa cu credinţa şi se face una cu ea şi primeşte din credinţă înţelesuri de foc şi se aprinde în duh şi dobândeşte aripile nepătimirii şi se înalţă de la slujirea celor pământeşti în patria Făcătorului ei împreună cu alte moduri?

Dar deocamdată se cuvine să ştim că credinţa şi lucrările ei sunt mai înalte decât cunoştinţa. Şi că însăşi cunoştinţa se desăvârşeşte în credinţă şi dobândeşte putere să urce în sus şi să simtă pe Cel ce este mai înalt decât toată simţirea[422] şi să vadă lumina aceea necuprinsă de minte[423] şi de cunoştinţa făpturilor. Deci, cunoştinţa e o treaptă prin care urcă cineva la înălţimea credinţei. Dar când ajunge cineva aproape de aceea, nu mai are nevoie de ea[424]. „Că acum, zice, cunoaştem în parte. Dar când va veni ceea ce e desăvârşit, ceea ce-i în parte va înceta” *(1 Corinteni* 15, 9). Credinţa, deci, ne arată ca prin ochi adevărul desăvârşirii şi prin credinţă aflăm acele lucruri necuprinse, dar nu prin cercetarea şi prin puterea cunoştinţei.

Dar de cunoştinţă au nevoie faptele dreptăţii: postul, milostenia, privegherea, sfinţenia şi celelalte ce se lucrează prin trup; dragostea de aproapele, smerita cugetare a inimii, iertarea greşelilor, pomenirea bunătăţilor, cercetarea tainelor celor ce sunt acoperite în Sfintele

---

cunoaşte obiectiv din natură. O cunoaştere a naturii e necesară chiar credinţei, ca treaptă pregătitoare spre ea.

[422] Cunoştinţa cu metodele ei, când rămâne la scopul ei adevărat de cunoaştere a naturii, nu numai că se face premergătoare a credinţei, ci urcă, pe treptele ei mai înalte, împreună cu credinţa. Hotarele ei se înmoaie, devin transparente, elastice. Atunci cunoaşterea devine simţire, sau contact direct cu cele mai presus de cunoaşterea metodică, dar mai presus de orice simţire, adică de orice contact al simţurilor noastre cu lucrurile, dar şi de simţirea sufletească, prin care trăim presiunea unor realităţi nevăzute. Transcendenţa lui Dumnezeu se conciliază cu certitudinea unei legături ale noastre cu El. Avem aici cel mai fundamental paradox. Pe aceste trepte superioare credinţa e şi cunoştinţă, sau cunoştinţa e şi credinţă.

[423] Vederea luminii necuprinse cu mintea exprimă în alte cuvinte acelaşi paradox. Suntem în plină doctrină areopagitică.

[424] Când prin cunoştinţă ajunge cineva la credinţă, nu mai are nevoie de cunoştinţă. A ajuns la o cunoştinţă mai presus de cunoştinţă. Dar acolo a încetat şi credinţa. Sau amândouă sunt depăşite în „vedere”. Încă de aici se vede că sunt trei etape principale ale cunoştinţei adevărate: cea a naturii, care premerge credinţei şi duce la ea; cea care sporeşte împreună cu credinţa, în care domeniile lor nu mai sunt deosebite; şi cea mai presus atât de cunoştinţă, cât şi de credinţă. Aceste etape le va descrie mai insistent Sfântul Isaac mai încolo.

Scripturi[425], îndeletnicirea cugetării cu lucrurile mai înalte, păzirea hotarelor patimilor sufletului şi celelalte virtuţi, care se săvârşesc în suflet. Toate acestea au nevoie de cunoştinţă. Căci aceasta le păzeşte pe ele şi ne învaţă rânduiala lor[426]. Dar toate acestea sunt încă numai trepte, prin care sufletul urcă la înălţimea de mai sus a credinţei şi se numesc virtuţi[427]. Dar vieţuirea din credinţă e mai presus de virtute şi lucrarea ei nu stă în fapte, ci e o odihnă desăvârşită şi o mângâiere şi se săvârşeşte şi în inimă, şi în cele ale sufletului. Şi în ea sunt toate chipurile minunate ale vieţuirii duhovniceşti, a căror lucrare produce o simţire a vieţii duhovniceşti şi o desfătare şi o bucurie a sufletului şi un dar şi o bucurie în Dumnezeu şi celelalte câte se dau în acea vieţuire sufletului celui vrednic de harul fericirii de acolo şi câte se săvârşesc în credinţă încă de aici, potrivit învăţăturii din dumnezeieştile Scripturi, de către Dumnezeu Cel bogat în darurile Lui.

Nedumerire

Iar de zice cineva: Dacă toate bunătăţile acestea şi faptele mai sus pomenite ale virtuţii şi depărtarea de la rele şi deosebirea gândurilor

---

[425] Tainele făpturilor sunt implicate în Scriptură, deci Revelaţia supranaturală nu ne dă o cunoştinţă despre Dumnezeu despărţită de a făpturilor, de a lumii. De-abia ea ne descoperă sensurile adânci ale lucrurilor. Dar aflarea tainelor adânci ale lucrurilor implicate în Scriptură intră în domeniul cunoştinţei duhovniceşti.

[426] De aici vedem că autorul înţelege prin cunoştinţă nu atât ştiinţa naturii, cât ştiinţa vieţii sufleteşti şi a căilor de înălţare şi de decădere a acesteia.

[427] Cunoştinţa aceasta e cea premergătoare credinţei. E o ştiinţă a regulilor virtuţilor. Sfântul Isaac pune credinţa mai presus şi de această cunoştinţă. El se gândeşte că şi elinii (filosofii stoici îndeosebi) aveau virtuţi. Dar credinţa e din har. Ideea aceasta o vom întâlni şi la Sfântul Simeon Noul Teolog. Există şi virtuţi ale omului, în general. Dar credinţa e mai mult decât ele. Desigur, însă, că există şi virtuţi dezvoltate şi străbătute de credinţă, sau de harul ei. Dar cunoştinţa continuă să ajute credinţa, în dezvoltarea lor. Pe acest plan mai înalt virtuţile sunt pline de credinţa iubirii, nu sunt simple manifestări ale dreptăţii, ale corectitudinii. Şi iubirea deplină faţă de om nu e decât cea din credinţă, cea care vede în om o existenţă destinată veşniciei, dându-i această mângâiere. Însuşi Sfântul Isaac spune în propoziţia următoare că aceste virtuţi sunt superioare, adăugând că în ele e şi o odihnă în Dumnezeu, nu un simplu efort încordat al omului. Sau că sufletul este acum pe o treaptă superioară virtuţilor, fără să le fi părăsit, căci sufletul se odihneşte de efort în săvârşirea lor, ele iradiind din om, fără ca el să facă vreun efort. Cel ce are o adâncă iubire face bine persoanei iubite, fără efort. Că această treaptă este superioară virtuţilor nu prin părăsirea lor, sau prin abaterea de la ele, ci prin iradierea lor fără efort, o spune Sfântul Isaac zicând că în ea sunt atunci „toate chipurile vieţuirii duhovniceşti”.

subţiri ce răsar în suflet şi lupta cu gândurile şi războiul cu patimile aţâţătoare şi celelalte, fără de care nici credinţa însăşi nu-şi poate arăta puterea ei în lucrarea sufletului, dacă toate acestea le săvârşeşte credinţa, cum socoteşti că cunoştinţa e potrivnică credinţei?

Dezlegarea îndoielii

Spunem că sunt trei moduri gândite cu mintea (inteligibile), în care urcă cunoştinţa şi coboară şi, odată cu schimbarea modurilor prin care trece, ea se schimbă, vătămând sau ajutând. Aceste trei moduri sunt: al trupului, al sufletului şi al duhului[428]. Cunoştinţa e una din firea ei, dar potrivit cu treptele acestea ale celor gândite (inteligibile) şi sensibile, ea se subţiază şi-şi schimbă modurile ei şi lucrarea înţelegerii ei. Ascultă, deci, şi ordinea (treptele) lucrării ei şi pricinile pentru care vatămă şi ajută: Cunoştinţa este un dar făcut de Dumnezeu firii celor raţionale, care li s-a dat de la începutul facerii lor, şi e simplă şi nu se împarte în firea ei, precum nici lumina soarelui; numai după lucrarea ei primeşte schimbări şi împărţiri.

CUVÂNTUL LXIII

Despre întâia treaptă a cunoaşterii

Când cunoaşterea urmează poftelor trupeşti, ea adună aceste moduri: bogăţia, slava deşartă, podoaba, tihna trupului, căutarea sârguitoare a înţelepciunii raţionale, care e potrivită cu cârmuirea lumii acesteia şi din care ţâşnesc noutăţile născocirilor, a meşteşugurilor şi a învăţăturilor şi a celorlalte care încununează trupul în lumea aceasta văzută. Din aceste chipuri se naşte cunoştinţa potrivnică credinţei, de care am spus că se numeşte cunoştinţa deşartă, întrucât este goală de orice grijă de Dumnezeu şi aduce o neputinţă raţională în cugetare, punând-o sub stăpânirea trupului. Grija ei este cu totul în lumea aceasta.

Însuşirea cunoştinţei adevărate este, dimpotrivă, aceea că e o putere cu totul înţelegătoare şi o cârmuitoare ascunsă a omului şi o grijă dumnezeiască ce-l cercetează pe el şi se ocupă de el[429]. Dar cunoştinţa legată cu poftele trupeşti nu pune călăuzirile pe seama purtării de grijă a lui Dumnezeu, ci socoteşte că orice bine este în om şi că în el este mântuirea de cele ce-l vatămă şi că păzirea de greutăţi şi de multele

---

[428] De aici se vede că cele trei moduri de cunoaştere sunt şi trei planuri ale ei, cărora le corespund şi trei trepte şi metode. În toate, cunoaşterea se poate face după o rânduială bună sau rea. Căci cunoaşterea acestor planuri are şi un caracter normativ, ducând spre tot mai mult bine, sau spre tot mai mult rău.

[429] Cunoştinţa adevărată e şi din puterea omului, şi din a lui Dumnezeu.

împotriviri ce însoţesc firea noastră în chip ascuns şi arătat stă în sârguinţa firească a noastră şi în meşteşugurile ei. Această cunoştinţă lăudăroasă socoteşte că toate atârnă de purtarea ei de grijă, potrivit celor ce spun că nu există o chivernisire (dumnezeiască) a celor văzute.

Dar ea nu poate scăpa de grija neîncetată şi de frica pentru trup. De aceea un astfel de om este stăpânit de lipsa de curaj, de întristare şi de deznădejde, de frica de draci, de laşitatea faţă de oameni, de spaima întreţinută de zvonurile despre tâlhari, de ştirile despre moartea unora sau altora, de grija de boli, de teama sărăciei, de lipsa celor de trebuinţă, de frica morţii, de frica suferinţei şi de frica fiarelor sălbatice şi de celelalte asemenea acestora, de cele ce se întâmplă pe marea învolburată de valuri în tot ceasul de noapte şi de zi, ce se pot năpusti asupra lui. Pentru că unul ca acesta nu ştie să arunce grija lui asupra lui Dumnezeu, cu tăria credinţei în El. De aceea, cunoştinţa aceasta se învârteşte în uneltiri şi viclenii în toate lucrurile ei. Iar când chipurile meşteşugirilor ei se dovedesc deşarte din vreo pricină oarecare şi nu caută la purtarea de grijă a lui Dumnezeu, se luptă cu oamenii care o împiedică şi i se împotrivesc.

În această cunoştinţă e sădit pomul cunoştinţei celor bune şi celor rele, care dezrădăcinează dragostea. Ea iscodeşte micile greşeli ale altor oameni şi pricinile şi slăbiciunile lor şi face pe om să hotărască şi să se împotrivească în cuvinte şi să uneltească prin vicleşuguri rele şi să ocărască şi în alte chipuri pe semeni. Din această cunoştinţă vin îngâmfarea şi trufia, căci ea pune pe seama ei tot lucrul bun şi nu-l pune pe seama lui Dumnezeu[430].

Dimpotrivă, credinţa pune faptele ei pe seama harului. De aceea ea nu cunoaşte trufia, precum este scris: „Toate le pot întru Hristos, Care mă întăreşte” *(Filipeni* 4, 13). Şi, iarăşi: „Însă nu eu, ci harul lui Dumnezeu care este cu mine” (1 *Corinteni* 15,10). Iar ceea ce a zis Fericitul Apostol: „Cunoştinţa îngâmfează”, a zis despre cunoştinţa care nu este unită cu credinţa şi cu nădejdea în Dumnezeu, şi nu despre cunoştinţa adevărată[431].

Cunoştinţa adevărului întru smerenie face desăvârşit sufletul celor ce-o au. Aşa l-a făcut pe Moise, pe David, pe Isaia, pe Petru, pe Pavel şi pe ceilalţi Sfinţi care s-au învrednicit în chip desăvârşit de cunoştinţa aceasta după măsura firii omeneşti. Căci contemplaţiile

---

[430] Gustarea şi hrănirea în continuare din pomul cunoştinţei binelui şi răului dezrădăcinează dragostea, pentru trufia ce o naşte în cei ce gustă din el şi pentru folosirea acestei cunoştinţe, în general, de către cei ce gustă din ea pentru folosul lor egoist.

[431] Apare din nou cunoştinţa adevărată unită cu credinţa.

(înţelegerile) lor mereu schimbate şi descoperirile cele dumnezeieşti şi vederea cea înaltă a celor duhovniceşti şi a tainelor celor negrăite covârşesc cu totul cunoştinţa lor şi trupul lor este în ochii lor cenuşă şi ţărână.

Iar cealaltă cunoştinţă se îngâmfează, căci umblă întru întuneric şi vrea să adeverească cele ale ei după asemănarea celor de pe pământ, necunoscând că este ceva mai înalt decât ea. Şi toţi sunt răpiţi de mândrie pentru că sunt pe pământ şi-şi potrivesc vieţuirea lor cu cele dorite de trup şi se reazemă pe faptele lor şi nu cugetă în mintea lor la cele necuprinse. Şi pătimesc acestea tot timpul cât sunt purtaţi pe valurile acestea.

Iar Sfinţii lucrează virtutea cea slăvită a lui Dumnezeu şi lucrarea lor este sus şi cugetul nu se apleacă spre grija de născociri şi de cele deşarte. Căci cei ce umblă în lumină nu pot rătăci. De aceea, toţi cei ce s-au rătăcit de la lumina cunoştinţei Fiului lui Dumnezeu şi s-au abătut de la adevăr umblă pe aceste cărări. Aceasta e întâia treaptă a cunoştinţei. În ea, omul ascultă de poftă. Pe aceasta o defăimăm şi o socotim nu numai potrivnică credinţei, ci şi oricărei lucrări bune.

CUVÂNTUL LXIV

Despre a doua treaptă a cunoaşterii

Când, însă, părăseşte cineva întâia treaptă şi se întoarce spre cugetările şi dorinţele sufletului, el lucrează bunătăţile mai înainte descrise atât cu cugetarea sufletului, cât şi cu simţurile trupului, prin lumina firii sale. Iar acestea sunt: postul, rugăciunea, milostenia, citirea dumnezeieştilor Scripturi, feluritele fapte bune, lupta împotriva patimilor şi celelalte. Toate lucrările cele bune şi cu deosebire diferitele bunătăţi ce se văd în suflet şi faptele cele minunate care slujesc în curtea lui Hristos, în această a doua treaptă a cunoştinţei, sunt împlinite de Duhul Sfânt prin lucrarea puterii Lui[432]. Acesta îndreaptă cărările inimii, care ne călăuzesc spre credinţă, prin care ne adunăm merinde pentru veacul viitor. Dar şi pe treapta aceasta cunoştinţa este încă trupească şi compusă. Dar ea este calea care ne călăuzeşte şi ne duce la credinţă. Căci există o treaptă mai înaltă decât aceasta. Şi dacă cineva înaintează, se vede pe sine urcând prin ea cu ajutorul lui Hristos. Aceasta se întâmplă când pune temelia lucrării ei în liniştirea dinspre partea oamenilor, în citirea Scripturilor, în rugăciune şi în celelalte bunătăţi, în care se

[432] Sfântul Isaac socoteşte că Duhul e lucrător exclusiv în om, pe treapta unirii acestuia cu Dumnezeu. Dar Duhul ajută şi pe treapta făptuirii, însă fără să oprească efortul omului, ci întărindu-l.

săvârşesc lucrurile celei de a doua cunoştinţe. Şi în ea se lucrează toate cele bune. Aceasta se numeşte şi cunoştinţa lucrurilor. Pentru că săvârşeşte lucrul ei în lucrurile supuse simţurilor, prin simţurile trupeşti, în planul cel din afară[433].

CUVÂNTUL LXV

Despre a treia treaptă a cunoaşterii, care este treapta desăvârşirii

Ascultă cum se subţiază cineva şi dobândeşte starea duhovnicească şi se face asemenea în vieţuire cu puterile nevăzute, care liturghisesc nu prin lucrarea simţită a faptelor, ci prin cea săvârşită cu luarea-aminte a cugetării. Când cunoaşterea se înalţă de la cele pământeşti şi din grija lucrării lor şi începe să aibă cercarea înţelegerii celor dinăuntru, ascunse ochilor, să dispreţuiască într-un fel oarecare lucrurile, din are se nasc patimile cele ce strâmbă sufletul, şi se întinde pe sine în sus, când urmează credinţei în grija de veacul viitor şi în dorinţa după cele făgăduite nouă în cercetarea tainelor ascunse, atunci credinţa înghite cunoştinţa şi se întoarce şi o naşte pe ea de la început, ca să se facă acea cunoştinţă precum cea de început şi să se facă cu totul duh[434].

Atunci, acela poate zbura, purtat de aripi, în planurile celor nevăzute şi să atingă adâncul mării celei neatinse[435], pătrunzând cârmuirile dumnezeieşti şi minunate, cele din firile celor gândite cu mintea (inteligibile) şi din firile celor supuse simţurilor (sensibile), şi cercetează tainele cele duhovniceşti, cele prinse printr-o înţelegere simplă şi subţire[436]. Atunci se trezesc simţurile dinăuntru la o lucrare a

---

[433] Din ultimele două „Cuvinte" şi din cele ce urmează se vede şi mai lămurit că treptele cunoaşterii au la Sfântul Isaac mai mult un înţeles moral şi normativ. Dar şi că acestea reprezintă cunoaşterea adevărată a realităţii.

[434] Când cunoştinţa s-a ridicat la cele nevăzute, a devenit credinţă, pentru că acelea nu mai sunt cunoscute prin simţuri. Propriu-zis, credinţa aceea naşte adevărata cunoştinţă, cunoştinţa de la început a firii noastre, când trăia în orizontul realităţilor duhovniceşti. Atunci omul a devenit cu totul duh, umplându-se de Duhul. Căci a intrat în planul Duhului, unde e libertate de legi, unde suflă iubirea nesfârşită, unde se aleg liber şi pe rând manifestările fără sfârşit ale iubirii şi ale comuniunii.

[435] Atunci atinge adâncurile mării neatinse de simţuri şi de minte, adică ale vieţii dumnezeieşti, ale Duhului. Vedem aceeaşi îmbinare de transcendenţă a lui Dumnezeu şi de experienţă a Lui, prin harul Lui.

[436] Sunt sesizate în acelaşi timp în mod mai presus de înţelegere cârmuirile dumnezeieşti lucrătoare în fiinţele văzute şi nevăzute, dar şi tainele dumnezeieşti mai presus de aceste cârmuiri, printr-o intuiţie simplă şi subţire, de ordin duhovnicesc.

Duhului, după o rânduială proprie stării de nemurire și de nestricăciune[437]. Pentru că au primit încă de aici învierea cea gândită (nu încă pe cea sensibilă), ca pe o taină, spre mărturia adevărată a măririi tuturor[438].

Acestea sunt cele trei moduri ale cunoașterii, prin care trece întreg drumul omului: în trup, în suflet și în duh. Prin ele începe el să deosebească între bine și rău; cunoașterea sufletului lui trece prin aceste trei măsuri până ce iese din lumea aceasta. O singură cunoaștere lucrează în cele trei măsuri plinătatea a toată nedreptatea și nelegiuirea, ca și cea a dreptății, și atingerea tuturor tainelor Duhului în cele trei măsuri[439]. Și în ea este toată mișcarea minții, fie că urcă sau coboară în cele bune sau rele, sau de la mijloc. Aceste măsuri le numesc Părinții „potrivite firii", „contrare firii" și „mai presus de fire". Și acestea sunt cele trei planuri în care se urcă și coboară, precum s-a spus, amintirea sufletului rațional[440]. Căci când cineva lucrează dreptatea în fire, sau mai

[437] Simțurile dinăuntru se pătrund în lucrarea lor de lucrarea Duhului, sau devin și organe ale lucrării Duhului, producându-se o lucrare teandrică, divino-umană. E o stare în care se gustă cu anticipare nemurirea și nestricăciunea. Se trăiește în fiecare clipă veșnicia, fără să se mai știe de clipă, uitându-se de clipă.

[438] Cel ajuns acolo trăiește lăuntric, în taină, învierea și aceasta îi este o dovadă despre înnoirea tuturor, care se va produce prin puterea revărsată din acea stare de înviere lăuntrică. Lăuntrul nu e menit să rămână mereu fără efect asupra celor din afară, ci când va voi Hristos se va revărsa peste toate cele din afară, căci Însuși Hristos cel înviat e în sufletul înviat.

[439] Cunoașterea în acest sens descoperă, dar și transformă sufletul. Descoperă posibilitățile bune ale omului și le împlinește. Descoperă tainele dumnezeiești și puterile mai presus de fire și le face să se întipărească în om, ca omul să poată înfăptui lucruri mai presus de puterea lui firească, dar năzuite de el pe linia binelui. Cele trei trepte de cunoaștere sunt, de aceea, și trei planuri ale realității date și posibile, trei moduri de a le descoperi, înfăptui și asimila ființei noastre. Cunoașterea nu e o îndeletnicire teoretică, ci prin ea omul se înfăptuiește într-un fel sau altul nu numai până la limita naturii sale, ci și dincolo de ea, la nesfârșit.

[440] „Planuri" sau „laturi" sau „regiuni". Odată cunoscute și însușite, ele pot fi iarăși părăsite. Dar, prin amintire, sufletul rămâne legat de ele. Adeseori ne aducem aminte de cele cunoscute și părăsite, putând reveni la ele, sau gândindu-le iarăși pentru o clipă. Prin cunoaștere deslușim nu numai cele ale firii, întărindu-ne în ele, ci și cele contrare firii și cele mai presus de fire, însușindu-ni-le. Firea noastră are putința legăturii cu planul celor contrare firii și cu al celor mai presus de fire și poate cădea în cele dintâi și se poate înălța în cele din urmă. Nu e închisă în mod strict în fire, ca animalul. Dar cele contrare firii se imprimă în fire, alterând-o, și cele mai presus de fire se imprimă în ea, lărgindu-i puterile. Firea se mișcă pe toate trei planurile realității, care sunt nu

presus de fire, e răpit de amintirea ei la vederea lui Dumnezeu în lăuntrul firii, sau iese ca să pască porcii, precum cel ce a pierdut bogăţia puterii lui, care a lucrat cu mulţimea dracilor.

Recapitularea celor trei cunoaşteri

Cea dintâi treaptă a cunoaşterii răceşte sufletul de faptele alergării pe urmele lui Dumnezeu. A doua îl încălzeşte prin alergarea grăbită pe calea celor ce ţin de credinţă. Iar a treia e cea a odihnei; şi ea este chipul viitorului, bucurându-se numai prin îndeletnicirea cugetării de tainele cele viitoare. Dar întrucât firea nu s-a înălţat cu totul din treapta muritoare şi din povara trupului şi nu s-a desăvârşit în cea duhovnicească mai înaltă decât cealaltă, care se poate abate, nu are nici puterea desăvârşirii, care nu mai are nevoie să slujească şi să fie în lumea morţii, pentru că nu are puterea să părăsească deplin firea trupului. Şi cât mai petrece în aceasta, e în curs de prefacere, şi în aceasta, şi în aceea[441]. Şi fiind sărac şi flămând, sufletul slujeşte în treapta a doua din mijloc, prin virtutea cea aşezată în fire, spre a fi lucrată prin firea trupului[442].

Şi câteodată (pentru o vreme), asemenea celor ce au luat duh de înfiere întru taina libertăţii, se bucură de harul Duhului, urcând la treapta Dătătorului lui şi apoi iarăşi se întoarce la smerenia faptelor sale. Iar acestea sunt cele prin trup. Şi sufletul le păzeşte pe acestea, ca nu cumva să-l răpească vrăjmaşul prin amăgirile aflătoare în veacul acesta

---

numai date, ci şi posibile: omul putând deveni satanic, însă păstrând chip de om, sau dumnezeiesc, însă, iarăşi, în chip de om.

[441] Cât timp omul duhovnicesc e încă în lumea aceasta, e în curs de prefacere, atât în firea sa trupească, muritoare, cât şi în treapta duhovnicească pe care o trăieşte.

[442] În general, omul rămânând cât trăieşte pe pământ în trup muritor nu poate stărui în treapta a treia, a vederii tainelor dumnezeieşti, şi nu poate ajunge la ea fără oboseala faptelor în vederea desăvârşirii. El e supus schimbării. E o schimbare care-l înalţă câte o clipă din condiţia trupească, dar îl şi coboară din starea ieşită din ea, în condiţia vieţii în trup, adică a firii. De aceea, în cea mai mare parte din timp el trebuie să actualizeze virtuţile a căror potenţă e pusă în firea lui. Prin aceasta se îmbogăţeşte sufletul „sărac şi flămând de desăvârşire”. El trebuie să-I slujească lui Dumnezeu pentru desăvârşire (să liturghisească). Aceasta, pentru ca să nu cadă mai prejos de fire şi ca să urce din când în când la starea mai presus de fire. În cea mai mare parte din timp el se află în starea de mijloc, dacă face efortul să se menţină în ea. Dar nu e nici aceasta lipsită cu totul de har. Din har cade numai când cade în starea mai prejos de fire. În cea mai mare parte din timp el e în treapta de mijloc a lucrării virtuţilor în trup, deci nici în cea coborâtă a vieţii în păcat, nici în cea a odihnei depline în Dumnezeu.

rău şi prin cugetările tulburate şi abătute de la calea cea dreaptă. Căci cât timp se află omul jos, închis sub acoperământul trupului, nu are siguranţă. Pentru că nu este libertate desăvârşită în veacul acesta nedesăvârşit[443]. De aceea, toată lucrarea cunoaşterii este lucrare de deprindere (de exercitare obositoare, de creştere). Iar lucrarea credinţei nu se săvârşeşte prin fapte, ci se împlineşte în înţelegeri duhovniceşti şi e deasupra simţurilor. Pentru că credinţa e mai subţire decât cunoaşterea[444], întrucât cunoaşterea este a lucrurilor supuse simţurilor. Căci toţi Sfinţii învrednicindu-se să afle această vieţuire (care este răpirea la Dumnezeu), petrec prin puterea credinţei în bucuria vieţuirii aceleia mai presus de fire.

Iar credinţă numim nu pe cea prin care crede cineva în deosebirea ipostasurilor dumnezeieşti şi preaînchinate şi în firea mai presus de toate şi proprie a dumnezeirii şi în întruparea minunată a Cuvântului în omenitatea luată din firea noastră, măcar că aceasta este foarte înaltă, ci credinţa care răsare în suflet din lumina harului şi sprijină prin mărturia înţelegerii inima, ca să fie neîndoielnică în încredinţarea nădejdii, străină de orice închipuire[445]; credinţa care nu se arată în primirea celor auzite prin urechi, ci în privirea cu ochii duhovniceşti a tainelor ascunse în suflet şi a bogăţiei dumnezeieşti celei ascunse ochilor fiilor trupului şi descoperite, în Duhul, celor ce se ospătează la masa lui Hristos prin cugetarea la legile Lui. Căci Însuşi El a zis: „De veţi păzi poruncile Mele, vă voi trimite vouă pe Mângâietorul, Duhul adevărului, pe Care lumea nu poate să-L primească şi Acela vă va învăţa pe voi tot adevărul” *(Ioan* 14, 15-16). Acesta arată omului puterea cea sfântă ce locuieşte în el în toată

---

[443] Un deosebit accent pe libertatea noastră deplină în viaţa viitoare a pus Sfântul Grigorie de Nyssa (vezi: J. Gaïth, *La conception de la liberté chez Saint-Grégoire de Nysse,* Paris, Vrien, 1953). Ea va fi o eliberare de toate limitările. Ea va fi o eliberare de piedicile ce le pune trupul elanului sufletesc. Căci trupul va deveni subţiat, spiritualizat, transparent, nesupus patimilor. Va fi în al doilea rând o eliberare de trecut, sau de obişnuinţele lui pătimaşe; dar şi o încetare a diferenţei între prezent şi viitorul sperat. Vom poseda atunci tot ce sperăm. Va fi, deci, o eliberare de trup, de timp, de spaţiu. Va fi în sfârşit o putinţă de a iubi desăvârşit pe măsura cunoaşterii desăvârşite.

[444] Pentru că şi lumea ei e mai subţire. E lumea spirituală, subţire nu numai prin esenţa, ci şi prin delicateţea ei.

[445] Sfântul Isaac nu vorbeşte de credinţă ca învăţătură, sau conţinutul unor propoziţii, ci de credinţa ca act, ca şi convingere, pe baza unei înţelegeri, a unei intuiţii, a unui contact tainic şi direct cu Dumnezeu în Treime şi cu Hristos, prin lucrarea Duhului Sfânt, sau a harului în suflet. Desigur actul credinţei, când e drept, nu poate sesiza decât conţinutul drept al credinţei, sau pe Dumnezeu ca dragoste, ca Treime, drept Cuvânt întrupat.

vremea, acoperământul, tăria cea gândită cu mintea (inteligibilă), care acoperă pe om totdeauna şi alungă de la el orice vătămare, ca să nu se apropie de sufletul sau de trupul lui[446]. Pe acesta mintea cea luminoasă şi înţelegătoare o simte în chip nevăzut cu ochii credinţei[447]. Aceasta (puterea Duhului) o cunosc Sfinţii mai mult decât alţii prin cercarea (experienţa) ei.

Iar această putere este Duhul Însuşi, Care înfierbântă prin tăria credinţei părţile sufletului, ca printr-un foc. Şi se întinde cu repeziciune şi dispreţuieşte orice primejdie şi prin nădejdea în Dumnezeu se înalţă pe aripile credinţei, din zidirea văzută, şi arată ca beată în răpirea ei de către grija pentru cele ale lui Dumnezeu şi de către vederea cea simplă şi de către înţelegerea cea nevăzută a firii dumnezeieşti, obişnuind cugetarea să se ocupe cu luare-aminte cu cele ascunse ale ei. Căci până ce nu va veni starea aceea, adică desăvârşirea tainelor, şi nu ne vom învrednici în chip arătat de descoperirea lor, credinţa liturghiseşte între Dumnezeu şi Sfinţi taine negrăite[448].

Fie ca, cu ajutorul harului, să ne învrednicim şi noi prin acestea de Hristos Însuşi, aici prin arvună, iar acolo, în Împărăţia cerurilor, în ipostas şi în adevăr, împreună cu cei ce-L iubesc pe El! Amin.

CUVÂNTUL LXVI

Despre alte chipuri şi înţelesuri ale cunoaşterii de diferite feluri

Cunoaşterea care se mişcă în cele văzute sau în simţuri, şi urmăreşte înşiruirea lor, se numeşte naturală. Iar cea care se mişcă în planul celor gândite (inteligibile) şi prin mijlocirea lor în firile celor netrupeşti se numeşte duhovnicească, deoarece ea primeşte simţirea în

---

[446] E o explicare a credinţei, demnă de remarcat. Duhul nu face decât să arate puterea de credinţă ce există în mintea omului în toată vremea, în chip firesc, adică să o pună în mişcare. Duhul face mintea să simtă această putere din ea însăşi. Şi această simţire înţelegătoare trezită prin Duhul e credinţa. Credinţa iese din colaborarea Duhului Sfânt cu omul. De aceea, cel ce nu crede nu se poate scuza cu faptul că Duhul nu i-a dat darul credinţei. El nu crede pentru că nu colaborează liber cu Duhul la actualizarea credinţei din el. Duhul Se bolteşte pe de altă parte peste om, ca o tărie, sau ca un cer ferm, peste care nu pot trece duhurile rele cu ispitele lor. El este Apărătorul nostru.

[447] Credinţa „simte", deci ia un contact cu realitatea Duhului, prezentă în om. Credinţa e străbaterea omului de Duhul şi simţirea acestei străbateri.

[448] Credinţa e punte lucrătoare între sfinţi, sau între cei ce se străduiesc pentru sfinţenie, şi Dumnezeu; ea împlineşte o slujire în acest plan, o slujire a tainelor, sau prin ea se descoperă tainele vieţii între sfinţi şi Dumnezeu.

duh, şi nu în simţuri[449]. Şi acestea două se ivesc în suflet din afară, pentru cunoaşterea lor[450]. Iar cea care se produce în planul dumnezeiesc se numeşte mai presus de fire şi e mai degrabă necunoscută şi mai presus de cunoaştere[451]. Vederea (contemplarea) acesteia n-o primeşte sufletul dintr-un conţinut din afara lui, ca pe primele două, ci ea se arată şi se descoperă din cele din lăuntrul sufletului în chip nematerial, deodată şi pe neaşteptate[452]. Pentru că „Împărăţia cerurilor în lăuntrul vostru este" (*Luca* 17, 21). Ea nu se nădăjduieşte pe temeiul unor chipuri, nici nu vine prin judecăţi pe temeiul cuvântului lui Hristos şi prin păzirea lui, ci se descoperă din lăuntrul chipului cugetării celei ascunse, fără o cauză anumită, fără o cercetare a lui[453]. Întrucât în cugetare nu se află vreo materie.

Tâlcuirea acestora

Cea dintâi cunoaştere se naşte din cercetarea continuă şi din învăţătura sârguincioasă; a doua, din buna vieţuire şi din cugetarea credincioasă; iar a treia s-a rânduit numai pe seama credinţei. Pentru că

---

[449] Pare a fi vorba de primirea unei simţiri a minţii de la Duhul. Se pare că Sfântul Isaac cunoaşte o putere a simţirii care poate fi pusă în lucrare, fie de simţuri, fie de minte. În cazul din urmă, mutaţia aceasta a simţirii o face Duhul. Aceasta poate însemna şi o transfigurare a simţirii celei prin simţuri. De o energie perceptivă a simţurilor, care nu se reduce la materialitatea lor, vorbeşte şi o anumită direcţie a psihologiei mai noi.

[450] Fraza e cam defectuoasă. Se pare că e vorba de naşterea acestor două cunoaşteri în suflet din afara lui, prin atingerea sufletului de cele văzute şi de cele nevăzute, prin două feluri de simţiri pentru cunoaşterea lor. Propriu-zis şi cunoaşterea celor inteligibile o primeşte sufletul tot prin mijlocirea celor văzute, deci din afară, în acest sens.

[451] Cunoaşterea celor dumnezeieşti, care se săvârşeşte în planul mai presus de fire, poate fi socotită mai degrabă o lucrare mai presus de cunoaştere. Sfântul Grigorie Palama va descrie mai pe larg această cunoaştere mai presus de cunoaştere. Sfântul Isaac arată şi aici trei trepte ale cunoaşterii: naturală, duhovnicească şi mai presus de cunoaştere.

[452] Ea are caracterul unei intuiţii fulgerătoare, care nu se foloseşte de simţuri şi de judecăţi raţionale. Cunoaşterea duhovnicească e cea care vede puterile spirituale şi pe Dumnezeu prin raţiunile aşezate în lucruri. Dumnezeu e transparent în ele.

[453] Expresia „έσωθεν τής είκόνος τής διανοίας", poate fi tradusă atât prin: „din lăuntrul chipului ascuns al cugetării", cât şi prin: „din lăuntrul chipului ascuns în cugetare". Cugetarea e un chip care ascunde pe Dumnezeu sau Dumnezeu e un chip ascuns în ea. Acest chip (model) străpunge uneori cugetarea făcându-se văzut. Cunoaşterea aceasta nu-şi pune nădejdea nici în folosirea imaginilor (lucrurilor), precum cea naturală, nici în judecăţile întemeiate pe cuvintele lui Hristos, trecute în faptele virtuţilor, ci în vederea directă a tainelor.

în ea încetează cunoştinţa şi faptele iau sfârşit şi întrebuinţarea simţurilor ajunge de prisos. Deci pe cât se coboară cunoştinţa între aceste hotare, pe atât se cinsteşte[454]. Şi cu cât se coboară mai mult, cu atât se cinsteşte mai mult. Şi când ajunge la pământ şi la cele pământeşti, cunoştinţa stăpâneşte peste toate şi în afară de ea orice lucru este neluat în seamă şi zadarnic. Iar când sufletul îşi înaltă vederea în sus şi-şi desfăşoară înţelesurile în cele cereşti şi doreşte cele ce nu pot fi văzute cu ochii şi nu sunt în puterea trupului, atunci toate se susţin prin credinţă[455]. Fie ca Domnul Iisus Hristos să ne-o dăruiască nouă pe aceasta şi să fie binecuvântat în vecii vecilor! Amin.

CUVÂNTUL LXVII

Despre sufletul ce tinde spre vederea adâncă, pentru a se scufunda în ea din gândurile trupeşti şi din amintirea lucrurilor

Orice lucru mai înalt decât altul e ascuns aceluia faţă de care este mai înalt. Iar aceasta nu înseamnă că are prin fire alt corp ca perdea, pentru ca să-şi poată descoperi ascunzimea sa. Nicio fiinţă gândită cu mintea (inteligibilă) nu are însuşirile ei în afara ei, ci le are înăuntru. Aceasta înseamnă că se poate ajunge în chipul cel mai limpede la Lumina Primă, în chip nemijlocit sau printr-o altă treaptă, care însă nu e

---

[454] Realitatea dumnezeiască se face văzută pe neaşteptate, fără deducţii raţionale de la cauză la efect.

[455] Nichifor Theotoche tâlcuieşte acest cuvânt astfel: „Sunt trei feluri de cunoaştere: cea din studiu şi învăţătură; cea din auzirea cu credinţă şi cea din revelaţie şi din împărtăşirea de harul Preasfântului Duh. Cea din urmă e mai sus şi mai desăvârşită decât celelalte şi se dăruieşte numai celor ce au ajuns la vârful virtuţii". Numind-o şi pe aceasta credinţă şi, deci, spunând că ea nu se arată prin fapte, ci prin înţelesuri duhovniceşti şi în lucrarea simplă a sufletului, mai presus de simţuri, adaugă aici cuvântul „pe cât se coboară, pe atât se cinsteşte". Iar cel ce s-a învrednicit de o astfel de cunoştinţă, dacă se coboară de la vederea (contemplarea) înaltă şi mai presus de simţuri la cele pământeşti, se bucură de cinstea cea mai mare. Căci acesta având în sine credinţa fierbinte ca un bob de muştar şi fiind plin de încredinţare, nu cunoaşte cu de-amănuntul numai cele din creaţie, ci putând stăpâni peste toate, porunceşte cele ce voieşte. „Că de veţi avea credinţă cât un grăunte de muştar, veţi zice muntelui acesta: Mută-te de aici, acolo, şi se va muta, şi nimic nu va fi vouă cu neputinţă" (*Matei* 17, 20). S-ar putea însă ca Nichifor Theotoche să nu fie de acord cu ceea ce se spune în text în continuare, unde se vorbeşte mai mult, se pare, de cinstea pe care o primeşte această cunoştinţă de la oameni. S-ar putea să fie mai de acord cu explicarea potrivit căreia cu cât se ocupă cunoştinţa cu lucrurile mai de jos, cu atât e mai cinstită, putându-le cunoaşte mai exact.

despărţită de aceea după loc[456], ci după curăţia cu care o poate primi şi după înălţimea acestei curăţii, adică după măsura minţilor, sau după puterea de primire a vederilor şi puterilor mai înalte.

Toată fiinţa înţelegătoare e ascunsă celor mai de jos de ea, dar nu printr-o fire care le-ar deosebi între ele, ci prin mişcările virtuţilor. Dar aceasta nu o spun despre Sfintele Puteri, despre fiinţele înzestrate cu suflet şi despre demoni. Cele dintâi sunt ascunse celor de la mijloc şi acestea, celor din al treilea rând, atât prin fire şi loc, cât şi prin mişcări. Şi fiecare dintre acestea credem că este ascunsă celeilalte în lăuntrul ei prin cunoştinţă, fie că se văd, fie că nu, dar de cele mai de jos prin fire[457]. Pentru că cele netrupeşti nu se văd, printr-o vedere îndreptată în afara lor, ca cele trupeşti, ci prin faptul că se văd unele pe altele se spune că sunt unele în lăuntrul mişcărilor, altele, prin virtuţile şi pe măsura mişcărilor[458]. De aceea fie că sunt de aceeaşi cinste, fie că sunt deosebite între ele (în cinste), se văd unele pe altele nu prin închipuire, ci printr-o vedere nemincinoasă şi în fire adevărată, afară de cauza tuturor, care e mai presus de felurimea acestora şi singura preaînchinată.

Demonii, deşi sunt foarte spurcaţi, nu sunt ascunşi unii de alţii în treptele lor. Dar pe cele două ordini aflătoare deasupra lor nu le văd[459]. Pentru că vederea duhovnicească este lumina mişcării. Şi aceasta însăşi le este lor oglindă şi ochi[460]. Dar când mişcările li se întunecă, nu mai văd treptele de deasupra lor[461]. Dar se văd unii pe alţii, în lăuntrul ordinii

---

[456] Se face aluzie la învăţătura lui Dionisie Areopagitul, după care, prima treaptă îngerească contemplă nemijlocit Prima Lumină, sau pe Dumnezeu, iar celelalte cete, prin treptele intermediare. Dar Sfântul Isaac adaugă că aceasta nu înseamnă o despărţire de Dumnezeu a celorlalte trepte.

[457] Heruvimii sunt ascunşi Serafimilor prin cunoştinţă; un om de pe o treaptă duhovnicească mai înaltă, la fel, e ascuns în multe privinţe celor de pe o treaptă mai de jos. Dar Sfintele Puteri sunt ascunse faţă de oameni şi prin fire.

[458] Serafimii văd pe Heruvimi sau sunt văzuţi de ei în lăuntrul lor, pentru că mişcările virtuţilor lor simt mişcările mai intense ale mişcărilor virtuţilor acelora.

[459] Nu văd nici lăuntrul cetelor îngereşti, nici pe al oamenilor.

[460] E demnă de remarcat această definiţie a vederii, a conştiinţei, a cunoştinţei: ea e lumina mişcării. Sunt mişcări oarbe care nu văd nimic. Cunoaşterea e o mişcare, dar o mişcare luminoasă. Are loc o unire între lumină şi mişcare. Sau mişcarea cea mai înaltă e mişcarea luminoasă. Lumina e şi o mişcare. Şi lumina (spirituală) în mişcare e cunoştinţă. Iar cunoaşterea de sine, sau conştiinţa, e o mişcare a luminii, sau lumina mişcării, întoarsă spre ea însăşi. E ochi care se vede pe sine însuşi şi oglindă transparentă a celui ce se vede el însuşi pe sine prin această oglindă.

[461] În textul grec se spune „pe cele de dedesubtul lor”. Dar se pare că e o

lor, întrucât sunt mai groși decât cetele îngerești[462]. Acestea, despre cele ale dracilor.

Dar sufletele, în măsura în care sunt întinate și întunecate, nu se pot vedea nici între ele, nici pe ele însele. Când se curăță însă, și vin din nou la starea de la început, văd lămurit cele trei ordini: pe cea de sub ele, pe cea de deasupra și unele pe altele. Deci nu pentru că își schimbă chipul trupesc văd pe îngeri, pe draci și unele pe altele, ci văd prin însăși firea și ordinea lor duhovnicească. Iar de zici că este cu neputință să se vadă demonul sau îngerul, de nu se vor schimba și nu vor lua chip, deci nu sufletul vede, ci trupul, răspund că dacă ar fi așa, ce nevoie ar avea sufletul de curățire?

De fapt și celor necurați li se arată dracii, ba și îngerii, dar când îi văd cu ochii trupești, atunci îi văd fără să aibă nevoie de curățire. Dar sufletul care s-a curățat nu vede așa, ci duhovnicește, cu ochiul firii, adică cu cel străvăzător sau înțelegător. Iar că sufletele se văd unele pe altele, chiar când se află în trup, să nu te miri. Căci îți voi aduce o mărturie limpede a cuiva care mărturisește adevărul, adică a Fericitului Atanasie cel Mare, care a spus în scrierea despre Antonie cel Mare că, stând odată Marele Antonie în rugăciune, a văzut sufletul cuiva înălțându-se cu multă cinste și a fericit pe cel ce s-a învrednicit să se împărtășească de o astfel de slavă. Acesta era Fericitul Amon din Nitria. Iar muntele în care viețuia Sfântul Antonie era la o depărtare de treisprezece zile de Nitria.

S-a arătat deci prin această pildă, privitoare la cele trei ordini mai sus arătate, că firile duhovnicești chiar dacă sunt depărtate unele de altele se văd unele pe altele. La fel și sufletele, când se curăță, nu văd trupește, ci duhovnicește. Pentru că privirea trupească este arătată și vede cele din față. Dar cele de departe au nevoie de o altă vedere.

Cetele cele mai de sus sunt multe și nenumărate după existența lor și se numesc după felurile și treptele lor. Căci, de ce s-au numit Începătorii, Stăpânii și Puteri? Iar Domniile s-au numit poate așa pentru că sunt cinstite, și sunt mai puține decât cele mai prejos de ele, cum a zis Sfântul Dionisie, episcopul Atenei[463]. Toate sunt prin stăpânire, prin

greșeală.

[462] Fiind mai groși, se pot vedea. Grosimea e mai ușor de văzut de o vedere inferioară. Grosimea demonilor este, se înțelege, de ordin spiritual. O ființă plină de ură, de agitație, se simte, se vede mai ușor, pentru că deranjează mai mult pe ceilalți. Cei groși în acest sens văd pe cei groși, dar nu văd pe cel subțiri. Însă cei subțiri îi văd pe cei groși (grosolani).

[463] Theotoche spune că Domniile se cunosc mai puțin decât cele mai prejos de ele (de Începătorii, Stăpânii, Puteri), pentru că le stăpânesc pe acestea. Mai

cunoştinţă, foarte mari şi cu totul deosebite după mărimea treptelor lor. Şi fiindcă se înşiră din treaptă în treaptă până ajung la unitatea Celui mai mare şi mai puternic decât toţi, Care e Capul şi Temeiul întregii zidiri. Iar Cap numesc nu pe Ziditorul, ci pe cea dintâi dintre minunatele făpturi ale lui Dumnezeu[464]. Căci mulţi sunt mai prejos de pronia şi înţelepciunea lui Dumnezeu, de Făcătorul lor sau al nostru. Şi sunt cu atât mai prejos, cu cât sunt mai prejos cei ce sunt supuşi lor. Iar mai prejos sunt în înălţime şi micime, nu în spaţiu, ci în putere şi cunoştinţă, după măsura ce au primit-o, cunoştinţa mai mică urmând după cea mai mare.

Toate aceste fiinţe înţelegătoare dumnezeiasca Scriptură le-a arătat prin nouă numiri duhovniceşti şi pe acestea le-a despărţit în trei trepte. Pe cea dintâi a împărţit-o în Scaunele cele mari şi înalte şi preasfinte, în Heruvimii cei cu ochi mulţi şi în Serafimii cu câte şase aripi. Pe a doua treaptă, în Domnii, Puteri şi Stăpânii. Pe a treia, în Începătorii, Arhangheli şi Îngeri. Aceste trepte înseamnă în limba evreiască următoarele: Serafimii sunt cei fierbinţi, arzători; Heruvimii, cei cu multă cunoştinţă şi înţelepciune; Scaunele, cei ce primesc şi odihnesc în ei pe Dumnezeu. Aceste cete s-au mai numit aşa de la lucrările lor. Scaunele înseamnă cei cinstiţi; Domniile, cei ce au stăpânire peste orice împărăţie; Începătoriile, cei ce cârmuiesc văzduhul; Stăpâniile, cei ce stăpânesc peste neamuri şi peste tot omul; Puterile, cei tari în putere şi înfricoşaţi la vedere; Serafimii, cei ce sfinţesc; Heruvimii, cei ce poartă; Arhanghelii, păzitorii plini de veghe; îngerii, cei trimişi.

În ziua cea dintâi au fost zidite cele şapte firi înţelegătoare în tăcere şi cu glas[465], ceea ce este lumina[466]. În ziua a doua, tăria. În ziua a

---

spune că Sfântul Isaac este printre cei dintâi care amintesc scrierile lui Dionisie Areopagitul, pe care-l aminteşte prima dată un Sinod din 532, când trăia şi Sfântul Isaac.

[464] Capul şi temelia şi cea dintâi dintre minunile faptelor lui Dumnezeu” numeşte pe Iisus Hristos. Căci El este Capul a toată Începătoria şi Stăpânirea *(Coloseni 2,* 10) şi piatra din capul unghiului, cea aleasă, cea cinstită (*1 Petru* 2, 7) şi temelia aşezată, afară de care nimeni nu poate pune alta (1 *Corinteni 3,* 11). „Prin El s-au întărit cerurile” *(Psalmii 32,* 6), „s-au făcut veacurile” *(Evrei* 1, 2) şi s-au săvârşit „cele mari şi minunate”. Hristos e numit „faptă” a lui Dumnezeu după omenitatea Lui. Chiar în această calitate e mai presus de toate treptele îngereşti.

[465] „Poate cele nouă”. Ele sunt înţelegătoare prin înţelegerea tăcută a măreţiei lui Dumnezeu. Olivier Clément zice că şi în tăcerea feţei, deci şi a sufletului, e o profundă înţelegere. De tăcerea feţei zice: „Ea e tăcerea, e tăcerea plină, epifanică, care transformă faţa întreagă într-o prezenţă transcendentă... Gura poate vorbi din supraabundenţa tăcerii” (Le *visage intérieur,* Stock, Paris, 1978,

treia a adunat Dumnezeu apele şi a făcut să odrăslească plantele, în a patra a împărţit lumina. În a cincea, păsările, reptilele şi peştii. În a şasea, animalele şi pe om. Dumnezeu a dat lumii întregi o aşezare, sau lungimea şi lăţimea. I-a dat ca început, răsăritul; ca sfârşit, apusul; cele de la dreapta, ca miazănoapte; cele de la stânga, ca miazăzi. A făcut tot pământul ca un aşternut şi cele de deasupra ca o piele, ca o boltă, ca un cerc; iar al doilea cerc, ca o roată lipită de cel dintâi; şi cele ale pământului şi ale cerului lipite, iar oceanul, ca un brâu care înconjoară cerul şi pământul. Şi în lăuntrul lui, munţi înalţi ce ajung până la cer. Şi soarele îndărătul munţilor, ca să-i treacă toată noaptea. Iar marea cea mare, în lăuntrul acestor munţi, ocupând o jumătate şi un pătrar din pământul uscat[467]. Iar Dumnezeului nostru fie slava!

CUVÂNTUL LXVIII

Despre paza inimii şi despre o vedere (contemplare) mai subţire

De te afli singur în chilia ta şi nu ai dobândit încă putere pentru o vedere (contemplare) adevărată, ocupă-te pururea cu cugetarea troparelor şi a catismelor şi cu gândul la moarte şi cu nădejdea celor viitoare. Căci acestea adună mintea şi nu o lasă să se risipească, până ce vine adevărata vedere (contemplare). Pentru că puterea duhului e mai tare ca patimile. Cugetă şi la nădejdea celor viitoare, împreunată cu pomenirea lui Dumnezeu, şi pătrunde bine înţelesul troparelor şi păzeşte-te de lucrurile din afară care te mişcă spre pofte. Şi ia seama la cele mici făcute de tine, ca şi la lucruri. Şi cercetează pururea gândurile tale şi roagă-te ca să câştigi ochi în toată purtarea ta[468]. De aici începe să izvorască bucuria. Şi atunci găseşti necazurile, mai dulci ca mierea.

Nimeni nu poate birui patimile, decât prin virtuţile simţite şi văzute. Iar împrăştierea minţii nu o poate birui nimeni decât prin îndeletnicirea cu citirea duhovnicească. Mintea noastră este uşoară şi de nu e legată de vreun gând nu se va opri din împrăştiere. Şi fără desăvârşirea virtuţilor mai înainte pomenite, nu poate dobândi paza aceasta. Căci de nu biruieşte cineva pe vrăjmaşii aceştia, nu poate fi în

---

pp. 14-15). Dar puterile îngereşti şi comunică în oarecare fel măreţia dumnezeiască prin tăcerea lor grăitoare uimită, sau prin „glasul” tăcut.

[466] Prin faptul că toată fiinţa lor este înţelegere, ele sunt lumină prin excelenţă. Sfântul Isaac zice că la ele se referă „lumina” de care spune *Facerea* că Dumnezeu a făcut în ziua întâi „lumina”.

[467] Era viziunea de atunci a lumii.

[468] Toată purtarea să-ţi fie ca o vedere, sau călăuzită de o vedere, de o înţelegere. Fii ca un Heruvim, care e întreg ochi.

pace. Şi de nu împărăţeşte în el pacea, cum poate afla cele aşezate în lăuntrul păcii? Căci patimile sunt un perete în faţa virtuţilor ascunse ale sufletului. Şi de nu cad acestea prin arătarea virtuţilor, nu se văd cele din lăuntru. Nici nu poate cineva, aflându-se în afara zidului, să petreacă în cele ce sunt înăuntru. Şi nimeni nu vede Soarele în întuneric, nici virtutea firii sufletului, cât mai stăruie în el tulburarea patimilor[469].

Roagă-te lui Dumnezeu să-ţi dea să simţi dorul Duhului şi dorinţa Lui. Căci când îţi va veni această simţire şi dorinţa Duhului, vei putea să te desparţi de lume; şi lumea se va despărţi de tine. Dar pe Acesta nu-L poate simţi cineva fără liniştire şi nevoinţă şi fără vorbirea privitoare la citirea despre acestea. Şi fără acestea nu le poate afla pe acelea. Căci de le vei căuta, vor pleca după puţin şi se vor ivi cele trupeşti. Cel ce înţelege, să înţeleagă. În sudoare, a binevoit Domnul, să mănânce cel înţelept pâinea aceasta. Nu din răutate a făcut aceasta, ci ca să nu rămână în noi nemistuite şi să murim. Căci fiecare virtute este maica celei de a doua. De părăseşti deci pe mama care a născut virtuţile şi mergi să cauţi pe fiice înainte de a dobândi pe maica lor, virtuţile acelea se vor face în suflet vipere. Şi de nu le arunci de la tine, vei muri degrabă[470].

CUVÂNTUL LXIX

Despre felurite învăţături şi despre folosul fiecăreia dintre ele

Simţirea duhovnicească este cea care are însuşirea să primească puterea văzătoare (contemplativă)[471], asemenea pupilei ochilor trupeşti,

---

[469] Paza nu e o simplă tehnică, ci se câştigă la sfârşitul virtuţilor săvârşite prin trup. Fiecare virtute reprezintă o biruinţă a voinţei într-o latură sau alta a fiinţei noastre, aducând pace din partea unei patimi. În planul superior stă neîmprăştierea gândurilor minţii. Aceasta e opera pazei minţii. Dar de-abia în lăuntrul acestei păci se văd cele dumnezeieşti ascunse în minte, sau descoperite minţii. Până atunci, patimile stau ca un zid în faţa vederii noastre îndreptate spre interior. Acest zid trebuie surpat prin virtuţi. Prin aceasta se câştigă şi pacea şi transparenţa spre cele dumnezeieşti. Comorile din lăuntru, văzute prin suflet, se mai numesc şi virtuţile sufletului, spre deosebire de virtuţile împlinite prin trup.

[470] Prin mândrie virtuţile devin vipere care muşcă pe alţii, dar înveninează şi pe cel ce le are. Imaginea viperei e şi în *Scara* (Cuv. IX).

[471] „Ἡ ποιωθεῖσα", adică cea care a fost pregătită prin învăţătură. Fiindcă spune că vederea minţii (νοητή θεωρία) este firească, e vădit că prin simţirea duhovnicească înţelege pe cea a minţii. Cel ce s-a pregătit prin învăţătură primeşte apoi puterea văzătoare (contemplativă). E un simţ prin care se intră în contact nemijlocit cu cele dumnezeieşti, cum se intră prin vederea trupească în contact cu cele văzute.

care au în ei puterea să primească lumina supusă simţurilor. Vederea (contemplarea) mintală este o cunoştinţă naturală, unită cu starea firii, care se numeşte lumină naturală. Este puterea sfântă a darului deosebirii (discernământului), pus între lumină şi vedere (contemplare)[472]. Firile cunoscătoare sunt nişte existenţe înzestrate cu discernământul ce le vine din lumină, în scopul vederii (contemplării). Patimile sunt un fel de fiinţă învârtoşată[473]. Ele se aşază între lumină şi vedere şi împiedică deosebirea lucrurilor.

Curăţia este limpezimea văzduhului minţii, în al cărui sân se înalţă firea noastră înaripată[474]. Dacă mintea nu e sănătoasă în fire, nu lucrează în ea cunoştinţa[475], aşa cum simţul trupesc se lipseşte de vedere când e vătămat din nişte pricini oarecare. Iar dacă mintea e sănătoasă, dar cunoştinţa nu se produce, înseamnă că mintea nu lucrează în afară de ea pentru a face deosebirea între cele duhovniceşti, precum ochiul poate fi sănătos în toate părţile lui, dar nu pune în lucrare vederea simţului. Căci chiar dacă mintea se păstrează în cele ce-i sunt ale sale, dacă harul nu este aproape de ele, acestea toate rămân nelucrătoare în împlinirea slujirii discernământului, aşa cum în lipsa soarelui oamenii petrec noaptea fără să vadă, chiar dacă toate ale lor sunt sănătoase şi desăvârşite, adică atât ochiul, cât şi vederea, cât şi lucrurile care nu s-au deosebit, sau nu se deosebesc[476]. Aceasta este ceea ce s-a spus: „Întru lumina Ta vom vedea lumină” *(Psalmii* 35, 18). Dar dacă harul Soarelui

---

[472] „Darul (harisma) discernământului (acesta este soarele care discerne), care distinge atât lumina naturală din noi, cât şi vederile ce ne vin prin minte, l-a numit putere sfântă. Căci acesta, adunând şi desăvârşind toate virtuţile, aduce sfinţenia. De aceea e şi mai mare ca toate celelalte şi împăratul lor.” Discernământul e pus între lumina ce se cere văzută şi mintea care vede. El trece puterea vederii din potenţă în act.

[473] Sfântul Isaac, ca toţi Părinţii răsăriteni, are o mare încredere în natura omenească. Aceasta, pentru că ei socotesc că ea e făcută să vadă pe Dumnezeu şi să se umple de lucrarea Lui. Lucrarea lui Dumnezeu nu face decât să pună în act o potenţă a firii. Aşa cum ochiul e făcut pentru lumina sensibilă, care pune în act puterea lui de a vedea (căci ochiul vede această lumină numai când ea e dată), tot astfel e şi cu mintea naturală a omului. Când sunt puse aceste potenţe în lucrare, firea se manifestă în mişcarea ei normală. Prin patimile care o împiedică să se pună în comunicare cu lumina, ea se învârtoşează, însă se şi strâmbă.

[474] „Prin văzduhul minţii înţelege aura dumnezeiască a Duhului.”

[475] E vorba de cunoştinţa duhovnicească ce se naşte din întâlnirea dintre minte şi lumina dumnezeiască.

[476] Firea noastră e necesară pentru vederea celor mai înalte, dar nu poate activa puterea ei fără harul dumnezeiesc.

gândit cu mintea ne vine aproape și ne mișcă dorința și ne stârnește la trezvie, dar ea nu e curată, ea e ca un văzduh deșert, nestrăveziu, din pricina grosimii norilor și a materiilor ce se întind cu ușurință ca un întuneric spre lumina soarelui de care ne veselim în bucuria vederii[477].

Când vederea șchioapătă în puterea de a deosebi (discernământ), firea se golește de lucrare. Sufletul e împiedicat să simtă bucuria Celui de al doilea Soare[478], care răsare peste toate, din pricina grijilor trupești puse deasupra lui, griji care acoperă lumina adevărului, ca să nu vină la noi. Deci în chip necesar se cer toate cele spuse, mai ales pentru că greu se află toate acestea într-un om fără nicio știrbire și fără nicio pată și de aceea cei mai mulți nu pot ajunge la desăvârșirea vreunei cunoașteri duhovnicești. Lipsa vine astfel din neputința minții, din zăpăceala voinței, din alegerea nepotrivită a scopului, din lipsa curățirii, din faptul de a nu afla un dascăl și povățuitor; din acestea vine oprirea harului.

„Nu este bună celui scurt la vorbă, zice, nici bogăția, nici stăpânirea celor mari” *(Înțelepciunea lui Isus Sirah* 14, 3), din piedica timpurilor, a locurilor și a purtărilor.

Câteva scurte capete

Adevărul este un simț după voia lui Dumnezeu, aflat în simțirea simțurilor minții celei duhovnicești[479]. E un simț pe care cineva îl gustă în sine.

Dragostea este rodul rugăciunii, care călăuzește prin vederea ei mintea nesăturată în dorul ei, când aceasta stăruie în rugăciune și când omul se roagă în minte numai prin gânduri tăcute, pline de foc și cu căldură.

---

[477] „De ar fi cineva cât de învățat și de înțelept și cât de înzestrat cu discernământ, dacă nu-l luminează harul lui Dumnezeu, din pricina necurăției patimilor, umblă fără discernământ și în întuneric. Căci discernământul din noi și lumina naturală sunt fără rezultat în lucrările lor, dacă nu sunt luminate de lumina dumnezeiască.” „Văzduhul deșert” înseamnă poate un suflet gol de fapte, de lumină și de har.

[478] „Primul soare e discernământul natural. Al doilea, harul lui Dumnezeu. De există acela de mai înainte în noi, e îndrumat de al doilea.” Dar cel de al doilea e în sens mai propriu soare, putându-se înțelege prin el Hristos, în lumina Căruia vedem toate, când avem puterea discernământului sănătoasă, cum deosebim toate în lumina soarelui văzut, când ochiul nostru trupesc, fiind sănătos, are puterea discernământului sensibil. Grijile lumești slăbesc însă puterea de discernământ a ochiului minții pentru a vedea pe Hristos.

[479] Aici se vorbește de mai multe simțuri ale minții duhovnicești, asemănător cu felurimea simțurilor trupești. Mintea are și o simțire în general, dar această simțire e repartizată și ea în mai multe simțuri, cum e cazul și cu trupul.

Rugăciunea este omorârea gândurilor voinţei după viaţa trupului. Cel ce se roagă este întru totul deopotrivă cu cel ce a murit lumii. Şi a se tăgădui cineva pe sine însuşi este una cu a stărui în rugăciune, iar dragostea de Dumnezeu se află în tăgăduirea de sine a sufletului[480].

Precum din sămânţa sudorii odrăsleşte spicul neprihănirii, aşa din săturare, desfrânare şi din ghiftuire, necurăţia. Din pântecele flămând şi umilit nu se ivesc niciodată gânduri spurcate. Orice mâncare mistuită se face adaos al sucurilor din noi şi o vigoare naturală în noi. Când se umplu mădularele trupului de pornirea trupului întreg ce ajunge în ele, se întâmplă să vadă un chip trupesc; sau de se mişcă inima fără de voie, împinsă de un gând, deodată se iveşte din acel gând un chip de plăcere şi el cucereşte tot trupul. Şi chiar de e tare cugetarea celui neprihănit şi curat în gândurile lui, dreapta lui socoteală e tulburată îndată de simţirea aceea din mădulare şi coboară din locul în care se află ca dintr-un oarecare loc înalt. Şi cuviinţa gândurilor lui se rostogoleşte şi strălucita lui neprihănire se întinează din pricina tulburării patimilor, care intră în inimă prin aprinderea mădularelor. Şi atunci jumătate din puterea lui se face neputincioasă, încât se poate spune că a uitat de cel dintâi scop al nădejdii lui şi, încă înainte de a intra în luptă, se află învins fără să fi luptat. Şi fără nicio osteneală a vrăjmaşilor săi, s-a supus voii trupului său neputincios. La toate acestea e supusă cu sila voinţa omului virtuos, de pornirea lui de a fi neîncetat sătul. Şi de petrece liniştit în limanul neprihănirii, înclină să se predea celor ce niciodată n-au voit să se suie în inima lui.

Şi când doarme singur, îl înconjoară îngrămădirea gândurilor celor pline de năluciri deşarte şi spurcate şi fac aşternutul lui curat, gazda curviei şi teatru al vedeniilor. Şi când comunică cu ele prin vorbire, într-o beţie a gândurilor, mintea i se înviforează ca o mare ce fierbe în furtună, căzând sub puterea valurilor ce năvălesc asupra ei din marea trupului, din pricina îmbuibării pântecelui.

O, neprihănire, cât de tare străluceşte frumuseţea ta în culcarea pe jos şi în chipul foamei, care iau de la tine somnul, prin greaua pătimire a trupului, când se cască un fel de groapă adâncă între coaste şi cele din stomac, din lipsa mâncării! Toată mâncarea şi toată îmbuibarea primeşte în lăuntrul nostru plăsmuirea nălucirii spurcate şi chipuri neruşinate, care se nasc din ele şi ies la iveală şi se arată în locul cel ascuns al cugetării noastre şi ne gâdilă, pricinuind o împreunare ascunsă cu lucrurile spurcate. Iar stomacul gol face cugetul nostru un loc pustiu ce are pace din partea gândurilor şi linişte de orice tulburare din partea

---

[480] Tăgăduirea de sine, rugăciunea şi dragostea de Dumnezeu sunt unite într-un întreg.

lor. Dar stomacul plin şi sătul e un loc al vedeniilor şi un balcon al nălucirilor necuvenite, chiar de am fi singuri în pustie. Căci săturarea, zice, pofteşte multe.

Când te învredniceşti de harul dumnezeiesc şi de nepătimirea sufletului, să ştii că aceasta nu s-a întâmplat pentru că n-au trecut prin tine gânduri neruşinate sau nu s-a ivit în tine peste tot vreo mişcare de gânduri trupeşti (căci nu poate fi cineva fără ele), nici pentru că au fost uşor biruite de tine (căci cugetarea nu poate rămâne cu totul neîntinată şi netulburată, oricât de înaltă ar fi)[481], ci pentru că mintea nu renunţă să lupte cu ele prin gândurile lucrării mai înalte a cugetării şi să le piardă pe ele; pentru că atunci când se iveşte vreun gând, mintea e răpită din apropierea lui cu sila de o putere oarecare mai presus de voinţă, care păstrează prin obişnuinţă şi prin har aluatul cel bun în lăuntrul inimii, care este casa cugetării[482].

Alta este mintea nevoitorului şi alta, rânduiala firii. Cugetarea care prin mila cerească a murit lumii are numai gânduri simple despre lucruri, fără luptă şi război[483]. Desăvârşirea înjugată cu trupul şi cu sângele împărăţeşte peste gândurile ce izvorăsc din trup şi din sânge şi nu desfiinţează pe cele ale firii atât timp cât cugetarea vie a omului se mişcă încă în viaţa susţinută de stihii, adică atât timp cât temelia minţii lui îşi ia schimbarea în orice mişcare şi pornire dintre cele patru sucuri. Iar Dumnezeului nostru fie slava în vecii vecilor! Amin.

---

[481] În textul grec se spune invers: Pentru că mintea nu se întunecă şi nu se tulbură, oricât de înaltă ar fi. Dar aceasta nu are sens.

[482] În „Metoda” de mai târziu a rugăciunii inimii, de sub numele lui Nichifor din singurătate (*Filocalia rom.* VII, p. 31), se va spune că mintea ce se adună în vremea rugăciunii în inimă e ca un soţ ce vine acasă dintr-o călătorie. Acolo, în căldura inimii, se simt bine mintea şi cugetarea ei; acolo a găsit realitatea cea mai adevărată. Obişnuinţa în liniştire, ajutată de har, face mintea să alunge gândul întinat ce se iveşte. Observăm iarăşi împreuna-lucrare a omului cu harul.

[483] Expresia „gând simplu”, sau „înţeles simplu” al lucrurilor se află şi la Sfântul Maxim. A luat-o Sfântul Maxim de la Sfântul Isaac Sirul? Sau scrierea aceasta ce-i poartă numele datează de după Sfântul Maxim?.

CUVÂNTUL LXX

Despre cuvintele dumnezeieştei Scripturi, care stârnesc spre pocăinţă.

Şi că ele s-au spus pentru slăbiciunea oamenilor, ca să nu piară de la Dumnezeu cel viu.

Şi că ele nu trebuie înţelese ca prilej de a păcătui

Bărbăţia pe care Părinţii o cer în dumnezeieştile lor scrieri şi îndemnul la pocăinţă din Scripturile Apostolilor şi Prorocilor nu trebuie înţelese ca ajutor şi îndemn spre păcătuire, pentru a călca hotarele Domnului cele de netrecut, care s-au rânduit din zilele străvechi prin gura tuturor Sfinţilor în toate Scripturile şi legiuirile pentru nimicirea păcatului. Ci, ele ni s-au dat ca, eliberându-ne simţirea de frica deznădejdii, să avem nădejdea prin pocăinţă, şi prin aceasta să alerge tot omul să ajungă la pocăinţă şi să nu mai păcătuiască fără grijă. Căci Dumnezeu a pus frica în toate Scripturile şi a arătat că păcatul este urât de El.

Pentru ce, dar, s-a înecat în potop, în zilele lui Noe, tot neamul omenesc de atunci? Oare, nu din pricina destrăbălării, când s-au înnebunit după frumuseţea fiicelor lui Cain? Căci nu erau în vremea aceea nici iubire de arginţi, nici războaie. Şi de ce au fost arse cu foc cetăţile Sodomelor? Nu pentru că şi-au predat mădularele lor poftei şi necurăţiei, încât acestea au pus stăpânire peste toţi, prin voia lor, dedându-se la fapte spurcate şi neruşinate? Nu pentru curvia unui singur om au căzut pradă morţii, printr-o simplă încuviinţare, douăzeci şi cinci de mii din fiii lui Israel celui întâi născut? Pentru ce a fost aruncat de la Dumnezeu uriaşul Samson, cel închinat şi sfinţit lui Dumnezeu din pântecele maicii sale şi vestit dinainte de naştere prin îngeri, ca şi Ioan al lui Zaharia, cel învrednicit de o mare putere şi de mari fapte? Nu pentru că s-au spurcat mădularele lui cele sfinte prin împreunarea cu curva? Nu pentru aceasta S-a îndepărtat Dumnezeu de la el şi l-a predat duşmanilor lui? Iar David cel după inima lui Dumnezeu, cel ce pentru virtuţile sale s-a învrednicit ca din sământa lui să se aducă la îndeplinire făgăduinţa dată strămoşilor şi din el să strălucească Hristos spre mântuirea întregii lumi, nu a fost pedepsit pentru preacurvie cu o singură femeie, când a privit cu ochii lui frumuseţea ei şi a primit săgeata în sufletul lui? Căci din pricina aceasta i-a ridicat lui război din casa lui şi cel ieşit din coapsa lui l-a urmărit pe el şi pentru aceasta s-a pocăit cu multe lacrimi, încât a udat cu lacrimi aşternutul lui şi Dumnezeu i-a spus lui prin Prorocul: „Domnul a ridicat de la tine păcatul tău” (2 *Regi* 12, 13).

Dar voiesc să-ţi aduc aminte şi de unele lucruri dinaintea

acestora. Pentru ce au venit mânia și moartea peste casa preotului Eli, a dreptului bătrân, care a strălucit în preoţie vreme de patruzeci de ani? Nu pentru nelegiuirea fiilor săi, Ofni și Fineas? Că nici el n-a păcătuit, nici ei cu voia lui. Dar, pentru că n-a avut râvna să ceară de la ei cinstirea Domnului și îi iubea mai mult pe ei decât poruncile Domnului, ca să nu socotească cineva că Domnul Își arată mânia Lui numai peste cei ce au viețuit în toate zilele vieţii lor în fărădelegi, din pricina acestui păcat necuvenit iată că Își arată mânia Lui și peste cei ce sunt cu adevărat ai Lui, preoţi, judecători, conducători și oameni sfinţiţi Lui, cărora le-a încredinţat facerea de minuni. S-a arătat astfel că, atunci când se ivesc unii care calcă legile Lui, nu-i trece nicidecum cu vederea, ci, precum s-a scris la Iezechiel: „Am spus omului, căruia i-am poruncit să pustiască Ierusalimul cu sabia nevăzută, să înceapă din faţa jertfelnicului Meu și să nu aibă milă nici de bătrân, nici de tânăr” *(Iezechiel* 9, 6). Aceasta, ca să se arate că sunt cu adevăraţi iubiţi de El cei ce umblă în frică și evlavie înaintea Lui și fac voia Lui; și sfinţi Lui sunt cei ce săvârșesc fapte virtuoase și au o conștiință curată.

Dar pe cei ce batjocoresc căile Domnului, îi batjocorește și El pe ei și-i aruncă de la faţa Lui și retrage harul Lui de la ei. Căci pentru ce a ieșit hotărârea împotriva lui Baltazar pe neașteptate și l-a osândit pe el în chipul mâinii? Nu pentru că a îndrăznit să se atingă de cele închinate Domnului, care sunt de neatins, răpindu-le din Ierusalim și bând din ele el și ţiitoarele lui? Așa se pierd printr-o lovitură nevăzută și cei ce și-au închinat mădularele lor lui Dumnezeu și apoi îndrăznesc iarăși să le folosească în fapte lumești.

Drept aceea, să nu dispreţuim, în așteptarea pocăinţei, cuvintele și ameninţările lui Dumnezeu, date nouă prin dumnezeieștile Scripturi, printr-o rea îndrăznire; să nu-L mâniem prin faptele noastre necuviincioase și să nu întinăm mădularele noastre după ce le-am închinat slujirii lui Dumnezeu. Căci iată, ne-am sfinţit și noi Lui ca Ilie și Elisei și ca fiii Prorocilor și ceilalţi Sfinţi și fecioare care au săvârșit mari fapte minunate și au grăit faţă către faţă cu Dumnezeu; și ca toţi cei de după aceea, ca Ioan feciorelnicul, ca Sfântul Petru și ca cealaltă listă a evangheliștilor și propovăduitorilor Noului Așezământ, care s-au închinat pe ei Domnului și au primit tainele de la El, unii din gura Lui, alţii prin descoperiri, și s-au făcut mijlocitori între Dumnezeu și oameni și vestitori ai Împărăţiei în toată lumea.

CUVÂNTUL LXXI

Despre cele prin care poate dobândi cineva schimbarea înţelesurilor ascunse împreună cu schimbarea vieţuirii celei din afară

Cât timp se află cineva în lipsa de avuţie, se gândeşte mereu la ieşirea din viaţă. El cugetă totdeauna la viaţa cea de după înviere şi se pregăteşte pentru ea în toată vremea. El e cu răbdare faţă de orice ispită de cinstire şi de tihnă trupească ce se iveşte în cugetul lui. Şi în tot ceasul se mişcă în cugetarea lui gândul de dispreţuire a lumii. Şi îndrăzneşte în cugetarea lui şi dobândeşte inimă tare în toată vremea faţă de orice primejdie şi frică lucrătoare de moarte. Ba nu se teme nici măcar de moarte. Pentru că în tot ceasul se gândeşte la ea, ca la una ce se apropie şi pe care o aşteaptă. Şi grija lui e aruncată asupra lui Dumnezeu cu nădejde neîndoielnică. Şi de-l întâmpină necazuri, e încredinţat şi ştie sigur că ele îi aduc cunună. De aceea le rabdă cu toată bucuria şi le primeşte cu veselie. Pentru că ştie că Dumnezeu Însuşi e Cel ce i le rânduieşte, pentru nişte câştiguri neştiute şi printr-o iconomie nearătată.

Iar de i s-ar întâmpla, din vreo pricină oarecare, ceva din cele pieritoare prin lucrarea şi uneltirea celui ce e meşter în toate relele, în aceeaşi clipă pofta trupului începe să se mişte în sufletul lui. Şi se gândeşte la o viaţă lungă şi se urcă în sufletul lui gânduri de tihnă şi se întăresc în el cele ale trupului şi caută să agonisească în tot chipul cele ce-i pot fi spre odihnă şi iese din libertatea aceea care nu e supusă vreunuia dintre gândurile fricii. Şi ca urmare, cugetă şi născoceşte totdeauna, în toate, gânduri care pricinuiesc spaimă şi se gândeşte la pricini de frică. Pentru că s-a luat de la el curajul acela al inimii, pe care l-a câştigat când era mai înalt decât lumea, în starea lipsită de avuţie, care îmbogăţea sufletul lui, deoarece acum e moştenitor al lumii, pe măsura celor pe care le-a dobândit. Şi primeşte în sine frica celor după lege şi după rânduiala stabilită de Dumnezeu. Căci în măsura în care mădularele noastre lucrează cele ale fricii, ne facem robi şi supuşi slujirii ei, după cuvântul Apostolului (*Evrei* 2, 15).

Înaintea tuturor patimilor stă iubirea de sine. Iar înaintea tuturor virtuţilor, dispreţuirea odihnei. Cel ce-şi predă trupul odihnei, îi pricinuieşte în loc de pace, necazuri. Cel ce s-a desfătat în tinereţea lui se face rob la bătrâneţe şi suspină în zilele de pe urmă ale sale. Precum cel cu capul în apă nu poate respira aerul subţire ce se revarsă în plămânul său golit aşa nu poate primi respiraţia simţirii lumii aceleia noi cel ce-şi cufundă cugetarea în grija celor de aici. Precum mirosul morţii tulbură seva vieţii, aşa tulbură vederea necuviincioasă pacea cugetului. Precum e cu neputinţă să locuiască împreună sănătatea şi boala în acelaşi trup şi să

nu o distrugă pe una dintre ele cealaltă, aşa e cu neputinţă să locuiască împreună în aceeaşi casă bogăţia banilor şi iubirea şi să nu fie distrusă una de către cealaltă. Precum nu poate rămâne întreagă sticla lovită de atingerea unei pietre, aşa nici sfântul ce petrece şi rămâne şi vorbeşte cu o femeie nu poate rămâne în curăţia lui fără să se întineze. Precum sunt smulşi arborii de furia apelor şi de revărsarea lor neîncetată, aşa şi dragostea lumii e smulsă din inimă de revărsarea încercărilor ce vin asupra trupului.

Precum curăţă leacurile necurăţia sucurilor rele din trup, aşa şi asprimea necazurilor curăţă cele rele din inimă. Precum nu poate simţi mortul lucrurile vii, aşa sufletul călugărului îngropat în linişte e ferit de furtuna ce obişnuieşte să sufle din simţirea lucrurilor celor ce se mişcă în mijlocul oamenilor. Precum nu poate rămâne nevătămat cel ce cruţă pe duşmanul lui în încăierarea războiului, aşa nu poate cel ce se nevoieşte să-şi izbăvească sufletul de pieire cruţându-şi trupul său. Precum copilul se înspăimântă de priveliştile înfricoşătoare şi, alergând, se prinde de poala părinţilor săi, strigându-i, aşa sufletul, când e strâmtorat şi necăjit de frica ispitelor, aleargă să se lipească de Dumnezeu, chemându-L prin rugăciune neîncetată.

Şi cât timp rămân ispitele năvălind una după alta, îşi înmulţeşte rugăciunea. Iar când ajunge iarăşi la larg, se predă din nou împrăştierii.

Precum cel predaţi în mâinile judecătorilor spre a fi pedepsiţi pentru rele, dacă atunci când se apropie de chinuri se smeresc şi-şi mărturisesc îndată răul săvârşit şi prin aceasta pedeapsa lor se micşorează şi scapă cu chinuri mai mici, dar dacă rămân învârtoşaţi în ce priveşte mărturisirea, îşi adaugă la chinurile lor alte chinuri, şi la sfârşit, după multe chinuri, când coastele lor s-au umplut de răni, mărturisesc fără de voie, dar nu mai au niciun folos, tot aşa se întâmplă şi cu noi: când suntem predaţi, din milă pentru păcatele noastre pe care le-am făcut fără socoteală, în mâinile Dreptului Judecător al tuturor şi suntem puşi în faţa toiagului încercărilor, cât pedeapsa pentru ele ne este uşoară, dacă atunci când se apropie de noi toiagul Judecătorului, ne smerim şi ne aducem aminte de nedreptăţile săvârşite şi le mărturisim în faţa Lui, ne vom izbăvi degrabă prin încercări scurte; dar, dacă ne învârtoşăm în necazurile noastre şi nu ne mărturisim ca vinovaţi de ele şi vrednici să pătimim şi mai multe decât acestea, ci învinovăţim pe oameni, sau uneori şi pe draci, sau dreptatea lui Dumnezeu, şi ne înfăţişăm pe noi ca nevinovaţi de astfel de fapte şi nu socotim că Dumnezeu ne ştie şi ne cunoaşte mai bine şi că în tot pământul sunt judecăţile Lui şi că fără porunca Lui nu se pedepseşte niciun om, atunci toate cele ce vin asupra noastră ne pricinuiesc o mâhnire neîncetată şi necazurile noastre se fac cumplite şi suntem legaţi unul după altul, ca de o funie, până ce ne

cunoaştem pe noi şi ne smerim şi simţim nedreptăţile noastre. Căci fără să simţim noi acestea, e cu neputinţă să venim la îndreptare. Şi suferind până la sfârşitul vieţii de multe necazuri, ne facem mărturisirea nefolositoare, căci făcând-o atunci, nu ne mai poate aduce mângâiere. Dar a simţi cineva păcatele sale e un dar ce vine de la Dumnezeu şi i se iveşte în cuget când vede Dumnezeu că a suferit de tot felul de încercări, ca să nu plece de aici împovărat de toate strâmtorările şi necazurile, nefolosindu-se întru nimic de lumea aceasta. Dar nu din pricina greutăţii încercărilor ne vine neînţelegerea, ci din pricina neştiinţei. De multe ori, unii, aflându-se în astfel de necazuri, ies din lumea aceasta vinovaţi şi nemărturisiţi, tăgăduind vina lor şi învinovăţind pe alţii. Dar, Dumnezeu, cel milostiv aşteaptă că doar, doar se vor smeri în oarecare fel, ca să-i ierte şi să-i izbăvească. Şi nu numai de încercările lor îi izbăveşte, ci le iartă şi greşelile, miluindu-Se de puţina mărturisire a inimii noastre.

Precum un om oarecare, aducând un mare dar împăratului, dobândeşte din partea aceluia o privire zâmbitoare, aşa celui ce-şi face rugăciunea cu lacrimi, Dumnezeu, marele Împărat al veacurilor, îi iartă măsurile greşelilor şi-l face să câştige din partea Sa o privire plină de har.

Precum oaia, ieşind din turmă şi umblând despărţită de păstor, se apropie de vizuina lupilor, aşa călugărul, despărţindu-se pe sine de adunarea fraţilor săi sub motivul unei vieţuiri în linişte, e întâmpinat de privelişti, umblând după ele şi apropiindu-se de ele, străbătând prin toate cele ce se văd în cetăţi.

Precum un om ce poartă pe umăr un mărgăritar de mult preţ, plecând pe un drum bântuit de tâlhari şi vestit pentru întâmplări rele, e stăpânit de frică în toată clipa, ca nu cumva să fie atacat, aşa şi cel ce poartă mărgăritarul neprihănirii şi umblă în lume pe drumul vrăjmaşilor nu are nădejde să scape de tâlhari şi de jefuitorii pământului, până ce nu ajunge în locaşul (mănăstirea sau chilia) mormântului (care este locul nădejdii lui). Poate, oare, acela care poartă mărgăritarul de mult preţ să nu se teamă? Aşa nici acesta nu ştie în ce loc şi din ce ascunzişuri şi în ce ceas se pot ivi în el (tâlharii) şi-l pot dezbrăca pe el de nădejdea lui. Şi va ajunge jefuit la uşa casei lui, care este vremea bătrâneţii lui.

Precum omul ce bea vin şi se îmbată în ziua plângerii uită de toată mâhnirea pentru durerile lui, aşa cel îmbătat de dragostea lui Dumnezeu uită, în lumea aceasta a plângerii, de toate durerile şi mâhnirile lui şi se face nesimţitor faţă de toate patimile păcatului, din pricina beţiei lui. Inima lui se sprijină pe nădejdea în Dumnezeu şi sufletul lui e o pasăre uşoară, înaripată; şi, în toată clipa cugetarea lui se înalţă de la pământ şi zboară deasupra oamenilor, în îndeletnicirea cu gândurile lui şi se desfată în cele nemuritoare ale Celui Preaînalt, Căruia

fie slava şi stăpânirea în vecii vecilor! Amin.

CUVÂNTUL LXXII

Care cuprinde învăţături folositoare, pline de înţelepciunea Duhului

Credinţa este uşa tainelor. Căci ceea ce sunt ochii trupeşti pentru lucrurile supuse simţurilor, aşa e şi credinţa, cu ochii ei înţelegători, pentru vistieriile ascunse[484]. Avem, cum zic Părinţii, doi ochi sufleteşti, precum îi avem pe cei doi ochi ai trupului. Şi nu facem aceeaşi întrebuinţare de fiecare, în vedere. Cu un ochi privim cele ascunse ale slavei lui Dumnezeu, cele ascunse în lucruri, adică puterea şi înţelepciunea Lui şi pronia Lui împreună-veşnică faţă de noi, cea cunoscută din măreţia chivernisirii Lui. La fel privim cu acest ochi cetele cereşti, cele împreună-slujitoare cu noi. Iar cu celălalt ochi, privim slava firii Lui celei sfinte, când va binevoi să ne conducă în lăuntrul tainelor celor duhovniceşti şi ne va deschide marea credinţei în cugetarea noastră[485].

Pocăinţa s-a dat oamenilor după botez, ca un har peste har. Căci pocăinţa este a doua naştere din Dumnezeu, şi darul a cărui arvună am primit-o prin credinţă îl primim prin pocăinţă. Pocăinţa este uşa milei, deschisă celor ce o caută pe ea. Prin uşa aceasta intrăm la milă; şi dacă nu intrăm prin ea, nu aflăm mila. Pentru că toţi au păcătuit, după dumnezeiasca Scriptură, „îndreptându-ne în dar prin harul Lui” *(Romani* 3, 24). Pocăinţa este al doilea har ce se naşte în inimă din credinţă şi frică. Iar frica este toiagul părintesc ce ne călăuzeşte până ce vom ajunge în raiul duhovnicesc al bunătăţilor. Şi când vom ajunge acolo, ne lasă şi se întoarce.

Raiul este dragostea lui Dumnezeu, în care se cuprinde desfătarea de toate fericirile[486]. E locul unde Fericitul Pavel a fost hrănit cu o hrană

---

[484] Credinţa e un simţ spiritual ce intră în atingere cu lumea dumnezeiască şi tainică, aşa cum intră simţul văzului trupesc în atingere cu lucrurile văzute. Prin ea intră înţelesurile sau puterile dumnezeieşti pline de taină în suflet, cum intră razele lucrurilor văzute prin ochii sensibili în fiinţa noastră.

[485] Sfântul Isaac nu desparte credinţa de cugetare. Prin credinţă cugetarea intră în nesfârşirea de înţelesuri, mai presus de înţeles, ale vieţii dumnezeieşti. De aceea, cugetarea e şi credinţă, sau credinţa e şi cugetare. Ochiul acesta al doilea ne face să vedem pe Dumnezeu în lăuntrul nostru, în acest ocean ce intră în noi.

[486] Credinţa este uşa spre taine, sau spre raiul vieţuirii cu Dumnezeu, iar dragostea este interiorul raiului, sau locul unde se trăiesc aceste taine. Îndeosebi

mai presus de fire. Şi după ce a gustat acolo din pomul vieţii, a strigat, zicând: „Cele ce ochiul nu le-a văzut şi urechea nu le-a auzit şi la inima omului nu s-au suit, pe acelea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El” (*1 Corinteni* 2, 9). De la pomul acesta a fost oprit Adam, prin sfatul diavolului. Pomul vieţii este dragostea lui Dumnezeu, de la care a căzut Adam şi nu s-a mai întâlnit cu bucuria[487].

Iar în pământul mărăcinilor a lucrat întunericul. Cei ce s-au lipsit de dragostea lui Dumnezeu mănâncă pâinea sudorii în faptele lor, chiar de umblă pe calea cea dreaptă. Aceasta s-a poruncit întâiului zidit să o mănânce după cădere. Până ce nu vom afla dragostea, lucrarea noastră este în pământul mărăcinilor şi semănăm şi secerăm în mijlocul mărăcinilor, chiar dacă sămânţa noastră e sămânţa dreptăţii; şi suntem înţepaţi de ei în toată clipa şi până ce nu ne îndreptăm, vieţuim în sudoarea feţei. Dar când vom afla dragostea, ne vom hrăni cu pâine cerească şi ne vom întări fără lucru şi osteneală. Pâinea cerească este Hristos, Cel ce S-a pogorât din cer şi a dat lumii viaţă[488]. Şi, aceasta este pâinea îngerilor.

Cel ce a aflat dragostea mănâncă pe Hristos; Îl mănâncă pe Hristos în fiecare zi şi ceas şi se face prin aceasta nemuritor[489]. „Că cel ce mănâncă, zice, din pâinea pe care Eu voi da-o lui, nu va vedea moartea în veac” (*Ioan* 6, 58). Fericit este cel ce mănâncă din pâinea dragostei, Care este Iisus. Că cel ce se hrăneşte din dragoste se hrăneşte din Hristos, Dumnezeu Cel peste toate, o mărturiseşte Ioan zicând: „Dumnezeu este iubire” (*I Ioan* 4, 8). Deci cel ce vieţuieşte în dragoste rodeşte viaţă din Dumnezeu şi respiră în lumea aceasta aerul învierii din cele de aici. În acest văzduh se vor desfăta drepţii după înviere. Dragostea este hrana pe care Domnul a făgăduit în chip tainic Apostolilor că o vor mânca în

---

dragostea lui Dumnezeu e pomul vieţii din rai. De aceea Hristos e Mântuitorul, ca pomul acestei vieţi noi şi veşnice.

[487] Bucuria, dragostea şi viaţa adevărată sunt una. Ele sunt Dumnezeu, Persoana sau comuniunea de Persoane infinite în iubire şi în viaţă. Nu e bucurie afară de dragoste. Şi dragostea e numai între persoane. Şi în mod deplin ea ne vine din Persoana dumnezeiască. Persoana dumnezeiască intrată prin întrupare în planul accesibil nouă e pomul din care primim rodul vieţii netrecătoare.

[488] Fructul din pomul vieţii se poate numi şi pâinea cerească, pâinea nemuririi. Ambele arată pe Hristos, din a Cărui viaţă şi iubire netrecătoare primim viaţa nemuritoare, pentru că iubirea Lui e nesecată şi de această iubire nu ne săturăm în veci.

[489] De remarcat: Cel ce se hrăneşte cu dragostea dumnezeiască este nemuritor, pentru că niciodată nu se satură de dragoste şi el se hrăneşte din iubirea infinită personală a lui Dumnezeu. La această dragoste trebuie să ne gândim şi când ne împărtăşim în Euharistie cu Hristos.

Împărăţia Lui. Căci ce este: „Mâncaţi şi beţi la masa Împărăţiei” (cf. *Luca* 22, 30) decât dragostea? Pentru că dragostea e în stare să hrănească pe om în locul mâncării şi băuturii. „Acesta este vinul care veseleşte inima omului” (cf. *Psalmii* 103, 16). Fericit cel ce bea din vinul acesta. Din acesta au băut desfrânaţii şi s-au ruşinat; şi păcătoşii, şi au părăsit căile patimilor; şi beţivii, şi s-au făcut postitori[490]; şi bogaţii, şi au dorit sărăcia; şi cei ce flămânzesc, şi s-au îmbogăţit cu nădejdea; şi bolnavii, şi s-au făcut puternici; şi cei neînvăţaţi, şi s-au înţelepţit[491].

Dar precum nu e cu putinţă a trece marea cea mare fără vapor şi corabie, aşa nu poate trece cineva spre dragoste, fără frică. Marea cea rău mirositoare, aşezată între noi şi raiul înţelegător, n-o putem străbate decât prin corabia pocăinţei, mânată de vâslaşii fricii. Dacă vâslaşii aceştia ai fricii nu cârmuiesc corabia pocăinţei, prin care străbatem marea lumii acesteia spre Dumnezeu, ne înecăm în marea cea rău mirositoare. Pocăinţa este corabia; frica este cârmaciul ei; dragostea este limanul dumnezeiesc. Deci frica ne aşază în corabia pocăinţei şi ne trece peste marea vieţii celei rău mirositoare şi ne conduce spre limanul dumnezeiesc, care este dragostea, la care străbat toţi cei ce se ostenesc, toţi cei împovăraţi de pocăinţă. Şi când am ajuns la iubire, am ajuns la Dumnezeu. Şi calea noastră s-a săvârşit şi am trecut la ostrovul ce se află dincolo de lume, unde e Tatăl şi Fiul şi Sfântul Duh. Lui fie slava şi stăpânirea! Şi pe noi să ne facă vrednici de slava, de iubirea şi de frica Lui! Amin.

CUVÂNTUL LXXIII

Care cuprinde sfaturi pline de folos, pe care le-a grăit cu iubire celor ce l-au ascultat pe el cu smerenie

Nu există gând bun, care să nu se ivească în inimă venind din harul lui Dumnezeu. Şi nu e gând viclean să se apropie de suflet, fără numai spre încercare şi ispită. Omul care a ajuns să-şi cunoască măsura neputinţei lui a ajuns la desăvârşirea smereniei. Cea care călăuzeşte darurile spre om este inima ce se mişcă spre mulţumire neîncetată[492].

---

[490] Cel ce bea vinul şi mănâncă pâinea dragostei curate nu mai iubeşte vinul şi mâncărurile trupeşti. Vinul acela e mai dulce şi mai întăritor decât vinul trupului şi pâinea cerească e mai hrănitoare decât orice mâncare trupească.

[491] Dragostea dă nu numai bucurie, ci şi înţelegere, cunoaştere a celui iubit, celui iubitor. Cine bea din vinul acestei iubiri, sau mănâncă pâinea ei de viaţă făcătoare, nu mai simte trebuinţa mâncării, plăcerii, avuţiei din lumea aceasta. Toate pălesc faţă de dulceaţa lor.

[492] Numai mulţumirea deschide inima darurilor ce ne vin; şi numai în ea se

Cel ce călăuzeşte ispita spre suflet este gândul cârtitor, ce se mişcă mereu în inimă. Toate neputinţele oamenilor le poartă Dumnezeu, dar pe omul care cârteşte mereu nu-l rabdă fără să-l certe spre povăţuire[493]. În astfel de gânduri se află sufletul străin de orice lumină a cunoştinţei. Gura ce mulţumeşte pururea primeşte binecuvântarea de la Dumnezeu; şi în inima ce petrece în mulţumire se iveşte harul. Înaintea harului păşeşte smerenia[494], şi înaintea certării povăţuitoare, păşeşte închipuirea de sine. Cel mândru este lăsat să cadă în hulă; şi cel ce se trufeşte pentru virtutea cu fapta e lăsat să cadă în curvie. Iar cel ce se trufeşte cu înţelepciunea lui e lăsat să cadă în cursele întunecoase ale neştiinţei.

Omul înstrăinat de orice pomenire a lui Dumnezeu poartă în inima sa pizma împotriva aproapelui, gândindu-se răutăcios la el. Cel ce, în pomenirea lui Dumnezeu, cinsteşte pe tot omul, află ajutor de la tot omul prin voinţa lui Dumnezeu cea ascunsă. Cel ce apără pe cel nedreptăţit Îl are pe Dumnezeu luptând pentru sine. Cel ce dăruieşte braţul spre ajutorul aproapelui primeşte braţul lui Dumnezeu în ajutorul său. Cel ce osândeşte pe fratele său, întru răutatea sa, Îl află pe Dumnezeu pârâş al său[495]. Cel ce îndreptăţeşte pe fratele său în ascunsul său, se tămăduieşte de răutatea sa; şi cel ce osândeşte pe fratele său într-o adunare, îşi măreşte rănile sale. Cel ce-l apără pe fratele său în ascuns îşi face arătată tăria dragostei sale; şi cel ce-l ruşinează pe el în ochii altora îşi arată mărimea pizmei sale. Prietenul ce mustră în ascuns este un doctor înţelept; iar cel ce vrea să-l vindece în ochii multora, de fapt îl osândeşte. Iertarea a toată greşeala este semnul milei şi al dragostei, iar osândirea greşelilor este semnul cugetului viclean. Cel ce face certarea spre sănătate ceartă din dragoste, iar cel ce caută răzbunarea e gol de dragoste. Dumnezeu ceartă din dragoste, nu ca să se răzbune, – să nu fie –, ci voieşte să se vindece chipul Lui şi nu ţine mânia lung timp. Acest fel de dragoste urmăreşte îndreptarea şi el nu se abate cu patimă spre răzbunare. Dreptul înţelept este asemenea lui Dumnezeu, căci nu pedepseşte nicidecum pe om, răzbunându-se, întru răutatea lui, ci ca omul să se îndrepte sau ca alţii să se înfricoşeze. Iar certarea care nu se aseamănă acesteia nu e spre povăţuire. Cel ce face binele pentru răsplată

---

arată că omul îşi dă seama de mărimea lor, deci că se ştie folosi de ele cu adevărat.

[493] Cârtitorului, nemulţumitorului, i se ia darul, ca să-şi dea seama că-l lipseşte, că nu are prin el însuşi ceea ce-i trebuie.

[494] Dacă harul vine unde se aduce mulţumită pentru el, înaintea lui apare smerenia, sau conştiinţa trebuinţei de el.

[495] Pentru că toţi sunt copiii lui Dumnezeu.

se schimbă degrabă, iar cel ce în puterea cunoştinţei sale se minunează prin contemplare (vedere), de cunoştinţa aflătoare în Dumnezeu, deşi iese atunci din trup, nu se înalţă în cugetul lui, nici nu se abate vreodată de la virtutea lui.

Cel ce-şi luminează cugetarea ca să o facă vrednică de răsplata lui Dumnezeu a ajuns la adâncul smeritei cugetări cu sufletul şi cu trupul. Înainte de a se apropia cineva de cunoştinţă, urcă şi coboară în vieţuirea lui; dar când se apropie de cunoştinţă se înalţă întreg. Dar oricât se înalţă, urcuşul cunoştinţei lui nu se sfârşeşte până ce nu va veni acel veac al slavei când va lua bogăţia lui. Căci cu cât se desăvârşeşte omul în Dumnezeu, cu atât umblă mai mult pe urmele Lui. În veacul cel de acum Dumnezeu Îşi arată faţa Lui, dar nu cum este, căci oricât se înalţă drepţii în vederea Lui, privesc chipul Lui ca în oglindă. Dar acolo, văd arătarea adevărului[496].

Focul aprins în vreascuri uscate anevoie se stinge. La fel, pârjolul căldurii lui Dumnezeu, ce vine şi se aprinde în inima celui ce s-a lepădat de lume, nu se mai stinge şi e mai aprig decât focul[497]. Când puterea vinului pătrunde în mădulare, mintea uită de chipul tuturor. La fel, când pomenirea lui Dumnezeu pune stăpânire pe întinderea sufletului, pierde din inimă amintirea tuturor celor văzute[498].

Cugetarea care a aflat înţelepciunea Duhului e ca un om ce a aflat o corabie în mare, în care, urcându-se, trece din marea lumii acesteia şi ajunge la ostrovul veacului viitor. Aşa este simţirea veacului viitor în lumea aceasta, ca un ostrov mic în mare; şi cel ce se apropie de el nu se mai osteneşte în valurile nălucirilor veacului acestuia.

Negustorul, când şi-a isprăvit negustoria lui, se grăbeşte să se întoarcă la casa lui. Călugărul, cât mai are nevoie de fapte, se întristează la gândul despărţirii de trup. Dar când simte în sufletul său că a răscumpărat tot timpul şi a luat arvuna sa, doreşte veacul viitor.

---

[496] „Aici vedem ca prin oglindă” (1 *Corinteni* 13, 12), pentru că nu ne putem desprinde de chipurile lumii, sau chiar de chipul nostru interior (de simţirile noastre), care se resimte de trup, ca să-L vedem pe Dumnezeu în El Însuşi. De aceea înaintăm fără sfârşit la tot mai adevărată vedere a Lui prin chipurile create, tot mai spiritualizate, tot mai transparente. În veacul viitor, însă, toate chipurile vor fi desăvârşit copleşite de spiritualitatea personală a lui Dumnezeu, precum şi sufletul nostru va fi într-un trup tot mai spiritualizat, tot mai străbătut de Dumnezeu. Încât prin noi Se va vedea Dumnezeu Însuşi pe Sine Însuşi.

[497] Trupul nostru subţiat în sucurile lui e ca vreascul uscat. El simte mult mai intens focul dumnezeiesc.

[498] Pomenirea lui Dumnezeu îmbată ca un vin mintea noastră când e însoţită de iubirea Lui.

Negustorul, cât se află pe mare, poartă frica în mădularele sale, ca nu cumva să se răscolească valurile şi să se scufunde nădejdea lucrării sale. Călugărul, cât este în lume, e stăpânit de frică în vieţuirea sa, ca nu cumva să se pornească furtuna împotriva lui şi să se piardă lucrul lui cel adunat din tinereţe şi până la bătrâneţe. Negustorul stă cu ochii aţintiţi spre uscat şi călugărul spre ceasul morţii.

Corăbierul priveşte spre stele când străbate prin mijlocul mării şi-şi îndreaptă corabia după stele, până ce ajunge la liman. Călugărul caută spre rugăciune, pentru că aceasta îl călăuzeşte pe el şi îi îndreaptă călătoria lui spre limanul spre care se mişcă vieţuirea lui în rugăciunea de fiecare ceas. Corăbierul priveşte spre ostrovul lângă care va lega corabia sa şi de unde îşi va lua cele de trebuinţă şi se va îndrepta iarăşi spre alt ostrov[499]. Aşa este şi călătoria călugărului cât timp este în viaţa aceasta. El trece de la ostrov la ostrov, sau de la cunoştinţă la cunoştinţă, şi înaintează prin schimbarea ostroavelor, sau a cunoştinţelor, până va ieşi din mare şi călătoria sa va ajunge la cetatea cea adevărată din care cei ce o locuiesc nu mai pleacă iarăşi la altă negustorie, ci fiecare se odihneşte în bogăţia lui[500]. Ferice de cel a cărui negustorie nu s-a amestecat cu lumea aceasta deşartă, înlăuntrul acestei mări mari; fericit este cel a cărui corabie nu s-a sfărâmat, ci va ajunge cu bucurie la liman.

Înotătorul se scufundă gol în mare până ce află mărgăritarul. Călugărul înţelept trece gol prin viaţă până ce află în sine mărgăritarul, care este Iisus Hristos. Şi când Îl află pe El, nu mai vrea să câştige nimic din cele ce există. Mărgăritarul se păzeşte în vistierie; hrana călugărului se păstrează în lăuntrul liniştii. Fecioara se vatămă în adunări şi în mulţimi de oameni, şi cugetarea călugărului, în întâlnirile cu mai mulţi. Pasărea aleargă din orice loc spre cuibul ei pentru a naşte pui; călugărul cu dreaptă socoteală (cu discernământ) se grăbeşte spre sălaşul lui spre a produce în sine rodul vieţii. Şarpele, când i s-a sfărâmat tot trupul, îşi păzeşte capul; călugărul îşi păzeşte în toată vremea credinţa lui, care este începutul vieţii lui. Norul acoperă soarele; cuvintele multe acoperă sufletul care a început să se lumineze în vederea (contemplarea)

---

[499] Sunt „epectazele” Sfântului Grigorie de Nyssa. Orice treaptă sau înălţime atinsă deschide perspectiva spre altă înălţime. Ostroavele sunt stări de odihnă în Dumnezeu, care întrerup lupta cu furtuna patimilor şi a necazurilor, scurte pregustări ale odihnei definitive în Dumnezeu, anticipând viaţa viitoare.

[500] Se respinge teoria origenistă, sau teozofia şi antropozofia, despre noi încarnări, noi căderi ale sufletelor în alte trupuri, din plictiseala odihnei în Dumnezeu. Dumnezeu e un ocean de înţelesuri şi de iubire niciodată deplin cuprinse, în care nimeni nu se plictiseşte şi care nu are o margine peste care să se poată trece.

rugăciunii.

Pasărea numită „erodiu” se veseleşte şi se bucură, după cuvântul înţelepţilor, când se desparte de lume şi pleacă în loc pustiu şi locuieşte acolo. Aşa şi sufletul călugărului primeşte bucuria cerească când se depărtează de oameni şi pleacă să locuiască în locul liniştirii şi aşteaptă acolo vremea morţii. S-a spus despre pasărea numită „sirin”, că oricine aude cântecul glasului ei e robit aşa de mult ca să-i urmeze în călătoria prin pustie, că, de dulceaţa acestui cântec, uită până şi de viaţa sa, şi cade şi moare. Cu aceasta se aseamănă şi ceea ce se întâmplă sufletului. Căci când răsună în el dulceaţa cerească a cântării cuvintelor lui Dumnezeu ce se întipăresc în simţirea minţii, porneşte întreg pe urma ei în aşa fel, că uită de viaţa aceasta trupească şi trupul se lipseşte de poftele lui şi se înalţă din viaţa aceasta spre Dumnezeu.

Copacul, de nu-şi leapădă întâi frunzele lui de mai înainte, nu scoate frunze noi. Călugărul, până nu aruncă din inima lui amintirile de mai înainte ale sale, nu scoate roade noi în Iisus Hristos.

Ploaia îngraşă roadele pământului şi grija de Dumnezeu, roadele sufletului. Scoica, din care se alcătuieşte mărgăritarul, zideşte în sine, precum se zice, un fel de scânteie din fulger, şi din aer primeşte materia, iar până atunci e o coajă goală; inima călugărului, până ce nu primeşte conţinutul ceresc în înţelegere, are o lucrare goală şi nu naşte în lăuntrul scoicii sale rodul mângâierii.

Câinele ce-şi linge nările bea din sângele său şi nu cunoaşte vătămarea ce-i vine din dulceaţa sângelui său; călugărul ce se apleacă să bea din slava deşartă bea în acelaşi timp din viaţa sa şi nu simte vătămarea ce-i vine din dulceaţa de care se bucură pentru o clipă. Slava lumească este o piatră acoperită de valurile mării, de care nu ştie corăbierul până ce nu se izbeşte corabia de ea, cu temelia ei, umplându-se de apă. Aşa face slava deşartă cu omul, până ce nu-l scufundă şi nu-l pierde. Părinţii au spus despre ea, că în sufletul stăpânit de slava deşartă se întorc iarăşi patimile odată biruite şi scoase din el. Un nor mic acoperă discul soarelui şi soarele după trecerea norului e foarte fierbinte. Puţină trândăvie acoperă sufletul, dar bucuria de după aceea e mare.

Să nu te apropii de cuvintele tainelor din dumnezeiasca Scriptură fără ajutorul lui Dumnezeu, primit prin rugăciune şi cerere, ci spune: „Doamne, dă-mi să primesc simţirea puterii celei din ele” (Rugăciunea citirii). Socoteşte că cheia înţelesurilor adevărate din dumnezeieştile Scripturi e rugăciunea. Când voieşti să te apropii de Dumnezeu cu inima ta, arată mai întâi dorinţa ta prin ostenelile trupeşti. Din acestea este începutul vieţuirii. Căci mult se apropie inima de Dumnezeu în lipsa celor de trebuinţă, în mulţumirea cu un singur fel de mâncare; şi ea urmează faptelor. Căci şi Domnul a făcut din aceasta temelia desăvârşirii.

Socoteşte nelucrarea ca începutul întunecării sufletului[501]. Iar taifasurile socoteşte-le întuneric peste întuneric. Şi lucrul al doilea socoteşte-l pricină al celui dintâi. Căci dacă chiar cuvintele de folos, când se întrebuinţează fără măsură, pricinuiesc întunecime, cu cât mai mult cele deşarte? Sufletul se sărăceşte prin multa vorbire, chiar dacă ea s-ar face în frica de Dumnezeu. Deci întunecimea sufletului vine din neorânduiala vieţuirii.

Măsura şi hotarul în vieţuire luminează cugetarea şi alungă zăpăceala[502]. Zăpăceala cugetării din neorânduială pricinuieşte sufletului întunecime. Şi întunecimea, tulburare. Pacea vine din buna rânduială şi lumina se naşte în suflet din pace. Căci din pace răsare văzduhul cel curat în cugetare[503]. Şi pe măsură ce inima se apropie de înţelepciunea Duhului prin înstrăinarea de lume, primeşte bucuria de la Dumnezeu şi simte în suflet puterea de a deosebi înţelepciunea Duhului de înţelepciunea lumii. Căci în înţelepciunea Duhului tăcerea stăpâneşte în suflet; iar în înţelepciunea lumească se află izvorul împrăştierii. Şi după aflarea primei înţelepciuni sufletul ţi se umple de multă smerită cugetare şi bunătate şi de pacea care împărăteşte peste toate gândurile tale. Ca urmare şi mădularele toate se opresc şi se liniştesc din tulburarea şi din neastâmpărarea lor. Iar după aflarea celei de a doua înţelepciuni câştigi mândria în cugetul tău şi schimbări de gânduri de negrăit şi tulburarea minţii şi neruşinarea simţurilor şi îngâmfare[504]. Să nu socoteşti că omul legat de cele trupeşti va avea îndrăznire în rugăciunea lui înaintea lui Dumnezeu. Sufletul zgârcit e lipsit de înţelepciune, iar sufletul milostiv

---

[501] E de remarcat observaţia Sfântului Isaac că trândăvia e început de întuneric şi, deci, că faptele sunt început de lumină. Cine face binele se luminează de bunătate, trăieşte în orizontul luminos al comuniunii şi luminează raţiunile lucrurilor.

[502] Măsura şi hotarul au totuşi în afundul lor calea veşnicei noutăţi. Dar lipsa de măsură pune accentul pe o singură putere a sufletului şi le slăbeşte pe celelalte.

[503] Văzduhul curat lasă să se vadă soarele şi lumina lui. Iar văzduhul curat e sufletul lipsit de tulburare, de furtună, cel stăpânit de pace. Pacea minţii e văzduhul curat între ea şi Soarele Hristos. Nimic nu se interpune între ea şi Hristos. Ea se poate concentra întreagă spre Hristos. Nu e oprită de nimic în această aţintire permanentă spre Hristos, în cugetarea la El, în pătrunderea în El prin cugetare şi simţire.

[504] Pacea minţii, ca văzduh curat prin care Se vede Soarele Hristos, e unită şi cu înţelepciunea adusă de Duhul, care nu lasă mintea să umble după tot felul de gânduri fără importanţă, din care unele sunt chiar urâte, încât e ruşine a le şi grăi. Acest om nu mai are nici liniştea şi îndrăzneala rugăciunii către Dumnezeu.

va fi înţelepţit de Dumnezeu.

Precum untul de lemn hrăneşte lumina candelei, aşa milostenia hrăneşte cunoştinţa în suflet[505]. Cheia inimii spre darurile dumnezeieşti s-a dat iubirii faţă de aproapele; şi în măsura dezlegării inimii de legăturile trupului, se deschide înaintea ei uşa cunoştinţei. Primirea înţelegerii înseamnă trecerea sufletului de la o lume la altă lume[506]. Ce frumoasă şi vrednică de laudă este iubirea aproapelui, când grija ei nu ne desface de iubirea de Dumnezeu! Ce dulce este întâlnirea cu fraţii noştri duhovniceşti, când putem păzi împreună cu ea şi pe cea cu Dumnezeu! Deci bine este să ne îngrijim şi de aceştia, până unde îngăduie cuviinţa. Iar aceasta înseamnă a nu cădea, pe motivul acestora, din lucrarea şi vieţuirea ascunsă şi din vorbirea neîncetată cu Dumnezeu[507]. Căci tulburarea celei de a doua lucrări vine din felul de a fi al celei dintâi. Nu e mintea în stare de amândouă convorbirile.

Vederea celor din lume pricinuieşte tulburare sufletului care s-a lepădat de ei pentru lucrul lui Dumnezeu. Vorbirea continuă cu fraţii duhovniceşti ne vatămă. Cât despre mireni, ne vatămă chiar şi numai vederea lor din afară. Cele întâmpinate de simţuri nu opresc făptuirea trupească[508]. Dar cel ce voieşte să culeagă, din partea cugetului, bucuria prin lucrarea celor ascunse suferă tulburare în odihna inimii lui chiar şi din sunetul glasurilor, fără privire. Moartea cea dinăuntru (faţă de lume) nu se înfăptuieşte fără nelucrarea simţurilor, iar vieţuirea trupească doreşte trezirea simţurilor, iar vieţuirea sufletească, trezirea inimii.

Precum, în planul firii, sufletul e mai mare decât trupul, aşa lucrarea sufletului e mai mare decât cea a trupului. Şi precum la început alcătuirea trupului a premers insuflării, aşa şi faptele trupeşti premerg lucrării sufletului. Şi e o mare putere în mica faptă bună ce stăruie

---

[505] Pentru că milostenia hrăneşte iubirea şi în iubire e cunoaşterea celuilalt, pentru că ţi se deschide. Dar când reuşeşti să-l faci pe celălalt să ţi se deschidă, reuşeşti să-L faci şi pe Dumnezeu. Sau prin celălalt, deschis ţie, vezi pe Dumnezeu.

[506] Cheia înţelegerii e trecerea de la lumea obiectelor la lumea subiectelor şi, deci, şi a Subiectului dumnezeiesc. Cunoaşterea celor materiale nu înseamnă propriu-zis „înţelegere”. „Înţelegerea” e cea care are loc între oameni, ca subiecte, şi deci şi între om şi Dumnezeu.

[507] Iubirea de oameni e ţinută curată prin iubirea de Dumnezeu. Semenul capătă în ochii mei, când e văzut în Dumnezeu, o sfinţenie de taină. Căci iubirea lui e însoţită de iubirea de Dumnezeu. Când cădem de la curăţie şi de la statornicie în iubirea aproapelui, nu mai putem iubi curat şi statornic nici pe Dumnezeu. Şi invers. În acest caz, mintea nu e în stare de niciuna dintre aceste iubiri în curăţie şi durată.

[508] Faptele bune prin trup.

mereu. Căci picătura lină care stăruie găureşte piatra tare.

Când se apropie învierea omului duhovnicesc în tine, se trezeşte în tine moartea faţă de toate şi în sufletul tău cel neasemenea zidirii se încălzeşte bucuria; şi gândurile tale se închid în lăuntrul tău, în dulceaţa aflătoare în inima ta[509]. Dar când lumea va învia în tine, împrăştierea cugetării ţi se va înmulţi, împreună cu cugetul mărunt şi nestatornic. Iar lume numesc patimile, pe care le zămisleşte împrăştierea. Şi când acestea se vor naşte şi se vor desăvârşi, se prefac în păcate şi omoară pe om. Precum nu se nasc copii fără mamă, aşa nu se nasc patimile fără împrăştierea cugetării şi nici păcatul împlinit, fără convorbirea cu patimile.

Când se înmulţeşte răbdarea în sufletele noastre, e semn că am primit în ascuns harul mângâierii. Tăria răbdării e mai mare ca gândurile de bucurie ce se ivesc în inimă. Viaţa în Dumnezeu e moartea simţurilor. Când vieţuieşte inima, mor simţurile. Iar învierea simţurilor este moartea inimii. Şi când acestea învie, e semn că a murit inima pentru Dumnezeu. Din virtuţile ce se săvârşesc între oameni conştiinţa nu primeşte îndreptarea[510].

Virtutea pe care o face cineva pentru altul nu poate curăţa sufletul. Căci se socoteşte ca o faptă pentru plată înaintea lui Dumnezeu[511]. Dar cea pe care o face omul în sine se socoteşte ca virtute desăvârşită şi le desăvârşeşte pe amândouă: se socoteşte şi spre răsplată şi aduce şi curăţia. De aceea, desparte-te de cea dintâi şi urmăreşte pe cea de a doua. Căci părăsirea celei dintâi fără îngrijirea de cea de a doua este o cădere vădită de la Dumnezeu. Iar a doua umple şi locul celei dintâi[512].

Tihna şi nelucrarea înseamnă pieirea sufletului şi ele pot să vatăme mai mult decât dracii. Când sileşti trupul neputincios la fapte

---

[509] Moartea faţă de toate cele ale lumii şi chiar moartea omului vechi nu e o nesimţire nirvanică, ci o bucurie şi o dulceaţă lăuntrică, ce întrec orice bucurie şi dulceaţă lumească şi se hrănesc din înţelesurile adânci şi mai presus de înţeles şi curate ale gândurilor tuturor, care şi-au descoperit rădăcinile lor luminoase, prin inima curată, în Dumnezeu.

[510] E vorba de virtuţile prin care îşi fac oamenii plăcere sau îşi servesc reciproc interesele, fără să se gândească la Dumnezeu. Sunt fapte bune trecătoare şi de suprafaţă, fără zidirea statornică a omului prin virtuţi statornice.

[511] Aici se respinge teoria meritelor pentru fapte. Faptele cu adevărat bune sunt cele ce se fac din dragoste, nu pentru plată.

[512] Aducând curăţia, aduce şi răsplata. Sau curăţia însăşi este răsplata adevărată. Iar curăţia e preocuparea exclusivă de Dumnezeu pentru El Însuşi. Ultimul fel de virtute ţine locul şi celui dintâi. Dar nu şi invers. Însă e şi mai rău când nu se urmăreşte nici primul fel de virtute.

peste puterea lui, aduni în sufletul tău întuneric peste întuneric şi-i pricinuieşti mai degrabă tulburare. Iar trupul viguros de-l predai tihnei şi nelucrării, desăvârşeşte toată răutatea în sufletul ce locuieşte în el, şi chiar de doreşte cineva mult binele, după puţin timp scoate din sine şi gândul binelui pe care-l avea. Când sufletul e beat de bucuria nădejdii lui şi de veselia pentru Dumnezeu, trupul nu mai simte necazurile chiar de e slab. Căci deşi poartă o povară îndoită nu slăbeşte, ci se bucură împreună cu sufletul de desfătarea lui, căci sufletul conlucrează cu el chiar dacă e slab. Aceasta i se întâmplă când sufletul intră la bucuria Duhului.

De-ţi păzeşti, frate, limba ta, ţi s-a dat de la Dumnezeu harul străpungerii inimii, ca să vezi prin ea sufletul tău. Şi prin ea intri în bucuria Duhului. Iar de te biruieşte limba ta, crede în ceea ce îţi spun, că niciodată nu vei scăpa de întunecime. Căci de ai inima curată, ai şi gura curată, cum a spus Fericitul Ioan.

Când voieşti să îndemni pe cineva la bine, odihneşte-l întâi trupeşte şi cinsteşte-l cu cuvinte de iubire. Pentru că nimic nu-l înduplecă pe om la cuviinţă şi nu-l face să treacă de la cele rele la cele bune, ca bunătăţile trupeşti şi ca cinstea pe care o vede din partea ta. Cu cât intră cineva mai mult în lupta pentru Dumnezeu, cu atât îndrăzneşte mai mult inima lui în rugăciunea lui. Şi cu cât e atras omul de mai multe, cu atât mai mult se lipseşte de ajutorul lui Dumnezeu. Nu te întrista de pornirile trupului. Pentru că Dumnezeu le va lua de la tine cu desăvârşire. Nu te teme de moarte. Pentru că Dumnezeu a pregătit lucrurile ca să te ridici mai presus de ea. Lui fie slava şi stăpânirea în vecii vecilor! Amin.

CUVÂNTUL LXXIV

Despre pilda şi asemănarea cuprinse în înţelesul Duminicii şi sâmbetei

Duminica este taina cunoaşterii adevărului care nu se primeşte împreună cu trupul şi cu sângele, căci e mai presus de cugetare[513]. În veacul acesta nu avem ziua a opta, nici Sâmbăta adevărată[514]. Căci cel ce a spus că Dumnezeu S-a odihnit în ziua a şaptea (Facerea 2, 2) a arătat oprirea drumului vieţii acesteia[515]. Căci mormântul este pentru trup şi

---

[513] Duminica s-a cunoscut deplin în Hristos cel înviat, ca adevărul suprem şi ca ţinta noastră finală. Adevărul acesta nu se primeşte cu trupul şi cu sângele nostru de acum şi de aceea e mai presus de cugetarea care porneşte de la ele.

[514] Mileniul nu se poate instala în chipul actual al lumii; odihna şi fericirea eternă vor lua loc numai în veacul viitor.

[515] Odihna lui Dumnezeu în ziua a şaptea arată că lumea aceasta nu e fără

este din lume. Şase zile s-au dat pentru plugăria vieţii şi ele se desăvârşesc prin păzirea poruncilor. A şaptea le întregeşte în mormânt. Şi a opta, prin ieşirea din el.

Precum cei ce s-au învrednicit primesc aici tainele Duminicii în chipul pildei, dar nu ziua însăşi în chip trupesc, aşa şi cei ce se nevoiesc primesc aici tainele sâmbetei în chipul pildei, dar nu însăşi sâmbăta întru adevăr, care este încetarea a tot ce întristează şi odihna de toate cele ce tulbură[516]. Căci Dumnezeu ne-a dat taina, dar nu lucrarea adevărată în vieţuirea de aici.

Sâmbăta adevărată şi neasemănată este mormântul, care arată ce înseamnă desăvârşita încetare a necazurilor şi patimilor şi a plugăriei ce se împotriveşte acestora. În el se odihneşte (sabatizează) toată firea omenească, adică şi sufletul, şi trupul. Dumnezeu a orânduit în şase zile fiinţa lumii acesteia şi a alcătuit stihiile şi a dat existenţă mişcării lor necontenite spre slujire. Şi ele nu se vor opri din drumul lor înainte de desfacere. Şi din puterea acestora, adică din stihiile cele dintâi făcute, s-au alcătuit trupurile noastre. Dar nici acelora nu le-a dat oprire din mişcarea lor, nici trupurilor noastre făcute din ele nu le-a dat să se oprească din lucrarea pământului (din plugăria lor)[517].

Iar ca hotar al încetării ei în noi a pus clipa în care se va înfăptui înrudirea stării lor din urmă cu starea dintâi, care este desfacerea vieţii[518]. Aşa s-a spus lui Adam: „Întru sudoarea feţei tale vei mânca

---

sfârşit.

[516] Aici avem numai din când în când câte o încetare a lucrării, pentru combaterea patimilor şi a necazurilor, dar nu încetarea cu totul a ei. Deci aici avem numai o anticipare în chip a eliberării de acelea. La fel, nu primim aici decât din când în când câte o scurtă trăire în Dumnezeu, sau Duminica în chip, dar nu încă Duminica adevărată şi veşnică, sau comuniunea nemicşorată cu Hristos cel înviat.

[517] E aceeaşi învăţătură despre rostul mişcării, ca ducându-ne spre Dumnezeu şi ca fiind dată de Dumnezeu, contrar origenismului, cum e şi la Sfântul Maxim Mărturisitorul (Ambigua). Deci mişcarea stihiilor nu se va opri aici înainte de desfacerea lor. Nu vom avea aici odihna de mişcare, sau Sâmbăta (mileniul odihnei), cât timp există chipul acesta al lumii. El e făcut pentru a ne mişca şi noi spre desăvârşire, cum se mişcă stihiile din care e alcătuit trupul, şi care în mişcarea lor provoacă în noi şi ispitele spre păcat. Omul trebuie să lucreze pământul trupului, cel ce rodeşte spini, ca să-l ducă spre desăvârşire, cât e în forma actuală. Lucrarea aceasta nu încetează cât timp există trupul în chipul acesta, cu stihiile netransfigurate, în mişcare.

[518] Lucrarea de cultivare a trupului (lupta cu patimile, răbdarea necazurilor) va înceta când trupul acesta va reveni la starea cea dintâi, adică la cea la care avea să ajungă dacă nu cădea. Dar la aceasta nu va ajunge decât după desfacerea

pâinea ta". Şi până când? „Până ce te vei întoarce în pământul din care ai fost luat, care îţi va odrăsli ţie spini şi mărăcini", care sunt tainele plugăriei acestei vieţi, atâta vreme cât durează. Dar din acea noapte, în care omul a asudat, Domnul a schimbat sudoarea care producea spini şi mărăcini, în sudoarea rugăciunii şi în plugăria dreptăţii[519].

Mai mult de cinci mii şi cinci sute de ani l-a lăsat pe Adam să trudească în ea. Pentru că până atunci nu era descoperită calea Sfinţilor, precum a zis dumnezeiescul Apostol *(Efeseni 5,* 5). Dar în zilele de pe urmă a venit şi a poruncit libertăţii să schimbe sudoarea cu sudoare. Deci n-a poruncit oprirea deplină, ci schimbarea. Căci a arătat iubirea de oameni faţă de noi, pentru răbdarea grelei noastre pătimiri legată de pământ. Deci de ne vom opri să asudăm în rugăciune, vom secera neapărat spini. Pentru că lipsa rugăciunii aduce plugăria pământului prin trup, care face să odrăslească din fire spini. Căci patimile sunt cu adevărat spini ce odrăslesc în noi din sămânţa aflată în trup. Cât timp purtăm chipul lui Adam, neapărat purtăm şi patimile lui. Căci e cu neputinţă ca pământul să înceteze să dea o odraslă potrivit firii lui. Iar aceasta este nepotul firii, ca pământul ieşit din trupurile noastre[520], după mărturia lui Dumnezeu: „Pământul din care ai fost luat" *(Facerea* 3, 9). Pământul naşte spini. Iar pământul cuvântător (raţional), patimile.

Dacă Domnul ne era de faţă în taină, în toate tipurile, în toate lucrările deosebite ale iconomiei Lui[521] şi până în ceasul al nouălea al Vinerii, nu S-a oprit din lucrarea şi osteneala Lui (ceea ce este taina

---

vieţii acesteia, adică la Duminica adevărată nu va ajunge decât după ce va veni Sâmbăta adevărată.

[519] Lucrarea virtuţilor. Până la Domnul Hristos sudoarea noastră nu prea reuşea să oprească odrăslirea patimilor. Asudam mai mult în slujba lor. În Domnul a reuşit, în El reuşim şi noi. Dar necazurile rămân. Ele sunt necesare ca sudoarea pentru dobândirea reală a virtuţilor, se spune mai departe. Domnul n-a oprit sudoarea, ci i-a schimbat modul şi efectul. Acum asudăm în răbdare şi rugăciune. Spinii sunt opriţi prin acestea să odrăslească, dar numai dacă rugăciunea se face continuu ca o altă mişcare, ca o altă osteneală. Mişcarea în general nu încetează, deci, nici după Hristos.

[520] E vorba de patimi. Ele sunt nepoatele pământului, din care s-a alcătuit trupul ca fiul pământului. Lucrarea pământului sau a trupului înainte de Hristos producea din el mai mult patimile, sau nepoatele pământului. De la Hristos, prin rugăciune, se poate opri naşterea patimilor din pământul trupului.

[521] Prezenţa lui Hristos în tipurile legii vechi a fost afirmată de mulţi Părinţi anteriori. Ba chiar prezenţa Lui în tipurile diferite ale lucrării Lui mântuitoare. De exemplu Sfântul Chiril din Alexandria vorbeşte despre prezenţa lui Hristos ca jertfă în jertfele Vechiului Testament *(Închinare în duh şi adevăr).* Dar la Sfântul Isaac avem afirmarea generală a acestui fapt.

plugăriei din toată viaţa noastră), iar Sâmbăta S-a odihnit în mormânt, unde sunt cei ce zic că Sâmbăta, sau odihna de patimi, are loc chiar în viaţa aceasta?[522] (Iar despre Duminică sunt lucruri mari de spus).

Sâmbăta noastră este ziua înmormântării. Atunci se odihneşte (sabatizează) cu adevărat firea noastră. Deci ni se impune ca un lucru de trebuinţă să smulgem din ea spinii cât stă pământul în ea. Prin stăruirea noastră în plugărie, spinii se împuţinează din ea. Dar ea nu se curăţă deplin de ei[523]. Şi dacă aceasta este aşa, dacă prin lenevia pentru un timp, dacă printr-o mică negrijă, se înmulţesc spinii şi acoperă faţa pământului şi îneacă sământa ta şi se nimiceşte osteneala ta, trebuie să curăţăm pământul trupului în fiecare zi. Căci încetarea din această lucrare înmulţeşte spinii.

Fie ca să ne curăţăm de ei cu harul Celui de o fiinţă şi Unuia Născut Fiul lui Dumnezeu, Căruia se cuvine slava împreună cu Cel fără de început al Său Părinte şi cu de viaţă Făcătorul Duhul Său, în vecii vecilor! Amin.

CUVÂNTUL LXXV

Povestire despre unii Sfinţi şi unele cuvinte preacuvioase ale lor. Şi despre minunata lor vieţuire

Într-una dintre zile m-am dus la chilia unui frate sfânt şi, din pricina neputinţei, m-am întins într-un colţ, pentru ca să fiu îngrijit pentru Dumnezeu. Căci nu aveam unde eram pe nimeni cunoscut. Şi vedeam pe acest frate sculându-se noaptea înainte de vreme şi având obiceiul de a se apuca de pravilă înaintea fraţilor. După ce psalmodia multe stihuri, deodată, în timp ce făcea aceasta, lăsa pravila şi cădea pe faţă şi-şi lovea capul de pământ de o sută sau de şi mai multe ori, cu căldura ce se aprindea în inima lui prin har. Şi după aceea se ridica şi săruta crucea Stăpânului şi se închina din nou şi săruta crucea şi iarăşi se

---

[522] Se vede că în vremea Sfântului Isaac se prelungeau încă aderenţii milenarismului din primele secole creştine. Dar el se referă, poate, şi, în general, la toţi cei ce spun că omul poate ajunge încă în cursul vieţii pământeşti la o deplină eliberare de ispitele patimilor. Cei ce susţin azi mileniul de la sfârşit sunt consecvenţi cu ei înşişi când susţin că ajung individual chiar de pe acum la o lipsă totală de păcat.

[523] Dar din faptul că nu putem ajunge pe pământ la o totală nepăcătuire, nu trebuie trasă concluzia contrară (protestantă) că nu putem face nimic pentru împuţinarea păcatelor. Patimile rămân ca posibilităţi şi, deci, şi ispitele cât suntem pe pământ, oricât le-am veşteji. De aceea, mereu trebuie să stăm de veghe şi să ne ostenim tot mai mult pentru slăbirea lor. Aceştia sunt Sfinţii.

arunca pe faţă. Şi ţinea acest obicei, încât nu puteam să cuprind într-un număr mulţimea îngenuncherilor lui. Căci cine ar fi putut număra mătăniile fratelui aceluia, pe care le făcea în fiecare noapte? Că săruta crucea de douăzeci de ori cu frică şi cu căldură, cu dragoste amestecată cu evlavie şi iarăşi începea să psalmodieze stihuri. Şi, câteodată, de multa aprindere a gândurilor ce-l ardeau cu căldura lor, încât nu mai putea să suporte arderea acelei flăcări, striga biruit de bucurie. Căci nu mai putea să se stăpânească. Văzându-l eu, mă minunam mult de harul fratelui aceluia şi de nevoinţa lui şi de trezvia ce o avea la lucrul lui Dumnezeu.

Iar dimineaţa, după ceasul întâi, când şedea la citire, se făcea asemenea unui om robit şi la fiecare cap pe care-l citea cădea de multe ori pe faţă şi la multe stihuri îşi înălţa mâinile spre cer şi preamărea pe Dumnezeu.

Vârsta lui era de patruzeci de ani. Mâncarea era puţină şi foarte uscată. Şi pentru că îşi silea trupul peste măsură şi putere, arăta ca o umbră, încât mi se făcea milă de slăbiciunea feţei lui; că din multa nemâncare se istovise şi nu mai era nici de două degete măsura ei. De multe ori îi ziceam: „Ai milă de tine, frate, în nevoinţa ta, şi de vieţuirea aceasta bună, pe care ai câştigat-o, ca să nu-ţi tulburi şi întrerupi petrecerea aceasta, care s-a făcut asemenea unui lanţ duhovnicesc. Să nu te pierzi pentru dorinţa unui mic adaos şi să te opreşti din drumul întreg. Mănâncă cu măsură, ca să nu ajungi să mănânci totdeauna şi nu-ţi întinde piciorul peste putere, ca să nu te opreşti cu totul”.

Şi era milostiv şi foarte sfios, miluind cu faţă veselă; era curat cu firea, gata de mângâiere, înţelept după Dumnezeu şi iubit de toţi pentru curăţia şi veselia lui. Lucra împreună cu fraţii când aceştia aveau nevoie de el, de multe ori trei zile şi patru, şi venea la chilie din seară în seară. Căci era destoinic la orice slujire. Iar când nu avea ceva, deşi avea trebuinţă de aceea, din multa ruşine faţă de cei mici şi mari nu putea spune că nu are acel lucru. Şi de cele mai multe ori, când lucra împreună cu fraţii, o făcea din ruşine şi se silea pe sine, neavând plăcere să iasă din chilie. Aşa era vieţuirea şi petrecerea fratelui aceluia. Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci! Amin.

CUVÂNTUL LXXVI

Despre un vechi bătrân

Altă dată iarăşi am mers la un vechi bătrân, bun şi virtuos, care mă iubea mult. Era simplu la cuvânt, dar luminat cu cunoştinţa şi adânc cu inima şi grăia cele dăruite lui de har. Nu ieşea des din chilia sa, ci numai la sfintele slujbe (sinaxe). Era cu luare-aminte la sine şi se

îndeletnicea cu liniştirea.

Acestuia spunându-i eu odată: „Părinte, mi-a venit un gând să mă aşez Duminica în pridvorul bisericii şi să mănânc acolo dimineaţa, ca tot cel ce intră şi iese, văzându-mă să mă defăimeze", la acestea bătrânul îmi răspunse aşa: „Scrisu-s-a că tot cel ce pricinuieşte sminteală celor din lume nu va vedea lumina. Pe tine nu te ştie nimeni în locul acesta, nici nu-ţi cunosc viaţa, ci vor zice că monahii mănâncă de dimineaţa, mai ales că se află aici fraţi începători, care sunt slabi în gândurile lor, şi mulţi dintre ei, având credinţa în tine şi folosindu-se de la tine, când te vor vedea făcând aceasta, se vor vătăma. Vechii Părinţi făceau unele ca acestea pentru multele minuni ce le săvârşeau şi pentru cinstea ce-o aveau şi pentru marele lor renume. Făceau acestea, ca să se necinstească şi ca să ascundă slava vieţuirii lor şi să depărteze de la ei pricinile mândriei.

Dar pe tine ce te sileşte să faci aceasta? Nu ştii că fiecare fel de vieţuire îşi are rânduiala şi vremea ei? Ţie însă nu ţi s-a rânduit o astfel de vieţuire, nici un astfel de renume. Căci vieţuieşti ca unul dintre fraţi şi nici pe tine nu te foloseşti, însă pe altul vatămi. Apoi, acest fel de lucrare nu foloseşte tuturor, ci numai celor desăvârşiţi şi mari. Pentru că ea înseamnă o dezlegare a simţurilor[524]. Dar celor de la mijloc şi începătorilor ea le este păgubitoare. Pentru că ei au nevoie de multă pază şi de supunere a simţurilor. Dar bătrânii au străbătut timpul pazei şi câştigă din toate câte le voiesc. Negustorii necercaţi în lucrurile mari îşi pricinuiesc multe pagube; dar în lucrurile mărunte înaintează repede. Şi, iarăşi, precum am spus, în tot lucrul este o rânduială şi toată vieţuirea are vremea ei ce se poate cunoaşte. Dar tot cel ce începe înainte de vreme cele mai presus de măsura lui îşi îndoieşte vătămarea şi nu câştigă nimic. De doreşti câştigul, rabdă cu bucurie necinstirea ce-ţi vine fără de voie cu bun rost şi nu te tulbura, nici nu urî pe cel ce te necinsteşte".

Stăteam odată de vorbă cu înţeleptul acela care gustase din pomul vieţii, prin sudoarea sufletească, din zorile tinereţii lui până în seara bătrâneţii lui. Şi după ce m-a învăţat multe cuvinte despre virtute, îmi spuse aşa: „Toată rugăciunea, în care nu se trudeşte trupul şi nu se necăjeşte inima, se socoteşte ca un făt lepădat. Căci rugăciunea aceasta este fără suflet"[525].

---

[524] Ea înseamnă a da drumul simţurilor. Dar aceasta şi-o pot îngădui numai cei ce, prin deprinderi, au ajuns la starea în care simţurile nu-i mai ispitesc.

[525] Ideea aceasta o va apăra Sfântul Grigorie Palama împotriva lui Varlaam, care susţinea, în spiritul neascetic al Apusului, că rugăciunea e un fel de meditaţie filosofică ce nu trebuie să fie stingherită de nicio osteneală. Ea se face şezând comod în scaun, nu cu durerea îngenuncherilor şi cu plânsul pentru

Și, iarăși, îmi spuse: „Să nu te dai, nici să iei parte, în niciun fel, la vorbă cu omul certăreţ şi cu cel ce voieşte să-şi impună cuvântul lui, cu cel viclean la cuget şi neruşinat în simţurile lui, ca să nu se departeze de la tine curăţia pe care ai dobândit-o cu multă osteneală şi să-ţi umpli inima de întuneric şi tulburare".

CUVÂNTUL LXXVII

Despre alt bătrân

Am mers odată la chilia unuia dintre bătrâni. Era un sfânt care nu deschidea cuiva des. Când mă văzu prin ferestruica lui, că sunt eu, îmi zise: „Voiești să intri?". Și eu am răspuns: „Da, cinstite părinte". După ce am intrat şi ne-am rugat şi am vorbit mult, la urmă l-am întrebat: „Ce am de făcut, părinte, că unii vin la mine și nici nu câștig, nici nu folosesc din întâlnirea cu ei? Dar mi-e rușine să le spun să nu vină. Ei mă împiedică adeseori şi de la pravilele obişnuite. Și aceasta mă necăjește". La acestea, fericitul bătrân îmi răspunse:

„Când unii ca aceștia vin la tine pentru că iubesc trândăvia, după ce șed puţin, fă-te că voiești să te scoli la rugăciune și spune celui ce se află la tine, făcându-i metanie: «Frate, vino să ne rugăm, că a sosit vremea pravilei mele și nu pot să trec peste ea. Pentru că îmi vine cu greutate dacă voiesc să o împlinesc la alt ceas și mi se face pricină de tulburare. Și fără vreo silă neapărată nu pot să o las. Iar acum nu e nimic care să mă silească să las rugăciunea mea!». Și să nu lași pe acela să nu se roage cu tine. Iar de spune acela: «Roagă-te tu și mă voi ruga și eu», fă-i metanie și spune-i: «Fă, din iubire, măcar această singură rugăciune cu mine, ca să mă folosesc din rugăciunea ta». Și când vă ridicaţi, lungește rugăciunea ta chiar peste ceea ce obișnuiești să faci. De vei face așa când vor veni la tine, cunoscând că nu judeci ca ei, nici nu iubești trândăvia, oriunde vor afla că ești, nu se vor apropia.

Ia seama deci ca nu cumva primind faţă de om, să părăsești lucrul lui Dumnezeu. Iar de se va afla vreunul dintre părinţi, sau vreun străin obosit, şederea cu el ţi se va socoti în locul celei mai mari rugăciuni. Dar dacă străinul e dintre cei ce iubesc grăirea deşartă, odihneşte-l (ospătează-l) după putere şi slobozeşte-l în pace".

Zis-a oarecare dintre părinţi: „Mă mir că am auzit pe unii făcând în chiliile lor lucru de mână și putând împlini fără lipsuri și pravila lor, fără să se tulbure". Și a spus un cuvânt minunat: „Cu adevărat zic și eu că de mă duc la apă, mă tulbur în obișnuința mea şi în rânduiala ei şi sunt

---

păcate. Dar numai aceasta dă suflet, sau căldură, sau vibraţie existenţială rugăciunii.

împiedicat în lucrarea desăvârşită a minţii mele".

CUVÂNTUL LXXVIII

Despre întrebarea unul frate oarecare

Acelaşi bătrân a fost întrebat odată de către un frate oarecare: „Ce să fac, că de multe ori am un lucru de care am trebuinţă, fie pentru slăbiciunea, fie pentru lucrarea mea, fie pentru altă pricină şi fără el nu pot vieţui în linişte, dar văzând pe cineva având trebuinţă de el şi fiind biruit de milă, îl dau aceluia. Dar de multe ori fac aceasta, fiindcă mi-l cere cineva, căci sunt silit de iubire şi de poruncă şi dăruiesc celui ce cere ceea ce îmi este de trebuinţă. Şi după aceea, trebuinţa acelui lucru mă face să cad în grijă şi în tulburarea gândurilor şi din pricina aceasta mi se împrăştie mintea de la grija liniştirii; şi sunt silit, poate, să ies din linişte şi să trec în căutarea lucrului aceluia. Iar de rabd să nu ies, ajung în necaz mare şi în tulburarea gândurilor. Deci nu ştiu care din acestea două să o aleg: Ceea ce pune capăt şi împrăştie liniştea mea pentru mulţumirea fratelui, sau trecerea cu vederea a cererii lui şi stârnirea în linişte?".

La acestea bătrânul a răspuns, zicând: „Orice milostenie, sau iubire, sau milă, sau orice se socoteşte că e pentru Dumnezeu, dar te împiedică de la linişte şi-ţi fură ochiul spre lume şi te împinge în vreo grijă şi te tulbură în pomenirea lui Dumnezeu şi întrerupe rugăciunile tale şi te duce la tulburarea şi nestatornicia gândurilor şi te opreşte de la cugetarea la dumnezeieştile citiri (care e arma ce te izbăveşte de împrăştieri) şi destramă paza ta şi te face după ce te-ai legat, să porneşti la plimbare şi după ce te-ai însingurat, să petreci cu alţii, şi răscoleşte împotriva ta patimile înmormântate şi dezleagă simţurile înfrânate şi desfiinţează moartea faţă de lume şi te coboară de la lucrarea îngerească (care are o singură grijă)[526] şi te aşază în ceata mirenilor – e o dreptate care trebuie să piară. Căci împlinirea datoriei de iubire prin mulţumirea trebuinţelor trupeşti este un lucru al mirenilor, sau şi al călugărilor mai nesporiţi, nu al celor ce vieţuiesc în linişte, sau şi al celor ce au liniştea amestecată cu unirea într-un gând cu alţii şi ai celor ce intră şi ies neîncetat. Ea este bună şi vrednică de laudă pentru unii ca aceştia.

Dar celor ce şi-au ales cu adevărat ieşirea din lume cu trupul şi cu sufletul, ca să-şi pironească cugetarea în rugăciunea însingurată, în moartea faţă de cele trecătoare şi faţă de vederea şi amintirea lucrurilor, nu li se cuvine să slujească lucrării celor trupeşti şi dreptăţii legate de

[526] Lucrarea îngerească e cugetarea exclusivă la Dumnezeu.

lucrurile arătate (ca să se îndreptăţească prin ele în Hristos), ci, după cuvântul Apostolului, prin „omorârea mădularelor lor de pe pământ" *(Coloseni* 3, 5), să aducă lui Dumnezeu jertfa curată şi nepătată a gândurilor, ca pârgă a plugăriei lor, şi omorârea trupurilor în răbdarea primejdiilor pentru nădejdea celor viitoare. Căci vieţuirea călugărească se ia la întrecere cu cea a îngerilor. Nu se cuvine nouă să părăsim plugăria cerească şi să ne alipim la lucruri". Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci! Amin.

CUVÂNTUL LXXIX

Despre mustrarea unul frate oarecare

Un frate oarecare, fiind mustrat odată că n-a făcut milostenie, a răspuns celui ce l-a mustrat cu îndrăzneală şi cu obrăznicie, că monahii nu sunt supuşi datoriei de a face milostenie. Cei ce l-a mustrat i-a răspuns: „Se ştie şi e vădit călugărul care nu e supus datoriei de a face milostenie. Este acela care poate spune cu faţa descoperită lui Hristos, precum s-a scris: «Iată, noi am lăsat toate şi am urmat Ţie» *(Matei* 19, 27); adică, acela care nu are nimic pe pământ şi nu se încurcă pe sine în cele trupeşti şi nu are în minte ceva din cele văzute, primind numai cele spre trebuinţă, şi neocupându-se de cele ce întrec aceasta, ci fiind ca pasărea în vieţuirea lui. Acesta nu e supus datoriei de a face milostenie. Căci cum poate da altuia din cele de care este liber? Mai degrabă e dator cel ce se ocupă cu cele lumeşti şi lucrează cu mâinile şi primeşte de la alţii să-i dea lui milostenie. Dar nesocotirea acesteia este o împotrivire nemiloasă faţă de porunca Domnului. Căci dacă în cele ascunse nu se apropie cineva de Dumnezeu, nici nu ştie să-I slujească Lui în trup, dar nu se îngrijeşte nici de cele văzute care-i sunt lui cu putinţă, ce altă nădejde va avea unul ca acesta, prin care va dobândi sieşi viaţa? Unul ca acesta este neînţelept".

Alt bătrân a zis: „Eu mă mir de ce se tulbură pe ei înşişi în lucrul liniştii, ca să împlinească trebuinţele trupeşti ale altora". Şi a zis iarăşi: „Nu trebuie să amestecăm în lucrul liniştii grija de altceva. Fiecare lucru să se cinstească la locul lui, ca să nu fie vieţuirea noastră amestecată. Că cel ce se îngrijeşte de multe, este robul multora. Iar cel ce a părăsit toate şi se îngrijeşte de starea sufletului său e prietenul lui Dumnezeu. Ţine seama că se găsesc mulţi în lume dintre cei ce fac milostenie şi împlinesc iubirea faţă de cei apropiaţi în cele trupeşti. Dar dintre lucrătorii liniştii depline şi bune, care vieţuiesc în Dumnezeu, de-abia se află câte unii, fiind foarte rari. Dar care dintre cei ce fac milostenie în lume, sau

dreptate în cele trupeşti[527], a putut ajunge la vreunul dintre darurile de care se învrednicesc de la Dumnezeu cei ce petrec în linişte?”.

Şi, iarăşi, a zis: „De eşti mirean, îndeletniceşte-te cu bunătăţile ce le poţi face în lume; iar de eşti călugăr, îndeletniceşte-te cu lucrurile cu care se împodobesc călugării cei buni. Dar de voieşti să te îndeletniceşti cu amândouă, vei cădea din amândouă. Lucrurile călugărului sunt acestea: libertatea de cele trupeşti, osteneala trupească în rugăciuni, pomenirea neîncetată a lui Dumnezeu în inimă. Dacă-ţi este, deci, cu putinţă să te îndestulezi fără acestea cu virtuţile lumeşti, judecă tu însuţi”.

Întrebare: „Deci nu poate monahul care se osteneşte cu liniştea să dobândească amândouă lucrurile: Să se ocupe cu grija de Dumnezeu şi să poarte cealaltă grijă în inimă?”

Răspuns: „Eu socotesc că cel ce voieşte să petreacă în linişte, nici când va lăsa toate şi se va îngriji numai de sufletul său, nu va putea să vieţuiască în lucrarea liniştirii în chip deplin, chiar dacă ar fi în afară de orice grijă. Cu atât mai puţin de se va îngriji şi de altceva. Domnul Şi-a lăsat în lume pe cei ce-I slujesc Lui şi se îngrijesc de copiii Lui şi Şi-a ales pe cei ce liturghisesc înaintea Lui. Căci nu numai în lucrurile împăraţilor pământeşti se pot vedea trepte deosebite, cele ce stau pururea în faţa împăratului şi se împărtăşesc de tainele lui fiind mai slăvite decât cele ce se ocupă cu lucrurile mai dinafară, ci şi în cele ale Împăratului ceresc se pot vedea acestea. Căci câtă îndrăzneală nu au dobândit cei ce petrec totdeauna cu El în convorbire de taină prin rugăciune şi de câtă bucurie cerească şi pământească nu se învrednicesc ei şi ce mare putere au ei faţă de toată zidirea, în comparaţie cu cei ce slujesc lui Dumnezeu prin avuţii şi lucruri de ale vieţii şi Îi fac mulţumire Lui prin buna lor făptuire, măcar că şi aceasta este un lucru foarte mare şi bun! Deci, ni se cade să luăm pildă nu de la aceştia, care sunt cu lipsuri în lucrurile lui Dumnezeu, ci de la aceia care au părăsit lucrurile vieţii şi au plugărit pe pământ Împărăţia cerurilor, de la aceia care au lepădat cele pământeşti şi şi-au întins inimile spre porţile cerului.

În ce au bineplăcut lui Dumnezeu Sfinţii vechi, care au călătorit înainte de noi pe calea acestei vieţuiri? Oare Sfântul Ioan Tebeul, vistieria virtuţilor, izvorul prorociei, a bineplăcut lui Dumnezeu odihnind pe fraţi în cele trupeşti, în lăuntrul chiliei lui zăvorâte, sau prin rugăciuni şi linişte? Nu tăgăduiesc că, şi prin acelea, mulţi au bineplăcut lui Dumnezeu; dar mai puţin decât cei ce au făcut-o prin rugăciune şi prin părăsirea tuturor. Că ajutorul celor ce vieţuiesc în linişte şi sunt

---

[527] „Dreptate” în sens larg, adică virtuţi de ajutorare împlinite prin lucrări săvârşite prin trup.

cinstiţi de fraţii lor este vădit, fie că ne ajută cu cuvântul la vreme de nevoie, fie că înalţă pentru noi rugăciuni. Dar în afară de acestea, amintirea sau grija de vreun lucru dintre cele ale vieţii, ce doarme în inima celor ce vieţuiesc în linişti re, nu ţine de înţelepciunea duhovnicească. Căci „Daţi cezarului cele ce sunt ale cezarului şi lui Dumnezeu, cele ce sunt ale lui Dumnezeu” *(Matei* 22, 21) şi cele ce sunt ale aproapelui şi ale lui Dumnezeu fiecăruia dintre ei, nu s-a spus celor ce se liniştesc, ci celor ce sunt în afară. Căci nu s-a poruncit celor ce vieţuiesc în rânduiala îngerească, adică în grija de suflet, să se facă bineplăcuţi lui Dumnezeu prin cele ale vieţii, adică să se îngrijească de lucrul mâinilor, sau să ia de la cineva şi să dea altuia. Deci nu se cade călugărului să aibă grijă de ceva care mişcă mintea lui sau o coboară din starea ei în faţa lui Dumnezeu.

Iar dacă cineva, tăgăduind aceasta, aminteşte de Pavel, Apostolul, că acela lucra cu mâinile sale şi făcea milostenie, îi vom spune că Pavel singur a putut face toate. Iar alt Pavel nu ştim să fi fost, care să poată face toate, ca acela. Arată-mi pe alt Pavel ca acesta şi te voi crede[528].

Deci, să nu aduci cele săvârşite din iconomie ca dovadă pentru lucrurile cele de obşte. Căci altceva este lucrul Evangheliei şi altceva este lucrarea liniştirii. Iar dacă tu voieşti să ţii liniştea, fă-te ca Heruvimii, care nu se îngrijesc de nimic dintre ale vieţii pământeşti. Şi nu socoti că mai e altcineva pe pământ decât tine şi Dumnezeu, la Care-ţi este grija,

---

[528] „Că lucrul lui era mare şi înalt şi greu de împlinit e vădit tuturor. Căci avea grija tuturor Bisericilor şi sfătuia continuu şi neîncetat. («Trei ani n-am încetat noaptea şi ziua să sfătuiesc cu lacrimi pe fiecare» – *Fapte* 20, 31). A avut parte de drumuri, de naufragii, de prigoane, de bătăi cu toiagul, de lanţuri, de închisori şi de alte nevoinţe grele. Apoi, nu mânca pâine în dar *(2 Tesaloniceni* 3, 8), ci lucra pentru el şi pentru ai săi cu mâinile sale *(Fapte* 20, 32). De aceea şi dumnezeiescul Gură de Aur îl laudă în multe din cuvintele sale, mai ales în *Encomiul* lui, zicând: „Ce este omul şi cât de mare e nobleţea firii noastre şi de câtă virtute este capabilă această vietate, a arătat-o, mai mult decât toţi oamenii, Pavel. Dar pentru aceea nu este de neimitat. Căci el însuşi zice despre sine: «Vă rog, faceţi-vă următori mie» *(Coloseni 4,* 17; *Efeseni 5,* 1). Deci nu singur Pavel putea toate. Căci în cine putea toate? În Cel ce-l întărea pe el, Hristos. «Că toate, zice, le pot în Cel ce mă întăreşte, Hristos» *(Filipeni* 4, 13). Şi Însuşi Hristos a zis: «Toate sunt cu putinţă celui ce crede» *(Marcu* 9, 23). Dar şi Avva Isaac a zis în alt loc (p. 306, text grec): «Cu cât mai mult se va înălţa omul, cu atât mai mult va intra în treapta duhovnicească, după asemănarea lui Pavel». Deci, fie Isaac însuşi, fie bătrânul pe care l-am amintit mai sus, spunând despre Pavel că «singur putea face toate», s-a folosit de o hiperbolă, vrând să arate înălţimea virtuţii Apostolului şi mărimea greutăţii liniştirii, când se adaugă grija de a da milostenie şi de a procura aproapelui cele de trebuinţă.”

cum ai fost învăţat de părinţii tăi care au fost înainte de tine. Că de nu-şi va înăspri cineva inima şi nu-şi va stăpâni cu tărie mila sa, ca să se ţină departe de grija tuturor celor de jos, chiar de i s-ar părea că pentru Dumnezeu[529] are această grijă şi pentru ceva dintre cele ale vieţii, şi nu va stărui numai în rugăciune în timpurile rânduite lui pentru ea, nu se va putea elibera de tulburare şi de grijă şi nu va putea să rămână în linişte.

Când, deci, îţi vine gândul să te îngrijeşti de ceva de dragul virtuţii, ca să risipească de la tine pacea aflătoare în inimă, spune-i lui: „Bună este calea iubirii şi mila pentru voia lui Dumnezeu, dar tot pentru Dumnezeu nu o voiesc pe ea".

„Stai lângă mine, Părinte, a zis un călugăr, că pentru Dumnezeu alerg după tine." Iar acela i-a răspuns: „Şi eu, pentru Dumnezeu fug de tine". Avva Arsenie nu se întâlnea, pentru Dumnezeu, cu nimeni, nici pentru folos, nici pentru altceva. Altul vorbea pentru Dumnezeu toată ziua şi primea pe toţi străinii ce veneau la el. Acela a ales, în loc de aceasta, tăcerea şi liniştea. Şi de aceea vorbea cu Duhul dumnezeiesc în mijlocul mării vieţii trecătoare şi plutea cu pace în corabia liniştii, cum s-a arătat în chip vădit nevoitorilor care au cunoscut aceasta de la Dumnezeu.

Iar de te afli în linişte plin de tulburare şi îţi tulburi trupul în lucrurile mâinilor şi sufletul în grija de oarecare lucruri, ce linişte mai ai îngrijindu-te de multe ca să placi lui Dumnezeu? Judecă tu însuţi! Căci fără părăsirea tuturor şi fără depărtare de toată grija, e lucru de ocară să spunem că se poate dobândi vieţuirea liniştirii. Iar Dumnezeului nostru fie slava!

CUVÂNTUL LXXX

Despre lucrul cel mai de trebuinţă şi de foarte mare folos ce se cade să fie pomenit în fiecare zi de către cel ce şade în chilia lui şi s-a hotărât să ia aminte la sine

Un frate oarecare a scris acestea şi le punea înaintea sa neîncetat, ca să-şi aducă aminte de ele, şi zicea: „În nebunie ţi-ai cheltuit viaţa ta, om acoperit de ruşine şi vrednic de tot răul! Dar păzeşte-te măcar în ziua aceasta ce ţi-a rămas din zilele tale cele petrecute în deşert şi fără lucrarea celor bune şi îmbogăţite în cele rele! Să nu întrebi despre lume, nici despre viaţa ei, nici despre călugări, sau despre lucrurile lor, şi cum sunt, nici despre mărimea lucrării lor şi nici să te îngrijeşti de ceva dintre

[529] E o grijă de cele ale vieţii altora, pe care o are cineva pentru că socoteşte că împlineşte astfel voia lui Dumnezeu.

acestea! Ai ieşit din lume în chip tainic şi ai fost socotit ca mort în Hristos. Să nu mai vieţuieşti în lume, nici celor din lume, ca să-ţi iasă înainte odihna şi să te faci viu în Hristos! Fii pregătit pentru orice osândire şi pentru orice ocară şi luare în râs şi defăimare din partea tuturor! Şi primeşte-le pe toate acestea cu bucurie, ca vrednic cu adevărat de ele, şi rabdă cu mulţumire toată durerea şi tot necazul şi primejdia ce vin de la draci, ca unul ce ai împlinit voia lor. Poartă cu bărbăţie toată nevoia şi cele ce ţi se întâmplă în chip firesc şi toate amărăciunile! Rabdă cu încredere în Dumnezeu şi lipsa celor de trebuinţă ale trupului, care după puţin timp vor fi gunoaie! Şi primeşte-le pe toate acestea cu nădejdea în Dumnezeu, neaşteptând izbăvirea din altă parte sau mângâierea de la altul! Şi aruncă asupra Domnului grija ta şi în toate încercările osândeşte-te pe tine însuţi, ca fiind vinovat de ele! Să nu te sminteşti de cineva, nici să învinovăţeşti pe cineva din cei ce te supără! Pentru că ai mâncat din pomul cel oprit şi ai câştigat felurite patimi. Primeşte cu bucurie amărăciunile, ca să te scuture puţin, şi pe urmă te vei îndulci! Vai de tine şi de slava cea rău mirositoare, pentru că ai lăsat sufletul tău neosândit, măcar că e plin de tot păcatul, şi ai osândit pe alţii cu cuvântul şi cu gândul! Ajungă-ţi această mâncare porcească, cu care te hrăneşti până acum! Ce ai tu comun cu oamenii, tu care eşti aşa de murdar? Nu ţi-e ruşine să trăieşti între ei, după ce ai vieţuit fără judecată?

De iei aminte la toate acestea şi te stăpâneşti de la toate, poate te vei mântui cu ajutorul lui Dumnezeu, iar de nu, vei pleca în locul întunecos şi în sălaşurile dracilor, a căror voie ai lucrat-o cu faţă neruşinată. Iată, ţi-am dat mărturie despre toate acestea. De Se va porni Dumnezeu cu dreptate împotriva ta, ca să-ţi răsplătească pentru defăimările şi ocările pe care le-ai cugetat şi le-ai rostit tot timpul împotriva Lui, lumea întreagă te va părăsi. Drept aceea, încetează de pe acum şi rabdă răsplătirile ce vin asupra ta".

De toate acestea îşi aducea aminte fratele în toate zilele, ca, venindu-i vreo ispită sau vreun necaz, să poată răbda cu mulţumire şi să se folosească. Fie să răbdăm şi noi cu mulţumire cele ce vin asupra noastră şi să ne folosim cu harul iubitorului de oameni Dumnezeu, Căruia I se cuvin slava şi stăpânirea în veci. Amin.

CUVÂNTUL LXXXI

Despre deosebirea virtuţilor şi despre săvârşirea întregului drum

Săvârşirea întregului drum stă în acestea trei: în pocăinţă, în curăţie şi în desăvârşire.

Ce este pocăinţa? Părăsirea celor de mai înainte şi întristarea pentru ele.

Şi ce este curăţia, pe scurt? Inima plină de milă pentru toată firea zidită[530].

Şi ce este desăvârşirea? Adâncul smereniei, care este părăsirea tuturor, atât a celor văzute, cât şi a celor nevăzute[531]. Prin cele văzute înţeleg pe toate cele simţite, iar prin cele nevăzute, pe cele gândite (inteligibile). Atunci eşti în afara grijii de ele.

A fost întrebat iarăşi bătrânul în alt timp: „Ce este pocăinţa?". Şi a zis: „Inima zdrobită şi smerită; moartea îndoită, de bunăvoie, faţă de toate". „Şi ce este inima plină de milă?". Şi a zis: „Arderea inimii pentru toată zidirea, pentru oameni, pentru păsări, pentru dobitoace, pentru draci[532] şi pentru toată făptura. În acest caz, gândul la acestea şi vederea lor fac să curgă din ochi şiroaie de lacrimi. Din mila multă şi apăsătoare ce stăpâneşte inima şi din stăruinţă, inima se micşorează şi nu mai poate răbda sau auzi, sau vedea vreo vătămare sau vreo întristare cât de mică, ivită în vreo zidire[533]. Şi pentru aceasta aduce rugăciune cu lacrimi în tot

---

[530] E o definiţie pozitivă a curăţiei. Curăţia nu e ceva în sine, ci o iubire faţă de toate. E contrariul oricărui fel de egoism. Deci murdăria e una cu egoismul, cu preocuparea de sine. Numai inima vede pe Dumnezeu în toate, pentru că le vede pe toate în adevărul lor adânc, transparent.

[531] Desăvârşirea nu e adunarea tuturor, ci golirea de toate. E simţirea golului tău, simţirea că n-ai nimic, nici ceva văzut, nici vreo înţelegere, nici vreo capacitate sufletească. În golul acesta nesfârşit, sau sub chipul lui, se face „simţit", mai presus de simţire şi de gândire, Dumnezeu cel nesfârşit.

[532] Mila e „arderea inimii", nu e un sentiment călduţ, ci ceva asemenea simţirii mamei pentru copilul ei bolnav sau nenorocit. Aceasta e totodată curăţia. Deci nu e o stare de pasivitate. Ci o intensă trăire a iubirii, plină de suferinţa pentru cel ce suferă. E o ardere chiar pentru draci. E conştiinţa că şi ei suferă de răutatea lor. Cum se împacă aceasta cu fericirea celor ce se vor afla în viaţa veşnică? E o mare taină. Chiar în suferinţa pentru alţii e o desăvârşire, o lipsă de egoism, de păcat, de îngustare. Şi altceva e a suferi pentru alţii, dar a fi curat tu însuţi (căci numai atunci suferi pentru alţii), şi altceva, a fi chinuit de ura împotriva altora, de patimile ce te stăpânesc. Izvorul acestei suferinţe pentru alţii e în crucea lui Hristos.

[533] „Inima se micşorează şi nu mai poate suporta vreo vătămare în vreo zidire": Inima nu mai are putere să suporte vederea suferinţei altora. Dar tocmai aceasta înseamnă suprema ei suferinţă. Pe de altă parte, simte că nu poate suferi cât ar trebui să sufere. Suferinţa ei ar trebui să fie nesfârşită. Dar nesfârşirea se experiază în neputinţa trăirii nesfârşirii. Aceasta e experienţa nesfârşirii de către făptură: pe de o parte suferinţa e mărginită, pe de alta trăieşte nesfârşirea ei, dar în neputinţa de a o cuprinde, exprima, comunica. Aceasta e şi nesfârşirea iubirii făpturii: ea mereu încearcă să o comunice ca nesfârşită, şi, neputând-o face,

ceasul şi pentru cele necuvântătoare, şi pentru duşmanii adevărului, şi pentru cei ce-l vatămă pe el, ca să fie păziţi şi iertaţi[534]; la fel şi pentru firea celor ce se târăsc pe pământ. O face aceasta din multa milostivire ce se mişcă în inima lui fără măsură, după asemănarea lui Dumnezeu”.

Şi a fost întrebat iarăşi: „Ce este rugăciunea?”. Şi a zis: „O liniştire şi o golire a cugetării de toate cele de aici şi o inimă ce-şi întoarce cu desăvârşire privirea spre nădejdea plină de dor a celor viitoare. Iar cel despărţit de acestea seamănă sămânţă amestecată în semănătura sa, asemenea celui ce înjugă împreună boul cu asinul”[535].

Şi iarăşi a fost întrebat: „Cum poate dobândi cineva smerenia?”. Şi a zis: „Prin neîncetata pomenire a greşelilor sale şi prin conştiinţa apropierii de moarte, prin îmbrăcăminte sărăcăcioasă, prin alegerea locului din urmă în fiecare clipă şi prin alergarea la faptele cele mai înjosite şi mai de ocară în orice lucru; prin a fi totdeauna ascultător, prin tăcerea neîncetată, prin neiubirea de întâlniri în adunări şi prin voinţa de a fi necunoscut şi neluat în seamă; prin a nu ţine la vreun lucru după regula proprie, prin a urî vorbăria cu multe persoane, prin a nu iubi câştigurile. Şi după acestea, prin dispreţuirea de către minte a oricărei ocări şi învinovăţiri din partea vreunui om şi a oricărei pizmuiri; prin a nu avea mâna sa asupra nimănui şi mâna nimănui asupra sa, ci a fi singur şi însingurat în cele ale sale[536], şi a nu lua în lume grija cuiva asupra sa[537], afară de grija sa. Şi pe scurt, la smerenie se ajunge prin înstrăinare, prin sărăcie şi prin vieţuirea însingurată. Acestea nasc smerenia care curăţă inima”.

Iar semnul celor ce au ajuns la desăvârşire este acesta: De vor fi predaţi de zece ori pe zi arderii pentru dragostea oamenilor, nu se vor sătura de ei. Precum a zis Moise către Dumnezeu: „De le ierţi lor păcatul, iartă-l. Iar de nu, şterge-mă şi pe mine din cartea în care m-ai scris”

---

mereu repetă această comunicare, mai bine zis o comunică în alte moduri, în alte laturi ale ei. În aceasta se implică necesitatea eternităţii iubirii şi a celui ce iubeşte, adică a persoanei. Setea mea nesfârşită de a iubi şi de a fi iubit arată că împreună cu cel iubit suntem sortiţi eternităţii, iar întrucât iubirea aceasta, pe care o moştenim succesiv, n-a putut începe cândva, trebuie să existe o comunicare de Persoane ce se iubesc din veci.

[534] Iertarea li s-ar acorda numai când s-ar pocăi şi aceia. Dar dracii nu se pocăiesc, şi, la fel, mulţi dintre cei ce se lasă ispitiţi de ei.

[535] Cred că e vorba de cel ce se linişteşte de grijile lumii, dar nu are inima plină de nădejdea celor viitoare.

[536] A nu stăpâni pe cineva şi a nu se folosi de faptul că e omul cuiva tare, ci a se încrede numai în Dumnezeu, stând singur în faţa Lui, cu păcatele sale.

[537] A nu se socoti că poate să mântuiască el însuşi pe cineva, ci a socoti că nici pe sine nu se poate mântui.

(Ieşirea 32, 31). Şi precum a zis fericitul Pavel: „M-aş ruga să fiu anatema de la Hristos pentru fraţii mei” şi celelalte *(Romani* 9, 3). Şi iarăşi: „Acum mă bucur de necazuri pentru voi, cei din neamuri” *(Coloseni* 1, 24). Dar şi ceilalţi Apostoli au primit moartea în toate chipurile, în schimbul vieţii oamenilor.

Iar ca sfârşit al tuturor acestora, Dumnezeu şi Domnul L-a dat pentru dragostea Sa pe Însuşi Fiul Său la moarte prin cruce[538]. „Că aşa de mult a iubit Dumnezeu lumea, încât şi pe Unul-Născut Fiul Său L-a dat la moarte pentru ea” (cf. *Ioan* 3, 16). Nu pentru că n-a putut să ne izbăvească pe noi în alt chip, ci a voit să ne înveţe prin aceasta pe noi dragostea cea folositoare[539]. Şi ne-a apropiat pe noi de Sine în moartea Unuia-Născut Fiului Său[540]. Şi dacă ar fi avut ceva mai de preţ decât pe Fiul Său, şi aceasta ne-ar fi dat-o, ca să se afle în El neamul nostru. Şi pentru dragostea Lui cea mare n-a voit să silească libertatea noastră, deşi putea să o facă, ci să ne apropie de Sine prin dragostea cugetului nostru[541]. Şi Însuşi Hristos a ascultat de Tatăl Său pentru dragostea Sa faţă de noi, ca să primească asupra Sa ocara şi mâhnirea, cu bucurie, precum zice Scriptura: „În locul bucuriei ce o avea, a răbdat crucea, dispreţuind ruşinea” *(Evrei* 12, 2). De aceea a spus Domnul în noaptea în care a fost vândut: „Acesta este trupul Meu, care se dă pentru lume, spre viaţă; şi acesta este sângele Meu, care pentru mulţi se varsă spre iertarea păcatelor” (cf. *Matei* 26, 26-28). Şi pentru noi zice iarăşi: „Eu Mă sfinţesc pe Mine” *(Ioan* 17, 19).

Aşa ajung şi toţi Sfinţii la această desăvârşire, când ajung desăvârşiţi şi se aseamănă cu Dumnezeu în izvorârea prisositoare a dragostei lor şi a iubirii faţă de toţi oamenii. Şi spre acest semn al asemănării cu Dumnezeu tind toţi Sfinţii: spre desăvârşirea în dragoste

---

[538] Avem aici iarăşi un text antinestorian. Însuşi Fiul lui Dumnezeu a murit prin cruce ca om, şi nu un om deosebit de Dumnezeu.

[539] Deci nu pentru o satisfacţie juridică, în sensul apusean.

[540] Chiar în moartea Fiului Său, Dumnezeu ne-a apropiat de Sine. Căci a venit în ea cu suprema Sa dragoste la El şi la noi şi ne-a pătruns cu ea, înviindu-L şi înviindu-ne, ca şi noi să-L iubim pe El, uitându-ne pe noi şi ridicându-ne în El. Desăvârşirea stă în dragoste, iar dragostea e legată de jertfă. În dragostea dusă până la jertfă, sau în fiecare dintre ele, e o uitare de sine şi unirea cu cel iubit şi, prin aceasta, umplerea de viaţă. În moartea Fiului Său se afla neamul nostru însuşi, în starea de predare către Dumnezeu şi Tatăl. O spune aceasta Sfântul Isaac în propoziţia următoare. Se afirmă astfel sensul ontologic-transformator şi recapitulativ al crucii lui Hristos, adică sensul ei înnoitor şi puterea ei de îmbrăţişare a tuturor în vederea acestei înnoiri.

[541] N-a voit să ne facă buni cu sila, ci a voit să ne câştige în Hristos, Fiul Său, dragostea noastră liberă faţă de Sine, ca faţă de Tatăl nostru.

faţă de aproapele. Aşa făceau şi Părinţii noştri din singurătate: Când ajungeau la acea desăvârşire şi asemănare, primeau totdeauna în ei viaţa deplină a Domnului Iisus Hristos.

Despre fericitul Antonie se zice că nu socotea niciodată în sine să facă ceva care să-l folosească pe el mai mult decât pe aproapele. El avea încredinţarea aceasta că cea mai bună lucrare pentru sine e câştigul aproapelui.

Şi despre Avva Agaton s-a spus iarăşi că zicea: „Aş fi voit să aflu un bubos, să iau trupul lui şi să i-l dau pe al meu". Ai văzut dragostea desăvârşită? Chiar când era afară de sine nu suferea să nu odihnească (ospăteze) pe aproapele lui. Şi, avea o săpăligă, şi, intrând un frate la el şi dorind-o, nu l-a lăsat să iasă din chilie fără ea. Dar şi alte de acestea sunt scrise despre unii ca aceştia.

Şi de ce spun numai acestea? Mulţi dintre ei şi-au dat trupurile lor fiarelor, şi sabiei, şi focului pentru aproapele. Nimeni nu se poate ridica la treapta acestei iubiri dacă nu simte în chip ascuns nădejdea sa[542]. Şi nu pot dobândi iubirea de oameni cei ce iubesc lumea aceasta. Când dobândeşte cineva dragostea de Dumnezeu Însuşi, se şi îmbracă îndată cu ea. Dar e nevoie ca cel ce a dobândit pe Dumnezeu să nu caute a dobândi împreună cu El şi altceva, ci să se lepede chiar şi de trupul său[543]. Căci de se va îmbrăca cu lumea aceasta şi va dori viaţa aceasta, nu se va îmbrăca cu Dumnezeu, până nu le va părăsi pe acestea. Căci El Însuşi a mărturisit acestea zicând: „De nu va lăsa cineva toate şi nu-şi va urî sufletul său, nu poate să se facă ucenicul Meu" (Luca 14, 26). Deci nu trebuie numai să le lase, ci să le şi urască. Şi de nu poate să se facă ucenicul Lui, cum se va sălăşlui în El?

Întrebare: Pentru ce nădejdea e aşa de dulce Sfinţilor şi vieţuirea însoţită de ea şi faptele ei sunt uşoare sufletului? Şi pentru ce se câştigă ele aşa de repede?

Răspuns: Pentru că s-a trezit în sufletul lor dorinţa cea firească şi îi adapă pe ei acest potir[544] şi îi îmbată începând din ceasul acesta. Şi din pricina aceasta nu mai simt osteneala, nici necazurile şi pe tot drumul

---

[542] Nădejdea sau încredinţarea vieţii viitoare.

[543] Se face o strictă deosebire între dragostea de om în Dumnezeu şi alipirea de lucrurile lumii, sau chiar de trupul propriu. Dragostea de om e spirituală, îmbrăţişează subiectul lui adânc, inepuizabil, destinat veşniciei. Dragostea de lucruri sau de trupuri se alipeşte de ceva ce e mărginit şi trecător şi dă trupului propriu o plăcere care satisface doar pentru un moment, sau pentru un număr de momente succesive, dar trecătoare, simţurile.

[544] Îi îmbată potirul nădejdii vieţii viitoare, ca un fel de pregustare a bunătăţilor ei. Şi nădejdea vieţii netrecătoare este firească sufletului.

călătoriei lor se socotesc aşa ca şi când îşi fac călătoria în aer, şi nu în păşirea omenească, pentru că nu mai văd asprimea drumului şi nu se mai ivesc înaintea lor munţi şi râuri şi „li se fac lor cele aspre căi netede" şi celelalte (*Isaia* 40, 4). Şi pentru că în fiecare clipă privesc la sânul Părintelui lor şi această nădejde le arată ca un deget, în fiecare clipă, cele de departe şi nevăzute. Pentru că le văd ei ca într-o icoană[545], cu ochiul ascuns al credinţei şi pentru că părţile sufletului sunt aprinse ca de un foc de dorul celor ce sunt departe şi cele care nu sunt de faţă le socotesc ca fiindu-le de faţă. Căci lungimea gândurilor lor se întinde până acolo[546]. Şi pururea se silesc să ajungă acolo.

Şi când se apropie de orice virtute ca s-o lucreze, nu o lucrează numai în parte pe ea, ci le lucrează în chip cuprinzător pe toate, în întregime, dintr-odată. Căci nu-şi fac călătoria pe calea împărătească, cum o fac toţi, ci aceşti uriaşi îşi aleg cărările cele scurte[547]. Şi se dovedesc străbătând în scurtă vreme drumul spre locaşuri[548]. Pentru că această nădejde îi arde ca un foc şi nu se pot potoli de asprimea drumului necontenit în bucuria lor[549]. Şi li se întâmplă, precum s-a spus şi la fericitul Ieremia: „Că am spus: Nu voi mai numi numele Domnului, nici nu voi mai grăi în numele Lui. Că s-a făcut în inima mea ca un foc ce mă arde şi pătrunde în oasele mele" (*Ieremia* 20, 9). Aşa se iveşte şi lucrează pomenirea lui Dumnezeu în inimile celor ce se îmbată cu

---

[545] Întrucât sufletul este un chip al lui Dumnezeu, mai bine-zis o sfântă icoană a Celui sfânt şi nevăzut şi nesfârşit, văd chiar prin acest indefinit al sufletului lor, prin nesfârşită lui noutate şi sete de dragoste, pe Dumnezeu, Care singur răspunde setei lui nesfârşite de dragoste şi de cunoaştere.

[546] Setea de dragoste şi de cunoaştere nesfârşită a sufletului e plină de foc. Nu e rece. Şi gândurile la Cel ce o poate satisface ajung până la El, sau sunt legate oarecum cu El, deşi pe de altă parte, prin infinitatea Lui realizată din veci, e atât de deosebit de suflet.

[547] „Calea împărătească" e o cale moderată, lungă, încetinită. Dar aceştia fac paşi uriaşi, înghiţind distanţe mari în scurtă vreme. Ei pun în lucrarea oricărei virtuţi tot sufletul lor, toată setea lor de desăvârşire. De aceea îmbrăţişează într-o singură virtute toate virtuţile.

[548] „Locaşurile", cele de care spune Mântuitorul Hristos că sunt în casa Tatălui Său (*Ioan* 14, 2), sunt virtuţile ce le dobândesc cei ce se silesc, cum spun unii Părinţi. Căci orice virtute, de exemplu smerenia, răbdarea, iubirea, e ca un adevărat veşmânt, sau locaş ce îmbracă pe acela. Virtuţile sunt astfel atât cărări spre locaşurile desăvârşirii, cât şi locaşurile sau chipurile proprii ale desăvârşirii.

[549] „Asprimea" şi „bucuria" drumului exprimă un alt paradox trăit real de cei ce se nevoiesc. Folosirea paradoxului este o altă trăsătură care înrudeşte pe Isaac Sirul cu Ioan Scărarul.

nădejdea făgăduinţelor Lui[550].

Cărările scurte ale virtuţilor sunt virtuţile cuprinzătoare, pentru că nu e o depărtare mare între cărările cele multe dintre o vieţuire şi alta[551]; nici nu se află între una şi alta loc şi timp şi risipire, ci stau împreună şi se împlinesc toate degrabă.

Întrebare: Ce este nepătimirea omenească?

Răspuns: Nepătimirea nu constă în a nu simţi patimile, ci în a nu le primi, din pricina multelor şi feluritelor virtuţi, arătate şi ascunse, pe care le-au dobândit unii care au slăbit patimile în ei, încât ele nu se mai pot răscula uşor împotriva sufletului. Iar cugetarea nu are nevoie să ia mereu aminte la ele, pentru că în tot timpul e plină de înţelesurile ce-i vin din gândirea şi îndeletnicirea cu chipurile vieţuirii celei bune ce se mişcă în minte. De aceea, când patimile încep să se mişte, cugetarea e răpită dintr-odată din apropierea lor de vreun înţeles ce s-a ivit în minte[552]. Şi patimile rămân nelucrătoare, cum a zis fericitul Marcu.

Mintea celor care împlinesc, prin harul lui Dumnezeu faptele virtuţilor şi s-au apropiat de cunoştinţă[553] nu mai simte decât puţin partea cea rea şi neînţelegătoare a sufletului. Căci cunoştinţa lor e răpită la înălţime şi aceasta o înstrăinează de toate cele din lume. Şi pentru nevinovăţia lor şi pentru subţirimea, sprinteneala şi ascuţimea minţii lor, dar şi pentru continuarea nevoinţei lor, mintea li se curăţă şi se face

---

[550] Chiar şi numai pomenirea numelui lui Dumnezeu aprinde focul în inimă, aducând în cuget toată dragostea faţă de El şi cea care se cuprinde în El. De aceea, Prorocul Ieremia nu mai vrea să pomenească numele Lui, pentru că nu mai poate răbda pârjolul acestuia.

[551] Virtuţile cuprinzătoare sau generale (înţelepciunea, cumpătarea, dreptatea, bărbăţia), cuprinzând multe virtuţi în ele, fiecare dintre ele sporind, face să sporească toate virtuţile parţiale cuprinse în ea. De aceea, cel ce practică virtuţile generale practică deodată multe virtuţi şi drumul lui spre desăvârşire se scurtează. El urcă repede de la o treaptă de vieţuire la alta mai înaltă.

[552] De remarcat puterea ce o are un înţeles înalt, curat, împotriva forţei patimilor. Cu adevărat e o putere dumnezeiască în superioritatea dulceţii lui faţă de dulceaţa trecătoare şi grosolană a patimii. De aceea e o putere dumnezeiască şi în cuvântul celui care aduce în mintea cuiva un astfel de înţeles. E un cuvânt adus din îndemnul, din „cuvântul" lui Dumnezeu.

[553] Prin virtuţi se apropie omul de cunoştinţa adevărată a sa proprie, a oamenilor şi a lui Dumnezeu. Căci în virtuţi e o privire atentă la fiecare dintre aceştia, însoţită de experienţa lor. E o cunoştinţă prin practicarea vieţuirii celei sănătoase. E o cunoştinţă câştigată prin faptul că omul s-a pus, cu seriozitate, la încercare în lucruri mari, de depăşire de sine, şi s-a realizat în acel plan de atingere cu Dumnezeu şi de comuniune cu semenii.

străvezie, datorită faptului că trupul lor s-a uscat[554]. Şi prin îndeletnicirea cu liniştirea şi prin multa stăruinţă în ea, uşor şi degrabă pune stăpânire peste fiecare patimă[555]. Şi contemplarea cea din ei îi călăuzeşte spre starea de răpire (uimire) legată de ea. Şi prin aceasta se îmbogăţesc mult în vederi (contemplaţii) şi niciodată cugetarea lor nu e lipsită de conţinutul înţelegerii şi nici nu petrec vreodată în afară de acelea pe care le sădeşte în ei rodul Duhului. Şi prin obişnuinţa de mulţi ani se şterg din inima lor amintirile care mişcă patimile în suflet şi tăria stăpânirii diavolului. Căci când sufletul nu se împrieteneşte cu patimile prin cugetarea la ele, pentru faptul că e stăpânit neîncetat de altă grijă, tăria ghearelor patimilor nu poate să ia în stăpânire simţirile lui duhovniceşti[556].

Întrebare: Care sunt însuşirile cele mai alese ale smereniei?

Răspuns: Precum închipuirea de sine (mândria) este o risipire a sufletului în nălucirile care-l fură de la sine şi nu-l înfrânează de la zborul în norii gândurilor lui, prin care înconjoară toată zidirea[557], aşa smerenia îl adună în liniştire şi sufletul se strânge prin ea în lăuntrul său. Şi precum sufletul nu este cunoscut, nici văzut de ochii trupeşti, aşa cel smerit cu cugetul nu e cunoscut între oameni. Şi, precum sufletul este ascuns în lăuntrul trupului de vederea şi de amestecarea cu toţi oamenii, aşa cel cu adevărat smerit la cuget nu numai că nu voieşte să fie văzut şi cunoscut de oameni, pentru despărţirea lui şi pentru lipsirea de toate, ci voinţa lui este şi aceasta: De e cu putinţă să se scufunde şi pe sine însuşi

---

[554] Cunoştinţa celor mai înalte e condiţionată de faptele virtuţilor. Mintea se subţiază prin ele, pentru că trupul însuşi s-a subţiat, înfrânându-se prin practicarea lor, şi nu mai împiedică cu grosimea lui vederea minţii. Cunoştinţa în cele sufleteşti şi duhovniceşti nu e rezultatul unei întreprinderi pur teoretice, în care nu e angajată persoana întreagă, ci numai raţiunea.

[555] «Ἐπιτίθεται ἑκάστω» ar putea însemna şi: pătrunde fiecare lucru, adică vede înţelesul lui în Dumnezeu.

[556] Rar se mai întâlneşte în altă scriere duhovnicească o atât de amănunţită descriere a modului cum se câştigă nepătimirea, sau slăbirea patimilor. Această stare se dobândeşte nu luptând direct împotriva patimilor, ci dând sufletului un conţinut pozitiv, contrar lor.

[557] Μετεωρισμός, pe care l-am tradus mai totdeauna cu împrăştierea, e o mişcare a sufletului în văzduh, asemenea meteorilor. El rătăceşte prin gândurile lui în văzduh, fără un aşezământ, hoinărind cu preocuparea lui pe la toate lucrurile, prin toate închipuirile, fără să aibă statornicia să aprofundeze ceva în toată realitatea obiectivă şi mal ales fără să se adâncească în cunoaşterea de sine însuşi şi în punerea vieţii sale în rânduială. Smerenia e definită, deci, aici ca adunare a sufletului în sine, fără pretenţia că ştie toate, iar în fond neştiind nimic cum trebuie. Smerenia e opusul superficialităţii arogante.

în lăuntrul său şi să se sălăşluiască şi să intre în linişte şi să părăsească cu totul gândurile sale cele dintâi, împreună cu toate simţurile sale şi să fie ca unul ce nu se află în zidire şi n-a venit la existenţă şi nu e cunoscut nicidecum nici de sufletul său[558]. Şi pe cât este acesta de ascuns şi de închis, ca o comoară, şi despărţit de lume, pe atât este de întreg lângă Stăpânul său[559].

Cel smerit la cuget nu găseşte niciodată odihna în a vedea îngrămădiri şi amestecări de mulţimi, mişcări şi glasuri, lărgime şi griji şi banchete, din care se naşte neînfrânarea, nici în cuvinte şi întâlniri şi în vorbiri şi în împrăştierea simţurilor; ci preţuieşte mai mult decât toate acestea vieţuirea însingurată în linişte, despărţit de toată zidirea, îngrijindu-se de sine într-un loc liniştit[560].

Şi în toate alege micimea, neagonisirea, ceea ce e de neapărată trebuinţă, şi sărăcia, în loc de a fi între lucruri multe şi în fapte ce urmează una după alta. Voieşte să se afle în toată vremea în pace şi negrijă, fără amestecarea în cele de aici, ca gândurile să nu izvorască din el. Căci e încredinţat că de va cădea în multe, nu va putea fi ferit de tulburarea gândurilor. Pentru că unde sunt multe lucruri, sunt multe griji şi învălmăşire de gânduri felurite şi amestecate. Şi atunci iese din starea lui mai presus de grijile pământeşti, în pacea gândurilor lui, în care se află când nu se gândeşte decât la micile trebuinţe de neapărată nevoie şi când cugetarea nu primeşte decât singura grijă a gândurilor ei celor mai bune. Căci dacă trebuinţele îl împiedică de la gândurile cele preabune, ajunge la starea de a fi vătămat şi de a vătăma. Iar prin aceasta

---

[558] El uită şi de sine. A depăşit cunoaşterea de sine. Conştiinţa de sine s-a scufundat în fiinţa proprie mai adâncă decât ea, mai bine-zis în Dumnezeu, Care e temelia nesfârşită a ei. Deci nu e o uitare de sine în cele de la suprafaţă, care aduce tot felul de fapte iresponsabile, ci o uitare de sine în adânc, care o ţine răpită acolo.

[559] El nu mai cunoaşte decât pe Dumnezeu, precum cel ce iubeşte pe cineva nu mai cunoaşte decât pe acela. E cea mai deplină definiţie a smereniei: Să fii ca şi cum nu eşti, să nu fii cunoscut nici de tine însuţi, dar totuşi să nu fii ca un animal, sau ca o plantă inconştientă. Să fii conştient de Dumnezeu, dar nu de tine. Să nu faci caz de tine. Dacă în cele din afară omul uită de sine risipindu-se, descompunându-se ca subiect unitar, prin adunarea în sine se găseşte şi se întăreşte ca un astfel de subiect, unitar, ca o comoară de mult preţ, ca un mărgăritar luminat de Dumnezeu de dincolo de sine. Mărgăritarul acesta reflectă lumina dumnezeiască şi atrage atenţia mai mult asupra ei. Şi omul e uimit în această stare nu de mărgăritarul reprezentat de sine însuşi, ci de lumina dumnezeiască ce-l înfrumuseţează.

[560] Nu se uită pe sine din pricina zgomotului din afară (a „distracţiei”), ci pentru că se scufundă în sine prin linişte.

se deschide uşa patimilor şi se depărtează de la el pacea discernământului (a dreptei socoteli) şi fuge smerenia şi se închide uşa păcii[561]. Deci, pentru toate acestea trebuie să se păzească pe sine de cele multe şi să se afle în toată vremea în linişte şi odihnă, în pace, în blândeţe şi în evlavie.

Cel smerit nu se simte niciodată înteţit, grăbit şi tulburat. În el nu sunt gânduri înfierbântate şi uşuratice. În toată vremea se află într-o odihnă lipsită de încordare. De s-ar ciocni cerul cu pământul, el nu s-ar speria. Dar nu tot cel liniştit este şi smerit în cugetare. Însă tot cel smerit cu cugetul este şi liniştit. Cel ce nu e smerit cu cugetul nu e adunat în sine[562]; dar vei afla mulţi adunaţi în ei înşişi, fără să fie smeriţi cu cugetul[563]. Aceasta este ceea ce a spus Domnul cel blând şi smerit: „Învăţaţi de la Mine că sunt blând şi smerit cu inima şi veţi avea odihnă sufletelor voastre” (*Matei* 11, 21).

Cel smerit cu cugetul este în toată vremea în odihnă, pentru că nu e ceva care să-i tulbure sau să-i înspăimânte cugetarea. Şi se poate spune – şi socotesc că nu e necuvenit să se spună – că cel smerit cu cugetul nu e din lumea aceasta, pentru că nu se sperie şi nu se schimbă de întristări şi nu se pierde şi nu se lăfăie nici în bucurii. Ci, toată bucuria şi veselia lui cea adevărată este în cele ale Domnului său.

Iar smerita cugetare e urmată de blândeţe şi de adunarea în sine. Ea se arată în neprihănirea simţurilor, în cuvântul măsurat, în puţinătatea vorbirii, în nesocotirea de sine, în haina sărăcăcioasă, în mersul nezburdalnic, în privirea aplecată, în prisosinţa milostivirii, în repeziciunea lacrimilor, în sufletul însingurat, în inima zdrobită, în nemişcarea iuţimii (mâniei), în simţurile neîmprăştiate, în puţinătatea lucrurilor, în puţinătatea oricărei trebuinţe, în suportare, în răbdare, în neînspăimântare, în tăria inimii născută din neiubirea vieţii vremelnice,

---

[561] Discernământul e legat de pace. Nu poţi distinge bine gândurile bune de cele rele în învălmăşeala şi în zgomotul multor griji şi patimi. Când omul se îngrijeşte de multe, multele gânduri legate de ele deschid uşa patimilor şi închid uşa păcii. Sunt în suflet prin urmare două uşi: o uşă prin care intră în el cele inferioare, patimile, şi o uşă prin care intră în el pacea, care vine de sus. Sau poate sufletul însuşi intră printr-o uşă în lumea patimilor şi prin alta, în patria păcii.

[562] Numai adâncindu-se în sine, omul cugetă serios şi cunoaşte motivele smeririi sale şi-şi poate schimba viaţa în bine şi o poate conduce tot înainte pe calea binelui.

[563] Cineva poate fi concentrat în sine, nutrind un gând de răzbunare sau plănuind o tactică de a se impune. Acela e departe de smerita cugetare. Dar această adunare în sine nu e adunare în cea mai adâncă intimitate a sa, ci într-un gând pătimaş, care nu e una cu sinea adâncă a omului, ci e ceva de suprafaţă.

în răbdarea încercărilor, în cugetări liniştite şi neuşuratice, în strângerea gândurilor, în păzirea tainelor neprihănirii[564], în ruşine, în evlavie. Şi peste toate acestea, în liniştirea neîncetată, în aducerea-aminte neîncetată de necunoştinţa proprie[565].

Cel smerit la cuget nu se întâlneşte niciodată cu vreo silă care-l face să se tulbure. Cel smerit la cuget se ruşinează de sine, ori de câte ori se află singur[566]. Eu mă minunez cum cel cu adevărat smerit cu cugetul, când se apropie de rugăciune, nici nu îndrăzneşte să roage pe Dumnezeu ceva, sau să creadă că e vrednic de ea, sau să ceară ceva, sau să ştie pentru ce trebuie să se roage; ci, el numai tace cu toate gândurile sale, aşteptând doar mila. Aşteaptă să vadă ce hotărâre va ieşi cu privire la sine de la faţa Măririi celei închinate, stând cu faţa plecată la pământ şi privirea dinăuntru a inimii lui stă aţintită la poarta cea înaltă şi sfântă, a Sfintelor, unde este Acela al Cărui locaş e întunericul, care orbeşte ochii Serafimilor[567] şi a Cărui tărie zoreşte dansul cetelor lor şi revarsă tăcere peste toate treptele lor[568]. Şi numai atât îndrăzneşte să zică şi să se roage

---

[564] Neprihănirea sau fecioria e plină de taine, e susţinută de gândirea adâncă, de simţirea misterului curat mai presus de fire, care pătrunde în firea proprie. Starea contrară e împreunată cu superficialitatea, sau cu superficializarea propriei fiinţe.

[565] Viaţa duhovnicească e plină de paradoxuri. Între ele e şi acesta: pe de o parte, cel smerit îşi cunoaşte cu adevărat sinea sa lăuntrică, pe de alta, e conştient de caracterul indefinit al acestei sine, deci de neputinţa de a o cunoaşte în mod exhaustiv. Mă cunosc cu adevărat când îmi dau seama că nu mă pot cunoaşte deplin niciodată, când îmi dau seama că îmi rămân totdeauna în cea mai mare parte un mister: „Mă ştiu că nu mă ştiu". Smerenia apasă pe ultima parte a paradoxului, căci e cu mult mai mult în tine ceea ce nu cunoşti decât ceea ce cunoşti. Căci cunoşti ceva mărginit, dar îţi rămâne necunoscut indefinitul propriu. Cel mândru nu ştie decât de prima parte a alternativei şi de aceea ştie cu mult mai puţin despre sine.

[566] Se înţelege, când îşi aduce aminte de sine. Căci el trebuie să uite şi de sine. De-şi aduce aminte de sine, se ruşinează de păcatele sale, de micimea sa, de nevrednicia sa. Căci nu-şi poate aduce aminte de sine decât în faţa lui Dumnezeu.

[567] Dacă întunericul dumnezeiesc orbeşte ochii Serafimilor, cu atât mai mult e întuneric pentru noi, pentru neputinţa noastră de a-l cunoaşte, neputinţă cu mult mai mare ca a Serafimilor. El e un întuneric supraluminos. E ideea lui Dionisie Areopagitul.

[568] Din Dumnezeu se revarsă tăcere peste îngeri, pentru că nu pot cunoaşte gândurile lui Dumnezeu, pentru că e atât de minunat, încât nu pot exprima ceea ce simt în preajma Lui. Numai cei ce sunt departe de un lucru minunat pot vorbi despre el. Îngerii îşi exprimă bucuria numai prin dans. Căci în dans îşi exprimă fără voie bucuria de Dumnezeu.

în rugăciunea sa cel smerit cu cugetul: „Fie, Doamne, mie după voia Ta!”. Aceasta să o zicem şi noi întru noi! Amin.

CUVÂNTUL LXXXII

Despre suflet şi despre patimi. Prin întrebări şi răspunsuri

Sufletul intră fără osteneală la înţelegerea înţelepciunii lui Dumnezeu şi a făpturilor Lui, când se linişteşte de lume şi de grijile vieţii. Căci atunci poate cunoaşte firea sa şi comorile ce le are ascunse înăuntru[569]. Când nu intră din afară grijile vieţii în suflet, ci acesta rămâne în firea sa, nu trebuie să se ostenească timp îndelungat pentru a intra şi înţelege înţelepciunea lui Dumnezeu. Pentru că despărţirea lui de lume şi liniştea lui îl mişcă în chip firesc spre înţelegerea făpturilor lui Dumnezeu[570]. Şi de la aceasta se înalţă spre Dumnezeu şi se uimeşte minunându-se şi rămâne lângă El. Căci când nu intră apa din afară la izvorul sufletului, din apa firească ce izvorăşte din el odrăslesc în el mereu înţelesurile minunate ale lui Dumnezeu. Dar când sufletul se află în afara acestora, sau a luat prilej pentru aceasta de la vreo amintire străină, simţurile mişcă împotriva lui vreo tulburare din întâlnirea cu lucrurile.

Însă când simţurile sunt închise prin liniştire şi nu sunt lăsate să sară încoace şi încolo, şi amintirile se învechesc cu ajutorul liniştirii, atunci omul vede raţiunile naturale ale sufletului, ce sunt ele şi care este firea sufletului şi ce comori ascunse are în sine. Iar comoară este înţelegerea celor netrupeşti, care se mişcă în el de la sine însăşi, fără nicio grijă şi osteneală pentru ea. Dar omul nu ştie că se mişcă astfel de gânduri în firea omenească. Căci cine i-a fost învăţător? Sau cum a înţeles ceea ce, chiar după ce a înţeles, nu poate tâlcui altora? Sau cine a fost călăuzitorul lui spre ceea ce n-a învăţat nicidecum de la altul?

De felul acesta este firea sufletului. Deci patimile sunt un adaos dintr-o pricină sufletească. Pentru că sufletul este prin fire nepătimitor (fără patimi). Deci când auzi vorbind în Scriptură despre patimi sufleteşti şi trupeşti, cunoaşte că se vorbeşte de pricinile lor. Căci sufletul

---

[569] Sufletul cunoaşte înţelepciunea lui Dumnezeu şi înţelege cu adevărat făpturile Lui, când prin liniştire pătrunde în adâncul său. Căci prin transparenţa sa vede atunci pe Dumnezeu şi înţelesurile făpturilor ascunse în El.

[570] Mai uşor şi mai adânc şi mai fără osteneală cunoaşte sufletul taina infinită a lui Dumnezeu dacă priveşte în sine, decât adunând sumedenie de cunoştinţe despre făpturi. Căci ele sunt mărginite. Dar, din indefinitul său propriu, mai uşor îşi dă seama de ceea ce este infinitatea lui Dumnezeu, sau indefinitul său îl vede umplut de ea.

e prin fire fără patimi[571].

Dar filosofii din afară nu primesc aceasta; la fel, nici învăţăceii lor. Dar noi credem că Dumnezeu a făcut nepătimitor pe cel după chipul Său (nepătimaş). Iar „după chip" înţeleg că nu e după trup, ci după suflet, care este nevăzut. Căci tot chipul e scos după un chip existent de mai înainte (un model). Fiindcă e cu neputinţă să înfăţişeze cineva vreun chip dacă nu vede mai înainte ceva asemănător. Deci trebuie să crezi că patimile, precum am zis mai înainte, nu ţin de suflet[572]. Iar de se

[571] Sfântul Isaac face deosebire între patimi şi pricinile lor. Patimile nu sunt prin fire în suflet, dar pricinile patimilor ating sufletul. De aceea spune că patimile nu ţin de suflet, dar pricinile lor sunt sufleteşti. Şi numai în sensul acesta se poate vorbi şi de patimi sufleteşti. Dăm aici ceea ce spune Theotoche: „În înţelesul propriu, nepătimitor (impasibil, fără patimi) e cel nemişcat spre rău şi incapabil de vreo patimă. Dar într-un al doilea sens, se poate numi nepătimitor şi cel anevoie de mişcat spre vreo patimă şi care se poate curăţa de patimi, chiar dacă e capabil de ele. Deci, în înţelesul propriu, nepătimitor (impasibil) e prin fire numai Dumnezeul tuturor. În al doilea înţeles, s-a dăruit aceasta şi oricărei firi raţionale. Căci dacă firea îngerilor şi a oamenilor ar fi fost zidită de Dumnezeul tuturor incapabilă de patimi, nici Lucifer n-ar fi primit îngâmfarea, nici părinţii neamului omenesc, mândria. De aceea şi Grigorie Teologul zice despre îngeri (în *Cuvântul la naşterea Mântuitorului):* „Aş dori să spun că sunt nemişcaţi spre rău şi au numai mişcarea spre bine, ca unii ce sunt în jurul lui Dumnezeu şi sunt cei dintâi luminaţi de Dumnezeu. Dar prin aceasta se bucură de o a doua lumină, însă mă face să spun şi să înţeleg că nu sunt nemişcaţi, ci e anevoie de mişcat cel ce pentru strălucirea lui e numit Luceafăr, iar pentru îngâmfarea lui s-a făcut şi se numeşte întuneric. Şi puterile ce s-au despărţit de El ni s-au făcut şi nouă pricinuitoare ale răutăţii prin fuga de bine". Iar despre om zice (tot acolo): „Sădind în el viaţă de la Sine, fapt pentru care Scriptura îl numeşte suflet înţelegător şi chip al lui Dumnezeu, ca pe o a doua lume mare în cea mică, l-a aşezat pe pământ ca pe un alt înger, închinător amestecat, văzător al zidirii văzute, înţelegător tainic al celor cugetate, împărat al celor de pe pământ, stăpânit de sus, pământesc şi ceresc, vremelnic şi nemuritor, văzut şi cugetat, la mijloc între măreţie şi smerenie etc.". Deci, în acest al doilea înţeles a vorbit Cuviosul de nepătimirea omului, zicând: „Că sufletul este prin fire nepătimitor". Căci Dumnezeu a făcut firea sufletului curată, neîntinată şi străină de orice patimă; dar nu şi incapabilă de patimă. „Căci cinstindu-l cu stăpânirea de sine, a lăsat să rămână în el cele nepătimitoare." Dacă nepătimirea lui Dumnezeu înseamnă numai nemişcarea spre rău, înţelegem cum din marea Lui iubire de oameni Fiul lui Dumnezeu cel nepătimitor a luat un trup pătimitor, nu în sensul de înclinat spre rău, ci în sensul capacităţii Lui de a suferi din iubire pentru oameni. Căci suferinţa de bunăvoie din iubire nu mai e patimă în sensul în care vorbeşte textul în acest „Cuvânt" şi comentariul lui Theotoche.

[572] Dacă patimile ar ţine de suflet, ar ţine şi de prototipul după care sufletul a

împotriveşte cineva celor spuse, îl vom întreba, iar el să răspundă.

Întrebare: Cum este firea sufletului? Oare, nepătimitoare şi plină de lumină sau pătimaşă şi întunecoasă?

Răspuns: Dacă firea sufletului era odată străvezie şi curată prin primirea fericitei lumini, la fel se va afla şi când se va înălţa la treapta străveche. Deci, când se mişcă în chip pătimaş, este în chip vădit în afara firii, precum ne asigură cei învăţaţi de Biserică. Deci, patimile au intrat în suflet pe urmă şi nu e drept să se spună că patimile ţin de suflet, chiar dacă acesta se mişcă în ele. Prin urmare, e vădit că se mişcă în cele din afară (când e pătimaş), nu în ale sale. Şi dacă sufletul nu se mişcă în aceste patimi fără trup, ele se numesc fireşti, şi de aceea foamea, setea şi somnul sunt şi sufleteşti[573]. Pentru că, şi în acestea, pătimeşte şi suspină şi sufletul împreună cu trupul, cum se întâmplă şi în cazul tăierii mădularelor şi al fierbinţelii şi al bolilor şi al celor asemănătoare. Pentru că sufletul suferă durerile împreună cu trupul, precum şi trupul, împreună cu sufletul. Şi sufletul e mişcat de vieţuirea trupului şi primeşte de asemenea necazurile lui. Iar Dumnezeului nostru fie slava şi stăpânirea în veci! Amin.

CUVÂNTUL LXXXIII

Despre suflet şi despre patimi; şi despre curăţia minţii.

Prin întrebări şi răspunsuri

Întrebare: Care este starea firească a sufletului? Şi care este starea potrivnică firii? Şi care este cea mai presus de fire?

Răspuns: Starea firească a sufletului este cunoaşterea fâpturilor lui Dumnezeu, a celor supuse simţurilor şi a celor gândite (inteligibile). Cea mai presus de fire este mişcarea vederii (contemplării) dumnezeirii mai presus de fiinţă. Iar cea potrivnică firii este mişcarea pătimaşă.

Căci a spus dumnezeiescul şi marele Vasile: „Sufletul, când se află după fire, petrece în cele de sus; când se află în afară de fire, petrece jos, pe pământ. Iar când e în cele de sus, este nepătimaş. Şi când firea coboară din treapta ei, patimile pun stăpânire pe ea”[574]. E vădit deci că

---

fost creat şi el n-ar mai putea deveni nepătimitor.

[573] Traducerea exactă a textului grec ar suna: „Şi dacă sufletul se mişcă în aceste patimi fără trup, ele se numesc fireşti, chiar dacă foamea, setea şi somnul sunt sufleteşti”. Însă în forma aceasta textul e lipsit de sens.

[574] Spre deosebire de învăţătura scolastică, după care starea de cădere e starea de „natura pură” a omului, învăţătura părinţilor are o concepţie foarte înaltă despre natura omului. Pentru că, după ei, omul e prin fire în legătură cu

patimile cele sufleteşti nu sunt prin fire sufleteşti. Deşi se mişcă în patimile trupului cele prihănite, ca în foame şi în sete[575], dar fiindcă nu s-a pus lui în acestea o lege[576] nu e supus ocării pentru ele[577], atât cât e supus ocării pentru celelalte. Se mai întâmplă uneori că se porunceşte cuiva de către Dumnezeu să facă ceva ce pare necuvenit şi în loc de ocară şi de mustrare e răsplătit cu bune răsplătiri. Aşa a făcut Prorocul Osea, care s-a căsătorit cu o curvă, şi aşa Ilie Prorocul, care a ucis din râvnă pentru Dumnezeu; aşa cei ce la porunca lui Moise au ucis cu săbiile pe părinţii lor. Pe lângă aceea se spune că pofta şi mânia (iuţimea) aparţin sufletului, fără firea trupului. Şi că acestea sunt patimile lui.

Întrebare: Oare, pofta este după fire când se aprinde pentru cele dumnezeieşti, sau când se află în cele pământeşti şi în cele trupeşti? Şi pentru ce se umple firea sufletului de râvnă prin mânie? Şi pentru ce se numeşte iuţimea (mânia), firească? Oare pentru că se iuţeşte (se mânie) cineva pentru vreo poftă trupească, sau pentru pizmă, sau pentru slava deşartă? Sau pentru altele de felul acesta? Sau pentru cele contrarii acestora? Să răspundă cel ce poate şi noi îi vom urma.

Răspuns: Dumnezeiasca Scriptură foloseşte adeseori multe nume în înţeles deosebit de cel cuvenit. Cele ce sunt ale trupului le dă ca ale sufletului. Şi, iarăşi, cele ale sufletului, ca ale trupului. Şi nu le desparte pe acestea. Dar cei înţelepţi înţeleg acestea. La fel, cele ale dumnezeirii Domnului s-au dat ca ale Sfântului Său trup, deşi sunt lucruri care nu se potrivesc firii omeneşti. Şi, iarăşi, cele smerite s-au dat ca ale dumnezeirii Lui, deşi sunt ale firii omeneşti[578]. Şi mulţi, neînţelegând scopul cuvintelor dumnezeieşti, au suferit o lunecare de neîndreptat. Aşa e şi cu cele ale sufletului şi ale trupului. Dacă, deci, virtutea este în chip firesc sănătatea sufletului, patimile sunt boli ale sufletului, ce intră în fire

---

Dumnezeu. O analogie: Legătura cu aerul intră în firea omului, întrucât plămânul nu poate funcţiona fără aer.

[575] „Foamea, setea, somnul şi cele asemenea nu sunt reproşabile, nici prihănite. Căci şi Domnul nostru le-a primit în trupul Său atotneprihănit şi a flămânzit după patruzeci de zile de post şi a însetat la puţul lui Iacov şi a adormit în corabie. Dar Cuviosul le-a numit prihănite, deoarece sunt urmări ale stricăciunii (coruperii firii).”.

[576] O lege de oprire şi de osândire.

[577] „Nu sunt de osândit nicidecum”, spune Nichifor Theotoche. Totuşi, întrucât ele reprezintă stări prin care omul ajunge uşor la păcat, satisfăcându-le peste trebuinţă. Cuviosul are dreptate să nu le pună în rând cu stările de priveghere neîncetată, sau de netrebuinţă de hrană a îngerilor, de exemplu.

[578] Aceasta, în baza comunicării însuşirilor între cele două firi. Aici autorul se arată iarăşi ca antinestorian, datorită faptului că purtătorul celor două firi este una şi aceeaşi persoană sau ipostas.

şi se ivesc în ea şi o scot din sănătatea ei. Deci, e vădit că sănătatea există în fire de mai înainte de boala ce-i vine ca ceva ce nu ţine de ea (ca un accident). Şi dacă acestea sunt aşa, precum sunt cu adevărat, virtutea este în suflet în chip firesc. Iar cele ce-i vin ca ceva deosebit (accidentele) sunt în afară de fire.

Întrebare: Patimile trupeşti se zic în chip firesc ale trupului sau ca unele ce-i vin din întâmplare, ca ceva deosebit (prin accident)? Şi patimile sufletului ce se află în el, pentru legătura lui cu trupul, se zic în chip firesc „ale sufletului" sau într-un înţeles impropriu?

Răspuns: Cele ale trupului nu îndrăzneşte să le numească cineva aşa în înţeles impropriu; iar de cele ale sufletului, odată ce se ştie şi se mărturiseşte de toţi că, în chip firesc, curăţia ţine de suflet, se cuvine să îndrăznească şi să spună că nu ţin de suflet nicidecum în chip firesc. Pentru că boala e a doua după sănătate. Iar a fi una şi aceeaşi fire atât bună, cât şi rea este cu neputinţă. Drept aceea, neapărat bunătatea premerge răutăţii. Iar cea firească e aceea care există înaintea celeilalte. Pentru că tot lucrul ce se adaugă precum ceva deosebit (ca accident) nu se zice că e din fire, ci ca intrat din afară. Şi orice stări venite şi intrate precum ceva deosebit (ca accident), înseamnă schimbare. Iar firea nu se schimbă, nici nu se strămută.

Toată patima (afectul) ce există pentru un folos s-a dăruit de Dumnezeu. Şi patimile (afectele) trupeşti s-au pus în om spre folosul şi spre creşterea lui. La fel şi cele sufleteşti[579]. Căci când trupul e silit să fie în afară de buna sa propăşire prin lipsirea de cele ce-i sunt ale lui şi să urmeze sufletului, el slăbeşte şi se vatămă. Şi când sufletul, părăsind cele ce sunt ale lui, urmează trupului, şi el se vatămă, după dumnezeiescul Apostol care zice: „Duhul pofteşte împotriva trupului şi trupul împotriva duhului. Că acestea sunt potrivnice întreolaltă" *(Galateni 5, 17)*. Deci, nimeni să nu hulească pe Dumnezeu că El a sădit patimile şi păcatul în firea noastră. Căci El a pus în firi cele ce fac pe fiecare să crească. Dar când se împreună una cu cealaltă, atunci firea nu se află întru ale sale, ci în cele potrivnice[580].

---

[579] Nu e vorba de patimile rele, ci de cele ce obişnuim să le numim mai degrabă afecte, ca foamea, setea, durerea trupească, care se simt în chip misterios şi de suflet; sau se simt de trup, pentru că se simt şi de suflet. De asemenea întristarea pentru păcat, pentru suferinţa şi moartea unei rudenii, a unui cunoscut. În greceşte se numesc şi ele patimi, pentru că firea e faţă de ele într-o stare de oarecare pasivitate. Nu le pricinuieşte cu voia, ci i se impun fără voie.

[580] Trupul nu păcătuieşte când îşi satisface afectul foamei, nici sufletul, când se întristează pentru un păcat, deci când fiecare lucrează conform unui afect al

Dar dacă patimile ar fi în suflet în chip firesc, pentru ce s-ar vătăma el de ele? Pentru că cele ce sunt ale firii nu vatămă firea.

Întrebare: Dar pentru ce patimile trupeşti, care fac să crească trupul şi-l întăresc, vatămă sufletul, dacă nu sunt ale acestuia? Şi pentru ce virtutea asupreşte trupul, iar sufletului îi pricinuieşte creştere?

Răspuns: Nu vezi că cele ce sunt în afara firii o vatămă pe aceasta? Căci fiecare fire, apropiindu-se de împlinirea celor ce sunt ale ei, se umple de veselie. Dar voieşti să cunoşti ce este propriu fiecăreia dintre firile acestea? Ia seama că proprii fiecărei firi sunt cele ce o ajută pe ea. Iar cele ce o vatămă îi sunt străine şi intră mai pe urmă din afară în ea. Fiindcă, deci, se ştie că patimile celor două (ale trupului şi sufletului) sunt potrivnice unele altora, tot ce ajută trupului îi dăruieşte lui şi tihnă. Iar când sufletul se împărtăşeşte de tihna lui, nu se zice că aceasta ţine în chip firesc de suflet. Căci cele ce sunt în chip firesc ale sufletului pricinuiesc moarte trupului. Totuşi, printr-o întrebuinţare potrivnică, moartea aceasta se pune pe seama sufletului, şi din pricina slăbiciunii trupului nu se poate elibera să nu o sufere şi el, întrucât o suferă trupul. Pentru că se împărtăşeşte în chip firesc şi sufletul de cele ce întristează trupul, pentru unirea mişcării lui cu mişcarea trupului printr-o înţelepciune neînţeleasă[581]. Dar deşi ele sunt într-o astfel de părtăşie (comuniune) între ele, totuşi mişcarea unuia e despărţită de mişcarea şi voinţa celuilalt; şi trupul, de duh. Iar firea nu se schimbă, ci fiecare dintre ele, chiar dacă înclină foarte tare fie spre păcat, fie spre virtute, e mişcată de voia ei. Şi când sufletul se ridică din grija trupului, îşi înfloreşte prin duhul în întregime şi cu totul mişcările sale şi înoată în apele cerului în lucruri neînţelese; şi nu îngăduie trupului să se gândească la cele ale lui, chiar dacă ele se săvârşesc. Şi dacă trupul se

---

său. Dar când sufletul e împiedicat de desfătarea trupului să se întristeze, atunci sufletul săvârşeşte ceva contrar lui; iar când sufletul împiedică trupul să mănânce, pentru cine ştie ce întristare, el împinge trupul spre ceva contrar lui. Sufletul e vătămat când e împiedicat de trup să se întristeze. Atunci veselia lui devine o patimă. Dar dacă veselia de păcat ar fi firească în el, nu s-ar vătăma de ea.

[581] Rar se mai întâlneşte în vreo scriere patristică o asemenea insistenţă asupra legăturii atât de intime şi de misterioase dintre suflet şi trup, asupra unirii mişcărilor şi simţirilor lor. Dar, totuşi, nu le confundă. Avem aici un fel de unire neamestecată, ca în unirea celor două firi în persoana Cuvântului. Când trupul e slăbit şi mortificat printr-o preocupare intensă a sufletului de cele spirituale, slăbiciunea şi mortificarea trupului o simte şi sufletul, încât el, pe de o parte, se bucură de trăirea celor duhovniceşti, pe de alta, suferă de durerile şi ostenelile trupului. Dar şi inversul are loc. Trupul simte în durerile lui mângâiere de bucuria ce o are sufletul.

află, iarăşi, în păcate, cugetările sufletului nu încetează să salte în minte[582].

Întrebare: Ce este curăţia minţii?

Răspuns: Curat cu mintea este nu cel ce nu cunoaşte răul, fiindcă în acest caz ar fi ca un animal; nici cel ce este cu firea în treapta pruncilor; nici cel ce ia masca curăţiei. Ci, curăţia minţii era cugetarea ajunsă în cele dumnezeieşti, după lucrarea virtuţilor. Şi nu îndrăznim să spunem că a dobândit-o cineva pe aceasta fără cercarea gândurilor, pentru că în acest caz n-ar fi îmbrăcat în trup[583]. Căci noi nu îndrăznim să zicem că nu ne este războită sau vătămată firea până la moarte. Iar cercarea gândurilor înseamnă nu a se supune lor, ci a pune începutul luptei cu ele.

Pricinile mişcării gândurilor

Mişcarea gândurilor în om se săvârşeşte din patru pricini. Întâi, din voinţa trupului natural[584]. Al doilea, din închipuirea de către simţuri a lucrurilor lumii, pe care le aude şi le vede. Al treilea, din obişnuinţele pătimaşe şi din înclinările sufletului, pe care le are în minte. Al patrulea, din atacurile (momelile) dracilor ce ne războiesc prin toate patimile, din pricinile pe care le-am arătat mai înainte. De aceea, omul nu poate până la moarte să nu aibă gânduri şi război, cât timp se află în viaţa trupului acestuia. Căci judecă tu de poate înceta vreuna dintre cele patru pricini înainte de izbăvirea de lume şi înainte de moarte; sau de este cu putinţă ca, umblând sufletul după cele de trebuinţă, să nu fie silit să poftească vreunul dintre lucrurile lumii. Iar de e o nebunie să cugete cineva la aşa ceva, pentru că firea are trebuinţă de unele ca acestea, patimile se mişcă în tot cel ce poartă un trup, fie că voieşte, fie că nu voieşte. De aceea e nevoie să se păzească tot omul nu de o singură patimă, ce se mişcă în el vădit şi necontenit, nici de două, ci de mai multe, ca unul ce poartă

---

[582] Când sufletul se ridică din grija trupului, mişcările lui înfloresc prin Duhul, înotând în apele adânci ale înţelesurilor cereşti. Şi ele nu mai lasă trupul dominat de senzaţia faptelor sale, chiar dacă ele se împlinesc. El mănâncă, respiră, dar ca şi când n-ar mânca şi n-ar respira. Voia trupului se împlineşte, dar fără nicio patimă. Şi invers, când trupul se mişcă în păcate, sufletul nu încetează să gândească, dar gândurile sunt întinate de mişcările păcătoase ale trupului.

[583] Curăţia minţii nu-i o minte golită de orice gândire, ci gândirea ei adunată în Dumnezeu. La ea nu ajunge cineva fără să treacă şi prin experienţa gândurilor ispititoare, pentru că în acest caz n-ar fi fost îmbrăcat în trup.

[584] Sunt gândurile puse în mişcare de foame, de sete, de odihna după osteneală, de durere, de pornirea sângelui spre împreunări în vederea naşterii de prunci. Toate pot lua forma unor gânduri păcătoase.

trup[585]. Cei ce au biruit patimile prin virtuţi, deşi sunt stânjeniţi încă de gândurile şi de atacurile celor patru pricini, nu sunt înfrânţi de ele, pentru că au putere şi mintea lor este răpită în amintiri bune şi dumnezeieşti.

Întrebare: Prin ce se deosebeşte curăţia minţii de curăţia inimii?

Răspuns: Altceva este curăţia minţii şi altceva cea a inimii. Mintea este una dintre simţirile sufletului[586].

Iar inima este cea care cuprinde şi ţine la un loc simţirile dinăuntru[587]. Ea este rădăcina. Şi dacă rădăcina e sfântă, şi ramurile sunt sfinte. Sau dacă inima se curăţă, e vădit că şi toate simţirile se curăţă. Dacă mintea se îngrijeşte de citirea dumnezeieştilor Scripturi sau se şi osteneşte puţin în posturi şi privegheri şi liniştiri, va uita de vieţuirea dinainte şi se va curăţa, când se va depărta de purtarea întinată. Dar nu va avea curăţia statornică. Căci precum repede se curăţă, aşa repede se şi întinează.

Iar inima se curăţă prin multe necazuri şi lipsuri şi prin depărtarea de părtăşia cu toate cele din lume şi prin moartea faţă de toate, iar odată curăţată, nu i se mai întinează curăţia, de lucruri, nici nu se sperie de războaiele mari şi văzute, adică de cele înfricoşătoare. Căci a câştigat un stomac tare ce poate mistui orice hrană care nu poate fi mistuită de cei slabi. Căci aşa spun doctorii: că fiecare mâncare de carne e greu de mistuit, dar dă multă putere trupurilor sănătoase, când o primeşte pe aceasta un stomac tare. Astfel, orice curăţie câştigată repede şi în scurtă vreme şi cu puţină osteneală repede se şi pierde şi se întinează. Iar curăţia câştigată prin multe necazuri şi zidită în vreme îndelungată nu se înfricoşează de vreun atac mic în vreo părticică oarecare a sufletului. Căci Dumnezeu îl întăreşte. Lui fie slava în veci!

---

[585] Patimile se mişcă în om actual, sau ele zac în el potenţial şi, totuşi, el poate să nu şi le însuşească, poate să păstreze o anumită distanţă faţă de ele, chiar dacă le simte. Aceasta înseamnă că există în om o luptă aproape continuă între eu-ul său şi patimi, sau e necesară o continuă pază.

[586] Este o definiţie a minţii, conformă cu toată gândirea Părinţilor. Cel mai mult e concepută aşa de Sfântul Isaac Sirul şi de Sfântul Simeon noul Teolog. Mintea e simţire, deci e şi înţelegere. E un simt înţelegător, pentru că intră în contact cu realităţile nesupuse simţurilor trupeşti. Dar întrucât sunt realităţi inteligibile, adică pline de înţelesuri, în contactul cu ele mintea sesizează, primeşte în ea sensurile lor, care sunt totodată realităţi. Subiectul uman e o bogăţie de sensuri. Dar el e sesizat de altul prin întâlnire, prin comunicare între el şi acel alt subiect.

[587] Deci, inima e mai pătrunzătoare decât mintea. Ea nu sesizează mai mult înţelesul realităţilor inteligibile, ca mintea, ci în mod deplin toată realitatea lor (viaţa, puterea, armonia etc.).

Amin.

CUVÂNTUL LXXXIV

Despre vederea firii celor netrupeşti. Prin întrebări şi răspunsuri

Întrebare: În câte feluri deosebite primeşte firea omenească vederea firii celor netrupeşti?

Răspuns: În trei feluri deosebite[588] prinde simţirea firii omeneşti orice fire necompusă şi subţire a trupurilor duhovniceşti[589]: sau în grosimea ipostasului în fiinţă; sau în subţirimea ipostasului în afară de fiinţă; sau prin contemplarea adevărată, care este contemplarea fiinţială[590].

Pentru primul fel au putere simţurile[591]. În al doilea fel, vede sufletul cu partea cea mai de la margine a lui. Iar în al treilea fel, vede înţelegerea, prin puterea ei. Şi pentru amândouă felurile din urmă au

---

[588] „Simţirea fiinţelor nemateriale o primeşte firea omenească în trei feluri: Prin simţirea trupului, ca patriarhul Avraam, la stejarul Mamvri, pe cea a Celor trei Ipostasuri mai presus de fiinţă; ca Lot, pe cea a celor găzduiţi de el în Sodoma etc... Pe aceştia i-au văzut îmbrăcaţi într-o fiinţă oarecare îngroşată şi materială şi având înfăţişare şi chip omenesc... Prin vederea sufletului, ca Isaia, pe Cel ce şedea pe un tron înalt şi ridicat, pe Serafimii cu şase aripi, din jurul Lui, şi pe unul dintre Serafimi trimis la el; ca Daniel, pe Cel vechi de zile; şi ca Iezechiel, pe îngerii strălucitori. Ei au văzut acestea în oarecare ipostas subţire şi nematerial... Şi prin puterea înţelegerii. Acest ultim mod nu e nimic altceva, socotesc, decât vederea înţelegătoare a minţii, prin care cei ce au ajuns la măsura virtuţii s-au obişnuit să-şi înalţe uneori cugetarea de la pământ şi de la cele pământeşti la contemplarea duhurilor drepţilor, alteori a ierarhiilor îngerilor, alteori şi a Însuşi Împăratului Cel Preaînalt al slavei. Pe aceasta, Cuviosul a numit-o contemplare adevărată şi fiinţială. Primul chip nu atârnă de noi. Căci vederile prin simţuri se săvârşesc prin bunăvoinţa lui Dumnezeu. Iar al doilea şi al treilea atârnă de noi. Căci sufletul şi voia noastră trebuie să conlucreze cu voia lui Dumnezeu, ca vederile sufletului şi înţelegerile minţii să se producă. Acestea le spune Cuviosul în continuare."

[589] „Trupuri duhovniceşti" numeşte înseşi fiinţele netrupeşti şi nemateriale pe care le-a numit şi fire necompusă.

[590] Nu ştim ce înseamnă această contemplare fiinţială; se pare că e o contemplare a realităţii spirituale în ea însăşi, neîmbrăcată în chipuri, printr-o comuniune deplină cu ea. În acest om nu mai lucrează decât Duhul Sfânt.

[591] Şi acest fel de vederi prin simţuri are loc datorită faptului că simţurile sunt străbătute de puterea Duhului Sfânt.

putere voinţa şi înţelegerea. În cele ce atârnă de voinţă şi de cele de laudă ale sufletului şi de Acela care Se uneşte cu acestea[592], voinţa este pricina cea dintâi. Şi aceste vederi sunt nepoatele libertăţii[593], deşi, atunci când o cere trebuinţa, libertatea şi voinţa intră în starea de linişte şi se opresc, având loc acum numai lucrarea dumnezeiască. Atunci cele două vederi arată ca una singură şi cunoaşterea adevărată se săvârşeşte fără voia celui ce primeşte. Pentru că simţurile primesc toate cele cu care se întâlnesc fără voinţă[594]. În aceste trei chipuri îşi împlinesc slujba lor Sfintele Puteri în părtăşie (în comuniune) cu noi, spre învăţarea noastră şi spre întemeierea vieţii noastre[595].

Însă dracii necuraţi nu pot mişca în noi decât numai cele două feluri (dintâi) când se apropie de noi spre pierzanie, nu spre folos. În al treilea fel nu se pot apropia de noi ca să ne amăgească. Pentru că dracii nu au nicidecum putere să mişte în noi gândurile fireşti în cugetare. Căci e cu neputinţă fiilor întunericului să se apropie de lumină[596]. Dar Sfinţii Îngeri au puterea să biruiască şi să lumineze. Căci aceia sunt stăpânitorii şi născocitorii înţelesurilor mincinoase, sau ai nepoţilor întunericului. Astfel, de la cei ce luminează sufletul primeşte lumină; iar de la cei întunecaţi, întuneric.

Întrebare: Şi care este pricina că acelora li s-a dat, iar acestora nicidecum (al treilea chip)?

Răspuns: Fiecare dintre aceşti învăţători vede mai întâi în sine priceperea pe care o învaţă şi o află şi o primeşte şi o gustă şi apoi o poate preda şi celor pe care-i învaţă. Dascălii cei dintâi predau mai

---

[592] Dacă vederile prin simţuri atârnă numai de lucrarea lui Dumnezeu, cele două moduri de cunoaştere din urmă atârnă de împreună-lucrarea voinţei omeneşti şi a lui Dumnezeu (sunt rezultatul sinergiei).

[593] Întâi e libertatea, apoi lucrarea de curăţire a voinţei (care e fiica libertăţii) şi apoi cunoaşterea în cele două feluri din urmă, care sunt nepoatele libertăţii. Nichifor Theotoche dă această explicare: „Libertatea mişcă voinţa, iar voinţa, sufletul şi cugetarea, spre contemplare. Iar în vremea contemplării, libertatea şi voinţa se liniştesc, iar sufletul şi cugetarea lucrează”. Mai bine-zis, după ce se opresc voinţa şi libertatea, lucrează sau vede prin noi Duhul Însuşi.

[594] Aşa cum simţurile din afară văd lucrurile fără voia lor, aşa văd şi simţurile sufletului cele nemateriale fără voia lor. Atunci cele două vederi arată ca una singură, sau, cum zice Theotoche, lucrarea noastră şi lucrarea Duhului sunt ca una singură. Vederea noastră s-a pătruns întreagă de vederea Duhului.

[595] În aceste trei feluri de vedere, sau de cunoaştere, lucrăm nu numai noi, sau numai Duhul, ci şi Puterile Îngereşti, când le cunoaştem pe ele, sau, cu ajutorul lor, şi pe Dumnezeu.

[596] Cugetarea e, prin înseşi gândurile ei naturale, lumină. Dracii nu pot pune în mişcare lumina din noi.

departe cunoştinţa amănunţită a lucrurilor din cunoştinţa lor sănătoasă. Ei sunt aceia care pot pricepe de la început cu o înţelegere ascuţită a minţii atotascuţite şi preacurate. Iar dracii au repeziciune, dar nu lumină[597]. Şi, altceva este repeziciunea şi altceva lumina. Cea dintâi fără cea de a doua duce la pierzare pe cel ce o are[598]. Aceasta face să apară ca adevărată nălucirea adevărului[599]. Pentru că numai lumina arată adevărul lucrurilor şi ea se înmulţeşte şi se micşorează pe măsura vieţuirii[600].

Sfinţii Îngeri revarsă în noi din cunoştinţa lor despre mişcările lucrurilor, din cunoştinţa pe care o gustă şi o înţeleg ei mai întâi şi apoi ne-o predau şi nouă.

Dascălii de al doilea[601] de asemenea mişcă în noi cunoştinţa despre mişcarea lucrurilor pe măsura cunoştinţei lor. Căci nu sunt siliţi să mişte în noi gânduri drepte despre cele ce nu şi le amintesc[602]. Totuşi, crede, precum am spus mai înainte, că nici dacă am fi în stare noi să primim, n-ar putea ei să ne înveţe pe noi adevărata vedere, deşi au fost în

---

[597] Sunt şi oameni care prind repede ce li se spune şi ripostează prompt, dar nu prind decât suprafaţa celor ce se spun, nu adâncimea şi complexitatea lor. Reţin o singură latură din ce se spune sau un rezumat superficial. De aceea fac impresia de „deştepţi", dar nu sunt deştepţi de fapt. Aşa sunt şi dracii. Tainele adânci ale existenţei le rămân ascunse. Lunecă cu repeziciune pe suprafaţa vastă a realităţii, dar nu pătrund dimensiunile ei nesfârşite în adâncime.

[598] E o rapiditate de înţelegere, dar fără profunzime, şi aproape numai în slujba criticii. De aceea pierde pe cel ce o are.

[599] „Statuia adevărului". Altceva e omul viu şi altceva statuia moartă şi goală pe dinăuntru, constătătoare din coaja de aramă, care imită la suprafaţă ipostasul viu al omului. Sfântul Isaac dă ca pricină a considerării nălucirii adevărului ca adevărul real, repeziciunea superficială cu care priveşte cineva realitatea. Aceasta e proprie dracilor şi oricărui om care priveşte repede, dar superficial, realităţile. E o repeziciune care vine şi din nerăbdarea de a trăi realitatea cu toată fiinţa.

[600] Numai lumina arată adevărul lucrurilor. Dar lumina aceasta ţine de lucrurile însele, sau şi de ele. Şi pentru a o vedea, trebuie trăite în realitatea lor, deşi o au şi cei ce sunt într-o concordanţă cu ele. Adevărul întreg îl cunosc numai aceia care trăiesc realitatea adevărată; îl cunosc numai cei ce trăiesc în ea, sau o au în el. Şi cu cât mai mult trăiesc în ea, cu atât cunosc mai mult lumina realităţii respective, sau adevărul ei, şi nu o nălucire a lui.

[601] Dascălii de al doilea sunt dracii.

[602] Theotoche însuşi spune că aceşti dascăli de al doilea sunt dracii. De aceea modifică textul în care se spune: „Ei sunt siliţi să mişte în noi gânduri drepte despre lucrurile de care nu-şi amintesc". Modificarea lui ne-am însuşit-o şi noi. Dar nu numai dracii, ci şi oamenii fără experienţa lucrurilor profunde fac acelaşi lucru când voiesc să ne înveţe.

ea de la început. Şi, iarăşi, fiecare dintre ei, după iconomia în care e rânduit, îndeamnă pe cei pe care îi învaţă fie spre acestea, fie spre cele potrivnice.

Iar eu ştiu cu adevărat că mintea noastră poate să se mişte şi fără mijlocirea Sfinţilor Îngeri, de la sine, spre bine, fără să fie învăţată. Dar cunoştinţa celor rele nu o primesc simţurile fără mijlocirea dracilor, nici nu se mişcă în ele. Şi nu pot lucra răul de la sine. Căci binele e sădit în fire, iar răul, nicidecum[603]. Tot ce e străin şi intră din afară în firea noastră are nevoie de un mijlocitor pentru primirea cunoştinţei lui[604]. Dar ceea ce răsare dinlăuntru se mişcă în fire fără să fi fost învăţat, fie cât de puţin. Şi dacă aşa este firea, e cu putinţă să se mişte spre bine de la sine, e cu putinţă creşterea ei şi lumina, fără contemplarea (vederea) Îngerilor. Dar aceştia sunt învăţătorii noştri, precum sunt şi unii altora. Cei mai de jos au învăţătura de la cei ce caută spre ei şi au lumina în chipul acesta şi aşa unii se ridică prin alţii, până ce ajung la acea treaptă care are ca învăţătoare pe Sfânta Treime. De aceea acea primă treaptă îndrăzneşte să spună că nu are lumina de la sine, ci are ca Învăţător pe Mijlocitorul Iisus, de la Care o primeşte şi o dă celor mai de jos.

Dar eu socotesc că mintea noastră are o putere naturală de a se mişca spre contemplarea (vederea) dumnezeiască[605]. Şi suntem

---

[603] Sfântul Isaac e foarte optimist în înţelegerea firii umane.

[604] „Străin ce intră din afară” numeşte aici răul. Aceasta o învaţă firea prin mijlocirea demonilor, nu se mişcă în fire de la sine. Sfântul Isaac afirmă mereu aceeaşi viziune optimistă a firii noastre.

[605] Aici pare să afirme ceea ce neagă mai departe. Căci mai departe zice: „E străin prin fire minţii omeneşti şi îngereşti”. Deci, ce trebuie să zicem decât că vorbind de puterea naturală, înţelege pe cea întărită prin har? Căci zice: „Întrucât se mişcă în noi şi în ele harul”. Firea minţii poate să primească harul, cu puterea căruia se mişcă spre contemplarea lui Dumnezeu cel infinit. Deci contemplarea lui Dumnezeu e şi după fire şi mai presus de fire. E după fire, întrucât firea e capabilă de împlinirea acestui fapt, fiind întărită de har; e mai presus de fire, întrucât nu poate face aceasta numai prin simpla putere a firii. Mai departe, iarăşi, zice: „În toate cele raţionale, în cele dintâi şi în cele de la mijloc, nu se mişcă contemplarea după fire, ci prin har; în toate cele ce sunt (create), atât în cele cereşti, cât şi în cele pământeşti”. Deci, după acest cuvânt (fie că înţelegem prin cele dintâi şi prin cele de la mijloc cetele mai de sus şi cele mai de jos ale îngerilor, fie prin cele dintâi pe îngeri, iar prin cele de la mijloc pe oameni), nimic dintre cele create nu poate contempla mintea prin fire. Dar adaugă: „Nu firea a înţeles aceasta, ca pe celelalte lucruri”. După acest cuvânt, sunt unele lucruri ce pot fi înţelese prin puterea firii. Dar care sunt acestea? Căci doar a spus: „În toate cele ce sunt (create), în cele cereşti şi în cele pământeşti”. „Pământeşti” socotesc că numeşte fie pronia şi iconomia atotiubitorului Dumnezeu întinsă peste toate cele pământeşti, fie firea făpturilor Lui materiale.

deopotrivă prin dorinţa aceasta cu toate firile cereşti, întrucât şi în noi, şi în ele se mişcă harul[606]. Dar, totuşi, e lucru străin prin fire minţii omeneşti şi îngereşti. Deoarece contemplarea dumnezeirii nu se numără printre celelalte contemplări. Pe de altă parte, în toate cele raţionale, în cele dintâi şi de la mijloc, nu se mişcă contemplarea după fire, ci prin har, în cele ce sunt (create), atât în cele cereşti, cât şi în cele pământeşti. Şi nu prin fire a înţeles aceasta, ca celelalte ale lucrurilor.

Contemplarea cu mintea, în care se mişcă treapta şi vederea celor cereşti[607], nu era în puterea lor înainte de venirea lui Hristos în trup. Deci nu puteau intra înainte de aceea în aceste taine. Dar când S-a întrupat Cuvântul, li s-a deschis lor uşa în Iisus, cum zice Apostolul[608].

Dar chiar dacă ne curăţăm, eu socotesc, ceea ce este şi adevărat, că noi, oamenii, cu gândurile noastre nu ne putem apropia de descoperirile şi cunoaşterile care ne conduc spre contemplarea (vederea) aceea veşnică, care este cu adevărat descoperirea tainelor, fără mijlocirea acelora. Căci nu are mintea noastră o astfel de putere, cât au fiinţele de sus, care primesc în chip nemijlocit de la Cel veşnic descoperirile şi

---

Căci, care dintre îngeri sau oameni ar putea cunoaşte Judecăţile proniei lui Dumnezeu numai prin puterea firii? „O, adâncul bogăţiei şi al înţelepciunii şi al cunoştinţei lui Dumnezeu – strigă Pavel cât de nepătrunse sunt judecăţile Lui şi de neumblate căile Lui! Că cine a cunoscut mintea Domnului? Sau cine a fost sfetnicul Lui?” *(Romani* 11, 33). La fel şi firea făpturilor, nu numai a oamenilor, ci şi a îngerilor, le este poate neînţeleasă. Iar prin „celelalte ale lucrurilor” înţeleg întrebuinţarea meşteşugită a însuşirilor lor morale, omeneşti, care pot fi înţelese de cei cu firea raţională, călăuziţi de lumină.

[606] Firea omenească şi îngerească sunt bune, se mişcă de la sine spre bine, spre Dumnezeu, dar aceasta pentru că foloseşte totodată ceea ce are, cu ajutorul lui Dumnezeu, pentru că are o înrudire cu Dumnezeu şi este în corelaţie – măcar implicită – cu El. Olivier Clément, după ce reproduce cuvântul lui Dostoievski că „omul nu poate conserva chipul său uman decât atât timp cât crede în Dumnezeu”, adaugă: „Noi spunem, mai modest, cât rămâne capabil de a se transcende spre întâlnirea cu misterul. Dacă această întâlnire e pierdută, dacă această mişcare de depăşire nu se mai poate produce, faţa (umană) pierde centrul ei de gravitaţie spirituală, această deschidere pentru cealaltă lume, în raport cu care se ordonează” *(Le visage intérieur,* Paris, Stock, 1978, p. 19).

[607] Dar se poate înţelege şi despre îngeri. Nici ei n-au cunoscut aşa de mult tainele lui Dumnezeu, înainte de întruparea Cuvântului *(Efeseni* 3, 10).

[608] Apostolul Pavel zice în I *Corinteni* 16, 9: „Mi s-a deschis o uşă mare”; în *2 Corinteni 2,* 12: „Când am venit în Troa pentru Evanghelia lui Hristos, mi s-a deschis o uşă în Domnul”; iar în *Coloseni* 4, 3, zice: „Rugaţi-vă şi pentru noi, ca Dumnezeu să ne deschidă nouă uşa cuvântului pentru a grăi taina lui Hristos, pentru care am şi fost legat”. Cine propovăduieşte, dar şi cel ce se curăţă, vede deschizându-se în faţa lui uşi mereu noi în bogăţia de înţelesuri ale lui Hristos.

vederile. Dar şi ele le primesc în icoană, şi nu în chip descoperit. Şi mintea noastră la fel. Şi fiecare treaptă o primeşte prin predare de la alta, pe temeiul unei iconomii şi cunoaşteri ce coboară de la cea dintâi la a doua şi aşa mai departe până ce trece taina la toate treptele[609]. Dar multe taine se opresc la prima treaptă şi nu trec la alta. Căci nu pot primi celelalte trepte mărimea tainei fără să o primească de la aceea. Şi unele dintre taine, ieşind de la prima treaptă, se descoperă numai celei de a doua şi acolo se păzesc în tăcere[610], iar alte trepte nu le înţeleg pe acelea. Şi unele trec până la a treia şi a patra. Şi aşa are loc o creştere şi o scădere în descoperirile ce vor fi văzute de Sfinţii Îngeri. Şi dacă cu acelea se petrece aşa, cu atât mai mult nu putem noi să primim asemenea taine fără mijlocire.

Deci de la ei (de la Îngeri) cade în mintea Sfinţilor simţirea descoperirii oricărei taine; şi aceasta când e îngăduit de Dumnezeu să se descopere de la treaptă la treaptă, de la cea mai de sus, până la cea mai de jos, şi în felul acesta, când e îngăduit să ajungă ceva prin consimţirea dumnezeiască până la firea omenească, la cei vrednici dintotdeauna. Prin ei primesc Sfinţii lumina vederii până în slăvita veşnicie, taina neînvăţată; şi ei, unii de la alţii. Căci sunt „duhuri slujitoare trimise la cei ce sunt în pregătire să ajungă moştenitori ai vieţii” (*Evrei* 1, 14). Dar în veacul viitor această rânduială va înceta. Căci atunci nu va mai primi unul de la altul descoperirea slavei lui Dumnezeu spre bucuria şi veselia sufletului. Ci, fiecăruia i se va da de la sine (prin sine) ceea ce e potrivit cu vrednicia sa, de la Stăpânul, după măsura însuşirilor celor bune ale lui; şi nu va primi darul de la altul, ca aici. Căci acolo nu mai e nici cel ce învaţă, nici cel ce e învăţat, nici cel ce are nevoie să-şi împlinească lipsa lui de la altul. Pentru că Unul este Dătătorul, dăruind în chip nemijlocit celor în stare să primească. Şi de la El vor primi cei ce primesc veselia cerească. Acolo vor înceta treptele celor ce învaţă şi ale celor ce sunt

---

[609] Totul corespunde cu ceea ce scrie Dionisie Areopagitul în *Ierarhia cerească* (cap. 1). Chiar şi cele dintâi trepte îngereşti primesc vederea lui Dumnezeu „în icoană*, în care e ceva potrivit firii lor. Dar sunt şi ele înseşi, prin firea lor, „chip” sau „icoană” a infinitei Persoane sau comuniuni interpersonale dumnezeieşti. E în aceasta şi o deschidere spre infinitatea dumnezeiască, dar şi o caracterizare a ceea ce primesc din ea prin firea lor.

[610] Fiecare treaptă, cât e pe măsura ei. Deci cea dintâi nu poate transmite alteia tot ce a primit, ci păstrează o parte în tăcere, în meditaţia proprie, neputând-o primi treptele de mai jos. Dar şi din tăcerea treptei de mai sus învaţă ceva treapta de mai jos. Vede în tăcerea ei un mister care depăşeşte înţelegerea ei. Chiar în faţa fiecărui om se vede şi o tăcere, o neputinţă de a comunica tot ce trăieşte în sine, dar în care e scufundat el însuşi. Despre această tăcere grea de înţelesuri negrăite a vorbit Olivier Clément în cartea citată.

învăţaţi, şi tăria dorinţei lor va atârna de Cel Unul.

Iar eu zic că cei chinuiţi în gheenă vor fi biciuiţi de biciul iubirii. Şi ce chin mai amarnic şi mai cumplit este decât chinul dragostei! Adică, cei ce simt că au greşit faţă de dragoste suferă acolo un chin mai mare decât orice chin, fie el cât de înfricoşător. Căci tristeţea întipărită în inimă de păcatul faţă de dragoste e mai ascuţită decât orice chin.

E nebunie să socotească cineva că păcătoşii se lipsesc în gheenă de dragostea lui Dumnezeu. Dragostea este odrasla cunoştinţei adevărului, care, după mărturisirea de obşte, s-a dat tuturor. Dar dragostea lucrează prin puterea ei în două feluri: pe păcătoşi îi chinuieşte, cum se întâmplă şi aici unui prieten din partea prietenului[611]; iar pe cei ce au păzit cele cuvenite îi veseleşte. Şi aceasta este, după judecata mea, părerea de rău sau chinul din gheenă. Dragostea îmbată, însă, sufletele fiilor de sus cu desfătarea ei.

Întrebare: A fost întrebat oarecare: Când cunoaşte cineva că a dobândit iertarea păcatelor sale?

Răspuns: Şi a răspuns lui: Când va simţi în sufletul lui că le-a urât pe acestea cu desăvârşire din toată inima[612]; şi când în cele arătate ale lui, nu se cârmuieşte pe sine în chip potrivnic (lui Dumnezeu). Unul ca acesta s-a încredinţat că a dobândit de la Dumnezeu iertarea greşelilor celor născute din păcat, ca cel ce şi-a urât păcatul potrivit mărturiei conştiinţei pe care a câştigat-o în sine, după cuvântul Apostolului: „Cugetul ce nu se osândeşte este martorul lui însuşi” (*Romani* 2, 15, după înţeles). Fie ca şi noi să dobândim iertarea păcatelor noastre prin harul şi iubirea de oameni a Părintelui Celui fără de început, împreună cu a Unuia Născut Fiului Său şi cu a Sfântului Duh, Căruia se cuvine slava în vecii vecilor. Amin.

CUVÂNTUL LXXXV

Despre felurite teme. Prin întrebări şi răspunsuri

Întrebare: Cu ce legătură este legată inima omului, ca să nu alerge spre cele rele?

Răspuns: Prin aceea că urmează totdeauna înţelepciunii şi sporeşte în învăţătura vieţii. Căci altă legătură mai tare nu se găseşte pentru neorânduiala cugetării.

---

[611] Te chinuieşte conştiinţa că n-ai răspuns cum se cuvine iubirii prietenului, nădejdii puse de iubirea lui în tine, sau nădejdii altora, care apelau la iubirea ta.

[612] Trebuie să te fi dezlipit tu însuţi sufleteşte de păcatele tale, ca să te dezlipească şi Dumnezeu de ele; sau în aceasta simţi că Dumnezeu Însuşi te-a dezlipit de ele. E şi aici o aplicare a sinergiei.

Întrebare: Până la ce hotar doreşte să ajungă cel ce urmăreşte înţelepciunea? Şi când se desăvârşeşte învăţătura lui?

Răspuns: Este cu neputinţă să ajungă cineva în înaintarea lui la un astfel de hotar. Că şi Sfinţii sunt cu lipsuri în privinţa desăvârşirii ei. Călătoria înţelepciunii nu are sfârşit. Cel ce o urmăreşte se înalţă până se uneşte cu Dumnezeu. Şi acesta e semnul ei: că înţelegerea ei este fără margine. Pentru că înţelepciunea este Dumnezeu Însuşi.

Întrebare: Care este cea dintâi cărare şi începătură care ne ajută să ne apropiem de înţelepciune?

Răspuns: A urmări cu toată puterea înţelepciunea lui Dumnezeu şi a ne sârgui din tot sufletul în urmărirea ei până la sfârşit şi a fi gata să ne dăm şi viaţa noastră când trebuie să ne lepădăm de ea şi să o aruncăm de la noi pentru dragostea lui Dumnezeu.

Întrebare: Cine se poate numi cu dreptate înţelept?

Răspuns: Cel ce înţelege cu adevărat că viaţa aceasta are un hotar, pentru că acela poate pune un hotar greşelilor lui. Căci care cunoştinţă sau înţelegere e mai mare ca aceea de a se înţelepţi cineva, ca să iasă din viaţa aceasta întru nestricăciune, neavând vreo parte pângărită de dulceaţa ei? Nu e în lume un om mai fără de minte decât acela care, subţiindu-şi gândurile lui ca să pătrundă în tainele tuturor făpturilor şi îmbogăţindu-se prin cercetare şi înţelegere întru toată cunoştinţa, îşi are în acelaşi timp sufletul întinat de murdăria păcatului şi n-a dobândit mărturia nădejdii lui, dar socoteşte totuşi că a ajuns la limanul neîndoielii. Pentru că faptele lui nu l-au dus decât până la nădejdea în lumea aceasta, în drumul lui neîncetat spre ea.

Întrebare: Cine este cel mai tare întru adevăr?

Răspuns: Cel ce-şi păstrează voia bună în necazurile vremelnice, în care se ascund viaţa şi slava biruinţei lui şi nu pofteşte viaţa în lăfăială, în care se ascunde mirosul ruşinii. Acesta a aflat paharul suspinului, care l-a adăpat în toată vremea.

Întrebare: Ce vatămă, așadar, în călătoria spre Dumnezeu, pe cel ce se abate de la faptele bune din pricina ispitelor?

Răspuns: Nu se poate apropia cineva de Dumnezeu fără necaz şi nu poate păzi dreptatea sa neschimbată fără El. Şi de va opri lucrurile care sporesc necazul, va opri şi pe cele ce păzesc dreptatea lui şi se va afla ca o comoară nepăzită şi ca un luptător dezarmat şi ca o corabie lipsită de vâslele ei şi ca un rai al cărui izvor de apă a secat.

Întrebare: Cine este cel luminat în gândurile lui?

Răspuns: Oricine a ajuns să afle amărăciunea ascunsă în dulceaţa lumii şi a împiedicat gura sa ca să bea din acest pahar şi cercetează cele privitoare la mântuirea sufletului său şi nu se opreşte din drum până ce nu se va despărţi de lumea aceasta; oricine închide simţurile lui, ca să nu

intre în el dorinţa vieţii acesteia şi să fure din el comorile ascunse ale vieţii.

Întrebare: Ce este lumea? Şi cum o cunoaştem pe ea? Şi ce vatămă pe cei ce o iubesc pe ea?

Răspuns: Lumea este o ispititoare, care atrage prin poftirea frumuseţii ei pe cei ce o văd, la dorirea ei (pătimaşă). Şi cel ce a fost prins în parte de dorinţa ei şi s-a împreunat cu ea nu mai poate scăpa din braţele ei până nu-l va dezbrăca pe el de viaţa lui. Şi când îl va dezbrăca pe el de toate şi-l va scoate din casa lui în ziua morţii lui, atunci o va cunoaşte că este o amăgitoare şi o înşelătoare. Iar când cineva se nevoieşte să iasă din întunericul lumii, cât încă rămâne ascuns în ea, nu poate vedea împletiturile ei. Şi ea îi stăpâneşte nu numai pe ucenicii ei şi pe fiii ei şi pe cei legaţi în lăuntrul ei, ci şi pe cei neagonisitori, pe nevoitori, pe cei ce au rupt legăturile ei şi s-au ridicat deasupra ei. Căci a început să-i vâneze pentru lucrurile ei în felurite chipuri şi calcă peste ei şi-i pune sub picioarele ei.

Întrebare: Ce să facem trupului când îl învăluie durerea şi povara, când i se moleşeşte voinţa ce se naşte din dorinţa binelui şi din tăria cea dintâi a lui?

Răspuns: Unora li se întâmplă des aceasta: o jumătate a lor a ieşit pe urmele Domnului şi o jumătate a rămas în lume şi inima lor nu s-a rupt de cele de aici, ci s-au împărţit în lăuntrul lor. Şi uneori privesc înainte, alteori, înapoi. Precum socotesc, înţeleptul îi îndeamnă pe cei astfel împărţiţi şi apropiaţi de calea Domnului, zicându-le: „Să nu te apropii de ea cu două inimi, ci apropie-te de ea ca cel ce seamănă şi ca cel ce seceră” (cf. *Înţelepciunea lui Sirah* 1, 27). Iar Domnul, cunoscând pe cei ce nu s-au lepădat cu desăvârşire de lume, ci sunt încă împărţiţi şi întorşi cu mintea, mai bine-zis cu gândul, la cele dinapoi, pe motivul fricii de necazuri şi pentru că n-au aruncat încă de la ei pofta trupului, şi voind să depărteze de la ei moleşeala cugetului, le-a spus un cuvânt hotărât: „Oricine voieşte să vină după Mine să se lepede mai întâi de sine” şi cele următoare (cf. *Matei* 16, 24).

Întrebare: Ce înseamnă să se lepede cineva de sine?

Răspuns: Precum cel ce s-a pregătit să se suie pe cruce nu mai ţine în cugetarea sa decât gândul morţii şi porneşte ca un om ce nu se gândeşte să mai aibă vreo părticică din viaţa veacului acestuia, aşa e şi cel ce voieşte să împlinească ceea ce s-a spus. Căci crucea este voinţa care e gata să primească orice necaz. Şi când a voit să ne înveţe, iarăşi, de ce trebuie să facem aşa, Domnul a zis: „Cel ce voieşte să vieţuiască în lumea aceasta se va pierde pe sine din viaţa adevărată; iar cel ce se pierde aici pentru Mine, se va afla pe sine acolo” (cf. *Matei* 10, 39). Acesta e cel ce păşeşte pe calea crucii şi-şi pune paşii săi pe ea.

Cel ce se îngrijeşte de viaţa aceasta s-a pierdut căzând din nădejdea prin care a pornit spre suferirea necazurilor. Pentru că grija aceasta nu-l lasă să primească necazul pentru Dumnezeu, ci-l atrage pe încetul din stăruirea în el şi-l scoate din mijlocul luptei pentru viaţa cea fericită şi face să crească în el gândul acesta, până ce-l biruieşte. Dar cel ce-şi pierde sufletul său pentru Mine în cugetarea sa din dorul de Mine, se păstrează nevinovat şi nevătămat pentru viaţa de veci. Aceasta înseamnă cuvântul: „Cel ce-şi pierde sufletul său pentru Mine afla-l-va pe el". Deci pregăteşte-ţi de aici, din tine însuţi, sufletul prin pierderea ta desăvârşită din viaţa de aici. Şi de te pierzi de aici pe tine, din viaţa aceasta, Domnul îţi va spune ţie în acest înţeles: „Şi-ţi voi da ţie viaţă veşnică, precum ţi-am făgăduit". Iar de vei rămâne în viaţa aceasta, îţi voi arăta aici făgăduinţa Mea cu fapta şi te voi încredinţa de bunătăţile viitoare. Şi să ştii că afli viaţa veşnică atunci când dispreţuieşti viaţa aceasta. Şi când intri în luptă pentru pregătirea aceasta, sunt dispreţuite în ochii tăi toate cele socotite dureroase şi pricinuitoare de necaz. Căci când mintea se pregăteşte astfel, nu mai are luptă, nici necaz în vremea primejdiei de moarte. De aceea trebuie să ştii cu dinadinsul că de nu va urî omul viaţa lui în lume din dorinţa vieţii viitoare şi fericite, nu poate răbda nicidecum necazurile şi durerile de tot felul care vin asupra lui în fiecare ceas.

Întrebare: În ce chip taie omul obişnuinţa cea dintâi a lui şi se obişnuieşte pe sine cu viaţa de sărăcie şi de nevoinţă?

Răspuns: Trupul nu se înduplecă să trăiască fără cele de trebuinţă cât timp rămâne legat de pricinile desfătării şi moleşelii. Şi mintea nu-l poate înfrâna de la acestea, până ce trupul amintit nu se va înstrăina de la toate cele ce pricinuiesc trândăvia lui. Căci atunci când are în faţă priveliştea desfătării şi a lucrurilor şi vede aproape în fiecare clipă pricinile moleşelii, se stârneşte în el pofta lor fierbinte şi aceasta îl aţâţă de parcă l-ar arde.

De aceea cu multă dreptate Mântuitorul a poruncit celui ce s-a hotărât să-L urmeze, să se golească de toate şi să iasă din lume. Pentru că mai întâi omul trebuie să arunce pricinile moleşelii de la el şi apoi să se apuce de lucru. Şi Însuşi Domnul, când a început să Se lupte cu diavolul, S-a luptat cu el în pustiul cel mai uscat. Iar Pavel îndeamnă pe cei ce iau crucea lui Hristos să iasă din cetate: „Să ieşim împreună cu El, zice, în afară de cetate, şi să luăm ocara Lui, că a pătimit în afară de cetate" (cf. *Evrei* 13, 12, 13).

Căci, când se desparte cineva de lume şi de cele ale ei, uită repede obişnuinţa şi vieţuirea lui de mai înainte şi nu se osteneşte vreme îndelungată pentru desfacerea lui de acestea. Iar prin apropierea lui de lume şi de lucrurile ei, îşi moleşeşte repede tăria cugetării lui. De aceea,

trebuie să ştim că desfacerea aceasta mult ajută şi conduce spre înaintare în lupta cea mântuitoare a nevoinţei.

Se cuvine, deci, şi e de mult ajutor ca în lupta aceasta chilia călugărului să fie în sărăcie şi în lipsuri, ca ea să fie goală şi lipsită de toate cele ce pot mişca în el pofta spre tihnă. Căci când pricinile moleşelii sunt departe de om, el nu se primejduieşte în războiul îndoit: în cel dinăuntru şi în cel din afară. Şi astfel biruieşte mai fără osteneală omul ce se află departe de cele ce îndeamnă la plăcere, decât cel ce are aproape de el cele ce-l mişcă spre pofte. Aici lupta e îndoită.

Căci când e lipsit omul de ceea ce e de trebuinţă pentru susţinerea sălaşului său[613], dispreţuieşte cu uşurinţă ceea ce este de trebuinţă şi nu priveşte la aceea cu poftă nici în vremea când are nevoie de o mică împărtăşire de ea şi trupul se mulţumeşte cu puţin şi pe acest puţin îl vede lângă sine ca uşor de dispreţuit şi nu se apropie de mâncare pentru dulceaţa ei, ci pentru ca să ajute şi să întărească firea.

Aceste purtări îl ridică pe cineva uşor la nevoinţa susţinută de o gândire lipsită de necaz şi de întristare. Se cuvine, deci, călugărului sârguincios să fugă fără întoarcere, cu picior sprinten, de toate ce-l războiesc pe călugăr şi să nu se amestece cu cele ce-l războiesc pe el, şi să se înfrâneze chiar şi de la simpla privire a lor şi să se depărteze de apropierea lor cu toată puterea.

Căci astfel cel ce se nevoieşte răneşte pe vrăjmaşul, aflându-se prin starea lui mai presus de vicleniile aceluia şi veselind pe Domnul Iisus, prin Care se săvârşeşte izbăvirea celor ce se luptă cu el. Că moleşirea în vreo privinţă a celui ce se nevoieşte e socotită ca o biruinţă a răutăţii asupra lui, iar de biruinţa aceasta se bucură vrăjmaşul şi Se întristează Sfântul Duh[614].

Şi o spun aceasta nu numai despre stomac, ci şi despre toate cele ce pot fi supuse ispitei şi războiului, prin care se încearcă şi se probează libertatea omului.

Căci omul, când vine la Dumnezeu, face cu Dumnezeu un legământ să se ţină departe de toate acestea: să nu privească faţă de femeie, să nu vadă persoane împodobite, să nu poftească nimic şi să nu se desfete în mâncăruri, să nu privească la frumuseţea veşmintelor şi să nu caute la vieţuirea mirenilor, să nu asculte la cuvintele lor şi să nu iscodească cele privitoare la ei. Pentru că multă putere dobândesc

---

[613] Poate e vorba de trup.

[614] Aliniatul acesta lipseşte în textul grec tipărit, ca şi în manuscrisul mai nou, dactilografiat. El se află numai în textul românesc tipărit la 1819. Se vede că acesta a folosit alt text grec, sau şi alt text grec pentru traducere. Dar se poate ca el să fi fost la început o scolie marginală.

patimile din apropierea de toate aceste feluri de lucruri, care moleşesc pe cel ce se nevoieşte şi schimbă cugetarea şi hotărârea lui. Căci dacă vederea celor bune mişcă voinţa să se aplece cu râvnă adevărată spre lucrarea lor, e vădit că cele potrivnice acestora au puterea să atragă cugetarea spre ele. Şi chiar dacă din ele nu-i vine cugetării ce se linişteşte mai mult decât că o sileşte să se războiască, şi aceasta este o mare pagubă: căci trece de bunăvoie din starea de pace în tulburare.

Şi dacă un oarecare dintre bătrânii nevoitori, văzând pe cineva fără barbă, asemenea femeilor, a socotit acest lucru vătămător pentru cugetare şi păgubitor pentru lupta lui, oare nu greşeşte cel ce e cu negrijă în alte lucruri, când acest sfânt n-a primit să intre la un astfel de frate şi să-l sărute? Căci înţeleptul bătrân a judecat aşa: „Chiar numai de îmi voi aduce aminte în noaptea aceasta că este aici cineva de felul acesta, îmi este spre mare pagubă”. Şi de aceea n-a intrat şi i-a zis lui: „Eu nu mă tem de tine, dar de ce să-mi pricinuieşti război în zadar? Căci aducerea-aminte de unele ca acestea pricinuieşte o tulburare nefolositoare cugetării. Pentru că în fiecare din mădularele trupului acestuia se află un farmec şi omul are război mare din pricina lor şi se cade să se păzească pe sine şi să-şi micşoreze războiul său faţă de acestea, prin fuga de ele. Căci când se apropie acestea, chiar de se sileşte omul spre bine, se primejduieşte de către ele, privindu-le şi poftindu-le mereu”.

Pentru că multe ierburi mirositoare vedem ascunse în pământ. Dar vara nu le cunoaşte nimeni din pricina arşiţei. Când, însă, se îmbibă de apă şi-şi răspândesc mirosul prin mijlocirea aerului răcoros, se arată fiecare soi unde era îngropat în pământ. Tot aşa e şi cu omul. Când se află în harul liniştirii şi în căldura înfrânării se odihneşte cu adevărat de multele patimi. Dar când se apropie de lucrurile lumii, vede cum se ridică fiecare patimă. Şi capul i se face uşuratic, mai ales dacă răspândesc un miros odihnitor[615].

Şi am spus aceasta, ca să nu se încreadă cineva cât timp vieţuieşte în trup, până la moarte; şi ca să arăt că mult ajută pe cineva, în lupta nevoinţei, fuga şi depărtarea lui de pricinile păcatului. Trebuie să ne temem pururi de lucrurile care ne aduc ruşinea prin aducerea-aminte de ele, şi să nu călcăm peste conştiinţă şi să o nesocotim. Deci să ne silim să ducem trupul în pustie şi să-l facem să dobândească răbdarea. Dar mai mare decât toate este să se sârguiască cineva, oriunde ar fi, să se ferească de pricina războiului (căci în acest caz chiar de e supus necazurilor, e fără frică), ca nu cumva, când se iveşte vreo trebuinţă, să cadă din pricina apropierii ei[616].

---

[615] Poate i se uşurează în sens rău: devine uşuratic.

[616] Dăm un alt aliniat care nu e decât în traducerea românească din 1819: „Se

Întrebare: Care este începutul în războiul împotriva păcatului, al celui ce a aruncat de la sine toată împrăştierea şi a intrat în luptă? Şi de unde începe lupta?

Răspuns: E cunoscut tuturor că începutul oricărei lupte împotriva păcatului şi a poftei este osteneala privegherii şi a postului. Acesta din urmă este mai ales începutul luptei împotriva păcatului din lăuntrul nostru. Şi semnul urii împotriva păcatului şi a poftirii lui în cei ce luptă în războiul nevăzut este că încep cu postul şi după aceasta cu privegherea de noapte, care le ajută la nevoinţă.

Despre post şi priveghere

Cel ce iubeşte în toată viaţa lui unirea acestei perechi se face prietenul neprihănirii. Precum odihnirea stomacului e pricina tuturor relelor şi trândăvia somnului aprinde pofta curviei, aşa calea cea sfântă a lui Dumnezeu şi temelia a toată virtutea sunt postul, privegherea şi trezvia întru slujirea (liturghia) lui Dumnezeu, întru răstignirea trupului toată ziua şi toată noaptea, care e potrivnică dulceţii somnului. Postul este apărătorul a toată virtutea şi începutul nevoinţei. El e cununa celor ce se înfrânează şi frumuseţea fecioriei şi a sfinţeniei; e strălucirea neprihănirii şi începutul căii vieţuirii creştine; e maica rugăciunii şi izvorul neprihănirii şi al cuminţeniei; e învăţătorul liniştirii şi înaintemergătorul tuturor faptelor bune.

Căci, când începe cineva să postească, doreşte să ajungă la vorbirea cu Dumnezeu în cugetarea lui. Pentru că trupul care posteşte nu rabdă să doarmă în aşternutul lui toată noaptea. Când pecetea posturilor s-a întipărit în gura omului, gândirea lui e străbătută de străpungere şi din inima lui izvorăşte rugăciunea şi pe faţa lui e aşternută tristeţea; atunci gândurile murdare stau departe de el, în ochii lui nu se vede veselie şi este duşmanul poftelor şi al întâlnirilor deşarte. Niciodată n-a văzut cineva pe un postitor cu dreaptă-socoteală robit de pofta păcatului. Marele drum spre tot lucrul bun este postul cu dreaptă-socoteală (cu discernământ). Şi cel ce nu are grijă de el clatină tot binele. Pentru că el este porunca dată firii noastre de la început, ca să se păzească de desfătarea gustării; şi cu aceasta şi-a luat începutul făptura noastră. Pe de altă parte, din călcarea cea dintâi a lui, şi-au luat început cei ce se nevoiesc din frica lui Dumnezeu, care încep să păzească legile

---

cuvine a ne păzi şi de aceasta cu multă luare-aminte: a nu vedea trupul gol al cuiva, ba nici al său, ba nici a ne apropia prin atingere de mădularele cele mai de jos şi a voi a le vedea pe acestea. Că mulţi, neluând seama la aceasta, au căzut din Împărăţia cerurilor. Căci au ajuns la obişnuinţa unui lucru urât şi nu s-au mai putut depărta de el”.

Lui.

Şi Mântuitorul, când S-a arătat în lume, la Iordan, de aici a început. Căci după Botez, L-a dus pe el Duhul în pustie şi a postit acolo patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi. La fel şi toţi cei ce ies să-I urmeze Lui, pe această temelie pun începutul nevoinţei lor. Căci e armă lucrată de Dumnezeu. Şi care dintre cei ce o nesocotesc nu se va osândi? Şi dacă Cel ce a dat legea a postit, care dintre cei ce păzesc legea nu trebuie să postească?

De aceea, până atunci neamul omenesc n-a cunoscut biruinţa, nici diavolul n-a simţit înfrângerea lui din partea firii noastre. Dar prin această armă a slăbit de la început. Şi Domnul nostru a fost conducătorul şi întâiul câştigător al biruinţei, ca să pună cea dintâi cunună a biruinţei pe capul firii noastre. Când diavolul vede pe vreunul dintre oameni îmbrăcat cu această armă, îndată vrăjmaşul şi tiranul se înfricoşează şi-şi aduce aminte de înfrângerea lui cea din pustie, de către Mântuitorul, şi puterea lui se frânge şi e ars de vederea armei date nouă de către Conducătorul luptei noastre. Ce armă e mai puternică decât ea? Şi ce dă mai multă îndrăzneală inimii în lupta împotriva duhurilor răutăţii, decât foamea răbdată pentru Hristos?

Căci cât se osteneşte şi pătimeşte trupul în timpul în care oastea dracilor înconjoară pe om, atât ajutor primeşte inima lui din nădejdea biruinţei. Şi cel ce îmbracă arma postului arde de râvnă în toată vremea. Că şi râvnitorul Ilie, când ardea de râvnă pentru legea lui Dumnezeu, petrecea în lucrarea postului. Căci pe cel ce a câştigat această armă ea îl face să-şi aducă aminte de poruncile Duhului şi postul este mijlocitorul între legea veche şi harul dat nouă de Hristos[617].

Şi cel ce se leneveşte în el e moleşit şi leneş şi slab şi în celelalte bătălii şi arată începutul şi semnul rău al moleşirii sufletului său şi dă putinţă biruirii lui de către cel ce-l războieşte pe el. Pentru că intră în luptă gol şi neînarmat; şi e vădit că iese fără biruinţă din ea. Pentru că mădularele lui nu s-au îmbrăcat în căldura foamei postului[618]. Aceasta este puterea postului. Şi cel ce stăruie în el are cugetarea neclintită şi

---

[617] „Moise a primit tablele legii, scrise în muntele Sinai, postind. Iar Mântuitorul tuturor a început să binevestească legea harului după postul de patruzeci de zile în pustie. De aceea, postul este mijlocitorul legii vechi şi al harului. Căci fiecare dintre acestea ni s-a dat premergând şi mijlocind postul". Postul subţiază firea cărnii şi întăreşte duhul în om şi prin aceasta omul intră în legătură cu Dumnezeu, Care este Duh. Sau postul face străveziu pe om pentru lumea Duhului şi bun mijlocitor al Lui.

[618] Cel ce posteşte copleşeşte slăbiciunea trupului cu căldura râvnei sale de înfrânare şi niciun păcat nu se poate apropia de sufletul şi de trupul lui.

gata să întâmpine şi să surpe toate patimile cele rele.

Se spune despre mulţi mucenici că în ajunul zilei în care aşteptau să primească cununa muceniciei, dacă ştiau aceasta de mai înainte, sau din descoperire, sau din vestirea vreunuia dintre tovarăşii lor, în noaptea aceea nu gustau nimic, ci stăteau priveghind de seara până dimineaţa în rugăciune, preamărind pe Dumnezeu în psalmi şi laude şi cântări duhovniceşti, şi aşteptau clipa aceea cu bucurie şi veselie, asemenea celor ce se pregătesc de nuntă, aşteptând să întâmpine sabia cu postul lor. Drept aceea şi noi, cei chemaţi la mucenicia nevăzută, ca să primim cununile sfinţeniei, să priveghem şi niciodată să nu dăm, în vreun mădular sau în vreo parte a trupului nostru, vrăjmaşilor vreun semn de lepădare (de Hristos).

Întrebare: Cum sunt unii, câteodată chiar mulţi, care au poate faptele acestea şi totuşi nu simt liniştea şi odihna din partea patimilor şi pacea din partea gândurilor?

Răspuns: Patimile ascunse în suflete nu se vindecă, frate, numai prin osteneli trupeşti, nici nu împiedică gândurile în cei ce îşi supraveghează mereu simţurile. Aceste osteneli păzesc pe om de patimile lui, ca să nu fie biruit de ele, ca şi de războiul dracilor. Dar nu dăruiesc liniştea şi pacea sufletului. Căci faptele şi ostenelile dăruiesc sufletului nepătimirea şi omoară patimile cele de pe pământ şi aduc odihna gândurilor numai când ne vom împărtăşi de linişte; numai când simţurile din afară vor scăpa de tulburare şi vor stărui un timp oarecare în lucrarea înţelepciunii. Pentru că omul, cât timp se lipseşte de întâlnirea cu oamenii, şi mădularele lui, de revărsarea gândurilor în ele, şi se adună în sine însuşi, nu-şi poate cunoaşte patima lui. Fiindcă liniştirea, cum a zis Sfântul Vasile, este începutul curăţirii sufletului. Căci când mădularele din afară se opresc din lucrarea de afară şi din împrăştierea în lumea din afară, cugetarea se întoarce din risipirile şi împrăştierile ei şi se linişteşte în ea însăşi şi inima se trezeşte ca să cerceteze cele ce vin din afara sufletului. Şi, de stăruie bine în acestea, omul începe pe încetul să umble pe calea curăţirii sufletului.

Întrebare: Deci nu se poate curăţa sufletul prin vieţuirea din afara uşii?

Răspuns: Se usucă vreodată rădăcina pomului udată în fiecare zi? Şi se împuţinează vreodată cuprinsul vasului în care torni în fiecare zi? Şi dacă curăţia nu e altceva decât uitarea de vieţuirea cea slobodă şi ieşirea din obişnuinţa ei, cum şi când îşi va curăţa sufletul acela care înnoieşte prin fapte în sine sau în alţii, prin simţuri, amintirea vechii obişnuinţe, care este cunoaşterea prin trăire a păcatului? Când îşi poate curăţa cineva sufletul său prin aceasta? Sau când se va linişti de războirile din afară, ca să se vadă pe sine? Căci dacă inima se întinează în fiecare zi,

când se curăţă de întinăciune? Pentru că trăind astfel nu se poate nici măcar împotrivi lucrării din afară. Şi cu atât mai mult nu-şi poate curăţa inima când stă în mijlocul câmpului de bătaie şi aude în fiecare zi sunete neîncetate de război. Şi cum îndrăzneşte atunci să vestească pace sufletului său?

Dar dacă se depărtează de acestea, oprirea de la ele poate pe încetul să odihnească cele dinăuntru. Fiindcă până ce nu se opreşte răul de sus, nu seacă apele lui de jos. Dar când ajunge cineva la linişte, sufletul poate deosebi patimile şi cerceta cu înţelegere înţelepciunea sa. Atunci se trezeşte şi omul dinăuntru la faptele Duhului şi simte zi de zi înţelepciunea cea ascunsă ce înfloreşte în sufletul lui.

Întrebare: Care sunt dovezile şi semnele neîndoielnice cele mai de aproape, din care simte cineva că a început să vadă în sine rodul ascuns în suflet?

Răspuns: Când se învredniceşte cineva de harul lacrimilor celor multe ce izvorăsc nesilit. Căci lacrimile s-au pus de cugetare ca un hotar oarecare între cele trupeşti şi cele duhovniceşti şi între pătimire şi curăţie. Până ce nu primeşte cineva darul acesta, lucrarea lui este încă în omul din afară şi nu simte încă deplin lucrarea celor ascunse ale omului duhovnicesc[619]. Căci când începe cineva să lase cele trupeşti ale veacului de acum şi se arată trecând în lăuntrul hotarului acestuia ce se află în lăuntrul firii, îndată ajunge la harul acesta al lacrimilor. Şi de la cel dintâi sălaş al vieţuirii ascunse (de la cea dintâi treaptă a ei) încep lacrimile acestea şi ele îl duc la desăvârşirea dragostei de Dumnezeu. Şi cu cât înaintează, cu atât se îmbogăţeşte în ele, până ce le va bea în mâncarea lui şi în băutura lui din multa lor stârnire. Şi acesta este semnul neîndoielnic că a ieşit cugetarea lui din lumea aceasta, şi simte lumea aceea duhovnicească. Şi cu cât se apropie omul în cugetarea lui de lumea aceasta, cu atât se sărăceşte în lacrimile acestea[620]. Şi când cugetarea se va lipsi cu desăvârşire de lacrimile acestea, este semn că omul s-a

---

[619] Lacrimile sunt semnul că omul se simte copleşit de prezenţa şi de lucrarea din alt plan a Duhului. Sunt puntea de trecere de la omul rece, învârtoşat, nesimţitor al celor cereşti, la omul care simte cele dumnezeieşti, pentru că a trecut la ele.

[620] Mutarea omului cu cugetarea de la preocuparea de trup şi de lumea aceasta se cunoaşte după lacrimile ce încep să-i curgă. Pentru că lumea Duhului, la care se mută, este lumea iubirii, nu una a cugetării abstracte; este o lume în care lucrează în mod simţit Dumnezeu, Care este izvorul iubirii. Dar când omul se apropie iar de lumea aceasta (a patimilor), lacrimile se împuţinează. Căci el se usucă sufleteşte. Vieţuirea în lumea minunată a Duhului emoţionează pe om atât de mult cu iubirea ei, că din el pornesc lacrimile în mod neîncetat.

îngropat în pătimi[621].

Despre deosebirea lacrimilor

Sunt unele dintre lacrimi care ard; şi sunt lacrimi care îngraşă. Lacrimile care ies din străpungere şi din inima cuvioasă pentru păcate usucă trupul şi ard, şi adeseori şi partea conducătoare a sufletului (mintea) simte vătămarea ce-i vine din acestea când încep să curgă[622]. Şi, mai întâi omul se întâlneşte neapărat cu această treaptă a lacrimilor şi prin ele i se deschide lui o poartă spre treapta a doua, care e mai înaltă decât aceasta. Ea e ţara bucuriei, în care omul primeşte mila. Iar acestea sunt lacrimile ce curg din înţelegere[623]. Ele înfrumuseţează şi îngraşă trupul şi curg nesilit, de la sine. Şi nu numai că îngraşă trupul omului, cum s-a zis, ci şi vederea omului se preschimbă. „Că veselindu-se inima, faţa înfloreşte, iar când se află în întristări, se posomorăşte" (*Pilde* 15, 13).

Întrebare: Ce este învierea sufletului, de care a vorbit Apostolul, zicând: „De aţi înviat împreună cu Hristos" (*Coloseni* 3, 1)?

Răspuns: Spunând Apostolul: „Dumnezeu, Cel ce a zis să lumineze lumina din întuneric, El Însuşi a luminat în inimile noastre" (2 *Corinteni* 4, 6)[624], a arătat învierea sufletului, ieşirea din starea veche. Aceasta trebuie să o înţelegem. Adică să se ivească omul cel nou, care nu are nimic din omul vechi, precum zice: „Şi voi da lor inimă nouă şi duh nou" (*Iezechiel* 36, 26). Căci atunci ia chip Hristos în noi prin Duhul înţelepciunii şi al descoperirii cunoştinţei Lui.

Întrebare: Ce este, pe scurt, puterea faptei liniştirii?

---

[621] Patimile sunt o îngropare a duhului în trup, a omului simţitor şi larg deschis comuniunii în iubire, în închisoarea egoistă, o acoperire a transparenţei lui şi o împietrire a sensibilităţii lui sufleteşti, mai bine-zis duhovniceşti, care este o sensibilitate a iubirii pentru Dumnezeu şi pentru semeni. E o împietrire a inimii.

[622] Sunt lacrimile durerii pentru păcate. Acestea vatămă şi cugetarea, pentru că o întristează şi nu e în stare să vadă înţelesurile luminoase ale adâncurilor milei lui Dumnezeu.

[623] Lacrimi ce curg dintr-o înţelegere, care e şi vedere şi simţire a lumii Duhului; dintr-o simţire a milei lui Dumnezeu şi a bucuriei atenţiei Lui iubitoare. Sunt lacrimi ce îngraşă cu viaţa cea nouă ce inundă sufletul din Dumnezeu, pe când primele au pârjolit viaţa cea veche în păcat. Primele lacrimi sunt întoarse spre trecut, ca să-l omoare, cele de al doilea se deschid spre viitorul pe care-l inaugurează.

[624] Dumnezeu e pentru noi mai presus de lumină, e întunericul apofatic (negrăit); dar când vrea să intre în comunicare cu noi, din acest întuneric al Lui ţâşneşte lumina. Iar prin aceasta învie sufletul nostru. Trăirea în apropierea de Dumnezeu e: viaţa cea nouă, care e totodată lumină.

Răspuns: Liniştirea omoară simţurile din afară şi trezeşte pe cele din lăuntru[625]. Iar vieţuirea din afară face cele dimpotrivă acestora, sau trezeşte simţirile din afară şi omoară pe cele din lăuntru.

Întrebare: Care este pricina vederilor şi a descoperirilor, sau a faptului că unii văd, iar alţii se ostenesc peste puterile lor şi vederea nu lucrează în ei?

Răspuns: Pricinile acestora sunt multe. Unele dintre ele sunt din vreo iconomie şi din harul cel nou. Altele, spre mângâierea celor neputincioşi şi spre încurajarea şi învăţarea lor. Întâi toate acestea se dăruiesc oamenilor din vreo iconomie pentru mila lui Dumnezeu. Şi unele din acestea se dăruiesc de cele mai multe ori potrivit celor trei feluri de oameni: potrivit celor mai simpli, potrivit celor covârşitor de nevinovaţi şi potrivit celor desăvârşiţi şi sfinţi, sau celor ce au o râvnă fierbinte pentru Dumnezeu şi şi-au pierdut nădejdea în lume şi s-au lepădat desăvârşit de ea şi s-au depărtat de locuirea cu oamenii şi au ieşit goi pe urmele lui Dumnezeu, dar le vine o frică din singurătatea lor, sau îi înconjoară o primejdie de moarte din nemâncare, sau din boală, sau din vreo strâmtorare sau necaz, încât se apropie de deznădejde. Deci, cea dintâi pricină sunt mângâierile ce le vin unora ca aceştia, care nu le vin celor ce îi covârşesc pe aceştia în osteneală; ea e curăţia şi necurăţia conştiinţei lor[626].

A doua pricină este în chip neîndoielnic aceasta: întrucât are cineva o mângâiere omenească, sau de la ceva din cele văzute, nu i se dau astfel de mângâieri decât după vreo iconomie a harului celui nou. Iar cuvântul nostru este despre pustnici. Şi martor al celor spuse este unul dintre Părinţi, care s-a rugat pentru aceasta şi a auzit: „Să-ţi ajungă ţie mângâierea şi vorbirea oamenilor”.

Iar un altul oarecare, care trăia în acest fel de pustnicie, când se afla în vieţuirea pustnicească se bucura în toată clipa de mângâierea cea din har. Dar când s-a apropiat de lume, o căuta după obicei şi nu o afla şi s-a rugat lui Dumnezeu să-i arate pricina, zicând: „Nu cumva, Doamne,

---

[625] Liniştirea nu e o simplă oprire a oricărei simţiri, ci în ea se trezesc simţurile dinăuntru prin care e sesizată lumea Duhului. E trezirea sufletului la viaţă în Dumnezeu.

[626] „Cea dintâi pricină e curăţia şi necurăţia”, lipseşte în textul grec, dar se află în traducerea românească din 1819. Iar în textul grec se dă următoarea notă: „Curăţia şi necurăţia, sau curăţia de patimile trupeşti, dar nu şi de cele ale sufletului şi ale conştiinţei; sau curăţia, dar nu cea neîndoielnică şi desăvârşită, sau cea care se zice, dar nu e curăţia”. Această notă, care e şi în traducerea românească, arată că cuvintele acestea au fost şi în textul grec manuscris, dar s-au omis din greşeală din textul tipărit.

pentru episcopie s-a depărtat harul de la mine?”[627]. Şi i s-a spus: „Nu, ci pentru că Dumnezeu poartă grijă de cei ce vieţuiesc în pustie şi-i învredniceşte pe ei de astfel de mângâieri”. Căci nu e cu putinţă să aibă vreunul dintre oameni vreo mângâiere văzută şi să o primească pe aceasta, decât pentru vreo iconomie ascunsă a celor spuse, cunoscută numai Celui ce le chiverniseşte pe acestea.

Întrebare: Oare, e acelaşi lucru vederea şi descoperirea sau nu?

Răspuns: Nu, ci sunt deosebite. Descoperirea[628] se foloseşte adeseori pentru amândouă. Căci deoarece arată ceea ce e ascuns, toată vederea se numeşte descoperire. Dar descoperirea nu se numeşte vedere. Căci descoperirea se foloseşte pentru cele cunoscute, gustate şi înţelese de minte. Iar vederea de orice fel are un chip, sau un tip, cum se întâmplă la cei vechi[629], fie în somn adânc, fie în stare de veghe. Şi uneori în mod limpede, alteori, ca într-o nălucire, sau fără limpezime. De aceea, şi cel ce vede de multe ori nu cunoaşte, fie că vede în stare de veghe, fie dormind. Ea se face cunoscută şi prin auzirea unui glas, dar uneori se vede şi un tip oarecare, iar alteori într-un mod mai lămurit faţă către faţă. Dar şi vederea, şi vorbirea, şi întrebarea, şi întâlnirea cu ea sunt ale unor puteri sfinte, care se fac văzute de cei vrednici şi aduc descoperiri. Astfel de arătări se săvârşesc şi în locuri mai pustii şi mai depărtate de oameni, acolo unde omul are nevoie neapărată de ele, pentru faptul că nu are alt ajutor sau mângâiere în acel loc. Iar descoperirile sunt simţite sau le primeşte mintea prin curăţia ei, dar de ele au parte numai cei desăvârşiţi şi cunoscători.

Întrebare: Care este semnul că a ajuns cineva la curăţia inimii? Şi când cunoaşte omul că inima lui a ajuns la curăţie?

Răspuns: Când îi vede pe toţi oamenii ca buni şi nu-i apare vreunul necurat şi întinat, atunci este cu adevărat curat cu inima. Căci cum se împlineşte cuvântul Apostolului, care ne cere să socotim pe toţi, cu inima sinceră, mai presus de noi, dacă nu se ajunge la ceea ce s-a zis: „Că ochiul curat nu va vedea cele rele” (*Avacum* 1, 13)?

Întrebare: Ce este curăţia? Şi până unde ajunge hotarul ei?

Răspuns: Curăţia este uitarea chipurilor cunoaşterii celei

[627] „O spune poate aceasta despre sine însuşi, căci fiind pustnic s-a făcut mai pe urmă episcop al Ninivei”. Harul săvârşirii Tainelor îl avea, dar harul simţirii personale a lucrării lui Dumnezeu nu-l mai avea.

[628] Nota la textul grec: „Poate vederea”.

[629] În Vechiul Testament, vederea lui Dumnezeu se săvârşea prin tipuri, de exemplu, prin rugul aprins, în Noul Testament, prin chip, sau icoană, sau imagine. Iisus Hristos ca om e un chip al lui Dumnezeu-Cuvântul. Iar icoana e zugrăvirea acestui chip.

contrare firii, aflate în lume sub fire. Iar hotarul eliberării de acestea şi al aflării în afară de ele este acesta: revenirea omului la simplitatea şi nevinovăţia dintâi a firii lui şi socotirea sa ca prunc, dar fără scăderile pruncului.

Întrebare: Dar poate ajunge cineva la treapta aceasta?

Răspuns: Da. Căci au ajuns unii la măsura aceasta, cum a ajuns şi Avva Sisoe la măsura aceasta, că întreba pe ucenicul său de a mâncat sau n-a mâncat. Şi altul oarecare dintre Părinţi a ajuns la o astfel de simplitate şi nevinovăţie, că puţin îi mai trebuia ca să fie ca pruncii, încât uita cu desăvârşire de cele de aici; uita până şi de a mâncat înainte de împărtăşanie şi se ducea să se împărtăşească dacă nu-l oprea vreunul dintre ucenicii lui. Şi-l duceau ucenicii lui ca pe un prunc la împărtăşanie. Era prunc faţă de lume, dar sufletul lui era desăvârşit faţă de Dumnezeu.

Întrebare: Ce cugetare şi îndeletnicire trebuie să aibă cel ce se nevoieşte, când şade în linişte în sihăstria lui? Şi ce trebuie să lucreze neîncetat ca să nu se îndeletnicească mintea lui cu gânduri deşarte?

Răspuns: Întrebi despre cugetare şi îndeletnicire, cum se face omul mort în chilia lui? Oare, are omul sârguitor şi treaz cu sufletul, petrecând întru sine, nevoie să se întrebe cum să petreacă? Căci ce este altceva îndeletnicirea monahului în chilia sa decât plânsul?

Şi ce cugetare e mai înaltă decât aceasta? Căci însăşi şederea călugărului şi singurătatea sa îl învaţă asemănarea ei cu petrecerea într-un mormânt, care-l ţine departe de bucuria oamenilor. Căci făptuirea lui este plânsul şi însăşi numirea stării lui îi cheamă şi-l îndeamnă la aceasta. Căci se numeşte „plângător", adică amărât cu inima. Şi toţi Sfinţii au plecat plângând din viaţa aceasta. Şi dacă Sfinţii plângeau şi ochii lor erau plini pururea de lacrimi până ce plecau din viaţa aceasta, cine nu va plânge? Mângâierea călugărului se naşte din plâns. Şi dacă cei desăvârşiţi şi purtătorii de biruinţă plângeau aici, cum va suporta cel plin de răni să se liniştească din plâns? Cel ce se are pe sine zăcând mort înaintea sa, şi se vede pe sine omorât prin păcate, mai are nevoie de învăţătură cu ce fel de gând să-şi pricinuiască lacrimile? Sufletul e omorât de păcate şi zace înaintea ta, şi el e mai mult pentru tine decât toată lumea, şi nu ai nevoie de plâns? De vom intra deci în liniştire şi vom stărui în ea cu răbdare, fără îndoială vom putea rămâne în plâns. De aceea să ne rugăm cu o cugetare neîncetată Domnului, ca să ni-l dăruiască pe acesta. Căci de vom dobândi acest har, care e mai mare decât celelalte daruri (harisme) şi le covârşeşte pe acelea, vom intra la curăţie. Şi când vom intra la ea, nu se va mai lua de la noi până la ieşirea noastră din viaţa aceasta.

Fericiţi deci cei curaţi cu inima, că nu este timp în care să nu se bucure de desfătarea aceasta a lacrimilor şi în ea pururea vor vedea pe

Domnul[630]. Şi încă fiind lacrimi în ochii lor, se învrednicesc de vederea descoperirilor Lui în înălţimea rugăciunii lor şi nu este în ei rugăciune fără lacrimi. Şi aceasta este ceea ce s-a spus de Domnul: „Fericiţi cei ce plâng, că aceia se vor mângâia” *(Matei* 5, 4). Căci de la plâns se trece la curăţia sufletului. De aceea spunând Domnul că ei se vor mângâia n-a tâlcuit înţelesul mângâierii. Căci când se va învrednici călugărul să treacă prin lacrimi de ţinutul patimilor şi să ajungă în şesul curăţiei sufletului, îl întâmpină această mângâiere. De trece, deci, cineva de la cele ce o pricinuiesc pe aceasta aici[631], în aceasta se întâlneşte cu mângâierea care nu se află aici[632].

Şi atunci înţelege că mângâierea ce o primeşte la sfârşitul plânsului e mângâierea pe care o dăruieşte Dumnezeu, prin curăţie, celor ce plâng. Pentru că nu poate plânge cineva neîncetat câtă vreme e tulburat de patimi[633]. Deci acest dar (această harismă) al lacrimilor şi al plânsului e al celor nepătimitori. Şi dacă pe cel ce plânge şi se jeleşte pentru un timp lacrimile pot nu numai să-l conducă la nepătimire, ci şi să şteargă cu desăvârşire patimile din mintea lui şi s-o izbăvească pe aceasta de amintirea lor[634], ce să zicem despre cei ce au noaptea şi ziua lucrarea aceasta în cunoştinţă (conştiinţă)? Dar ajutorul ce vine din plâns nimeni nu-l cunoaşte decât singuri aceia care şi-au predat sufletul lor lucrării acesteia. Toţi Sfinţii doresc intrarea aceasta. Căci prin lacrimi li se deschide lor uşa ca să intre în patria mângâierii, în care sunt întipărite urmele preabune şi mântuitoare ale lui Dumnezeu, prin descoperiri[635].

Întrebare: Dat fiind că sunt unii care nu pot plânge neîncetat din pricina slăbiciunii trupului, ce trebuie să facă el pentru păzirea minţii, ca

---

[630] Sfântul Isaac leagă curăţia inimii şi vederea lui Dumnezeu de lacrimi. Numai lacrimile ca pocăinţă extremă curăţă inima de păcate; numai lacrimile ca supremă înduioşare de iubirea lui Dumnezeu dăruiesc vederea lui Dumnezeu, sau izvorăsc din ea.

[631] De la lacrimi, la curăţie.

[632] Curăţia e ceea ce se poate dobândi aici, dar mângâierea vine de sus, de la Duhul mângâierii.

[633] Patimile sunt opuse plânsului. Pentru că plânsul curat şi înduioşat e semnul iubirii. Iar patimile, semnul egoismului.

[634] Lacrimile şterg chiar amintirea păcatelor, prin covârşirea dragostei de Dumnezeu aflată în ele.

[635] Din întunericul care ni-L face pe Dumnezeu cu totul inaccesibil nouă, ne întâmpină pe treapta curăţiei de patimi puterile, înţelesurile şi luminile dumnezeieşti, luând în întâlnirea cu noi oarecare caracteristici sesizabile. Chiar sensul sesizat de noi e un chip pe care îl ia raza pornită din întunericul dumnezeiesc.

să nu pătrundă patimile în ea, golită fiind de toate?

Răspuns: Nu se pot răscula patimile împotriva sufletului şi nu îl pot tulbura pe nevoitor când inima e golită de cele ale vieţii, prin retragerea care-l fereşte de orice împrăştiere, dacă nu se lasă prins de trândăvie şi de nepăsarea faţă de cele cuvenite, mai ales de se va îndeletnici cu cugetarea celor din dumnezeieştile Scripturi, prin cercetarea înţelesurilor lor, rămânând netulburat de patimi. Căci chiar şi numai de vor stărui aceste înţelesuri în el şi se va înmulţi înţelegerea dumnezeieştilor Scripturi, vor fugi din el gândurile deşarte şi mintea lui se va putea desprinde de dorirea sau de amintirea lor; şi nu va putea lua aminte la nimic din viaţa aceasta, ridicându-se prin marea plăcere a îndeletnicirii cu această înţelegere deasupra acestor gânduri, datorită multei liniştiri a lui în pustie. Pentru că prin aceasta el uită chiar şi de el însuşi şi de firea lui şi se face ca un om ieşit din sine, nemaiamintindu-şi deloc de veacul acesta. El se îndeletniceşte cu totul deosebit cu cele privitoare la mărirea lui Dumnezeu şi se gândeşte la ele zicând: „Slavă dumnezeirii Lui! Mari şi minunate sunt toate lucrurile Lui! Ridicat-a la înălţime smerenia mea. Cu ce lucruri mari a învrednicit sufletul meu să se îndeletnicească!".

Şi, petrecând în aceste lucruri minunate şi fiind mereu uimit (răpit) de ele, se îmbată pururea şi se află ca în viaţa de după înviere. Căci liniştea conlucrează foarte mult cu harul acesta[636]. Dat fiind că mintea a aflat locul (ţinutul) ei, voieşte să rămână în el însuşi, în pacea aflată de ea prin liniştire.

El se mişcă deci împreună cu acestea spre amintirea lor[637] potrivit treptei vieţuirii lui. Şi luând în minte slava veacului viitor şi nădejdea celor rânduite drepţilor ce se vor mişca în Dumnezeu în viaţa viitoare şi acea nouă reaşezare în starea cea dintâi, nu se mai gândeşte şi nici nu-şi mai aduce aminte de lumea aceasta.

Şi când se îmbată de acestea, iarăşi se strămută de acolo cu vederea lui la cele ale veacului acestuia, întru care se află încă, şi zice cu uimire: „O, adâncul bogăţiei şi al înţelepciunii şi al cunoştinţei şi al înţelegerii şi al priceperii şi al iconomiei Dumnezeului Celui neurmat![638]

---

[636] Nimic nu contribuie la harul vederii celor dumnezeieşti, ca liniştirea.

[637] Spre aducere-aminte de cele dumnezeieşti, de vederile avute înainte, de dorinţa după vederea lor, de frumuseţea vieţii viitoare.

[638] Urmele lui Dumnezeu nu se pot vedea, dacă nu Se revelează El Însuşi, trimiţând, din întunericul Lui cu totul transcendent şi insesizabil, raze de-putere-creatoare, susţinătoare şi luminătoare. Cel ce vede, fiind îmbătat de bucuria celor ce le vede, ca arvună a vieţii viitoare, nu uită totuşi că le vede aflându-se încă aici. Şi aceasta îi umple şi mai mult de uimire, că, aflându-se în

Cât de necercetate sunt judecăţile Lui şi de neurmate căile Lui!” *(Romani* 11, 33). Căci dacă a pregătit un alt veac aşa de minunat, ca să aducă în el pe toţi cei cuvântători şi să-i păstreze pe ei în viaţa fără de sfârşit, pentru care pricină a făcut întâi lumea aceasta şi a lărgit-o pe ea şi a îmbogăţit-o astfel cu felurimea deasă şi cu mulţimea chipurilor şi firilor şi a pus în ea pricini şi substanţe şi luptele şi împotrivirile multelor patimi? Şi pentru ce ne-a aşezat la început pe noi în ea şi a sădit în ea cu iubire bogăţia Lui de viaţă şi deodată ne strămută de aici prin moarte şi ne păstrează pe noi nu puţin timp în nesimţire şi nemişcare şi pierde formele noastre şi varsă sucurile din noi şi le amestecă în pământ şi îngăduie să se desfacă şi să se topească şi să curgă alcătuirea noastră până ce încetează cu totul întocmirea noastră?[639]

Iar atunci, în vremea în care a hotărât întru înţelepciunea Sa preaînchinată, când va voi, ne va ridica în altă înfăţişare, pe care numai El o cunoaşte şi ne va aduce într-o altă alcătuire. Aceasta o nădăjduim nu numai noi oamenii, ci şi înşişi Sfinţii Îngeri, care nu au nevoie de lumea aceasta, fiind prin firea lor minunată lipsiţi puţin de desăvârşire; şi ei aşteaptă ridicarea noastră din stricăciune; căci când se va ridica neamul nostru din pământ, se va înnoi şi el ieşind din stricăciune[640]. Căci pentru noi sunt împiedicaţi şi ei să intre. De aceea aşteaptă să se deschidă deodată (şi pentru ei) poarta noului veac. Pentru că zidirea îngerilor se va odihni atunci împreună cu noi de povara trupului aflătoare în noi[641]. Căci zice Apostolul: „Că şi zidirea însăşi aşteaptă descoperirea fiilor lui Dumnezeu, ca să se elibereze de robia stricăciunii în slobozenia slavei fiilor lui Dumnezeu” *(Romani* 8, 21), după desfacerea deplină a veacului

---

trup, vede asemenea minuni. Şi că a obţinut vederea lor prin răbdarea atâtor necazuri în lume şi în trup.

[639] Se întreabă pentru ce a lăsat lumea aceasta plină de necazuri, dacă suntem rânduiţi să trăim veşnic în lumea aceea fericită. Întrebarea e mai mult oratorică, pentru că răspunsul l-a dat Sfântul Isaac însuşi în toată scrierea sa: Ca să creştem duhovniceşte, ca să ne asimilăm şi prin eforturile noastre statura de fiinţe pline de desăvârşirea în Duh. De aceea a şi lărgit lumea aceasta, cu atâtea chipuri şi firi, ca să creştem în mod complex şi multiplu, prin experienţe cât mai bogate, prin lupte cu ispite cât mai felurite. Nesimţirea, nemişcarea va atinge prin moarte numai trupul, nu şi sufletul nostru.

[640] Odată cu înnoirea chipului nostru de acum va ieşi din starea de stricăciune şi pământul din care sunt făcute trupurile noastre. Dar şi îngerii se vor înălţa prin aceasta, nemaiavând să se ocupe cu noi şi cu lumea aflată în starea de stricăciune de acum, nemaioglindind-o în conştiinţa lor.

[641] Participarea îngerilor la existenţa noastră şi ajutorul ce ni-l dau înseamnă şi o relaţie cu existenţa noastră împovărată de trup şi o luptă pentru uşurarea piedicilor ce ni le pune trupul de acum în calea mântuirii.

acestuia din alcătuirea lui, când va fi așezată firea noastră din nou în alcătuirea ei cea dintâi.

Și apoi se înalţă de la aceasta cu mintea sa la cele dinainte de întemeierea lumii acesteia, când nu era vreo zidire, nici cer, nici pământ, nici îngeri, nici ceva din cele ce se petrec. Și se gândește cum le-a adus dintr-odată pe toate la fiinţă din cele ce nu sunt, numai prin bunăvoirea Lui. Și iarăși coboară cu mintea lui la făpturile lui Dumnezeu și privește la lucrurile minunate ale zidirii Lui și la înţelepciunea făpturilor Lui, zicând cu uimire în sine: „O, minune! Cât de mult întrec iconomia și purtarea Lui de grijă și cu cât e mai tare minunata Lui putere decât toate făpturile Lui! Și cum a adus din cele ce nu sunt, la fiinţă, toată zidirea, adică mulţimea cea nenumărată a feluritelor lucruri? Și, iarăși, cum va strica această minunată bună întocmire, ceasurile și anii, legătura nopţii și zilei, prefacerile ajutătoare ale anului, florile felurite ale pământului, clădirile preafrumoase ale cetăţilor și palatele împodobite din ele, mersul sprinten al oamenilor, firea lor ostenitoare de la intrarea ei în viaţă până la ieșire? Și cum e oprită dintr-odată această rânduială minunată și va veni un alt veac și amintirea acestei prime zidiri nu se va mai sui niciodată la inima cuiva și se vor ivi o mare prefacere și alte gânduri și alte amintiri?[642]

Și firea oamenilor nu-și va mai aminti câtuși de puţin de lumea aceasta, nici de viaţa lor de mai înainte. Căci mintea lor va fi legată de contemplarea (privirea) acelei stări noi și nu se va mai întoarce iarăși la lupta sângelui și a trupului. Căci împreună cu schimbarea veacului acestuia, îndată va lua început cel viitor. Și atunci tot omul va zice unele ca acestea: „O, maică, cum ai fost uitată de fiii tăi pe care i-ai născut și i-ai înţelepţit și care s-au adunat într-o clipeală de ochi la un alt sân și s-au făcut fii adevăraţi ai sterpei, care niciodată n-a născut!... Veselește-te stearpă care nu naști pe fiii pe care ţi i-a născut ţie pământul” (cf. *Isaia* 54, 1).

Și atunci cugetă ca un ieșit din sine (ca în extaz) și zice: „Oare, cât timp durează veacul acesta? Și când va începe cel viitor? Și cât timp vor dăinui locașurile acestea în înfăţișarea de acum și cât timp vor rămâne trupurile amestecate cu pământul? Și cum va fi vieţuirea aceea? Și în ce înfăţișare va învia și va fi firea aceasta? Și în ce chip va veni la a doua creaţiune?”.

---

[642] E vorba de amintirile în sensul anamnezei, adică de aducerea-aminte a ceea ce a fost, datorită repetării în același chip. Căci amintirea vieţii de aici nu se poate șterge din sufletele oamenilor în viaţa viitoare. Dar ea nu mai aduce odată cu ea durerea pentru păcatele săvârșite, urma întristărilor etc. Căci se zice mai jos: „Nu se va mai întoarce iarăși la lupta sângelui și a trupului”.

Şi în vreme ce cugetă la acestea şi la unele ca acestea, cad peste el un extaz şi o răpire şi o tăcere liniştită, şi se ridică în clipa aceea şi-şi pleacă genunchii şi înalţă mulţumiri şi doxologii cu lacrimi multe către Dumnezeu, Cel singur înţelept, Cel preamărit în faptele Lui preaînţelepte.

Fericit e cel ce s-a învrednicit de acestea. Fericit e cel ce cugetă la acestea ziua şi noaptea. Fericit e cel ce cugetă la acestea şi la unele ca acestea, în toate zilele lui. Iar dacă la începutul liniştirii lui nu simte omul puterea unor astfel de vederi, din pricina împrăştierii minţii lui, şi nu mai poate vedea puterile faptelor minunate mai înainte grăite ale lui Dumnezeu[643], să nu se trândăvească şi să nu părăsească locul vieţuirii lui liniştite. Căci semănătorul ce seamănă în pământ nu vede, odată cu sămânţa pe care o seamănă, şi spicul. Şi după semănare urmează moleşeala şi osteneala şi durerea mădularelor sale şi ieşirea din legăturile cu prietenii şi despărţirea de cele obişnuite. Dar după ce rabdă acestea, vine un alt timp, în care lucrătorul se îndulceşte şi saltă şi se bucură şi se veseleşte. Şi care este acesta? Când mănâncă din pâinea sudorii lui şi cugetarea lui rămâne păzită în linişte. Căci liniştea plină de răbdare şi amintita cugetare din ea mişcă în inimă multă şi nesfârşită plăcere şi împinge mintea repede spre uimire (răpire) negrăită. Şi fericit este acela care stăruie în ea, că înaintea lui s-a deschis acest izvor de dumnezeire ţâşnitor şi a putut să bea din el şi nu va înceta să bea din el pururea şi totdeauna, în toată clipa din noapte şi din zi, până la sfârşitul şi marginea întregii sale vieţi pământeşti.

Întrebare: În ce se arată cuprinsul împlinit al tuturor ostenelilor acestei lucrări, sau al liniştirii, la care ajungând cineva să afle că a ajuns la desăvârşirea vieţuirii?

Răspuns: În faptul că s-a învrednicit de stăruirea în rugăciune. Căci când a ajuns la aceasta, a ajuns la capătul tuturor virtuţilor şi s-a făcut locaşul Sfântului Duh. Pentru că dacă cineva n-a primit în chip neîndoielnic harul Mângâietorului, nu-şi poate desăvârşi stăruirea în rugăciunea aceasta. Căci când Duhul Se sălăşluieşte, zice, în careva dintre oameni, acesta nu încetează din rugăciune. Fiindcă Duhul Însuşi Se roagă pururea (*Romani* 8, 26)[644]. Atunci, nici când doarme acela, nici când e în stare de veghe, nu se întrerupe rugăciunea din sufletul lui. Ci,

---

[643] Faptele lui Dumnezeu sunt graiuri, sau cuvinte către noi.

[644] Duhul e Duhul rugăciunii. Căci El ne ţine în legătură cu Dumnezeu. Având pe Duhul nu putem să nu gândim la Dumnezeu. Deci rugăciunea e semnul sigur al Duhului în inima omului, înseşi mişcările inimii sunt glasuri, sunt cuvinte. Căci mişcarea spirituală nu e decât glas către Dumnezeu, răspuns la cuvintele Lui.

fie că mănâncă, fie că bea, fie că doarme, fie că lucrează ceva, şi până în somnul adânc răsar bunele miresme şi răsuflările rugăciunii în inima lui[645], fără osteneală. Şi nu se mai desparte rugăciunea de el, ci în toate zilele şi în ceasurile lui, chiar când se linişteşte aceasta în afara lui[646], o liturghiseşte în el în chip ascuns. Căci tăcerea celor curaţi e rugăciune, zice careva dintre purtătorii de Hristos. Pentru că gândurile lor sunt mişcări dumnezeieşti[647]. Mişcările inimii şi cugetării curate sunt glasuri blânde, în care ea cântă în chip ascuns Celui ascuns[648].

Întrebare: Ce este rugăciunea duhovnicească? Cum se învredniceşte de ea cel ce se nevoieşte?

Răspuns: Mişcările sufleteşti se împărtăşesc de lucrarea Sfântului Duh prin curăţia lor deplină[649]. Dar numai unul dintre zeci de mii de

---

[645] Rugăciunea care nu se întrerupe nici în somn e ca o răsuflare neîntreruptă. În cel ce s-a obişnuit să unească rugăciunea cu răsuflarea, această unire rămâne şi când el nu o mai urmăreşte cu voia. Rugăciunea îi imprimă o bunătate în toată fiinţa. E o bunătate ce se răspândeşte ca o bună mireasmă. E o mireasmă a curăţiei.

[646] Prin aceasta înţelege, cred, o rugăciune ce se răspândeşte liniştit, prin tăcere, în afara lui. Căci în fraza următoare vorbeşte de tăcere.

[647] Gândurile omului curat, care s-a golit de toate gândurile egoiste, sunt mişcări dumnezeieşti. El a devenit subiectul mişcărilor dumnezeieşti. Sau mişcările dumnezeieşti s-au imprimat în mişcările lui. Mişcările dumnezeieşti în conştiinţa omului iau forma gândurilor curate şi bune. Dar a unor gânduri care sunt rugăciune. Căci ele se îndreaptă spre Dumnezeu. „Ale Tale dintru ale Tale". Din întunericul mai presus de înţelegere al lui Dumnezeu ies raze care în sufletul conştient al omului, făcut după chipul lui Dumnezeu, devin gânduri care se referă la El şi la faptele Lui, cu mulţumire şi cu laudă. Învăţătura energiilor necreate apare aici cu toată claritatea. Ea e implicată în înţelegerea nedespărţitei legături dintre Dumnezeu şi creatură şi, mai special, dintre Duhul dumnezeiesc şi cel omenesc. Omul şi-a actualizat caracterul teandric. Energiile lui Dumnezeu, devenind înţelesuri în om, se întorc spre Dumnezeu ca rugăciune de laudă.

[648] Omul vorbeşte şi când tace. Iar dacă e curat, grăieşte lui Dumnezeu în adâncime. Şi în această rugăciune e lucrarea Sfântului Duh, ca legătură cu Dumnezeu.

[649] Mişcările sufleteşti sunt şi ele simţiri ce iau forme de cuvinte. Când sufletul e curat, mintea nu se gândeşte la nimic altceva decât la Dumnezeu cel curat şi infinit. Dar prin aceasta Însuşi Duhul e lucrător în ele. Cele mărginite sunt pentru trup, sunt pentru viaţa pământească şi adeseori egoistă, căci ele pot fi cuprinse şi folosite pentru viaţa mărginită, străină de Dumnezeu. Duhul vine numai unde sufletul se lărgeşte, gândindu-se la Dumnezeu şi intră în comuniune cu infinitatea Lui prin rugăciunea curată de gânduri mărginite.

oameni se învredniceşte de ea, căci este o taină a stării vieţii viitoare[650]. Pentru că acela se înalţă şi firea rămâne nelucrată de nicio mişcare şi amintire a celor de aici. Şi nu se roagă în rugăciune, ci sufletul are simţirea lucrurilor duhovniceşti ale veacului aceluia, care covârşesc înţelegerea oamenilor şi a căror înţelegere o are prin puterea Sfântului Duh. Aceasta este vederea şi mişcarea cea gândită, şi nu[651] cerere a rugăciunii. Dar din rugăciune şi-a luat pornirea. Căci pentru aceasta unii dintre aceştia au ajuns la desăvârşire. Şi nu este clipă în care mişcarea lor cea mai dinăuntru nu e în rugăciune, precum am spus mai înainte. Şi când Se iveşte Duhul cel Sfânt, îi află pe aceştia pururea în rugăciune. Şi din această rugăciune îi scoate pe ei în vedere (contemplare)[652], care se numeşte vedere duhovnicească. Căci nu mai au nevoie de chipul rugăciunii îndelungate, nici de starea la Liturghie şi de treapta ei. Ci ajunge să-şi amintească de Dumnezeu şi îndată sunt robiţi de dragostea Lui. Totuşi, nu nesocotesc nici starea la rugăciune până la sfârşit, ci dăruiesc cinste şi rugăciunii şi stau în picioare la orele rânduite, în afară de cea neîncetată[653].

Am văzut pe marele Antonie[654] stând în rugăciune de la ceasul al

---

[650] În viaţa viitoare nu mai privim decât pe Cel infinit, deci suntem în curăţie şi rugăciune, departe de orice egoism limitativ. Acolo suntem cu desăvârşire în Duhul comuniunii cu Dumnezeu.

[651] Acest „nu” lipseşte în textul grec, dar este în traducerea românească din 1819 şi el corespunde înţelesului acestui pasaj, care socoteşte că vederea celor dumnezeieşti e mai presus de rugăciune. Traducătorii români de atunci ştiau la perfecţie nu numai limba greacă, ci şi teologie înaltă. Textul românesc mai nou, dactilografiat, nu a prins această nuanţă, rămânând fidel textului grec. El e mai poetic, dar cu mai puţină înţelegere a sensului duhovnicesc al textului grec. De aceea e şi mai liber. „Mişcarea gândită” e „vederea gândită”, sau înţelegătoare. Ea nu e o simplă mişcare a gândurilor, ci o mişcare în planul de dincolo de lumea creată, în Dumnezeu.

[652] Lucrarea Sfântului Duh are o gradaţie, după măsurile la care ajunge omul. El Se roagă cu cei ce se află la nivelul rugăciunii, cu conlucrarea lor, dar vine întreg în cei ce au ajuns la rugăciunea neîncetată; apoi şi mai mult când opreşte lucrarea rugăciunii lor şi îi ridică în starea de vedere (de contemplare). Atunci aceştia uită că ei sunt aici şi Dumnezeu în faţa lor, cum se simt în rugăciune. Atunci uită cu totul de ei, scufundându-se în Dumnezeu prin vedere.

[653] Cei ridicaţi din rugăciunea neîncetată „la vedere” nu sunt ridicaţi pentru totdeauna, ci numai din când în când. Din acea vedere revin mereu iarăşi la rugăciunea neîncetată.

[654] „Antonie, supranumit cel Mare, a cărui viaţă a scris-o dumnezeiescul Atanasie, s-a mutat în anul mântuirii 357 (Fabricius, în vol. II, p. 344, din «Bibliotheca graeca»). Iar Isaac Sirul a trăit pe la 534. Deci, cum zice: «L-am văzut pe Sfântul Antonie»? Fie că vorbeşte de alt Antonie, fie că «l-am văzut»,

nouălea (trei după amiază), când a simţit mintea lui înălţată. Şi altul dintre Părinţi, întinzând mâinile, pe când stătea la rugăciune, a intrat într-un extaz de patru zile. Şi alţi mulţi, pe când se rugau astfel, au fost robiţi de multa (adânca) pomenire a lui Dumnezeu, de dragostea Lui şi au ajuns în extaz.[655] Dar omul se învredniceşte de această stare când se dezbracă de mărturia din lăuntru şi din afară a păcatelor contrare, prin păzirea poruncilor lui Dumnezeu. Când păzeşte cineva aceste porunci şi se foloseşte de ele după rânduială, neapărat i se întâmplă să iasă din multele lucruri omeneşti, adică să se dezbrace de trupul lui şi să ajungă afară din el, ca să zicem aşa, nu de firea lui, ci de trebuinţele lui. Că nu se poate ca cel ce vieţuieşte în felul Dătătorului de lege şi împlineşte poruncile Lui, să rămână cu păcatele în el. De aceea a făgăduit Domnul în Evanghelie că-Şi va face sălaş în cel ce a păzit poruncile Lui.

Întrebare: Când ajunge cineva la desăvârşirea multelor roade ale Duhului?

Răspuns: Când se va învrednici de dragostea desăvârşită a lui Dumnezeu.

Întrebare: Şi din ce cunoaşte cineva că a ajuns la aceasta?

Răspuns: Când amintirea lui Dumnezeu se mişcă în cugetarea sa, îndată inima sa se mişcă în dragostea Lui şi ochii săi varsă lacrimi cu îmbelşugare. Căci e obiceiul iubirii să se înmoaie în lacrimi la amintirea celor iubiţi. Şi aflându-se omul astfel, niciodată nu se lipseşte de lacrimi. Pentru că nu lipsesc niciodată pricini care-l duc la pomenirea lui Dumnezeu. De aceea şi în vis vorbeşte cu Dumnezeu. Căci e obiceiul iubirii să facă unele ca acestea. Şi aceasta este desăvârşirea oamenilor în viaţa aceasta a lor.

Întrebare: Dacă după multă osteneală şi trudă şi nevoinţă, pe care le-a făcut omul, s-ar obrăznici gândul mândriei să-l atace, luându-şi prilej din frumuseţea virtuţilor lui, şi va pune preţ pe multa osteneală pe care a răbdat-o, prin ce va stăpâni acest gând al lui şi va dobândi neclintire în sufletul lui, ca să nu se încreadă în el?

Răspuns: Când cunoaşte cineva că omul cade de la Dumnezeu ca o frunză uscată din pom, cunoaşte puterea sufletului său[656]. Dacă ar fi dobândit virtuţile acestea şi ar fi răbdat toate luptele pentru ele cu puterea sa, în vreme ce Domnul Şi-a ţinut departe ajutorul Lui de la el, şi

---

înseamnă «nu l-am văzut cu ochii», ci «am auzit sau am primit despre Sfântul Antonie»”.

[655] Dă unele cazuri în care au fost răpiţi unii din starea de rugăciune în cea de extaz, care e o răpire în contemplarea dragostei iul Dumnezeu, sau o copleşire a lor de dragostea ce o simt pentru Dumnezeu.

[656] Mai bine-zis: ce puţină putere are sufletul său.

l-ar fi lăsat numai pe el să intre în luptă cu diavolul şi nu i-ar fi venit Domnul în ajutor, cum are obiceiul să intre cu cei ce se oştesc în lupta lor şi să-i ajute, atunci s-ar fi arătat puterea lui, mai bine-zis înfrângerea şi neputinţa lui. Dar purtarea de grijă a lui Dumnezeu e cu sfinţii în toată vremea, păzindu-i şi întărindu-i pe ei. Şi prin aceasta biruieşte tot omul când ajunge în nevoinţa muceniciei şi în pătimirile pentru ea şi în celelalte greutăţi ce-i vin pentru Dumnezeu şi le rabdă pentru El. Şi acesta e lucru vădit şi arătat, fără nicio îndoială. Căci cum poate să biruiască firea puterea gândurilor ce se mişcă neîncetat în mădularele oamenilor, care îi întristează pe ei şi-i poate înfrânge cu totul? Şi cum doresc alţii şi iubesc biruinţa şi nu o pot avea, când sunt războiţi cu tărie, ci sunt înfrânţi în fiecare zi de ele şi sunt în durere şi plâns şi trudă pentru sufletele lor, iar tu poţi purta greutăţile trupului, care sunt aşa de apăsătoare, şi nu-l simţi strâmtorat prea mult? Şi cum poate trupul, de altfel pătimitor, să înfrunte ascuţişul fierului şi să rabde frângerea oaselor şi tot felul de chinuri, şi să nu fie înfrânt de pătimiri cel ce nu poate răbda nici măcar înţepătura unui spin, care i se înfige sub unghie, iar aceste feluri de chinuri nu le simte după obiceiul firii, dacă nu se adaugă din altă parte altă putere în afară de puterea firii, care opreşte de la el tăria chinurilor? Şi fiindcă am vorbit de purtarea de grijă a lui Dumnezeu, să nu ne îngreuiem să amintim şi de oarecare istorie de suflet folositoare, care întăreşte pe om în nevoinţele lui.

Istorisire: Un tânăr oarecare, cu numele Teodor, chinuit în tot trupul lui şi întrebat de cineva: „Cum ai simţit chinurile?”, a răspuns: „La început le-am simţit, dar pe urmă am văzut pe un tânăr oarecare ştergându-mi sudoarea chinului meu şi întărindu-mă şi dându-mi odihna în pătimirea mea”. O, îndurările lui Dumnezeu! Cât de mult se apropie harul Lui de cei ce pătimesc pentru numele Lui, ca să rabde cu bucurie pătimirile pentru El!

Să nu fii deci nerecunoscător faţă de purtarea de grijă a lui Dumnezeu, care ţi se arată ţie, omule! De e vădit că nu tu eşti cel ce biruieşte, ci tu eşti ca o unealtă, şi Domnul e Cel ce biruieşte în tine şi tu primeşti numele de biruitor în dar, cine te împiedică să ceri în toată vremea această putere şi să biruieşti şi să fii lăudat, dar să te mărturiseşti lui Dumnezeu? N-ai auzit, oare, omule, câţi luptători de la întemeierea lumii au căzut de la înălţimea zilelor (de la viaţa lor înaltă) şi de la înălţimea luptelor lor, pentru că s-au arătat nerecunoscători faţă de harul acesta? Şi, pe cât sunt de multe şi de felurite darurile lui Dumnezeu către neamul omenesc, pe atât sunt de multe deosebirile între cei ce le primesc, după măsura celor ce le primesc pe ele. Şi e o micime şi o mărime în darurile lui Dumnezeu. Căci deşi toate sunt înălţate şi minunate, unul covârşeşte pe altul în slavă şi cinste. Şi o treaptă întrece o

altă treaptă. Şi a se închina pe sine lui Dumnezeu şi a vieţui în virtute este de asemenea unul dintre marile daruri (harisme) ale lui Hristos.

Dar mulţi, uitând de harul acesta de a se fi învrednicit să se despartă de oameni şi să se închine lui Dumnezeu şi de a se face părtaşi şi primitori ai darurilor (harismelor) Lui şi de a fi aleşi şi de a se învrednici de slujirea sfântă (de liturghisirea) a lui Dumnezeu, în loc de a mulţumi neîncetat lui Dumnezeu cu gura lor, au căzut în mândrie şi trufie. Şi nu slujesc (liturghisesc) Lui în vieţuire curată şi în lucrare duhovnicească, ca unii ce au primit harul acestei sfinte slujiri (liturghii)[657], ci se socotesc ca făcând ei lui Dumnezeu un har (o favoare) în loc de a se socoti că El i-a ales dintre oameni şi i-a făcut apropiaţi Lui spre cunoaşterea tainelor Lui. Şi nu tremură din tot sufletul lor cugetând aşa şi mai ales privind la cei ce au cugetat înainte de ei aşa şi cum prin aceasta s-a luat de la ei dintr-odată vrednicia şi cum i-a aruncat pe ei Domnul într-o clipeală de ochi din cea mai înaltă slavă şi cinste şi s-au abătut întru necurăţie şi desfrânare şi fapte de ruşine, într-un chip dobitocesc. Fiindcă nu şi-au cunoscut puterea lor şi nu şi-au adus aminte neîncetat de harul dat lor spre sfânta Lui slujire (liturghisire), ca să ajungă în lăuntrul Împărăţiei Lui şi să petreacă împreună cu îngerii şi să înainteze spre El prin vieţuire îngerească, i-a aruncat pe ei din lucrarea lor şi, prin schimbarea vieţii lor de la linişte, le-a arătat lor că nu era a lor puterea de a răbda o vieţuire bine orânduită şi de a nu fi tulburaţi de sila firii, de draci şi de celelalte împotriviri; ci puterea era a harului, care lucra în ei cele ce lumea nu le poate cuprinde sau auzi, din pricina greutăţii lor. De aceea ei au răbdat multă vreme întru ei şi n-au fost înfrânţi. În ei era în chip neîndoielnic o putere ce le urma, în stare să le ajute lor în toate şi să-i păzească în toate[658]. Dar fiindcă au uitat de această putere, s-a împlinit în ei cuvântul spus de Apostol: „De vreme ce n-au voit să-L aibă pe Dumnezeu, cunoscându-L ca pe Stăpânul lor care

---

[657] Toată viaţa trăită în slujba lui Dumnezeu, sau cu gândul la Dumnezeu, care pune o anumită pecete de curăţie pe ea, umplând-o de puterea lui Dumnezeu, sau de harul Lui, este o liturghie.

[658] Viaţa noastră nu are o fixitate prin ea, ci e mereu ameninţată să se prăbuşească în prăpastia murdăriei şi a nepăsării. Ea trebuie ţinută şi condusă cu mână tare şi conştiinţă neadormită pe calea suitoare a curăţiei, prin gândul neîncetat la Dumnezeu, Care ne vrea dăruiţi neîncetat Lui, răspunzând cu iubire curată iubirii Lui curate şi voinţei Lui de a arăta această iubire curată şi semenilor noştri. Ceea ce ne ajută în aceasta e considerarea că curăţia aceasta are ca izvor şi ca susţinător al ei Persoana supremă, mai bine-zis comuniunea supremă de Persoane, nu o lege impersonală şi aspră. Deşi trebuie să te socoteşti dator să-ţi închini viaţa lui Dumnezeu, trebuie să socoteşti în acelaşi timp că numai prin Dumnezeu poţi face aceasta tot timpul.

a unit ţărâna cu slujirea (liturghia) duhovnicească, i-a predat pe ei minţii lor netrebnice şi necinstei ce li se cădea, care i-a adus la înşelăciune” (cf. *Romani* 1, 28).

Întrebare: Oare, nu se întâmplă cuiva ca, îndrăznind să se lepede de locuirea împreună cu oamenii şi să iasă cu râvnă curată în pustia nelocuită şi înfricoşătoare, să moară din pricina aceasta de foame, din lipsa unui acoperământ şi a celorlalte lucruri de trebuinţă?

Răspuns: Cel ce a pregătit dobitoacelor necuvântătoare adăposturi înainte de zidirea lor şi S-a îngrijit de cele de trebuinţă ale lor, nu va trece cu vederea zidirea Sa, mai ales pe cei ce se tem de El, pe cei ce Îi urmează cu simplitate şi fără iscodire. Cel ce în toate închină voia sa lui Dumnezeu nu se îngrijeşte niciodată de cele de trebuinţă ale trupului şi de lipsurile şi de grelele lui pătimiri, ci doreşte să stăruie în vieţuirea lui ascunsă şi să rabde viaţa de smerenie, nu ca unul ce se teme de necazuri, ci ca unul ce socoteşte plăcută şi dulce înstrăinarea de toată lumea, pentru curăţia vieţuirii, ostenindu-se în munţi şi păduri; şi se face ca unul ce rătăceşte în ţinutul dobitoacelor necuvântătoare, neprimind să se odihnească trupeşte şi să trăiască viaţa plină de întinăciuni. Şi ca unul ce se predă pe sine morţii, plânge şi se roagă în tot ceasul, ca să nu fie lipsit de vieţuirea curată a lui Dumnezeu. Şi atunci primeşte de la El ajutor.

Lui fie slava şi cinstea şi El să ne păzească în curăţia Lui şi să ne sfinţească întru sfinţenia harului Sfântului Duh, spre cinstea numelui Lui, ca să preamărim sfântul Lui nume întru curăţie, în vecii vecilor! Amin.

CUVÂNTUL LXXXVI

Despre felurite teme. Prin întrebări şi răspunsuri

Întrebare: Este bine a se depărta cineva de toate cele ce aţâţă patimile? Şi se socoteşte biruinţă această fugă sau e o înfrângere a sufletului fuga de războaie şi alegerea odihnei?

Răspuns: Vom grăi despre aceasta pe scurt. Călugărul trebuie să fugă cu desăvârşire de toate cele ce aţâţă în el patimile cele rele şi să taie de la sine deplin pricinile patimilor şi materia care le ajută şi le sporesc, chiar dacă ar fi foarte mici. Iar de vine vremea de a ne împotrivi lor şi de a lupta, să o facem şi aceasta, nu jucându-ne, ci cu meşteşug. Trebuie să le punem drept piedică contemplarea celor duhovniceşti şi să ne întoarcem cugetarea, de la ele, la binele firesc pus în fire de către Ziditorul, chiar dacă diavolul a nimicit adevărul din om prin cercarea răului. Şi, ca să spunem ceea ce se cuvine, trebuie ca el să fugă nu numai

de tulburarea patimilor, ci şi simţurile sale să şi le scufunde în omul cel dinăuntru al său şi acolo să stăruie în chip călugăresc în lucrarea sa plină de răbdare, din via inimii lui, până ce faptele lui vor conglăsui în ascuns şi la arătare cu numele ce i s-a dat. Şi poate că, în această stăruire în vecinătatea omului dinăuntru, ne vom uni deplin cu Cel cunoscut prin nădejdea noastră, cu Hristos care locuieşte în noi. Căci când mintea noastră rămâne acolo călugăreşte şi pustniceşte, nu ea este cea care se luptă cu patimile, ci harul. Pe lângă aceea, nici patimile nu se mai mişcă din ea spre fapte.

Întrebare: De va face vreun om ceva pentru curăţia sufletului, iar alţii, neînţelegând vieţuirea lui duhovnicească, se vor sminti, trebuie, oare, să părăsească vieţuirea lui dumnezeiască din pricina smintelii acelora sau va face ceea ce e de folos scopului său, chiar dacă e păgubitor celor ce-l privesc?

Răspuns: Spunem şi despre aceasta că, de e potrivit legii şi cu ceea ce a primit de la Părinţii dinainte de el ceea ce face şi spre curăţirea minţii lui, şi acesta e scopul ce şi l-a pus în sine, să ajungă la curăţie, iar alţii care nu ştiu se smintesc de scopul lui, nu el este cel vinovat, ci aceia. Căci nu se înfrânează, sau posteşte, sau se închide mai mult, şi face ceea ce e de folos scopului lui, ca să se smintească alţii, ci ca să se curețe mintea sa. Iar aceia, pentru că nu cunosc scopul vieţuirii lui, îl defăimează şi se fac vinovaţi faţă de adevăr. Pentru că nu s-au făcut în stare, din pricina negrijii lor, să simtă scopul lui duhovnicesc, pe care şi l-a hotărât acesta spre curăţirea sufletului lui. Despre aceştia fericitul Pavel a scris, zicând: „Cuvântul crucii, celor pieritori, nebunie este” (1 *Corinteni* 1, 18). Deci ce? Pentru că aceia socoteau nebunie cuvântul crucii, ca unii ce nu simţeau puterea cuvântului, trebuia Apostolul să se oprească de la propovăduirea lui? Dar iată că şi până azi, tema crucii e piedică şi sminteală iudeilor şi păgânilor. Ne vom opri deci să vorbim despre adevărul ei, ca să nu se smintească aceia? Pavel nu numai că n-a tăcut, ci a şi strigat, zicând: „Mie să nu-mi fie a mă lăuda decât numai în crucea Domnului nostru Iisus Hristos” *(Galateni* 6, 14). Cu lauda aceasta „în cruce”, nu se mândrea Sfântul pentru a sminti pe alţii, ci pentru a propovădui puterea cea mare a crucii. Deci şi tu, astăzi, o, sfinte, desăvârşeşte-ţi vieţuirea ta în scopul ce ţi l-ai hotărât, pentru a ajunge la Dumnezeu, scop pentru care nu te mustră conştiinţa ta, şi cercetează vieţuirea ta în lumina Scripturilor dumnezeieşti şi ale Sfinţilor Părinţi. Şi dacă nu eşti învinovăţit de acestea, să nu te temi de acelea de care s-au smintit alţii. Căci niciun om nu poate să convingă pe toţi sau să placă tuturor, şi în acelaşi timp să lucreze pentru Dumnezeu în ascunsul său.

Fericit călugărul care urmăreşte cu adevărat curăţia sufletului său cu toată tăria lui şi umblă pe calea cea gândită, pe care au umblat părinţii

noştri, şi urcă pe treptele pe care au urcat ei, suind treaptă după treaptă[659] şi înălţându-se, odată cu înaintarea pe ea, întru înţelepciune şi întru răbdarea necazurilor, dar nu pe treptele străine ale uneltirilor.

Curăţia sufletului este cel dintâi dar al firii noastre. Şi fără curăţirea de patimi, nu se tămăduieşte sufletul de bolile păcatului, nici nu câştigă slava pe care a pierdut-o prin neascultare. Iar de se va învrednici cineva de curăţie, care este sănătatea sufletului, chiar în lucrurile pe care le face mintea lui primeşte bucurie întru simţirea Duhului[660]. Căci se face fiu al lui Dumnezeu şi frate al lui Hristos şi nu mai are vreme să simtă cele bune şi cele rele care-i vin întru întâmpinare.

Iar[661] cel ce are pravila liniştirii sale un ceas la şapte săptămâni sau în fiecare săptămână, şi după ce împlineşte pravila lui se întâlneşte şi se amestecă cu oamenii şi se mângâie cu ei şi nu are grijă de fraţii lui ce se află în necazuri, dacă socoteşte că ţine pravila săptămânală este nemilostiv şi aspru. Şi e vădit că din pricina nemilostivirii, a părerii de sine şi a gândurilor sale mincinoase nu se coboară ca să se facă părtaş de astfel de lucruri.

Cel ce dispreţuieşte pe cel neputincios nu va vedea lumină. Şi ziua celui ce îşi întoarce faţa de la cel ce se află la strâmtoare se va întuneca. Şi fiii casei celui ce dispreţuieşte glasul celui ce se află în trudă vor bâjbâi în orbire. Să nu ocărâm, prin neştiinţa noastră, numele cel mare al liniştirii. Căci orice vieţuire îşi are vremea, locul şi felul ei deosebit. Şi numai atunci va fi cunoscută sau primită lucrarea ei de Dumnezeu. Iar în afară de acestea, zadarnică este lucrarea tuturor celor ce se îngrijesc de măsura desăvârşirii. Cel ce aşteaptă să-i fie mângâiată şi cercetată de alţii neputinţa lui s-a smerit pe sine şi face părtaş pe aproapele său la osteneala lui, în timpurile când e ispitit, ca să fie lucrarea lui cu bucurie în liniştirea lui, rămânând departe de orice mândrie şi de orice amăgire a dracilor.

S-a spus de oarecare dintre Sfinţi, care era cunoscător, că nimic nu poate izbăvi pe călugăr de dracul mândriei şi nu-l poate ajuta în

---

[659] Avem şi aici ideea scării spre Dumnezeu, prin virtuţi.

[660] În curăţie a fost la început zidită firea noastră. În curăţie se simte ea bine, nestânjenită, în normalitate. Fără ea omul se simte bolnav sufleteşte. Ea e şi o sensibilitate superioară, prin care simte prezenţa şi lucrarea Duhului dumnezeiesc, sau o sensibilitate mai presus de fire, pentru Dumnezeu.

[661] De aici până la sfârşitul acestui „Cuvânt” lipseşte textul din traducerea românească din 1819, dar se află în textul grec şi în cel românesc mai nou, dactilografiat. Din nou se vede că textul de la 1819 n-a fost tradus după ediţia lui Nichifor Theotoche, tipărită la 1770. De fapt, acest adaos în textul lui Theotoche nu prea e legat organic de cel din acest „Cuvânt”.

statornicia lui în neprihănire, în vremea aprinderii patimii curviei, ca cercetarea oamenilor ce zac în aşternuturile lor şi a celor istoviţi de durerea trupului.

Mare este fapta îngerească a liniştirii, când va uni cu ea dreapta-socoteală pe măsura ei, din trebuinţa smereniei. Căci în cele ce nu cunoaştem, în acelea suntem furaţi şi jefuiţi. Acestea le-am spus, fraţilor, nu ca să nesocotim şi să dispreţuim lucrul liniştirii. Căci noi suntem convinşi în orice loc fiecare despre acestea şi nu vorbim contrazicându-ne pe noi înşine. Nimeni să nu ia şi să nu scoată vreun cuvânt gol din cuvintele noastre şi să lase pe celelalte şi să-l ţină pe acela în mâinile sale în chip neînţelept.

Eu mi-aduc aminte că am spus în multe locuri mângâind, că chiar de s-ar întâmpla cuiva să stea în trândăvie totală în chilia sa, din neputinţa silnică ce vine asupra noastră, nu trebuie din motivul acesta să se hotărască la ieşirea desăvârşită din ea şi să socotească lucrarea din afară mai bună decât cea din chilie. Ieşirea desăvârşită să nu o socoteşti pe aceea când, ivindu-se într-o vreme un lucru de nevoie, ieşi la câteva săptămâni ca să cumperi de pildă cele de trebuinţă pentru hrana şi viaţa aproapelui tău. Pentru că pe aceasta nu trebuie să o socotim lene şi nelucrare. Iar dacă cineva socoteşte în sine că e desăvârşit şi mai presus de toate cele de aici prin stăruirea lui lângă Dumnezeu şi prin depărtare de toate lucrurile văzute, bine e să renunţe şi la aceasta.

Mare este lucrarea dreptei socoteli a celor ajutaţi de Dumnezeu. Fie ca Acesta să ne dea nouă să împlinim cuvântul Lui, pe care l-a spus, zicând: „Orice voiţi să vă facă vouă oamenii, faceţi şi voi lor asemenea" *(Luca* 6, 31). Iar unde nu poate omul să împlinească în lucrurile văzute şi cu trupul iubirea faţă de aproapele, lui Dumnezeu Îi ajunge iubirea păzită numai în cugetul nostru faţă de aproapele, mai ales dacă vor rămâne de ajuns în lucrarea ei zăvorârea şi liniştea şi înălţimea ei. Dar de vom fi lipsiţi de toate părţile liniştii aceleia, să împlinim lipsa ei prin porunca de mai jos de ea, care este fapta văzută, pe care să o săvârşim ca împlinire a odihnei vieţii noastre în scopul stăpânirii asupra trupului nostru, ca să nu se afle libertatea noastră pricină mincinoasă a supunerii sub trup.

Dumnezeu să ne dea să cunoaştem voia Lui, ca să umblăm pururea în ea şi să ajungem la veşnica Lui odihnă, prin harul şi prin iubirea de oameni ale Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia se cuvin slava, cinstea şi închinăciunea, acum şi în vecii veacurilor fără sfârşit. Amin.

ALE ACELUIAȘI

ISAAC SIRUL

EPISTOLE

EPISTOLA I

Către un frate ce iubea liniştea

Deoarece te cunosc pe tine că iubeşti liniştea, dar diavolul te împleticeşte în multe, sub chipul mincinos al binelui, fiindcă cunoaşte voia cugetării tale şi te împrăştie şi te împiedică din virtutea cea cuprinzătoare a multor feluri de bunătăţi, o, frate bun, vreau să te ajut, ca un mădular pe un altul, cu care este unit, în dorinţa ta cea bună, cu un cuvânt de folos. De aceea m-am îngrijit să-ţi arăt cele pe care le-am câştigat de la bărbaţii sfinţi în virtute şi din Scripturi şi de la Părinţi şi din cercarea mea.

De nu va dispreţui omul cinstirile şi necinstirile şi nu va răbda pentru linіştire ocară şi bătaie de joc şi pagubă, ba până şi loviri, şi nu se va face de râs şi nu va fi socotit nebun şi aiurit de cei ce-l văd, nu poate stărui în urmărirea bunului scop al liniştirii. Pentru că de va deschide omul o dată uşa pricinilor (de ispitire), nu se va linişti diavolul până nu-l aduce, prin multe motive mincinoase, în multe şi nenumărate întâlniri. De aceea, frate, de iubeşti cu dinadinsul virtutea liniştii, fără împrăştiere şi abateri şi întreruperi, în care au biruit cei vechi, vei putea împlini dorinţa ta cea de laudă când te vei asemăna părinţilor tăi care au iubit liniştea desăvârşită şi nu s-au îngrijit să ţină la dragostea faţă de ai lor sau n-au căutat să se ocupe de odihnirea lor, nici nu s-au ruşinat să fugă de întâlnirea cu cei ce erau socotiţi ca cinstiţi.

Şi aceştia aşa umblau pe calea lor şi nu se arătau celor înţelepţi şi cunoscători ca dispreţuind pe fraţii lor, nici ca trecându-i cu vederea, sau lenevindu-se, sau ca lipsiţi de dreapta socoteală, precum s-a zis de oarecare dintre cei ce cinsteau şi-şi apărau liniştirea şi retragerea mai mult decât întâlnirea cu oamenii. „Omul, zice, care învaţă din cercare dulceaţa liniştii în chilia lui, nu ocoleşte pe aproapele ca unul ce dispreţuieşte întâlnirea cu el, ci pentru rodul pe care-l culege din liniştire. Cum a fugit, zice, Arsenie şi nu căuta plăcerea în întâlnirea cu cineva?"

Iar Avva Teodor nu fugea de întâlniri, dar întâlnirea cu el era precum cea cu o sabie. Căci nu dădea bineţe cuiva, când se afla în afară de chilia sa. Iar Sfântul Arsenie nu răspundea nici celui ce venea la el pentru închinăciune. Că odată oarecare dintre părinţi s-a dus să vadă pe Avva Arsenie şi bătrânul i-a deschis crezând că este slujitorul lui, şi când a văzut cine este, s-a aruncat cu faţa la pământ; şi rugat fiind de acela mult să se scoale şi să-l binecuvânteze ca să plece. Sfântul i-a răspuns zicând: „Nu mă voi scula până ce nu vei pleca". Şi nu s-a sculat până ce

acela n-a plecat. Şi aceasta o făcea Fericitul ca să nu le dea altora vreodată mâna şi apoi să se întoarcă iarăşi la el.

Ia seama la urmarea cuvântului, ca să nu zici că poate pentru micimea aceluia l-a dispreţuit pe el sau pe altcineva, dar cu altul vorbea, căutând la faţa lui. Ci se ferea de toţi, mici şi mari. Un singur lucru avea în vedere, să fugă de întâlnirea cu oricine, de dragul liniştirii, fie el mare sau mic, şi să ia asupra sa ocara tuturor, pentru preţuirea liniştii şi a tăcerii.

Căci ştim că a mers la el Fericitul Teofil, arhiepiscopul, având cu sine şi pe judecătorul ţării, pentru cinstirea în care aveau pe acest Sfânt şi pentru dorinţa de a-l vedea. Iar când a şezut lângă ei, nu i-a mulţumit nici cu un cuvânt pentru cinstirea lor, deşi voiau să audă tot mai mult cuvântul lui. Şi când l-a rugat arhiepiscopul să le spună un cuvânt, călugărul a tăcut puţin, apoi a zis: „Şi de-l voi spune, îl veţi păzi?”. Şi au mărturisit zicând: „Da!”. Şi le-a zis lor bătrânul: „Unde veţi auzi că este Arsenie, să nu vă apropiaţi de acel loc”. Ai văzut fapta minunată a bătrânului? Ai văzut cum se ferea de întâlnirea cu oamenii? El a cules cu adevărat rodul liniştii. Şi n-a socotit Fericitul că e în faţa lui un bărbat cu putere deobşte şi un cap al Bisericii. Ci a socotit Fericitul: „Eu am murit odată pentru totdeauna lumii. Cu ce poate folosi mortul pe cei vii?”. Şi l-a mustrat pe el Avva Macarie cu mustrare plină de iubire, zicând: „De ce fugi de noi?”. Şi s-a apărat bătrânul cu apărare minunată şi vrednică de laudă, zicând: „Dumnezeu ştie că vă iubesc pe voi, dar nu pot să fiu şi cu Dumnezeu, şi cu oamenii”. Şi cunoştinţa aceasta minunată nu a învăţat-o din altă parte, ci de la cuvântul dumnezeiesc, care i-a zis: „Arsenie, fugi de oameni şi te vei mântui”.

Niciun om dintre cei ce pierd vremea şi iubesc întâlnirile să nu cuteze să calce cu neruşinare acestea, prin meşteşugul stricăcios al cuvintelor lui şi să spună împotriva lor că sunt o născocire omenească înfiripată din dorinţa de linişte. Pentru că este învăţătură cerească.

Şi ca să nu socotim că aceasta s-a spus de către el despre fuga de lume şi de ieşirea din ea, dar nu şi despre fuga de fraţi, după ce el a părăsit lumea şi a venit să locuiască în lavră, s-a rugat iarăşi lui Dumnezeu, ca să-i spună cum poate să vieţuiască cum se cuvine. „Doamne, a zis, arată-mi cum să mă mântuiesc!”. Şi socotea că va auzi altceva. Şi a auzit a doua oară acelaşi cuvânt al Stăpânului: „Arsenie, fugi, taci, linişteşte-te. Că dacă e de mare folos vederea şi vorbirea cu fraţii, nu te va folosi pe tine atât de mult întâlnirea cu ei, ca fuga de ei”.

Şi, astfel, primind acestea Fericitul Arsenie, întru descoperirea dumnezeiască, pe când era în lume, când i s-a poruncit să fugă, iar după aceea când a fost cu fraţii iarăşi i s-a spus lui acelaşi lucru, aceasta l-a încredinţat pe el şi a cunoscut că nu-i ajunge spre dobândirea vieţii celei

bune să fugă numai de cei din lume, ci de toţi. Căci poate, oare, să se împotrivească cineva cuvântului dumnezeiesc şi să spună aşa ceva?

Dar şi dumnezeiescului Antonie i s-a spus întru descoperire: „De voieşti să te linişteşti, să nu pleci numai în Tebaida, ci şi în pustia cea mai dinăuntru”. Dacă, deci, Dumnezeu ne porunceşte să fugim de toate şi iubeşte liniştirea când stăruie astfel în ea cei ce-L iubesc pe El, cine va aduce motive mincinoase ca să caute întâlnirea şi apropierea de oameni? Iar dacă fuga şi paza i-au fost de folos lui Antonie şi lui Arsenie, cu cât mai mult nu vor fi de folos celor slabi? Şi dacă pe aceştia, de al căror cuvânt şi vedere şi ajutor avea nevoie lumea întreagă, i-a cinstit Dumnezeu pentru vieţuirea lor în linişte mai mult decât pentru tot ajutorul ce l-ar fi putut da fraţilor, sau chiar omenirii, cu cât mai mult nu va fi de folos acesta celui ce nu poate să se păzească pe sine?

Ştim şi pe un altul oarecare dintre Sfinţi că un frate al lui era bolnav şi se afla închis în altă chilie. Şi pentru că şi-a stăpânit mila sa în toată vremea bolii aceluia şi n-a ieşit să-l vadă pe acela, în vremea ieşirii aceluia din viaţă, acela i-a trimis un cuvânt, zicându-i: „Măcar că n-ai venit la mine până acum, vino acum să te văd şi să ies din lumea aceasta, fie măcar noaptea, ca să te sărut pe tine şi să mă odihnesc”. Şi n-a ascultat Fericitul, nici în ceasul acela, în care firea e obişnuită să pătimească împreună cu alţii şi să treacă peste hotarul voinţei. Ci a zis: „De voi ieşi, nu voi mai fi curat în inima mea înaintea lui Dumnezeu. Că dacă m-aş fi îngrijit să cercetez pe fraţii duhovniceşti, în acest caz aş fi preţuit firea mai mult decât pe Hristos”. Şi a murit fratele lui şi nu l-a văzut pe el.

Deci nimeni să nu-şi dea ca scuză mincinoasă pentru trândăvia gândurilor lui, că acestea sunt cu neputinţă şi să le calce şi să înceteze liniştirea lui, nesocotind purtarea de grijă a lui Dumnezeu faţă de el. Şi dacă Sfinţii au biruit firea cea atât de tare, şi Hristos îi iubeşte pe fiii Lui când nu se îngrijesc unii pe alţii pentru că preţuiesc liniştea, ce altă nevoie ţi se poate ivi, care să nu poată fi dispreţuită de tine când cazi în ea? Porunca aceea care zice: „Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta şi din tot sufletul tău şi din tot cugetul tău” *(Matei* 22, 37) e mai mare decât lumea întreagă şi decât firea şi cele ale ei. Şi ea se împlineşte când stărui în liniştirea ta. Şi porunca ce vorbeşte despre iubirea aproapelui se află în lăuntrul acesteia[1]. Voieşti să câştigi iubirea aproapelui, după porunca evanghelică, în lăuntrul sufletului tău? Depărtează-te de el şi atunci va arde în tine flacăra iubirii şi te vei bucura

[1] Cine iubeşte pe Dumnezeu aşa de mult iubeşte şi pe aproapele, învăţându-l şi pe el să-L iubească pe Dumnezeu şi să se mântuiască. Iar în Dumnezeu îi iubeşte pe toţi, căci toţi sunt ai Lui.

de vederea lui ca de un înger al luminii[2]. Şi, iarăşi voieşti ca cei ce te iubesc să înseteze de tine? Priveşte feţele lor în zilele rânduite. Dar experienţa e cu adevărat dascălul tuturor. Iar Dumnezeului nostru se cuvin harul şi slava în vecii vecilor. Amin.

EPISTOLA a II-a

Către un frate după fire şi după duh, care-l îndemna şi-l ruga prin scrisori să vină la el, măcar că locuia în lume, pentru că era însetat să-l vadă

Nu sunt tare, cum mă socoteşti, o, fericite, care poate nu cunoşti neputinţa mea. Deci îţi pare un lucru uşor pierzania mea şi de aceea ceri de la mine mereu, ca unul ce eşti aprins de fire, un lucru de care eu n-ar trebui să mă îngrijesc şi pe care tu nu n-ar trebui să-l doreşti. Să nu ceri de la mine să-mi odihnesc trupul şi cugetul lui, o, frate, ci să mă îngrijesc de mântuirea sufletului meu. Încă puţin timp, şi voi trece de veacul acesta. Cu câte feţe nu mă voi mai întâlni când voi merge acolo? Şi câte feluri de oameni şi câte locuri voi vedea până mă voi duce la locul meu? Şi câte pricini de gânduri nu primeşte sufletul meu prin întâlnirea cu ei? Şi câtă tulburare nu rabdă din patimile ce se trezesc în el, care i-au dat puţină mângâiere?

Acestea nu-ţi sunt necunoscute. Căci vederea mirenilor vatămă pe călugări. Şi aceasta de asemenea o cunoşti. Şi gândeşte-te câtă schimbare nu primeşte în cuget cel ce s-a liniştit multă vreme în bine, când cade iarăşi în acestea şi vede şi aude ceva contrar obişnuinţei sale. Dacă chiar şi întâlnirea cu călugări vatămă pe cel ce se află în luptă şi se războieşte cu vrăjmaşul său, când nu sunt de aceeaşi cale cu el, gândeşte în ce puţ cădem ca să scăpăm de boldul vrăjmaşilor noştri, mai ales cei ce am câştigat cunoştinţa prin multă cercare. De aceea, nu cere de la mine să fac aceasta fără să am nevoie. Să nu ne amăgească pe noi cei ce zic „nu ne va vătăma cu ceva să auzim şi să vedem, că suntem deopotrivă în pustie şi în lume şi în chilia noastră, prin gândul nostru, şi nu ne tulburăm din bunătatea noastră şi nu primim vreo schimbare rea, nici nu simţim la întâlnirea cu persoanele şi cu lucrurile tulburarea patimilor". Cei ce spun acestea nu cunosc nici de sunt loviţi şi răniţi. Căci noi n-am

[2] De vei vedea curat în Hristos, vei vedea lumina lui de taină, nepătată de patima ta faţă de el. Şi razele iubirii tale faţă de el vor merge spre el şi îl vor ajuta, fără să te apropii trupeşte de el. Se va petrece în sensul major al cuvântului ceea ce se numeşte «idealizarea" celui de la distanţă, idealizare de care vorbeşte şi «dorul", căruia limba românească îi dă un înţeles de necuprins.

ajuns încă la sănătatea aceasta a sufletului. Pentru că avem răni rău mirositoare şi de vor fi lăsate fie şi numai o zi neîngrijite şi nelegate şi neacoperite cu plasture şi nestrânse cu fâşii, se umplu de viermi.

EPISTOLA a III-a

Către cineva iubit de el, pe care îl învaţă cele despre tainele liniştirii. Şi cum mulţi, deoarece nu le cunosc, se lenevesc în lucrarea aceasta minunată. Şi că cei mai mulţi au primit rânduiala în chilii prin moştenire, care se continuă între călugări. Cu o scurtă adunare de cuvinte închinată descrierii liniştirii

Frate, fiind silit de datoria mea să-ţi scriu despre cele datorate în chip neapărat, fac cunoscut iubirii tale în scrisoarea aceasta, potrivit făgăduinţei ce ţi-am dat-o, că te-am aflat pe tine care petreci în vieţuirea cea neîndoielnică, umblând în rânduiala liniştirii. Voi întipări deci în amintirea ta, într-un cuvânt scurt, ceea ce am auzit despre lucrarea aceasta de la cei ce au darul deosebirii, după ce am luat în mintea mea adunarea cuvintelor lor printr-o cercare a lor de aproape, prin care m-am deprins eu însumi în lucrurile înseşi. Ţi le trimit ca şi tu să te ajuţi pe tine din cuvintele epistolei, prin sârguinţa aflată în tine.

Pentru că trebuie să te apropii cu înţelegerea înţelepciunii de citirea cuvintelor adunate în epistola aceasta a noastră, în chip deosebit de citirea obişnuită şi să o iei pe ea ca lumină în celelalte citiri, pentru multa putere ascunsă în ele. Prin aceasta poţi să înveţi cum este şederea în liniştire şi care este lucrarea ei şi ce taine se ascund în lucrarea aceasta; de asemenea, pentru ce unii preţuiesc mai puţin faptele virtuţilor (dreptăţii) săvârşite între oameni şi dau mai multă preţuire vieţii singuratice şi necazurilor şi nevoinţelor celui ce se linişteşte în scaun[3].

De voieşti să afli, o, frate, viaţa nestricăcioasă în zilele tale puţine, intrarea ta în liniştire să fie cu dreaptă socoteală (cu discernământ). Caută de înţelege lucrarea aceasta, şi să nu alergi după nume; ci intră, adânceşte-te, nevoieşte-te şi sârguieşte-te să ajungi cu toţi sfinţii să cunoşti adâncul şi înălţimea vieţuirii acesteia. Căci fiecare lucru al oamenilor are un fel al lui de la început şi până la sfârşit şi e aşteptată o nădejde din lucrarea fiecărui lucru, care mişcă cugetarea spre punerea temeliei lui. Şi scopul acesta întăreşte cugetarea să sufere asprimea lui şi să ia o mângâiere din el prin contemplarea lui. Şi stăpâneşte mintea lui ca un stăpânitor, până la sfârşitul lucrului. Aşa, şi lucrul cinstit al

[3] Săvârşirea rugăciunii neîncetate pe un scaun se practica încă de atunci (sec. VI) şi nu a apărut numai în sec. XIII, prin „metoda” lui Nichifor din singurătate.

liniştirii se face un liman al tainelor pentru privirea pătrunzătoare, la care ia aminte cugetarea de la cel dintâi dintre straturi până la desăvârşirea clădirii şi în toate lucrurile mari şi grele ale ei.

Şi asemenea ochilor cârmaciului care ia aminte la stele, aşa ia aminte călugărul singuratic prin privirea înăuntru, pe tot drumul călătoriei lui, spre ţinta pe care şi-a luat-o mintea sa în ziua cea dintâi, în care a pornit să călătorească pe marea aspră a liniştii, până va afla mărgăritarul pentru care s-a scufundat pe sine în sânul neajuns al mării liniştii[4].

Şi păzirea nădejdii îi uşurează de sus greutatea lucrării şi asprimea plină de primejdiile ce-l întâmpină în călătoria lui. Căci tot cel ce nu-şi pune de la începutul liniştirii lui acest scop în mintea sa, împlineşte fără judecată lucrarea datorată, ca unul ce loveşte aerul cu pumnii. Şi unul ca acesta nu se izbăveşte niciodată de duhul trândăviei în toată viaţa lui[5]. Şi se întâmplă una din două: Sau nu rabdă greutatea cea anevoie de răbdat şi este înfrânt şi iese cu totul din linişte, sau stăruie în ea şi-şi face din chilie o casă a închisorii şi se prăjeşte ca într-o tigaie, din pricină că nu ştie să nădăjduiască în mângâierea ce se naşte din lucrarea liniştirii. De aceea nu poate nici cere cu durerea inimii şi plânge în rugăciune, dorind-o pe aceasta. Despre acestea Părinţii noştri, cei plini de milă şi de dragoste pentru fiii lor, au lăsat în scrierile lor semne de folos pentru trebuinţa vieţii noastre.

1. Unul dintre ei a zis: „Câştigul meu din liniştire este acesta: Când nu mă depărtez de casa în care şed, mintea mea se eliberează de pregătirea de război şi se întoarce la o lucrare mai înaltă".

2. La fel şi altul: „Eu, a zis, alerg spre linişte, ca să mi se îndulcească stihurile citirii şi rugăciunii. Şi când limba mea tace de plăcerea înţelegerii lor, cad ca într-un somn, prin adunarea simţurilor şi a gândurilor mele". Şi iarăşi: „Când prin depărtarea trăită în linişte inima

[4] Liniştea e socotită ca un mijloc de ajungere la un mare adânc sau la o mare înălţime, ca un liman al tainelor, la care se ajunge plutind pe „marea aspră" a nevoinţelor pentru dobândirea ei. E socotită ca o clădire zidită în straturi, ca un urcuş la taine tot mai mari, la o desăvârşire tot mai înaltă. E o mişcare de înălţare sau de scufundare continuă în ea, nu o încremenire, sau o golire de orice viaţă spirituală, de orice înţelegere. Poate e mai mult o scufundare asemenea unui scafandru, în „marea liniştii", care, însă, până ajunge la sânul adânc al acestei mări, luptă cu piedici, cu multe împotriviri. Dar „sânul" acesta este „neajuns" e un abis, la al cărui fund nu se poate ajunge niciodată. E sânul înţelesului neînţeles şi al iubirii nelimitate a Dumnezeirii.

[5] Cine nu găseşte liniştea adevărată şi adâncă sau nu e susţinut de nădejdea sigură a aflării ei, e ameninţat continuu de plictiseală şi de trândăvie în nevoinţele lui pentru ea.

mea câştigă pacea de tulburarea amintirilor, mi se trimit valurile bucuriei din înţelesurile ce vin înăuntru, deodată şi pe neaşteptate, spre desfătarea inimii mele. Şi când acestea se apropie de corabia sufletului meu, îl scufundă din cuvintele lumii şi ale vieţii trupului în minunile adevărate, în liniştea cea în Dumnezeu"[6].

3. Şi, iarăşi, altul a zis: „Liniştea taie motivele mincinoase şi pricinile care înnoiesc gândurile, şi slăbeşte şi veştejeşte amintirile obişnuinţelor rele[7]. Şi când se slăbesc aceste conţinuturi în cuget, mintea se întoarce la rânduiala sa, îndreptându-le".

4. Altul, iarăşi, a zis: „Măsurile celor ascunse ale tale le vei cunoaşte din deosebirea gândurilor tale. Cele bune sunt ale celor necontenite; cele rele sunt cele ce sunt mişcate de vreo întâmplare şi trec într-o clipă[8]. Nu este niciun purtător de trup care să nu cunoască în casa sa aceste două feluri de schimbări, ale celor bune şi ale celor rele. De este sârguincios, schimbările se fac de la cele mai mici la cele mai mari, potrivit firii (căci părinţii sunt părinţi ai celor ce se nasc după firea lor); iar de este trândav, de la cele mai înalte ale harului ce s-a pus în firea noastră, ca un aluat, la cele mai de jos"[9].

5. Şi altul a zis: „Alege-ţi ca lucrare a desfătării privegherea neîncetată din timpul nopţilor, prin care au dezbrăcat toţi Părinţii pe omul vechi şi s-au învrednicit de înnoirea minţii. În ceasurile acestea sufletul simte viaţa aceea fără de moarte şi în simţirea aceasta se

---

[6] Înţelesurile adânci aflate în linişte sunt împreunate cu bucurie, pentru că sunt înţelesuri ale iubirii lui Dumnezeu, ale vieţii ce iradiază din El. Aceste înţelesuri pline de bucurie sunt însăşi întâlnirea cu Dumnezeu. Înţelesurile nu sunt una şi oceanul de viaţă şi de iubire ale lui Dumnezeu, alta.

[7] Infinitatea plină de bucurie a lui Dumnezeu, întâlnită în linişte, copleşeşte amintirea obişnuinţelor rele şi opreşte înnoirea gândurilor despre cele din lume.

[8] „Starea sufletului nostru o cunoaştem din gânduri. Dacă gândurile inimii sunt simple şi curate, mişcându-se într-o veselie senină şi netulburată, sufletul se află în bună sporire şi are îndrăzneală la Dumnezeu. Dar dacă gândurile sunt tulburi şi întunecate de amărăciune şi purtate de ură faţă de fraţi, sufletul se simte osândit şi deznădăjduit, fiind mustrat de conştiinţă." Dacă gândurile noastre redau continuitatea aceluiaşi conţinut dumnezeiesc, dar mereu mai adânc, e semn că ne aflăm în linişte; dar dacă sunt gânduri ce se schimbă mereu, aducând conţinuturi foarte diferite în esenţă, e semn că suntem într-o stare de suprafaţă.

[9] Harul văzut ca un aluat ce creşte şi preschimbă firea noastră, închegând-o şi făcând-o pâine lui Dumnezeu şi semenilor. Cel sârguincios experiază schimbări de la cele mai mici ale firii la cele mai mari (de la cele mai puţin bune, la cele mai sporite în bine). Iar cel trândav experiază schimbarea de la cele mai mari ale harului, la cele mai mici.

dezbracă de haina întunericului şi primeşte pe Duhul Sfânt”.

6. Şi, iarăşi, altul a zis: „Când vede cineva vederi felurite şi aude glasuri de multe feluri, deosebite de cugetarea sa duhovnicească şi vorbeşte şi se întâlneşte cu ele, nu izbuteşte să se vadă pe sine întru ascuns şi să-şi aducă aminte de păcatele sale, să cureţe gândurile sale şi să ia aminte la cele ce vin asupra lui şi să vorbească în chip ascuns prin rugăciune”[10].

7. Şi, iarăşi: „Nu e cu putinţă să-şi supună cineva simţurile sale sub stăpânirea sufletului, în afara liniştii, şi a înstrăinării de oameni. Pentru că sufletul înţelegător unit ipostatic cu ele (cu simţurile) e atras fără de voie împreună cu gândurile lui, de nu va fi omul plin de trezvie în rugăciunea cea ascunsă”.

8. Şi, iarăşi: „Cât de multă desfătare aduce în suflet vegherea în trezvia sa, însoţită cu rugăciunea şi cu citirea! Şi cât de mult îl veseleşte, îl bucură şi îl curăţă! Acestea le cunosc mai ales cei ce în toată vremea vieţii lor petrec şi vieţuiesc în cea mai amănunţită nevoinţă”.

Deci, tu, omule, care iubeşti liniştea, pune îndemnurile şi sfaturile Părinţilor înaintea ta, ca pe o ţintă, şi îndreaptă cursul lucrării tale spre apropierea de ele. Şi înainte de toate învaţă ceea ce conglăsuieşte cu ţinta lucrării tale. Căci în afară de acestea nu poţi avea cunoştinţa adevărului. Şi sârguieşte-te să arăţi în ele cu prisosinţă stăruinţa ta.

Despre tăcere

Tăcerea este taina veacului viitor[11]. Iar cuvintele, unealta acestei lumi. Omul postitor încearcă să-şi facă sufletul său asemenea firii duhovniceşti[12] prin tăcere şi post necontenit[13]. Când se desparte omul de

---

[10] Acesta a coborât din linişte prin vederile de diferite feluri. El nu se mai vede pe sine, nu-şi vede păcatele sale, nu se curăţă, nu mai vorbeşte în chip ascuns cu Dumnezeu în rugăciune.

[11] Când te întâlneşti cu veacul viitor, fie aici, în arvună, fie după moarte, în deplinătate, te întâlneşti cu o lume de taină, pe care cuvântul nu o mai poate tâlcui. Cuvintele taie realitatea în bucăţi pentru a le cuprinde. Realitatea din lumea aceasta se înfăţişează ea însăşi în chipuri distincte, mărginite, potrivit cuvintelor. Acolo totul va fi atât de unit, atât de mult trecând una în alta, pentru că totul va fi plin de dumnezeirea infinită, încât nimic nu va putea fi exprimat satisfăcător în cuvinte limitate. Apoi acest tot va fi văzut de toţi, încât nu va fi necesar să fie comunicat de unii, altora. Va fi o bucurie comună de ceea ce văd toţi, înmulţindu-se chiar prin faptul că o au toţi. Va fi o altă formă de comunicare.

[12] Adică asemenea firii îngereşti nemateriale.

[13] Liniştirea şi tăcerea din ea sunt strâns unite cu postul şi cu lacrimile. De aceea, şi descoperirea tainelor se face celor tăcuţi şi postitori. Tăcerea e un

toate prin lucrarea sa dumnezeiască, stăruind în ascunsul său, se desăvârşeşte în aceste taine. Şi sfânta lui slujire (liturghia lui) e plină de tainele dumnezeieşti şi de acele puteri nevăzute şi de sfinţenia stăpânirii şi domniei peste făpturi[14]. Şi dacă s-au despărţit unii, în vremea în care au intrat în lăuntrul tainelor, au fost însemnaţi cu pecetea aceasta. Şi unora dintre ei li s-au încredinţat cele ascunse în tăcerea Domnului Celui ascuns, ca să le descopere spre înnoirea celor de la mijloc[15]. Căci n-a îngăduit stomacului plin şi tulburat prin neînfrânare să slujească acestor taine.

Pentru că nici Sfinţii nu îndrăzneau să vorbească cu (sau despre) Dumnezeu, nici nu se înălţau spre cele ascunse ale tainelor decât în neputinţa mădularelor şi în îngălbenirea culorii lor, pricinuită din iubirea foamei, a minţii liniştite şi a lepădării de toate gândurile pământeşti. Când după ce ai petrecut vreme îndelungată în chilia ta în fapte ostenitoare şi în păzirea celor ascunse şi în oprirea simţurilor de la orice întâlnire, te va umbri puterea liniştii, întâi te întâmpină o bucurie care te ia în stăpânire din vreme în vreme, fără vreo pricină. Şi atunci se vor deschide ochii tăi ca să vezi tăria zidirii Lui şi frumuseţea făpturilor, după măsura curăţiei tale. Şi când mintea va fi călăuzită în minunea vederii acesteia, atunci şi noaptea, şi ziua vor fi pentru ea una în

---

mijloc prin care se sesizează nesfârşirea tainelor, e un semn al sesizării lor, al copleşirii de către ele a putinţei omului de a le exprima. Tăcerea e poarta prin care intră Dumnezeu în om şi i Se revelează. Olivier Clément zice: „Sfântul apare ca omul care-şi pierde cuvântul, în sensul de discurs, de dominare şi de posesiune – şi-l găseşte prin mijlocirea şiroiului de lacrimi”. „Duhul este deodată suflul care aduce cuvântul şi tăcerea în inimă”. Un cuvânt ce nu iese din tăcere, un cuvânt ce nu este el însuşi plin de tăcere, n-are în el profunzime (Le *visage intérieur,* pp. 80-89).

[14] Stăpânirea peste făpturi va fi sfântă, pentru că va fi blândă şi plină de uimire pentru taina dumnezeirii ce se străvede luminos în ele, va fi aşa cum avea să fie, în baza poruncii dumnezeieşti din rai, dacă omul n-ar fi căzut.

[15] Oamenii aflaţi la mijloc între cei intraţi în linişte împreună cu îngerii, şi între demoni, sunt încă lipsiţi de descoperirea tainelor lui Dumnezeu, ascunse în tăcerea Lui şi încredinţate celor ce prin linişte şi tăcere intră în unire cu Cel ascuns în tăcerea Lui. Domnul Însuşi Se află în lăuntrul celor ce au intrat în linişte, descoperindu-li-Se ca iradiind din El tăcere, adică o plinătate de viaţă de negrăit. Cei ce primesc pe Domnul în tăcerea Lui, Îl comunică prin cuvinte celor de la mijloc, adică oamenilor ce n-au ajuns la liniştea proprie îngerilor, care sunt cei de sus (demonii fiind cei de jos). Ei se înnoiesc prin aceasta. Dar poate că prin cele de la mijloc se înţeleg şi făpturile dintre noi şi Dumnezeu. Şi ele se înnoiesc prin descoperirea tainelor.

minunile cele slăvite ale făpturilor lui Dumnezeu[16]. Şi de atunci e furată din suflet simţirea patimilor în dulceaţa vederii acesteia. Şi prin aceasta sufletul intră în cele două trepte ale descoperirii celor cunoscute cu mintea, care sunt în planul cel de deasupra treptei acesteia, în cel al curăţiei, şi în cel de mai sus[17]. Dumnezeu să ne învrednicească şi pe noi de acestea. Amin.

EPISTOLA a IV-a

Către Cuviosul Părinte Simeon, făcătorul de minuni[18]

Epistola ta, Sfinte, nu constă din cuvinte însemnate în scris, ci în ea ai zugrăvit şi arătat dragostea ta cea către noi, ca într-o oglindă. Şi precum ne socoteşti pe noi că suntem, aşa ai scris, arătând prin faptele înseşi că ne iubeşti în chip covârşitor. Din multa ta dragoste, ai uitat măsura noastră. Ceea ce trebuia să-ţi scriem noi Cuvioşiei tale şi să te întrebăm, ca să învăţăm adevărul de la tine, dacă avem grijă de mântuirea noastră, aceasta ai scris tu, luându-ne-o înainte pentru mărimea dragostei tale.

Poate că ai făcut aceasta cu meşteşugul filosofiei, ca prin întrebările tale subţiri şi duhovniceşti, prin care sunt întrebat eu de tine, să se trezească sufletul meu din nepăsarea în care mult s-a scufundat. Dar şi eu, prin dragostea ta, prin care ai uitat de măsura mea, uit de neputinţa mea, încât nu iau aminte la ce trebuie să ajung, ci la ce poate să facă rugăciunea ta. Căci când uit de măsura mea, tu rogi pe Dumnezeu prin rugăciunile tale, ca să se desăvârşească cererea ta şi să se dea ţie de la Dumnezeu (pentru mine) ceea ce ai cerut în rugăciune, ca unui slujitor adevărat al Lui.

Întrebare: Cea dintâi întrebare din epistola ta e aceasta: De trebuie să fie păzite toate poruncile Domnului şi de nu cumva nu este

---

[16] Cel ce în liniştea lui s-a întâlnit cu liniştea lui Dumnezeu se umple din când în când de bucuria descoperirii frumuseţii făpturilor, devenite transparente pentru Dumnezeu. În tăcerea lui Dumnezeu se descoperă fundamentul tuturor chipurilor lumii, umplându-le pe ele înseşi de taina Lui negrăită. Între tăcerea lui Dumnezeu şi între chipurile făpturilor nu e o contrazicere. Chipurile se descoperă deplin în taina lor în Dumnezeu, Cel mai presus de chipuri. În Dumnezeu cel mai presus de chipuri e izvorul frumuseţii chipurilor şi al adâncimii de sens a cuvintelor.

[17] În treapta îngerească, cunoscută prin curăţie, prin care cei ce se liniştesc se fac asemenea îngerilor, şi în treapta dumnezeiască, aflată deasupra aceleia.

[18] „În alt manuscris: Epistola Sf. Isaac către Avva Simeon de la Cezareea”.

chip de mântuire celui ce nu le păzește pe ele.

Răspuns: Despre aceasta, precum mi se pare, nici nu trebuie să întrebe cineva. Căci deși sunt multe poruncile, suntem datori să le păzim. Iar de nu, n-ar fi trebuit să fie date de Mântuitorul. Căci, precum mi se pare, nu s-a spus și nu s-a făcut ceva de prisos de către Stăpânul. Pentru că scopul venirii Lui a fost să curețe din suflet răutatea primei noastre neascultări și să-l preschimbe potrivit stării lui de la început. De aceea ne-a dat nouă poruncile Lui de viață făcătoare, ca pe niște leacuri curățitoare ale stării noastre pătimașe. Căci ceea ce sunt leacurile pentru trupul bolnav, aceea sunt poruncile pentru sufletul pătimaș. Și e vădit că poruncile s-au dat împotriva patimilor, spre tămăduirea sufletului care a căzut, precum spune limpede Domnul către Sfinții Săi Ucenici: „Cel ce are poruncile Mele și le păzește pe ele, acela este care Mă iubește. Și cel ce Mă iubește pe Mine, iubit va fi de Tatăl Meu. Și Eu îl voi iubi pe el și Mă voi arăta lui și vom veni la el și vom face sălaș la el” (cf. *Ioan* 14, 21, 23). Și iarăși: „În aceasta va cunoaște lumea că sunteți ucenicii Mei, de vă veți iubi unii pe alții” *(Ioan* 13, 35). E vădit că dragostea se poate câștiga după sănătatea sufletului. Iar sufletul nu se face sănătos fără păzirea poruncilor.

Dar păzirea poruncilor se află uneori mai jos de dragostea duhovnicească. Și pentru că sunt mulți cei ce păzesc poruncile din frică sau pentru răsplata viitoare, și nu din iubire. Domnul îndeamnă mult la păzirea poruncilor celor din iubire, care aduc sufletului lumina.

De aceea, zice iarăși: „Ca să vadă oamenii faptele voastre cele bune și să mărească pe Tatăl vostru Cel din ceruri” *(Matei* 5, 16). Dar nu e cu putință a se vedea în suflet faptele cele bune pe care Domnul le-a învățat, de nu vor fi păzite poruncile.

Și că nu sunt grele poruncile, celor ce iubesc adevărul, a spus-o Domnul. Căci zice: „Veniți toți cei osteniți și împovărați și vă voi odihni pe voi. Căci jugul Meu este blând și sarcina Mea, ușoară” *(Matei* 11, 28, 30). Iar că toate poruncile trebuie păzite de noi cu grijă, a poruncit-o Domnul de asemenea, zicând: „Cel ce calcă una dintre poruncile acestea preamici și învață așa pe oameni, preamic se va chema întru Împărăția cerurilor” *(Matei* 5, 19). După toate aceste lucruri legiuite spre mântuirea noastră, nu pot să spun că nu trebuie păzite toate poruncile. Dar nici sufletul însuși nu se poate curăța de nu va păzi poruncile care s-au dat de Domnul, ca leacuri pentru curățirea lui de patimi și de greșeli.

Tu știi că păcatul a intrat în noi prin călcarea poruncilor. Deci e vădit că prin păzirea lor vine din nou sănătatea. Dar nici nu trebuie să dorim noi și să nădăjduim curățirea sufletului fără lucrarea lor, adică fără să umblăm mai întâi pe calea care duce spre curăția sufletului. Să nu zici că Dumnezeu poate să ne dăruiască curăția sufletului și fără lucrarea

poruncilor, numai prin har. Aceste judecăţi sunt ale Domnului şi nu ne învaţă Biserica să întrebăm unele ca acestea.

Căci şi iudeii, în timpul întoarcerii lor din Babilon la Ierusalim, au călătorit pe calea cea bătătorită a firii şi aşa au venit la sfântă cetate a lor şi au văzut minunile Domnului. Dar Iezechiel a fost răpit mai presus de fire, prin lucrarea descoperirii, de a venit la Ierusalim, şi prin descoperirea dumnezeiască s-a făcut văzător al înnoirii viitoare. În felul acesta se petrece şi curăţirea sufletului. Li se întâmplă unora să ajungă la curăţia sufletului pe calea bătătorită şi legiuită, prin păzirea poruncilor în vieţuirea mult ostenitoare, răbdată până la sânge. Şi sunt alţii care se învrednicesc de ea din darul harului. Şi acesta este un lucru minunat, că pe cea dăruită nouă prin har nu ni s-a poruncit să o cerem prin rugăciune şi să părăsim vieţuirea unită cu lucrarea.

Căci bogatului care a întrebat pe Domnul: „Cum să moştenesc viaţa de veci?”, Domnul i-a spus limpede: „Păzeşte poruncile!”. Şi când a întrebat care sunt poruncile, i-a spus întâi să se înfrâneze de la faptele rele, apoi i-a amintit de cele fireşti[19]. Şi când a cerut să afle ceva mai mult, i-a spus: „De voieşti să fii desăvârşit, vinde averile tale şi le dă săracilor şi ia-ţi crucea ta şi urmează-Mi Mie” (*Matei* 19, 21). Aceasta înseamnă: Să te faci mort faţă de toate avuţiile tale şi aşa vei vieţui întru Mine. Ieşi din lumea cea veche a patimilor şi aşa vei intra în lumea cea nouă, a Duhului. Înlătură şi dezbracă cunoştinţa de multe feluri şi vicleană şi aşa vei îmbrăca cunoştinţa simplă a adevărului. Căci spunându-i „ia crucea ta”, Domnul l-a învăţat să moară tuturor celor din lume. Şi când a omorât în sine pe omul cel vechi, sau patimile, i-a spus: „Vino şi urmează-Mi Mie” (*Matei* 16, 24).

Nu poate omul cel vechi să pornească pe calea lui Hristos, cum a spus Fericitul Pavel: „Trupul şi sângele nu pot moşteni Împărăţia lui Dumnezeu, nici stricăciunea nu moşteneşte nestricăciunea” (1 *Corinteni* 15, 50). Şi, iarăşi: „Dezbrăcaţi pe omul cel vechi ce se strică prin pofte şi atunci veţi putea să îmbrăţişaţi pe cel nou, care se înnoieşte din cunoştinţa asemănării Celui ce l-a zidit pe el” (*Efeseni* 4, 22). Şi, iarăşi: „Cugetul pământesc e duşman lui Dumnezeu. Căci nu se supune legii lui Dumnezeu. Pentru că nici nu poate. Că cei ce sunt în trup cugetă cele ale trupului, şi a plăcea lui Dumnezeu în cugetul Duhului nu pot” (cf. *Romani* 8, 7; 8, 5).

Iar tu, sfinte, de iubeşti curăţia inimii şi cugetul duhovnicesc, cum ai spus, lipeşte-te de poruncile Domnului, cum a spus Stăpânul nostru:

---

[19] Faptele rele: să nu ucizi, să nu preacurveşti, să nu furi, să nu fii mărturie mincinoasă; cele fireşti: cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta şi să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi (*Matei* 19, 18-19).

„De voieşti să intri în viaţă, păzeşte poruncile” (*Matei* 19, 17), pentru iubirea Celui ce le-a dat şi din frică, sau pentru răsplată. Pentru că nu când facem dreptatea gustăm dulceaţa aflată în ea, ci când dorinţa dreptăţii mănâncă inima noastră[20]. Şi nu când săvârşim păcatul suntem păcătoşi, ci când nu-l urăm pe el şi nu ne căim de el. Şi nu zice că a fost vreunul, fie dintre cei vechi, fie dintre cei mai de pe urmă, care nepăzind poruncile a ajuns la curăţia inimii şi s-a învrednicit de vederea Duhului, ci, precum ni se pare, niciunul care n-a păzit poruncile şi n-a umblat pe urmele Fericiţilor Apostoli nu s-a învrednicit să se cheme sfânt.

Fericitul Vasile şi Fericitul Grigorie, de care ai spus că iubeau pustia şi erau stâlpi şi lumină ai Bisericii şi lăudau liniştea, nu au venit la linişte până nu se făcuseră lucrători ai poruncilor, ci întâi au locuit în pace şi au păzit poruncile şi aşa au ajuns la curăţia sufletului şi s-au învrednicit de vederea Duhului. Eu cred cu adevărat că păzeau poruncile atunci când locuiau în cetăţi, primeau pe străini, cercetau pe bolnavi, îmbrăcau pe cei goi, spălau picioarele celor osteniţi; şi dacă li se cerea de cineva să meargă cu el o milă, mergeau două. Şi după ce au păzit poruncile ce se cădeau împlinite când petreceau între mulţi şi mintea lor a început să se bucure de cea dintâi nemişcare[21] şi de vederile dumnezeieşti şi tainice, s-au grăbit şi au ieşit la liniştea pustiei şi au stăruit acolo în omul cel dinăuntru, încât s-au făcut văzători şi au rămas în vederea Duhului, până ce au fost chemaţi de har să se facă păstori ai Bisericii lui Hristos.

Iar privitor la ce ai spus, că odată Marele Vasile laudă locuirea împreună a multora, iar altă dată retragerea, spun aceasta: în două feluri se învrednicesc cu adevărat de câştig cei sârguitori, fiecare după puterea şi după felul lui şi după ţinta ce şi-a ales-o. Uneori li se face spre folos celor tari locuirea împreună cu mai mulţi, alteori şi celor neputincioşi. Şi cu pustia se întâmplă la fel. Celui întărit în sănătatea sufletului, a cărui minte s-a unit cu Duhul şi s-a făcut mort faţă de vieţuirea omenească, locuirea cu mai mulţi nu-i este păgubitoare, dacă veghează la cele ale sale; şi aceasta nu ca să fie folosit, ci ca să folosească pe alţii. Căci de

[20] N-ajunge să facem faptele virtuţilor formal, în afară, sau din cine ştie ce interese pământeşti, ci trebuie să le facem din alipirea lăuntrică la Dumnezeu, din iubirea faţă de El, sau cel puţin din frică, sau pentru răsplata Împărăţiei cerurilor.

[21] De nemişcarea de la început în Dumnezeu. Dar ea era pe pământ, nu în cer, ca la îngeri. Păcatul s-a săvârşit pe pământ în trupuri, nu sus, în starea de spirite netrupeşti, iar nemişcarea de la început era numai relativ nemişcare. Pentru că şi protopărinţii aveau să înainteze în Dumnezeu. Căci şi mintea adunată în linişte are o anumită înaintare în Dumnezeu.

Dumnezeu a fost chemat în numele celorlalţi părinţi. Iar celui neputincios, ce are încă nevoie să crească prin faptele poruncilor, îi este de asemenea spre folos să locuiască împreună cu mai mulţi, până se deprinde şi se va pregăti şi va fi războit de ispite, ca să cadă şi să se ridice între mulţi şi să câştige sănătatea sufletului. Nu e prunc care să nu fie hrănit cu laptele curgător şi nu e călugăr care să nu trebuiască să se hrănească cu laptele poruncilor, ca să biruiască patimile şi să se învrednicească de curăţie.

În acelaşi fel, cum am spus, şi pustia, uneori le este folositoare celor neputincioşi şi care fug (de cei mulţi), alteori celor puternici. Celor dintâi ca, neaflându-se în ea materia păcatelor, să se ardă patimile în ei şi să se usuce, iar ei să crească; celor tari, ca lipsindu-le materia, să fie războiţi de vrăjmaşul.

Cu adevărat, cum ai spus, pustia adoarme patimile. Dar nu se caută numai aceasta, ca cineva să-şi adoarmă patimile, ci şi ca să le dezrădăcineze. Aceasta înseamnă a le birui, când s-ar răscoli împotriva noastră. Căci patimile adormite se trezesc când le vine în întâmpinare o pricină care le trece în fapte. Dar ca să cunoşti că nu numai pustia adoarme patimile, cum ai spus, gândeşte-te la vremea de boală şi de mare neputinţă, când nu ne războiesc cu asprime. Dar nu numai aceasta le adoarme, ci şi ele se adorm una pe alta, când îşi dau loc una alteia. Patima slavei deşarte face să dea înapoi pe cea a curviei. Şi, iarăşi, cea a curviei îmblânzeşte iubirea nebună de slavă. Deci să nu urmărim pustia numai pentru că adoarme patimile, ci şi pentru că, din lipsa celor supuse simţurilor şi prin înstrăinarea de toate, ne înţelepţim în ea şi se măreşte în noi omul dinlăuntru, al Duhului în Hristos, şi în toată clipa ne vedem pe noi înşine şi mintea noastră se face veghetoare şi se păzeşte pe sine în fiecare clipă, ca nu cumva să se fure din ea amintirea nădejdii ei. Acestea, precum ni se pare, ajung pentru prima întrebare a ta, dacă a fost cumva nevoie de ele. Să vorbim, deci, şi despre a doua.

Întrebare: Dacă Domnul a cerut milostenia pentru asemănarea cu mărirea Tatălui din ceruri, pentru ce călugării aleg mai degrabă liniştea?

Răspuns: Răspunsul este acesta. E bine că ai adus o pildă din Evanghelie pentru cercetarea vieţuirii celei mari în linişte. Noi să stăm în ea şi să nu căutăm să o înlăturăm, ca pe un lucru de prisos. Domnul a rânduit milostenia spre asemănarea cu Tatăl ceresc, ca să-i apropie de El pe cei ce o săvârşesc. Aceasta e adevărat. Dar nici noi călugării nu cinstim liniştea fără să cinstim milostenia, ci ne silim pe cât putem să ne ferim de grijă şi de tulburare. Nu pentru că suntem împotriva celor de trebuinţă, când ne vin în întâmpinare, voim să ne ferim de ele, ci ne îngrijim de linişte ca să rămânem în îndeletnicirea cu Dumnezeu. Ne

ferim cât mai mult de tulburare, ca să ne apropiem de El. Dar dacă ne întâmpină vreodată, pentru o vreme, o trebuinţă de neapărată nevoie a fraţilor, nu se cade a o nesocoti nici pe aceasta. Să ne silim, deci, neîncetat să fim în toată vremea în lăuntrul nostru plini de milă pentru toată firea celor cuvântători. Aşa ne porunceşte învăţătura Domnului. Aceasta e deosebirea liniştii noastre şi ea nu poate fi oricum[22]. Şi nu numai mila din lăuntru trebuie să o păzim; ci, când vremea ne cere fapte şi e nevoie de lucruri, nu trebuie să ne lenevim a arăta în chip văzut dragostea noastră. Aceasta o fac mai ales cei ce nu-şi aleg liniştea desăvârşită, pentru ca să nu se întâlnească cu cineva, ci îşi potrivesc liniştea cu pravila săptămânilor şi cu cea de şapte ori şapte[23]. Unii ca aceştia nu se înfrânează de la lucrurile milosteniei faţă de aproapele nici când se află în ceasurile pravilei lor, ca să le împlinească. Căci de nu este cineva prea repezit şi crud şi neomenos, ţine liniştea şi în faţa persoanei şi a ochilor altuia[24]. Pentru că ştim că, fără iubirea aproapelui, mintea nu se poate lumina în vorbirea şi dragostea dumnezeiască[25].

Căci care călugăr înţelept, având bunuri de mâncare şi haine şi văzând pe aproapele său flămând şi însetat şi gol, nu-i dă din ceea ce are, şi cruţă ceva din ele? Sau, iarăşi, cine, văzând pe cineva, făcut din aceeaşi carne, chinuit de boală şi slăbit de durere şi având nevoie de cercetare, preţuieşte mai mult, pentru dorinţa sa de linişte, pravila zăvorârii decât dragostea aproapelui? Iar când nu se întâmplă unele ca acestea, să păzim dragostea şi mila faţă de fraţi în cugetul nostru. Dar când lucrurile ne sunt la îndemână, Dumnezeu cere de la noi, când e nevoie, şi împlinirea, şi desăvârşirea ei cu fapta. E vădit deci că dacă n-am agonisi nimic, nu ni s-ar porunci să cădem la grijă şi în tulburare pentru săraci. Dar dacă avem, ni se cere. Şi, iarăşi, dacă ne ferim în vieţuirea noastră de împreuna-şedere şi de amestecarea cu vederea oamenilor, nu e nevoie să părăsim chilia noastră şi şederea singuratică şi retrasă şi să ne predăm umblării prin lume şi cercetării bolnavilor şi să ne ocupăm cu astfel de lucruri. Căci e limpede că unele ca acestea coboară de la cele mai mari la cele mai mici.

---

[22] Liniştea călugărului creştin nu e o nepăsare asemenea celei budiste, ci e plină tot timpul de milă faţă de oameni. Dar încrederea în Dumnezeu e aşa de mare, că el are nădejdea fermă că prin ea va ajuta şi pe cei aflători în necaz.

[23] În fiecare zi din săptămână vin la cele şapte Laude. Unii nu-şi aleg liniştea desăvârşită.

[24] Chiar privind la altul şi ajutându-l, el nu-şi pierde liniştea, tulburându-se. Şi chiar şi prin liniştea sa îl ajută.

[25] În vorbirea cu aproapele, mintea e luminată de iubirea lui Dumnezeu. Iar în vorbirea cu Dumnezeu, omul duce lumină din iubirea faţă de aproapele.

Dar dacă cineva locuieşte împreună cu mulţi şi e aproape de oameni cu locul şederii lui, şi e ajutat de alţii, sau de ostenelile altora, fie în vreme de sănătate, fie de boală, e dator să facă şi el acelaşi lucru. Să nu ceară el vreo ajutorare de la alţii, dar când vede pe fratele de acelaşi trup şi de acelaşi chip în strâmtoare, mai bine-zis, pe Hristos, aruncat şi trudit, să nu se ferească şi să nu se ascundă de el închipuindu-şi că o face pentru liniştirea lui mincinoasă. Cel ce face aşa, este un om lipsit de milă.

Şi să nu-mi aduci aminte pe Ioan din Tebaida şi pe Arsenie şi să întrebi care din aceştia s-a dăruit pe sine sau s-a îngrijit de bolnavi şi de săraci şi a nesocotit liniştirea lui? Nu te atinge de faptele unora ca aceştia. Că de te înfrânezi de la orice ajutoare de la oameni şi de la orice întâlniri cu ei, cum au făcut ei, îţi îngăduie şi ţie Domnul să nu-ţi pese de ei. Dar dacă eşti departe de desăvârşirea aceea, şi în toate ostenelile trupului te afli în tot timpul însoţit de oameni, pentru ce nesocoteşti poruncile, pe care măsura ta te obligă să le păzeşti, dând ca motiv mincinos petrecerea în vieţuirea cea mare a sfinţilor, de care nu te-ai apropiat?

Dar eu nu voi uita să-ţi aduc aminte de cuvântul Sfântului Macarie cel Mare, care s-a însemnat spre mustrarea celor ce dispreţuiesc pe fraţii lor. Căci a mers odată să cerceteze pe un oarecare frate bolnav şi întrebându-l Sfântul dacă doreşte ceva, iar acela răspunzând că doreşte puţină pâine proaspătă, pentru că toţi călugării atunci făceau pâine o dată pentru tot anul (că aşa era obiceiul locului acela), acel bărbat vrednic de fericire s-a sculat îndată, măcar că era de nouăzeci de ani şi a plecat la Alexandria, şi a schimbat pâinile uscate pe care le adusese în traistă cu altele moi, şi le-a adus fratelui.

Dar şi Avva Agaton, cel asemenea acestui mare Sfânt, a făcut un lucru şi mai mare, fiind cel mai cercat dintre toţi călugării în acel timp şi cinstind tăcerea şi liniştea mai mult decât toţi. Acesta, deci, a plecat în timpul slujbei (Sfintei Liturghii) să vândă lucrul lui de mână şi, aflând în târg pe un străin neluat în seamă şi bolnav, a închiriat o casă şi a rămas cu el lucrând cu mâinile sale şi cheltuind preţul lucrului pentru el; şi aşa i-a slujit lui şase luni, până ce acest bolnav s-a făcut sănătos. Acesta (cum spune istorioara) zicea: „Aş fi voit să aflu un bubos şi să-i dau trupul meu şi să-l iau pe al lui”. Aceasta e dragostea desăvârşită.

Cei ce se tem de Dumnezeu, iubitule, se sârguiesc fără greutate să păzească poruncile. Şi de trebuie ca prin fapta lor să-i scape pe alţii, iau asupra lor orice primejdie de dragul acelora. Cel de-viaţă-Făcător a legat desăvârşirea lor şi a făcut să atârne de două porunci, care le cuprind pe toate: de iubirea lui Dumnezeu şi de cea a zidirii Lui, de iubirea faţă de chipul Lui. Şi cea dintâi înfăptuieşte ţinta vederii Duhului. Iar a doua

unește vederea cu fapta. Pentru că firea dumnezeiască este simplă și necompusă, nevăzută și fără nicio lipsă prin fire. De aceea conștiința nu are prin fire nici ea nevoie, în îndeletnicirea ei cu Dumnezeu, de fapte trupești și de vreo lucrare și de înțelesuri îngroșate. Căci lucrarea aceasta a ei este simplă și se săvârșește într-o singură parte a minții, potrivit simplității Cauzei preaînchinate, fiind o simțire mai presus de simțirea trupului. Dar în a doua poruncă, care este iubirea de oameni, potrivit cu alcătuirea îndoită a firii lor, trebuie să-și arate grija pentru lucrarea ei în chip îndoit. Căci ceea ce împlinim în cuget în chip nevăzut voim să împlinim și în trup la fel; dar nu numai în chip arătat, ci și în ascuns. Și ceea ce se săvârșește prin lucruri vrem să se săvârșească la fel și în conștiință.

Căci precum omul s-a făcut din două părți, din suflet și trup, așa de toate ale lui trebuie să se poarte grijă în chip îndoit, după alcătuirea lor îndoită. Și deoarece fapta premerge contemplării în tot locul, e cu neputință omului să se ridice în latura aceea mai înaltă, dacă nu împlinește întâi pe cea mai de jos cu fapta. Și niciun om nu îndrăznește să spună despre fapta iubirii aproapelui că o împlinește în sufletul lui, dacă lasă partea care se împlinește după putere prin trup și nu pune mâna pe lucruri potrivit cu timpul și cu locul. Căci numai atunci e crezut, când iubirea din gând se vede și se cunoaște. Și când în acestea ne arătăm credincioși și adevărați, după putere, se dă sufletului putere să se întindă și spre partea cea mare a contemplării înalte și dumnezeiești, prin înțelesuri simple și de alt fel[26].

Ai scris, iarăși, că monahul care voiește să iubească pe Dumnezeu mai mult decât toate trebuie să se îngrijească de curăția sufletului său. Și bine ai zis, dacă ești în stare și de aceasta. Dar fiindcă ai zis, iarăși, că nu are îndrăzneală în rugăciune sufletul care nu și-a biruit încă patimile, mie mi se par acestea două contrare, măcar că sunt om simplu. Căci dacă n-a biruit patimile, cum se îngrijește de curăție? Când din pravila dreptății duhovnicești nu a împlinit biruirea patimilor, îi ceri ceva mai mult decât aceasta? Dar nu din cele ce dorește cineva se cunoaște că le iubește, ci din cele ce le iubește se cunoaște că le dorește[27].

Iubirea premerge prin fire dorinței. Dacă nu iubește cineva ceva,

---

[26] Urmează două pagini care se află și în „Cuvântul LXXXVI” din carte (în textul grec, la pp. 373-376). De aceea, le omitem aici.

[27] Nu poți câștigă curăția prin simpla dorință a ei, fără să lupți pentru ea prin biruirea patimilor. Această simplă dorință a curăției, fără iubirea ei de fapt, arătată în respingerea patimilor care întinează, nu e nici măcar dorirea ei de fapt. Iubește curăția respingând patimile, care te întinează, și prin aceasta vei arăta că o dorești de fapt.

nici nu va dori. Patimile sunt o ușă închisă în fața curăției. Și dacă cineva nu deschide ușa închisă nu va intra în ținutul curat al inimii.

Și când ai spus că sufletul nu are îndrăzneală în ceasul rugăciunii, adevărat ai spus. Căci îndrăzneala nu e numai mai presus de patimi, ci și de curăție. Și rânduiala predaniei e așa cum zic: Răbdarea forțată luptă cu patimile pentru curăție. De vei birui, deci, patimile, sufletul câștigă curăția. Iar curăția adevărată face mintea să câștige îndrăzneala în ceasul rugăciunii.

Dar, oare, când cerem în rugăciune ceea ce am numit curăție, nu ne aflăm vrednici de osândă? Sau nu e o dovadă a mândriei și a închipuirii de sine, să cerem de la Dumnezeu ceea ce dumnezeiasca Scriptură și Părinții noștri poruncesc și pentru care și călugărul a ieșit în pustie? Dar eu cred, sfinte, că precum fiul nu se îndoiește de tatăl său, și nu cere de la el zicând: „Învață-mă meșteșugul, sau dă-mi ceva”, așa trebuie și călugărul să nu deosebească și să nu ceară de la Dumnezeu: „Dă-mi acestea și acestea”. Deoarece cunoaște că Dumnezeu Se îngrijește de noi, cum se îngrijește tatăl de fiu. Și de aceea ni se cade să ne smerim și să plângem pentru pricinile păcatelor, chiar ale celor care sunt în afară de voia noastră, fie că le-am făcut cu gândul, fie cu fapta, și să zicem cu inima zdrobită ca vameșul: „Dumnezeule, milostiv fii mie, păcătosul!”. Și să facem în ascuns și la arătare ceea ce a spus Domnul: „Când veți face toate cele poruncite vouă, ziceți că slugi nevrednice suntem; ceea ce suntem datori să facem, aceea am făcut” *(Luca* 18, 13). Trebuie ca conștiința ta să-ți dea mărturie că ești netrebnic și ai nevoie de milă[28].

Cunoști, doar, și tu că nu faptele îți deschid ușa închisă cea din inimă, ci inima zdrobită și smerenia, când vei birui patimile întru smerenie, și nu prin disprețuire[29]. Căci cel bolnav se smerește mai întâi și se îngrijește de însănătoșirea lui din patimi. Pe urmă cere să ajungă împărat. Căci curăția și sănătatea sufletului sunt împărăția sufletului.

Și care este împărăția sufletului? Precum cel bolnav nu zice tatălui său: „Fă-mă împărat”, ci se îngrijește întâi de boala lui, și după

---

[28] Pentru că adresatul mai spusese și aceea că nu are îndrăzneală în rugăciune, pentru că nu are curăție. Sfântul Isaac îi spune că așa cum fiul nu cere tatălui ceea ce acesta știe că îi trebuie fiului, așa și cel ce se roagă trebuie să ceară cu îndrăzneală nu altceva, ci iertare de păcate. Aceasta nu e mândrie. Dimpotrivă, e dovada conștiinței păcătoșeniei în cel ce se roagă.

[29] Nu faptele pentru care te poți mândri deschid ușa inimii, sau ușa din inimă către Dumnezeu, ci însăși inima zdrobită și smerenia deschid această ușă. Dar aceasta se întâmplă când biruiești patimile cu smerenie, și nu cu mândria disprețuitoare a faptelor contrare lor. Sau, însăși inima zdrobită e un semn că ai învins patima cea mai rea, sau mândria, și, odată cu ea, toate patimile.

însănătoşirea deplină primeşte împărăţia de la tatăl său, aşa şi păcătosul şi cel ce se pocăieşte primeşte întâi sănătatea sufletului său şi după aceea intră cu tatăl în ţara firii curate şi împărăţeşte întru slavă cu tatăl său.

Ne aducem aminte de Sfântul Apostol Pavel, care-şi mărturiseşte păcatele sale şi în partea din urmă şi mai de jos îşi descoperă sufletul său: „Iisus Hristos, zice, a venit în lume să mântuiască pe cei păcătoşi, dintre care cel dintâi sunt eu. Şi de aceea m-a miluit ca să arate întru mine toată îndelunga răbdare a Lui” (*1 Timotei* 1, 15). Pentru că la început am fost prigonitor şi defăimător şi hulitor, dar am fost miluit, pentru că am lucrat cu neştiinţă, din necredinţă.

Când a spus acestea şi în ce vreme? După nevoinţele cele mari şi după faptele de putere, după propovăduirea Evangheliei lui Hristos, pe care o dusese în toată lumea, după morţile necontenite, după necazurile de multe feluri, pe care le pătimise de la iudei şi de la neamuri. El privea încă totuşi la cele de la început ale lui. Şi nu numai că nu socotea că a ajuns la curăţie, dar cugeta că nu e vrednic nici să se numească între ucenici. Căci zicea: „Nu sunt vrednic să mă numesc apostol, pentru că am prigonit Biserica lui Hristos” (*1 Corinteni* 15, 9). Şi când câştigase mai mult decât toţi oamenii biruinţa asupra patimilor, zicea: „Îmi asupresc trupul meu şi-l port robit, ca nu cumva altora binevestind, eu însumi să mă fac nevrednic” (*1 Corinteni* 9, 27).

Iar de zici că în unele locuri istoriseşte şi cele mari despre sine, să te lămurească el însuşi. Căci zice că n-a făcut-o de bunăvoie, nici prin sine, ci pentru propovăduire. Şi când istoriseşte acestea pentru folosul credincioşilor, spune de sine că lăudându-se astfel e lipsit de minte, strigând şi zicând: „Voi m-aţi silit” (2 *Corinteni* 11, 17; 12, 12). Şi, iarăşi: „Nu după Domnul grăiesc, ci cu neînţelepciune în privinţa laudei” (2 *Corinteni* 11, 17).

Iată, acesta e dreptarul pe care ni l-a pus Sfântul Pavel cel drept. Să păzim deci şi să râvnim să-l împlinim.

Şi de cerem de la Dumnezeu cele înalte şi El nu ni le dă, să ne împăcăm a fi şi fără ele. Fiindcă Dumnezeu cunoaşte vasele cele alese spre slujirea Lui. Căci Fericitul Pavel nici după acestea n-a cerut împărăţia sufletului, ci a zis: „Aş fi dorit să fiu anatema de la Hristos” (*Romani* 9, 3). Cum vom îndrăzni deci noi să cerem, înainte de timpul cunoscut de El, împărăţia sufletului, odată ce n-am păzit nici poruncile şi n-am biruit nici patimile şi n-am plătit nici datoria?

Te rog deci, sfinte, să nu se urce în gândul tău aceasta, ci câştigă mai presus de toate răbdarea celor ce vin asupra ta. Şi cu smerenie mare şi cu zdrobire de inimă pentru greşelile şi pentru gândurile noastre, să cerem iertarea păcatelor noastre şi smerenia sufletului.

S-a scris de careva dintre Sfinţi că rugăciunea celui ce nu se

socoteşte pe sine păcătos înaintea Domnului nu este bine primită[30]. Iar de zici că unii dintre Părinţi au scris despre acestea, adică despre ce este curăţia sufletului şi ce este sănătatea şi ce este nepătimirea şi ce este vederea sufletească, noi îţi răspundem că n-au scris ca să le căutăm şi să le aşteptăm înainte de vreme. Căci s-a scris că „Împărăţia lui Dumnezeu nu vine ca una ce e aşteptată să fie văzută” (*Luca* 17, 20). Cei ce au aşteptat-o astfel au dobândit mândrie şi cădere. Noi să căutăm locul (ţinutul) inimii prin faptele pocăinţei şi ale vieţuirii, care sunt bine plăcute lui Dumnezeu, şi cele ale Domnului vin de la ele, dacă locul inimii se face curat şi nepătat[31]. Iar acele înălţimi ale lui Dumnezeu pe care le căutăm să le vedem nu sunt încuviinţate de Biserică. Şi cei ce le-au primit au dobândit mândrie şi cădere. Şi ele nu sunt un semn că cineva iubeşte pe Dumnezeu, ci o boală a sufletului. Şi cum vom căuta noi cele înalte ale lui Dumnezeu, când dumnezeiescul Pavel se laudă cu necazurile şi socoteşte că cele înalte ale lui Dumnezeu stau în împărtăşirea de pătimirile lui Hristos[32]?

---

[30] De aceea s-a asociat la rugăciunea lui Iisus şi cererea: „Miluieşte-mă pe mine, păcătosul” şi nu cererea ajutorului pentru cine ştie ce fel de fapte. Fără conştiinţa păcatului nu e smerenie, ci mândrie.

[31] E vorba de cei ce o aşteaptă ca pe una ce vine ca o realitate exterioară şi cu pretenţia că ar cunoaşte semnele venirii ei. Traducerea cea mai proprie a locului de la Luca 17, 20 ar putea fi şi aceasta: „Împărăţia lui Dumnezeu nu vine ca una la care se ia aminte cu aşteptare” (εν παρατηρήσει προσδοκίας). În aceasta se ascunde o mândrie care pretinde că ştie apropierea venirii a ceea ce nu poate fi cunoscut şi aşteptat, ca ceva din afară. Noi să ne vedem neîncetat păcatele noastre şi să ne pocăim de ele, răbdând necazurile. În aceasta trăim apropierea Împărăţiei lui Dumnezeu de noi. În aceasta se implică cunoaşterea micimii noastre şi a măreţiei lui Dumnezeu. În simţirea smerită şi în faptele pocăinţei descoperim adâncul nesfârşit al lumii, şi, în faţa acestui adânc, înălţimea nesfârşită a măririi lui Dumnezeu. Făcând aşa, toate cele ale lui Dumnezeu (smerenie, curăţie, iubire) vin de la sine. Atunci, mândria şi orice fel de egoism nu mai stau ca nişte pete pe adâncul străveziu al inimii. Atunci locul inimii e curat ca să oglindească, primind în el, razele luminii Soarelui ceresc. S-ar părea că afirmând aici că cele ale lui Dumnezeu vin în inimă când ea e curată, Sfântul Isaac se contrazice cu ceea ce a spus mai înainte că nu trebuie să cerem curăţia, ci numai să plângem cu smerenie pentru păcatele noastre. Dar şi aici, şi mai sus el condamnă nu efortul spre curăţire, ci pretenţia că avem curăţia sau că o putem dobândi. Curăţia este necesară pentru venirea lui Dumnezeu în inimă. Dar noi nu trebuie să socotim niciodată că o avem. Chiar gândul smerit că suntem păcătoşi, deci nu suntem smeriţi, e un semn al curăţiei.

[32] Împărtăşirea de Hristos, deci de viaţa Lui înviată, stă în împărtăşirea de patimile Lui. Necazurile fac lumea aceasta străvezie pentru Dumnezeu. Şi aceasta dă putere pentru a le răbda. Crucea face să simţim viaţa înviată a lui

Iarăşi, ai scris în epistola ta că sufletul tău a iubit să iubească pe Dumnezeu, dar n-ai ajuns să-L iubeşti, măcar că ai multă dorinţă să-L iubeşti; pe lângă că doreşti retragerea în pustie, aceasta s-a arătat în faptul că a început în tine curăţia inimii şi că pomenirea lui Dumnezeu arde cu sârguinţă şi se încălzeşte în inima ta.

Dacă acestea sunt adevărate, sunt mari, dar n-aş fi voit să fie scrise de tine. Căci nu le-ai scrie după o înşirare bine orânduită a lor. Iar dacă pentru întrebări le-ai spus pe ele, alta era ordinea întrebărilor. Că cel ce zice că sufletul lui nu are încă îndrăzneală în rugăciune, pentru că n-a biruit patimile, cum îndrăzneşte să spună că sufletul lui a iubit să iubească pe Dumnezeu? Nu e chip să pui sufletul în mişcarea iubirii de Dumnezeu, după care alergi tainic prin retragere, dacă n-ai biruit patimile. Dar tu ai zis că sufletul tău n-a biruit patimile şi totuşi a iubit să iubească pe Dumnezeu. Şi în acestea nu e o înşirare bine orânduită. Căci eu nu înţeleg ce zice cel ce spune că n-a biruit patimile, dar iubeşte să iubească pe Dumnezeu.

Dar tu zici: „N-am zis că iubesc”, ci că „iubesc să iubesc”. Dar nici aceasta nu poate avea loc, dacă sufletul nu se află în curăţie. Iar de voieşti să spui un cuvânt gol de conţinut, nu numai tu zici, ci fiecare zice că voieşte să iubească pe Dumnezeu. Şi nu numai creştinii, ci acest cuvânt e propriu fiecăruia. Dar în aceste cuvinte se mişcă numai limba, sufletul nesimţind ce zice. Aşa cum mulţi fiind bolnavi, nu ştiu nici măcar că sunt bolnavi. Iar răutatea este o boală a sufletului; şi rătăcirea, pierderea adevărului. Şi cei mai mulţi dintre oameni bolind de acestea, se dau drept sănătoşi şi sunt lăudaţi de mulţi. Căci dacă sufletul nu se însănătoşeşte de răutate şi nu se statorniceşte în sănătatea firească în care a fost zidit, născându-se din sănătatea Duhului, nu poate omul să poftească cele mai presus de fire. Căci câtă vreme sufletul se află în boala patimilor, nu simte cu simţirea cele duhovniceşti, nici nu ştie să le poftească, ci le pofteşte numai pentru că a auzit de ele cu urechile sau din scrieri. De aceea, cu dreptate am spus mai sus că cei ce doresc desăvârşirea trebuie să păzească toate poruncile. Pentru că numai

---

Hristos, iar lumea să devină străvezie pentru cele înalte ale lui Dumnezeu, celui ce o rabdă. Sau transparenţa lui Dumnezeu prin cruce dă putere răbdării ei. Împărăţia lui Dumnezeu nu se va instaura în cadrul acestei lumi, la sfârşitul ei, căci lumea aceasta nu poate fi fără răbdarea crucii. Împărăţia lui Dumnezeu e în lumea aceasta mereu în lăuntrul celor ce prin răbdarea necazurilor îşi descoperă inima şi, în inimă, prezenţa lui Hristos cel înviat. Necazurile fac transparentă Împărăţia lui Dumnezeu în lumea aceasta, întrucât arată că lumea aceasta nu poate avea o durată şi un sens în ea însăşi.

lucrarea ascunsă a poruncilor tămăduieşte puterea sufletului[33]. Şi aceasta nu se înfăptuieşte în chip simplu şi la întâmplare. Căci s-a scris că fără vărsarea sângelui nu este iertare[34].

Mai întâi firea noastră a primit înnoirea în întruparea lui Hristos, apoi s-a împărtăşit de patima Lui şi de moartea Lui şi după înnoirea prin vărsarea sângelui s-a înnoit şi s-a sfinţit firea noastră şi s-a făcut în stare să primească poruncile noi şi desăvârşite. Căci de s-ar fi dat înainte de vărsarea sângelui, înainte de a se înnoi şi sfinţi firea noastră, poate că şi aceste porunci noi, ca şi cele vechi, ar fi tăiat din suflet răutatea, dar n-ar fi putut să smulgă însăşi rădăcina răutăţii din suflet. Acum însă nu e aşa. Ci lucrarea ascunsă care urmează şi poruncile cele noi şi duhovniceşti, pe care sufletul le păzeşte cu frica de Dumnezeu, îl înnoiesc şi-i sfinţesc şi-i tămăduiesc în chip ascuns toate mădularele lui[35]. Căci e vădit ce patimă vindecă fiecare poruncă în suflet, într-un chip liniştit. Şi lucrarea (energia) acestora o simte atât cel ce tămăduieşte, cât şi cel ce se tămăduieşte, după asemănarea femeii ce suferea de curgerea sângelui.

---

[33] În lucrarea poruncilor se întăreşte sufletul mai ales pentru că în această lucrare e ajutat de puterea harului. Făcând milostenie, ţi se înmoaie sufletul, scăpând de neputinţa învârtoşării. Lăudând pe ceilalţi, scapi de neputinţa mândriei etc. Aceasta se întâmplă mai ales când nu faci binele pentru a fi văzut şi lăudat de oameni. Numai în acest caz scapi de neputinţa mândriei. În împlinirea poruncilor se arată deci de fapt dorinţa de a iubi pe Hristos, sau începutul de fapt al iubirii Lui şi creşterea acestei iubiri. Altfel, dorirea lui Hristos e numai o vorbă goală. Şi cu ea se poate lăuda oricine.

[34] Hristos Şi-a vărsat sângele pe cruce pentru iertarea păcatelor noastre. Dar nu pentru o satisfacţie juridică dată onoarei jignite a lui Dumnezeu, ci pentru a arăta că viaţa plină de Duhul Sfânt se obţine prin subţierea trupului, prin oboseli şi suferinţe. Toate acestea sunt un fel de vărsare a sângelui, un fel de subţiere a lui de tot ce-l împinge la o alipire de cele groase ale lumii. Puterea aceasta o primim prin trupul răstignit al lui Hristos, prin Sângele subţiat al Lui, adică prin Sângele vărsat al Lui. Se uită de obicei, în explicarea Euharistiei, că ne împărtăşim nu simplu cu Sângele Domnului, ci cu Sângele Lui „vărsat”, sau „care se varsă”, spre a da şi sângelui nostru puterea să se verse.

[35] „Lucrarea ascunsă” a lui Dumnezeu în suflet e pusă în legătură cu Sângele vărsat al lui Hristos. Căci Sângele acesta se varsă continuu în noi prin Sfânta Împărtăşanie. Iar în acest Sânge vărsat nu e numai puterea curăţiei Lui omeneşti, ci e şi puterea dumnezeiască, pentru curăţia noastră. De aceea putem lucra poruncile cele noi şi cu mult mai înalte, care redau putere de înnoire firii noastre. Primind Sângele lui Hristos, putem împlini chiar poruncile Lui duhovniceşti, care fac să se înduhovnicească firea noastră, să fie copleşită de Duhul, murind omului vechi şi nemaicăutând cele ale trupului. Între împlinirea acestor porunci şi împărtăşirea de Sângele vărsat al Domnului e o strânsă legătură.

Tu ştii, iubite, că de nu s-ar tămădui partea pătimaşă a sufletului şi nu s-ar înnoi şi sfinţi în chip ascuns şi nu s-ar lega în chip ascuns întru vieţuirea Duhului, n-ar dobândi sănătatea, nici nu s-ar elibera de supărările pricinuite de lucrurile cu care se întâlneşte, aflătoare în zidire. Şi vindecarea constă în a se face prin har cum s-au făcut Fericiţii Apostoli, care s-au desăvârşit în iubirea lui Hristos. Şi uneori sufletul primeşte după lege sănătatea. Căci acela care, prin lucrarea poruncilor şi a unor fapte mai aspre ale vieţuirii adevărate a biruit patimile, cunoaşte că a dobândit sănătatea sufletului după lege. Şi s-a înţărcat de laptele chipului îngroşat al lumii acesteia şi s-a tăiat din el obişnuinţa cu gândurile de mai înainte şi s-a născut din nou ca la început în cele duhovniceşti şi s-a văzut prin har în patria Duhului prin înţelesurile omului din lăuntru şi l-a primit pe el o lume nouă, necompusă.

Căci când se înnoieşte mintea şi se sfinţeşte inima, toate înţelesurile bune ce se mişcă în ea după firea acelei lumi, în care intră, se pun în mişcare. Mai întâi se mişcă în ea dorinţa după cele dumnezeieşti şi doreşte părtăşia (comuniunea) cu îngerii şi descoperirile tainelor cunoştinţei Duhului. Şi mintea lui simte cunoştinţa duhovnicească a făpturilor şi răsare în ea vederea tainelor Sfintei Treimi, împreună cu tainele iconomiei (întrupării) celei pentru noi şi atunci mintea se uneşte cu totul cu cunoştinţa nădejdii celor viitoare[36].

Înţelege, deci, din aceste lucruri ce ţi le-am scris, cele ale tale. Dacă putea sufletul tău să iubească cu adevărat pe Dumnezeu când era închis în ţinutul patimilor, nu avea trebuinţă multă să întrebe şi să înveţe tainele lumii Duhului. Dar e vădit că nu-i folosesc învăţăturile şi cunoştinţa cea din starea stăpânită de patimi, nici nu sunt în stare acestea să-i deschidă uşa curăţiei în faţă, însă de se iau patimile de pe suflet, mintea se luminează şi se mută în ţinutul cel curat al firii şi nu mai are nevoie să întrebe[37]. Pentru că vede limpede cele bune aflate în acel ţinut al ei. Căci precum simţurile noastre din afară nu simt firile şi lucrurile ce se petrec în ele prin învăţare şi întrebare, ci fiecare simţ simte în chip firesc şi nu prin întrebare lucrul ce-l întâmpină (căci nu e o învăţătură care mijloceşte între simţuri şi cele simţite; pentru că orbul,

[36] Mintea se uneşte cu totul cu cunoştinţa nădejdii celor viitoare, mai bine-zis cu cele cunoscute înainte numai prin nădejde. Acum mintea le are în ea însăşi, sau în legătură cu ea.

[37] Nu se poate spune că în firea noastră este un ţinut curat, deosebit de cel întinat de patimi. Ci, întreaga fire a noastră se mută într-o stare de curăţie, sau într-o zonă a curăţiei, sau intră întreagă treptat în planul curăţiei lui Dumnezeu. Acea zonă a curăţiei fiind însăşi zona celor dumnezeieşti, nu mai are nevoie să întrebe despre ele, căci le cunoaşte prin experienţă.

oricât i s-ar vorbi despre strălucirea soarelui şi a lunii şi despre mersul stelelor şi despre scânteierea pietrelor preţioase, primeşte şi judecă şi înţelege numai cu numele frumuseţea pe care o au, iar cunoştinţa lui şi deosebirile între ele rămân străine de plăcerea vederii lor), în acelaşi fel, înţelege şi despre vederea Duhului. Căci mintea văzătoare a tainelor ascunse ale Duhului, de se află în sănătatea firii ei, vede acum slava lui Hristos şi nu întreabă şi nu învaţă despre ea, ci se desfată de plăcerea tainelor lumii celei noi[38], mai presus de libertatea voinţei, prin căldura credinţei şi a nădejdii celei în Hristos, precum a scris Fericitul Pavel: „Iar dacă am vedea, pentru ce am nădăjdui? Dar aşteptăm prin răbdare" *(Romani* 8, 25).

Deci, datori suntem să aşteptăm şi să stăruim călugăreşte şi cu simplitate în omul nostru din lăuntru, unde nu sunt întipăriri de gânduri, nici vederea celor compuse[39]. Deoarece mintea primeşte asemănările celor la care priveşte, când priveşte spre lume, pe potriva chipurilor spre care se răspândeşte, primeşte de la ele întipăriri şi asemănări. Şi acestea, pe măsura mulţimii lor şi potrivit cu deosebirile schimbărilor lor, mişcă în ea gândurile. Şi când se mişcă în ea gândurile, îşi pun pe ea pecetea lor[40]. Dar dacă mintea priveşte spre omul din lăuntru, unde nu e cu putinţă a înfiripa vreo schimbare de chipuri, nici a deosebi vreo alcătuire prin schimbarea întipăririlor, ci totul e umplut numai de Hristos, e vădit că mintea primeşte vederea simplă, în afară de care nimic altceva nu umple cu bună mireasmă prăpastia sufletului, şi

---

[38] Vederea sau simţirea tainelor dumnezeieşti nu poate avea loc fără har, sau fără efluviul de putere pornit din Dumnezeu, prin care suntem puşi în legătură cu El. Dar harul vederii lor, sau al simţirii lor înţelegătoare, se dă sufletului numai când s-a făcut sănătos, scăpând de boala patimilor care face această simţire tocită. Deci starea de sănătate a sufletului nu-l ridică pe om numai în cele ale firii, din cele mai prejos de fire, sau din starea de boală, ci îl pune în atingere cu cele dumnezeieşti. Astfel sufletul se află în realitate, sau în stare de boală şi deci de nesimţire a celor dumnezeieşti, sau în stare de sănătate, adică în starea normală sau firească, şi atunci e în atingere cu cele dumnezeieşti, sau străbătut de ele. Trăirea în supranaturalul dumnezeiesc e starea firească a sufletului.

[39] Omul cel mai din lăuntru e cel mai depărtat de chipurile lucrurilor, de închipuiri proprii, fie ele chiar cu privire la venirea grabnică a Împărăţiei cerurilor. Acolo trăieşte infinitul fără margini, fără fund, care este nemărginirea personală a lui Dumnezeu.

[40] Întipăririlor lucrurilor sesizate cu simţurile le răspund gândurile pline de poftă sau de griji ale sufletului. Iar prin gânduri înseşi lucrurile îşi pun pecetea lor îngustătoare şi pasionată pe minte.

care-l face să dobândească îndrăznirea în ceasul rugăciunii[41]. Căci aceasta este hrana firii sufletului[42].

Şi când mintea petrece în patria cunoaşterii adevărului, nu are nevoie de întrebare. Căci precum ochiul trupesc nu întreabă când vede soarele, aşa nici ochiul sufletului nu cercetează întâi şi apoi priveşte la cunoştinţa Duhului. Tot aşa şi vederea tainică pe care o doreşti, o, sfinte, se descoperă minţii după ce ai dobândit sănătatea sufletului. De aceea, pornirea care voieşte să înveţe acest fel de taine prin cercetare şi judecată e o nebunie a sufletului. Căci şi Fericitul Pavel n-a spus că a văzut şi a auzit tainele şi cuvintele negrăite prin învăţătură şi în chip material, ci fiind răpit în patria duhovnicească şi că acolo a văzut descoperirea tainelor (2 *Corinteni* 12, 4).

Deci şi tu, o, sfinte, de iubeşti curăţia, taie de la toate dragostea ce se revarsă spre toţi şi, intrând, lucrează în via inimii tale; smulge din sufletul tău patimile, lucrează ca să nu cunoşti răutatea omului. Curăţia

---

[41] Omul dinlăuntru e considerat deci ca starea fără chipuri a minţii. În acel indefinit, lipsind orice îngustare prin chipurile succesive ale lucrurilor şi ale gândurilor şi închipuirilor, Se poate sălăşlui Hristos, Care prin faptul că e Dumnezeu e potrivit cu acel loc indefinit, iar prin faptul că e om, e simţit aproape de noi, în legătură cu noi. Spre El şi numai spre El devine aţintită mintea. Se aplică aici ceea ce spune Sfântul Marcu Pustnicul în *Cuvântul despre Botez (Filocalia rom.,* vol. I), unde Hristos e văzut ca primind pe altarul inimii în calitate de Arhiereu toate gândurile noastre, de la prima lor ivire în minte. Dar Isaac Sirul completează ideea, precizând că Hristos, ca Arhiereu ce umple totul în noi, tămâiază cu buna Lui mireasmă prăpastia indefinită în adâncimea ei a sufletului, umplându-ne pe noi înşine de bună mireasmă. Prăpastia fără fund a sufletului e atât de înrudită cu prăpastia fără fund a Dumnezeirii, că nu mai poţi să vezi între ele o graniţă. Simţi doar că inima ta nu se descoperă ca prăpastie decât pentru că o altă prăpastie, mai capabilă să se menţină permanent ca atare, a descoperit sau actualizat şi prăpastia inimii tale. Sau simţi deosebirea doar prin aceea că prăpastia ta se roagă Celui ce o umple pe ea ca un alt abis. Şi atunci simţi că tămâiază în acea prăpastie nu numai Hristos, aducându-Se Tatălui, ci tu însuţi, aducându-te jertfă lui Hristos. Trăindu-te pe tine ca prăpastie şi pe Hristos ca prăpastie în tine, ai îndrăznire în rugăciune. Căci nimic nu te mai desparte de El, ci Îl simţi scufundat în tine şi pe tine te simţi scufundat în El, fără să Se confunde cu tine.

[42] Cu rugăciunea se hrăneşte şi se întreţine sufletul, pentru că prin rugăciune e unit cu Dumnezeu şi Dumnezeu cu adâncimea Lui nesfârşită îi dă viaţă nesfârşită şi sufletului. Rugăciunea se spune că e pâinea îngerilor. Ea a fost pâinea Maicii Domnului, în Sfânta Sfintelor. De aceea, sihaştrii pierduţi în rugăciune uită zile întregi să mănânce. Din puterea Duhului dumnezeiesc s-au creat şi se susţin chiar lucrurile materiale în raţionalitatea lor plasticizată. El are deci şi puterea de hrănire, nu numai a sufletului, ci şi a trupului nostru.

care vede pe Dumnezeu nu răsare din cerere, ci înflorește în suflet, dar când nu vede răutatea vreunui om[43].

De voiești ca inima ta să se facă locul tainelor lumii noi, îmbogățește-te mai întâi în fapte săvârșite cu trupul, în post, în privegheri, în slujba sfântă (liturghia) a nevoinței, în răbdare, în nimicirea gândurilor și în celelalte. Leagă mintea ta în citirea Scripturilor și în cugetarea la cele din ele, scrie poruncile înaintea ochilor tăi și plătește datoria patimilor, prin aceea că biruiești și ești biruit. Și prin vorbirea neîncetată a rugăciunii și a cererii, prin cugetarea cea din ele, smulge din inima ta tot chipul și toată asemănarea, în care ai fost prins prin prindere de mai înainte[44].

Obișnuiește mintea ta să cugete pururea la tainele iconomiei Mântuitorului și lasă cererea cunoștinței și a vederii (a contemplării), care covârșesc putința de tălmăcire a cuvintelor, pentru timpul și locul lor și urmărește lucrarea poruncilor și faptele în scopul curățirii, și cere-ți de la Domnul în rugăciune întristare de foc, înflăcărată în toate (care se ivea și în inimile Apostolilor și Mucenicilor și Părinților); cere să o picure pe aceasta în inima ta și să te învrednicești de viețuirea cu mintea.

Iar începutul și mijlocul și sfârșitul acestei viețuiri sunt acestea: tăierea de la toate prin unirea cu Hristos. Iar de voiești vederea tainelor, lucrează prin fapte poruncile întru tine, și nu întru urmărirea cunoștinței lor. Vederea duhovnicească lucrează în lăuntrul nostru în patria (ținutul) curăției[45]. Și nu căuta întâi să înveți cum să intri în patria tainelor

---

[43] S-a spus mai înainte că curăția nu trebuie cerută. Ci, să cerem numai mila pentru păcatele noastre. Curăția e nevinovăție. De aceea, ea nu vede răutatea cuiva. Cine o vede se întunecă el însuși de ea, poate mai mult decât acela. Curăția vede de aceea prin toți și prin toate pe Dumnezeu, căci nu vede răutatea care prin firea ei îngustează indefinitul omului care vede și care e văzut.

[44] Foarte adeseori se cere în scrierile duhovnicești scăparea de „prejudecăți”, de chipurile pătimașe de mai înainte. Sunt obișnuințe rele care s-au întărit în noi treptat, moduri de gândire care ne-au prins înainte de a fi judecat de sunt bune sau rele; sunt tâlharii ce au pus stăpânire pe noi în lipsa de veghe a noastră. Aceste prejudecăți ne opresc de a primi adevărul, de a ne deschide lui, de a judeca până la capăt, cu sinceritate. Totuși, prin rugăciune, care e vorbire cu Dumnezeu, dacă ea se face neîntrerupt mintea scapă de toate chipurile îngustătoare care s-au întipărit prin obișnuință în ea. Dar pentru a putea stărui în rugăciune, trebuie să fi plătit și datoria cu care te-ai împovărat față de patimi, primind plăcerea lor. Această datorie o plătești luptând cu ispitele lor, în care obosești și sângerezi (îți „verși” sângele), uneori biruind, alteori fiind biruit, dar nerămânând în această stare și, prin aceasta, scăpând încet, încet de forța obișnuinței cu ele.

[45] Nu urmări cunoașterea tainelor în mod nemijlocit, ci lucrează poruncile

Duhului. Deci începe aşa:

Cea dintâi dintre taine se numeşte curăţia, care se naşte din lucrarea poruncilor. Iar vederea este vederea duhovnicească a minţii şi ea constă în a te uimi şi a pătrunde în toate cele ce s-au făcut şi se fac. Vederea este vederea minţii şi constă în a te uimi de iconomia lui Dumnezeu în tot neamul şi neamul şi a pătrunde în slava Lui şi în greutăţile ce duc la lumea nouă. Ea constă în a pătrunde cele prin care se zdrobeşte inima şi se înnoieşte şi se hrăneşte după asemănarea pruncilor în Hristos cu laptele poruncilor noi şi duhovniceşti, ca să ajungă la starea lipsită de răutate, unde se obişnuieşte cu tainele Duhului şi cu descoperirile cunoştinţei, ridicându-se din cunoştinţă în cunoştinţă şi din vedere în vedere, la înţelegere, şi învaţă şi se întăreşte în chip tainic, până se va înălţa întru dragoste şi se va uni întru nădejde şi se va sălăşlui în ea bucuria şi se va înălţa în Dumnezeu şi se va încununa cu slava cea firească de la facerea ei, când a fost zidită[46].

În aceste livezi (locaşuri) ale Duhului se urcă mintea prin descoperirile cunoştinţei. Dar în urmă cade şi se ridică şi biruieşte şi e biruită şi se prăjeşte în cuptorul chiliei. Şi aşa se curăţă şi se face milă cu ea şi se învredniceşte prin fapte de vederea Sfintei Treimi pe care o doreşte. Căci vederile firilor, în care se înalţă mintea şi lucrează şi se deprinde, sunt trei: două ale firilor celor zidite, ale celor cuvântătoare şi ale celor necuvântătoare, sau duhovniceşti şi trupeşti[47], şi cealaltă, a

---

spre desăvârşirea ta, şi prin aceasta te vei face străveziu pentru arătarea tainelor prin tine. Tainele vieţii de deasupra noastră reprezintă o ordine duhovnicească, necompusă, plină de iubire. Trebuie să ne oprim firea noastră de la săltarea într-o stare duhovnicească superioară înainte de vreme. Nu prin teorie se cunoaşte ordinea superioară a existenţei, ci prin prefacerea noastră treptată prin împlinirea poruncilor. În lucrarea faptelor curăţitoare călugărul trebuie să se ajute de două lucruri: 1) de tăierea voii de la toate plăcerile trupeşti şi egoiste; şi 2) de cugetarea la Hristos, căci El e pilda vieţii curate şi pline de jertfă şi de iubire. Abia ajungând astfel la patria curăţiei, va vedea în ea tainele oceanului dumnezeiesc în sine însuşi.

[46] Vederea tainelor în starea de răpire nu e statică, ci o înălţare din cunoştinţă în cunoştinţă. Iar mai sus de orice vedere e unirea în dragostea desăvârşită cu Dumnezeu, menţinând nădejdea unei şi mai mari uniri. Sfântul Isaac, potrivit învăţăturii lui, socoteşte că atunci firea noastră e încununată cu slava ce a avut-o la început, sau pe care ar fi dobândit-o dacă n-ar fi căzut.

[47] Întâi străbatem prin făpturi la raţiunile dumnezeieşti. Aceasta se numeşte cunoştinţă, sau gnoză, ca ajutată de Duhul Sfânt. Pe acest plan cunoştinţa pătrunde pe de o parte firile cuvântătoare, sau sufletele oamenilor şi pe îngeri, sau pe cele necuvântătoare, adică trupurile oamenilor şi, în general, tot ce e făptură.

Sfintei Treimi. Întâi, deci, apropiindu-se de orice făptură, vederea se îndreaptă spre zidire şi prin ea mintea străbate la descoperirea cunoştinţei. Pentru cele ce nu cad sub simţuri vederea e înţelegătoare. Şi mintea are puterea de a se vedea şi pe sine însăşi[48]. Dar filosofii din afară şi-au risipit cugetarea aceasta a lor în imaginaţii create[49].

Dar vederea fiilor tainei credinţei e unită cu credinţa şi e păzită în livada Scripturilor. Ea adună mintea din orice risipire în cele din afară şi o pironeşte în unirea cu Hristos, după asemănarea lui Vasile şi Grigorie.

Vederea minţii e legată astfel de cuvintele tainice aflate în Scriptură. Şi cuvintele neînţelese de cunoştinţă sunt primite de noi prin credinţă. Şi prin vedere primim o cunoştinţă despre ele, care se iveşte în noi după curăţie. Iar pentru tainele Duhului, cele mai presus de cunoştinţă, pe care simţurile trupului nu le simt, nici raţiunea minţii nu le cunoaşte, ne-a dat nouă Dumnezeu credinţa, prin care cunoaştem numai că sunt. Şi din credinţa însăşi se naşte în noi nădejdea.

Prin credinţă mărturisim că Dumnezeu este Domnul şi Stăpânul şi Ziditorul şi Făcătorul tuturor. Şi prin cunoştinţă ştim că trebuie să păzim poruncile Lui şi înţelegem că poruncile cele vechi le păzeşte frica, precum a spus acelaşi Apostol (*Romani* 8, 15), iar poruncile de-viaţă-făcătoare ale lui Hristos le păzeşte iubirea, precum Însuşi El a spus: „Eu am păzit poruncile Tatălui Meu şi rămân în dragostea Lui” (*Ioan* 15, 10). Deci e vădit că nu din frică păzeşte Fiul poruncile Tatălui Său, ci din iubire. Şi de aceea ne porunceşte şi nouă, ca şi noi să păzim poruncile din iubire, precum zice: „De Mă iubiţi pe Mine, veţi păzi poruncile Mele şi Eu voi ruga pe Tatăl Meu şi alt Mângâietor va trimite vouă” (*Ioan* 14, 15-16). El numeşte venirea Duhului, darurile descoperirii tainelor Duhului, ca să aibă, prin primirea Duhului, desăvârşirea cunoştinţei duhovniceşti pe care au primit-o Apostolii. Şi pe Mângâietorul l-a mărturisit şi l-a făgăduit Domnul, rugând pe Tatăl Său să li-L dea lor, ca să rămână cu ei în veci după lucrarea poruncilor şi după curăţire.

Vezi că din păzirea poruncilor se învredniceşte mintea de harul vederii celei de taină şi de descoperirea cunoştinţei Duhului? Nu a înţeles, ca înţelepciunea ta, că fapta păzirii poruncilor e o piedică a vederii tainelor dumnezeieşti ce se săvârşesc în lucrarea liniştirii.

Deci te rog, de simţi în sufletul tău că ai ajuns în ţara dragostei, păzeşte poruncile cele noi, pentru dragostea Celui ce le-a pus pe ele, dar nu din frică. Căci şi Fericitul Pavel, când ardea de dragostea lui

---

[48] Vederea lui Dumnezeu proprie îngerilor se numeşte înţelegere, deşi e mai presus de înţelegere.

[49] Construcţiile lor nu sunt o cunoştinţă ce corespunde realităţii superioare obiective.

Dumnezeu, a zis: „Cine mă va despărţi de dragostea lui Hristos? Oare, vreun necaz, sau vreo închisoare, sau vreo prigoană” şi cele următoare (cf. *Romani* 8, 35) şi adaugă iarăşi: „Că sunt încredinţat că nici moartea, nici viaţa, [...] nici cele de faţă, nici cele viitoare [...] nu pot să mă despartă de dragostea de Dumnezeu cea întru Hristos Iisus, Domnul nostru” (cf. *Romani 8,* 38). Şi ca să nu se creadă că doreşte plata cea multă, sau cinstea, sau darul covârşitor al celor duhovniceşti, precum doreşte sfinţenia ta, a zis: „Aş fi dorit să mă fac anatema de la Hristos”, ca cei străini să se apropie de el *(Romani* 9, 3). Şi ca să cunoşti că nu urmărea vederea cea de taină şi pustnicească, asemenea părinţiei tale, ci o doreşte pe aceea de care s-au învrednicit adeseori unii prin har, ascultă ce zice în alt loc: „De aş grăi în limbi îngereşti şi omeneşti, dar dragoste nu am, m-am făcut aramă sunătoare şi chimval răsunător; şi de am prorocie şi văd toate tainele şi am toată cunoştinţa şi credinţă încât să mut şi munţii, iar dragoste nu am, nimic nu sunt” *(1 Corinteni* 13, 1-2).

Pentru că uşa cea rânduită care duce la acestea este dragostea. De vom dobândi dragostea, ea ne va duce la acestea. Dar dacă ne învrednicim de acestea prin har, fără dragoste, ni se va întâmpla să le pierdem. Deci dragostea e cea care câştigă şi păzeşte bunătăţile mai înalte ale Sfinţilor şi dumnezeiasca vieţuire. Îndată ce călugărul pierde dragostea, inima lui pierde pacea (şi aceasta e sălaşul lui Dumnezeu)[50] şi i se închide lui uşa harului, prin care Domnul nostru va intra şi va ieşi precum a zis: „Eu sunt uşa vieţii şi întru Mine va intra ca să păzească şi păşune va afla” spre hrănirea vieţii lui duhovniceşti *(Ioan* 10, 4). Dar unde e pace nu e împiedicat să intre nici de răutate, nici de amăgire, ci e ajutat să intre şi să iasă de dragoste, prin toate treptele descoperirilor cunoştinţei şi ale vederilor de taină[51], asemenea celor liberi în Hristos.

Şi ca să ştii adevărul acestora, că adică într-adevăr viaţa duhovnicească este vederea minţii, ascultă pe marele Pavel. Căci el strigă: „Nu voiesc să fiu în ea fără dragoste”. Şi dacă nu voi intra în mâhnirea cea legiuită din pricina dragostei, sau la vedere, nici nu o voi pofti cu poftirea pe ea. Şi dacă mi se va da prin har, când n-am dobândit iubirea, nu e pentru că am cerut-o pe ea. Şi deci n-am intrat la ea prin uşa cea firească, care este dragostea[52].

---

[50] Se socoteşte dragostea una cu pacea şi invers. E o pace caldă, care îmbrăţişează pe toţi. De aceea pacea aceasta durează. Şi unde este ea, e Dumnezeu. Ea izvorăşte din Dumnezeu, sau Dumnezeu Se face arătat din ea.

[51] Aşa interpretează Sfântul Grigorie de Nyssa intrările şi ieşirile lui Hristos în sufletul ce urcă duhovniceşte: intrarea cu sufletul la o nouă vedere şi ieşirea cu el din acea vedere pentru a intra iarăşi la o alta mai înaltă.

[52] La vedere trebuie să se intre prin dragoste; aşa se intră după o adevărată

Deci trebuie să câştigăm întâi dragostea, care este vederea cea mai înainte de vederea Sfintei Treimi[53].

Şi după aceasta se va ivi în mine fără dăruire, în chip firesc, vederea celor duhovniceşti.

Înţelege înţelepciunea Fericitului Pavel, cum a părăsit toate darurile dăruite prin har şi a cerut ipostasul însuşi al lucrurilor, care primeşte darurile şi le păzeşte pe ele precum zice cineva[54]. Darul vederii fâpturilor s-a dat şi lui Moise şi mulţi s-au învrednicit de ea, dar nu prin încredinţare neclintită, ci prin descoperire. Dar eu, cel botezat (scufundat) în Duhul cel Sfânt şi care mă aflu plin de har, voiesc să primesc în lăuntrul meu simţirea lui Hristos Care locuieşte întru mine. Căci Hristos a săvârşit înnoirea firii noastre în ipostasul Său. Şi pe El L-am îmbrăcat din apă şi din Duh şi printr-o taină negrăită ne-a unit pe noi cu Sine şi ne-a făcut pe noi mădulare ale trupului Său. Dar aici, în arvună. Iar în lumea cea nouă, împărtăşeşte din viaţa Lui celorlalte mădulare. Deci de ce voieşti să cauţi vederea înainte de dragoste, când dumnezeiescul Pavel a socotit-o fără preţ, fără dragoste?

Când ai spus că lucrarea poruncilor te împiedică de la vedere, e vădit că ai defăimat iubirea aproapelui şi ai preţuit mai mult vederea (contemplarea-cunoaşterea) şi doreşti să o ai când nu se poate avea. Căci până la o vreme nu putem avea vederea, o, preaînţelepte, dar apoi ea însăşi ni se arată de la sine, la vremea ei.

Precum în cele ale firii, pe măsură ce creşte trupul nostru, sufletul primeşte o cunoştinţă de tot mai multe feluri şi simte cele din lume şi se

---

creştere duhovnicească. Iar la dragoste se ajunge prin răbdarea necazurilor, pe care Dumnezeu le trimite din dragoste, pentru întărirea duhovnicească, pentru întărirea în dragoste a acelora pe care vrea să-i înalţe spre Sine.

[53] Dragostea e definită aici ca vederea dinainte de vederea Sfintei Treimi. Dumnezeu e iubit, adică, pentru toate cele ce le-a făcut pentru noi, pentru înţelegerea, sau vederea lor. De-abia atunci omul e pregătit pentru a înţelege că Dumnezeu este dragoste, adică comuniunea desăvârşită a celor trei Persoane. De-abia atunci simte dragostea ca venind de la Sfânta Treime, sau simte în dragoste pe Sfânta Treime Însăşi.

[54] Sfântul Pavel voia mai mult decât toate darurile comuniunea cu ipostasul sau cu fundamentul tuturor lucrurilor, cu Persoana dumnezeiască. Dar cu o persoană nu te uneşti şi pe ea nu o cunoşti decât prin iubire, pe când vederi sau cunoaşteri ale lucrurilor pot să se dăruiască şi printr-un dar deosebit. Harul cel mai propriu şi mai înalt este însă harul comuniunii cu Hristos, harul iubirii. De unirea aceasta cu Hristos, ipostasul tuturor celor create, ne împărtăşim întâi în botez. Atunci ne scufundăm în El Însuşi ca Persoană, prin puterea Duhului Sfânt, care iradiază din Sine în noi. Orice vedere, dacă e printr-un dar, şi nu prin dragoste, e mai jos decât unirea cu Hristos ca Persoană.

deprinde în ele zi de zi, aşa şi în cele ale Duhului primeşte cineva vederea duhovnicească şi sfinţirea dumnezeiască şi se deprinde în ele pe măsură ce mintea înaintează în viaţa cugetării[55]. Iar când ajunge în ţara dragostei vede la locul acela pe cele duhovniceşti, care, câtă vreme le sileşte cineva să se coboare la el, nu ascultă[56]. Căci deşi le închipuie cu îndrăzneală şi vrea să le vadă şi să le înţeleagă înainte de vreme, vederea lui se slăbeşte şi în loc de cele adevărate i se arată lui năluciri şi închipuiri[57].

Când îţi vin acelea în mintea ta, dacă ea e în stare să deosebească, spune că nu cauţi vederea înainte de vreme, căci deşi ţi se pare că ceea ce ţi se arată e vedere, ea e umbra închipuirii şi vederea nu e vedere.

Căci tot ce e în planul gândit cu mintea poate produce o asemănare şi un chip al imaginaţiei. Dar poate pricinui şi o vedere adevărată. Căci şi firile compuse pot pricinui închipuiri. Dar uneori pricinuiesc şi vederi adevărate. Dar dacă vederea este adevărată, în ea este o lumină. Atunci ceea ce e văzut e aproape de adevăr. Dar când ceea ce se vede nu este adevărat, ochiul vede în loc de adevăr o umbră. El vede apă unde nu e apă şi clădiri înălţate şi atârnate în aer, când ele sunt aşezate pe pământ. Dacă aşa se arată în cele trupeşti, cugetă că e la fel şi cu cele netrupeşti.

De nu se va curăţa vederea minţii prin lucrarea poruncilor şi prin faptele vieţuirii în linişte, nu va câştiga lumina iubirii întru desăvârşire[58]. Şi de nu va creşte în vârsta înnoită în Hristos, şi nu se va apropia prin

---

[55] Prin viaţa cugetării se ajunge la dragoste, întrucât viaţa cugetării e cugetarea care nu se mai ocupă cu lucrurile, ci cu Cel ce e viaţa ei: cu Persoana lui Hristos, cu Dumnezeu ca persoană.

[56] Cel iubit nu coboară la comandă prin silirea Lui, ci prin împlinirea voii Lui, sau a poruncilor Lui, prin dovezile de iubire ce I se arată din împlinirea acestor porunci ale Lui şi prin răbdarea greutăţilor pe drumul obositor spre El. El Se revelează liber celor ce-L iubesc. Şi nu e forţat să Se descopere, sau nu e descoperit în interiorul Lui fără voia Lui.

[57] Sfântul Isaac face deosebire între „vederea” realităţilor duhovniceşti şi dumnezeieşti adevărate, care vin după lucrarea poruncilor, deci după câştigarea iubirii, şi închipuirile imaginaţiei, cărora nu le-a premers această lucrare a poruncilor, închipuiri pe care le produce o cunoaştere orgolioasă, până când omul nu se desăvârşeşte prin câştigarea virtuţilor a căror treaptă culminantă e dragostea de Dumnezeu ca Persoană.

[58] Numai în dragoste e lumina cunoaşterii desăvârşite. În măsura iubirii, sporeşte şi cunoaşterea. Iubirea desăvârşită are cunoaşterea desăvârşită. Căci cel ce iubeşte desăvârşit se uneşte desăvârşit cu Cel iubit şi cunoaşte cele dinăuntru ale Lui, comunicate în mod liber de El. Unde e iubirea e adevărul, sau descoperirea lui, sau lumina.

cunoaştere de firile duhovniceşti, de treapta în care caută vieţuirea îngerească a Duhului, nu va putea ajunge cineva văzător adevărat al dumnezeieştii descoperiri. Şi oricâte asemănări va căuta mintea să înfiripe, sunt închipuire, şi nu adevăr. Iar faptul de a vedea mintea mereu alta şi alta i se întâmplă din faptul că nu s-a curăţat. Căci firea adevărului rămâne pururea neschimbabilă, neschimbându-se niciodată în asemănări. Pricina nălucirii chipurilor este slăbiciunea, şi nu curăţia minţii[59].

Aceasta se întâmplă şi filosofilor din afară, fiindcă au socotit că acestea sunt duhovniceşti, întrucât n-au primit învăţătură adevărată de la Dumnezeu. Căci din clătinarea şi mişcarea raţiunii lor şi din înţelesurile gândurilor lor au socotit în închipuirea lor, că acestea sunt ceva. Şi împreună cu aceasta, au cugetat şi cum sunt. Aşa au născocit felul cum s-au alcătuit şi schimbarea lor. Şi au vorbit despre ele pe temeiul unor păreri necuvenite şi pe Dumnezeul Cel Unul L-au împărţit şi L-au explicat şi L-au compus în mulţi dumnezei prin îndeletnicirea minţii lor. Iar această nălucire a gândurilor lor fără de minte au numit-o vedere (contemplare) a firilor[60].

Dar vederea adevărată a firilor celor supuse simţurilor şi a celor nesupuse simţurilor şi a Sfintei Treimi Însăşi o primim în descoperirea cea întru Hristos, pe care a învăţat-o şi a arătat-o oamenilor când a adus prima dată înnoirea firii omeneşti[61] în ipostasul Lui şi ne-a deschis calea

---

[59] Produsele imaginaţiei, ca şi toate închipuirile ce se succed şi au forme mărginite şi materiale, sunt contrare „vederii” lipsite de închipuiri a celor dumnezeieşti, proprii celor duhovniceşti sau purtători de Duh. Căci „vederea” aceasta e pururea o simţire indefinită a nemărginitului, a adâncului fără fund. În toate aceste pagini Sfântul Isaac explică deosebirea dintre „vederea” în Duh şi produsele imaginaţiei, ale cunoştinţei definite, aplicate ordinii duhovniceşti, sau ale închipuirilor haotice. Căci infinitul realităţii dumnezeieşti e în acelaşi timp plin de o armonie de sensuri, de caractere sesizate şi imprimate în fiinţa văzătorului, producând în el o viaţă de mare armonie şi de dreaptă socoteală. Această ordine a Duhului se poate exprima, de aceea, prin simboluri, dar în simţirea ei trebuie să se treacă totdeauna dincolo de simboluri, prin simbolurile înseşi, arătându-se chiar în aceasta că acea ordine este originea sensurilor şi a chipurilor armoniei lumii create.

[60] Împărţind pe Dumnezeu cel unul în mulţi zei, i-au confundat pe aceştia cu diferite părţi ale naturii. Prin aceasta n-au cunoscut nici pe Dumnezeu, nici firea lucrurilor, care nu are nicio identitate cu dumnezeirea. Numai cei ce cunosc pe Dumnezeu cel adevărat cunosc şi adevărul despre firi, căci nu le confundă cu dumnezeirea. Aceasta o spune Sfântul Isaac în continuare.

[61] Numai în Hristos, în care Dumnezeu a luat firea umană ca deosebită de firea dumnezeiască, menţinând-o deosebită de aceea, se cunoaşte atât

în Sine pentru a străbate, prin poruncile Lui de-viaţă-făcătoare, spre adevăr[62]. Şi firea e în stare să se facă văzătoare a vederii adevărate, şi nu a unei năluciri, când omul se dezbracă de omul cel vechi, al patimilor, la început prin răbdarea pătimirilor şi prin lucrare şi prin necazuri, precum fătul nou născut dezbracă placenta în care e învelit. Atunci e în stare mintea să se nască duhovniceşte şi să se arate în lumea Duhului şi să primească vederea patriei sale.

Dar vederea de acum a făpturilor, deşi e dulce, e o umbră a cunoştinţei şi dulceaţa ei nu este despărţită de nălucirea visurilor. Iar vederea lumii noi în Duhul descoperirii, în care se desfată mintea duhovnicească, este o lucrare a harului, şi nu umbra cunoştinţei. Şi dulceaţa ei nu este despărţită de a aceleia, de care a scris Apostolul zicând: „Cele ce ochiul nu le-a văzut şi urechea nu le-a auzit şi la inima omului nu s-au suit, pe acelea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El” (*1 Corinteni* 2, 9). Dar celor sfinţi le-a descoperit Dumnezeu prin Duhul Său. „Că Duhul toate le cercetează, până şi adâncurile lui Dumnezeu” *(1 Corinteni* 2, 10). Şi această vedere se face hrană minţii, până ce poate primi o vedere mai înaltă decât vederea dintâi. Pentru că vederea se împărtăşeşte vederii, până ce mintea intră în patria iubirii desăvârşite. Căci iubirea e patria celor duhovniceşti şi se sălăşluieşte în curăţia sufletului. Şi când se sălăşluieşte mintea în patria iubirii, harul lucrează şi mintea primeşte vederea Duhului şi se face văzătoare a celor ascunse. Căci am spus că de către două se dă darul descoperirilor vederii minţii[63].

Uneori se dă prin har, din căldura credinţei. Alteori prin lucrarea poruncilor şi prin curăţie. Din har s-a dat Fericiţilor Apostoli, care nu şi-au curăţat mintea prin lucrarea poruncilor şi nu s-au învrednicit de descoperirea vederii, ci de căldura credinţei. Pentru că au crezut în Hristos în simplitate şi I-au urmat Lui fără şovăială, cu inimă fierbinte. Şi

---

Dumnezeu ca Dumnezeu, cât şi natura ca creatură. Din felul de a vorbi despre Hristos ca ipostas al firii omeneşti, pe care tocmai întrucât a luat-o în Sine a înnoit-o şi a înviat-o, se vede că Sfântul Isaac e străin de nestorianism, care i-a fost atribuit de unii.

[62] Din importanţa ce o acordă lucrării omeneşti a lui Hristos în înfăptuirea înnoirii aduse de El firii noastre, se vede că el era străin şi de monofizism.

[63] Din har şi din lucrare; sau din curăţia minţii şi din har. Uneori acestea două sunt: harul şi credinţa, alteori lucrarea poruncilor, care ajunge la curăţie şi din curăţie la iubire. Dar şi în acest caz ajută harul. Uneori mintea „vede” prin credinţă înainte de a ajunge la iubire. Dar de obicei mintea în iubire „vede” cele dumnezeieşti. Dar iubirea se sălăşluieşte în sufletul curat. Iar la curăţie se ajunge prin eliberarea de patimi. Nu e „vedere” fără iubire. Numai cel ce iubeşte „vede” în cel iubit. Cu atât mai mult, numai acela „vede” în Dumnezeu.

când El a desăvârşit iconomia Lui preaînchinată, le-a trimis lor pe Duhul Mângâietor şi i-a curăţat şi a desăvârşit mintea lor şi a omorât, cu lucrarea, pe omul cel vechi, al patimilor, din lăuntrul lor şi tot cu lucrarea a făcut viu în ei pe omul cel nou, al duhului; şi au primit simţirea acestora amândouă. Aşa şi Fericitul Pavel a fost înnoit în chip tainic şi apoi a primit vederea descoperirii tainelor şi de aceea nu era nădăjduindu-se întru sine, ca unul ce ar fi primit cu lucrarea harul şi darul; dar tot timpul vieţii sale a făcut drumul ca să răspundă după putere harului de care s-a învrednicit, de când a vorbit cu el pe cale ca şi cu unul de ai Lui şi l-a trimis pe el la Damasc, nu s-a scris numai că a vorbit cu el în chip vădit Iisus, ci şi că Anania i-a spus lui: „Saule, frate, Domnul nostru Iisus Hristos, Cel ce S-a arătat ţie pe cale, m-a trimis la tine, ca ochii tăi să vadă şi să te umple de Duhul Sfânt”; şi că atunci când l-a botezat pe el, s-a umplut de Duh Sfânt şi a simţit tainele cele ascunse ale descoperirilor (*Fapte* 9, 17), cum s-au lucrat şi în Sfinţii Apostoli când umbla cu ei Iisus. Căci le-a spus: „Încă multe am a vă spune, dar acum nu le puteţi purta. Dar când va veni Duhul cel Sfânt, Acela vă va conduce la tot adevărul şi cele viitoare va vesti vouă” (*Ioan* 16, 12).

Şi e vădit că Fericitul Pavel, când a primit Duhul cel Sfânt şi s-a înnoit în sine, s-a învrednicit de desăvârşire şi vedea în Duhul descoperirilor şi se desfăta în vedere şi a auzit cuvinte negrăite şi avea o vedere mai înaltă decât firea şi se bucura de vederile Puterilor cereşti şi se desfăta de lucrurile duhovniceşti. Şi nu e adevărat ce socotesc ereticii numiţi „evhiţi” că a urcat suişul acela prin voinţa lui (căci nu poate mintea nicidecum urca acolo), ci a fost răpit în Duhul descoperirilor, precum a scris în Epistola către Corinteni împotriva oamenilor deşerţi care se aseamănă pe ei cu Sfinţii Apostoli şi mărturisesc închipuirile gândurilor lor şi le numesc pe ele vederi duhovniceşti. Aceasta s-a spus către mulţi eretici, înţeleg pe cei apropiaţi de Origen[64], de Valentin[65], de fiul lui Disas şi de Marcion[66], şi Manes[67] şi pe ceilalţi capi ai relelor

[64] „Câte învăţături a dogmatizat despre credinţă şi despre o vedere mai înaltă (Origen) sunt mai nebuneşti decât ale tuturor celor dinainte de el şi de după el, afară de urâţitele fapte ale ereziilor” (Epifanie, Bibl., II, tom I, *Despre erezii,* 44 şi 64). Se vede că Sfântul Isaac a scris după Sinodul V ecumenic.

[65] „Cei din jurul lui Valentin, pe lângă alte aiureli, se înalţă pe ei, cum zice Irineu, numindu-se pe ei desăvârşiţi şi seminţe ale alegerii. De noi spun că primim harul printr-o lucrare văzută, de aceea ne şi lipsim de el; dar ei au harul primit, coborât de sus, de la o pereche negrăită şi fără nume” (la Epifanie, Bibl. I, tom II, *Erez.* 31).

[66] „Marcion nu credea numai în trei principii: Dumnezeu bun, Dumnezeu văzut şi diavolul, ci strica şi Sfintele Scripturi şi înmulţea dumnezeiescul Botez şi dogmatiza numai învierea sufletului” (Epifanie, Bibl., I, tom. III, *Erez. 22* şi

erezii, care au început în timpurile Apostolilor şi se află până azi în diferite locuri.

Deci, fiindcă unii oameni stricaţi de închipuirea dracilor voiau să strice învăţătura Fericiţilor Apostoli, dumnezeiescul Apostol a fost silit să surpe lauda ereticilor ce se făleau cu umbra lucrării dracilor ce li se arătau lor, când descrie dumnezeiasca vedere a sa cu smerenie şi cu frică multă, înfăţişând-o ca a altcuiva: „Am cunoscut, zice, pe un om în Hristos, care acum paisprezece ani, fie afară de trup, fie în trup, nu ştiu, Dumnezeu ştie, a fost răpit la rai şi a auzit cuvinte pe care nu este îngăduit omului a le grăi" (2 *Corinteni* 12, 2). Deci, zice că a fost răpit cu răpire, şi nu că s-a urcat de bunăvoie cu mintea lui în vedere în al treilea cer. Că a văzut vederi a scris şi că a auzit cuvinte a spus. Dar care au fost cuvintele şi care chipurile vederilor n-a putut să scrie. Căci mintea când a văzut acestea în Duhul descoperirii la locul lor n-a primit îngăduinţa să le grăiască în locul care nu era propriu lor.

Nici de ar fi voit să le grăiască, nu ar fi putut. Pentru că nu le-a văzut cu simţurile trupeşti. Căci ceea ce primeşte mintea prin simţurile trupeşti poate să tâlcuiască tot prin ele în lumea trupurilor. Dar ceea ce vede, sau aude, sau simte înăuntru, sau în patria Duhului, în chip simţit[68], când se întoarce la trup nu poate povesti, ci-şi aminteşte numai că le-a văzut, dar cum, nu ştie să tâlcuiască limpede.

Prin acestea se dovedesc mincinoase scrierile numite descoperiri, care sunt alcătuite de căpeteniile ereziilor, pricinuite de nălucirea dracilor, despre locaşurile cerului văzut, la care îi conduce mintea cu voia ei ca să le cunoască, şi despre intrările în cerul minţii şi despre locuri deosebite prin închipuire, şi despre felurite chipuri ale puterilor şi despre lucrarea lor. Toate acestea sunt umbre ale minţii îmbătate de mândrie şi rănite de lucrarea dracilor. De aceea, Fericitul Pavel a închis cu un singur cuvânt uşa din faţa oricărei vederi, şi a închis-o pe ea în lăuntrul tăcerii. Căci cele pe care mintea nu le putea arăta nici dacă ar fi putut, cum ar fi avut îngăduinţa să le spună? Căci a spus că toate vederile, pe care le poate arăta limba în lumea trupurilor, sunt închipuiri ale gândurilor sufletului, dar nu lucrare a harului[69].

---

42).

[67] „Manes care se numea şi Manicheu" (la Epifanie, Bibl. II. tom I, *Erez.* 44 şi 66).

[68] Chiar cele ale Duhului se simt, dar cu altă simţire decât cea trupească.

[69] Orice „vedere" ce se poate descrie în chipuri concrete nu e vedere adevărată, ci produs al nălucirii. Realităţile dumnezeieşti trăite de oamenii duhovniceşti nu au chipuri şi nu se pot descrie în formă de chipuri. Ele sunt negrăite. Nu se pot prinde în chipuri mărginite cele nemărginite.

Deci cuvioşia ta, precum ţi-am spus, ia aminte la nălucirile gândurilor adânci[70]. Războiul acesta obişnuieşte să se pornească mai ales împotriva călugărilor care au mintea ascuţită şi caută slava deşartă şi doresc noutăţile, împotriva celor ce vieţuiesc în faţa altora[71].

Se spune că un oarecare Malpas, după nume, ce se trăgea după neam din Edesa, a născocit erezia evhiţilor, ducând o vieţuire înaltă şi petrecând în fapte de mare asprime şi în necazuri. Căci se spune că ucenicul Fericitului Iulian, numit Sava, a plecat pentru puţin timp cu el la Sinai şi în Egipt şi la marii părinţi din acel timp. Şi acolo a văzut pe Fericitul Antonie şi a auzit de la el cuvinte de taină, pe care le spunea despre curăţie şi despre mântuirea sufletelor; a mai auzit cuvinte subţiri despre patimi, prin care acela tâlcuia că mintea are vederi despre tainele Duhului după curăţirea ei; şi că sufletul poate să se învrednicească prin har de nepătimire, când prin lucrarea poruncilor se dezbracă de patimile cele vechi şi se statorniceşte în sănătatea cea dintâi a firii.

Şi când a auzit Malpas cuvintele acestea, aflându-se în floarea vârstei, s-a înfierbântat ca focul şi a venit în cetatea lui şi ardea în el patima slavei deşarte. Şi şi-a ales un sălaş retras şi s-a dăruit unor fapte şi necazuri aspre şi rugăciunilor neîncetate. Şi ardea în el patima nebună a slavei, având nădejdea să ajungă la cele înalte, de care auzise, înainte de a fi învăţat meşteşugul prin care să se împotrivească duşmanilor adevărului şi de a cunoaşte cursele şi vicleniile şi uneltirile vrăjmaşului, prin care caută să fure spre pierzanie pe cei tari şi puternici. Deci se bizuia numai pe fapte şi pe necazuri şi pe sărăcie şi pe nevoinţă şi pe înfrânare, pentru că nu câştigase dispreţuirea de sine şi smerenia şi zdrobirea inimii, care sunt armele nebiruite faţă de împotrivirile celui viclean. Nici nu-şi aducea aminte de Scriptura care zice: „Când veţi împlini faptele şi veţi păzi poruncile şi veţi răbda necazurile, socotiţi-vă slugi netrebnice” (cf. *Luca* 17, 10). Ci, umbla cu părere înaltă despre sine, despre lucrarea vieţuirii sale şi ardea de dorinţa celor înalte, de care auzise.

Şi, după mult timp când l-a văzut pe el diavolul golit de lucrarea smereniei şi doritor să simtă numai vederea tainelor, de care auzise, s-a arătat pe sine într-o lumină străină, spunându-i: „Eu sunt Mângâietorul şi am fost trimis de Tatăl la tine, să-ţi dau nepătimirea şi să te odihnesc de aici înainte de fapte”. În locul acestora, mult uneltitorul acela ceru închinare de la ticălosul acela. Iar nebunul acela, nesimţind războiul

---

[70] Expresia „gânduri adânci” are aici un sens rău: Sunt gânduri din adâncul de răutate al demonilor, din adâncul inferior al patimilor care în nesăturarea lor par să fie un adânc fără fund.

[71] E vorba de cei ce vieţuiesc teatral, ca să fie văzuţi de alţii.

vicleanului, l-a primit îndată cu bucurie şi s-a închinat lui şi îndată a căzut sub stăpânirea lui. Şi în locul vederii dumnezeieşti, s-a umplut de nălucirea dracilor şi l-a făcut pe el să înceteze din faptele pentru adevăr şi l-a înălţat pe el şi şi-a bătut joc de el, înşelându-l cu nădejdea deşartă a nepătimirii, zicându-i: „Acum nu mai ai nevoie de fapte şi de muncirea trupului şi de nevoinţa ce se împotriveşte patimilor şi poftelor". Şi l-a făcut pe el începătorul ereziei evhiţilor. Iar când s-au înmulţit şi s-a făcut cunoscută învăţătura urâtă şi mincinoasă, au fost condamnaţi de episcopul locului aceluia.

Iarăşi, un altul oarecare, cu numele Asinas, alcătuind, în aceeaşi cetate a Edesei, multe stihuri din câte trei cuvinte cântate până azi, ducea o vieţuire înaltă şi se legase pe el fără judecată prin fapte foarte aspre, ca să se slăvească. Pe acesta l-a amăgit diavolul şi l-a scos din chilia lui şi l-a dus pe un munte numit Storios şi i-a înfiripat şi arătat chipuri de care şi de cai şi i-a zis: „Dumnezeu m-a trimis să te iau pe tine în rai, ca pe Ilie". Şi când s-a lăsat amăgit în sufletul său copilăresc şi s-a suit să şadă în car, s-a destrămat toată nălucirea aceea şi s-a rostogolit de pe muntele acela înalt şi a căzut şi a murit de o moarte de batjocură.

Am spus acestea aici nu în zadar, ci ca să cunoaştem bătaia de joc a dracilor, care înseteează după pierderea sfinţilor, şi să nu poftim la vreme nepotrivită cele înalte ale vieţuirii cu mintea, ca să nu ne facem de râsul vicleanului vrăjmaş al nostru, pentru că văd şi azi pe unii mai tineri, plini de patimi, care aiurează şi dogmatizează fără frică despre tainele nepătimirii. S-a scris de un oarecare dintre Sfinţi despre oamenii cei plini de patimi, care iscodeau înţelesurile celor trupeşti şi netrupeşti şi nu se deosebeau de bolnavii ce vorbesc despre sănătate. Fericitul Pavel, când a auzit despre ucenicii care dispreţuiau poruncile şi nu biruiseră patimile, dar pofteau fericirea vederii celei de după curăţire, le-a spus: „Dezbrăcaţi-vă întâi de omul cel vechi, al patimilor, şi apoi să doriţi să îmbrăcaţi pe cel nou, care se înnoieşte întru cunoştinţa tainelor, după asemănarea Făcătorului. Şi să nu o poftiţi pe aceea a mea, a Apostolilor, care se săvârşeşte în chip lucrător prin har" (cf. *Efeseni* 4, 22-24).

„Deci dar, Dumnezeu pe cel ce voieşte îl miluieşte şi pe care voieşte îl învârtoşează" *(Romani* 9, 18). Deci, cine va sta în faţa Lui sau împotriva voii Lui?

Căci uneori Dumnezeu dăruieşte în dar; alteori cere faptele şi curăţia vieţii şi apoi dăruieşte. Dar uneori, nici după fapte nu dăruieşte curăţia aici, ci o păstrează ca să o dăruiască în patria ei. Aceasta aflăm că o face şi cu ceea ce e mai prejos de aceasta, cu iertarea păcatelor. Căci iată, în Botez o dăruieşte în dar şi nu cere nicidecum altceva decât credinţa. Dar în pocăinţa pentru păcate de după botez nu dăruieşte în dar, ci cere osteneli şi necazuri şi întristări şi străpungeri şi lacrimi şi

plâns, vreme îndelungată, şi apoi iartă. Tâlharului i-a iertat în dar şi i-a făgăduit şi Împărăţia cerurilor, prin singura mărturisire cu cuvântul, pe cruce. Şi de la păcătoasa, iarăşi, a cerut credinţă şi lacrimi. Dar de la mucenicii mărturisitori, împreună cu credinţa inimii lor cerea şi necazuri, chinuri, străpungeri, pedepse şi moarte de multe feluri.

Încredinţată de acestea şi de unele ca acestea, sfinţia ta ia seama şi la cele dintâi, şi la cele din urmă şi să nu ceri vederea până nu e vremea vederii. Şi cât timp eşti închis în lumea trupului, sârguieşte-te în faptele pocăinţei şi luptă-te cu patimile şi rabdă în împlinirea poruncilor şi păzeşte-te de bătaia de joc a dracilor şi de cei ce vestesc desăvârşirea neschimbată în lumea pătimaşă şi pornită spre abateri[72]. Căci acestea nu sunt proprii nici Sfinţilor Îngeri, celor ce sunt liturghisitori ai Tatălui şi ai Duhului, care aşteaptă înnoirea celei de la mijloc[73] şi să se elibereze de robia stricăciunii în libertatea fiilor lui Dumnezeu (*Romani* 8, 12). Căci este, oare, desăvârşire aici, unde soarele răsare şi apune în mijlocul norilor, unde aici e senin, aici e ceaţă, unde aici e bucurie, aici e întristare şi unde împotriva acestora mai au şi lupii[74] partea lor, cum a spus oarecare dintre Sfinţi? Iar Dumnezeu să sprijine temelia vieţuirii voastre în neclintirea cea adevărată şi învăţătura cea sfântă. Căruia se cuvin slava, stăpânirea şi mărirea, acum şi în vecii nesfârşiţi ai veacurilor. Amin.

---

[72] Pe de o parte Sfântul Isaac cere călugărului fapte pentru ca ajungând prin ele la curăţie, la subţirimea trupului şi a minţii, să se facă apt de vederea celor fără chipuri, pe de alta, cere să nu caute vederea aceea cât timp ţine viaţa aceasta. El îi cere să nu se încreadă în cei ce vestesc desăvârşirea neschimbată în lumea aceasta supusă stricăciunii. Şi aici spune un cuvânt plin de taină, afirmând că nici îngerii nu ajung la această desăvârşire neschimbată cât timp durează lumea aceasta supusă stricăciunii. Cred că prin aceasta înţelege că şi îngerii îşi ajung suprema desăvârşire de-abia după ce întreaga creaţie va ajunge la desăvârşirea nesupusă stricăciunii, aşteptând şi ei înnoirea lumii de la mijloc, adică a creaţiei aflate între noi şi Dumnezeu. Toată partea din urmă a epistolei e o respingere a unei desăvârşiri ce s-ar putea obţine în cadrul lumii acesteia, deci şi a milenarismului.

[73] Ai lumii care se află între oameni şi Dumnezeu.

[74] Probabil, e vorba de dracii care pot ispiti şi necăji în lumea aceasta.

Troparul Sfântului, glas III

Dumnezeiască jertfă te-ai făcut, Fericite. Căci ca un alt mare Isaac în Siria ai strălucit, de Dumnezeu insuflate, și ca al liniștii îndemnător, de Dumnezeu înțelepțite, prin rânduiala dumnezeiască ai preoțit în Ninive, Fericite. Părinte sfinte, Isaac Cuvioase, pe Hristos Dumnezeu roagă-L să ne dăruiască nouă, celor ce te dorim pe tine, mare milă.

Condac, glas VIII

Podobie: Apărătoarei Doamne...

Luceafăr te-ai arătat prealuminos, cu începătoria de sfințenie luminând și pe cei din întunericul patimilor strălucindu-i, ca un povățuitor prealuminat al liniștii. Ci, ca cela ce ai luat darul Duhului, celor ce cer dă-le iertare greșelilor, ca să strigăm: Bucură-te, Părinte Isaac!

Altul asemenea

Pe marele sfătuitor al liniștii cei după lege și al vederii cei nerătăcite luminat ajutător, pe al Ninivei înțeleptul și îndumnezeitul Ierarh, și frumusețea Siriei și odrasla ei, și vasul cel curat al dumnezeiescului Duh să-l lăudăm, pe Isaac preavestitorul și slăvitul.

Icos

Ca un înger, Părinte, petrecând în viață, slăveai pe Acela ce singur este mai înainte de toate și de la Dânsul mintea luminându-ți, purtător de lumină te-ai arătat celor ce se sârguiesc către Dânsul, și cu smerite cântări cântare îți strigăm așa:

Bucură-te, prin care se trece cu vederea lumea;
Bucură-te, prin care se dezrădăcinează patimile;
Bucură-te, a monahilor preamare mângâiere;
Bucură-te, al celor căzuți blândă ridicare din nou;
Bucură-te, cela ce cărți ai scris care covârșesc pe multe;
Bucură-te, că ai îmbogățit sufletele sihaștrilor;
Bucură-te, că ai zburat la înălțimea vederii;
Bucură-te, că saturi setea minții;
Bucură-te, păstor între păstori, de Dumnezeu alesule;
Bucură-te, sfeșnice al chipului lui Hristos;
Bucură-te, prin care sărăcia se cinstește;
Bucură-te, Isaac dumnezeiescule, stâlpul bunătăților;

Bucură-te Siriene, de trei ori fericite!

RUGĂCIUNEA CĂTRE DOMNUL NOSTRU IISUS HRISTOS A SFÂNTULUI ISAAC SIRUL

Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeul nostru, Care ai plâns pentru Lazăr şi lacrimi de întristare şi de milostivire ai vărsat pentru el, primeşte lacrimile mele. Cu Pătimirile Tale, vindecă patimile mele. Cu rănile Tale, tămăduieşte rănile mele. Cu sângele Tău, curăţă sângele meu şi amestecă în trupul meu mireasma trupului Tău celui de viaţă făcător. Fierea, cu care vrăjmaşii Te-au adăpat, să îndulcească amărăciunea cu care potrivnicul m-a adăpat. Trupul Tău, întins pe Cruce, să întindă către Tine mintea mea, cea trasă jos de diavoli. Capul Tău, pe care l-ai aplecat pe Cruce, să înalţe capul meu cel pălmuit de potrivnici. Preasfintele Tale mâini, pironite de cei fără de lege pe Cruce, să mă tragă spre Tine din prăpastia pierzării, precum a făgăduit preasfântă gura Ta. Faţa Ta, batjocorită cu pălmuiri şi cu scuipări, să umple de strălucire faţa mea cea întinată în fărădelegi. Duhul Tău, pe care l-ai încredinţat Tatălui când erai pe Cruce, să mă povăţuiască spre Tine, prin harul Tău. Nu am inimă plină de durere ca să Te caut. Nu am pocăinţa, nici umilinţa care întorc pe fii la moştenirea lor. Nu am lacrimi mângâietoare, Stăpâne. S-a întunecat mintea mea cu cele lumeşti şi nu poate să caute spre Tine cu durere. S-a răcit inima mea de atâtea ispite şi nu poate să se înfierbânte cu lacrimile dragostei celei pentru Tine. Ci Tu, Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeule, Vistierul bunătăţilor, dăruieşte-mi pocăinţă neştirbită şi inimă îndurerată, ca să pornesc cu tot sufletul în căutarea Ta; pentru că, fără de Tine, mă voi înstrăina de tot binele. Dă-mi, aşadar, Bunule, harul Tău. Tatăl, Care Te-a născut din sânurile Sale fără de ani şi mai înainte de veci, să înnoiască în mine chipul Tău. Te-am părăsit, Doamne; să nu mă părăseşti. Am ieşit de la Tine; ieşi în căutarea mea. Du-mă la păşunea Ta cea duhovnicească. Numără-mă între oile turmei Tale preaalese. Hrăneşte-mă împreună cu ele din verdeaţa dumnezeieştilor Tale Taine. Căci inima lor curată este sălaşul Tău şi se vede în ea strălucirea descoperirilor Tale. Strălucirea Ta este mângâierea şi odihna celor ce s-au ostenit pentru Tine în necazuri şi în tot felul de chinuri. Acestei străluciri mă învredniceşte şi pe mine, nevrednicul, cu harul şi cu iubirea Ta de oameni, în vecii vecilor.

Cuprins

CUVÂNT ÎNAINTE.. 4

Sfântul Isaac Sirul și opera lui... 6

Ieromonahul Nichifor Theotoche către cititori 12

CUVINTE DESPRE NEVOINȚĂ.. 23

CUVÂNTUL I Despre lepădare și despre viețuirea călugărească 23

CUVÂNTUL II Despre lepădarea de lume și despre înfrânarea de la îndrăzneala față de oameni.. 30

CUVÂNTUL III Despre retragerea în pustie. Și că nu trebuie să ne temem și să avem frică, ci să ne sprijinim inima pe încrederea în Dumnezeu și să îndrăznim cu credință neîndoielnică, ca unii ce avem sprijinitor și păzitor pe Dumnezeu...32

CUVÂNTUL IV Despre poftirea lumii 34

CUVÂNTUL V Despre depărtarea de lume și despre toate cele ce tulbură mintea... 36

CUVÂNTUL VI Despre folosul ce se naște din fuga de lume.............. 47

CUVÂNTUL VII Despre rânduiala începătorilor și despre cele ce se cuvin lor.. 48

CUVÂNTUL VIII Despre chipul cel subțire al deosebirii (al discernământului) 50

CUVÂNTUL IX Înfățișarea pe scurt a felurilor rânduielii și viețuirii călugărești. Și cum și în ce chip se nasc virtuțile unele din altele....... 54

CUVÂNTUL X Prin ce se păzește frumusețea viețuirii călugărești și care e chipul slăvirii lui Dumnezeu 56

CUVÂNTUL XI Nu se cuvine ca robul lui Dumnezeu, care s-a sărăcit de cele lumești și a ieșit la căutarea Lui, să înceteze această căutare din pricină că n-a ajuns să cuprindă adevărul și să-și răcească el căldura născută din dorul după cele dumnezeiești și din cercetarea tainelor lor. Și în ce chip se întinează mintea cu amintirea patimilor...............57

CUVÂNTUL XII Cum se cuvine să șadă în liniște cel cu dreaptă socoteală 58

CUVÂNTUL XIII Celor ce se liniștesc le sunt de folos încetarea grijilor păgubitoare, intrarea și ieșirea.. 61

CUVÂNTUL XIV Despre schimbarea rânduită de Dumnezeu celor ce

umblă pe calea liniştirii 63

CUVÂNTUL XV Despre cei ce se liniştesc. Când încep să înţeleagă unde au ajuns cu faptele lor în marea fără margini, adică în vieţuirea cea liniştită, şi când pot să nădăjduiască puţin că ostenelile lor au început să le dea roade 63

CUVÂNTUL XVI Despre felul virtuţilor 65

CUVÂNTUL XVII Tâlcuirea felurilor virtuţii. Şi despre tăria şi deosebirea fiecăreia dintre ele 67

CUVÂNTUL XVIII Cât de mare este măsura cunoştinţei şi cât de mari, măsurile credinţei.. 71

CUVÂNTUL XIX Despre credinţă şi despre smerita cugetare 73

CUVÂNTUL XX Câtă cinstire dobândeşte smerita cugetare şi cu cât e mai înaltă treapta ei 80

CUVÂNTUL XXI Ce anume ajută pe om să se apropie de Dumnezeu în inima lui. Care este adevărata pricină care-i dă în chip ascuns acest ajutor şi care este, iarăşi, pricina care duce pe om la smerenie........... 85

CUVÂNTUL XXII Despre felurile nădejdii în Dumnezeu. Şi ce lucruri trebuie să nădăjduim de la Dumnezeu. Şi cine nădăjduieşte nebuneşte şi fără înţelepciune 88

CUVÂNTUL XXIII Despre dragostea lui Dumnezeu, despre lepădare şi despre odihna cea întru El 91

CUVÂNTUL XXIV Despre semnele şi roadele dragostei 103

CUVÂNTUL XXV Despre răbdarea pentru dragostea de Dumnezeu şi despre ajutorul ce-l aflăm în ea 104

CUVÂNTUL XXVI Despre postul neîncetat şi despre stăruirea într-un loc. Şi despre cele ce urmează din aceasta. Şi că folosirea lor întocmai se învaţă prin cunoştinţa cu dreaptă socoteală 106

CUVÂNTUL XXVII Despre mişcările trupului......................................112

CUVÂNTUL XXVIII Despre privegherea în timpul nopţilor şi despre diferite feluri ale faptelor 114

CUVÂNTUL XXIX Despre căile care apropie de Dumnezeu şi care i se arată omului din faptele dulci ale privegherii de noapte. Şi că cei ce petrec în ea se hrănesc cu miere toate zilele vieţii lor 116

CUVÂNTUL XXX Despre mulţumirea ce trebuie adusă lui Dumnezeu şi câteva învăţături de căpetenie..119

CUVÂNTUL XXXI Despre felurita putere de deosebire în starea de liniştire. 127

Şi despre stăpânirea minţii şi până unde are aceasta puterea de a birul mişcările în diferitele feluri ale rugăciunii. 127

Şi care este hotarul dat firii în rugăciune. 127

Şi până unde poţi să te rogi. Şi care e hotarul peste care, trecând, rugăciunea nu mai e rugăciune, deşi ceea ce se săvârşeşte se numeşte cu numele de rugăciune 127

CUVÂNTUL XXXII Despre rugăciunea curată 128

CUVÂNTUL XXXIII Despre felul rugăciunii şi despre celelalte lucruri privitoare la pomenirea neîncetată, ce se cer neapărat şi sunt de folos, când cineva, citindu-le, le păzeşte cu dreaptă socoteală 134

CUVÂNTUL XXXIV Despre mătănii şi despre altele 138

CUVÂNTUL XXXV Pentru ce oamenii sufleteşti caută întru cunoştinţă spre cele duhovniceşti potrivit cu grosimea trupului. 144

Şi cum se poate înălţa cugetarea din aceasta. 144

Şi care e cauza neeliberării de aceasta. 144

Şi când şi în ce fel poate stărui cugetarea în afara închipuirilor în vremea rugăciunii 144

CUVÂNTUL XXXVI Nu se cuvine a pofti şi a căuta, fără neapărată trebuinţă, să se facă semne vădite prin mâinile noastre 146

CUVÂNTUL XXXVII Despre cei ce vieţuiesc aproape de Dumnezeu şi petrec zilele lor în viaţa cunoştinţei 148

CUVÂNTUL XXXVIII Despre trebuinţa de a cunoaşte cineva, din gândurile ce se mişcă în el, la ce măsură a ajuns 150

CUVÂNTUL XXXIX Despre mişcarea îngerească spre sporirea sufletului în cele duhovniceşti, trezită în noi prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu 155

CUVÂNTUL XL Despre a doua lucrare din om 157

CUVÂNTUL XLI Despre păcatele de bunăvoie şi fără de voie şi despre cele ce se fac din vreo întâmplare oarecare 158

CUVÂNTUL XLII Despre puterea şi lucrarea relelor păcatului. Din ce pricini se nasc şi cum încetează 160

CUVÂNTUL XLIII Despre păzirea şi ferirea de cei moleşiţi şi leneşi. 162

Şi că din apropierea de ei se fac stăpâne pe om lenea şi moleşeala şi el

se umple de toată patima. Despre trebuința de a se păzi pe sine de apropierea celor tineri, ca să nu se spurce mintea de gânduri de desfrânare 162

CUVÂNTUL XLIV Despre simțuri și despre ispite 169

CUVÂNTUL XLV Despre mila Stăpânului, prin care S-a pogorât, din înălțimea măririi Lui, la neputința oamenilor. Și despre încercări 174

CUVÂNTUL XLVI Despre felurile diferitelor încercări și câtă dulceață au în ele încercările ce ne vin și le răbdăm pentru adevăr. 176

Și despre treptele și felurile de viețuire, prin care trece omul cel înțelept 176

CUVÂNTUL XLVII Trupul fricos de încercări se face prietenul păcatului 183

CUVÂNTUL XLVIII Din ce pricină a îngăduit Dumnezeu încercările pentru cei ce-L iubesc pe El 184

CUVÂNTUL XLIX Despre cunoștința nepătimașă și despre încercări. Despre cunoașterea sigură că nu numai cei mici și slabi și nedeprinși, ci și cei ce se învrednicesc vreme îndelungată de nepătimire și au ajuns la desăvârșirea cugetului și, în parte, aproape de curăția unită cu mortificarea, sunt părăsiți cu milă, pentru căderea în mândrie 186

CUVÂNTUL L Despre aceeași temă și despre rugăciune 191

CUVÂNTUL LI Despre diferitele feluri ale războiului din partea diavolului împotriva celor ce umblă pe calea strâmtă, cea mai presus de lume 194

CUVÂNTUL LII Despre al doilea fel al războaielor diavolului 196

CUVÂNTUL LIII Despre al treilea chip de luptă al vrăjmașului împotriva celor tari și plini de bărbăție 198

CUVÂNTUL LIV Despre al patrulea fel al vrăjmașului de a se împotrivi prin război 199

CUVÂNTUL LV Despre patimi 202

CUVÂNTUL LVI Cu folos a îngăduit Dumnezeu ca sufletul să fie primitor de patimi. Și despre lucrările nevoinței 205

CUVÂNTUL LVII Despre schimbarea ce se face în suflet în toată vremea, ivindu-se fie lumină, fie întuneric, sau ieșire în cele de-a dreapta, sau în cele de-a stânga 217

CUVÂNTUL LVIII Despre vătămarea din partea zelului celui nebun, ce socotește că lucrează pentru Dumnezeu. Și despre ajutorul cel din

blândeţe şi de alte feluri 218

CUVÂNTUL LIX Despre schimbările cele multe ce se urmează în minte şi sunt probate prin rugăciune 227

CUVÂNTUL LX Despre gândurile rele fără de voie ce se ivesc din dezlegarea ce le-o dă trândăvia cea dinainte de ele........................... 228

CUVÂNTUL LXI Cum se păzeşte trezvia cea ascunsă ce se naşte în suflet. Şi cum intră somnul şi răceala în cugetare şi sting căldura cea sfântă din suflet şi omoară dorinţa de Dumnezeu şi căldura pentru cele duhovniceşti şi cereşti 232

CUVÂNTUL LXII Despre cele trei feluri de cunoaştere şi despre deosebirea lucrării lor şi despre înţelesul lor. 235

Şi despre credinţa sufletului şi bogăţia cea tainică ascunsă în el. Şi despre cât se deosebeşte cunoştinţa lumii acesteia, în felurile ei, de simplitatea credinţei 235

CUVÂNTUL LXIII Despre întâia treaptă a cunoaşterii.......................243

CUVÂNTUL LXIV Despre a doua treaptă a cunoaşterii 245

CUVÂNTUL LXV Despre a treia treaptă a cunoaşterii, care este treapta desăvârşirii.. 246

CUVÂNTUL LXVI Despre alte chipuri şi înţelesuri ale cunoaşterii de diferite feluri 250

CUVÂNTUL LXVII Despre sufletul ce tinde spre vederea adâncă, pentru a se scufunda în ea din gândurile trupeşti şi din amintirea lucrurilor..252

CUVÂNTUL LXVIII Despre paza inimii şi despre o vedere (contemplare) mai subţire 256

CUVÂNTUL LXIX Despre felurite învăţături şi despre folosul fiecăreia dintre ele..257

CUVÂNTUL LXX Despre cuvintele dumnezeieştei Scripturi, care stârnesc spre pocăinţă.. 262

Şi că ele s-au spus pentru slăbiciunea oamenilor, ca să nu piară de la Dumnezeu cel viu.. 262

Şi că ele nu trebuie înţelese ca prilej de a păcătui 262

CUVÂNTUL LXXI Despre cele prin care poate dobândi cineva schimbarea înţelesurilor ascunse împreună cu schimbarea vieţuirii celei din afară.. 264

CUVÂNTUL LXXII Care cuprinde învăţături folositoare, pline de înţelepciunea Duhului 267

CUVÂNTUL LXXIII Care cuprinde sfaturi pline de folos, pe care le-a grăit cu iubire celor ce l-au ascultat pe el cu smerenie...................... 269

CUVÂNTUL LXXIV Despre pilda şi asemănarea cuprinse în înţelesul Duminicii şi sâmbetei..277

CUVÂNTUL LXXV Povestire despre unii Sfinţi şi unele cuvinte preacuvioase ale lor. Şi despre minunata lor vieţuire 280

CUVÂNTUL LXXVI Despre un vechi bătrân...................................... 281

CUVÂNTUL LXXVII Despre alt bătrân 283

CUVÂNTUL LXXVIII Despre întrebarea unul frate oarecare............ 284

CUVÂNTUL LXXIX Despre mustrarea unul frate oarecare 285

CUVÂNTUL LXXX Despre lucrul cel mai de trebuinţă şi de foarte mare folos ce se cade să fie pomenit în fiecare zi de către cel ce şade în chilia lui şi s-a hotărât să ia aminte la sine....................................... 288

CUVÂNTUL LXXXI Despre deosebirea virtuţilor şi despre săvârşirea întregului drum 289

CUVÂNTUL LXXXII Despre suflet şi despre patimi. Prin întrebări şi răspunsuri 300

CUVÂNTUL LXXXIII Despre suflet şi despre patimi; şi despre curăţia minţii. Prin întrebări şi răspunsuri 302

CUVÂNTUL LXXXIV Despre vederea firii celor netrupeşti. Prin întrebări şi răspunsuri 308

CUVÂNTUL LXXXV Despre felurite teme. Prin întrebări şi răspunsuri 314

CUVÂNTUL LXXXVI Despre felurite teme. Prin întrebări şi răspunsuri 338

EPISTOLE 342

EPISTOLA I Către un frate ce iubea liniştea 343

EPISTOLA a II-a Către un frate după fire şi după duh, care-l îndemna şi-l ruga prin scrisori să vină la el, măcar că locuia în lume, pentru că era însetat să-l vadă 346

EPISTOLA a III-a Către cineva iubit de el, pe care îl învaţă cele despre tainele liniştirii. Şi cum mulţi, deoarece nu le cunosc, se lenevesc în lucrarea aceasta minunată. Şi că cei mai mulţi au primit rânduiala în

chilii prin moştenire, care se continuă între călugări. Cu o scurtă adunare de cuvinte închinată descrierii liniştirii 347
EPISTOLA a IV-a Către Cuviosul Părinte Simeon, făcătorul de minuni 352
Troparul Sfântului, glas III...382
RUGĂCIUNEA CĂTRE DOMNUL NOSTRU IISUS HRISTOS A SFÂNTULUI ISAAC SIRUL 383